BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XVI
C
57
NAPOLI
58.

Digitized by Google

DOMINICI CAVALLARII
INSTITVTIONES
IVRIS CANONICI.

Digitized by Google

DOMINICI CAVALLARII

I N

REGIA NEAPOLITANA ACADEMIA

PRIMARII PROFESSORIS

INSTITVTIONES

IVRIS CANONICI

QVIBVS VETVS ET NOVA ECCLESIAE DISCIPLINA ENARRATVR

IN VSVM PRIVATI AVDITORII CONSCRIPTAE.

Editio quinta auctior & emendatior.

TOMVS PRIMVS.

NEAPOLI MDCCLXXXV.

TYPIS IOSEPHI DE BISOGNO

EXPENSIS LVCAE DE ROSA

Publicâ auctoritate.

Prima ſalus eſt rectae fidei regulam cuſtodire, & a conſtituentis Patrum nullatenus deviare.

Hormisda papa epiſcopis Hiſpaniae ap. Gratianum can. IX. C. 25. q. 1.

Die 31. menſis Auguſti 1785. Reimprimatur, Regiis iuribus, legibus, moribuſque Regni ſemper ſalvis.

CARAVITA.

Ad cupidam ſacrorum canonum iuventutem

A V C T O R (*).

INſtitutiones canonicae, quas ſtilo fuſiore & multis quaeſtionibus inſertis in publicum emiſi, longiores viſae ſunt, quam ut ſecundum praeſentes mores in uſum ſcholarum poſſent adhiberi. Quapropter conſilium inivi contracta methodo elementa eccleſiaſticarum regularum tradere, quibus adoleſcentes iuris candidati, qui auditorium meum frequentant, uterentur. Nec enim videtur probandus mos ille, qui iamdiu obtinet, artium & ſcientiarum elementa, ſcripto excipienda, tironibus tradere. Quae ſcripto exhibentur, ſolent eſſe contractiora, nec multum expolita; coguntur enim profeſſores ad temporis rationem ſe accomodare: ut mittam, non omnes adoleſcentes recte ſcribere, quae ab ore dictantis excipiunt.

Has autem inſtitutiones ita adornare viſum eſt, ut veterem & novam eccleſiae diſciplinam brevi verborum compendio exhiberent. Piaculum duxi, neglectis originibus & veteribus

(*) Praefationem iſtam praemiſit Auctor (quem e vivis ereptum dolet litteraria Reſpublica) quartae editioni, quam anno 1781. adornavit.

ribus canonibus, novae tantum diſciplinae regulas ſiſtere; qua forma Lancellottus ſuas ferme inſtitutiones coagmentavit. Sanctitas certe & maieſtas iuris canonici in antiquitate ſplendeſcit. Vetus enim diſciplina puritate & candore ſuo animos percellit, demonſtratque, quae fuerint eccleſiae tempora feliciora. Falſum quoque eſt, quod multi dictitant, antiquos canones cum honore eſſe ſepultos. Vt enim deſueverint canones de rebus indifferentibus; tamen canones de moribus ſtabunt aeternum. Quid quod multos ex recentioribus canonibus potius tolerat, quam inculcat Eccleſia; feliciora tempora exſpectans, quibus ſaniores regulas reducat? Et ita auctore Fleuryo (*praef. ad inſtit. iuris eccleſiaſt.*) longe magis conſentaneum eſt pro regula ſectari, quod Eccleſiae placuit & per duodecim ſecula obſervatum eſt, quam quod quinque poſterioribus ſeculis Eccleſia toleravit, atque emendare ſatagit.

Porro id etiam curavi (quatenus pro ingenii tenuitate licuit) canonum & mutatae diſciplinae rationes & cauſſas exhibere. Et profecto canonum ſententia ſummopere ſplendeſcit, & animos ſanctitate ſua occupat & perſtringat, ſi eorumdem rationes innotuerint. Qua eadem ratione civilis ſapientia tum perfecta videtur, ſi legum rationes & cauſſae ex civitatum formis & populorum moribus de-

depromtae animo obverſentur. Quin canonum & legum ratio eo etiam nomine utilis eſt, quod ad rectam interpretationem conducit, & ulterius excurrens, veluti novas rei canonicae & civilis regulas invehit: ex ratione canonis & legis, qui ſit germanus verborum ſenſus intelligitur: & inde veluti novae regulae promanant.

Quod vero eccleſia in republica nata eſt, non contra, civitatis iura propoſui, quae de rebus ſpiritualibus ſtatuunt; principum enim eſt, Eccleſiam & religionem tueri, & qui canones legibus civilibus confirmantur, in vim nomo-canonis adſurgunt. Quin etiam id operae pretium eſſe duxi, ex theologiae & iuris publici ſcitis ſacerdotii & imperii fines diſtinguere, & qui factum ſit, ut multa, quae civilis poteſtatis erant, tandem inter Eccleſiae iura translata ſint, ſeu potius translata credantur.

Iam inſtitutiones iſtas in tres partes partitus ſum pro triplicis iuris obiecto, perſonis nempe, rebus, & iudiciis: qua partitione nihil aptius ad ius, ſive civile, ſive canonicum in artem redigendum. Exhibet prima pars perſonas eccleſiaſticas earumque officia, mores, & inſtituta, ut & ſollemnem earum inaugurandarum rationem: item aſcetas & monachos, quorum tractatio bonam iuris canonici occupat partem. Altera pars agit de rebus eccle-

eccleſiaſticis, atque ita complectitur ſacramenta, dies feſtos, ieiunia, eccleſias, ſepulturas, hoſpitalia, bona eccleſiaſtica, & ex bonis exorta beneficia, & eccleſiarum & clericorum a tributis exemptiones. Et tertia demum pars exhibet iudicia & poenas eccleſiaſticas.

Prodeunt nunc hae inſtitutiones quartis curis recenſitae, atque ideo ampliores & emendatiores. Sane plura capita veluti ex integro addita, multi errores, qui in antecedentes editiones irrepſerant, emendati: novae obſervationes non uno loco additae: & multa, quae tirones poterant retardare, in ſubiectas adnotationes reiecta. Et quod magis eſt, praeter generalem capitum recenſionem etiam rerum praecipuarum index acceſſit: qua additione libellus utilior evaſit. Rem ipſam praecedit recenſio (*) capitum totius operis, ex qua veluti ex tabella tirones univerſae materiae conſpectum habere poſſunt.

(*) Recenſio iſthaec ad calcem cuiuſque voluminis appoſita dabitur.

AD INSTITVTIONES IVRIS CANONICI PROLEGOMENA.

CAPVT I.

De natura & origine iuris canonici.

§. I. *Eccleſia proprium regimen habet.*
II. *Eius poteſtas verſatur circa tria.*
III. Canon *quid?*
IV. *Regulae fidei & politiae diſtinctae.*
V. *Quid* ius canonicum?
VI. *Primi Eccleſiae canones.*
VII. Canones apoſtolici.
VIII. Conſtitutiones apoſtolicae.

§. I. Eccleſia a Ieſu Chriſto ad hominum ſpiritualem ſalutem collecta, certum regimen ad ſui conſervationem requirit: eſt enim ſocietas, quae aeternum ſtare debet: & ſocietates ſine regimine quî conſiſtent? Hinc Chriſtus diſceſſurus ex hoc mundo ad Patrem, in Eccleſia regimen inſtituit: dedit nempe apoſtolis eorumque ſucceſſoribus ejus adminiſtrandae & regendae poteſtatem. Ioann. *XX. v.* 21. *Actor. XX. v.* 28.

§. II. Haec autem Eccleſiae regendae poteſtas apoſtolis eorumque ſucceſſoribus demandata, circa tria verſatur, *doctrinam*, *mores*, *diſciplinam*. Doctrina continet dogmata fidei: mores ſunt actiones chriſtianorum, quae ad ſanctiſſimam doctrinam componi debent: & diſciplina complectitur ritus liturgicos & exteriorem Eccleſiae adminiſtrandae formam. In hæc tria non eodem modo ſe exſerit Eccleſiae poteſtas: doctrinam enim & morum regulas cuſtodit, & in dubiis explicat: diſciplinam vero pro locorum & temporum adiunctis diſponit. Sub nomine *πολιτειας politiae* Chryſoſtomus *de ſacerd. lib. IV. cap.* 5. intelligit mores & diſciplinam: quod nos brevitatis cauſſa ſubinde faciemus.

§. III. Statuta omnia ad fidem & politiam ſpectantia olim modeſto *canonis* nomine Eccleſia nuncupavit. Eſt *κανων* Greca

vox, artificum inſtrumentum ad lineas dirigendas ſignificans: at uſu ſcriptorum ad omnia, quae tanquam regulae haberi poſſunt, translata eſt, quod Douiatius *lib. I. praenot. cap.* 1. pluribus illuſtrat. Etiam Eccleſia inde uſque a primis ſeculis ad fidei & politiae regulas denotandas vocem *canonis* adoptavit: & inde libri veteris & novi teſtamenti, quod eiuſmodi regulas continent, *canonici* dicti ſunt.

§. IV. Quamvis autem uno *canonis* nomine venirent & fidei & politiae regulae; tamen ea duo patres in ſynodis ſeorſum tractare conſueverunt. Franc. Florens *diſſert. de orig. iur. canonici par. I.* Et hinc quae fidei erant, *διατυπωσεσι deſcriptionibus* & ſymbolis complecti conſueverunt; canonibus vero, quae pertinebant ad politiam. Haec autem diſtinctio ordinis gratia facta eſt; nam proprie loquendo, a dogmate canones ea tantum ratione differunt qua concluſiones a principiis ſuis diſtant. Sane morum praecepta a doctrina derivantur: & diſciplina eo ſpectat omnis, ut doctrina in uſum deducatur. Atque ex ea diſtinctione tandem theologiae chriſtianae ſtudium in duas abiit facultates, unam *theologiam* ſtricte ſic dictam, quae doctrinam chriſtianam complectitur, & *ius canonicum*, cui ceſſit politia.

§. V. Eſt ergo ius canonicum, quod etiam *eccleſiaſticum* & *pontificium* appellatur, facultas, quae regulas tradit, quibus chriſtianorum mores componi debent, & eccleſiaſtica diſciplina diſponitur & ordinatur (a).

§. VI. Primis tribus ſeculis, quatenus a perſecutionibus licuit, plures ſynodi celebratae ſunt, quibus canones conditi ad fidem adſerendam & diſciplinam diſponendam. Et interim multae etiam regulae factis ipſis & adſiduis moribus receptae, ut omnia ordine & decenter in Eccleſia fierent. Canones vero in conciliis conditi non multi fuerunt, nec in omnibus eccleſiis ſervati; ut non immerito dici poſſit, Eccleſiam primis tribus ſeculis ferme verbo Dei & moribus ſtetiſſe. Magno numero ſcribi coeperunt canones poſt pacem Eccleſiae datam, quan-

---

(a) *Definitio iſta integram iuris canonici naturam exprimit, ſed quatenus antiquis & ex parte etiam recentioribus canonum codicibus continetur. Scilicet exorto tandem in Eccleſia regno iudiciali regulae permultae prodierunt, quae tantum ſollemnem iudiciorum ordinem praeſcribunt. Quae quidem regulae vix dignae ſunt, ut auguſto canonis nomine donentur, quamvis bonam magnamque partem decretalium conficiant.*

quando publice convenire epiſcopis licuit, & pacatus rerum ſtatus poſtulavit fidem confirmare, & invaleſcentes abuſiones evellere, & auguſtiorem conſtituere politiam.

§. VII. Iam vero ab his conciliorum canonibus & antiquis eccleſiarum moribus praecipue deſumti videntur *canones apoſtolici* ſic vulgo dicti, qui etſi ſuppoſititii ſint, nec apoſtolos nec S. Clementem Romanum pontificem auctores habeant (*a*); tamen continent mores & diſciplinam, quae primis ſeculis praeſertim in eccleſia orientali vigebant. Sunt numero octoginta quinque, in quem numerum multorum privata opera paullatim excreverunt, quod Dupinus *prolegom. in Bibliam tom. II.* obſervat (*b*). Exeunte ſeculo quinto quinquaginta tan-

(a) *Multis ſane argumentis conſtat, ſic dictos apoſtolicos canones eſſe ſuppoſititios. Principio eos canones apoſtolis aut S. Clementi non tribuerunt Euſebius & Hieronymus, qui apoſtolorum opera recenſent, nec quiſquam alius, qui canonem librorum ſacrorum conſignavit. Deinde multa in iis continentur, quae longe poſt apoſtolos inſtituta ſunt, qualia concilia metropolitanorum annua, diſtinctio bonorum eccleſiae ab iis, quae epiſcoporum erant, ordines minores: quae omnia apoſtolis ignota fuerunt. Porro in controverſiis de tempore celebrationis paſchae & de baptiſmo haereticorum, quae ſecundo & tertio ſeculo Eccleſiam agitarunt, canones apoſtolici in medium producti non ſunt: & tamen canon* VII. *aperte habet, paſcha non eſſe cum Iudaeis ante vernum aequinoctium celebrandum; & canones* XLVI. *&* XLVII. *baptiſmum ab haereticis datum tamquam nullum traducunt. Plura in hanc ſententiam Beveregius in* iudic. de canonib. apoſtol. *Nat. Alexander* diſſ. XVIII. in I. ſec. *aliique congeſſerunt.*

(b) *Contendunt Albaſpinaeus, Petrus de Marca, & Beveregius, canones apoſtolicos ante ſynodum Nicaenam collectos fuiſſe, laudantque in eam ſententiam Nicaenam aliaſque quarti ſeculi ſynodos, & veteres ejuſdem & anterioris aetatis ſcriptores, qui canones apoſtolicos ſub generali* canonum *nomine, & quandoque etiam ſub ipſo* canonum apoſtolicorum *titulo confirmant & laudant. Sed canones in antiquis ſynodis confirmati, aut alias a ſcriptoribus memorati, non evincunt, syllogen canonum apoſtolicorum exeunte tertio ſeculo aut quarto ineunte extitiſſe; ſed ſolum probant, tum fuiſſe veteres quaſdam regulas, ſive uſu & traditione, ſive ſcripto conſtarent. Et ſane non ſemper ac in antiquis monumentis confirmantur & memorantur antiquae regulae, ex adverſo reſpondent canones apoſtolici eamdem doctrinam conti-*

 nen-

tantum priores apud Orientales cogniti videntur, quos inde latinitate donatos codici ſuo Dionyſius Exiguus inſeruit. Sed medio ſeculo ſexto iam omnes octoginta quinque collecti erant, eoſque Ioannes Scholaſticus in collectionem coniecit ſuam: & ab hoc tempore Graeci octoginta quinque canones tamquam ab apoſtolis conditos tenent. In Occidentis vero eccleſiis tantum quinquaginta priores, quos Dionyſius Latinos fecerat, quatenus admitti poterant, recepti ſunt.

§. VIII. Similiter ſic dictae *conſtitutiones apoſtolicae*, octo libris comprehenſae, longe poſt apoſtolos magna ex parte collectae videntur ex variis *διδασκαλιαις, διδαχαις* & *διαταξεσι doctrinis* & *conſtitutionibus*, quae ſub apoſtolorum & apoſtolicorum virorum nomine olim incerta fide circumferebantur, itemque ex aliis eccleſiaſticis regulis, quae ante synodum Nicaenam ſive in conciliis conditae, ſive moribus eccleſiarum receptae erant (*d*): diſciplina enim his libris comprehenſa exhibet vetuſtiores eccleſiarum ritus: itemque ſunt in iis quaedam capita, quae merae ſunt methodi gratia factae connexiones, quibus una alteri didaſcalia & conſtitutio ſubnecteretur. Dum vero auctor, quicumque fuerit, eiuſmodi libros conſarcinabat, multa addidit, detraxit, corrupit, ut ad ſuae aetatis rationes & doctrinam, quam profitebatur, convenirent. Ita libri apoſtoli-

---

nentes. Sit exempli loco canon Nicaenus XIII. *quo ex veteri regula ſtatuitur, ultimo & neceſſario viatico non eſſe privandos, qui corpore egrediuntur; & tamen nullus inter apoſtolicos in eamdem ſententiam canon reperitur. V. Nat. Alexandr.* diſſ. XVIII. in 1. ſec.

(*d*) *De tempore, quo primum collectae fuerint conſtitutiones apoſtolicae, non convenit inter eruditos. Sed praeferenda videtur Ioannis Pearſonii ſententia, qui in* vindic. Ignat. par. I. cap. 4. *docet, octo libros apoſtolicarum conſtitutionum coagmentatos fuiſſe medio tempore inter Epiphanium & auctorem operis imperfecti in Matthaeum, qui poſt Theodoſium imperatorem ſcripſit. Sane auctor iſte primus eſt, qui eas conſtitutiones veluti pluribus libris comprehenſas proponit. Et licet Epiphanius iudicare videatur, ſuo tempore iam collectas apoſtolicas conſtitutiones; tamen ſi diligenter illius loca expenduntur, ad rem non facere apparebit: laudat nimirum ſingulari numero* apoſtolicam conſtitutionem: *& ſi aliquando* apoſtolicas conſtitutiones *dicat, librorum numerum non addit: quae probant, Epiphanium ad peculiares conſtitutiones ſpectaſſe.*

Digitized by Google

ſtolicarum conſtitutionum in multis articulis exhibent veterem eccleſiae orientalis diſciplinam, & quod ſpectat ad fidem, ſaepe orthodoxiam non ſapiunt, & a recta morum regula aliquando aberrant.

CAPUT II.

De variis canonum ſpeciebus.

§. I. *Ius divinum, eiuſque vis.*
II. *Ius humanum eccleſiaſticum.*
III. *Eſt vel* ſcriptum, *vel non* ſcriptum.
IV. *Ius canonicum ſcriptum eſt tripartitum.*
V. *Concilia quid?*
VI. *Eorum ſpecies.*
VII. *Concilia pro iure ſuo canones condunt, licet varia ſit canonum vis.*
VIII. & IX. *De ſummorum pontificum conſtitutionibus.*
X. *Dicta* ſanctorum patrum
XI. *Ius non ſcriptum.*
XII. & XIII. *Vis conſuetudinis.*

§. I. IVS, quo regitur Eccleſia, aut *divinum*, aut *humanum* eſt. Et divinum quidem a Deo profectum eſt vel rectae rationis lumine, vel ſpeciali voluntate, quam ſigno externo manifeſtavit. Hinc in *naturale*, & *poſitivum*, ut appellant, diſpeſci ſolet. Vtrumque libris veteris & novi Teſtamenti continetur, quamvis naturale etiam per rectam rationem innotuerit. Sed non omnia, quae veteri teſtamento comprehenſa ſunt, chriſtianos adſtringunt. Nam moralia tantum praecepta, quae ſunt ipſum ius naturale, etiam chriſtianos obligant: non vero caerimonialia & iudicialia, quorum illa Chriſtum venturum pleramque deſignabant: haec vero res civiles Iudaeorum dirigebant. Hinc ceſſare oportebat umbras, illius, quem figurabant, adventu: etſi initio chriſtianae religionis indulgentia quadam ad lucrandos fratres ex Iudaeis multos Moſaicos ritus Eccleſia retinuerit, & diverſa reipublicae forma apud chriſtianos recepta, quî ſtare poterant Iudaeorum leges civiles? Quod ſi aliqua iudicialia Iudaeorum praecepta Eccleſia adoptarit, ea Eccleſiae auctoritate, non vi ſua regulam inter chriſtianos facere potuerunt. Verum in novo teſtamento leges civiles nullae ſunt, ſed tantum praecepta moralia & ritualia; non enim ad inſtituendam rempublicam Chriſtus miſſus eſt.

§. II. Ius humanum eccleſiaſticum eſt, quod apoſtolis vita defunctis pro recta morum & diſciplinae inſtitutione vel ex-

 preſ-

preſſe conſtituit, vel uſu ſenſim Eccleſia recepit (a). Nempe chriſtiani a regula morum aberrare coeperunt, & novi ritus ſubinde inſtituendi erant: atque hinc neceſſarii novi canones, qui morum regulam reſtituerent, & novos ritus inveherent. Fons autem praecipuus, unde hoc ius humanum eccleſiaſticum emanavit, eſt Dei verbum, maxime novi teſtamenti. Atque ex his regulis labentibus annis ab eccleſia conditis praecipue ius canonicum conſtat.

§. III. Eſt vero ius canonicum, non ſecus ac civile Romanum, aut *ſcriptum*, aut *non ſcriptum*. Scriptum, quod etiam *conſtitutionis* nomine venit, expreſſa Eccleſiae iuſſione conſtituitur, quamvis non ſcribatur. Non ſcriptum, quod alias *conſuetudo* dicitur, moribus chriſtianorum inducitur, quamvis inde ſcriptis demandetur. Itaque ſcripti & non ſcripti iuris appellationes non ab intrinſeca utriuſque iuris differentia, ſed ab eo, quod frequentius accidit, deſumptae ſunt.

§. IV. Ius canonicum ſcriptum eſt tripartitum, hoc eſt collectum ex canonibus conciliorum, conſtitutionibus pontificum, & dictis ſanctorum patrum, *can.* 1. *D.* 20. Omnia generalis *canonis* nomine veniunt: ſed diſtinctionis cauſſa generale canonis nomen reſtrictum eſt ad regulas conciliorum, & propria nomina duabus reliquis ſpeciebus data ſunt.

§. V. Ut vero ordine de ſingulis iuris canonici ſcripti partibus agamus; nomine conciliorum intelligimus conventus catholicorum antiſtitum, qui ad tractandas res eccleſiaſticas rite evocati ſunt. Quos conventus, quod ex diverſis locis in eamdem viam locumque antiſtites conveniunt, Graeci συνόδους dixerunt. Uſus ſynodorum in Eccleſia ab apoſtolis invaluit, idque ex natura regiminis eccleſiaſtici, eoque etiam a patribus tradućta Chriſti promiſſio, qua ſe adfuturum profeſſus eſt, ubi duo vel tres de eius nomine cogerentur.

§. VI. Sunt vero concilia vel generalia, vel particularia. Generalia ſunt, ad quae omnes totius chriſtiani orbis antiſtites convocantur, quibuſque pontifex Romanus aut per ſe, aut ſuorum legatorum miniſterio praeeſt. Et quamvis reapſe non omnes epiſcopi conveniant, non tamen minus generalia repu-tan-

(a) *Ita referimus ad ius humanum eccleſiaſticum ſolum regulas, quae poſt obitum apoſtolorum in Eccleſia vel expreſſa auctoritate conditae ſunt, vel uſu invaluerunt: quamvis non deſint qui ab apoſtolis conſtituta potius humani, quam divini iuris eſſe dicant.*

tantur, quod generalis indictio ſufficit. Particularia vero vel ſunt dioeceſana, vel provincialia, vel epiſcopalia. Dioeceſana celebrantur ab epiſcopis unius dioeceſis, idest plurium provinciarum: *dioeceſis* enim in antiquis monumentis ſaepe plurium provinciarum ambitum comprehendit: ad quam conciliorum ſpeciem revocari poſſunt concilia *nationalia*, quae, deleto Occidentis imperio, ab unius aut plurium regnorum, aut unius nationis epiſcopis habita ſunt. Provincialia concilia epiſcopi provinciae ſub metropolitano, & epiſcopalia unius eccleſiae clerici ſub epiſcopo componunt.

§. VII. Cuiuſvis vero generis concilia ſint, pro iure ſuo canones condunt: & ſi mediis ſeculis receptum ſit ſynodos provinciales, niſi de adſenſu pontificis canones non poſſe condere; ius hoc ad reſtrigendam epiſcoporum poteſtatem ex falſis decretalibus natum eſt. Sed canones pro ſynodorum amplitudine variam vim habent; nam per univerſam Eccleſiam obligant ſynodorum generalium canones, particularium vero fines eccleſiarum non excedunt, niſi ab aliis eccleſiis recipiantur; qua ratione multi locales canones per omnem Eccleſiam coeperunt obligare.

§. VIII. Praeterea inter eccleſiaſticos canones cenſentur ſummorum pontificum conſtitutiones, quibus ſive ſponte ſua, ſive ab aliis conſulti Romani pontifices de rebus fidei & diſciplinae decernunt. Ius a Chriſto datum Petro & in pontifices Romanos transfuſum paſcendi oves & agnos, & fratres confirmandi, etiam canonum condendorum videtur continere poteſtatem. Id tamen verum eſt, iſtiuſmodi decretales non ab unius pontificis arbitrio, ſed in ſynodo Romana olim conditas fuiſſe. Et ſi ſolius pontificis praeferant nomen, id factum eſt propter ſedis apoſtolicae amplitudinem, penes quam ſumma erat rerum agendarum, ut aperte docet Iulius papa *ep. ad Oriental. ap. Athanaſ. apol. II.* Succeſſu temporis auctoritate creverunt cardinales, & in eos ius Romanae ſynodi transfuſum creditur; quamvis hodie pontifices, poſthabito cardinalium adſenſu, tantum eorum conſilium requirant. Chriſt. Lupus *in can. VII. dictatus Gregorii VII.*

§. IX. Sunt autem pontificum conſtitutiones aut generales, aut particulares. Generales ſunt, quas ſponte ſua, vel ab aliis conſulti ad rectum Eccleſiae regimen in conſilio epiſcoporum, aut in conciſtorio cardinalium emiſerunt, aut nunc Romani pontifices emittunt. Conſtitutiones ſponte ſua a principibus emiſſae iure Romano appellantur *edicta*: ſed huius generis pontificiae conſtitutiones *decreta* & *decretales epiſtolae* appellantur, quod iis decernatur quidquid eccleſias in fide & di-

 ſci-

ſciplina tenere oportebat. Particulares ſunt, quae ad ſpecies ſingulares decidendas a pontificibus emittuntur: & hinc ſaepe dictae *epiſtolae decretales*: & quoniam ad aliorum conſultationes ut plurimum emiſſae ſunt, *reſcripta* etiam audierunt. Quoniam vero pontifices reſcribentes id intellexerunt, ut in ſimilibus ſpeciebus eaedem deciſiones obtinerent, *cap.* 19. *ex. de ſent. & re iudicata*, hinc reſcripta, etſi particularia, vim canonis generalis habent: qua in re contrarium iure civili ſtatuum erat. V. Iac. Gothofr. *in L.*9. *C. Th. de diverſ. reſcript.*

§. X. Poſtrema canonum ſpecies ſunt *dicta ſanctorum patrum*, hoc eſt eorum ſcriptorum eccleſiaſticorum, qui ſcientia & vitae integritate olim claruerunt. Huiuſmodi patrum dicta vim canonis non habent: quin omni auctoritate non adiectis rationibus deſtituuntur, quod totidem verbis Auguſtinus docet, *can.* 5. *D.* 9. Ad canonis conſtitutionem non tam ſcientia & ſanctitas, quam auctoritas eſt neceſſaria. Itaque ut dicta patrum vim canonis habeant, neceſſe eſt, ut ea Eccleſia probet & recipiat: in qua ſpecie valet illud, ea noſtra facimus, quibus auctoritatem noſtram impertimur, *L.* 1. §. 6. *C. de vet. iure enucleando*. In dictis patrum probandis Occidentali Orientalis eccleſia praeivit, ut videre eſt in concilio Trullano, quo multa patrum Graecorum opuſcula inter canones cenſentur & confirmantur.

§. XI. Et haec de iure canonico ſcripto: non ſcriptum tacito chriſtiani populi conſenſu inducitur in iis rebus, quae rectae fidei & bonis moribus non adverſantur. Sunt autem eccleſiaſticae conſuetudines aut generales, aut particulares, quarum illae omnium, hae uſu particularium eccleſiarum invaleſcunt. Sic generalis erat conſuetudo, ut chriſtiani die dominico ſtantes orarent, & ieiuniis abſtinerent, Tertullian. *de corona cap. III.* Auguſt. *ep. LXXXVI. ad Caſulan.* idque ob Chriſti reſurrectionis memoriam, quae chriſtianos laetos eſſe iubebat. Contra ſpeciali conſuetudine Sabbati ieiunium in eccleſia Romana ſervabatur, multaeque aliae in veteri & nova diſciplina peculiares conſuetudines occurrunt. Ceterum ſi quae generales conſuetudines ab initio ſervatae ſint, nec in conciliis tale quid inſtitutum inveniatur, eas ab apoſtolis originem habere Auguſtinus *lib. IV. de bapt. cap.* 24. docet.

§. XII. Iam conſuetudinis eccleſiaſticae tanta vis eſt, ut regulam conſtituat, *can.* 5. *D.* 11. *can.* 7. *D.* 12. Quid enim intereſt, utrum Eccleſia expreſſa iuſſione ſibi canones condat, an rebus ipſis & factis? Hinc per univerſam eccleſiam obligant generales conſuetudines, in peculiaribus vero locis particula-

culares. Et ubi agitur de eccleſiarum moribus, nihil melius, quam vivere ex regulis ibi receptis, ſi contingat, chriſtianos in illis locis verſari, quod Auguſtino interroganti Ambroſius reſpondit apud Gratianum *cap.* 11. *D.* 12. Atque ex hac conſuetudinis vi factum, ut in antiquis monumentis nomine *canonis* etiam veniant receptæ conſuetudines, quod Stephanus Balutius, Nat. Alexander, Boëhmerus, aliique obſervant.

§. XIII. Porro ea eſt conſuetudinis vis, ut etiam ipſos canones tollat. Vulgatum eſt, contrariis conſuetudinibus leges exoleſcere. Sed diſtinguendi ſunt canones de ritibus ab iis, qui mores componunt. Etenim ritus & cetera omnia, quae ſunt iuris poſitivi, facile contrariis moribus deſueſcunt: ritus enim externi liberas habent obſervationes, ac propterea pro locorum & temporum adiunctis mutabiles ſunt. Sic hodie non amplius in paſcha & pentecoſte ſollemnis baptiſmus datur, nec obtinent ſollemnes pœnitentiarum ſtationes, aliaque antiquitatis inſtituta, quae contrariis moribus exoleverunt. Verum in canonibus, qui mores componunt, nulla vis conſuetudinis efficere poteſt, ut exoleſcant. Aeterna lex non ſubiacet mutationi. Et quidquid contra bonos mores invaluit, non tam conſuetudo, quam erroris vetuſtas eſt, *can.* 8. *D.* 8.

C A P V T III.

De ſacrorum canonum publicatione & receptione.

§. I. *Leges humanae debent publicari.*
II. *Canones etiam publicandi in eccleſiis, pro quibus conditi.*
III. *Nova decretales publicandi ratio.*
IV. *Publicationi praemittendus principio adſenſus.*
V. *Canones ab eccleſiis recipiendi.*
VI. *Epiſcopi expendunt, an canones eccleſiis ſint utiles.*
VII. *Id ius etiam principibus competit.*

§. I. LEgibus humanis nullam vim ineſſe, antequam ad notitiam eorum, quibus imponuntur, perveniant & publicentur, in compertis eſt. Scilicet lex, quae ignoratur, qui in uſum a ſubditis deducitur? Sola lex naturalis, quae a natura ipſa animis inſerta eſt, externa publicatione non indiget. Publicatio autem legum humanarum ita facienda eſt, ut illae in notitiam populi, cui dantur, facile poſſint pervenire. Et hinc praecipua cura haec fuit apud Graecos & Romanos, ut

ut conditae leges tabulis, aut columnis inſcriptae publice proponerentur, ut ita in omnium notitiam pervenirent.

§. II. Quod vero ſpectat ad Eccleſiae canones, ii etiam canonica auctoritate in omnibus eccleſiis, pro quibus conditi ſunt, debent publicari, ut ita facile ad omnium notitiam perveniant: quae publicandi ratio uſu antiquitatis probatur. Sane ſtatuta concilii Arelatenſis 1. Nicaeni, Sardicenſis, Epheſini, aliorumque in ſingulis eccleſiis & provinciis publicata ſunt; quod veterum productis teſtimoniis Petrus de Marca *de C. S. & I. lib. II. cap.* 15. probatum dedit. Ipſae quoque pontificiae decretales in eccleſiis, pro quibus conditae erant, publicari ſolebant. Siric. *epiſt. ad Himerium Tarrac. cap. XV. V.* Petr. Couſtant. *praef. ad epiſt. Roman. pontific. n. XLVII.* Publicatio autem decretalium duplici ratione fiebat, nam vel communicabantur cum epiſcopis in ſynodum coactis, vel ſingulis earum exempla mittebantur. Innocent. 1. *epiſt. ad Alexandr. Antioch.*

§. III. Verum poſt multa ſecula invaluit nova pubblicandarum decretalium ratio, qua tantum Romae publice proponuntur, eaque facta publicatione omnes etiam longe diſſitas eccleſias obligari, plerique doctores, preſertim Itali, contendunt. Haec novitas videtur excogitata ad eludendas civiles leges, quibus in pleriſque provinciis cautum eſt, novas decretales aliaque pontificia reſcripta non manifeſtari & in uſum deduci, niſi ex civilis poteſtatis adſenſu & auctoritate. At quum leges ita manifeſtari debeant, ut illi, quibus imponuntur, notitiam habere queant, quî canones & decretales uno loco publicatae etiam abſentes obligare poſſunt, praeſertim quod ad obligationem non ſufficiant incerti de earum publicatione rumores?

§. IV. Vt vero conditi canones & decretales rite & ordine in eccleſiis publicentur, & in uſum deducantur, praecedere debet civilis poteſtatis adſenſus; qui tum demum concedi ſolet, ſi, inſtituto ex publica auctoritate examine, conſtet, nihil inde invehi, quod receptam diſciplinam invertere & civitatem turbare queat (*a*). Obtinet regii huius adſenſus auctoritas in ple-

(a) *Zegerus Bernardus van Eſpenius* de publicat. legum eccleſiaſt. par. V. cap. 1. *poſt alios doctores regii adſenſus neceſſitatem extendit etiam ad bullas dogmatis, illas nempe, quae de chriſtiana fide decernunt: non quod chriſtiana fides indigeat regia auctoritate, ut chriſtianos ad adſenſum adſtringat; ſed potius*

pleriſque catholicis provinciis, quamvis non ubique eodem nomine dicatur (*b*). In regno Neapolitano *regii exequatur* nomine venire ſolet, ſollemnique edita lege cavetur, non licere in regno reſcripta, bullas, aliave pontificia ſcripta publicari, niſi in ſcriptis regia auctoritate publicatio permittatur, *pragm. V. de citationib.* (*c*). Et quamvis Romani pontifices regium adſenſum publicationi & executioni bullarum & reſcriptorum Romanorum praemittendum veluti ſacrilegum & libertati eccleſiaſticae adverſum damnarint; tamen principes immoti nihil de iuribus ſuis imminui paſſi ſunt, conſtatque, pontificias bullas, quibus uſus regii adſenſus damnabatur, id effeciſſe, ut ille fortius conſtabiliretur. Atque ita iure publico cavetur, pontificias bullas alioſque canones non obligare, niſi ex regia auctoritate publicati fuerint.

§. V. Iam vero canones & decretales ad meram diſciplinam pertinentes, tum videntur chriſtianos obligare, ſi poſt publicationem rite factam ab eccleſiis recipiantur: quod Petrus de Marca *de C. S. & I. lib. II. cap. 16.* Franciſcus Florens *diſſ. de*

---

tius quod ex modo publicationis & formulis, quae bullis adiici ſolent, in rempublicam & Eccleſiam incommodum aliquod poſſit imminere, veluti ſi contra minus credentes audienti a inquiſitionis iudex ſtatuatur. Et hinc publici magiſtratus, dum eiuſmodi bullas expendunt, non chriſtianae doctrinae iudices & arbitri conſtituuntur; ſed potius iudicant de facto, expenduntque, num publicandi modus & adiunctae formulae praeſenti reipublicae ſtatui conveniant.

(b) *Hiſpani verbo* iuris retenſionis *vel* ſupplicationis, *Mediolanenſes verbo* pareatis *utuntur. Et Belgae* placitum regium *dicunt.*

(c) *In Siciliae regno neceſſitas regii adſenſus in publicandis & in uſum deducendis bullis & reſcriptis pontificiis ab eo fermo tempore invaluit, quo regiones noſtrae in regni formam abierunt. Et licet in Siculo veſtere regnum in duo abierit; tamen neceſſitas regii adſenſus in regno Apuliae etiam ſub Andegavis ſtetit, & deinceps ſemper perduravit: quin etiam latis legibus conſtabilita eſt, etſi Romani pontifices in regno regium adſenſum maiori vi, quam in aliis provinciis oppugnarint: qua de re auctor* hiſtoriae civilis regni Neapolitanj lib. XXXIII. cap. 5. *multa habet. Similiter in regno Siciliae neceſſitas regii adſenſus integra ſtetit, receptaſque in eo regno regii adſenſus concedendi formulas Marius Cutellus refert.*

de orig. iuris canonici par. I. aliique docent. Scilicet gladius ſpiritualis, quo poteſtas eccleſiaſtica armatur, non ſemper exſerit vires ſuas, & in multis articulis potius in mera admonitione, quam in coactione conſiſtit. Gregor. Nazianz. *in apologet.*, Chryſoſtom. *hom. III. in act. apoſtolor.* Quo fit, ut diſciplina, quae liberas habet obſervationes, chriſtianis invitis obtrudi non debeat. Accedit auctoritas antiquitatis, unde conſtat, multos etiam generalium conciliorum de diſciplina canones ab eccleſiis non fuiſſe receptos, aut vim ſuam non habuiſſe, antequam recepti fuerint. V. Florent. *cit. diſſert.* (*d*). Verum contra eſt de canonibus, qui fidem & morum doctrinam continent: hi enim conſenſu chriſtianorum opus non habent, ſed vi ſua ſtatim a publicatione omnes adſtringunt, ſaltem pro ea parte, quae ad doctrinam & morum regulas ſpectat. Sunt nimirum ipſa evangelica doctrina clarius explicata, & aliquando poenis inſtructa.

§. VI. Ius autem expendendi, an canones de diſciplina, ſive a conciliis, ſive a pontificibus conditi, utiles, vel parum convenientes eccleſiis ſint, ad eos pertinet, quorum intereſt, canonem ferri, aut non ferri, ideoque ad eccleſias ſive ſynodos provinciarum, ſive epiſcopos & ceteros de clero, qui conventibus eccleſiaſticis ſolent intereſſe: quod multis antiquitatis exemplis demonſtratur. V. Petr. de Marca *loc. cit. cap.* 17. Eorum nempe eſt expendere, an canones ſint eccleſiis utiles, qui eas pro iure ſuo regunt & adminiſtrant.

§. VII. Non ſolum autem eccleſiis licet expendere novos canones & decretales, antequam in uſum deducantur, ſed regibus quoque ea ſollicitudo maxime incumbit; idque quod canonum & eccleſiaſticae diſciplinae ſunt defenſores, & publicae tranquillitatis cuſtodes & ſupremi moderatores. Et conſtat quidem, principes decreta ſynodalia expendere conſueviſſe, licet inquiſitio diverſo modo procederet, prout vel de fide & iudiciis canonicis, vel de diſciplina ageretur. Decreta fidei & canonica iudicia expendebantur extraordinaria inquiſitione, tantum ut innoteſceret, an ſynodi in hoc rerum genere rite & iure cognoviſſent: de fide enim & canonicis iudiciis diſquirere tantum epiſcoporum eſt. Contra, canones exterioris diſciplinae,

(d) *Ita diſtant ſacri canones a legibus civilibus, quae ubi perlatae ſunt, cives etiam invitos obligant. Subditis nimirum obſequendi gloria relicta eſt, ubi ſe & ſua in unius aut plurium imperium commiſerunt.*

nae, quibus ritus ſacramentales non continentur, maturo examine principes diſcutiebant; tales enim canones res civiles ſaepe contingunt, & aliquando negotiis eam formam tribuunt, quae publicae tranquillitati & receptis moribus adverſatur (e). V. Petr. de Marca *de C. S. & I lib. II. cap. 10. n. 9.*

CAPUT IV.

De legibus principum circa res eccleſiaſticas.

§. I. Sacerdotium & imperium *apud chriſtianos diſtincta.*
II. *Principes Eccleſiam tueri debent.*
III. *Et ad eius defenſionem leges condunt.*
IV. *Et politiam eccleſiaſticam aliquando ſuis legibus conſtituunt.*

§. I. DE rebus ſacris etiam ſeculi principes leges condunt, quas cum canonibus collectores ſuis codicibus inſeruerunt. Quapropter merito videndum, quam vim habeant de rebus ſacris principum conſtitutiones. Quamvis apud gentes ſollemne fuerit religionis & reipublicae curam uni eidemque perſonae demandari; tamen apud chriſtianos ea duo inter ſe diſtincta ſunt, & totidem conſtituunt regimina, a ſe invicem non pendentia, *ſacerdotium* nempe, & *imperium*, quorum hoc temporalibus & civitati, illud religioni & eccleſiae praeeſt. Quae diſtinctio ex Chriſti ſervatoris inſtituto nata, auctoritate & exemplis apoſtolorum conſecrata eſt, inde a patribus ſemper inculcata, & ab ipſis principibus chriſtianis adgnita & probata eſt. V. Petr. de Marca *lib. II. de C. S. & I. cap. 1.* (*a*).

§. II.

(e) *Ipſae ſynodi dum editos de diſciplina canones principibus confirmandos offerebant, eos aliquando rogabant, ut quae minus recta viderentur, emendarent: quod ex litteris concilii Moguntini ad Carolum M. & litteris concilii Cabilonenſis 11. ad eumdem Carolum datis conſtat.*

(a) *Verum huic Eccleſiae doctrinae non per omnia conveniunt recentiores haeretici: ſacerdotio enim tantum tribuunt verbi praedicationem & ſacramentorum adminiſtrationem: Eccleſiae vero externum regimen ad ſeculi principes ſpectare contendunt, idque ne reſpublica in republica naſcatur, dum duo ponuntur capita*

§. II. Quamvis autem Eccleſiae & religionis adminiſtratio cohaereat ſacerdotio ; tamen chriſtiani principes etiam in res eccleſiaſticas habent poteſtatem , non quidem iure ſacerdotii, ſed iure civitatis, quatenus ad eos pertinet Eccleſiam & Religionem, quae externa vi deſtituitur , tueri . Vix eſt , ut reſpublica ſine religione ſtet , & conſervetur : ſi enim demas numinis omnia moderantis metum, & in altera vita etiam punientis , civiles leges homines in officio difficile continebunt . Quapropter antiqui populorum doctores congreſſus cum diis fingebant, ut eorum nomine latae leges acceptiores & firmiores eſſent. Et deinde non pro ſe quiſque tantum , ſed & pro mandata ſibi poteſtate Deo ſervire debet , ut perſpecte Grotius *de Iure belli ac pacis lib. II. cap.* 15. obſervat . Hinc ad principum officium certe ſpectat Eccleſiam & religionem tueri, ut etiam reſpublica firmior evadat , & turbae , quae ex cauſſa religionis oriri poſſunt , cohibeantur . Ad rem Auguſtinus *lib. III. contra Creſconium cap.* 51. ait : *in hoc reges, ſicut eis divinitus praecipitur, Deo ſerviunt , in quantum reges ſunt, ſi in ſuo regno bona iubeant , mala prohibeant, non ſolum quae pertinent ad humanam ſocietatem , verum etiam quae ad divinam religionem.* Ex qua doctrina manavit illud Iſidori Hiſpalenſis , debere principes ſeculi rationem Deo reddere etiam propter Eccleſiam , quam ab ipſo Chriſto tuendam ſuſceperunt, *can.* 20. *C.* 23. *q.* 5.

§. III. Hoc autem iure tuitionis chriſtiani principes ſemper uſi ſunt , & Eccleſiae matri ſemper fuerunt adiutorio , ſive eius iudicia vi exſequentes, ſive ſynodos indicentes, & locum ſynodis habendis dantes, ſive haereticorum turbas cohibentes .

Prae-

---

pita a ſe invicem non pendentia: *quemadmodum poſt alios ſectarios Io. Franc. Buddeus* lib. V. theol. dogm. cap. 4. §. 26. *ratiocinatur . Nam eorum non moror ſententiam , qui principibus epiſcopatum tribuunt , adeo nempe doctrina iſta indoli chriſtianae religionis adverſatur . Sed non ex eo , quod ſacerdotium & imperium a ſe invicem non dependent , in monſtrum biceps evadit reſpublica : etenim quamvis Eccleſia & reſpublica ex iiſdem hominibus coaleſcant ; tamen veluti corpora diſtincta habenda ſunt propter varios , ad quos diriguntur , fines: & hinc fit , ne duo capita ſint in republica ; nam qui Eccleſiae praeſunt , tamquam cives ſpectati pars civitatis ſunt , & civili poteſtati ſubiacent : contra ipſae poteſtates tamquam chriſtiani & in iis , quae ad religionem ſpectant, pars Eccleſiae ſunt, & ſacerdotio ſubiecti .*

Praeſertim vero eluxit principum chriſtianorum in Eccleſiam obſequium in legibus promulgandis, quibus fidem & diſciplinam ab Eccleſia explicatam, aut ſtatutam confirmarunt, poenis civilibus ſubinde adiunctis; cuius generis leges apud omnes chriſtiani nominis gentes occurrunt. Quin ſaepe principes ultra proceſſerunt, & mentem canonum aliquibus additionibus ſuppleverunt; quo nomine Ioannes Scholaſticus Iuſtinianum commendat apud Petrum de Marca *de C. S. & I. lib. II. cap.* 11. Legibus vero civilibus canones civile robur conſequuntur, & νομοκανονες fiunt, ideſt ſacrae regulae ſimul & leges, quibus eccleſiaſtica diſciplina nititur & regitur. Et hinc qui in canones per leges confirmatos peccant, duplici ſe crimine adſtringunt, quatenus eccleſiaſticam & civilem laedunt poteſtatem.

§. IV. Sed praeter leges in fidei & diſciplinae confirmationem conditas principes pro iure ſuo leges iubent, quae dum ad rectum civitatis regimen ſpectant, politiam eccleſiaſticam etiam conſtituunt. Exemplo eſſe poteſt Conſtantini M. lex de non ordinandis curialibus, *L.* 3. *C. Th. de epiſc.* Erant *curiales*, qui curiae, ideſt collegio curialium adſcripti, ad onera patriae ſuae una cum bonis ſuis erant adſtricti: & quoniam per clericatum onera iſta declinabantur, ne curiales clerici fierent, ſancitum eſt. Sane Eccleſia nata eſt in republica, non contra: & ita poſſunt principes de externa diſciplina, quae ad ritus ſacros non ſpectat, diſponere, ne reſpublica damnum ſentiat (*b*). Et in hac cauſſa canones in legum conſequentiam ferun-

---

(b) *Hiſce limitibus incluſa regum de rebus ſacris poteſtas ſummo cohaeret imperio. Sed negari non poteſt, quandoque eos ius tutionis egreſſos, iura ſacerdotum uſurpaſſe, & de ipſa fide contra Eccleſiae doctrinam ſtatuiſſe. Eo nomine notatur Heraclius imperator, qui ἐκθέσει, ideſt formulam promulgavit, quae habebat, ne quis unam, aut duas in Chriſto operationes confiteretur, & quae unam in Chriſto voluntatem ex placitis Monotheletarum adſerebat.*

Iam principum edicta contra fidem & diſciplinam interiorem; qua ritus ſacramentales conſtituuntur, omnino nulla ſunt, & ab Eccleſia ſemper reiecta. At quid ſi principum leges canonibus de exteriori diſciplina adverſentur, aut aliquid libertati chriſtianae adverſum continere videantur? Vetus Eccleſia in his cauſſis conſuevit principes exorare, ut ipſi leges ſuas reſcinderent. Conc. Chalced. act. IV. *Gregor. M.* Lib. II. ep. 26. vet. edit. *Quod indicat, legibus iſtis vim conſtitiſſe ſuam.*

feruntur , ut e contrario in rebus fidei & ritibus ſacramentalibus leges in canonum conſequentiam promulgantur .

CAPUT V.

De iure canonico veteri & codicibus, quibus continetur.

§. I. *Tres aetates iuris canonici.*
II. *Codices canonum varii.*
III. *Vetus codex Orientalis eccleſiae.*
IV. *Qui inde multis, acceſſionibus crevit.*
V. *Graecorum* nomocanones .
VI. *Vetus eccleſiae Romanae codex.*
VII. *Codex Dionyſianus.*
VIII. *Codices eccleſiarum Africanae, Hiſpanienſis, & Gallicanae.*
IX. *Collectio Martini Bracarenſis.*
X. Breviatio *Fulgentii &* Concordia canonum *Creſconii*.

§. I. TRes veluti aetates iuris canonici Occidentalis ſtatui poſſunt, quarum prima *ius canonicum vetus*, altera *novum*, tertia *noviſſimum* continet. Ius vetus canones per octo plus minus ſecula ab Eccleſia conditos ſiſtit, complectiturque puriorem Eccleſiae diſciplinam: novum exhibet diſciplinae mutationem, & originem ducit a falſis decretalibus, quas Iſidorus Mercator ſive Peccator in Eccleſiam invexit ; continetur vero collectione falſi iſtius Iſidori, aliiſque novis collectionibus, praeſertim Concordia Gratiani & ſequentibus decretalium compilationibus . Et demum noviſſimum exhibet quidquid in conciliis & a Romanis pontificibus poſt editos decretalium codices in re eccleſiaſtica conſtitutum eſt.

§. II. Vſus redigendorum canonum in codices auctis numero canonibus invaluit: nec enim facile erat ſynodorum acta verſare ad eos ediſcendos. Sunt eiuſmodi codices duplicis generis, nam vel temporum ordinem ſequuntur, vel materiarum . Qui temporum ordinem ſectantur, exhibent canones per continuam ſeriem numerorum eo ordine , quo a patribus conditi ſunt ; ſed qui ſequentur ordinem materiarum , in certa capita tribuunt univerſam materiam, & ſub ſingulis capitibus de una re tractantes canones collocant . Materiarum vero ordo non ſemper eſt idem ; nam alii codices canones integros , alii tantum ſummas & breviationes continent : nec deſunt codices , qui cum canonibus leges civiles , quae de rebus ſacris ſtatuunt, habent admiſtas, dicti proinde *Nomo-canones*.

§. III. Iam vero celebriores eccleſiae olim proprium canonum codicem habuerunt, in quem praeter canones generalium ſynodorum coniecti erant proprii canones, & quotquot ab aliis eccleſiis recipiebant. Ante ſeculi quinti medietatem habebat Orientalis eccleſia uno codice canones, quibus utebatur, comprehenſos: ſynodus enim Chalcedonenſis potius ex codicis conſequentia, quam ex ipſis conciliis canones recitavit. Continebat vero codex iſte canones duarum ſynodorum generalium, Nicaenae nempe & Conſtantinopolitanae, & quinque particularium, Ancyranae ſcilicet, Neocaeſarienſis, Gangrenſis, Antiochenae, & Laodicenae, perpetua numerorum ſerie & ſervato ordine temporum digeſtus, exceptis canonibus Nicaenis, qui in tantae ſynodi reverentiam omnibus praepoſiti ſunt, quamvis Ancyranis & Neocaeſarienſibus poſteriores.

§. IV Publico eccleſiae Orientalis uſu, nullis factis acceſſionibus, ita inſtructus codex diu ſtetit. Sed ineunte fortaſſe ſeculo ſexto alii canones per temporum conſequentiam acceſſerunt, veluti octoginta quinque canones apoſtolis tributi, item canones Sardicenſes, tres poſteriores concilii Conſtantinopolitani, (in veteri codice tres tantum deſcripti erant) item canones Epheſini, & viginti ſeptem concilii Chalcedonenſis. V. Bevereg. *prolegom. in pandect. canon. n. IX.* Acceſſerunt etiam ſeculo ſeptimo canones Carthaginienſes & concilii Conſtantinopolitani ſub Nectario habiti, multorum quoque Graecorum patrum epiſtolae canonicae, & unus canon in concilio ſub Cypriano in cauſſa baptiſmi ab haereticis collati editus; quae omnia ſynodus Trullana *can. II.* recenſet. Et porro deinceps acceſſerunt canones ſynodorum Trullanae & Nicaenae II. itemque canones conditi in duobus conciliabulis, quae Photius Conſtantinopolitanus patriarcha celebravit. Ita auctus codex etiam temporis ſervabat conſequentiam, ſed deinceps inter Photii & Zonarae aetatem temporum conſequentia mutata eſt: nam concilia omnia generalia ſecundum ordinem temporum ſimul collocata ſunt, inde eodem ordine ſequuntur particularia, quae ordine ſuo patrum opuſcula excipiunt (a). Exhibet codex iſte

(a) *Sequitur Codex iſte canonum Graecorum temporis conſequentiam: at collectio Ioannis Scholaſtici, qui imperante Iuſtiniano floruit, ſecundum materias adornata eſt. Videns nimirum Ioannes, plures exſtare ad eamdem rem pertinentes canones diverſis locis collocatos, e re eccleſiaſtica eſſe iudicavit, ſimiles ſimilibus adiungere, & ſub propriis titulis collocare. Atque haec*

iſte univerſam ferme Graecorum rem canonicam, nullisque ſpuriis laborat monumentis (*b*)

§. V. Habent praeterea Graeci duos νομοκανονας, ideſt collectiones, quae leges canonibus collatas complectuntur. Eorum unum Ioannes Scholaſticus aetate Iuſtiniani, alterum Photius nono ſeculo concinnavit. Et Scholaſticus quidem canonum in unoquoque titulo ſententiam expreſſit, inde integra legum capita ex codice & praeſertim Iuſtiniani novellis petita, quibus canones confirmantur, ſubiecit. Photius vero ſub ſingulis capitibus indicat canones expreſſa ſententia, & porro expreſſa ſententia leges laudat. Sed Photii νομοκανὸν eſt veluti compendium totius iuris canonici Orientalis, tantique fit a Graecis, ut omnibus collectionibus etiam ipſi codici canonum illum praemittere ſoleant.

§. VI. Suis quoque canonum codicibus celebriores Latinae eccleſiae olim utebantur. Et Romana quidem ſuum canonum codicem habuit, in quo primum tantum Nicaeni canones latinitate donati, & Sardicenſes perpetua ſerie digeſti, & praefixo concilii Nicaeni nomine collocati videntur (*c*). Inde canones in concilio Chalcedonenſi conditi & confirmati itidem in Latinum

Scholaſtici collectio ſub nomine Concordiae canonum *a Nicolao pontifice indicatur*; can. vit. D. 16. *Et ipſe Scholaſticus ex hac ipſa collectione inde νομοκανονα ſuum concinnavit.*

(b) *Codex iſte canonum Graecorum ſub titulo* Συνοδικον *ſive* Pandectae canonum *Graece & latine editus eſt Oxonii anno* CIƆIƆCLXXII. *curante Guilielmo Beveregio, qui utopus daret abſolutiſſimum, Balſamonis, Zonarae, & Ariſteni commentaria inſeruit, & de ſuo prolegomena & eruditas obſervatione adiecit.*

(c) *Sane Innocentius* I. epiſt. ad Theophilum Alexandr. *profeſſus eſt, eccleſiam Romanam non alios a Nicaenis canones adgnoſcere: & interim ſaepe ad canones Sardicenſes provocavit: quae non alia ratione componi poſſunt, quam ſi dicatur, canones Sardicenſes Romae perpetua cum Nicaenis ſerie, & praefixo concilii Nicaeni nomine fuiſſe digeſtos. Et reapſe plures extant veteres canonum collectiones, in quibus canones Sardicenſes Nicaenis perpetua ſerie, & praefixo concilii Nicaeni nomine ſubduntur. Hinc intelligitur, cur Romani pontifices obiectis canonibus Sardicenſibus ſub nomine Nicaenorum appellationes ab Africanis eccleſiis ad eccleſiam Romanam invehere adlaborarunt. Et profecto iniuria ab haereticis recentioribus exprobatur, Zoſimum pontificem Nicaenos canones ſcientem prudentem corrupiſſe, ut appellatio-*

tinum verſi acceſſerunt, exceptis canonibus concilii Conſtantinopolitani, unoque Chalcedonenſi, quibus eccleſiae Conſtantinopolitanae praerogativa in tres dioeceſes ſtatuebatur (*d*). Quicumque vero fuerit codex iſte Romanus, potius privato ſtudio, quam pontificum auctoritate videtur concinnatus, & interpretationem canonum Graecorum obſcuram & ſumma confuſione involutam exhibebat, ut Dionyſius Exiguus *praef. in cod. canon.* teſtatur.

§. VII. Confuſione priſcae translationis optimi quique offenſi novam & ſinceriorem exoptabant Graecorum canonum interpretationem. Hinc novum canonum codicem ineunte ferme ſexto ſeculo Dionyſius Exiguus (*e*), natione Schytes, ſed moribus & lingua Romanus, perfecit, in quo Graecos canones ſinceriore verſione editos dedit. Coniecit in ſuum codicem Dionyſius ſervato temporum ordine quinquaginta priores canones apoſtolicos, canones, qui tum in Graeco codice exſtabant, item Chalcedonenſes, Sardicenſes, & Africanos (*f*). Quibus omnibus pontificum Romanorum a Siricio uſque ad Anaſtaſium II. ſtatuta decretalium addidit: idque merito, nam decretalibus pontificiis etiam res eccleſiaſtica regebatur. Hinc duas partes codex Dionyſianus continet, quarum prima cano-

lationes a ſynodis Africanis ad ſedem Romanam propugnaret & induceret.

(d) *Ita concinnatus vetus eccleſiae Romanae codex num hodie exſtet & qualis ſit, inter viros doctos non convenit. V.* Comment. noſtra de iure canon. in proleg. cap. V.

(e) *Plerique docent, Dionyſium* Exigui *cognomine dictum fuiſſe ob corporis parvitatem. Sed magis eſt, de more monachorum, & ob ſummam, qua pollebat, humilitatem cognomen illud ſibi adoptaſſe: quae eſt elegans Caroli Blaſci coniectura.*

(f) *Canones Africani apud Exiguum referuntur ſub hac inſcriptione* ſynodus apud Carthaginem Africanorum, *conſtatque haec collectio canonibus conciliorum Africanorum, qui perpetua numerorum ſerie decurrunt. Quis vero huius collectionis auctor fuerit, inter doctos diſputatur. Sed in compertis eſſe videtur, collectionem iſtam canonum Africanorum eſſe purum putum Dionyſii Exigui opus, qui illud decerpſit ex actis ſextae ſynodi Carthaginenſis, & ea ratione concinnavit, ut ſuo codici apte conveniret: quod Petrus de Marca* de veterib. collectionib. canonum cap. IV. *contendit, & Petrus Couſtantius* praef. ad epiſt. Romanor. pontif. n. CX. & ſeqq. *fuſius & ſolidius propugnavit.*

canones, altera pontificum decretales exhibet. Elaboratus quidem fuit codex iſte privato ſtudio, at uſu eccleſiae Romanae ſtatim receptus eſt, teſte Caſſiodoro *divin. lection. cap. XXIII.* magnique etiam fuit in aliis Occidentis eccleſiis, & tempore Caroli M. non ſine additamentis & mutationibus in Galliis etiam probatus & admiſſus eſt.

§. VIII. Suos proprios canonum codices etiam habuerunt reliquae Occidentis eccleſiae, veluti Africana, Hiſpanienſis, Gallicana: quod multis probat Eſpenius *comm. in canones iur. vet. poſt. edit.* Et codex quidem canonum Africanus anno CCCCXIX. in plenaria ſynodo Carthaginienſi conditus videtur ex canonibus Nicaenis, & ſynodis Africanis, quae poſt Nicaenam ſynodum uſque ad eum annum celebratae erant, itemque ex ipſius plenariae Carthaginienſis ſynodi canonibus (*g*); quae collectio deinceps canonibus poſteriorum ſynodorum ſub Aurelio habitarum locupletata eſt. Codex eccleſiae Hiſpanienſis an IↃLXIII. quo ſynodus Bracarienſis I. celebrata eſt, iam erat elaboratus, crevitque deinceps multis acceſſionibus. Ampliſſima certe collectio in duas partes tributa, quarum prima canones conciliorum, quae olim in Eccleſia celebrata fuerant, altera ſummorum pontificum decretales complectebatur. E. Couſtant *praefat. ad Epiſt. Roman. pontif. n. CXLI.* Et demum in Eccleſiis Gallicanis erant varii codices canonum, quorum unum aut alterum aliae atque aliae eccleſiae adhibebant: quod Iac. Sirmondus *praef. ad conc. antiq. Galliae* obſervavit. Stetit varietas iſta codicum in eccleſiis Gallicanis uſque ad Carolum M., a cuius aetate codex Dionyſianus ſenſim in Gallia receptus eſt (*h*).

§. IX.

(g) *Mos erat apud Afros, ſynodorum anteriorum canones in poſterioribus repetere, & geſtis inſerere: in qua repetitione antiqui canones confirmari ſolebant, aliquibus aliquando adiectis, aut detractis, idque frequenter ſine praecedentium ſynodorum, in quibus primum fuerant conſtituti, mentione. Id etiam factum in plenaria ſynodo ſexta Carthaginienſi anno* CCCCXIX. *celebrata ad cauſſam appellationum ad ſummum pontificem tractandam. Atque hinc magna nata eſt confuſio in canonibus Africanis: etenim iidem canones in diverſis conciliis reperiuntur, & nunc uni, nunc alii ſynodo adiudicantur, adeo ut ſaepe non facile diſcerni poſſit, qua in ſynodo hic vel ille canon primum conditus fuerit.*

(h) *De hiſce veteribus codicibus canonum; eccleſiae nempe Africanae, Hiſpanienſis, & Gallicanae plura diximus in* proleg. commentar. de iure canon. cap. V. §. 26. & ſeqq.

§. IX. Interpretatio Latina canonum Graecorum, quae in Hiſpania obtinebat, & interpretis vitio, & librariorum negligentia, & obſcura, & parum ſincera viſa eſt. Ergo Martinus Bracarenſis novam collectionem ex Graecis synodis dedit, in qua facili methodo, quae clericis & laicis utiliora videbantur, Latina dictione complexus eſt. Sed hoc novo opere verbis Graecis Martinus non adhaeſit, ſed quae obſcura videbantur, latius diduxit, alia omiſit, alia mutavit, & alia ipſe de ſuo adiecit, prout diſciplinae in Hiſpania obtinenti utilius eſſe duxit (i). Omnia capitula ex canonibus Orientalibus hauſta ipſe Martinus profitetur: & tamen nonnulla ex synodis Hiſpanienſibus & Africanis depromta ſunt: & ſunt porro non pauca, quae unde deſumpta ſint, non conſtat.

§. X. Porro ſexto ſeculo in Africa Fulgentius Ferrandus, diaconus Carthaginienſis, *Breviationem*, ſive *Indiculum canonum* edidit, ubi univerſam ferme canonicam diſciplinam ad certos titulos redegit, ſingulisque titulis de una eademque re tractantes canones indicavit, non integros retulit. Creſconius quoque Africanus epiſcopus in uſum eccleſiae Africanae exeunte ſeculo ſeptimo canonum novum codicem edidit ſub titulo, *Concordia canonum*. Exhibet concordia iſta diſciplinam canonicam in certos titulos tributam, ſub quibus integri canones, & pontificum decretales, quae ad unam eamdemque materiam pertinet, collocantur & diſponuntur. Concordiae praefixit Creſconius *Breviarium canonicum*, quo veluti in tabula totius operis ſummaria & capita continentur.

CA-

(i) *Hoc conſilio Martinus canonibus Graecis aliquando falſam ſententiam tribuit, cuius rei canon* IX. *Ancyranus exemplum praebet. Nimirum permittit hic canon diaconis, qui in ordinatione proteſtantur, ſe ſine uxoribus vivere non poſſe, uxorem ducere*, propterea quod epiſcopus eis licentiam dederit. *At Martinus* cap. XXXIX. *in contrariam ſententiam canonem detorſit, quaſi ſtatuerit, non ordinari diaconum, qui teſtetur, ſe in caſtitate vivere non poſſe.*

CAPUT VI.

De iure canonico novo eiuſque codicibus.

§. I. *Collectio Mercatoris.*
II. *Multas falſas decretales, aut interpolatas exhibuit:*
III. *Novitates in falſis decretalibus propoſitae.*
IV. *Falſae decretales impugnatae & inde receptae.*
V. *Impoſtura detecta.*
VI. *Quibus argumentis.*
VII. *Capitularia regum Francorum.*
VIII: *Collectiones Reginonis, Burchardi, & Ivonis.*
IX. *Gratiani* Concordia diſcordantium Canonum.
X. *In tres partes tributa.*
XI. *Quibus fragmentis conſtat.*
XII. *Multis erroribus referta.*
XIII: *Ab omnibus recepta.*
XIV. *Emendata.*
XV. *An vim iuris habeat?*
XVI. *Quinque decretalium compilationes.*
XVII. *Compilatio Gregorii IX. papae.*
XVIII. *Sextus decretalium.*
XIX. Clementinae.
XX Extravagantes.
XXI. *Ius commune canonicum.*
XXII. *Ius canonicum iuri civili praelatum.*

§. I. SEquitur ius canonicum novum, quod ineunte nono ſeculo exortum, eundo ſic excrevit, ut ferme totius veteris diſciplinae faciem in eccleſiis Occidentis immutarit. Invaluerunt hae novitates non expreſſa Eccleſiae auctoritate, ſed hominibus nequam occaſionem praebentibus, qui communi ignorantia abuſi, ſub larva venerandae antiquitatis ex integro conficta vulgarunt monumenta, aut genuina multis adſutis laciniis conſpurcarunt. Sane initio noni ſeculi in Germania, quae tum in Galliis veteri deſcriptione cenſita erat, prodiit nova canonum collectio ſpuriorum & interpolatorum monumentorum inſtructiſſima, cuius auctor Isidorus quidam Mercator, vel potius Peccator, ut habent vulgatae conciliorum editiones. Quis vero fuerit Iſidorus iſte Peccator, in tanta antiquitatum eccleſiaſticarum luce adhuc ignoratur (*a*).

§. II.

(a) *Medio nono ſeculo credebant epiſcopi Gallicani, Iſidorum Mercatorem eſſe Iſidorum Hispalenſem, cuius eruditio & ſanctitas ea aetate magni fiebant.* Isidorus Hiſpalensis episcopus, in

§. II. Fictitia monumenta a Peccatore relata maximam partem Romanis pontificibus adſcribuntur: etenim decretales pontificum a divo Clemente ad Siricium ferme omnes ſunt adulterinae; ſequentium vero pontificum multae decretales ſunt genuinae, inter quas tamen permultae ſuppoſititiae interiiciuntur. Sed ex ipſis genuinis decretalibus aliquas Peccator interpolavit, & adſutis laciniis conſpurcavit (*b*) Fictitia vero iſta monumenta ex veterum verbis & ſententiis Mercator ut plurimum conſarcinavit: quod indicat, eum fuiſſe virum, prout tempora ferebant, ſatis doctum. Sed ipſa veterum fragmenta in rem ſuam vertens aliquando interpolavit, ſi quando animadvertit, illa pontificibus,

---

inquit Hincmarus Remenſis ep. VII. cap. 12. collegit cum epiſtolis Romanae ſedis pontificum a S. Clemente uſque ad ſanctum Gregorium. *Sed ſordes verborum, quae aliquoties in fictitiis monumentis occurrunt, & concilia Iſidoro poſteriora, quae a Mercatore laudantur, aut referuntur, aperte arguunt, tanti facinoris auctorem non eſſe Iſidorum Hiſpalenſem, qui eo certe non proceſſiſſet, ut tot ſpuria monumenta pararet in eccleſiaſticae diſciplinae perniciem;*

(b) *Non convenit inter doctos, qua ratione, quove conſilio falſus Iſidorus tot fictitias decretales conſarcinarit. Petrus de Marca* de C. S. & I. lib. III. cap. 5. n. 2. *ſuſpicatur, falſas decretales fuiſſe confictas ad reſtaurandam tum laborantem in Galliis Romani pontificis auctoritatem. Contra Dupinus & Eſpenius docent, Peccatorem falſis decretalibus ſpectaſſe ad ampliandam, conculcatis iuribus ſynodorum provincialium, ſedis Apoſtolicae auctoritatem, praeſertim in excutiendis & definiendis epiſcoporum cauſſis. Et ut alios mittam, Fleury is tanti facinoris conſilium id fuiſſe opinatur, ut epiſcopi & clerici accuſati & oppreſſi, quorum tempore Mercatoris magna copia erat, maioris auctoritatis fulcro ſuſtinerentur. Sane ipſe impoſtor eam provinciam in praefatione ſuſcepiſſe profitetur, ut epiſcopis & clericis accuſatis & oppreſſis ſuccurreret. At ſi id impoſtor ſpectavit, una opera etiam pontificis auctoritatem ampliare videtur voluiſſe. Qui enim ut epiſcopis accuſatis auxilio eſſet, toties inclamat, non poſſe epiſcopos inconſulto pontifice damnari, nec ſynodos provinciales ſine eius adſenſu haberi; is procul dubio videtur una fidelia duos parietes voluiſſe dealbare, hoc eſt & epiſcopis accuſatis auxilio eſſe, & pontificis iura ultra fines a patribus poſitos producere.*

bus, quorum nomen mentiebatur, non convenire.

§. III. Iam vero fictitiae decretales in multis articulis exhibent diſciplinam a veteri multum diverſam; at duo praecipua ſunt, in quibus diſcrimen iuris veteris & novi continetur: quod Petrus de Marca *de C. S. & I. lib. III. cap. 6. n.* 1. obſervat. Vnum, ut nulla ſynodus provincialis epiſcoporum criminales cauſſas inconſulta ſede apoſtolica definiat; alterum, ut nulla ſynodus praeter illius ſedis auctoritatem celebretur: quae duo ad nauſeam uſque inculcant falſae decretales. Novitates vero, quas exhibent falſae decretales, ad ſolam diſciplinam ſpectant; nam alias illae nihil rectae fidei & bonis moribus adverſum continent.

§. IV. Principio decretalibus Iſidorianis multum detulerunt Gallicani antiſtites, veterum pontificum nomine perſtricti: nec enim in ſumma illius aetatis ignorantia falſariam manum adgnoverunt. Sed inde iis denegarunt canonicam auctoritatem duabus rationibus; nimirum quod decretales iſtae non eſſent *in codice canonum*, Dionyſiano ſcilicet: & quod iis per ſequentes canones in multis articulis derogatum eſſet. Hiſce rationibus Gallicani antiſtites Romanis pontificibus, falſas decretales propugnantibus (c), reſtitere, quod experentia edocti erant, novarum decretalium admiſſione iura epiſcoporum periclitari, in primis vero non poſſe ſynodos provinciales inconſulta ſede apoſtolica epiſcopos deponere, nec aliquod concilium ſine conſenſu pontificis poſſe celebrari. Sed deinceps perturbato ſtatu civitatis Gallicani antiſtites in ſynodo Rhemenſi anno ıↃCCCCXCII. celebrata in cauſſa Arnulphi archiepiſcopi falſarum decretalium auctoritatem adgnoverunt: & falſus Iſidorus in omnes Occidentis eccleſias penetravit, ubi eius putidae merces tamquam genuinae receptae ſunt. Et ita in multis articulis mutata eſt eccleſiaſtica diſciplina, & inverſa epiſcoporum iura. V. Couſtant. *praef. in epiſt. Roman. pontif. n.* 157. Verum in eccleſiam Orientalem putidae Iſidorianae merces non intrarunt.

§. V. Impoſtura falſi Iſidori per multa ſecula latuit; ſed ubi

(c) *Quamvis Nicolaus papa falſas decretales contra epiſcopos Gallicanos tuendas ſuſceperit; tamen certum eſt, eas inſciis pontificibus fuiſſe conſarcinatas. Sane aetate Leonis* IV., *qui anno* ıↃCCCXLVII. *ad Petri cathedram evaſit, ignotae erant Romae falſae decretales*, can. 1. D. 20. *Et ſi illas Nicolaus papa gravi ſcripta epiſtola propugnarit*, can. 1. D. 19., *id bona fide fecit, quod crederet genuinas eſſe*.

ubi ſtudia bonarum artium in Occidente novam faciem induerunt, ſenſim detecta eſt (*d*), convenitque hodie inter criticos, Iſidorianas decretales omnino eſſe ſuppoſititias. Et quamvis Franc. Turrianus in iis tuendis eruditionem ſuam demonſtraverit; non tamen obtinuit, ut in ſuam ſententiam aliquis eruditorum iret. Contra eum ſcripſit improbum opus David Blondellus Calvinianus, cui nomen fecit *Pſeudo Iſidorius & Turrianus vapulantes*. Detecta quidem eſt impoſtura, at non ſimul ſublata, quae inde emerſit, diſciplina (*e*). Illud interim verum eſt, detecto Mercatore, nihil de dignitate Romanae ſedis deceſſiſſe: legitima enim pontificis iura non tali auxilio indigent, non defenſoribus iſtis.

§. VI. Argumenta autem, quae demonſtrant, decretales Siricio antiquiores, opera Mercatoris in ſcenam productas, eſſe ſupppoſititias, tam aperta ſunt, ut mirum ſit, impoſturam tamdiu latere potuiſſe. Sane earum non meminerunt octo priores ſynodi oecumenicae, non ipſi Romani pontifices octo priorum ſeculorum, non Hieronymus, aliique veteres patres, non Dionyſius Exiguus, qui ſuperiorum Romanorum pontificum decreta, qua valuit cura & diligentia, collegit, nec quiſquam alius ante nonum ſeculum ſcriptor. Porro decretales illae ubique exhibent ſuppoſitionis indicia: ſcripturam ſacram laudant ex Hieronymi verſione: habent ſententias ex C. Theodo-

(*d*) *Circa tempus concilii Baſileenſis Cardinalis Cuſanus* de concord. cath. lib. III. cap. 2. *nonnullas Siricio antiquiores decretales ita exagitavit, ut ceteras omnes redderet ſuſpectas. Inde poſt Georgium Caſſandrum multi ex catholicis impoſturam adgnoverunt, & alii magnis argumentis impugnarunt, in primis Antonius Contius, ut mittam Baronium alioſque, qui ſaltem ut ſuſpectas traduxerunt. Interim vero quum permulti catholici in controverſiis cum Lutheranis & Calvinianis ad decretales Siricio antiquiores provocarent: atque haeretici reſponderent, eas eſſe figmentum Mercatoris ad augendam ſummi pontificis potentiam excogitatum; diligentius in illas inquiſitum eſt, & tandem communi eruditorum calculo concluſum, pſeudepigraphas eſſe & adulterinas, & poſteriore aetate conſarcinatas.*

(*e*) *Dum critici ad apocrypha ablegant Siricio antiquiores decretales, id tantum de relatis a Mercatore intelligunt: nam & primi pontifices multas decretales reapſe ſcripſerunt, illas nempe, quas veteres ſcriptores meminerunt, aut alias conſtet eſſe genuinas.*

doſiani & Iuſtiniani conſtitutionibus deſumtas : & ex fragmentis veterum ſcriptorum, qui poſt Siricium floruerunt, aperte apparent conſarcinatae. Item de rebus & ſtatu eorum temporum, quibus ſcriptae circumferuntur, ne unum quidem verbum habent : contraria continent antiquis canonibus : & omnes eodem ſtilo, eoque barbaro, qui primis Eccleſiae ſeculis minime convenit, exaratae ſunt. Paucis. Antiquiorum pontificum nomen tantum praeferunt : cetera poſteriorem redolent aetatem. V. Nat. Alexandr. *diſſ. XXI. in* 1. *ſecul.* & Petr. Couſtant. *praef. in epiſt. Roman. pontif. n. CLIX. ſeqq.* (*f*).

§. VII. Ad ius canonicum novum ſpectant regum Francorum *Capitularia*, quae erant leges in comitiis regni conditae, ad reipublicae & Eccleſiae regimen pertinentes : dictaeque ſunt *capitularia*, quod per capitula, ſive capita erant digeſtae. Comitia regni ex epiſcopis, comitibus, & aliis regni ordinibus conſtabant. Verum in iis, quae ſpectabant res mere ſpirituales, laici, qui in hiſce ſynodis intererant, partem non habebant; nam ad res ſpirituales ſtatuendas, ſeorſum a ceteris ordinibus epiſcopi & abbates conveniebant, quod tradit Hincmarus Remenſis *ep. III. cap.* 35. Condita ab epiſcopis de rebus eccleſiaſticis capitularia, inde principis auctoritate confirmabantur : atque ita vim nomocanonis adquirebant. Obtinuit capitularium auctoritas & in Gallia & in Italia. V. Steph. Balut. *praef. in capitul.* Studio Anſegiſi abbatis & Benedicti Levitae capitularia praeſertim Caroli M. & Ludovici Pii nono ſeculo in ſeptem libros abierunt, quorum priores quatuor Anſegiſo, reliqui tres Benedicto debentur : quibus inde quatuor appendices acceſſerunt.

§. VIII. Poſt editas falſas decretales multi condiderunt canonum collectiones. Et in primis Regino monachus Benedictinus in uſum Germanorum, Burchardus vero in uſum eccleſiae Wormatienſis per materias canones collegerunt (*g*). Item exeunte ſeculo undecimo Ivo Carnotenſis, vir pietate & peritia

(*f*) *Ex eadem officina, qua falſae decretales, videntur prodiiſſe capitula, quae ſub Hadriani papae nomine ad Angilramnum epiſcopum Metenſem data ſunt, quod Ballerinii fratres* de veterib. collectionib. canon. par. III. cap. 6. *docent. Saltem ex falſis decretalibus deſumta ſunt.*

(*g*) *Nomen Burchardi Itali & Galli in* Brochardum *deflexerunt : & inde factum, ut quae ex eo in compilationem Grego-*

ritia canonum inſignis, duas edidit collectiones per materias, quarum unam ampliorem vulgo dicunt *Decretum Ivonis*, alteram breviorem ipſe auctor *Panormiam* appellavit. Qui ex genio Latini ſermonis *Pannomiam* potius appellatam voluiſſent (*h*), ad ſeculi ruditatem non attendunt.

§. IX. Fuerunt & alii, qui poſt mentitum Iſidorum canonibus colligendis vacarunt (*i*), ſed iis omiſſis, tranſeamus ad codices, qui a multis ſeculis receptum ius canonicum exhibent. Et hi quidem codices ſunt numero quinque, *Decretum Gratiani*, *Decretales Gregorii IX.*, *Sextus decretalium*; *Clementinae*, & *Extravagantes*. Vt a primo exordiar, Gratianus monachus Benedictinus circa ſeculi decimi ſecundi medium novam nova methodo edidit canonum collectionem: ſane non meros canones collegit, quod hactenus reliqui collectores fecerant; ſed ad certas propoſitas materias & quaeſtiones in utramque partem canones aliaque veterum fragmenta, quae inter ſe contraria videbantur, congeſſit, eaque adiectis propriis obſervationibus in concordiam ſtuduit revocare. Hinc factum nomen operi *Concordia diſcordantium canonum*, quamvis vulgo *Decretum Gratiani* dici ſoleat.

§. X. Iam Concordiam ſuam in tres partes Gratianus partitus eſt, quarum primam perſonis, alteram iudiciis, tertiam rebus

---

gorianam deſluxerunt, tamquam ex Brochardo *vel* Brocardico *proponatur*.

(h) *Scilicet* Panormia *vox ibrida eſt, utpote quae ex Graeca & Latina voce coaleſcit; & voces ibridae Latinis auribus ſunt ignotae*.

(i) *Generatim de canonum collectionibus, quae poſt Mercatorem ad Gratianum uſque emerſerunt, ſive editae, ſive ineditae ſint, obſervarunt viri docti, eas nihil aliud continere, quam antiquarum collectionum capita, alio tamen ordine diſpoſita, & modo brevius, modo fuſius expreſſa, & plus minus apocryphis monumentis abundare, tantumque de novo exhibere canones, qui cujuſque collectoris aetati reſpondent. Sic erant huius mediae aetatis homines comparati, ut alieno ſcribere & cogitare ingenio, quam ſuo mallent: quod Petrus Conſtantius* praef. ad epiſt. Romanor. pontific. *recte obſervat. Illud magis dolendum, quod novis ſuis elucubrationibus novos errores addiderunt, & canonicam diſciplinam fecerunt implicatiorem. Ceterum eiuſmodi omnes mediae aetatis ante Gratianum collectiones Ballerinii fratres* de veterib. collect. canon. *enarrant*.

rebus eccleſiaſticis addixit. Quae partitio non eſt improbanda: ſed dum particularia perſequitur, adeo confuſione laborat, ut qui quaerit in Gratiano ordinem, venetur in ſilvis delphinos, in fluctibus apros, quod Io. Molinaeus recte videtur obſervaſſe (*k*). Primam & tertiam partem Gratianus tribuit in diſtinctiones, quod ferme adhibitis diſtinctionibus canones in concordiam revocare ſtudeat: tertiam vero, ut a prima diſtingueret, *de conſecratione* inſcripſit: ſecundam vero partem diviſit *in cauſſas*, ideſt ſpecies, unde varias elicit quaeſtiones, quibus canones ſubnectit.

§. XI. Fragmenta ad hoc opus conſarcinandum Gratiano ſuppedirarunt ſacra ſcriptura, canones omnis generis conciliorum, decretales pontificum & genuinae & ſuppoſititiae, ſanctorum patrum ſententiae, & libri iuris civilis: in quibus omnibus colligendis autographa de more ſeculi non conſuluit, ſed ex antiquioribus collectionibus ſua ut plurimum compilavit. Ex his fragmentis multa ſub *Paleae* inſcriptione referuntur, de cuius epigraphes ratione non idem omnibus. Sed illud ad veritatem propius accedit, paleas eſſe adiectiones poſteriori manu factas. Eſpen. *diſſ. prooem. in decret. Gratiani cap. IV.* Sane obſervant Romani correctores, in vetuſtis Gratiani exemplaribus paucas admodum paleas, nec omnes in omnibus, ne eodem ordine reperiri; & in vetuſto quodam codice in margine appictas exſtare.

§. XII. In compilandis fragmentis iſtis innumera peccata Gratianus admiſit. Paſſim monumenta ſuppoſititia exhibuit, genuina non recte retulit, nec ſuis auctoribus tribuit; ſaepe pro integris ſententiis ſummas & breviationes retulit; Graecorum canones ex variis verſionibus, quaſi eſſent diverſorum auctorum, exhibuit: multa interpolavit, mutilavit, addidit, in partes diſſecuit, corrupit. V. Anton. Auguſt. *lib. I. de emendatione Gratiani dial.* 1. & Douiat. *lib. IV. praenot. cap.* 2. (*l*). Erat nimirum Gratianus antiquitatum eccleſiaſticarum im-

(k) *Ordinem praeſertim Gratianus interrumpit frequentibus digreſſionibus, quibus levi quadam occaſione ſuborta interrumpitur propoſita materia, adeo ut Gratianea Concordia a propoſito perpetua diſcordia videatur. V. Brrard.* praef. in Grat. canones obſ. IX.

(l) *Errata iſta omnia ſpectant ad hiſtoriam & antiquitatem, res nempe facti, in quibus diſcernendis peritia antiquitatis & artis criticae neceſſaria eſt. At ſunt multa in opere Gratiani, quae fidei*

imperitus, & criticen de more ſeculi ignorabat. Et quae compilavit fragmenta non ex autographis, ſed ex aliorum collectorum Mercatoris, Burchardi, Ivonis, & ſimilium lacunis excerpſit: atque ideo aliorum errata omnia adoptavit praeter illa, quae ipſe addidit.

§. XIII. Quamvis autem tot erroribus Concordia Gratiani referta eſſet; tamen eam ſtatim editam, poſthabitis aliis canonum collectionibus ſcholae & fora receperunt. Hinc Gratianus κατ' ἐξοχὴν *magiſter* dictus eſt: & qui eius farraginem praelegebant, *bacillarii* appellati, a baculo nempe, ſive *bacillo*, quo, veluti quodam doctrinae haud vulgaris indicio, donabantur. Ipſi Romani pontifices etiam ex Gratiano canones laudabant, & inde cauſſarum petebant deciſiones. Placuit Gratianus propter ſcholaſticam in utramque partem tractandi methodum, quae ea aetate uſurpabatur, & propter addita ratiocinia, quibus diſcordantes canones conciliare videbatur. Nam qui eum praeceſſerant, collectores negotium lectoribus faciebant, tantum exhibentes alia aliis congeſta, ſibique adverſantia monumenta.

§. XIV. Quoniam vero indignum videbatur, ut undique receptiſſimum opus adeo conſpurcatum haberetur, de eo emendando cogitatum eſt. Primi ad Gratiani emendationem animum adiecerunt Antonius Contius iuriſconſultus, & Antonius Demochares Pariſienſis theologus. Inde idem opus emendandum ſuſceperunt Romani pontifices, qui ſelectiſſimis viris tantam provinciam demandarunt, qui *Romani correctores* vulgo dici ſolent. Opus ſub Pio IV. ſuſceptum, ſub Pio V. continuatum, & tandem ſub Gregorio XIII. abſolutum fuit. Verum Romana iſta emendatio non omnino viris doctis adriſit: quod Cor- re-

---

fidei doctrinae & regulis morum videntur adverſari. Exempla proſtant in pr. D. XIII. *&* in can. 2. C. 19. q. 2. *praeſertim vero in.* D. 1. de poenit. , *ubi poſtquam quaeſivit, utrum ſola cordis contritione peccata remittantur, an praeterea neceſſaria ſit peccatorum confeſſio ſacerdoti facienda, in medium adductis pluribus patrum fragmentis, concludit, liberum cuique eſſe, cui velit ex his duabus opinionibus adhaerere: nam utraque fautores habet ſapientes & religioſos viros. Adverſatur doctrina iſta ſcripturarum, teſtimoniis, & conſtanti patrum traditioni, quae ad peccatorum poſt baptiſmum remiſſionem etiam confeſſionem neceſſariam edicunt. At non propterea Gratianus haereſi arguendus, utpote qui imprudentia, non malitia in huiuſmodi rebus lapſus videtur.*

rectores ſaepe mutarint inſcriptiones, textui quandoque addiderint; quandoque detraxerint; quorum omnium etſi in adiectis notis aliquando rationes explicuerint; ſaepe tamen in genere monuerunt, quod aliquid mutatum eſſet, & aliquando nullam addiderunt admonitionem: quo factum, ut incerti lectores ſint, an ſint genuina Gratiani, quae modo legunt. V. Eſpen. *diſſ. in Grat. cap. II.* §. 5. Quid quod intacta relicta eſt falſarum decretalium provincia? Eodem ferme tempore, quo Romani Correctores Gratianum emendabant, eidem operi curas ſuas impendebat vir ſummus Ant. Auguſtinus, qui ea de re dialogos *de emendatione Gratiani* duobus libris comprehenſos compoſuit. Acceſſerunt inde Balutius, & Eſpenius, & noviſſime Berardus: ſed adhuc multa reſtant emendanda.

§. XV. Iam Concordia Gratiani, utpote privata auctoritate collecta, origine ſua vim iuris canonici non habet: nec pontifices ei umquam vim canonicam conciliarunt (*m*). Quapropter Ant. Auguſtinus aliique pro contentis in Gratiani opere hanc tradunt regulam, *fragmenta Gratiani eam vim habent in Decreto, quam haberent extra Decretum*. Sed generalis Gratiani receptio ſi non vim canonicam, multam tamen auctoritatem eius fragmentis conciliaſſe videtur (*n*). Et parum abeſt, quin dicam, eadem fata habuiſſe Gratianum, quae iuri Romano contingerunt, quod, ubi veluti poſtliminio revocatum eſt, nulla publica auctoritate, ſed tantum uſu in pleriſque Europae regnis obtinuit. Illud interim certum eſt, ad diſciplinae mutationem multum Gratianum contuliſſe: nam recepto eius opere falſae decretales praeſertim obtinuerunt: novumque etiam ius ex ipſis Gratiani interpolationibus & diſtinctionibus exortum.

§. XVI. Poſt Gratianum ius canonicum novum magis magiſque ſe explicuit; nova enim diſciplina novas regulas poſtulabat: & reapſe Romani pontifices de rebus novis frequentes emittere coeperunt decretales (*o*). Ex his decretalibus aliiſque ca-

---

(m) *Et ſane errant, qui docent, Concordiam Gratiani a Romanis pontificibus Eugenio* III. *& Gregorio* XIII. *fuiſſe receptam & vi canonica donatam: qua de re plura diximus* in proleg. comment. de iure canon. cap. VII. §. 5.

(n) *Quaecumque Gratiano auctoritas ex uſu acceſſerit, ſpectavit tantum ea capita, quae Eccleſiae doctrinae & bonis moribus erant conſentanea, non item errores ſive in fide, ſive in morum regulis, quibus uſu nullum pondus conciliari potuit.*

(o) *Cauſſae, unde iuris novi tot regulae emerſerunt, ex*

Fe-

canonibus partim privatis curis, partim legitima pontificum auctoritate plures compoſitae decretalium collectiones, quarum quinque ſunt celebriores. V. Douiat. *praenot. lib. IV. cap. 26.* Quae quidem quinque collectiones apud veteres interpretes aut nomine *primae*, *ſecundae*, *tertiae*, *quartae*, *quintae compilationis*, aut nomine libri *primi*, *ſecundi*, *tertii*, *quartii*, *quinti* laudari ſolent. Earum primas quatuor Antonius Auguſtinus, quintam Innocentius Cironius evulgavit.

§. XVII.

Petri de Marca de C. S. & I. lib. III. cap. 6. n. 4. *recenſione hae ſunt. Principio iudiciaria poteſtas in pleriſque cauſſis iudicandis a ſynodis provincialibus in pontifices translata, & ſollemnis iudiciorum ordo, qui contra veterem ſimplicitatem formulis actionum & tritura forenſi fuit obſtrictus & involutus, novas multaſque pararunt conſtitutiones, quibus res, quae apud pontificem erant diſceptandae, & modus diſceptandi praeſcriberentur. Vberem quoque novis canonibus & decretalibus materiam ſuppeditavit beneficiorum collatio ab ordinatione ſeiuncta, ut & nova de poenitentiis & matrimoniis diſciplina. Item Multiplicatae per Europam novae monachorum & religioſorum familiae, iiſque, ut & collegiis canonicorum, indultae a poteſtate ordinariorum exemtiones, & multa conceſſa privilegia ab antiquis diverſas pepererunt regulas, variaſque cauſſarum figuras pontificibus decidendas propoſuerunt.*

His cauſſis ab archiepiſcopo vere illuſtriſſimo adlatis duas aut tres alias ſubiiciemus, unde emanarunt tot canones & decretales, quibus aut leges civiles abrogantur, aut ipſae legum ſententiae, & ſaepe etiam gloſſatorum placita confirmantur. Et primo quidem peccati cognitio, a foro interno ad forum externum a pontificibus traducta, novos invexit canones & decretales ad peccati materiam amputandam, & ad ius aequius inducendum; cuius generis ſunt canones de uſucapionibus & praeſcriptionibus. Porro conditae ſunt decretales ad iuris civilis emendationem, ſi quando illud a lege divina recedere videretur: quo ſpectat Alexandri III. *decretalis in* cap. 10. ex. de teſtamentis, *ubi tollitur ſollemnitas ſeptem, aut quinque teſtium in teſtamentis & aliis vltimis voluntatibus neceſſaria, quod iuris civilis diſpoſitio a lege divina, duos tantum teſtes requirente, recederet. Emiſſae quoque decretales ad iuris civilis nodos & controverſias decidendas. Nimirum ubi ius civile in Bononienſi & aliis ſcholis explicari coeptum eſt, multas de eius intelligentia emerſerunt controverſias, quas pontifices veluti pro iure ſuo, ſive ab aliis conſulti, ſive incidenter decidendas ſibi*

§. XVII. Iam ex tot decretalium codicibus, quin etiam ex nonnullis ſibi invicem adverſis decretalibus nata confuſio, excitatumque fuit novi codicis deſiderium, quo brevius & per omnia ſibi cohaerens ius complecteretur. Quapropter Gregorius IX. anno CIƆCCXXVII. pontifex creatus opera uſus Raymundi Pennafortienſis ex quinque exſtantibus decretalium codicibus & aliis extravagantibus & propriis conſtitutionibus novum codicem in quinque libros tributum evulgavit ſub titulo *Decretalium Gregorii IX. papae compilatio* (p). Sed non omnes & integras decretales continet compilatio iſta; nam pontifex Raymundo mandavit, ut ex decretalibus, quas compilabat, *reſecaret ſuperflua*. Hinc factum, ut decretales hoc codice comprehenſae ſaepe obſcurae ſint; nam Raymundus, qui iudicio Antonii Contii imperitior erat Triboniano, interdum pro ſuperfluis abſcidit utilia.

§. XVIII. Poſt editas Gregorianas decretales diu ceſſatum a novis collectionibus; novellae enim conſtitutiones, quae in diem edebantur, ſtatim ſingulis, ad quos pertinebant, decretalium titulis adnecti ſolebant. Sed Bonifacius VIII. ex canonibus duorum conciliorum generalium Lugdunenſium, quorum primum ſub Innocentio IV. alterum ſub Gregorio X. celebratum eſt, & ex ſummorum pontificum poſt Gregorium IX. decre-

ſibi ſumſerunt. Et hinc ius novum a mente iuris Romani, ut plurimum alienum, emerſit: nam pontifices maximi eiuſmodi controverſias dirimentes, non tam ex ipſis fontibus, quam ex gloſſis, quae magnae erant auctoritatis, plerumque deciſiones hauriebant ſuas: quod Cuiacius, Ianus a Coſta, aliique obſervarunt. Et qui neſcit, quot & quales fuerint in interpretando iure civili gloſſatorum errores?

(p) *Haec collectionis Gregorianae inſcriptio a puriore latinitate non abhorret. Scilicet* compilare *eſt plures diverſi generis res in unum cogere & coacervare: & Raymundus decretales & canones ex quinque exſtantibus collectionibus decerpſit, & in unum librum compilavit.*

Factum vero eſt nomen Compilationi Gregorianae a decretalibus, parte nempe potiore operis, qua pontificum decretales exhibentur. Sane apud Gregorium etiam capita ex ſacra ſcriptura, ex canonibus apoſtolorum & multorum conciliorum, item ex patribus & aliis auctoribus petita occurrunt. Verum capita ex decretalibus pontificum depromta ferme duplo eius numerum ceterorum capitum ſuperant.

eretalibus & propriis conſtitutionibus novum codicem confecit. Decretales vero huic novo codici inſertae veluti ex integro compoſitae ſunt : idque compoſitores ipſius Pontificis mandato perfecerunt . Dolendum interim , quod in multis ſcire non licet , quae fuerint decretalium iſtarum genuinae ſententiae : non enim extant autographa ; at interpolationes a Raymundo factae (quod extant quinque decretalium codices , unde ſua Raymundus decerpſit) pro maxima parte innoteſcunt . Quinque libris conſtat haec Bonifacii collectio , non ſecus ac Gregoriana , & auctoritate pontificia emiſſa eſt ſub nomine *Sexti decretalium* , quod tamquam ſextus liber quinque Gregorianis accederet .

§. XIX. Sequuntur *Clementinae*, quae eſt collectio continens concilii generalis Viennenſis canones , & Clementis v. decretales . Compoſitus ipſius Clementis auctoritate fuit codex iſte , eumque pontifex ſub nomine *Septimi decretalium* vulgare deſtinaverat ; ſed morte praeventus eſt , & ita confectum codicem Ioannes xxii. ſub nomine *Clementinarum* anno CIƆCCCXVII. probavit , & in publicum emiſit . Canones & decretales huic codici etiam interpolati & mutati ex ipſius Clementis mandato videntur inſerti , quod vulgatae gloſſae auctor narrat (*q*) .

§. XX. Demum ultima iuris canonici novi pars duabus *Extravagantium* collectionibus continetur , quarum prima continet Ioannis xxii. viginti conſtitutiones ; altera continet plurium pontificum ab Vrbano iv. ad Sixtum iv. decretales : & hinc ſub nomine *Extravagantium communium* indigitatur . Neutra harum collectionum pontificia auctoritate ſuſcepta , aut probata prodiit : atque hinc dictae *Extravagantes* , quaſi iis comprehenſae conſtitutiones extra iuris corpus vagarentur . Sed inde uſu receptae antiquum *Extravagantium* nomen retinuerunt .

§. XXI. Iam quinque enarrati codices , Gregorianus nempe , Sextus decretalium , Clementinae , & duae Extravagantium collectiones in Occidentis eccleſiis velut loco iuris canonici communis habentur , quo eccleſiaſtica regitur diſciplina . Etenim Gregorius ix. , Bonifacius viii. , & Ioannes xxii. , qui decretalium Compilationem , Sextum decretalium & Clementinas edide-

(q) *Ex ſententia gloſſae* in prooem. Clementin. *ideo compoſitores conſtitutiones concilii Viennenſis maximam partem mutarunt & interpolarunt quia patuit* , aliquas ex illis inepte , aliquas prolixe , aliquas defective compoſitas , aliquas etiam non expedire .

derunt, codices ſuos vi canonica auxerunt, & in foris & ſcholis valere iuſſerunt: & quae auctoritas origine ſua defuit duabus Extravagantium collectionibus, ea per receptionem & uſum conciliata eſt (r). Tum vero canones & decretales novi iuris in eccleſiis Occidentis obligant, ſi recentiora eccleſiaſtica ſtatuta, peculiares mores & publicae leges non adverſantur: canonibus enim poſterioribus & contrariis moribus antiquiores canones abrogantur & deſueſcunt, & legibus publicis ſtatuta politia aut numquam aliquibus decretalibus locum fecit, aut eas temporis lapſu reiecit.

§. XXII. Quin tanta fuit iuris canonici novi auctoritas, ut canones & decretales, quibus negotia civilia diriguntur, etiam in foro civili in multis articulis obtinuerint, & legibus civilibus, quae contrarium ſtatuebant, praelatae ſint. Scilicet eiuſmodi conſtitutiones ſaepe ad evitanda peccata editae videbantur, ſaepe etiam de rebus indifferentibus ſtatuunt (s). Primi generis decretales ea ſumma ratione legibus civilibus praelatae ſunt, quod peccati occaſio evitari deberet. Et inde nata practicorum regula: *ſervandum eſſe ius Canonicum, quoties agitur de*

(r) *Scriptores Galli poſt gloſſographum ad* cap. 16. de elect. in 6. *docent, Sextum decretalium in Gallia non fuiſſe receptum, idque ob graviſſima diſſidia, quae inter Bonifacium* VIII. *& Philippum Pulchrum Regem interceſſerunt. Sed Io. Doviatius* praenot. lib. IV. cap. 24. n. 7. *tradit, parem in Gallia eſſe auctoritatem Sexti decretalium & Gregorianae Compilationis, modo conſtitutiones eo libro comprehenſae cum regiis iuribus & conſtitutionibus & libertatibus eccleſiae Gallicanae non pugnent.*

(s) *Canones & decretales pontificum, quibus ſive ad evitanda peccata, ſive ad ius aequum inducendum leges civiles corriguntur, veluti dominatum ſapientes & ad evertendam principum iuriſdictionem editas Io. Petrus de Ferrariis ſeculo decimo quarto exeunte in* praxi aurea *exagitavit: quam ſententiam alii, in primis Iuſtus Henningius Boehmerus* iur. eccles. lib. I. tit. 2. §. 38. & ſeqq., *amplexi ſunt. Verum haec ſine ratione dicta videntur; nam huius generis canones & decretales nullum dominatum ſapiunt, tantumque videntur prodiiſſe ad peccati occaſionem tollendam, aut ad ius aequius inducendum: quod exemplo canonum de praeſcriptionibus facile poſſet demonſtrari. Quamvis alia fortaſſe inquiſitio erit, ſi quaeratur, num ex regulis civilis ſapientiae eiuſmodi regulae ſcriptae fuerint: qua de re diximus in* proleg. comment. de iure canon. cap. IX. §. 2.

de peccato vitando. Omnibus de re civili canonibus & decretalibus ſupra leges civiles auctoritatem conciliavit aequitas, quam neglectis iuris civilis apicibus, in iis contineri interpretes putabant; eoque multum etiam contulit opinio illa, quae habebat, a ſpirituali pendere civilem poteſtatem.

CAPUT VII.

De iure canonico noviſſimo.

§. I. *Ius cononicum* noviſſimum *quid?*
II. *Eccleſiaſtica diſciplina omnino lapſa.*
III. *Schisma Occidentis, & eccleſiaſtica ſtudia reſtituta.*
IV. *Concilium Tridentinum.*
V. *Quod ſpectat diſciplinam aut non Publicatum, aut non integre receptum.*
VI. *Bullae iuris noviſſimi.*
VII. *Septimus decretalium & Bullarium Romanum.*
VIII. *Regulae Cancellariae.*
IX. *Quatenus receptae.*
X. Concordata *ſic dicta.*

§. I. Reliquum modo eſt *ius canonicum noviſſimum*, quo nomine intelligimus regulas omnes de moribus chriſtianorum componendis & eccleſiaſtica diſciplina, quae poſt evulgatas canonum & decretalium collectiones hodierno corpore iuris canonici comprehenſas conditae ſunt. Quae quidem regulae in pleriſque articulis a ſimplicitate veterum canonum recedunt. Referri vero poſſunt ad quatuor ſumma capita, canones nempe conciliorum, decretales ſummorum pontificum, regulas Romanae cancellariae, & pacta conventa inter pontifices & reges, aut nationes, quae *concordata* dici ſolent.

§. II. Eccleſiaſtica diſciplina, exortis & receptis falſis decretalibus, in diem lapſa eſt, induitque in pluribus articulis formam a veteri multum diverſam: at poſtquam pontifices Avenione ſedere coeperunt, & multo magis in ſchismate Avenionenſi, quod anno CIↃCCCLXXVIII erupit, & longo tempore Dei eccleſiam vexavit, ultimum veluti exitium paſſa eſt. Diſſidentes pontifices in ſumma aemulatione partes ſuas augere ſtudentes, vitia ſuorum diſſimularunt, canonum vim omnino enervarunt tot privilegiis & indulgentiis, quibus eorum obſervantia remittebatur: quin quum mutuis diris & exſecrationibus ſeipſos devoverent, cenſuras eccleſiaſticas verterunt in ludibrium. Eccleſiae unitas tandem in ſynodo Conſtantienſi redintegrata eſt: at eccleſiaſtica diſciplina, etſi reformari deberet,

& reformatio bonorum omnium vero expeteretur, corrupta & in ſtatu ſuo jacuit.

§. III. Dum diſciplinae corruptione & malis clericorum moribus eccleſia laborabat, in ſcenam prodiit Martinus Lutherus, qui obtentu repurgandae Eccleſiae, eam miſeris modis dilaceravit. Tempeſtas iſta ab Eccleſiae catholicae communione bonam Germaniae partem & regiones ſeptemtrionales avulſit, & aliquot alias provincias a contagione non prorſus immunes reliquit. Tot tantique exciti rumores catholicos excuſſerunt, ut ſerio ad ſolida ſtudia, & ad morum & diſciplinae emendationem converterentur. Relictis inanibus verborum formulis & ſophismatis, intermiſſa ſacrae ſcripturae, antiquitatum eccleſiaſticarum, & linguarum ſtudia reſumta ſunt (a). Hinc non tantum fides a ſophismatis difenſa, verum etiam perſpecta vetus Eccleſiae diſciplina, & detectae omnium abuſionum origines & occaſiones.

§. IV. Ad excitos rumores compeſcendos, & ad doctrinae chriſtianae confirmationem concilium Tridentinum, licet aliquando tardius, quam opus erat, a Paulo III. ſummo pontifice indicitur, & non ſine turbis & interruptionibus celebratur. Res fidei magna libertate & tractatae & definitae, at quae pertinebant ad diſciplinam & morum emendationem, non ſine partium ſtudiis ventilatae. Et quamvis ex omnium voto diſciplina reformata non fuerit; tamen multa decreta edita ſunt, quibus plures ex veteribus canonibus renovati, epiſcoporum poteſtas aliquatenus reſtituta, multa privilegia rejecta, exemtiones reſtrictae (b). Temporis dura conditio non permiſit inte-

(a) *Quo tempore haereſis Lutherana erupit, ſemina litterarum & bonarum artium in Italia iacta erant, & in diem progrediebantur longius: at neceſſitas tuendae religionis ſtudia fecit acriora, & a rebus profanis etiam ad ſacras animos convertit.*

(b) *Non deſunt, qui docent, in concilio Tridentino epiſcoporum poteſtatem depreſſam potius, quam exaltatam: quod conſtare aiunt praeſertim ex decretis illis reformationis, quibus epiſcopis conceditur, ut* tamquam delegati ſedis apoſtolicae *procedant. Verum ubi privilegia &. exemtiones ab epiſcoporum poteſtate omnino aboleri arduum & difficile viſum fuit, inter contraria ſtudia excogitatum eſt eurema, quo, ſalvis exemtionibus, epiſcopi ſaltem poteſtate delegata in monachos aliosque exemtos augerentur. Salutarem formulam Sebaſtianus Pighinus, unus ex Ro-*

tae

integram diſciplinae reformationem, quae non unius, ſed plurium conciliorum opus erat. Poſt concilium Tridentinum plures in catholicis provinciis ſynodi celebratae ſunt ad diſciplinae inſtaurationem & decretorum Tridentinorum exſecutionem, inter quas eminent Mediolanenſes a S. Carolo habitae.

§. V. Fidei regulae in concilio Tridentino editae in catholicis provinciis, ut par erat, omnes admiſſae & probatae ſunt: at decreta, quae ſpectant ad diſciplinae inſtaurationem, aut non publicata, aut ſi publicata, non omnia recepta, quod regiis iuribus, eccleſiarum moribus & iuribus populorum multa adverſa continerent. In Gallia decreta iſta non fuerunt umquam auctoritate regis probata, aut publicata. In Germania praelati & principes catholici diſciplinae decreta receperunt, ſed ſalvis ſuarum provinciarum & imperii Germanici iuribus, ſalvis item pactis conventis inter Nicolaum v. pontificem & Fidericum III. imperatorem & nonnullos alios principes. Et in Hiſpania, Belgio, regno Apuliae, & in aliis Regis Catholici provinciis publicata quidem ſunt Regis Philippi II. auctoritate decreta diſciplinae, verum ea moderatione, ut nullius uſus eſſent, quae regia iura & ſubditorum laederent (c). Hinc in regnis Regi catholico ſubiectis paſſim a magiſtratibus & regiis cenſoribus adnotata capita, quae ex ſententia Regis admiſſa & probata non erant. Ea capita apud nos Franciſcus Villanus, Cancellariae regens, recenſuit (d): qua

tae Romanae auditoribus, ſuggeſſit, teſte Paullo Veneto hiſt. conc. Trid. lib. II. n. 26. *Ita veluti reſtituta epiſcoporum poteſtas in exemtos, quamvis e re eccleſiaſtica magis fuiſſet, privilegia & exemtiones omnino aboleri.*

(c) *Limitatio iſta publicationi concilii addita non eſt; nam in eccleſiae venerationem placuit Regi in proponendo populis concilio nihil quidquam excipi.*

(d) *Recenſuit quidem Villanus capita Tridentinae reformationis, quae regiis iuribus & praerogativis ſubditorum adverſabantur, ſed non omnia, etſi ea de re duas recenſiones ediderit. Verum ex ſententia Regis non tantum adnotata capita, ſed generaliter quae regiis iuribus adverſa erant, admiſſa non cenſentur; etſi aliquot ex non adnotatis capitibus auctoritas per uſum conciliata videatur. In capitibus vero adnotatis & non admiſſis reiectio videtur ſpectaſſe non integra capita, ſed tantum eas particulas, quae regiis iuribus & praerogativis ſubditorum adverſabantur. Nos non recepta capita ſuis locis, prout ſe dabit occaſio, proponemus.*

qua de re auctor *hiſtoriae civilis regni Neapolit. lib.* XXXIII. *cap.* 3. multa congeſſit.

§. VI. Maxima pars iuris canonici noviſſimi in decretalibus pontificum continetur. Nimirum pontifices veſtigia ſuorum deceſſorum ſequentes, pro re nata varias ediderunt conſtitutiones, vel edicentes ad Eccleſiae regimen, vel de facto conſulti reſpondentes: quae *bullae* nomine a ſigillis, quibus donatae erant, dici conſueverunt (*e*). Novis pontificibus novas ſemper addentibus conſtitutiones, adeo bullae noviſſimi iuris excreverunt, ut numero longe vincant ipſas decretales receptis codicibus comprehenſas. Spectant bullae iſtae vel ad fidem, vel ad diſciplinam, & quandoque etiam de rebus temporalibus diſponunt. Sed iſtae noviſſimi iuris bullae tum demum obligant in chriſtianis provinciis, ſi ex civilis poteſtatis adſenſu publicatae & receptae ſint.

§. VII. Ex canonibus & decretalibus ad ius eccleſiaſticum noviſſimum pertinentibus nulla eccleſiae auctoritate compilatio compoſita & publicata eſt; licet e re chriſtiana fuiſſet, codicem concinnari, qui canones & neceſſarias conſtitutiones exhiberet. Verum non defuerunt, qui privata induſtria vel ſecundum materias, vel temporis conſequentiam ex canonibus iuris noviſſimi codices coagmentarent. Et prodiit ſane opera Petri Matthaei *liber ſeptimus decretalium*, quaſi qui quinque libris Gregorianis & Sexto Bonifacii VIII. accederet (*f*): & ſtudiis Laertii

(e) *Apud Latinos* bulla *id proprie eſt, quod inſtar pilae in aquis intumeſcit & cito diſrumpitur. Et hinc quae apud Romanos ex collo praetextatorum & triumphantium in pectus incumbebant inſignia, quod extuberanti forma eſſent elaborata*, bullae, *indice Voſſio, fuerunt nuncupata. Inde imperatorum ſigilla etiam bullae dicta ſunt, vel quod extuberantibus eſſent iconibus, vel quod diplomatis, ut olim bullae collo Romanorum, appenderentur. Bullarum & ſigillorum uſus etiam a Romanis pontificibus receptus eſt, eaeque, quo de genuitate conſiaret, decretalibus appenſae ipſis decretalibus nomen dederunt.*

(f) *Septimus decretalium a Petro Matthaeo compoſitus, conſtat decretalibus, quas ſummi pontifices a Sixto* IV. *ad Sixtum* V. *ediderunt. Haec collectio, non ſecus ac antecedentes, etiam in quinque libros dividitur, ſed in titulorum ordine ab anterioribus collectionibus recedit, & noves magno numero titulos exhibet. Monent viri docti, Matthaeum in conſcribendo hoc libro, nullum habuiſſe delectum, utilia praetermiſiſſe, & collegiſſe minus neceſ-*

tii & Angeli Cherubini, itemque Angeli a Lantuſca & Ioanne Paullo a Roma *Bullarium* compoſitum eſt, quo temporis ordine bullae praeſertim recentiorum pontificum exhibentur (*g*).

§. VIII. Iuris canonici noviſſimi partem etiam *Regulae Romanae cancellariae* conſtituere dicuntur. Sunt regulae iſtae edicta quaedam pontificia, quibus officiales ad expediendas litteras in cancellaria ſecundum ſupplicantium varias formas inſtituuntur, reſervationes beneficiorum continentur, & res iudiciales ordinantur. Regulae cancellariae omnes, prout nunc habentur, ſunt duae ſupra ſeptuaginta, eaeque ſenſim conditae ſunt, pluresque pontifices adgnoſcunt auctores: quin immo in aliorum regulis aut mutarunt aliquid, aut addiderunt ſucceſſores (*h*). Non ſunt perpetuae, ſed temporales: obligant enim tantum vivente, qui eas publicavit, pontifice, eoque mor-

neceſſaria. *V. Douiat.* praenot. lib. IV. cap. 26. n. 3. *Eum vero librum Lugdunenſes biblipolae anno* CIϽIϽCLXI. *poſt Extravagantes comunes ediderunt*.

(g) Bullarium *collectio decretalium eſt ſecundum temporis ordinem digeſta: Eius primus auctor Laertius Cherubinus Romanus iuriſconſultus, qui decretales pontificum, quas invenire potuit, a Leone M. uſque ad Sixtum* V. *collegit, perfectumque opus* Bullarii *titulo donavit, & ſub auſpiciis Sixti* V. *anno* CIϽIϽLXXXVI. *in lucem emiſit. Inde ſecundis curis Laertius in eamdem rem incubuit, & alias bene multas decretales adiecit, & Paullo* V. *pontifici obtulit. In his curis Laertio ſucceſſit filius Angelus Maria Cherubinus, monachus Caſinenſis, qui multarum decretalium & praeſertim Pauli* V., *Gregorii* XV., *Urbani* VIII. *& Innocentii* X. *acceſſione opus paternum locupletavit, & ſub nomine* Magni Bullarii *in quatuor tomos diſtinctum anno* CIϽIϽCXXXIV. *Romae typis evulgavit. His adiectus ab Angelo à Lantuſca & Ioanne Paullo a Roma ſtrictioris obſervantiae ſodalibus tomus quintus, quo omiſſae Urbani* VIII. *& Innocentii* X. *& ſequentium pontificum uſque ad Clementem* X. *decretales comprehenduntur*.

(h) *Negotia Cancellariae olim vivae vocis oraculo & ſtilo regebantur: Primus Ioannes* XXII. *regulas certas ſcripto conſignavit, quibus id tantum egit, ut officiales inſtrueret, qua ratione litteras in Cancellaria ſecundum ſupplicantium varias figuras deberent expedire. E. Gomeſ.* comment. in prooem. regul. cancell. *Inductas a Ioanne regulas pontifices ſequentes diverſimode auxerunt uſque ad Nicolaum* V., *qui utiliores deceſſorum ſuorum regulas collegit, & multas iudiciales adiecit, eaſque ad eum ſer-*

 me

mortuo extinguuntur (*i*): licet altero die poſt novi pontificis adſumtionem reviviſcant: eo namque die aliquibus additis & detractis eas novi pontifices ſolent publicare.

§. IX. Regulae Romanae cancellariae non omnes in chriſtianis provinciis obligant, ſed eae tantum, quae receptae ſunt, & quae alias cum iure communi & ordinario conveniunt. In hoc Neapolitano regno omnes ferme admiſſae & receptae erant, tantumque reiectae, quae libertatem patronorum & iura patronatus deminuebant: quod Carolus Gagliardus *inſtitut. canonicar. lib. I. tit. 7.* obſervat. Verum ab anno CIↃIↃCCLXIX. quo Clemens XIII. ſummus pontifex obiit, diu apud nos (intercedente regia poteſtate (k)) nulla fuit earum vis; at tandem XV. Kalendas Iunii anni CIↃIↃCCLXXVII. Rex noſter eas reſtituit ea conditione, ut beneficia iis conferrentur, quos ipſe Rex litteris ſuis commendaverit. Idque recentioribus litteris tum locum habere declaravit, ſi non obſtarent regalia reſcripta, quibus multae collationes beneficiorum a pontifice factae ſine effectu eſſe iubentur.

§. X. Demum iuris canonici noviſſimi partem conſtituunt pacta conventa, vulgo *concordata*, inter eccleſiaſticam & civilem poteſtatem, quibus plures hodiernae diſciplinae articuli reguntur. Ea dubio procul invexit plus nimio extenſa epiſcoporum & ſummorum pontificum poteſtas, quae multas & frequentes controverſias peperit, pactis demum & tranſactionibus con-

---

ne ſtatum, in quo nunc habentur, perduxit. Qui poſt Nicolaum ſecuti ſunt, pontifices paucas mutarunt, aut addiderunt paucas.

(i) *Origine ſua tantum temporales fuiſſe videntur regulae de reſervationibus beneficiorum, quae reliquis additae omnium unam conditionem effecerunt. Sed non omnes regulae, quae beneficiorum reſervationes continent, morte pontificis expirare cenſentur, ſed tantum quae purae & ſimplices ſunt, & temporarias reſervationes continent; nam regulae, quae reſervationes in corpore iuris comprehenſas ſiſtunt, aut bullis pontificiis confirmatae ſunt, aut continuas fixaſque reſervationes complectuntur, perpetuae reputantur, & mortuo pontifice etiam obligare dicuntur. Rigant.* comm. in prooem. regul. cancell. n. 73. & ſeqq.

(k) *Mortuo Clemente* XIII. *vetuit Rex litteris ſuis ad Cameram Regalem datis, regulas Romanae Cancellariae ſine ipſius regis expreſſa venia in uſum deduci: eidemque Camerae etiam datum, ut ſi futurus pontifex eas reſtitueret, de iiſdem audito Coronae advocato referret.*

conſopitas. Habent pleraeque regiones Occidentis ſuas peculiares conventiones ſive cum Romano pontifice, ſive cum epiſcopis initos. In regno noſtro conventiones inter pontifices & reges noſtros pluries habitae ſunt: verum hodie ferme vigent pacta inter Benedictum XIV. & Carolum olim Regem noſtrum anno CIↃIↃCCXLI. inita, quibus de immunitate rebus eccleſiaſticis, locis ſacris, & clericis competente, de qualitatibus ordinandorum, de piorum locorum adminiſtratione, de cauſſis fori eccleſiaſtici, de foro miſto, aliiſque negotiis agitur.

IN-

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

PARS I.

De perſonis eccleſiaſticis.

CAPUT I.

De Eccleſia.

§. I. *Eccleſia quid?*
II. *Eccleſiae caput & membra*:
III. *Finis*:
IV. *Eccleſia viſibilis eſt*:
V. *Et inaequalis*.
VI. & ſeq. *Eſt* ſancta, catholica, apoſtolica, una.
VII. *Litterae canonicae*.
VIII. *Foedera inter eccleſias*.
IX. *Eccleſia diverſa eſt a republica*;
X. *Sed per leges praerogativis ornatur*.
XI. *Finis implorandi civilis auxilii*.

§. I. Eccleſia Graecum nomen eſt, & ſi verbo verbum reddas, Latine dicitur *evocatio*. Frequens huius vocis uſus fuit in Graecorum democratiis, in quibus populi conventus ad res publicas tractandas evocati *ἐκκλησίαι* dicebantur. A Graecis vox *Eccleſia* in chriſtianos derivata eſt, deſignatque chriſtianorum conventum, qui ſub ſuis paſtoribus ad vitam aeternam adſequendam exercentur. Qua notione Eccleſia pars eſt alterius maioris ſocietatis, quae eos continet omnes, qui per gratiam vocati, Deo ſerviunt, ſive iam optata fruuntur beatitudine, ſive viatores adhuc ſunt.

§. II. Iam Eccleſia ex capite & membris conflata, unum corpus conſtituit. Eccleſiae princeps caput Chriſtus eſt, qui eccleſiam ſuam, etſi mortuus ſit, non dereliquit, & ſedens ad dexteram patris, eam regit, protegit, vivificat. Membra vero ſunt fideles, qui per baptiſmum initiati, capitis Chriſti doctrinam profitentur. Et quoniam *fides ſine operibus mortua eſt*,

eſt, ii tantum ad interiorem Eccleſiae compagem pertinent, qui ex caritate vivunt, & praecepta chriſtianae religionis ſervant. Non tamen propterea mali nullam habent in Eccleſia partem: nam ſuo modo etiam ad eam pertinent; ſcilicet ſunt pars corporis Eccleſiae, ſed interiore eius ſpiritu non vivunt; ſunt membra mortua, ſed adhuc corpori adhaerentia; ſunt paleae admiſtae tritico.

§. III. Finis autem Eccleſiae omnino ſpiritualis eſt, ſpectatque exercitium pietatis, & deinceps beatae aeternaeque vitae conſecutionem. At quoniam fideles, qui Eccleſiam componunt, terreno corpore ſunt involuti, nec ſapiunt, niſi per ſenſus; hinc Chriſtus ſe humanae aptavit imbecillitati, & Eccleſiam ſuam mediis ſenſibilibus collegit & auxit. Inſtituit nempe *ſacramenta*, hoc eſt ſigna ſenſibilia, quibus gratiam attexuit ſuam, ut ſignis ſenſibilibus fideles attollantur ad ſpiritualia, quae per ſigna illa ſignificantur. Auguſt. *hom. LXXXVI. In Ioan.* & Chryſoſt. *hom. LXXXIII.*

§. IV. Iam quae in terris adhuc ſe exercet, Chriſti Eccleſia viſibilis eſt, veluti civitas monti inſidens, & lucerna ſupra candelabrum poſita; errantque profecto Lutherani & Calviniani, qui Eccleſiam ex ſolis iuſtis compingentes, eam praedicant inviſibilem. Sane Eccleſia mediis ſenſibilibus exercetur, & ad eius corpus etiam mali & peccatores pertinent, atque ideo ſub aſpectum cadere debet. Fratrem quoque fraterna admonitione non emendatum Chriſtus ad Eccleſiam deferri iuſſit. Matth. *XVIII.* 17. Sed ſi Eccleſia eſſet inconſpicua, quo chriſtiani non emendatos fratres deferre poterant? Viſibilis autem Eccleſia uſque ad ſeculi ſtabit conſummationem, Matth. *XVI.* 18. & *XXVIII.* 20., in quo diſtat ab aliis ſocietatibus, quae mediis humanis innixae, poſt multas viciſſitudines tandem fatiſcunt.

§. V. Viſibilis autem Chriſti Eccleſia ex divina auctoritate praepoſitos habet ſuos, qui ſacra poteſtate aucti eam regunt & adminiſtrant, & ſpiritualibus poenis in ſontes animadvertunt. Et errant profecto recentiores haeretici, qui adgnoſcunt quidem eccleſiaſticum miniſterium divina auctoritate inſtitutum; at eius poteſtatem omni coactione deſtitutam miniſterio verbi & ſacramentorum adminiſtratione coercent. Verum poteſtas iſta tota ſpiritualis eſt, ad animarum curationem ſpectans; atque ideo *gladium ſpiritualem* conſtituit, ut Cyprianus appellat *ep. LXII. al. IV. ad Pompon.* Ceterum qui ſpirituali poteſtate Eccleſiae praeſunt, principes quidem & capita illius ſunt, ſed miniſterii tantum: nam verum & principale Eccleſiae caput Chriſtus eſt, qui interiorem in membra, quo vivant, ſpiritum

tum infundit. Sed inter principes miniſterii, qui pari conſortio praediti honoris & poteſtatis miſſi ſunt, unus ceteris omnibus, tamquam centrum eccleſiaſticae unitatis, praelatus eſt: in quo pontificis Romani primatus continetur, qua de re inferius.

§. VI Porro viſibilis & in terris degens Chriſti Eccleſia *ſancta*, *catholica*, *apoſtolica*, *una* eſt, quibus epithetis ab haereticorum conventiculis, qui commune chriſtianorum nomen retinebant, Eccleſia diſtinguitur. Eccleſia eſt *ſancta* ob capitis ſanctitatem, doctrinam ſanctam, cultum ſanctum, & ſanctitatem & caritatem, quae interiorem eius compagem conſtituunt. *Apoſtolica*, quod miniſterio apoſtolorum propagata, doctrinam apoſtolicam profitetur, & miniſtros habet non interrupta ſerie ab apoſtolis deſcendentes. *Catholica*, quia per univerſum orbem diffuſa eſt, ut Optatus *lib. II. contra Parmenian.* & Auguſtinus *ſerm. XLVI. de paſtoribus* explicant.

§ VII. Vna quoque eſt Eccleſia, nam idem credunt chriſtiani omnes, & ſecundum eadem praecepta vitam debent inſtituere: item unum eſt caput, eadem ſacramenta, eadem gratia & caritas, quibus membra vivificantur. Vnitas autem Eccleſiae ſpectatur etiam quatenus certis locis incluſa eſt. Scilicet Eccleſia ipſa univerſalis in multos coetus particulares diſpeſcitur, qui ſub paſtoribus ſuis adunati eccleſias plures conſtituunt, ex quibus particularibus eccleſiis, quae mutuis foederibus inter ſe connexae ſunt, Eccleſia univerſalis ſub miniſterii capite, pontifice nempe, qui unitatis centrum eſt, coaleſcit.

§. VIII. Harmonia vero & unitas inter eccleſias commercio litterarum *canonicarum*, ſive *formatarum* fovebatur & explicabatur. Erant eiuſmodi litterae *communicatoriae*, *commendatitiae*, *dimiſſoriae*. Communicatoriae dari ſolebant chriſtianis in Eccleſiae communione manentibus, ut quocumque irent, in communionem cum ceteris fidelibus admitterentur, & hoſpitio exciperentur. Commendatitiae ex probabiliore ſententia ſcribi ſolebant in commendationem illuſtrium perſonarum, ſive clericorum, ſive laicorum, qui earum fide & auctoritate non ſolum in negotiis tractandis ab omnibus adiuvabantur, ſed etiam lautius excipiebantur. Et demum dimiſſoriae ſolis dabantur clericis, qui in aliam dioeceſim, domicilii ibi conſtituendi cauſſa, concedebant, iiſque teſtabatur epiſcopus, clericos illos a nexu cum eccleſia ſua ſolviſſe, & licentiam dare, ut alienae eccleſiae ſe adſcriberent. Omnes huiuſmodi litterae *formatae* dicebantur, quod peculiari forma & ſignis, ne qua fraus irreperet, erant inſcriptae. Commercio formatarum unitas & harmo-

monia inter eccleſias explicabatur: quod ita Optatus *contra Par. men. lib. II.* expreſſit: *totus orbis commercio formatarum in una communionis ſocietate concordat*.

§. IX. Foedera, quibus particulares eccleſiae inter ſe coaleſcunt, ad promovenda mutua commoda, & univerſalis Eccleſiae unitatem ſpectant. Hinc unius eccleſiae legalia acta ab omnibus aliis rata haberi conſueverunt, adeo ut ab una eccleſia electus, vel depoſitus, nullibi ad communionem & ordinum officia admitti debeat, donec ſententia lata non revocatur. Conc. Nicaen. *can. V.*, Antioch. *can. III. & VI.* Inde etiam clerici uni eccleſiae addicti, niſi bona cum venia proprii epiſcopi inter clericos alterius eccleſiae referri prohibentur. Conc. Nicaen. *can. XVI. can. apoſtol. XV. ſeq.* Chriſtiani quoque peregrinantes in alienis eccleſiis ad communionem non admittuntur, niſi proprii epiſcopi teſtimonio inſtructi, ſe cum eccleſia ſua communicare demonſtrent. Conc. Antioch. *can. VII.* Et ubi in una eccleſia fides & religio in diſcrimen adducitur, ceterae eccleſiae earumque paſtores praeſto eſſe debent: quo caſu locum habet Cypriani ſententia: *epiſcopatus unus eſt, cuius in ſolidum ſinguli partes tenent*.

§. X. Iam chriſtiana Eccleſia etſi in republica nata ſit, & fere iiſdem, quibus reſpublica, hominibus conſtet, tamen ſocietas eſt ab ea diverſa: ſpectat enim diverſum a republica finem, aeternae nempe vitae conſecutionem. Per ſe igitur ſtat Eccleſia, nec quo ſit & perſeveret, reipublicae auxilio indiget: & in hoc illa diſtat a ceteris collegiis, quae ſunt in civitate, & ad eumdem, qua civitas, finem ſpectant. Sane numquam ſic floruit ſtatus chriſtianorum, quam primis tribus ſeculis, quando ethnici in chriſtianos ſaeviebant: quod Hieronymus & Chryſoſtomus adgnoſcunt.

§. XI. Quamvis autem etiam ſine reipublicae auxilio Eccleſia per ſe manere poſſit; tamen ſi per leges publicas probetur, multas conſequitur praerogativas: per publicam enim approbationem Eccleſia, non ſecus ac alia collegia, perſonam induit in civitate, iuris communis fruitur exercitio, conventus chriſtianorum palam celebrantur: & praeterea ubi publica accedit probatio, Eccleſia validior evadit: nam in ſui auxilium libere poteſt advocare civilem poteſtatem, qua ſpiritualis poteſtas ſuſtinetur, & contumaces metu poenarum externarum ad officium revocantur. Ubi vero Eccleſia auxilium a civilibus poteſtatibus implorat, earum officium eſt Eccleſiae advocanti praeſto eſſe. Et ita civiles poteſtates Deo ſerviunt, qui iis tuendam Eccleſiam demandavit ſuam.

§. XII. Verum enim vero hac externae potentiae imploratio-

ne tantum peccatorum converſionem ſpectavit & ſpectat Eccleſia. Et quamvis non admittat chriſtiana religio coactionem; tamen utile Eccleſia duxit contra rebelles filios moderatam implorare coactionem, ut metu poenarum excitati errorem ſuum adgnoſcerent, & in matris ſinum reverterentur. Hinc fini religionis adverſatur implorare auxilium poteſtatis civilis ad mortem contumacibus inferendam. Non eſt Eccleſiae poenas cum ſanguine poſcere. Auguſt. *lib. III. contra Creſconium*. Quod ſi olim ob cauſſas eccleſiaſticas reos capite damnarint magiſtratus, aut imperatores gladio ſuas leges contra haereticos armarint; facta haec ſunt inſciis & minime probantibus bonis epiſcopis. Sed temporis lapſu diceres priſtinae manſuetudinis plures epiſcopos oblitos; nam ipſi occidendos, quin etiam cremandos, tradere conſueverunt haereticos; licet in traditione parum efficaci ratione exorent magiſtratus, ne ad mortem uſque procedant.

CAPUT II.

De variis chriſtianorum ordinibus.

§. I. *Chriſtiani vel ſunt* clerici, *vel* laici.
II. *Clerici qui?*
III. *Laici qui?*
IV. *Chriſtiani vel* ſeculares, *vel* aſcetae.
V. *Et vel* iuſti, *vel* peccatores.

§. I. CHriſtiani omnes, qui Eccleſiam componunt, pro varia, qua ſpectantur, ratione, varios ordines conſtituunt. Summa diviſio ab Eccleſiae regimine deſumta eſt, quod alii praeſint, alii ſubſint, vel quod alii *clerici*, alii *laici* ſint (*a*).

§. II.

(a) *Antiqui ſcriptores eamdem clericorum & laicorum proponunt diviſionem, quamvis verbis plures ordines recenſere videantur. Sane Euſebius* demonſtr. evang. lib. VII. cap. 2. *in tres claſſes chriſtianos partitur*, praefectos, fideles, catechumenos: *Hieronymus vero in quinque*, epiſcopos, presbyteros, diaconos, fideles, catechumenos. *Sed in his partitionibus Euſebius & Hieronymus ex uno laicorum duos faciunt ordines; Hieronymus vero clericos in tres claſſes diſtinguit.*

§. II. Clerici ſunt, qui certo ſolemnique ritu initiati aliquod publicum munus in Eccleſia gerunt, ſive praeſint, ſive miniſtrent (*b*). Dicti ſunt clerici a voce graeca κληρος, quae proprie *ſortem* ſignificat, translate vero partem ſive hereditatis, ſive territorii, quae in diviſione alicui obveniebat: idque quod eiuſmodi diviſiones per ſortes inſtituebantur. V. Petr. de Marca *diſſ. de diſcrimine clericor. & laicor. cap. II.* Ex hac tranſlata του κληρου Hieronymus notione *epiſt. II. ad Nepotian.* altaris miniſtros *clericos* dictos adfirmat, *vel quia de ſorte ſunt Domini, vel quia ipſe Dominus ſors, ideſt pars clericorum eſt:* quaſi diceret, vel quia pars Domini ſunt, vel quia ipſe Dominus eis in partem & hereditatem ceſſit (*c*). Clerici quoque in antiquis monumentis appellantur *canonici*, a canone, hoc eſt matricula & albo eccleſiae, in quo erant eorum nomina deſcripta: quod Binghamus *orig. eccleſ. lib. II. cap.* 1. §. 10. plu-

(b) *In ſcripturis ſanctis vox* clerici *non occurrit ad denotandos chriſtianos ſacros miniſterio addictos*; clerici *enim in illis ſunt chriſtiani omnes*, 1. Petr. V. v. 3. . ad Epheſ. I. v. 11. *quaſi qui ſorte in veritatis adgnitionem ſelecti ſint. Sed inde a ſecundo ſeculo vox* clericus *ad altaris miniſtros denotandos adhibita eſt.*

(c) *Haec interpretatio vocis* clerici *ex moribus Iudaicis derivatur. Apud Iudaeos Sacerdotes & Levitae, qui in tributum in partitione terrae Chanaan non venerunt, Deum veluti in ſortem & partem conſecuti ſunt: atque ita decimas, primitias, & reliquas obventiones Deo debitas ex divina delegatione adquiſiverunt. V. Ioan. Cleric.* in Numer. cap. XVIII. v. 20. *Et hoc ſenſu Deus erat* κληρος *Sacerdotum & Levitarum, & ipſi ex eadem ratione* κληρος *Dei dicebantur. Simili ratione ex ſententia Hieronymi apud chriſtianos altaris miniſtri audierunt* clerici, *vel quia ſolum Dominum partem habent, eumque ſolum debent poſſidere; vel quia ipſi pars Domini ſunt, & aliarum partium expertes, & altari ſervientes, ex oblationibus, ut olim Sacerdotes, & Levitae ex decimis, habent ſuſtentationem.*

Inſtitutis vero chriſtianis magis videtur convenire alia clericorum originatio, quae eos veluti divina vocatione ad ſacrum miniſterium electos interpretatur: quam vocis clerici *notionem auctor quidam ſub nomine Hieronymi apud Gratianum* can. 7. C. 12. q. 1. *proponit. Certe vox* κληρος *translata notione etiam eos denotat, qui non ſortium iactu, ſed electione & vocatione ad ſacrum miniſterium vocati ſunt: quod in* commen. de iure canonico par. I. cap. 2. §. 3. *pluribus explicuimus.*

pluribus illuſtrat. Sed lapſu temporis inducta clericorum communi vita, *canonici* nomen ad clericos in commune viventes reſtrictum eſt: quod illi inde relicta communi vita retinuerunt.

§. III. Laici nullo ſacro officio in Eccleſia donantur, & tanquam Eccleſiae plebs habentur: dictique ſunt laici a graeco *λαος plebs*, quaſi qui plebem Eccleſiae conſtituunt, & in rebus ſacris a clericis pendere debent (*d*). Ita verbum *λαος* tantum ſonat

(d) *Iam vero laici a clericis iure divino diſtinguuntur: & errant profecto Salmaſius, Boëhemerus, aliique, qui diſtinctionem inter laicos & clericos iuri eccleſiaſtico tribuunt. Sane apoſtolus* Actor. XX. 28. *aperte epiſcopos a grege diſtinguit: & Petrus* Ep. 1. V. v. 2. *presbyteros hortatur, ut gregem Dei paſcant, eique non coacte, ſed ſponte provideant. Porro antiquiſſimorum patrum teſtimoniis conſtat, clericos a laicis vel a prima Eccleſiae aetate fuiſſe diſtinctos. Ignatius martyr in epiſtolis ſuis ſaepe ab epiſcopo, presbyteris, & Diaconis populum diverſum proponit. Et Clemens Alexandrinus tradit, Ioannem apoſtolum poſt obitum Domitiani ex Patmo inſula Epheſum rediiſſe, & in vicinis locis in clerum cooptaſſe, quos ſpiritus ſanctus deſignaverat. Tertullianus quoque adhuc in Eccleſia in opere* de praeſcriptionibus cap. XLI. *haereticos ſui temporis ſugillat, quod mutabilia haberent ſacerdotia*: alius, *inquit*, hodie epiſcopus, cras alius; hodie diaconus, qui cras lector; hodie presbyter, qui cras laicus; nam & laicis ſacerdotalia munera iniungunt.

Vt vero tanti dogmatis veritas magis eluceſcat, obſervare oportet, ſacerdotium chriſtianorum duplicis eſſe generis, unum laxioris ambitus, quo poteſtas quodvis religionis officium exſequendi continetur; alterum ſtricte ſic dictum, cui ineſt Eccleſiae gubernatio, & poteſtas offerendi proprie ſic dicta ſacrificia, quae in oblatione & immutatione victimae conſiſtunt. Qua poſita diſtinctione diſtant quidem clerici a laicis ratione proprie ſic dicti ſacerdotii: nam alias omnes chriſtiani ſacerdotes ſumus, 1. Petri II. v. 9., Apocalyp. I. v. 6. *Ad rem Origenes* hom. IX. in cap. 16. Levit. ſi membra mea ab omni concupiſcentia carnis mortificavero; ſi mundus mihi crucifixus ſit, & ego mundo, holocauſtum obtuli ad altare Dei, & ipſe meae hoſtiae ſacerdos efficior. *Hoc autem improprium Sacerdotium chriſtiani in baptiſmo accipiunt: quae patrum doctrina eſt.*

Verum diſtinctioni clericorum & laicorum iure divino inductae graviter adverſatur Tertullianus exhortat. ad caſtit. cap. VII., *ubi diſtinctionem inter ordinem & plebem Eccleſiae auctoritati tribuit:* non-

ſonat, laicos non eſſe in officio, non notam quandam ſervitutis inurit. Quo ſenſu ab antiquis dicti ſunt etiam *idiotae*, quod vitam agerent in Eccleſia privatam, nulloque officio diſtinctam, ſive docti, ſive indocti eſſent. Etenim apud veteres *idiota* proprie eſt privatus homo, nullo publico munere auctus.

§. IV. Iam ad pietatis exercitia fideles relati, alii ſunt *ſeculares*, alii *aſcetae*. *Seculares* ſunt, qui chriſtianam profitentur religionem, ſed ad vitam perfectam non contendunt: dictique ſunt *ſeculares*, non quia vivunt ſecundum ſeculi praecepta, ſed quia terrenis curis involuti continuum in chriſtianis virtutibus proficiendi ſtudium non ſectantur. Contra *aſcetae* ſunt, qui ad iuſtitiam & evangelica praecepta vitam addunt duriorem, rigidi evangelicae virtutis ſacerdotes, ſive clerici, ſive laici ſint. Hinc dicti *aſcetae*, voce a philoſophis mutuata, apud quos, ut Valeſius *in Euſeb. lib. II. cap.* 17. obſervat, *aſceſis* virtutis & abſtinentiae deſignabat exercitationem. Nomine *aſcetarum* continentur etiam monachi, qui tamen aſceſi addunt certae regulae profeſſionem & vitam communem.

§. V. Porro chriſtianorum alii ſunt *iuſti*, alii *peccatores*. Iuſti innocentiam in baptiſmo partam delictis gravioribus non macularunt, aut ſi macularunt quidem, per poenitentiam in Dei gratiam reſtituti ſunt. Ex his iuſtis ubique diffuſis & ſpirituali unitate devinctis ſpiritualis Eccleſia coaleſcit. Auguſt. *lib. VII. de baptiſ. cap.* 51. Peccatores vero, qui ad Eccleſiam ſpectant, per humanitatem quidem gravia peccata admiſerunt, at parati ſunt, ad poenitentiam ſubeundam, aut actu eam tolerant. Extra Eccleſiam enim ſunt rebelles & contumaces peccatores.

CA-

---

nonne & laici ſacerdotes ſumus? ſcriptum eſt: regnum quoque nos, & ſacerdotes Deo & patri ſuo fecit. Differentiam inter ordinem & plebem conſtituit Eccleſiae auctoritas, & honor per ordinis conſeſſum ſanctificatus. *Sed doctrina de ſacerdotio omnibus communi non ſine emphaſi de more ſuo Tertullianus videtur propoſuiſſe, idque conſtat, quod ex ſcripturis argumentatur, quae de ſacerdotio laxioris ambitus ſunt intelligendae. Hinc dum improprium ſacerdotium ad proprium elevavit, veluti neceſſarium conſequens deduxit, differentiam inter ordinem & plebem Eccleſiae auctoritate inductam fuiſſe: in quo turpiter erravit.*

CAPVT III.

De eccleſiaſtica hierarchia.

§. I. *Definitio* hierarchiae.
II. *Epiſcopus & presbyter qui?*
III. *Gradus inter epiſcopos.*
IV. *Epiſcopi a presbyteris iure divino diſtincti.*
V. *Initio multae eccleſiae per presbyteros gubernatae.*
VI. *In una civitate unus epiſcopus.*
VII. *Presbyteri ab epiſcopo pendentes, & eorum gradus.*
VIII. *Diaconi qui, & a quibus inſtituti?*
IX. *Clerici minores & ſolius tonſurae.*
X. *Receptae clericorum partitiones.*

§. I. NOmine *hierarchiae* intelligimus perſonarum eccleſiaſticarum ordinem epiſcopis, presbyteris, & miniſtris conſtantem, cui iure divino regimen & miniſterium Eccleſiae commiſſum eſt. Trid. *ſeſſ. XXIII. can. 6.* (*a*).

§. II. Sunt epiſcopi ſummi ſacerdotes, qui apoſtolis in regenda Eccleſia ſuccedunt, & non tantum patres gignunt, verum etiam totius religionis curam habent & inſpectionem, a qua inſpectione *epiſcopi* nomen factum eſt. Presbyteri vero ſunt ſecundi ordinis ſacerdotes, qui ſub epiſcopis conſtituti vi ſuae

(a) *Recentiores haeretici, qui Chriſtianum ſacerdotium tantum in miniſtrando conſtituunt, omnique poteſtate privant*, hierarchiae *vocem a patribus Tridentinis conſecratam reprobant, eamque tamquam veteribus patribus minus cognitam & ad mundi pompam compoſitam traducunt; & ita miniſtrorum ordinem potius* hierodiaconiae, *aut* hieroduliae, *quam* hierarchiae *nomine dictum vellent. Sed quum Chriſti ſacerdotium praeter miniſterium etiam ſacram poteſtatem complectatur, ab ingenio Eccleſiae non videtur abhorrere vox* hierarchia, *qua miniſterio adiuncta ſignificetur ſacra pontificum poteſtas: a qua loquendi ratione veteres patres non longe diſtant. Sane Origenes* hom. XI. in Ierem. *& Chryſoſtomus* de Sacerd. lib. III. cap. 15. *Eccleſiae praepoſituram* ἀρχὴν, *epiſcopos vero Euſebius* lib. VII. cap. 38. *& Chryſoſtomus* loc. cit. cap. 14. ἄρχοντας *dixerunt, ut mittam Latinos, qui epiſcopos Eccleſiae* principes *&* praepoſitos *appellant.*

ſuae poteſtatis, excepta ordinatione, fere omnes obeunt ſacerdotii partes; dictique ſunt *presbyteri*. ab auctoritate, quaſi ſenes, non aetate, ſed moribus & ſapientia. Atque hae ſunt receptae *epiſcopi* & *presbyteri* notiones: nam alioquin hae voces ab antiquis confundi ſolent; ſane etiam epiſcoporum eſt auctoritas, & inſpectio pariter presbyteris competit.

§. III. Iam inter epiſcopos, uno excepto Romano pontifice; qui iure divino in univerſam Eccleſiam primatum obtinet, ex divina inſtitutione nulla eſt praerogativa; omnes pari conſortio praediti honoris & poteſtatis miſſi ſunt. Verum iure humano gradus hic hierarchiae faciem induit auguſtiorem; inter epiſcopos enim inducti ſunt *metropolitani* & *patriarchae*. Metropolitani ſunt epiſcopi civitatis in provincia principis, qui univerſae provinciae tenent ſollicitudinem: patriarchae vero, qui pluribus provinciis praeſunt. Et ubi poteſtas ordinis a poteſtate iuriſdictionis veluti diſtincta habita eſt, recepti ſunt praelati epiſcopis inferiores, qui quaſi epiſcopalem iuriſdictionem ſine ordinatione conſecuti ſunt.

§. IV. Quamvis autem epiſcopi, excepto ſummo pontifice, aequali poteſtate a Chriſto miſſi ſint; tamen differentia inter epiſcopos & presbyteros ex dominica auctoritate inſtituta eſt: qua in re olim Aërius & deinceps Albigenſes, Waldenſes, & tandem Lutherani & Calviniani errarunt, qui omnes docent, ab eccleſiaſtica poteſtate profectam eſſe diſtinctionem inter epiſcopos & presbyteros, ut inter plures pari poteſtate Eccleſiam adminiſtrantes, ſchismatum occaſiones tollerentur. Sane conſtanti Eccleſiae traditione inde uſque ab apoſtolis epiſcopi & presbyteri tamquam duo diſtincti gradus exhibentur. V. Nat. Alexand. *ſec. IV. hiſt. eccleſ. diſſ.* 44. §. 2. Item non interrupta in multis eccleſiis ſeries epiſcoporum ab apoſtolis derivatur. V. Petav. *lib. I. de eccleſiaſt. hierarch. cap.* 2. Quae duo plane demonſtrant, ordinem epiſcoporum ex divina inſtitutione a presbyteris diſtingui (*b*).

§. V.

(b) *Rei dignitas poſtulat, ut hic quaedam Hieronymi verba expendamus, qui in* comm. in cap. I. epiſt. ad Titum & in epiſt. LXXXV. ad Evagrium *epiſcoporum & presbyterorum diſtinctionem non divinae auctoritati, ſed eccleſiaſticae conſuetudini tribuere videtur*. Idem eſt presbyter, qui & epiſcopus, *ſunt verba prioris loci*, & antequam diaboli inſtinctu ſtudia in religione fierent, & diceretur in populis, ego ſum Paulli, ego Apollo, ego autem Cephae, communi presbyterorum conſilio

 eccle-

§. V. Verum enimuero etſi iure divino diſcrimen epiſcoporum a presbyteris inſtitutum ſit ; tamen initio praedicationis evangelicae non omnes eccleſiae integram habuiſſe videntur hierarchiam, epiſcopis, presbyteris, & diaconis conſtantem. Nempe apoſtoli, & qui ad munus apoſtolatus initio adſumti ſunt, in eccleſiis, quas fundabant, plerumque non morabantur, ſed, earum cura presbyteris demandata, evangelium praedica-

---

eccleſiae gubernabantur. Poſtquam vero unuſquiſque eos, quos baptizaverat, ſuos eſſe putabat, non Chriſti, in toto orbe decretum eſt, ut unus de presbyteris electus ſuperponeretur ceteris, ad quem omnis eccleſiae cura pertineret, ut ſchiſmatum ſemina tollerentur. *Quam ſententiam deinceps Hieronymus confirmat variis ſcripturarum locis, quibus iidem* epiſcopi *&* presbyteri *vocantur, & hierarchia veluti epiſcopis & diaconis conſtans deſcribitur: & demum concludit, conſuetudinis eccleſiaſticae eſſe, quod epiſcopi presbyteris ſint maiores.*

Sunt quidem verba iſta Hieronymi impeditiſſima, talia tamen quae poſſunt cum catholico dogmate conciliari. Ante omnia obſervandum, eundem hunc Hieronymum adgnoſcere diſcrimen inter epiſcopum & presbyterum, & quidem ex dominica veritate inductum, quod diſcrimen in ordinatione poſitum adſerit. Quid facit excepta ordinatione, epiſcopus, quod presbyter non faciat? cit. ep. LXXXV, ad Euagr. *Deinde Hieronymus exequat presbyteros epiſcopis, qui aetate apoſtolica in plerisque locis eccleſias regebant. At epiſcopi iſti meri videntur fuiſſe presbyteri, qui epiſcopali poteſtate aucti erant, dum apoſtoli per provincias diſcurrebant ad propagandum Evangelium. Sane ſi reapſe unum ex epiſcopis & presbyteris ordinem faceret, ordinationem non excepiſſet, & presbyteros potius apoſtolis, quam epiſcopis exaequaſſet. Nec obſtat, quod in hac interpretatione epiſcopos Hieronymus ipſis presbyteris exaequaret; nam epiſcopi aetate apoſtolica, etſi ſecundi ordinis ſacerdotes, eccleſias in omnibus regebant: in quo differebant a presbyteris quarti ſeculi, quando regimen Eccleſiae erat penes primi ordinis ſacerdotes. Itaque ſortem presbyterorum commendaturus Hieronymus, provocat ad Eccleſiae gubernationem, quae plerumque penes presbyteros aetate apoſtolica reſidebat. Et ſi addat, conſuetudini eccleſiaſticae, non dominicae auctoritati deberi, quod epiſcopi presbyteris ſint maiores; id pro ea parte dictum eſt, quae ſpectat ad Eccleſiae gubernationem, non ad utriusque ordinis intimam naturam, ut conſtat ex eo, quod Hieronymus aperte presbyteris ordinationem adimat.*

dicaturi, alio tranſcurrebant, quod Epiphanius *haer. LXXV.* obſervat. Presbyteri autem iſti eccleſiis praepoſiti, excepta ordinatione, munia omnia paſtoris obibant, & ab inſpectione & cura etiam *epiſcopi* dicebantur; apoſtoli vero regimini presbyterorum commiſſas eccleſias ſaepe inviſebant. Sed non diu poſt communis per presbyteros adminiſtratio ſublata eſt: & hinc proprie ſic dictus *epiſcopus* ſingulis eccleſiis datus, qui omni eccleſiae, etiam ipſis presbyteris, praeeſſet; quod extrema apoſtolorum aetate in multis eccleſiis ad tollenda ſchiſmata factum eſt.

§. VI. Iam ab ea regiminis forma, quae tandem presbyterium in omnibus eccleſiis epiſcopo ad tollenda ſchiſmata fecit obnoxium, manavit regula iuris eccleſiaſtici, unum tantum epiſcopum debere eſſe in una civitate; nam, pluribus conſtitutis in una civitate epiſcopis, eccleſia in partes ſcinderetur. Hinc antiqui omnes ſcriptores eccleſiaſtici unum epiſcopum cum presbyterio uni eccleſiae ſemper exhibent praeſidentem. Et Nicaeni patres *can. VIII.* ſtatuerunt, ut ſi epiſcopi, qui ſe *Catharos*, hoc eſt puros dicebant, ad eccleſiam catholicam reverterentur, meri eſſent presbyteri; aut chorepiſcopi, ne in una civitate duo eſſent epiſcopi. Quod ſi unitas Eccleſiae poſtulet, in una civitate duos conſtitui epiſcopos, ex indulgentia admitti debet. V. Bingh. *orig. eccleſ. lib. II. cap.* 13.

§. VII. Secundus hierarchiae gradus proprie ſic dictus complectitur presbyteros, ſive ſecundi ordinis ſacerdotes, qui in explicandis ſui ordinis officiis ab epiſcopo pendere debent. Conc. Laodic. *can. LVII.* Atque haec presbyterorum ab epiſcopo dependentia conſtituit eccleſiae ordinem & honorem, *quo ſalvo ſalva pax eſt*, inquit Tertullianus *de bapt. cap. XVII.* Iure divino inter presbyteros nulla eſt praerogativa; at iure eccleſiaſtico quidam inter eos gradus inſtituti ſunt, & inde exorti *archipresbyteri*, *parochi*, *poenitentiarii*: quibus iure proprio & perpetuo mandata ſunt officia, quae ante promiſcue ab omnibus presbyteris ex epiſcopi iuſſione exercebantur.

§. VIII. Vltimus hierarchiae gradus continet *diaconos*, tertii ordinis ſacerdotes, qui epiſcopis & presbyteris in regenda Eccleſia deſerviunt. Diaconi ab apoſtolis inſtituti ſunt, iiſque inſtituendis menſarum ſervitium & temporalium procuratio dedit occaſionem, *Actor. VI. v.* 2. *ſeqq.* at una opera iis commiſſum ſacrum miniſterium, quod univerſa antiquitas teſtatur. Hinc Cyprianus ait, apoſtolos ſibi conſtituiſſe diaconos *epiſcopatus ſui & Eccleſiae miniſtros*. Et errat profecto Salmaſius, qui adfirmat, ab apoſtolis diaconos tantum temporalibus addictos.

D 3 §. IX.

§. IX. Ex apoſtolica inſtitutione diaconorum ſors aequalis; at Eccleſiae auctoritate unus inter eos caput extulit, dictus propterea *archidiaconus*. Quin ubi eccleſia numero fidelium crevit, officia quaedam ex ipſo diaconatu excerpta ſunt, quae in alios clericos coniecta *minores clericos* induxerunt. Varius pro varia eccleſiarum diſciplina fuit clericorum minorum numerus; at in eccleſia Latina quinque ordines conſtituti ſunt, *hypodiaconi* nempe, *acolythi*, *exorciſtae*, *lectores*, & *oſtiarii*, quamvis temporis lapſu hypodiaconi in maiorem ordinem evaſerint. His tandem acceſſerunt clerici nullo ordine inſigniti, ſed tantum ſola tonſura & habitu in numerum clericorum relati.

§. X. Atque haec ſatis eſſe poſſent ad varios clericorum ordines dignoſcendos; ſed maioris claritatis gratia ſubiiciamus receptas clericorum partitiones. Ratione officii clerici vel ſunt *in ſacerdotio*, vel *in miniſterio*. Qui ſunt in ſacerdotio, curam animarum habent, quales epiſcopi & presbyteri; qui ſunt in miniſterio, epiſcopis & presbyteris miniſtrant, quales diaconi & clerici minores. Porro a dignitate ſpectati clerici vel ſunt *maiores*, vel *minores*. Maiores, qui *ſacrati* etiam vocantur, ſunt epiſcopi, presbyteri, diaconi, & ex nova diſciplina etiam hypodiaconi: minores acolythi, exorciſtae, lectores, oſtiarii. Et demum clerici vel ſunt *in ordine*, vel *in officio*, conc. Chalced. *can. II.*, vel tantum habitu & tonſura in cenſum clericorum veniunt. Qui ſunt in ordine, vi ſuae ordinationis munia obeunt eccleſiaſtica, veluti epiſcopi, presbyteri, diaconi: clerici minores, & proprie *clerici* & *ordinati* dicebantur: qui vero erant in officio, ſine ordine aliquod eccleſiaſticum munus explicabant, & proprie erant in *canone* ideſt matricula eccleſiae, & *promoveri* dicebantur, quales diaconiſſae, defenſores, paramonarii. V. Thomaſſ. *de vet. & nova eccl. diſcipl. par. I. lib. 2. cap.* 34 Demum clerici ſolo habitu & tonſura inſignes nec ordine, nec officio augentur, ſed ſollemni habitus clericalis ſuſceptione ad ordines ſuſcipiendos praeparantur.

CAPUT IV.

De externa Eccleſiae politia.

§. I. *Externa Eccleſiae politia ex civili excrta.*
II. *Diviſio imperii Romani.*
III. *Regimen politicum in imperio.*
IV. *Politia eccleſiaſtica civili reſpondens.*
V. *Vetitum in parvis oppidis epiſcopatus inſtitui.*
VI. *Eccleſia* Orientalis & Occidentalis.
VII. *Eccleſiaſtica politia a civili aliquando diverſa.*
VIII. *An eccleſiaſtica politia ſecuta eſt civiles mutationes?*
IX. *Epiſcopatuum inſtitutio ad Eccleſiam pertinet.*
X. *Summus pontifex hodie inſtituit epiſcopatus.*

§. I. EXterna eccleſiae politia in praeſenti est ipſe eccleſiarum status & diſpoſitio, qua illae certis finibus includuntur, & epiſcopatus eccleſiis metropolitanis, hae patriarchalibus ſubſunt. Sumſit Eccleſia in hac ſua ordinanda politia exemplum a republica. Nempe quum Eccleſia in republica nata ſit, optimum iudicavit in ordinanda politia, & in prima eccleſiarum ſundatione, & inde in mutationibus publicas formas imitari. Sane Romani imperii notitia cum eccleſiaſtica collata demonſtrat, eminentiores ſerme omnes in imperio civitates maioribus etiam in eccleſia donari praerogativis. Bingh. *orig. eccleſ. lib. IX. cap.* 1. §. 5. *ſeq.* Porro ſi aliquae civitates creſcebant in imperio, etiam creſcebant eccleſiaſtici honores; & controverſiae de juribus eccleſiarum ex dignitate civitatum dirimebantur. Conc. Taurin. *can. II.* Quae omnia ſupponunt, eccleſiarum externam politiam ad imperii exemplum fuiſſe conſtitutam. Et synodus Calcedonenſis *can. XVII.* aperte ſtatuit, ut *ſi qua civitas ab imperatoria auctoritate innovata eſt, vel deinceps innovata fuerit, civiles & publicas formas eccleſiaſticarum quoque paroeciarum ordo conſequatur.*

§. II. Quo tempore illuxit orbi chriſtiana religio, imperium Romanum in provincias dividebatur, una excepta Italia, quae in undecim regiones diviſa erat. Plin. *lib. III. cap.* 5. Provincia plures complectitur civitates ab una metropoli pendentes. Sub Hadriano etiam ipſa Italia abiit in provincias. At deinceps tempore Conſtantini M. pluribus inter ſe adnexis provinciis exorta eſt partitio in dioeceſes. Itaque quidquid imperii

perii Romani erat, quarto ſaltem exunte ſeculo in centum viginti provincias tribuebatur, quae vario numero inter ſe connexae tredecim dioeceſes conſtituebant: quod conſtat ex *notitia imperii*: qui liber circa tempus Arcadii & Honorii creditur ſcriptus. Item ab eodem Conſtantino profecta eſt imperii diviſio in *Orientale* & *occidentale*, limiteſque in Illirici & Traciae finibus poſiti ſunt. V. Petr. de Marca *de S. C. & I. lib. I. cap.* 4.

§. III. Huic imperii partitioni reſpondet regimen politicum. Tempore apoſtolorum & deinceps inter Romanos & Graecos pleraeque civitates proprium veluti ſenatum, qui *βουλη ſenatus* aut *ordo* & *curia* dicebatur, habebant; eminebatque inter decuriones *defenſor civitatis*, vel *dictator*, qui in civitatis territorio iurisdictionem exercuiſſe videtur. In civitatibus provinciarum principibus ſuperior erat magiſtratus, qui *proconſul*, *praeſes*, aut alio nomine dictus, univerſam provinciam regebat. Et ſub Conſtantino M. ſingulis dioeceſibus praepoſitus eſt adhuc amplior magiſtratus, qui in omnem dioeceſim imperium habebat.

§. IV. Ex hac civili politia eccleſiaſticam facile cognoſces. Etenim in minoribus civitatibus, ubi cum ſenatu defenſor civitatis, aut dictator rem civilem procurabat, Eccleſia epiſcopum conſtituit, qui cum presbyteris rem ſpiritualem regeret: & in civitatibus provinciarum principibus, ubi proconſules, aut praeſides in re civili ius dicebant, eccleſia metropolitanos poſuit, qui rebus eccleſiaſticis totius provinciae praeeſſent; & demum in civitatibus dioeceſium principibus conſtituti ſunt patriarchae, epiſcopi nempe, qui totius dioeceſis in ſpiritualibus inſpectionem haberent. Ita triplicis generis natae eccleſiae, epiſcopales, metropolitanae, & patriarchales, quae inter ſe connexae & ſubordinatae erant, non ſecus ac civitates inferiores in imperio a maioribus pendebant.

§. V. Conſtitutio iſta eccleſiarum epiſcopalium ad civilis politiae imitationem facta induxit regulam iuris canonici, qua vetatur in parvis oppidis & villis conſtitui epiſcopatus. Conc. Sardic. *can. VI.* Athanas. *apol. II.* Et decebat quidem tantum in frequentibus civitatibus, quae in imperio habebant proprium magiſtratum, epiſcopum conſtitui, *ne vileſcat epiſcopi nomen & auctoritas*. Sed non ſemper haec regula obtinuit: nam ante & poſt ſynodum Sardicenſem epiſcopi in vicis & exiguis oppidis inveniuntur. Bingh. *orig. eccleſ. lib. II. cap.* 12. Quod ſi in pago aliquo populos admodum creverit, in eo epiſcopum ordinari canones Africani permittunt, conc. Carthag. 12. *can. V.*, nec enim in hac ſpecie vileſcit ſacerdotium.

§. VI.

§. VI. Porro ex imperii diviſione in Occidentale & Orientale Eccleſia in *Occidentalem* & *Orientalem* tributa eſt. Nomine eccleſiae Occidentalis veniebant eccleſiae ambitu Occidentalis imperii comprehenſae, quas octo, aut novem conſtituebant dioeceſes, *Macedonicam* nempe, *Dacicam*, *Illyricianam*, *Italicam* ſtricte ſic dictam, *Vrbicariam*, ſive *Romanam*, *Gallicam*, *Hiſpanicam*, *Britanicam*, & *Africanam*. Eccleſia vero Orientalis continebat eccleſias Orientalis imperii, & quinque dioeceſibus conſtabat, *Orientali* ſtricte ſic dicta, cuius metropolis erat Antiochia, *Aegyptiaca*, *Aſiana*, *Pontica*, & *Thracica*. V. Petr. de Marca *de C. S. & I. lib. I. cap. 4.*

§. VII. Quamvis autem Eccleſia ad exemplum civilis regiminis externam ſuam politiam ordinarit; non tamen ita civilibus formis ſe adſtrinxit, ut ab iis numquam diſcederet. Libertatis, non neceſſitatis erat publicas formas imitari. Ita in multis regionibus eccleſiaſtica politia civili non reſpondet. Et quidem in Occidente multae erant civiles dioeceſes, unus tamen patriarcha: & in urbicaria dioeceſi, quae decem conſtabat provinciis (a), nulli erant metropolitani praeter Romanum pontificem, qui iure metropolitico eas eccleſias regebat. Item in Africa, quae ſex conſtabat provinciis, ſedes metropolitica non civitati erat adfixa, ſed epiſcopos ordinatione ſeniores ſequebatur, excepta Africa proconſulari, quae Carthagine ſedem primatis fixam habebat. Hinc metropolitani in Africa *ſenes* dicebantur, *can.* 100. *Cod. Afric.* V. Dupin. *de antiqua eccleſ. diſcipl. diſs. I.* §. 9. Sed temporis lapſu etiam metropoles Romanae dioeceſis, veluti Rhegium, Capua, aliaeque metropolitanos acceperunt.

§. VIII. Semel ad reipublicae formam expreſſa eccleſiaſtica politia, una cum civitatum mutationibus etiam mutari ſolebat; ſtatuit namque synodus Chalcedonenſis *can. XVII.*, ut ſi pro reipublicae neceſſitatibus ab imperatore civitatum formae mutentur, *civiles & publicas formas eccleſiaſticarum quoque paroeciarum ordo conſequatur*. Hinc ambitioſi epiſcopi diviſiones pro-

(a) *Provinciae, quae componebant Romanam dioeceſim, erant Picenum ſuburbicarium, Campania, Tuſcia & Vmbria, Apulia, & Calabria, Brutium & Lucania, Samnium, Valeria, Sicilia, Sardinia, & Corſica. Calabria olim erat in regione Hydruntina, ſed lapſu temporis* Calabriae *appellatio Imperatorum Graecorum ambitione Brutiis haeſit: quod ſeptimo ſeculo primum factum videtur.*

provinciarum ab imperatoribus exorabant, ut ita propriae eccleſiae ad altiorem gradum attollerentur. Verum mutatio eccleſiarum non ſemper civiles mutationes ſecuta eſt; ſiquidem in tot civitatum mutationibus indignum viſum fuit, mutabilia eſſe ſacerdotia. Innoc. 1. *ep. ad Alexandr. Antiochen.* Deinceps imperio Romano Occidentis everſo, & ex eius ruinis non ſine ingenti motu variis exortis regnis, variam fortunam politia eccleſiaſtica experta eſt: ſortem enim civitatum quandoque conſecutae ſunt eccleſiae, quandoque perſeverarunt immutatae.

§. IX. Quamvis autem ſecundum antiquas regulas eccleſiaſtica politia civilem conſequatur; inſtitutio tamen eccleſiarum epiſcopalium, metropolitanarum, & patriarchalium ſemper ad Eccleſiam pertinuit. Tantum civilis politia exemplar praebuit, quibus in locis Eccleſia epiſcopatus & eccleſiaſticas metropoles inſtitueret, aut etiam ſecundum politiam civilem *in principis reverentiam ipſe canon eligebat*, inquit Chriſtianus Lupus *ſchol. in can. VII. diſt. Greg. VII.* Et hinc mutata per principes civili politia, mutationem eccleſiaſticam Eccleſiae patres inducere ſolebant; in ſynodo enim Calcedonenſi ad patriarchatum evaſit eccleſia Conſtantinopolitana, quamvis iampridem in ordine civili Conſtantinopolis creviſſet.

§. X. Iam in ſynodo cuiuſque provinciae epiſcopatus olim excitabantur, ita tamen ut illius epiſcopi conſenſus accederet, in cuius paroecia ponebatur nova cathedra, *can. 53. Cod. Afric.* V. Lupum *loc. cit.* At lapſu temporis ius erigendi epiſcopatus, & eccleſiaſticas metropoles in Occidente ad Romanum pontificem devolutum eſt occaſione falſarum decretalium, in quibus adſeritur, S. Petrum, & Clementem illius ſucceſſorem, non ſolum epiſcopos, verum etiam metropolitanos, archiepiſcopos, primates, & patriarchas inſtituiſſe, *can. 2. D. 80*, *can. 1. D. 99.* Quisquis vero ſit, qui eccleſias epiſcopales & alias maiores excitat, ſine principis conſenſu id facere non debet, quod talis eccleſiarum mutatio civilem politiam afficit.

CA.

CAPVT V.

De epiſcopis eorumque in regenda eccleſia poteſtate.

§. I. *Apoſtoli ſibi crearunt ſucceſſores.*
II. *Plenitudo ſacerdotii in epiſcopatu contenta.*
III. *Epiſcopi pro iure ſuo omnia ſacra munia obeunt.*
IV. *Diſtinctio epiſcopalis poteſtatis.*
V. *Poteſtas epiſcopalis initio nullis finibus incluſa.*
VI. *Inde ſuis finibus coercita.*
VII. *Epiſcopi aliquando ubique poteſtatem exercent.*

§. I. Chriſtus ſervator noſter Eccleſiam, quam in terris collegit, non unius aetatis eſſe voluit, ſed aeternum duraturam promiſit. Hinc apoſtolis dedit ſuis, ut eam regerent & ordinarent, & in ſuimet ipſorum locum alios ſubſtituerent. Miſſi ſunt eadem poteſtate, qua Chriſtus ipſe a patre miſſus erat. Ioann. *XX. v.* 21. Itaque in apoſtolatus miniſterium apoſtoli alios adſumſerunt, ſibique conſtituerunt ſucceſſores: qui non *apoſtoli*, ſed *epiſcopi* modeſto nomine dici voluerunt: quamvis enim *apoſtoli* nomen natura ſua modeſtum ſit (eſt enim miſſus); tamen apoſtolorum miraculis & ſanctitate auguſtius evaſit. Spectavit vero ſucceſſio iſta tantum regimen eccleſiaſticum, non ea, quae apoſtolorum propria fuerunt.

§. II. Omnis chriſtiani ſacerdotii plenitudo in epiſcopatu continetur. Nempe Chriſtus ipſe ſummus ſacerdos eſt, omni ſacerdotii plenitudine auctus: Chriſtus autem apoſtolos eadem poteſtate, qua ipſe a patre miſſus erat, miſit: & univerſa apoſtolorum poteſtas in epiſcopos deſcendit. Hinc Cyprianus *de unit. Eccleſiae* omnibus epiſcopis idem ſacerdotium ex aequo tribuit: *epiſcopatus unus eſt, cuius ſinguli in ſolidum partem tenent.* Et antiquior ſcriptor Ignatius martyr. *epiſt. ad Trallianos* epiſcopis Chriſti attribuit perſonam, *revereantur omnes epiſcopum, ut Ieſum Chriſtum, exiſtentem filium patris* (a).

§ III.

(a) *Plenitudo iſta ſacerdotii recta ab ipſo Chriſto, non a Romano pontifice in epiſcopos deſcendit. Sunt ſane epiſcopi apoſtolorum ſucceſſores; apoſtoli autem recta a Chriſto ſacerdotium acc-*

§. III. Iam epiſcopis competit poteſtas, qua pro iure ſuo ſacra omnia obeunt munera, & gladium exercent ſpiritualem. Eſt epiſcopatus plenitudo ſacerdotii, qua univerſa ſpiritualis poteſtas continetur. Et apoſtolos & eorum in epiſcopatu ſucceſſores eadem poteſtate, qua ipſe a patre miſſus erat, Chriſtus miſit. Fecit quidem multitudo officiorum, ut epiſcopalis poteſtas in plures rivulos diſpergeretur; at nihil de fontis plenitudine deceſſit. Inferiores ſacerdotes epiſcopi vices implere intelliguntur, utpote qui in partem ſollicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis vocati cenſentur.

§. IV. Vulgata & recepta doctrina eſt, quae in epiſcopali poteſtate ea, quae *ordinis* ſunt, a iuriſdictione diſpeſcit. Spectat poteſtas ordinis ea, quae characterem epiſcopalem requirunt; iuriſdictio vero externam eccleſiae politiam & adminiſtrationem, quam epiſcopi per ſolam confirmationem adquirunt (a). Et hinc praelati inferiores, qui ordinis epiſcopalis expertes ſunt, ſola iuriſdictione augentur.

§. V. Poteſtas epiſcopalis origine ſua nullis locorum finibus coercetur. Sane apoſtolos in mundum univerſum ad evangelium praedicandum Chriſtus miſit. Marc. *XVI. v.* 15. In eamdem vineam multi miſſi ſunt laborantes. Et reapſe apoſtoli indivulſa caritate & conſenſione Eccleſiam adminiſtrarunt, & non ſine ſignis & portentis ubique praedicarunt evangelium.

---

acceperunt. Porro docet apoſtolus, Eccleſiae regimen per Spiritum ſanctum epiſcopis fuiſſe demandatum, Actor. XX. 28. *Et Cyprianus* epiſt. LXIII. *ſcribit*, epiſcopos eccleſiis dominicis in toto mundo divina dignatione praepoſitos. *Et quamvis Optatus* lib. VII. contra Parmenian. *& Leo M.* ſerm. III. anniverſ. adſumtionis ſuae *doceant, per Petrum ceteris apoſtolis claves fuiſſe transfuſas & communicatas; tamen hac doctrina id dicere voluerunt, apoſtolis datas claves indivulſa conſenſione cum capite eſſe adminiſtrandas ut eccleſia una monſtraretur. Ad rem Auguſtinus* tract. L. in Ioan. *adfirmat, Petrum*, quando claves accepit, eccleſiam ſanctam ſignificaſſe.

(b) *Ignota veteribus fuit diſtinctio iſta epiſcopalis poteſtatis, & tum demum invaluit, quum confirmatio epiſcoporum ab ordinatione ſeparata eſt. Nempe ex nova. diſciplina epiſcopus per electionis confirmationem paſtor Eccleſiae conſtituitur: atque hinc receptum, poſſe epiſcopos confirmatos, etſi non ordinatos, Eccleſiam in omnibus adminiſtrare, iis tantum exceptis, quae κυρίως ab ordinatione pendent. V. Eſpen.* par. I. tit. 14. cap. 5.

lium. Hinc doctrina illa de uno per univerſam Eccleſiam epiſcopatu, qui concordi multorum epiſcoporum univerſitate diffunditur. *Nemo fraternitatem ſeducat*, inquit Cyprianus *de unitate Eccleſiae*, *nemo fidei veritatem perfida praevaricatione corrumpat; epiſcopatus unus eſt, cuius a ſingulis in ſolidum pars tenetur*.

§. VI. Adminiſtratio Eccleſiae ab epiſcopis in ſolidum confuſionem inducebat, praeſertim quod epiſcopi in Regimen Eccleſiae, non in caritatem apoſtolis ſuceeſſerint. Hinc e re eccleſiastica viſum eſt, ſingulorum epiſcoporum poteſtatem certis finibus coërcere, nec in alienis eccleſiis eos poſſe ſacris operari, niſi ex proprii epiſcopi auctoritate: quod paſſim canones apud Gratianum *cauſ. IX. q. 2.* inculcant, & patres Tridentini *ſeſ. VI. de ref. cap. 5.* confirmarunt. Fines autem, quibus ſingulorum epiſcoporum poteſtas includitur, *paroeciae* & *dioeceſis* nomine in antiquis monumentis deſignantur (*c*), quamvis vox *dioeceſis* ſaepe integrum plurium provinciarum tractum denotet.

§. VII. Vetantur quidem epiſcopi in caſibus ordinariis ultra paroeciae ſuae fines ſpiritualem poteſtatem exercere; at ſi ſalus Eccleſiae periclitetur, priſtinam poteſtatem induunt, & ubique epiſcopos agunt: quae Cypriani doctrina eſt in *epiſt. LXVIII. ad Sptephanum*. Salus Eccleſiae eſt ſuprema lex eccleſiaſtica, & neceſſitate urgente iura humana non adſtringunt; quin potius univerſa eccleſia velut unus epiſcopatus reputatur. Hinc Athanaſius ab exilio redux in diverſis civitatibus, ad curam ſuam minime pertinentibus, fecit ordinationes, quod tradit Socrates *lib. II. cap. 22.*: periculum enim erat, ne eccleſia perfidia Ariana obrueretur.

CA-

(*c*) *Vox* paroecia *origine ſua domorum viciniam ſignificat, immo etiam vicos uni civitati addictos. Hinc & eccleſiae a presbyteris adminiſtratae, & epiſcopatus paroeciae nomine recte deſignantur. Quin late accepta voce etiam provinciae & plurium provinciarum tractus antiquis* paroeciae *dicuntur. V. Carol. Dufreſne* gloſſar. med. & infimae latinit. v. *parochia* in additionib. *Hinc intelligis* can. XVII. *Chalcedonenſem, quo ſtatuitur, ut civiles & publicas formas* eccleſiaſticarum paroeciarum *ordo conſequatur*. Dioeceſis *eſt diviſa habitatio, ſive adminiſtratio: hinc regiones & eccleſiae omnes, quae ſeorſum reguntur, eo nomine venire poſſunt; etſi uſu Graecorum & legum civilium utriuſque codicis* Dioeceſes *ſunt integri provinciarum tractus*.

CAPUT VI.

De epiſcoporum officiis.

§. *I. Praecipuum epiſcopi officium eſt praedicatio.*
II. *Cauſſae intermiſſae epiſcopalis praedicationis.*
III. *Canones praedicationem inculcantes.*
IV. *Epiſcoporum eſt praedicatores conſtituere.*
V. *Regulares ſine epiſcopi conſenſu nequeunt praedicare.*
VI. *Epiſcopi eſt ſacramenta adminiſtrare, chriſma & eccleſias conſecrare:*
VII. *Item preces fundere, & alia paſtoralia officia exercere.*

§. I. Officia omnia epiſcoporum ab Eccleſiae cura dimanant, ambituque ſuo omnes religionis functiones amplectuntur; nulla enim ſacri miniſterii pars eſt, quam non continet epiſcopatus: ceteri miniſtri epiſcopis adiutorio eſſe intelliguntur, vocati potius in partem ſollicitudinis, quam in plenitudinem poteſtatis. Et primum quidem epiſcoporum officium eſt verbi Dei praedicatio; chriſtianae enim religionis fundamentum eſt doctrinae evangelicae profeſſio: & fieri profecto non poteſt, ut in Chriſtum homines credant, niſi Chriſtus praedicetur. Tam proprium apoſtolatus reputarunt apoſtoli verbi miniſterium, ut menſarum ſervitium, quo a praedicatione diſtrahebantur, in diaconos reiecerint: *non eſt aequum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis*, *Actor. IV. v.* 2. Et hinc factum eſt, ut antiqui patres thronum epiſcopi *doctrinae* & *doctoris ſedem* appellarent.

§. II. Feliciter per quinque priora ſecula epiſcopi hanc provinciam exornarunt: nec aliud ſunt Baſilii, Ambroſii, Auguſtini, Chryſoſtomi, & aliorum epiſcoporum *homiliae*, *ſermones*, *tractatus*, quam conciones ad populum habitae. Seculo ſexto remiſſiores in praedicando epiſcopi facti ſunt; donec tandem fere conticuerint: praebueruntque ſilentio cauſſam frequentes in Europam barbarorum incurſiones, abſentia epiſcoporum ab eccleſiis ſuis, doctrinae in multis epiſcopis defectus, eccleſiarum opulentia, qua epiſcopatus veluti dignitas commodis adfluens, non onus cenſebatur, & demum mendicantes, qui artem praedicandi ſectabantur, & nulli certae eccleſiae addicti, quocumque mittebantur, praedicabant.

§. III. Interim nunquam deſtitit Eccleſia novis latis canonibus

bus epiſcopos ad praedicationis officium revocare. Mediis enim ſeculis nulla ferme ſynodus celebrata eſt, in qua de concionibus habendis tractatum non ſit. V. Thomaſs. *de veteri & nova eccleſ. diſcipl. par. II. lib. 3. cap. 85.* Sed harum ſynodorum canones magis praedicationi conſuluiſſe, quam adegiſſe videntur epiſcopos ad praedicandum; ſtatuunt enim, ut epiſcopi vel per ſe, vel per alios conciones inſtituant (a). Verum Tridentina ſynodus *ſeſſ. XXIV. de ref. cap. 4.* indifferentiam iſtam ſuſtulit, ſtatuitque, epiſcopos per ſe teneri ad praedicandum, niſi legitimo impedimento vetentur.

§. IV. Quo caſu iuſta cauſſa impedimento eſt, ne epiſcopi ipſi conciones habeant, eorum eſt ſeligere, quos ad praedicandum mittant. Sine venia epiſcopi nemo aliquid eorum, quae ad Eccleſiam pertinent, poteſt operari: quae antiqua regula eſt. Conc. Laodicen. *can. LVII.* Et in ſpecie de praedicationibus vetera monumenta, quae ſaepe presbyteros ſiſtunt praedicantes, ſemper poteſtate ab epiſcopo habita id factum eſſe teſtantur. Porro ſtatuerunt Tridentini patres *ſeſ. XXIV. de ref. cap. 4.* ut epiſcopi in eccleſia cathedrali, ſi per ſe minus poſſint concionari, praedicatores conſtituant; in aliis vero eccleſiis tum demum praedicatores mittant, ſi parochi impediti ſint, impenſis tamen eorum, qui eas praeſtare tenentur, vel ſolent. At hoc decreto derogatum non eſt immemorabili conſuetudini, quae alii ab epiſcopo in eccleſiis non cathedralibus tribuit ſeligendi praedicatoris facultatem, praeſertim quando qui nominant, alunt etiam praedicatores. Fagnan. *ad cap. inter cetera ex. de off. ordin. n. 28.*

§. V. Ex regulis quoque Tridentinis vetantur regulares ſine venia epiſcopi etiam in eccleſiis ſuorum ordinum praedicationes habere. Regulares vi ſuorum privilegiorum, quae lapſa iam diſciplina de plenitudine poteſtatis pontificiae obtinuerant, diu inſciis, aut invitis epiſcopis munia paſtoralia exercuerunt & praedicationes habuerunt. Sed Tridentini patres, quod ſpectat ad praedicationem (ut nunc nihil dicam de aliis miniſteriis) privilegia regularium abrogarunt edito decreto, ut *nullus ſecularis, ſive regularis etiam in eccleſiis ſuorum ordinum, contra-*

(a) *Dignus adnotatione eſt canon quidam ſynodi Lateranenſis ſub Innocentio III., quo inter cauſſas, quibus epiſcopi a praedicatione excuſantur, recenſentur* multiplices occupationes, cap. 15. ex. de officio ordinarii. *Non ita feciſſent apoſtoli, qui omnes alias obiecerunt curas, ut praedicationi inſiſterent.*

tradicente epiſcopo, praedicare praeſumat. Trident. *loc. cit.* (*b*).

§. VI. Proximum epiſcoporum officium eſt ſacramentorum adminiſtratio. Quo chriſtiani ſimus, non ſufficit in Chriſtum credere, ſed inſuper ſacramenta ſunt adminiſtranda, ut gratia dari, augeri, & deperdita recuperari poſſit. Hinc epiſcoporum, ad quos cura Eccleſiae ſpectat, eſt ſacramenta adminiſtrare. Integram hanc provinciam olim epiſcopi ferme per ſe procurarunt: ſed poſtquam latifundia & feuda eccleſiis acceſſerunt, & regimen politicum ſpirituali adnexum est; adminiſtratio ſacramentorum, quae ab epiſcopali charactere non pendet, ferme parochis & inferioribus presbyteris ceſſit. Item epiſcoporum est chriſma, oleum ſanctum, eccleſias, ſacras virgines conſecrare, quamvis nonnullas benedictiones etiam presbyteri poſſint facere.

§. VII. Porro epiſcoporum officium est continuas fundere preces; praedicatio enim ab oratione ſeiuncta nihil operatur: publicas preces praeire, alios ad orandum inducere, orationum formulas concipere, libros eo ſpectantes evulgare, publicas preces extra ordinem indicere: item pauperum, viduarum & omnium miſerabilium curam ſpecialem habere; bona & reditus eccleſiarum tamquam Deo intuente procurare; diſſidentes chriſtianorum animos in concordiam adducere; quaeſtiones eccleſiaſticas in dioeceſi exortas ex ſacra ſcriptura & canonibus decidere: canonum ſapienter veniam indulgere; & contra chriſtianos contumaces poenas ſpirituales irrogare. Sed horum officiorum pleraque ſuis locis fuſius explicantur.

CA-

(b) *Hoc decreto abrogatum eſt eiuſdem synodi* caput II. ſeſ. 3. de ref., *quo permittebatur regularibus in eccleſiis ſuorum ordinum praedicare, modo id facerent de licentia ſuorum ſuperiorum regularium, & ſe epiſcopis ſiſterent, & ab iisdem peterent benedictionem. Editus fuit iſte canon nondum frequentibus epiſcopis, & eſt ex iis, quos a patribus Tridentinis temporum iniuria extorſit.*

CAPUT VII.

De viſitatione dioeceſis.

§. I. *Epiſcopi aut per ſe, aut per alios debent eccleſias viſitare.*
II. *Finis viſitationis. Synodi in viſitatione celebratae,*
III. *Viſitatio tam late patet, quam cura paſtoralis.*
IV. *Quo iure epiſcopi viſitant exemtos.*
V. *Viſitatio quotannis facienda.*
VI. *De procurationibus.*
VII. *Qui procedit viſitatio.*

§. I. INter officia epiſcoporum cenſetur etiam frequens paroeciarum perluſtratio. Niſi medici aegrotos conveniant, aptam morbis non adhibebunt medicinam. Per ſe autem debent epiſcopi eccleſias inviſere, niſi ex iuſta cauſſa impediantur, *can.* 11. *C.* 10. *qu.* 1., Trident. *ſeſſ. XXIV. de ref. cap.* 3. Quando autem epiſcopi impediuntur, opera presbyterorum, diaconorum, decanorum, aut archidiaconorum paroecias perluſtrant, *cit. can.* 11., *cap.* 1. *ex de offic. archidiaconi* (a): qui omnes viſitatores delegata epiſcopi poteſtate viſitationem perficiebant; at mediis ſeculis negligentia epiſcoporum univerſa archidiaconorum & decanorum poteſtas evaſit ordinaria. Ubi ſtabat ordinaria iſta archidiaconorum & decanorum poteſtas, eam Tridentini patres *loc. cit.* reſtrinxerunt: ſtatuerunt enim, ut deinceps ex conſenſu epiſcopi notarium adſumant, per ſeipſos tantum eccleſias inviſant, & unius menſis ſpatio acta viſitationis ad epiſcopum tranſmittant.

§. II. Finis autem viſitationis eccleſiarum eſt inductio & reſtitutio ſanae doctrinae, morum compoſitio, totius paſtoralis cu-

(a). *Apud Graecos ad paroecias inviſendas ſtabile & perpetuum officium videtur inſtitutum, quique eo donabantur περιοδευταὶ* circulatores *audierunt, quod nulli eccleſiae eſſent addicti, ſed omnes circumirent, ut Zonaras obſervat. Cui inſtitutioni cauſſam videtur dediſſe ſynodus Laodicena* can. LXII. *quae epiſcopos in vicis & pagis creari vetuit, eorumque loco conſtitui iuſſit περιοδευτὰς, qui per pagos & vicos vice epiſcoporum curſitarent.*

curae explicatio & lapſae diſciplinae renovatio. Vt vero rectius finis viſitationum poſſet obtineri, cogebantur ſynodi ex clericis, nobilibus, & laicis ſingularum regionum, ubi epiſcopus reſidens de vita clericorum generale plebis teſtimonium exquirebat, de moribus laicorum interrogabat, & ex optimis viris ſeptem ſeligebat teſtes, *ſynodales* dictos, quos delato iureiurando de vitiis eius loci propriis, & de clericorum & laicorum officiis ſingillatim interrogabat, ut ex Regionis formulis conſtat. Temporis lapſu ſynodi non amplius habitae ſunt, tantumque epiſcopi viſitantes ſine iureiurando de omnibus, quae pertinent ad viſitationem, inquirunt, *cap.* 1. §. 4. *de cenſib. in* 6.

§. III. Iam vero pro iure ſuo epiſcopi inviſunt perſonas & res omnes dioeceſis, quatenus tamen ſpectant ad religionem. Tam late patet viſitatio, quam cura paſtoralis. Praeſertim vero ad clericos, monachos, & alias miſerabiles perſonas ſpectat epiſcopi viſitantis ſollicitudo. Quin de monachis ſtatuit ſynodus Aurelianenſis, *ut non ſemel, ſed ſaepius in anno epiſcopi viſitent monaſteria monachorum*, *can.* 29. C. 18. *q* 2. Nec tantum perſonae, verum etiam eccleſiae omnes earumque bona epiſcoporum viſitationi ſubſunt, et & hoſpitalia aliaque pia loca. Vtraque enim poteſtas eccleſiaſtica & civilis curam hoſpitalium epiſcopis demandavit. Conc. Chalced. *can. VIII. L.* 45. §. 2. *C. de ep. ſcop. & clericis*.

§. IV. Haec autem tam late patens epiſcopi viſitantis poteſtas lapſu temporis multum decrevit: inductae enim ſunt de plenitudine pontificiae poteſtatis monachorum, capitulorum, eccleſiarum, hoſpitalium, quin ſingulorum clericorum ab epiſcopi poteſtate exemtiones. Et praeterea multa hoſpitalia & alia loca pia abſque epiſcopi auctoritate fundata ſunt, quae epiſcopis ſubiecta non cenſebantur. Sed Tridentini patres multis editis decretis dederunt epiſcopis, ut tamquam apoſtolicae ſedis delegati viſitarent capitula & eccleſias omnes exemtas, itemque clericos exemtos, & monachos extra monaſterium degentes, quo caſu delinquant. V. Eſpen. *part. I. tit.* 17. *cap.* 2. Porro epiſcopis facta eſt poteſtas viſitandi hoſpitalia & collegia, ſive confraternitates laicorum (non tamen quae ἀμέσως ſub regum protectione ſunt ſine eorum licentia) & pia omnia loca, etiamſi eorum cura ad laicos pertineat. Trident. *ſeſ. XXII. de ref. cap.* 8. Sed hoc decretum in plerisque provinciis, & in hoc noſtro regno admiſſum non fuit. Ceterum apud nos ex pactis conventis inter Benedictum XIV. & Carolum olim Regem noſtrum *cap. V. art.* 1. epiſcopi tantum in ſpiritualibus poſſunt inviſere eccleſias, capellas, hoſpitalia, & confra-

fraternitates a laicis gubernatas: quae omnia *extauritae* vulgo dicuntur.

§. V. Paſtorali muneri ſatis non faciunt epiſcopi, ſi ſemel in vita paroeciam ſuam perluſtrent. Inductio ſanae doctrinae, & diſciplinae iam lapſae emendatio certe unius viſitationis opus non ſunt. Quoties viſum fuerat, epiſcopi in veteri diſciplina paroecias ſuas circumibant. Sed iure novo ſingulis annis viſitatio facienda eſt, niſi id vetet dioeceſis amplitudo, quo caſu maior pars quotannis, tota biennio perluſtrari debet. Trident. *ſeſſ. XXIV. de ref. cap.* 3.

§. VI. Iam epiſcopis viſitantibus paroecias ſuas debentur alimenta, quae *procurationum* nomine veniunt. Procurationes iſtae debent eſſe frugales, ut paſtores decet animarum (*b*). At mediis ſeculis viſitatorum rapacitate, faſtu, gula in immenſum excreverunt: epiſcopi enim non, ut paſtores animarum decebat, paroecias circumibant, ſed ſuperbo comitatu, ſecumque canes & aves venatorias deferebant. His malis tandem Tridentina ſynodus medicinam quaeſivit; ſtatuit enim, viſitatores modeſto comitatu eccleſias circumire, nihil etiam ſponte oblatum occaſione viſitationis accipere praeter victualia, quae frugaliter & modeſte pro temporis neceſſitate miniſtranda ſunt: gratuitas vero omnino eſſe viſitationes, ſi conſuetudo ferat, ut

(b) *Interpretes originem procurationum epiſcopis viſitantibus debitarum ab eo iure repetunt, quo laborantibus praeſtari debent alimenta. Plauſibilis certe ſententia, cui tamen illud obſtat, quod procurationes mediis ſeculis invaluerint, quando perpetuos & opimos reditus epiſcopatus habebant: & alias certi iuris erat, clericos, quibus eſt ad vitam ſatis, ex bonis eccleſiaſticis vivere non poſſe. Itaque magis eſt, ut origo procurationum, repetatur ab imperio ſacro, & inſtitutione beneficiorum, quae feudorum ſapiunt naturam. Scilicet ſubditi & vaſalli in ſignum ſubiectionis praeſtabant principi eiuſve miniſtris & domino feudi iter facientibus hoſpitium & cibaria, quae* manſiones & paratae *dicebantur. V. Car. Dufreſne* gloſſor. med. & infin. latinit. v. *procuratio. Quum vero ſacram poteſtatem in totam dioeceſim epiſcopi exercerent, & bona eccleſiaſtica iure quodam feudi beneficiariis dediſſent; exemplo principis & domini feudi, dum paroecias inviſebant procurationes exigere coeperunt: quod Boehmerus* iur. eccleſ. lib. III. tit. 39. §. 90. ſeqq. *pluribus illuſtrat.* Et *inde nata doctrina illa*, magis in ſignum & profeſſionem ſubiectionis, *quam viſitationis operam procurationes deberi.*

ut nihil exigatur. Trid. *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 3.

§. VII. Poteſtas epiſcopi viſitantis ſpectat praeſertim ea, quae notoria ſunt, nec longo indigent examine: procediique ſine formulis iudiciariis, ſed ſola ſummaria cognitione, irrogatque potius correctiones, quam poenas ordinarias. Reſpuit enim longiores moras & exactam cognitionem viſitatio. Inde eſt, quod exemtio non excludit viſitationem, quae magis in corrigendo, quam in iudicando conſiſtit: & decreto ſynodi Tridentinae *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 10. a correctione in viſitatione facta interpoſita appellatio exſecutionem non ſuſpendit: at hoc decretum apud nos receptum non eſt (*c*).

CAPUT. VIII.

De metropolitanis.

§. I. *Metropolitanus quis? Alia eius nomina.*
II. *Poteſtas adminiſtrandae provinciae eſt ſynodi provincialis.*
III. *Iura metropolitica recenſentur:*
IV. *Lapſu temporis deſueta.*
V. *Poteſtas metropolitica ſuperior epiſcopali.*

§. I. Metropolita, vel *metropolitanus* in rebus eccleſiaſticis eſt epiſcopus civitatis in provincia principis, qui univerſae provinciae in ſpiritualibus praeeſt. In antiquis monumentis appellatur etiam *primae cathedrae*, aut *primae ſedis epiſcopus*, *primas* & *exarchus provinciae*, & in Africa *ſenex* ob primatum non ſedi, ſed aetate tributum. V. Bing. *orig. eccleſ. lib. II. cap.* 16. (*a*).

§. II.

(c) *Vt vero ſancta epiſcoporum viſitantium conſilia melius procederent, miniſtri regii, quos* miſſos dominicos *appellabant, olim comitari ſolebant epiſcopos: atque ita armata manu ad pietatem inducebantur, qui epiſcoporum admonitionibus non cedebant,* capitul. reg. Franc. lib. II. cap. 26.

(a) *De prima metropolitanorum origine inter doctos non convenit. Iacobus Vſſerius, Beveregius, & in primis Petrus de Marca* de C. S. & I. lib. VI. cap. 1. *contendunt, eos ab apoſtolis inſtitutos fuiſſe: contra ex veriori ſententia Dupinus* diſſ. I. de antiqua Eccleſ. diſcipl. *metropolitanorum originem a moribus*

§ II. Poteſtas regendae provinciae ex antiquis moribus & regulis potius penes synodum provincialem, quam penes ſolum metropolitanum reſidebat. Etenim omnes unius provinciae epiſcopi unum componebant corpus, cuius caput erat metropolitanus, membra vero epiſcopi comprovinciales. Ita nihil magni momenti in ſuis paroeciis praeter metropolitani ſententiam epiſcopi faciebant; & viciſſim abſque omnium ſententia res magni momenti non agebat metropolita, *can. XXXV. apoſt.*, conc. Antioch. *can. IX.* Ergo bis in anno ſynodus provincialis erat celebranda, ut omnium rationabili decreto res eccleſiaſticae tractarentur, & plurimorum ſententia obtineret. Conc. Nicaen. *can. V. & VI.* Sed labentibus annis synodi provinciales rariores factae ſunt, & ius adminiſtrandae provinciae ſenſim ad ſolum metropolitanum devolutum eſt, *cap. 52. ex. de ſent. excommunicationis.*

§. III. Iura metropolitanorum plura in antiquis canonibus proponuntur. Et primum quidem metropolitani cum epiſcopis provincialibus epiſcoporum electiones dirigebant, eoſque ordinabant. Conc. Nicaen. *can. IV. & VI.*, Laodic. *can. XII.* Item (11) synodum provincialem indicebant. Conc. Antioch. *can. XX.* Et quemadmodum metropolitani erat synodum indicere, ita epiſcoporum erat ſtato tempore convenire, & in synodo ſuffragium ferre: & hinc epiſcopi provinciae *ſuffraganei* dicti ſunt. Ad metropolitanum quoque (111) ſpectat de delictis epiſcoporum iudicare, & de appellationibus ab eorum ſententiis cognoſcere, idque, ſi cauſſae ſint graviores, in provinciae syno-

---

bus eccleſiarum repetit: quaſi nempe Eccleſia factis ipſis ſe accomodaverit receptis populorum moribus, qui ad civiles metropoles confluebant, ſive ad iudicia expedienda, ſive ad merces comparandas. Sane synodus Antiochena can. IX. *ob eam rationem ſtatuit, omnes epiſcopos ſcire debere, metropolitanum curam totius provinciae habere*, quod in metropolim undequaque concurrant omnes, qui habent negotia. *Promovit quoque poteſtatem metropolitanorum, auctoritas apoſtolorum, vel virorum apoſtolicorum, qui eccleſias in civilibus metropolibus fundarant, vel datis litteris inſtituerunt. Quod ſi in ſcriptis apoſtolicis eccleſiae deſignentur per provincias, in quas ea aetate Romanum imperium dividebatur; id tantum probat, fuiſſe diſtinctas eccleſias per provinciarum diſtinctionem, non vero etiam arguit, ab apoſtolis in metropolibus inſtitutos fuiſſe epiſcopos, qui toti provinciae praeeſſent, quod Dupinus* loc. cit. *recte obſervat.*

ſynodo, *can. apoſt. XXV.*, conc. Chalced. *can. IX.* Porro (iv) cura totius provinciae incumbit metropolitanis, ut in omnibus paroeciis omnia recte fiant; & hinc totam provinciam vel eius partem circumeunt & inviſunt, *cap.* 1. *de cenſib. in* 6. Et demum (v) epiſcopis, qui ab eccleſiis ſuis diſcedere coguntur, litteras *formatas* dabant.

§. IV. Haec metropolitanorum iura temporis decurſu ferme abolita ſunt, & eorum acceſſione ſedes Romana crevit. Itaque epiſcoporum electiones, confirmationes, & conſecrationes auctoritate pontificis expediuntur, quamquam in multis provinciis epiſcoporum nominatio ex novis inſtitutis ad principes pertineat. Item cauſſae maiores epiſcoporum, in quibus de eorum depoſitione, translatione, & ceſſione agitur, pontifici reſervatae ſunt: quod ius coepit a falſis decretalibus, in quibus ſaepe inculcatur, non poſſe provinciae ſynodos deponere epiſcopos, ſede Romana inconſulta. Et ſecundum praeſentem diſciplinam minores tantum epiſcoporum criminales cauſſae a ſynodo provinciali, vel iudicibus in ea electis iudicantur & puniuntur. Trident. *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 5. Nec iure noviſſimo metropolitani inviſunt provincias, niſi cauſſa prius expenſa & probata in synodo provinciali. Triden. *loc. cit. cap.* 3.

§. V. Quaecumque vero fuerit & nunc ſit metropolitani poteſtas, non complectitur ordinarias epiſcoporum functiones, ſed eſt epiſcopali poteſtate ſuperior, qua epiſcopi a ſacris canonibus devii coërcentur. Certe patres Antiocheni *can. XI.* dum univerſae provinciae curam metropolitano committunt, addunt, *unumquemque epiſcoporum habere ſuae parochiae poteſtatem*.

CA.

C A P U T IX.

De auctoritate & uſu pallii.

§. I. *Pallium quid?*
II. *Pontifices pro iure ſuo pallium concedunt.*
III. *Cum pallio olim conceſſus apoſtolicus vicariatus.*
IV. *Metropolitani neceſſario pallium petunt.*
V. *Pallii virtus.*
VI. *Pallium quomodo petendum.*
VII. *Pallium perſonae cohaeret.*

§. I. Moribus praeſentibus metropolitani pontificalis officii plenitudinem poſt acceptum *pallium* poſſut. explicare. *Pallium* initio veſtis imperialis fuiſſe videtur, quae ab imperatoribus dabatur patriarchis ad Chriſti ſacerdotium condecorandum V. Petr. de Marca *de C. S. & I. lib. VI. cap. 6.* & Thomaſſ. *de veteri & nova eccleſ. diſcipl. part. I. lib. 2. cap. 53.* Et ita praeclarum indumentum, quo totum corpus ad talos uſque operiebatur, cappis hodiernis haud abſimile. Sed inde pallium in exiguam abiit faſciam de candida lana in modum circuli contextam, quae humeros cingit, habetque ab utraque parte duas lineas in pectus & humeros impendentes cum quatuor purpureis crucibus intextis ante & retro, a dextris & ſiniſtris, tribuſque aciculis aureis conſuitur & adligatur. Ita Innocentius III. *lib. I. de myſter. miſſae cap. 63.* pallium deſcribit. Sed hodie ſex & nigri coloris cruces ſunt.

§. II. Semel acceptum pallium de adſenſu imperatoris patriarchae metropolitanis mittebant. Vigilius papa *ep. I. ad Auxanium*, Gregor. M. *lib. VII. ep. 5.* Nefas videbatur, imperatore inſcio, aliis dare, praeſertim quando uſus purpurae & regiae veſtis privatis erat interdictus. Sed inde ubi ob haereſim Iconoclaſtarum diſſidia inter Romanos pontifices & imperatores exorta ſunt, pontifices ſine principis adſenſu ſibi ſumſerunt, & aliis pallium dederunt. Quin imperio Graeco a Latinis occupato, in ſynodo Lateranenſi ſtatuit Innocentius III. ut deinceps patriarchae Orientales a Romano pontifice pallium acciperent, illudque a papa acceptum ſuffraganeis impertirent ſuis, *cap. 23. ex. de privilegiis.* Sed iſti omnes patriarchae, Latini & Latinorum fuerunt, non aliorum: quod Franc. Florens *tract. de auctorit. & uſu pallii* recte obſervat.

§. III. Iam Romani pontifices, quo primum tempore aliis pal-

pallium mittere coeperunt, tanto honore metropolitanos, qui ad eorum conſecrationem pertinebant, ornarunt, itemque Occidentis inſigniores metropolitanos, quibus vices ſuas in provinciis demandabant. Digna nempe res erat, ut qui vices ſummi pontificis in eccleſiis ſuſtinebant, pontificio etiam eminerent ornatu. Ita factum eſt, ut pallium conceſſum praecipuis Occidentis metropolitanis, qui ad pontificis conſecrationem non pertinebant, pontificiam legationem etiam adferret. Gregor. M. *Lib. XII. cap.* 31. Hinc ſexto ſeculo metropolitani pallii habendi erant cupidiſſimi, illudque meritis exigentibus, precibus petentium & ſaepe etiam regum fatigati parce admodum pontifices concedebant. Eximia dignitas vicariatus apoſtolici pallio intexta paſſim & ſine delectu non erat tribuenda. Pallio autem & vicariatu ſedis apoſtolicae acceptis, metropolitani, qui ſumma libertate in eccleſiis adminiſtrandis uſi erant, arctius ſedi apoſtolicae propter acceptum vicariatum adhaeſerant, & veluti pontificis vicarii facti ſunt. Et ita pontifices ſuam patriarchalem poteſtatem per Occidentis provincias magis magiſque produxerunt.

§. IV. Verum labentibus annis vicariatus ſedis apoſtolicae a pallio diſtractus: & metropolitani omnes Occidentis a ſummo pontifice pallium acceperunt, immo neceſſitati illius petendi ſubiecti ſunt (a). Praeivit huic novitati Bonifacius legatus pontificius in ſynodo Gallicana anno ꟾↃCCLXII. habita: certe vero medio ſeculo octavo omnes Occidentis metropolitani pallium iam adepti erant: quem receptum morem ſynodus octava generalis *can. XVII. apud Anaſtaſ. Biblioth.* confirmavit (b). Peten-

(a) *Pallium privilegio ſummorum pontificum etiam multis epiſcopis conceſſum eſt. Epiſcopis vero conceſſum pallium, eos a metropolitanorum iuriſdictione non eximebat: quod pontifices exprimebant in conceſſione, licet non defuerint epiſcopi, qui pallio accepto a metropolitani poteſtate ſe ſubductos putarent.*

(a) *Sed qua tandem ratione metropolitani omnes pallium acceperint, immo neceſſitati illius petendi ſubiecti fuerint, dictu facile non eſt. Petrus de Marca* de C. S. & I. lib. VI. cap. 7. *id eveniſſe docet calliditate & aſtutia, ut metropolitani Occidentis magis obnoxi fierent ſummo pontifici, eique praecipuo quondam iure ſubiicerentur: idque probat ex facto epiſcoporum Galliae, qui licet in ſynodo Gallicana anno* ꟾↃCCXLII. *, rem promovente Bonifacio epiſcopo, ſummi pontificis legato, ſtatuerint, ut epiſcopi in unitate & ſubiectione Romanae eccleſiae viverent, & metropolita-*

tentes vero pallium metropolitani ſummo pontifici primum canonicam obedientiam iurato promiſerunt, deinceps etiam fidelitatem ei ſimilem, quam vaſalli dominis ſuis in recipiendis feudis promittere tenentur.

§. V. Virtus pallii in nova diſciplina prorſus inſignis eſt. Continetur nimirum in pallio *pontificalis officii plenitudo cum archiepiſcopalis nominis appellatione*, ut Innocentius III. *in cap. 3. ex. de auctoritate & uſu pallii* loquitur (c). Et ita ante pallii receptionem vetantur metropolitani munia paſtoralia obire, & ipſum nomen *archiepiſcopi* ſumere, utut fuerint conſecrati. Quod

---

litani a ſummo pontifice pallia peterent; tamen inde in ambiguo fuerunt, an pallia petere deberent, veriti, ne novitate illa ad inſolitam quamdam reverentiam in ſedem apoſtolicam adigerentur. Contra Ludovicus Thomaſſinus de vet. & nova eccleſ. diſcipl. par. I. lib. 2. cap. 55. *tenet, ipſos metropolitanos ſponte ſua neceſſitati petendorum palliorum ſe ſubieciſſe, receptoſque ſemel mores deinceps in concilio generali fuiſſe confirmatos: additque, petitionem illam palliorum a Romano pontifice, quam auctore Bonifacio synodus Gallicana decreverat, libertatis potius, quam ſervitutis fuiſſe argumentum. Sed videtur non poſſe negari, in palliorum petitione, quam synodus Bonifacii a metropolitanis expreſſit, inſolitam quamdam obedientiam erga ſummum pontificem fuiſſe involutam: nam pallium etſi tum non deferret apoſtolicum vicariatum; tamen metropolitanos Galliae, ut tum nulli patriarchae ſubiecti erant, ſummo pontifici tamquam patriarchae eiuſque synodo addicebat. Ceterum libenter agnoſco, non machinis & artibus eo deventum, ſed potius quod Gallicanae eccleſiae ſtatus ita poſtulabat: quod* par. I. comment. de iure canonico cap. 9. *pluribus explicuimus.*

(c) *Vnde plenitudo iſta pontificalis poteſtatis pallio acceſſerit, nodus eſt vindice dignus. Omiſſis aliorum ſententiis, mihi plenitudo iſta poteſtatis pallio intexta a vicariatu ſedis apoſtolicae, quem pallium deferre ſolebat, videtur repetenda. Sane qui vicariatum ſedis apoſtolicae cum pallio olim accipiebant, ſaltem patriarchalia iura pallio referebant accepta: nec ea, niſi pallio accepto, poterant explicare. Sequentibus temporibus ubi vicariatus ſedis apoſtolicae a pallio diſtractus eſt, plenitudo poteſtatis in pallio contenta, quae erat patriarchalis, ſic ſuſcepta fuit, quaſi eſſet pontificalis, hoc eſt, paſtoralis. Cui dogmati magis adhaeſerunt pontifices, poſtquam neceſſitas petendi pallii omnibus metropolitanis iniecta eſt.*

Quod non eſt ita accipiendum, quaſi pallium ipſum conferat poteſtatis plenitudinem; ſed ita, exercitium poteſtatis in ordinatione iam receptae tantum poſt acceptum pallium poſſe explicari. Novum profecto non eſt, eccleſiam modum imponere poteſtatis utut iure divino datae. Et ita, quod ſpectat ad pontificalium uſum, melior videtur conditio epiſcoporum, quam metropolitarum; illorum enim officia paſtoralia nulli externo ornamento ſunt addicta.

§. IV. Iam pallium intra tres a conſecratione menſes metropolitani petere *fortiter* debent, *can.* 2. *D.* 100., conſueta formula *inſtanter*, *inſtantius*, *inſtantiſſime*; idque ex antiqua diſciplina deſcendit, qua metropolitani percupidi erant pallii, quo apoſtolicus vicariatus dabatur. Petitum pallium in altari ſepulturae S. Petri benedicitur, & inde conceditur: quae diſciplina ſeculo undecimo exeunte iam recepta erat, *cap.* 4. *ex. de electione*. Ipſi metropolitani per ſe pallia petere debebant, quamvis iampridem obtinuerit, ut vicaria alterius opera pallium petatur.

§. VII. Pallium ſemel acceptum perſonae cohaeret, nec alias eo uti poteſt. Hinc pallium non commodatur, & quiſque cum eo ſepeliendus, *cap.* 3. *ex. de auctorit. & uſu pallii*. Accepto autem pallio non ſemper utuntur metropolitani, ſed tantum certis locis, diebus, & officiis, *can.* 6. & 8. *D.* 100. *cap.* 1. & 5. *ex eod.*: qua in re a Romano pontifice diſtant: etenim Romanus pontifex *ſemper & ubique* utitur pallio, idque ex ea ratione factum Innocentius III. adfirmat, quod Romanus pontifex poteſtatis plenitudine auctus eſt, ceteri vero epiſcopi in ſollicitudinis partem vocati ſunt, *cap.* 4. *ex eod.*

CAPVT X.

De patriarchis & primatibus.

§. I. *Patriarcha quis? Eius iura.*
II. *Patriarchatus Conſtantinopolitanus:*
III. *Et Hieroſolymitanus.*
IV. *Poteſtas patriarchalis Romani pontificis.*
V. *Fines Conſtantinopolitani patriarchatus.*
VI. *De primatibus.*

§. I. Patriarcha, qui olim dicebatur *archiepiſcopus*, in re eccleſiaſtica epiſcopus eſt, qui integrae dioeceſi praeeſt, pluribus invicem coniunctis provinciis. Hinc patriarchalia iura

iura ſunt metropoliticis ampliora. Et ſane patriarchae ordinant metropolitanos, conc. Chalced. *can. XXVIII.*, indicunt ſynodum dioeceſanam, eique praeſunt. Item ad patriarcham a metropolitani & ſynodi provincialis ſententia appellatur. *L.* 29. *C. de epiſc. audientia*, *novel. CXXIII. cap.* 22.: & ceſſantibus metropolitis patriarcha etiam in epiſcopos dioeceſis animadvertit. Nec aliquid magni momenti agere licet metropolitanis antequam patriarcha conſulatur. Conc. Chalced. *act. V.* (*a*)

(a) *De prima patriarcharum origine acerrime inter viros doctos concertatur. Baronius, Valeſius, Pagius ab apoſtolis inſtitutos patriarchas contendunt. Contra Dupinus moribus eccleſiarum ante synodum Nicaenam receptis patriarcharum inſtitutionem tribuit. Item Balſamon, & recentiores Graeci in synodo Nicaena patriarchas inſtitutos autumant: & demum Launoius, Baſnagius, & Caveius in synodo Conſtantinopolitana anno* CCCLXXXII. *id contigiſſe propugnant. In tanta virorum doctiſſimorum diſcrepantia videtur ea ſententia praeferenda, quae patriarchas ante synodum Conſtantinopolitanam ignotos pronunciat. Sane conſtans eſt canonum Nicaenorum ſententia, cauſſas omnes provinciales in synodo provinciae eſſe finiendas: qua de re plura habet Dupinus* diſſ. II. de antiq. eccleſ. diſcipl. cap. 1. & 2. *nec appellationes a synodis provincialibus ad patriarchas ordinariae evaſerunt, niſi poſtquam synodus Conſtantinopolitana* can. II. *eccleſiam Orientalem in dioeceſes partita eſt, & Theodoſius Iunior dioeceſis concilium ordinario iure haberi permiſit,* L. 45. C. Th. de epiſcopis & clericis. *Porro toto ferme quarto ſeculo metropolitani ab epiſcopis comprovincialibus fuerunt ordinati, idque ſecundum canones Nicaenos. V. Bevereg.* in can. VI. conc. Nicaen. n. 7.

Huic autem ſententiae graviter videtur obſtare canon VI. *Nicaenus, quo ex iam receptis eccleſiarum moribus confirmatur poteſtas epiſcopi Alexandrini per Aegyptum, Lybiam, & Pentapolim, & ſimiliter exemplo eccleſiae Alexandrinae confirmatur iam uſu recepta epiſcopi Romani poteſtas. Sed poteſtas epiſcoporum Alexandrini & Romani tempore synodi Nicaenae recepta, etſi per plures provincias diffuſa, metropolitica potius erat, quam patriarchalis. Sane per Aegyptum & provincias Romanae dioeceſis diu nulli fuerunt metropolitani: & ita epiſcopi Alexandrinus & Romanus etiam in provinciis ſuarum dioeceſium epiſcopos ordinabant quod de epiſcopo Alexandrino aperte teſtatur Epiphanius* haer. LVIII. *Tantum provinciae amplitudine, non iuribus metropoliticis epiſcopi Romanus & Alexandrinus a ceteris metropolitanis di*ſtu-

§. II. Iam vero ante ſynodum Chalcedonenſem ſex videntur fuiſſe in univerſa Eccleſia patriarchatus, Romanus nempe, Alexandrinus, Antiochenus, Epheſinus in dioeceſi Aſiana, Caeſarienſis in Pontica, & Heraclienſis in Thracica (*b*). *Sed* in ipſa ſynodo Chalcedonenſi *act. XV. & can. XXVIII.* ex Epheſino, Caeſarienſi, & Heraclienſi conſtitutus fuit Conſtantinopolitanus patriarchatus, idque abſentibus & inde etiam repugnantibus Romanis legatis. Creverat in ordine civili Conſtantinopolis, & nova Roma evaſerat. Et ita eccleſiaſtica politia civilem imitante, iuſtum viſum fuit, etiam in ordine eccleſiaſtico augeri ſedem Conſtantinopolitanam. Interim Romani pontifices proſpicientes, quo erat evaſura ambitio epiſcoporum regiae urbis, huic novitati adverſati ſunt, canoneſque Nicaenos conculcatos proclamarunt. Sed temporis lapſu Conſtantinopolitanus patriarchatus ab univerſa eccleſia cognitus & probatus eſt.

§. III. Item in eadem Chalcedonenſi ſynodo Hieroſolymitanus patriarchatus inſtitutus eſt. Hieroſolymitana eccleſia merus initio fuit epiſcopatus; ſed quia ibi facta ſunt noſtrae religionis fundamenta, ſemper ſummo honore habita eſt. Hinc elati epiſcopi Hieroſolymitani coeperunt cum epiſcopis Caeſarienſibus, quibus utpote metropolitanis ſuberant, de primatu contendere. Nihil vero profecerunt uſque ad Theodoſium Iuniorem, a quo Iuvenalis epiſcopus Hieroſolymitanus reſcriptum impetravit, quo ſedi Hieroſolymitanae tres Palaeſtinae, duae Phoeniciae & Arabia, quae provinciae ad Antiochenam eccleſiam pertinebant, ſubiiciebantur. Hinc de violatis eccleſiae ſuae iuribus conqueſtus Antiochenus patriarcha, contrario eiuſdem principis reſcripto in priſtinum ius reſtitutus fuit. Contrariis reſcriptis, ſive potius ambitione Iuvenalis exorta controverſia uſque ad ſynodum Chalcedonenſem perſtitit,

---

ſtabant. Quod ſi Hieronymus epiſt. LXI. ad Pammach. *& Innocentius* 1. epiſt. ad Alexandr. Antiochenum, *aliique veteres a canonibus Nicaenis patriarchalem poteſtatem repetant; id dixerunt bona fide, re diligentius non expenſa. Attendebant nempe ad ſui temporis diſciplinam, & quid ſimile in canonibus Nicaenis invenientes, ab eo synodo patriarchas inſtitutos dicere potuerunt.*

(b) *Epiſcopi Epheſinus, Caeſarienſis, & Heraclienſis veri nominis fuerunt patriarchae, licet apud veteres quandoque* exarchi *dicantur: errantque profecto, qui eis tribuunt* exarchi *dignitatem, quam patriarchali inferiorem faciunt: quod multis Dupinus* de antiq. eccleſ. diſcipl. diſſ. I. §. 21. *probatum dedit.*

tiae, in qua ex partium conſenſu ſtatutum, ut epiſcopus Hieroſolymitanus tres Palaeſtinas, Antiochenus vero Phoenicias duas & Arabiam haberet. Conc. Chalced. *act.* VII. Et ita ex uno Antiocheno duo emerſerunt patriarchatus (*c*).

§. IV. Poteſtas patriarchalis Romani pontificis origine ſua per totum Occidentem non videtur extenſa, ſed tantum Romana dioeceſi, quae decem conſtabant provinciis, Romae tamquam metropoli addictis, includebatur. Sane Romani pontifices in Gallia, Hiſpania, Africa, & Italica dioeceſi ſtricte ſic dicta, cuius metropolis erat Mediolanum, metropolitanos per plura ſecula non ordinarunt. V. Dupin. *diſſ. I. de antiq. eccleſ. diſciplina* §. 13. Porro nec ante receptos canones Sardicenſes (quod ſero tandem factum eſt) ex toto Occidente ad Romanum pontificem in cauſſis eccleſiaſticis provocatum fuit (*d*). Sed temporis progreſſu, vicariis perpetuis inſtitutis, pal-

---

(c) *Romani pontifices ab initio patriarchatui Hieroſolymitano conſenſerunt, contra adverſati ſunt Conſtantinopolitano: & tamen cauſſa eccleſiae regiae urbis potior videri poſſit. Cur tam varie? Iam praevidebant pontifices, quo tandem erant evaſuri epiſcopi Conſtantinopolitani imperatorum potentia freti. Quidquid vero huius rei ſit, ab hoc tempore quinque hoc ordine numerati ſunt patriarchatus, Romanus, Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hieroſolymitanus.*

(d) *Rei dignitas poſtulat, ut aliquid addamus de* eccleſiis ſuburbicariis, *quibus poteſtas patriarchalis pontificis olim incluſa dicebatur. Conc. Nicaen.* can. XI. ex antiqua verſione, *Rufin.* lib. I. hiſt. cap. 6. *Eccleſias ſuburbicarias Salmaſius, Iac. Gothofredus, aliique intra centeſimum ab urbe lapidem, quae regio ad praefecti urbi iuriſdictionem pertinebat, includunt: contra Sirmondus & Dupinus per Romanam Dioeceſim, quae decem provinciis vicario urbis ſubiectis conſtabat, extendunt: nec deſunt, qui eccleſias ſuburbicarias eaſdem eſſe cum eccleſiis Occidentis docent. Tot inter ambages media Sirmondi ſententia videtur praeferenda. Etenim antiqui eccleſias ſuburbicarias, eodem ſenſu, quo provincias ſuburbicarias, dixerunt: provinciae vero ſuburbicariae non aliae, quam provinciae Romanae dioeceſis veteribus erant,* L. 1. C. Th. ſi per obreptionem fuerint impetrata. *V. Dupin.* cit. diſſ. §. 9.

Poteſtas quidem patriarchalis ſummi pontificis per totum Occidentem non extendebatur: at ſedes apoſtolica eccleſias omnes Occidentis eminenti poteſtate regebat. Verſabatur poteſtas iſta ſedis apo-

palliorum petendorum metropolitanis iniecta neceſſitate, falſis decretalibus, miſſis in provinciis frequentibus legatis ampla poteſtate inſtructis, per totum Occidentem Romanus patriarchatus productus eſt.

§. V. Fines quoque Conſtantinopolitani patriarchatus in synodo Chalcedonenſi poſiti & patriarcharum ambitione, & imperatorum potentia longe lateque producti ſunt; quod praecipue contingit ſub Leone Iſauro, qui ira percitus in pontifices, quod impia eius edicta de frangendis ſacris imaginibus reiecerint; quidquid intra Siciliam & Thraciam imperii Graeci erant, throno Romano ſubtraxit, & Conſtantinopolitano addixit. Hinc nedum Illyricum, Epirus, Achaia, & Macedonia; verum etiam Sicilia, & pleraeque maritimae ſuburbicariae eccleſiae, quae erant in imperio Graeco (in mediterraneis regionibus imperabant Longobardi) Conſtantinopolitanam dioecesim auxerunt. Item Bulgaria poſt multas concertationes circa noni ſeculi medium throno Conſtantinopolitano ceſſit, quod multis Dupinus enarrat. Suburbicariae eccleſiae ſteterunt ſub Conſtantinopolitano patriarcha uſque ad Normannos, qui, devictis Saracenis & Graecis, ſubtractas eccleſias throno Romano reſtituerunt.

§. VI. Iam a patriarchis proprie ſic dictis diſtant *primates*, qui pluribus quidem praeſunt metropolitanis, ſed Romano pontifici tamquam patriarchae ſubiecti ſunt. Hoc ſenſu accepti primates inſtituti ſunt in eccleſiis Occidentis, iiſque inſtituendis falſae decretales cauſſam praebuerunt; quod Petrus de Marca *diſſ. de primatibus n. XXIII.* obſervat. Nimirum deleto Occidentis Romano imperio, mutata eſt civilis politia, & tot emerſerunt metropoles, quot regna fuerant inſtituta. Quoniam vero eccleſiaſtica politia civilem conſequebatur, iuſtum viſum eſt, regnorum principes civitates etiam in ordine eccleſiaſtico poteſtate augeri. Hanc diſciplinam promovit Iſidorus Mercator, qui in ſuis putidis mercibus paſſim inculcat apoſtolica auctoritate fuiſſe conſtitutum, ut in nobilioribus civitatibus inſtituantur *primates*, *can. 1. D. 99.*, quos (ne quid-

---

apoſtolicae in ferendis canonibus ad fidei & diſciplinae confirmationem & obſervantiam, in relationibus accipiendis & diſcutiendis, & in maioribus cauſſis non ſine illius ſcientia finiendis. Et de hac poteſtate loqui videntur veteres patres, dum ſolidum Occidentem ſummo pontifici tribuunt: qua de re in comment. de iure canonico par. I. cap. 10. *abunde diximus.*

Digitized by Google

quidquam de poteſtate ſedis apoſtolicae deminueret) veluti medios inter metropolitanos & pontificem deſcribit, *can.* 7. & 15. *C.* 2. *q.* 6., eoſque etiam *patriarchas* appellat. Vſurpavit autem Mercator hac in re vocem *primatis* contra veterem receptam notionem: *primatis* enim nomine apud veteres metropolitanus veniebat (e). Receptis in Occidente falſis decretalibus ex earum formula inſtituti ſunt primatus Bituricenſis, Lugdunenſis, Toletanus, Piſanus, Barienſis, aliique, quibus a metropolitanis appellationes conceſſae, & ius anteferendae crucis datum. Sed hodie tantum primas Lugdunenſis appellationis iura conſervat, ceteris vero tantum reliqua eſt quaedam honoris prerogativa.

CAPUT XI.

De Romano pontifice.

§. I. *S. Petrus ſupra apoſtolos conſtitutus.*
II. *In quo conſiſtat Petri primatus.*
III. *Primatus perpetuus, & Romanae eccleſiae commiſſus.*
IV. *Iura primatus.*
V. *Romanus pontifex canonibus ſubiectus.*
VI. *An ſubeſt iudiciis eccleſiaſticis?*

§. I. Romanus pontifex epiſcopi, metropolitani, patriarchae, & ſucceſſoris S. Petri perſonam in eccleſiis ſuſtinet. Nos de eo tractaturi, tantum ſucceſſoris S. Petri ſpectamus praerogativam, qua fit, ut in univerſam eccleſiam primatum obtineat. Et quidem S. Petrum eminenti ſupra ceteros

(e) *Generatim* primas *is dicitur, qui primum ut praecipuum locum alicubi occupat. Sed in re eccleſiaſtica uſu ſcriptorum olim* primatus *erant metropolitani, niſi adiuncta aliud innuerent. V. Dupin.* diſſ. de antiq. eccleſ. diſciplina §. 2. *Interim mentitus Iſidorus* primatis *nomen ad magnarum urbium epiſcopos deſignandos uſurpavit.* Primas dioeceſis can. IX. & XVII. *concilii Chalcedonenſis ex verſione Dionyſii Exigui Mercatori occaſionem videtur dediſſe ad primatis vocem in ampliorem ſenſum attollendam, quod forte crediderit,* primates dioeceſis *cum* primatibus *ἁπλῶς dictis eoſdem eſſe.*

teros apoſtolos poteſtate fuiſſe donatum, in Evangelio conſignatum eſt. Sane Christus ſe ſupra Petrum Eccleſiam ſuam aedificaturum conceptis verbis edixit, Matth. *XVI. v.* 18.: Petro regni caelorum claves promiſit, Matth. *eod. v.* 19.: eique ter rogato an ſe amaret, agnorum, & ovium curam commiſit, Ioan. *XXI. v.* 15. *ſeqq.*, hoc eſt, nedum fidelium, ſed etiam paſtorum curam demandavit, ut eum locum patres interpretantur. Et quamvis quod Petro Chriſtus promiſit, aliis etiam apoſtolis reapſe dederit, Ioann. *XX. v.* 21. *ſeqq.*, & eccleſiam ſuam ſupra omnes apoſtolos fundarit, *ad Epheſ. II. v.* 20.: exploratum tamen eſt, aliquid precipuum Petro fuiſſe collatum; quod paſſim eccleſiae patres adgnoſcunt.

§. II. Quo igitur natura eccleſiaſtici primatus Petro conceſſi intelligatur, quid praecipuum prae reliquis apoſtolis Petrus habuerit, conſtare debet. Sunt qui putant, omnes apoſtolos parem honoris & poteſtatis gradum accepiſſe; ſed ceterorum poteſtatem fuiſſe perſonalem, quae cum ipſis deſineret, Petri vero *realem*, quae in ſucceſſores tranſiret. Verum ita attolluntur pontifices ſupra reliquos epiſcopos, non Petrus ſuper apostolos. Magis Evangelio congruere videtur, omnes apostolos ratione apostolatus pares fuiſſe; ſed Petrum poſitum fuiſſe veluti centrum eccleſiasticae unitatis, eoque nomine ceteris fuiſſe praelatum. Sane apostolos pari potestate, ſed ad unam Eccleſiam adminiſtrandam, Christus miſit. Et ita neceſſe erat ad magis firmandam unitatem, unum conſtituere, qui eſſet eccleſiaſticae unitatis centrum & principium. Selegit ergo Petrum, eumque totius Eccleſiae fundamentum conſtituit, cui ratione unitatis ceteri omnes ſubiicerentur. Ad rem Cyprianus *lib. de unit. Eccleſiae*, *hoc utique erant ceteri apoſtoli, quod fuit Petrus, pari conſortio praediti honoris & poteſtatis, ſed exordium ab unitate proficiſcitur, ut eccleſia una monſtretur*.

§. III. Haec vero Petri ſupra ceteros apostolos praerogativa dubio procul perſonalis non fuit, ut cum illo extingueretur. Etenim primatum non propter Petrum, ſed propter unam ſemperque duraturam Eccleſiam Chriſtus inſtituit. Ita perpetua primatus continuatio, non ſecus ac ipſius inſtitutio, iuris divini eſt. Verum modus ſucceſſionis, ſive quiſnam epiſcoporum, mortuo Petro, in primatu erat ſucceſſurus, ab ipſius Petri arbitrio & Eccleſiae auctoritate manavit, quod theologi adgnoſcunt. Multas quidem eccleſias Petrus fundavit, ſed ex omnibus eccleſiam Romanam, quae primatus praerogativam conſequeretur, elegit, quam Eccleſiae Romanae praerogativam univerſa antiquitas, ſynodi nempe, patres, & imperatores adgno-

gnoſcunt & praedicant. V. Nat. Alexandr. *diſſ. IV. in* I. *ſect. hiſt. eccleſ.* §. 2. & 4. Non alienum a ratione Eccleſiae & Petro viſum, ibi eſſe centrum chriſtianae religionis, ubi altiores radices egerat ſuperſtitio (*a*).

§. IV. Multa autem Romani pontificis ſunt iura, quae ex primatu deſcendunt, aut ei labentibus annis acceſſerunt. Et primum (I) debent pontifices etiam ratione primatus fidem tueri, & canonum obſervantiam promovere; eccleſiae enim unitas ex fidei integritate promanat, & canonum obſervantia promovetur. II. condunt decreta & decretales ad fidem confirmandam, & diſciplinam ſive inſtituendam, ſive mutandam. III. ex neceſſitate aut utilitate Eccleſiae canones de rebus mobilibus relaxant: qua poteſtate pontifices olim ſumma prudentia uſi ſunt; tantumque poſteriori aetate invaluit, ut etiam ex privatis cauſſis canonum veniam concederent: qua de re optimi quique conqueruntur. V. Petr. de Marca *de C. S. & I. lib. III. cap.* 14. *ſeqq.* IV. ſynodis generalibus habendis praeſtant auctoritatem, & in iis per ſe, vel per ſuos legatos praeſident cum relationis & ſuffragii praerogativa (*b*). V. appel-

(a) *Primatus ratione pontifex Romanus iure meritoque epiſcopi* oecumenici *nomine donari poteſt. Et reapſe ſynodus Chalcedonenſis Romanum Pontificem* papam & patriarcham oecumenicum *appellavit. V. Chriſt. Lupum* ſchol. in can. II. dictatus Gregor. VII. *Sed Romani pontifices quamvis oblatum titulum minime reſpuerint; non tamen eo ipſi ſe condecorarunt. Gregor. M.* lib. IV. ep. 16. *Metuebant, ne oecumenici titulum alii falſo acciperent, eoque ſignificari crederent, unum eſſe in univerſa Eccleſia epiſcopum, quando primatum pontificis ſignificabat. Interim ſeculo ſexto Conſtantinopolitani patriarchae* epiſcopi oecumenici *titulum & ab aliis datum acceperunt, & ipſi ſibi uſurparunt, in primis Ioannes* IV. *cognomento* Ieiunator, *non quod ſe totius ſub caelo Eccleſiae, ſed quod ampliſſimae ſuae dioeceſis dicerent oecumenicos, quod Anaſtaſius Bibliothecarius teſtatur. Verum Romani pontifices in primis Gelaſius* II. & *Gregorius M. praevidentes ad totius eccleſiae patriarchatum epiſcopos regiae urbis ſpectare, eum titulum tamquam* profanum, temerarium, & ſtultum *damnarunt.* Greg. *M.* lib. IV. ep. 16. & 58. *Et ut magis Graecam ambitionem Gregorius M. retunderet,* ſervum ſervorum Dei *ſeipſum inſcripſit, teſte Ioanne Diacono* lib. IV. vit. Gregor. M. cap. 58. *Quo titulo deinceps Romani pontifices uſi ſunt.*

(b) *Plerique iuris eccleſiaſtici periti etiam docent, pontificis* ma-

pellationes ab omnibus provinciis ſuſcipiunt: quod ius poſt admiſſos canones Sardicenſes receptum eſt.

§. V. Quanta demum cumque ſit primatus eminentia, certe pontifices ſupra canones non extollit, ut eorum obſervantia iure ſoluti ſint. Sane primatus eccleſiaſticus potius exempli & laboris eſt, quam imperii, praecepitque aperte Chriſtus, ut qui vellet inter diſcipulos eſſe major, fieret ſicut minor, & potius aliis miniſtrare, quam ſibi miniſtrari intendat, Luc. *XXII.* 26. Ipſi quoque Romani pontifices ſaepe profeſſi ſunt, ſe contra canones & patrum ſtatuta nihil poſſe, *can.* 7. *&* 9. C. 35. q. 1. Hinc totius antiquitatis ſententia fuit, pontifices in gravia crimina lapſos ipſo iure excidere pontificatu, & ad laicam tranſire communionem. Chriſt. Lupus *in can. XIX. dictatus Gregor. VII.* Invitis itaque ſacris canonibus & ipſis etiam pontificibus docuit Gratianus, pontifices non neceſſitate obſequendi, ſed ad exemplum ſubiici canonibus. Quae ſententia inde magis magiſque dilatata eccleſiaſticae diſciplinae admodum nocuit.

§. VI. Sed an pontifices iudiciis eccleſiaſticis ſubſint? Certi iuris eſt, pontifices ſynodorum particularium iudiciis non eſſe ſubiectos. Etenim contra receptum in Eccleſia ordinem eſt, inferior in ſuperiorem ſententiam dicat. Verum ea fuit pontificum humilitas, ut de criminibus accuſati primatum ſuum ſynodo Romanae quandoque ſubiicerent: in hoc ipſo monitum Chriſti ſequentes, qui voluit, ut maior inter diſcipulos ſuos tamquam minor appareret. Et ſi in frequentibus & magnis mediorum ſeculorum turbis ſynodi particulares in legitimos pontifices iudicio non conſentientes ſententiam dixerint; eiuſmodi iudicia, utpote vi potius, quam iure ſuſcepta, vacua & irrita fuerunt. At ſi agatur de ſynodis generalibus, quae univerſam Eccleſiam repraeſentant, non videtur poſſe negari, earum iudicio pontifices ſubeſſe: in quam ſententiam conveniunt omnes, ſed in eo diſſident, utrum ſynodi tantum declarent, an etiam iudicent, veluti iudices ſuperiores, pontifices eſſe criminoſos, & poenis eccleſiaſticis obnoxios (c).

CA-

maximi eſſe conciliorum generalium indictionem: quod etiam multi ex veteribus profeſſi ſunt, & uſu recentiorum synodorum in Occidente habitarum, quae a Romanis pontificibus omnes indictae ſunt, confirmat. Sed hac de re alibi commodius.

(c) *Eccleſiae Romana & Gallicana ſexto & ſequentibus ſeculis videntur tenuiſſe, pontifices humanis iudiciis non ſubiace-*

re-

CAPUT XII.

De Romanae Eccleſiae cardinalibus.

§. I. Cardinalis *quis?*
II. *Olim omnes eccleſiae habebant cardinales.*
III. *Epiſcopi Romani cardinales.*
IV. *Presbyteri Romani cardinales.*
V. *Diaconi Romani cardinales.*
VI. *Numerus hodiernus cardinalium.*
VII. *Cardinalium dignitas ampliſſima.*
VIII. *Inſignia cardinalium.*
IX. Cardinalium conciſtorium.

§. I. IN monumentis eccleſiaſticis inde uſque a quinto ſeculo vox *cardinalis* occurrit, qua proprii & ordinarii eccleſiarum rectores videntur deſignati, iis oppoſiti, qui vel ad tempus eccleſias regebant, vel eidem eccleſiae tamquam auxiliares erant addicti. Sane Gelaſius papa epiſcopum *cardinalem* opponit epiſcopo *viſitatori*, *can.* 4. *D.* 24.; cumque epiſcopus viſitator eccleſiae vacanti daretur, quouſque proprius epiſcopus conſtituebatur, *can.* 16. & 19. *D.* 61.; conſequitur, epiſcopum cardinalem fuiſſe proprium & ordinarium epiſcopum, qui perpetuo eccleſiae adſtringebatur. Et apud Gregorium M. pluries ſermo eſt de epiſcopis & presbyteris cardinalibus, quos tamquam proprios & ordinarios eccleſiarum rectores deſcribit. Itaque *cardinales* dicti videntur a cardinalibus, quod fixi & immobiles eſſent tamquam cardines, & circa eos eccleſiae, veluti valvae circa cardines, volverentur.

§. II. Quaelibet eccleſia olim cardinales habuit ſuos: omnes enim habebant ſuos epiſcopos, & parochos, & diaconos diaconiarum rectores. Murator. *diſſ. LXI. antiq. Ital.* Sed inde aucta cardinalium Romanorum dignitate, ſenſim ceterae eccleſiae deſierunt titulares ſuos appellare cardinales, ceſſitque is titulus non ſine ingenti dignitatis acceſſione eccleſiae Romanae. Ceterum ad hunc uſque diem aliqui canonici eccleſiae Neapolitanae

---

re, ſed unius Dei iudicio eſſe reſervatos, can. 14. C. 9. q. 2., *Avit. Viennenſ.* ep. XXX. *Atque hinc illud, quod in ſuppoſititiis ſynodi Sinueſſanae actis recitatur*: prima ſedes a nemine iudicatur.

tanae cardinalis titulo decorantur, licet ad nominis invidiam declinandam ſponte ſua ut plurimum tanto elogio ſe abſtineant. Mazoch. *append. ad diſſ. de eccl. Neap. diſſ. IV. part. I. cap. 2.*

§. III. Romani cardinales vel epiſcopi, vel presbyteri, vel diaconi ſunt. Et quod ſpectat ad cardinales epiſcopos, olim Romae unus fuit epiſcopus cardinalis: in una eccleſia plures eſſe epiſcopos antiquis regulis vetebatur. Sed temporis lapſu ex ſeptem Romae adiecentibus civitatibus ſeptem epiſcopi, retentis eccleſiis propriis, eccleſiae Lateranenſi addicti ſunt, ut quotidie per vices ſacra facerent, & pontifici celebranti adſiderent: idque octavo ſeculo ſub Stephano IV. iam erat inductum, ut ex *libro pontificali* conſtat. Hinc ſeptem iſti epiſcopi duarum eccleſiarum erant cardinales; ſed ratione Romani cardinalatus *Romani epiſcopi*, *epiſcopi collaterales*, & *hebdomadarii* dicti ſunt. Inde per Calliſtum II. duae cardinalitiae epiſcopales eccleſiae in unam coaluerunt, & ſex ſuperſtites fuerunt epiſcopi cardinales.

§. IV. Presbyteri Romani cardinales fuerunt parochi urbis, qui ſeculo quinto videntur fuiſſe octo ſupra viginti, quot erant Romani tituli, hoc eſt eccleſiae paroeciales, quod Panvinius obſervat. Propriis autem titulis praeerant presbyteri cardinales; verum poſt ſeculum decimum in quatuor collegia, ſingula ſeptenum cardinalium, abierunt, ut ad exemplum baſilicae Lateranenſis, quae ſuum habebat cardinalium epiſcoporum collegium, in quatuor aliis patriarchalibus baſilicis ſacra facerent.

§. V. Demum diaconi Romani cardinales ex diaconis, qui diaconias regebant, originem habent. Erant *diaconiae* tum Romae, tum alibi domus veluti hoſpitales, in quibus pauperes & omnes miſerabiles perſonae omni ſubſidiorum genere fovebantur. Sua ſingulis diaconiis erant ſacella, & quia regebantur a diaconis, *diaconiarum* nomen ſortitae ſunt. Romae quatuordecim fuerunt diaconiae in regionibus urbis ſitae: & hinc quatuordecim diaconi cardinales, qui a regionibus diaconiarum *regionarii* initio dicti ſunt, diaconi nempe *primae*, *ſecundae*, *tertiae regionis*. Quatuordecim his diaconis inde alii quatuor acceſſerunt, quorum munus erat baſilicae Lateranenſi, & pontifici deſervire. Lapſis tandem diaconiis, nomen diaconiae oratoriis haeſit: & ita poſt ſeculum decimum diaconi cardinales de titulo diaconiae dicti ſunt, nempe *cardinalis diaconus S. Theodori*, *S. Hadriani*. Addidit tandem Leo X. novam diaconiam S. Onuphrii in Vaticano, & exorti ſunt novemdecim diaconi cardinales.

§. IV.

§. VI. Subductis itaque rationibus, Romani omnes cardinales epiſcopi, presbyteri, & diaconi tres ſupra quinquaginta fuerunt. Stetit is numerus uſque ad Honorium II., a cuius tempore deminutus eſt, ſenſimque incertius evaſit. Supra modum vero crevit numerus cardinalium in ſchiſmate Avenionenſi, dum unuſquiſque diſſidentium pontificum adiectione cardinalium rem promovebat ſuam. Inde synodi Conſtantienſis & Baſileenſis decreverunt, ut *cardinales numerum viginti quatuor non excederent*, idque ne in tanto faſtu aucti numero Eccleſiae graves eſſent. Quem modeſtum numerum non bono Eccleſiae, ſed propriae ſalutis conſervandae ſtudio Leo X. ſupra modum ampliavit (*a*). Leonis exemplum inde ſecuti ſunt Paulus III. & Paulus IV., quorum poſtremus uſque ad ſeptuaginta cardinales auxit, quem numerum utpote ſeptuaginta Moſaicis ſenioribus reſpondentem Sixtus V. firmum decrevit.

§. VII. Iam vero cardinalium dignitas eſt ampliſſima, hactenus ut ſupra patriarchas reputentur: ad quam dignitatem ſenſim pervenerunt variis cauſſis, & occaſionibus. Praeſertim auxerunt cardinalitiam dignitatem frequentes & ampliſſimae ſedis apoſtolicae legationes cardinalibus commiſſae: negotia ferme omnia ex omnibus eccleſiis Romam devoluta, & in conciſtorio cardinalium tractari ſolita: pontificis electio ad ſolos cardinales reſtricta: ſchiſma Graecorum: & opinio melioribus temporibus inaudita, reges etiam in temporalibus pontifici ſubeſſe. Sic aucta cardinalium dignitate, epiſcopi aliarum eccleſiarum, retento epiſcopatu, inter Romanos cardinales tranſierunt (*b*). Quaecumque vero ſit cardinalium dignitas, moribus & inſtitutis eccle-

(a) *Scilicet coniuratio in pontificem detecta eſt, cuius princeps unus cardinalium erat. Hinc Leo reliquorum fidem ſuſpectam habens, multiplici cardinalium creatione ſibi cenſuit conſulendum. Thomaſſ.* de vet. & nova eccleſ. diſcip. par. I. lib. 2. cap. 114. n. 13.

(b) *Quo primum tempore aliarum eccleſiarum epiſcopi inter Romanos cardinales cooptati ſunt, iis una ex cardinalitiis epiſcopalibus eccleſiis dabatur, ne uno eodemque facto augeſcerent in cardinales, & in presbyteros aut diaconos decreſcerent. Sed tempore Bonifacii* VIII., *ſi vera obſervat Barboſa* lib. I. iur. eccleſ. cap. 3. n. 17., *coeperunt externi epiſcopi, retenta propria eccleſia, ad Cardinales presbyteros, aut diaconos tranſire: qui mos praepoſterus eſt, & in adiuncto involvit contradictionem.*

eccleſiaſticis debetur; & praepoſtere nimis factum eſt, ut dignitate epiſcopali amplior haberetur.

§. VIII. Poteſtate & dignitatis acceſſione auctos cardinales neceſſe quoque erat ſignis ſplendeſcere externis. Et quidem rubro pileo Innocentius IV. ornavit cardinales: quod factum in concilio Lugdunenſi nonnulli opinantur, ut magis in Fidericum II. incitarentur, quaſi parati eſſe deberent ad ſanguinem fundendum pro eccleſiae libertate. Tum Paulus II. eiſdem rubrum pannum conceſſit, quo equitantes ſternerent equos. Haec honoris inſignia cardinalibus ex clero ſeculari primum data ſunt: at Gregorius XVI. *bul. Sanctiſſimus* etiam regularibus rubrum pileum conceſſit. Et ne externis ſignis tituli deeſſent convenientes, Vrbanus VIII. cardinalibus *eminentiae* titulum conceſſit, quum antea *illuſtriſſimi* dicerentur, cavitque ſub poena excommunicationis, (quaſi de enormi crimine ageretur) ne quiſquam alius praeter imperii electores eccleſiaſticos eum titulum uſurparet.

§. IX. Iam ex nova diſciplina, qua ſynodi Romanae celebrari deſierunt, cardinales ſenatum eccleſiae Romanae conſtituunt, qui dicitur *cardinalium Conciſtorium*. Negotia omnia maioris momenti antea in ſynodis tractari ſolita in hoc conciſtorio tractata ſunt: quae diſciplina ſeculo decimo ſecundo erat recepta: & hinc S. Bernardus *ep. LXXXIX.* ait, cardinalium eſſe *orbem iudicare*. Qua poſita diſciplina cardinales omni virtutum genere debent effulgere: recteque ſtatuit ſynodus Tridentina *ſeſ. XXIV de ref. cap.* I., epiſcoporum qualitates in cardinalibus requiri. Ceterum ex noviſſima diſciplina cardinales in conciſtorio iudices non ſunt, ſed meri conſiliarii, liberumque pontifici eſt eorum admittere, vel reiicere ſuffragium. Ex cardinalibus quoque plures compoſitae ſunt *congregationes*, ut vocantur, quae alicuius generis negotia tractant, veluti congregatio *ſacrorum rituum*, *indicis*, aliaeque tum ordinariae, tum repentinae, de quibus noviſſime Eſpenius *part. I. tit.* 22. fuſe commentatus eſt.

CA-

CAPUT XIII.

De legatis eccleſiaſticis,

§. I. *Legati qui? Omnes eccleſiae mittunt legatos*.
II. *Legati pontificii miſſi ad exercendam iuriſdictionem*.
III. *Et ad tractanda negotia*.
IV. *Legati nati qui? Qua ratione inducti*.
V. *Eorum iura*.
VI. *Legati miſſi aucti poteſtate*.
VII. *Sunt vel ſimpliciter* miſſi, *vel* a latere.
VIII. *Legati miſſi cogebant ſynodos*. *Eorum poteſtas evaſit ordinaria*.
IX. *Poteſtas legatorum iure decretalium*.
X. *Faſtus Legatorum*.
XI. *De ſicula legatione*.
XII. *Poteſtas legatorum iure noviſſimo*.

§. I. SVnt legati alieni muneris vicarii. Vſus legatorum in re civili receptiſſimus in Eccleſia etiam invaluit, quod neceſſaria alterius opera erat epiſcopis, qui propter abſentiam rebus agendis intereſſe non poterant. Hinc eccleſiae omnes legationis iure donantur; & reapſe in antiquis monumentis ſaepe occurrunt exempla legatorum ab epiſcopis vel ſynodis ad alios epiſcopos vel ſynodos miſſorum ad eccleſiaſticam iuriſdictionem exercendam, vel negotia tractanda, de quibus legatis Petrus de Marca *de C. S. & I. lib. V. cap.* 2. multa congeſſit.

§. II. Sed inter legatos eccleſiaſticos eminent legati pontificii, ii ſcilicet, qui a ſummo pontifice mitti conſueverunt. Sunt vero pontificii legati, vel *miſſi*, vel perpetui, & ſic dicti *nati*. Legati miſſi pro arbitrio pontificum & neceſſitatibus eccleſiae mittuntur vel ad negotia tractanda, vel ad explicandam iuriſdictionem. Negotiorum legati non tantae ſunt dignitatis, quantae legati miſſi ad exercendam iurisdictionem: hi enim, quod vices pontificis in iurisdictionem ſuſtinent, plena donantur legatione, & iiſdem praerogativis utuntur, quae ipſi pontifici, ſi praeſens eſſet, competerent. Eminent vero inter legatos iuriſdictionis, qui ad generales ſynodos mittuntur.

§. III. Ad negotia quoque tractanda Romani pontifices ad imperatores & reges mittere legatos conſueverunt: ſuntque eiuſmodi legati duplicis generis, alii enim mittuntur, prout negotia poſcunt, & cum ipſis negotiis eorum officium finitur; alii adſiduam in aula ducunt moram, omnibus negotiis praefecti. Adſidui apud principes legati veteribus *apocriſarii* & *reſpon-*

ſponſales dicti, quod reſponſa, ideſt mandata eorum, unde miſſi erant, exſequebantur. Primus Leo M. reſponſalem ad Marcianum imperatorem miſiſſe videtur (a). Nulla autem iuriſdictione aucti erant reſponſales; tantumque eccleſiarum negotia tractabant, niſi ſpecialiter a pontifice, vel principe aliqua iuriſdictio mandaretur. V. Petr. de Marca *de C. S. & I. lib. V. cap. 17. n. 2.* Moribus praeſentibus, qui ſunt apud principes, nuntii apoſtolici etiam apocriſariorum vices ſuſtinent.

§. IV. Legati perpetui, ſive *nati* in provinciis apoſtolicas ſuſtinent vices, quod eas tenent eccleſias, quae perpetuo adnexum habent apoſtolicum vicariatum, dictique ſunt *nati*, quod cum ipſis eccleſiis ſine alia pontificis conceſſione legationem conſequuntur. Sola eccleſia Romana legatos natos habuit, videnturque initio inducti frequentibus pontificum legationibus, quibus ampliſſimarum civitatum epiſcopi a pontificibus augeri ſolebant, ut exemplo eſſe poſſunt eccleſiae Theſſalonicenſis, & Arelatenſis, quarum perpetuas legationes Stephanus Ballutius enarrat *in addit. ad lib. V. Petri de Marca* Quae adſidua ſunt facile abeunt in morem. Sed poſteriori aetate expreſſis privilegiis multae eccleſiae perpetuum vicariatum ſedis apoſtolicae conſecutae ſunt.

§. V. Iura legatis perpetuis propria erant iura ipſa patriarchalia pontificis Romani, ſed quae ſalvam mittentis poteſtatem relinquerent. Ergo legati iſti ſibi ſubiectos ordinabant metropolitanos: metropolitani, niſi ipſis conſultis, epiſcopos non ordinabant. Leo M. *epiſt. IV. ad Anaſtaſ. Theſſal. edit. Queſnelli*: ſynodum indicebant dioeceſanam, eique praeerant: & exortas controverſias in ſynodo finiebant, niſi graviores eſſent cauſſae, quas ad ſedem apoſtolicam referre oportebat, *cit. epiſt. IV. Leonis M.*: item epiſcopis & clericis ad longinqua profecturis dabant litteras formatas, *epiſt. I. Vigil. ad Auxanium*: & ſacrorum canonum obſervantiae in ſuis provinciis invigilabant.

§. VI.

(a) *Praeter Romanum pontificem ad imperatores mittebant apocriſarios alii patriarchae, non vero reliqui inferiores epiſcopi quod ex Iuſtiniani* Novella VI. cap. 3. *aperte conſtat. Sed temporarias legationes ad principes omnes eccleſiae decernere poterant, ut videre eſt in ſynodis Africanis, a quibus contra ethnicos, haereticos, aut ob alias eccleſiarum neceſſitates ſaepe ad imperatores legati miſſi ſunt.*

§. VI. Iam legatis ſive miſſis, ſive natis per plura ſecula Romani pontifices ſuam eminentem in omnem eccleſiam & patriarchalem poteſtatem explicarunt, integram plerumque relinquentes metropolitanorum & epiſcoporum iuriſdictionem, *can. 1. & ſeq. C. 25. q. 2.* Verum lapſu temporis crevit legatorum Romae miſſorum poteſtas, & ipſa iura metropolitanorum & epiſcoporum ad ſe tranſtulit, quod a tempore Nicolai I. incepiſſe videtur. Atque ita frequentes miſſi ſunt legati, qui etiam metropoliticam & epiſcopalem pontificis poteſtatem per univerſam Eccleſiam explicarent (*b*), praeſertim quando corrupti clericorum mores potentiorem medicinam poſtulabant.

§. VII. Nova poteſtatis acceſſione auctis legatis, & aucta cardinalium dignitate, legati miſſi pontificis vel ſimpliciter *miſſi*, vel *a latere* audierunt. *Miſſi* ex mandato pontificis exercent legationem, ſed non ſunt de numero cardinalium: legati vero *a latere* ſunt cardinales, qui apoſtolica legatione augentur. Aucta cardinalium dignitate, indignum viſum fuit, ut legati ex ordine cardinalium ſumti eodem cum ceteris legatis iure cenſerentur (*c*).

§. VIII. Quamvis vero pontifices aliquando mandatis peculiaribus novos legatos adſtringerent; tamen univerſam ferme mandarunt pontificiae poteſtatis plenitudinem. Explicabant vero legati ſibi commiſſam poteſtatem in ſynodis epiſcoporum & me-

(b) *Invexit huiuſmodi novas legationes plenitudo pontificiae poteſtatis, quae ſecundum opinionem aetate Nicolai I. & deinceps receptam ita reſidebat in pontifice, ut ceteri epiſcopi pontificis miniſtri & vicarii cenſerentur, vocati tantum in partem ſollicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis, V. Eſpen.* part. I. tit. 21. cap. 2. *Qua recepta ſententia ſummi pontifices etiam veri epiſcopi & metropolitani totius eccleſiae habebantur. Et ita ſponte ſua frequentiores factae & nova poteſtate auctae legationes: nam legati miſſi ſunt, qui etiam pontificis epiſcopalem & metropoliticam in omnes eccleſiae explicarent poteſtatem. Atque hinc univerſa ferme concidit epiſcoporum, metropolitanorum, & ſynodorum provincialium poteſtas: quod Fleuryus* diſc. IV. in hiſtor. eccleſ. *obſervat.*

(c) *In veteri diſciplina legati omnes pontificis a* latere *cenſebantur. At poſteriori aetate legationes iſtae ſolis cardinalibus commiſſae ſunt. Nempe cardinales novo iure ſtrictius adhaeſerunt pontifici, eiuſque* coadiutores *&* collaterales *in regenda Eccleſia loco ſynodi Romanae evaſerunt.*

Google

metropolitarum: quod dicis cauſſa factum videtur, ne epiſcopis & metropolitanis omnino ablata iuriſdictio videretur: ſiquidem unius legati ſuffragium totius ſynodi ſuffragiis aequivalebat. V. Petr. de Marca *lib. VI. de C. S. & I. cap.* 30. *n.* 4. Quia poteſtas legatorum, quae origine ſua erat delegata, evaſit ordinaria, *cap.* 10. *ex. de officio legati*, *cap.* 11. *eod. in* 6.; inſtitutumque fuit legationis officium propria donatum iuriſdictione. Et ita deinceps tantum neceſſe fuit ſolam legati qualitatem exprimere, ut de eius iuriſdictione conſtaret; quum antea ex legationis formulis poteſtas legatorum cenſeretur.

§. IX. Non omnes legati iure decretalium aequalem habent poteſtatem, nec omnia, quae pontificis abſolvunt poteſtatem, legationis officio continentur. Sane legati a latere maiorem obtinent poteſtatem, minorem miſſi, minimam nati. Minimam tandem legatorum perpetuorum poteſtatem voluerunt pontifices, ut aliorum legatorum, quos pro arbitrio mittebant, amplificarent poteſtatem. Franc. Florens. *in tit. de officio legati*. Generaliter legati cauſſas omnes ſive per actionem, ſive accuſationem, ſive appellationem delatas iure ordinario audiunt & definiunt in quovis loco intra legationis fines, *cap.* 7. *ex. de officio legati*. Sed legati a latere egreſſi ab urbe ad inſtar proconſulum ſtatim legationis ſumunt inſignia; & ante ingreſſam & poſt egreſſam provinciam voluntariam exercent iuriſdictionem. Ita abſolvunt ubique & quoſcumque excommunicatos ob violentam in clericos manuum iniectionem, *cap.* 3. & 9. *ex. eod.* Porro liberas & ſimplices beneficiorum renuntiationes admittunt, conferuntque in provincia legationis beneficia cum ordinario collatore concurrentes, *cap.* 11. *eod. in* 6., idque etiam inconſulto patrono laico, *cap.* 28. *ex. de iure patronatus*. Reſervant quoque ſibi beneficia, non tamen capitulorum dignitates, *cap.* 4. *de off. legati in* 6., nec pendente una reſervatione aliam facere poſſunt, *cap.* 3. *eod. in* 6. Quae omnia ceteris legatis denegantur; tantumque miſſi, non item nati, in ſua provincia abſolvunt ſibi ſubditos excommunicatos ob violentam in clericos manuum iniectionem, *cap.* 9. *ex. eod.* Ceterum multa legatis etiam a latere fuerunt denegata, qualia translationes epiſcoporum, epiſcopatuum coadunatio, aut diviſio, primiſſiarum inſtitutiones, & huius generis alia. Franc. Florens *loc. cit.* Hinc ſpeciali conceſſione opus eſt, ut legati exerceant, quae officio legationis non continentur.

§. X. Faſtus omnis abeſſe debet a legatis ſedis apoſtolicae: repraeſentant enim eum, qui eo ipſo quo eminet ſuper omnes epiſcopos, fieri debet ſicut minor. Verum mediis ſeculis tanto faſtu, comitatu, & equitatu legati provincias circumivere, ut

fidem

fidem omnem ſuperet. Ipſi reges legatis obviam ibant, loco cedebant, in illorum praeſentia ſtabant, eoſque comitabantur. Quin etiam legatis exemplo epiſcoporum eccleſias ſuas viſitantium decretae procurationes: quod inſtitutum Dei vexavit Eccleſiam: etenim mali legatorum mores procurationes verterunt in improbas rapinas. Certe ait Ioannes Sareſberienſis *lib. V. de nugis curial. cap.* 16. legatos *interdum in provinciis ita debacchari, ac ſi ad Eccleſiam flagellandam egreſſus ſit ſathan a facie domini*. Hinc exciti principes ſtatuerunt, ut ipſis non petentibus, aut ſaltem non conſentientibus legati in ſibi ſubiectas provincias non intrarent.

§. XI. Dum legati Roma miſſi provinciis procurationum copia graves erant, permultae legationes hereditariae fuerunt inſtitutae, in primis vero legatio hereditaria Regum Siculorum, qui legati perpetui ſedis apoſtolicae, & quidem ſumma aucti poteſtate, creati ſunt. Saracenis per Nortmannos Sicilia expulſis, aegre tulerunt Siculi, & multo magis Rogerius Calabriae & Siciliae comes, epiſcopo Traynenſi ad vitam in eius inſulae eccleſias legationem pontificiam fuiſſe demandatam. Ergo Vrbanus II. Rogerium eiuſque heredes ſedis apoſtolicae vicarios perpetuos conſtituit (d). Ita Siculi Reges miro exemplo legati nati ſedis apoſtolicae evaſerunt, auctique ſunt ſpirituali poteſtate in Siciliam univerſam: idque Siculi *Monarchiam* vocant. Labentibus annis inviſa ſemper fuit pontificibus praerogativa iſta Regum Siculorum (e); ſed magnis animis ſemper Reges reſtitere, excitoſque toties motus Benedictus XIII. edita tandem bul-

(d) *Legatio pontificia Regum Siculorum initio videtur ſpectaſſe eccleſias omnes, quae in ditione comitis Rogerii poſitae erant. Rogerium enim eiuſque heredes Vrbanus* II. *legatos conſtituit in locis eorum imperio ſubiectis*, in terra poteſtatis veſtrae: *& tum praeter Siciliam aliae etiam regiones in Calabria Rogerio ſuberant. Sed deinceps ſub Gulielmo* I. *Rege ob ſolam Siciliam regia legatio reſtricta eſt: qua de re* in commen. de iure canon. par. I. cap. 13. §. 1. *fuſius egimus.*

(e) *Magno argumentorum apparatu cardinalis Baronius* tom. XI. annalium *legationem Regum Siculorum impugnavit, bullamque Vrbani* II. *velut ſuppoſititiam, ſaltem interpolatam, traduxit. Hinc tomus iſte annalium a Philippo* III. *gravi edicto proſcriptus eſt. Et noſtro hoc ſeculo Dupinus ſcripto peculiari opere omnia Baronii argumenta profligavit.*

bulla, quae vim concordiae habet, perpetuum videtur compoſuiſſe.

§. XII. Iam immenſa legatorum poteſtas ſenſim decrevit, eoque redactae ſunt legationes, ut eccleſiarum pacem non perturbent. Sane ſtatuerunt Tridentini patres *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 20., ut legati etiam a latere epiſcoporum iuriſdictionem non impediant. Item receptis moribus legati procurationes ab eccleſiis non exigunt. Et legati, qui cum poteſtate *quaſi legati* a latere reſident apud principes non omnes praerogativas poſſunt explicare ob limitationes publica auctoritate mandatis adiici ſolitas. Neapoli reſidens nuntius apoſtolicus apocriſarii ſpeciem apud Regem ſuſtinet, colligit reditus camerae apoſtolicae, & ex delegatione de reditibus camerae, itemque de iis, qui ab epiſcoporum iuriſdictione ſubtracti ſunt, ius dicit.

CAPVT. XIV.

De coadiutoribus.

§. I. *Coadiutores qui? Eorum ſpecies.* II. *Non omnes ſemper probati.* III. *Qui dant coadiutores.*

§. I. SEnio, aut mala valetudine confectos epiſcopos alioſque Eccleſiae miniſtros gradu abiicere ſuo, ipſiſque viventibus alium conſtituere paſtorem, inhumanum, immo iniuſtum viſum eſt, *can.* 1. & 3. *C.* 7. *q.* 1. Ergo inde uſque a primis ſeculis inſtituti ſunt coadiutores, qui impotentium antiſtitum vicem ſuſtinerent, & eorum loco eccleſias adminiſtrarent. Sunt coadiutores duplicis generis, alii enim dari conſueverunt ad tempus, ſcilicet quouſque impotens praelatus vivit; alii vero perpetui, qui mortuo antiſtiti etiam ſuccedunt. Datur vero ſucceſſio coadiutoribus vel ſola electione & deſignatione, ita ut ordinatio post impotentis epiſcopi mortem celebretur; vel ab initio etiam epiſcopus conſecratur: quo caſu duo in eadem eccleſia ſunt epiſcopi.

§. II. Coadiutores etiam perpetui & qui mortuis epiſcopis ſuccederent, in veteri diſciplina frequentes fuerunt: nec umquam ſtantibus veteribus moribus cogitatum eſt, eiuſmodi coadiutores impotentis epiſcopi mortem captare. Tantum aliquibus minus placuerunt hereditarii coadiutores, qui ſimul epiſcopi conſecrabantur, quod ea ratione contra canones duo in

in unam eccleſiam epiſcopi inferrentur (a). Sed lapſu temporis mutatis moribus omnes hereditarii coadiutores minus placuerunt, tum ob captandae alienae mortis votum, tum etiam quod viam ad hereditarias ſucceſſiones in eccleſiis aperirent. Et profecto Tridentini patres *ſeſ. XXV. de ref. cap. 7.* coadiutores hereditarios in omnibus beneficiis reprobarunt, tantumque epiſcopis & abbatibus in neceſſitate aut utilitate eccleſiae a Romano pontifice cauſſa cognita dari permiſerunt.

§. III. Coadiutoris autem cum ſpe ſucceſſionis conſtitutio iudicio epiſcopi, qui ea ope indigebat, & auctoritate ſynodi provincialis, plebe etiam conſentiente, fiebat, prorſus eodem modo, quo epiſcopi eligebantur. Sed iure novo in eccleſia Latina coadiutoris etiam temporarii conſtitutio inter cauſſas maiores relata eſt; atque ideo ſolius ſummi pontificis auctoritate fieri debet, niſi eccleſiae ſint remotiores, quo caſu auctoritate apoſtolica ipſe epiſcopus cum adſenſu capituli unum vel plures ſibi adſciſcit coadiutores: vel ſi epiſcopus non poſſit, fortaſſe quod demens ſit, duae capituli partes coadiutorem conſtituunt: & ſi epiſcopus nolit habere coadiutorem, apoſtolicis reſcriptis eccleſiae providendum eſt, *cap. 5. ex de clerico aegrotante, cap. un., eod. in 6.* Parochis vero imperitis ad tempus ab epiſcopo dantur coadiutores. Trident. *ſeſ. XXI. de ref. cap. 8.* Conſtitutus coadiutor ex reditibus eccleſiae, cui inſervit, alendus eſt; at non poteſt eiuſdem bona alienare, *cit. cap. un.*

CA-

(a) *Certe toto vitae ſuae tempore anxius vixit Auguſtinus, quod neſcius canonis Nicaeni Valerio Hipponenſi epiſcopo iam ſeni datus eſſet hereditarius coadiutor, eoque vivente etiam ordinatus eſſet, teſte Poſſidio* vit. Auguſt. cap. VIII. *Hinc Eradium, quem eccleſia conſentiente ſibi delegerat ſucceſſorem, ordinare noluit.* Quod reprehenſum eſt in me, *inquit idem Auguſtinus* ep. CX., nolo reprehendi in filio meo. Erit presbyter, ut eſt: quando Deus voluerit, futurus epiſcopus. *Mirum interim videri poſſet, quod Auguſtinus, quin & ipſe ſenex Valerius, in exiguo tum canonum numero canonem Nicaenum ignorarent. Sed non omnes epiſcopi exemplaria concilii Nicaeni habebant, nec in Africa tum ullae erant canonum collectiones.*

CAPVT XV.

De Chorepiſcopis.

§. I. *Chorepiſcopi qui? Quando inſtituti?* II. *Erant ex presbyteris.* III. *Eorum officia.* IV. *Chorepiſcopi eſſe deſierunt.*

§. I. PRoximum ſub epiſcopis gradum olim obtinuerunt *chorepiſcopi*, hoc eſt regionum, & pagorum in territorio civitatum conſtitutorum epiſcopi, ſive inſpectores & rectores: χωρα enim, unde dicti ſunt, regionem ſignificat. Nimirum ubi in pagis & vicis larga facta eſt ad Chriſtum acceſſio, ibidemque conſtitutae & multiplicatae eccleſiae, e re chriſtiana viſum eſt, amplas parochias in minores regiones partiri, earumque curam demandari chorepiſcopis, qui ſub epiſcopo civitatis ſibi commiſſam regionem adminiſtrarent. Frequentes erant quarto ineunte ſeculo in Oriente chorepiſcopi; at in Occidente tardius innotuerunt; eorum enim primum meminit ſynodus Regienſis in Gallia anno CCCCXXXI. celebrata (a).

§. II. Non convenit inter doctos, utrum chorepiſcopi fuerint meri presbyteri officio chorepiſcopi aucti, an potius veri epiſcopi. Antonius Auguſtinus, Petrus de Marca, Thomaſſinus, aliique eos ex ordine presbyterorum fuiſſe contendunt. Contra Beveregius, Blondellus, Caveus, Binghamus, aliique chorepiſcopos veri nominis epiſcopos faciunt, licet aliquae epiſcopales functiones iis per canones interdicerentur. Sed probabilius videtur, chorepiſcopos fuiſſe ſacerdotes ſecundi ordinis, qui officio regendi ruris regiones ſupra reliquos presbyteros creſcebant. Et quidem chorepiſcopi a ſolo epiſcopi, cui ſubiecti erant, conſtituebantur, conc. Antioch. *can. X.*, contra epiſcopi a tribus ferme epiſcopis debebant conſecrari. Deinde chorepiſcopi in regionibus civitatum, quae ſuos habebant epiſcopos, conſtituebantur: veteres vero canones in una civi-

(a) *Et ſane fictitia eſt decretalis ſub nomine Damaſi papae de chorepiſcopis ad Africanos: quod uſus chorepiſcoporum in Africa non receptus evidenter demonſtrat.* Thomaſſ. de vet. & nova eccleſ. diſcipl. par. I. lib. 2. cap. 1.

civitate duos eſſe epiſcopos vetant, hactenus ut Nicaeni patres *can. VII.* iuſſerint, epiſcopos Novatianos ad fidem reverſos pro arbitrio catholici epiſcopi vel eſſe chorepiſcopos; vel presbyteros, *ne in una civitate duo epiſcopi probentur exſiſtere.*

§. III. Horum vero chorepiſcoporum officium erat, ſibi commiſſae regionis ſpiritualem curam habere, clericis ibi exſiſtentibus praeeſſe, in ipſorum vitae rationem inquirere, & de ea re ad civitatis epiſcopum referre. Aucti quoque erant quibuſdam iuribus & privilegiis, quae ceteris presbyteris eccleſiarum rectoribus denegabantur. Et quidem in ſuis eccleſiis de presbyterorum & diaconorum ſuorum teſtimonio minores clericos ordinabant. Conc. Antioch. *can. X.* Item in civitate coram epiſcopo & presbyteris urbanis invitati ſacra myſteria celebrabant, conc. Neocaeſ. *can. XIII.*: quod aliis ruralibus presbyteris denegabatur. Neophytis, ideſt recens baptizatis manus in confirmationem imponebant. Sedebant quoque in conciliis generalibus & ſuffragia ferebant. Conc. Nicaen. *in ſubſcript.* Et dabant litteras pacificas. Conc. Antioch. *can. VIII.* Haec omnia pro iure ſuo chorepiſcopi faciebant, niſi synodorum aut epiſcoporum, ſub quibus miniſtrabant, auctoritate eorum poteſtas limitaretur. Certe vero chorepiſcopi diaconos & presbyteros non ordinabant (*b*), licet ex epiſcopis creati eſſent.

Conc.

(b) *Antiqui canones chorepiſcopis presbyteros & diaconos conſecrandi poteſtatem ex conſenſu epiſcopi tribuere videntur. Sane synodus Ancyrana* can. XIII. *habet, non licet chorepiſcopis presbyteros & diaconos creare*, niſi permittatur ab epiſcopo per literas. *Et Synodus Antiochena* can. X. *vetat, chorepiſcopos presbyteris & diaconis manus imponere* διχα του εν τη πολει επισκοπου, ſine civitatis epiſcopo, *vel ut vertit Dionyſius Exiguus*, praeter civitatis epiſcopum. *Itaque ex conceſſione epiſcopi civitatis licebat chorepiſcopis presbyteros & diaconos creare.*

Verum canon Ancyranus antiqua laborat corruptione, eiuſque vera ſententia haec fuiſſe videtur: chorepiſcopis non licere presbyteros diaconos ordinare, ſed nec presbyteris civitatis aliquid agere ſine epiſcopi conceſſione in unaquaque paroecia: quod liquidis argumentis Petrus de Marca de C. S. & I. lib. II. cap. 14. *probatum dedit. Et ita reſtitutus canon nihil habet, unde conſtet, chorepiſcopis licuiſſe presbyteros & diaconos conſecrare. Porro verba illa canonis Antiocheni* praeter civitatis epiſcopum *non ita ſunt accipienda, quaſi permittente epiſcopo liceat chorepiſcopis presbyteros & diaconos ordinare; ſed ne id poſſint ſin*

Conc. Antioch. *can. X.* (*c*).

§. IV. Quamvis autem chorepiſcopi presbyteros & diaconos creare iure vetarentur; tamen in Occidente & praeſertim in Gallia omnia epiſcopalia officia attentarunt; quae poteſtatis extenſio tandem eos perdidit in Occidente. Sane ubi ea de re conſultus Leo III. reſpondit, nullum eſſe & iterandum quidquid epiſcopalis miniſterii chorepiſcopi praeſumſiſſent, ipſoſque deponendos & pellendos in exſilium; ſtatuerunt Gallicani epiſcopi, deinceps non creari chorepiſcopos, & iterari functiones epiſcopales ab iiſdem explicatas, ut habetur in capitularibus *lib. VII. cap.* 328. *& ſeq.* Sed tam gravi ſollemnique decreto non obſtante retenti chorepiſcopi ignavia epiſcoporum, qui otio & genio indulgentes, in eos ſarcinam epiſcopalem reiiciebant, quod Hincmarus Remenſis *ep. XLV.* teſtatur. Quod vero principes occaſione chorepiſcoporum, quos modica conductos ſtipe vacantibus eccleſiis praeficiebant, a concedendis electionibus ceſſarent, teſte Flodoardo *lib. III. hiſt. Rhemenſ. cap.* 10.; bonam mentem induerunt epiſcopi, & veluti ex compacto a creandis chorepiſcopis ceſſarunt. Ita ſeculo ferme decimo in Occidente nulli erant chorepiſcopi; ſed in Oriente diutius ſteterunt, aetate vero Balſamonis omnino deſierant.

CA-

epiſcopo, cui ordinanti adſint & operam praeſtent, ut recte Balſamon interpretatur. Et procul dubio a ſenſu canonis aberrat vetus Latinus interpres, qui ita habet: praeter conſcientiam epiſcopi civitatis.

(c) *Scilicet quamvis chorepiſcopi ſecundi ordinis ſacerdotes fuerint; tamen aliquando epiſcopi, qui vacabant, ad chorepiſcopos obligati ſunt. Conc. Nicae.* can. VIII. *Quo caſu ſacerdotii plenitudo quieſcebat, tantumque chorepiſcopalis vigebat poteſtas. V. Petr. de Marca* de C. S. & I. lib. II. cap. 15.

✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱

CAPUT XVI.

De praelatis inferioribus.

§. I. *Praelati inferiores qui? Eorum ſpecies.*
II. *Praelati* nullius *inter ordinarios cenſentur.*
III. *Qua ratione praelati inferiores inſtituti.*
IV. *Praelatorum alii habent uſum pontificalium.*
V. & ſeq. *De poteſtate inferiorum praelatorum.*

§. I. Medii inter epiſcopos & presbyteros in nova diſciplina habentur *praelati inferiores*, antiſtites nempe, qui ordinis epiſcopalis expertes, quaſi epiſcopalem iuriſdictionem in ſibi ſubiectas eccleſias & perſonas exercent. Eorum tres ſpecies diſtingui ſolent. Alii habent propriam quaſi dioeceſim ab omni alia dioeceſi prorſus ſeparatam, in qua quaſi epiſcopalem exercent iuriſdictionem. Alii praeſunt clero & populo alicuius regionis, quae etſi ſubtracta ſit ab epiſcopi poteſtate, tamen in illius dioeceſi, a qua undique circumſcribitur, locata eſt; atque ideo eccleſia iſta *in dioeceſi*, non vero *de dioeceſi* eſſe dicitur. Et demum alii ab epiſcopi poteſtate ſubtracti certis perſonis intra ſepta alicuius eccleſiae, aut monaſterii vel conventus exſiſtentibus praeſunt, quales ſunt ſuperiores regulares, & nonnulli praelati ſeculares, qui monachis, aut clericis alicuius eccleſiae praeſunt. V. Card. Petra *ad conſt. IV. Calliſti III. ſect.* 1. *tom.* 5. & Benedict. XIV. *de ſynodo dioeceſ. lib. II. cap.* 11.

§. II. Cuiuſcumque generis ſint praelati inferiores, omnes iure proprio habent iuriſdictionem. Ceteris vero praeſtant, qui ſeparatam quaſi dioeceſim habent, (*dioecesis* proprie eſt epiſcoporum) & vere *praelati nullius* dicuntur, & inter locorum ordinarios cenſentur, utpote qui nec in aliqua dioeceſi, nec de dioeceſi eſſe putantur. Et ſane in nova diſciplina *ordinarii* nomine tam epiſcopi, quam praelati nullius intelliguntur, *cap.* 3. *de officio ordin. in* 6., quum contra *epiſcopi* nomine tantum veniant antiſtites, qui epiſcopali ordine aucti ſunt. Hoc diſcrimine uſa videtur ſynodus Tridentina, quae dum aliquid epiſcopis & praelatis nullius commune eſſe voluit, *ordinarios locorum* generatim appellat: ubi vero praelatos inferiores excluſos voluit, *epiſcopi* nomen uſurpat. Sed praelati, qui ſunt

in dioeceſi minus proprie dicuntur *nullius*, utpote qui eccleſiam in alicuius epiſcopi dioeceſi habent.

§. III. Praelati inferiores ſummorum pontificum privilegiis & praeſcriptione immemorabili, aut centenaria legitime probata conſtituti ſunt lapſa demum eccleſiaſtica diſciplina, poſtquam epiſcopalis confirmatio veluti actus ab ordinatione diſtinctus habita eſt. Tum abſonum non amplius viſum, epiſcopali iuriſdictione etiam non epiſcopos augeri. Et quoniam monaſteria & eccleſias, immo integras regiones cum ſuis populis ab epiſcoporum poteſtate ſaepe pontifices eximebant, res ipſa veluti poſtulavit, excitari praelatos inferiores, qui ab epiſcoporum poteſtate ſubtracti in perſonas & loca exemta exercerent iuriſdictionem. Ceterum hac nova praelatorum inſtitutione poteſtas epiſcopalis multum enervata eſt, occaſiones litium inductae, & res canonica intricatior & auctior facta eſt.

§. IV. Sunt vero praelati inferiores alii monachi & regulares, alii clerici nulla regularis vitae profeſſione adſtricti. Item ex praelatis inferioribus alii uſu pontificalium aucti ſunt, quibus externo cultu exemplar quoddam epiſcoporum exhibent: contra alii tanto honore carent. Vile viſum praelatis quaſi epiſcopalem iuriſdictionem iure proprio exercere, & interim epiſcopalibus inſignibus & veſtibus omnino carere. Hinc multi ſpeciali privilegio ornamenta epiſcopalis dignitatis a ſummo pontifice impetrarunt. Qua quidem in re praelati, praeſertim ex monachis adſumti, videntur contra propriam profeſſionem peccaſſe; in monachis enim pontificales veſtes ambitionem & adrogantiam ſapiunt: quod S. Bernardus *epiſt. XLII.* adgnoſcit. Vtuntur vero praelati inferiores conceſſis pontificalibus, ex privilegii forma & adhibitis limitationibus, quas ſacra rituum Congregatio probante Alexandro VII. adiecit. Et ut epiſcoporum ſalva ſemper ſit praerogativa, praelati inferiores in conciliis diverſa ab epiſcopis mitra utuntur, *cap. 6. de privil. in 6.*

§. V. Vt vero quae ſit inferiorum praelatorum poteſtas diſtinctius intelligatur, ea quae ordini epiſcopali inſunt, ab iis, quae iuriſdictioni adſcribi ſolent, diſtinguenda ſunt. Et quidem in compertis eſt, praelatis inferioribus omnino denegari functiones, quae ab ordine epiſcopali pendent, qualis eſt ordinum maiorum collatio. Verum iisdem ex privilegio licet exercere aliquas functiones epiſcopis addictas & reſervatas. Et ſane abbates uſu pontificalium aucti ex privilegio in eccleſiis, quas *pleno iure*, hoc eſt, in ſpiritualibus & temporalibus regunt, poſt miſſarum ſollemnia & veſpertinas & matu-

tinas

tinas laudes ſolemniter populo benedicunt *cap. 3. de privil. in 6.*, item conſecrant vaſa ad uſum euchariſticum, immo & altaria, & nonnulli etiam ſui ordinis eccleſias. Abbates quoque regulares, qui in ſacerdotio ſunt, & ſollemnem abbatis conſecrationem acceperunt, ſuis ſubditis regularibus pro iure ſuo primam tonſuram & minores ordines conferunt, *can. 1. D. 69.*, *cap. 11. ex. de aetate & qualitate ordinandorum*, conc. Trident. *ſeſſ. XXIII. de ref. cap.* 10. (*a*); reliqui vero expreſſo privilegio indigent.

§. VI. Quod vero ſpectat ad iuriſdictionem quaſi epiſcopalem, multa ſunt, quae praelati inferiores etiam vere nullius vetantur exercere, etſi alias iuriſdictioni inſint. Et in primis vetantur indicere & habere ſynodum dioeceſanum, niſi expreſſo pontificis privilegio ad eum conventum celebrandum augeantur, & privilegium in uſum deductum ſit: itemque vetantur ſeligere examinatores ad conferendas per ſollemne examen eccleſias parochiales. V. Benedict. XIV. *de ſynodo dioeceſ. lib. II. cap.* 11. Atque hinc parochias in quaſi dioeceſi nullius ſeparata epiſcopus vicinior, in eccleſia vero exemta, ſed in dioeceſi exiſtente, epiſcopus dioeceſanus ex forma a Tridentino concilio propoſita confert, & ſimul oeconomos, quoûſque vacaverint, deſignat. Nec ea iure exercent, quae canones novae diſciplinae & praeſertim Tridentini epiſcopis addicunt (*b*). Et porro vetantur dare litteras dimiſſorias ad ordines ſuſcipiendos

(a) *In veteri diſciplina ignota erat abbatum ſolemnis conſecratio, & quilibet abbas presbyteratu initiatus ἐν ἰδίῳ μοναστηρίῳ* in proprio monaſterio, *hoc eſt ſibi ſubditos monachos lectores creabat. Con. Nicaen.* II. can. XIV. *At ubi invaluit, ut abbates ſolemni ratione conſecrarentur, receptum eſt, ut illi tum poſſent tonſuram & minores ordines conferre, ſi poſt ſuſceptum ſacerdotium ſolemniter in abbates eſſent benedicti. Hinc Gratianus citatum ſynodi Nicaenae canonem in eum ſenſum traduxit, ut abbati iam conſecrato liceret lectores creare.*

(b) *Eiuſmodi ſunt cauſſae criminales & matrimoniales, Trident.* ſeſ. XXIV. de ref. cap. 20., *& monitoria excommunicationis ad res ſubtractas perditaſque revelandas, Trident.* loc. cit. cap 3. *Sed uſu haec invaluit ſententia, quam congregatio interpretando Tridentino addicta probavit, ut primores praelati inſtar epiſcoporum de criminibus cognoſcant & iudicent, non item de matrimoniis, niſi praevia in ſingulis cauſſis ſummi pontificis delegatione Card.* Petra ad Conſt. IV. Calliſti III. ſect. 2. n. 49.

endos clericis ſecularibus ſibi ſubditis ; ſed horum omnium ordinationes vel ad epiſcopum viciniorem , ſi praelati quaſi dioeceſim ab omni alia dioeceſi ſeparatam habeant , aut ad epiſcopum dioeceſanum , ſi eccleſia praelati in dioeceſi alicuius epiſcopi exſiſtat , pertinent . Trident. *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 10. Benedict. XIV. *loc. cit.*

CAPVT XVII.

De presbyteris , archipresbyteris , & parochis .

§. I. *Presbyteri qui ? Eorum poteſtas:*
II. *pendent ab epiſcopo .*
III. *Eccleſiae* presbyterium .
IV. *Parochi qui ? Paroeciae olim dictae* tituli .
V. *Parochorum officia .*
VI. *Archipresbyter qui ? Eius officium .*
VII. *De rurali archipresbytero .*

§. I. QVi a Graecis *presbyteri* , a Latinis *ſeniores* vocantur, magis ſapientiae & meritorum , quam aetatis gratia , non ſecus ac olim Romani *ſenatores* dixerunt . Ita generali *presbyteri* notione epiſcopi , quin & reliqui clerici veniunt . Sed in re praeſenti ſtrictius presbyteri accipiuntur pro ſecundi ordinis ſacerdotibus , quibus ſub epiſcopo ius eſt ferme omnia eccleſiaſtica obire miniſteria , praeter ſacram ordinationem . Et quidem presbyteri praedicant . baptizant , praeſunt , benedicunt , offerunt , & a peccatis abſolvunt .

§. II. Quaecumque vero ſit presbyterorum poteſtas , ab epiſcopo in omnibus officiis dependent, & niſi de eius venia acceptam in ordinatione poteſtatem explicare vetantur . *Sine epiſcopo* , inquit Ignatius Martyr *ep. ad Smyrnaeos* , *nemo quidquam faciat eorum* , *quae ad Eccleſiam pertinent* . Idem habent apoſtolici ſic dicti canones , Laodiceni , Arelatenſes , Toletani, aliique , quorum omnium una ſententia eſt , ſine epiſcopi conſcientia nihil quidquam presbyteria agere licere . Sane in una eccleſia tot emergerent independentes plebes , quot eſſent presbyteri , ſi iſti ab epiſcopo non penderent .

§. III. Sed in eo magis elucet poteſtas presbyterorum , quod melioribus ſeculis ſine eorum conſilio nihil magni momenti epiſcopi faciebant . Nimirum ſingulae epiſcopales eccleſiae ſenatum habebant , qui alias *presbyterium* & *ſynedrium* dicebatur , & ex epiſcopo , presbyteris , & diaconis urbis conſtabat . In presbyterio negotia omnia eccleſiaſtica tractabantur :

& hinc

& hinc presbyteri *praepoſiti*, *praeſides*, & *antiſtites* in antiquis monumentis dicti. V. Bingham. *lib. II. orig. eccleſ. cap.* 19. §. 14. Dum cogebatur presbyterium, presbyteri & epiſcopus ſedebant, diaconi ſtabant: ſed epiſcopi ſedes erat ſublimior prae ſedibus praesbyterorum; & hinc ſedes epiſcopi *thronus celſus*, & ſedes presbyterorum *throni ſecundi* dicebantur. Item ſedes iſtae ſemicirculum conficiebant, in cuius medio erat epiſcopi thronus (*a*). Sed temporis lapſu auctoritas presbyterii in capitulum canonicorum eccleſiae cathedralis tranſiit, ſenſimque ita decrevit, ut eius pauca ſuperſint veſtigia, qua de re in tractatu de canonicis.

§. IV. Ex presbyteris creantur *parochi*, qui in iure proprio, ſed ſub epiſcopi auctoritate regunt ſibi demandatas eccleſias. Vbi in agris & inde in civitatibus inſtitutae ſunt inferiores eccleſiae, quae eccleſiam epiſcopalem veluti matrem adgnoſcunt, earum cura propriis presbyteris perpetuo demandata eſt: & hinc exortae parochiae, quae ſunt veluti ſacrae quaedam viciniae, & parochi conſtituti, qui iure officii ſui, ſed dependenter ab epiſcopo animarum curam habent (*b*). In antiquis Latinis monumentis paroeciae ſaepe dicuntur *tituli*, forte quod inde nomen titulumque ſuum presbyteri ſumerent, aut a titulis martyrum, quibus eccleſiae dedicari ſolebant.

§. V. Quando autem parochis perpetuo iure competit inferiorum eccleſiarum adminiſtratio, eorum profecto eſt, *oves ſuas adgnoſcere, pro his ſacrificium offerre, verbi divini praedicatione, ſacramentorum adminiſtratione, & bonorum omnium operum exemplo paſcere*, ut habent Tridentini patres *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 1. idque per ſe, aut alios idoneos, *ſi legitime impediti fuerint*. Trident. *ſeſ. V. de ref. cap.* 2. Viciſſim tenen-

---

(a) *Ex forma iſta ſemicirculi, qua throni erant digeſti, Ignatius Martyr* epiſt. ad Magneſianos *presbyteros* πνευματικον ϛεφανον του πρεσβυτεριου ſpiritualem coronam presbyterii, & *auctor conſtitutionum apoſtolicarum* lib. II. cap. 28. της εκκλησιας ϛεφανον eccleſiae coronam *videntur dixiſſe*.

(b) *Seculo tertio parochiae rurales in aliquibus locis erant conſtitutae. Bingham.* orig. eccleſ. lib. IX. cap. 8. §. 4. *Diſtabat vero inter rurales & urbanas eccleſias inferiores; nam illae ab initio proprios presbyteros, qui eas regerent, habuerunt; iſtae diu in commune a clericis eccleſiae epiſcopalis adminiſtratae ſunt: quod contra Petavium probat Valeſius* not. in Sozomen. lib. I. cap. 15.

nentur parochiani ſacramenta a ſuo proprio parocho accipere, eique in cultu Dei publico adhaerere, adeo ut iubeantur parochi alienos parochianos, niſi in itinere fuerint, a praeſepibus ſuis, quo tempore miſſa celebratur, excludere, *cap. 2. ex. de parochis*. Eccleſia nempe paſtori ſuo debet adhaerere: nec niſi poſt inductos mendicantes ſancta haec inter parochos & parochianos unitas diſſociata eſt.

§ V. Ex presbyteris quoque creatur archipresbyter, presbyter ſcilicet, qui ceteris ſui ordinis praeeſt. Tribus primis ſeculis unus epiſcopus eccleſiae & presbyteris tamquam presbyterii princeps praefectus erat; verum ſeculo quarto ob continúa cum haereticis certamina & conciliorum celebrationem diſtractis a cura interiori, aut abſentibus epiſcopis, unus ex praesbyteris veluti ordinis princeps conſtitutus eſt, quem proinde Latini *archipresbyterum*, Graeci *πρωτοπρεσβυτερον primum presbyterum* dicunt. Apud Latinos antiquitate ordinationis, apud Graecos vero epiſcopi arbitrio ut plurimum archipresbyteri créati ſunt. Proxime póſt epiſcopum archipresbyter eccleſiae praeeſt, tamquam presbyterorum caput, & abſentis epiſcopi vicem ſuſtinet, *cap. 1. & ſeqq. ex. de officio archipresbyteri*, praeſentis vero curam levat.

§. VII. Vnus tantum in ſingulis dioeceſibus olim archipresbyter fuit, qui eccleſiae cathedrali addictus erat. At temporis lapſu etiam ruri conſtituti ſunt archipresbyteri, qui ad differentiam urbanorum *rurales* dicti ſunt. Nimirum amplae praeſertim dioeceſes in varias regiones tributae ſunt, quae *decaniae*, (quod in iis decem inferiores paroeciae continebantur) & *plebes* audierunt: quae partitiones ſeculo octavo in multis locis invaluerant. Singulis decaniis *archipresbyter*, alias *plebanus* dictus, praefectus eſt: ac proinde archipresbyteri ruralis erat non ſolum imperiti vulgi ſollicitudinem gerere, verum etiam presbyterorum, qui per *minores titulos*, hoc eſt parochias, habitant, vitam iugi circumſpectione cuſtodire; & qua quiſque cura divina officia exerceret, epiſcopo renuntiare, *cap. 4. ex. de officio archipresbyteri*.

CA-

CAPVT XVIII.

De diaconis, archidiaconis, & diaconiſſis.

§. I. *Diaconi qui? Eorum inſtitutio.*
II. *Officia diaconorum in eccleſia.*
III. *Sanguinem Chriſti laicis tribuerunt.*
IV. *Eorum officia extra eccleſiam.*
V. *Archidiaconus, eiuſque officia.*
VI. *Archidiaconi poteſtas ordinaria:*
VII. *Extenſa etiam in presbyteros.*
VIII. *Archidiaconi creati ex presbyteris.*
IX. & ſeq. *Diaconiſſae & earum officia.*

§. I. NOmine *diaconi* in novo teſtamento generatim veniunt omnes ſacro miniſterio addicti, quo ſenſu etiam epiſcopi & presbyteri diaconi dicuntur, *actor. I. 25. 2. Cor. VI. 4.* At nunc ſtrictiore ſenſu diaconi ſunt tertii ordinis ſacerdotes, qui epiſcopo & presbyteris miniſtrant. Diaconorum inſtitutioni menſarum ſervitium dedit occaſionem; ſed eos ſemel inſtitutos ad eccleſiae miniſteria ipſi apoſtoli adhibuerunt (*a*). Immo aucto in diem fidelium numero ita diaconorum officia excreverunt, ut ſine iis, teſte Iſidoro *lib. II. de divin. officiis cap.* 8., ſacerdotes nomen quidem habeant, non officium.

§. II. Officia diaconorum plura erant, eaque partim in eccleſia, partim extra explicabant: non minus enim in ſpiritualibus, quam in temporalibus Eccleſiae miniſtrabant. In eccleſia oblationes ad altare factas recipiebant, offerentiumque nomina publice recitabant, Hieronym. *comment. in Ezechiel. cap. XVIII.*, quae recitatio *nominum oblatio* dicebatur. Card. Bona *lib. II. rer. liturg. cap.* 8. *n.* 7. Item in multis eccleſiis Evangelium legebant, & certis ſollemnibus formulis in qualibet divini

(a) *Inſtituto apoſtolorum ſeptem diaconi creati ſunt, quem numerum plures eccleſiae, in primis Romana, diu retinuerunt, Vt synodus Neocaeſarienſis* can. XV. *ſtatuit, diaconos ſeptem eſſe oportere, etiamſi magna civitas ſit. Sed* apud alios, *inquit Sozomenus* lib. VII. cap. 19., haudquaquam definitus eſt numerus diaconorum.

vini cultus parte proclamabant, catechumenos, poenitentes, fideles ſive ad orandum, ſive ad genua flectenda, ſive ad audiendas lectiones, ſive ad exeundum admonentes: & hinc diaconi *eccleſiae praecones* dicti ſunt. Porro de epiſcopi venia baptizabant, Tertull. *de bapt. cap. XVII.* & praedicabant, eoſque, qui minus ordinate in eccleſia ſe gerebant, reprehendebant & caſtigabant, *conſt. apoſt. lib. II. cap.* 55., Chryſoſt. *hom. XXIV. in acta*.

§. III. Quod vero eſt praecipuum diaconorum officium, epiſcopo & presbyteris in ſacra liturgia miniſtrarunt, ubi ſanguinem Chriſti laicis tribuebant; corpus vero praeſente presbytero tantum iuſſi & neceſſitate cogente erogabant. Conc. Carthag. IV. *can. XXXVIII.* Haec euchariſtiae diſtributio apud veteres dici ſolet *oblatio*, quaſi eam diaconi chriſtianis porrigerent & offerrent. *Sollemnibus adimpletis*, inquit Cyprianus *de lapſis*, *calicem diaconus offerre praeſentibus coepit*. Ex qua obſervatione recte explicatur canon ſecundus Ancyranus, quo diaconi, qui immolaverant, probibentur offerre. Nec enim recte Grotius *diſſ. de adminiſtr. ſacrae coenae ubi presbyteri non ſunt*, nomine *oblationis* in canone Ancyrano intelligit conſecrationem, quaſi diaconis abſentibus presbyteris corpus & ſanguinem Chriſti conſecrare licuerit. Vniverſa enim antiquitas diaconis denegat conſecrandi poteſtatem (*b*).

§. IV. Extra eccleſiam diaconi iuſſu epiſcopi bona eccleſiaſtica tribuebant, erantque epiſcoporum ſubeleemoſynarii, inqui-

(b) *Extat apud Ambroſium* lib. I. de offic. cap. 41. *locus quidam, unde colligi videtur, diaconos in eccleſia Romana ſacra myſteria conſecraſſe. Ibi enim Laurentius diaconus ita Sixtum epiſcopum ſuum ad martyrium properantem adloquitur*. Quo ſancte Sacerdos ſine diacono properas? Numquam ſacrificium ſine miniſtro offerre conſueveras. Quid in me ergo diſplicuit pater? Cui commiſiſti dominici ſanguinis conſecrationem: *Sed* ſanguinis conſecratio *in hoc loco eſt ſanguinis diſtributio, quod ex ipſo contextu conſtat, ut iam vidit cardinalis Bona* lib. I. rer. liturgic. cap. 25. *Cui interpretationi liceat mihi addere, verba* ſanguinis conſecrationem *ex uſu Latinorum recte exponi* ſanguinem conſecratum. *Apud Latinos enim nomina ſubſtantiva ſaepe vim habent adiectivorum. Et certe* colli longitudo ap. *Phaedrum* lib. I. fab. 8. *eſt collum longum: item iuriſconſultis in definitione theſauri* depoſitio pecuniae *eſt pecunia depoſita: & quae ſexcenta ſunt huius generis alia*.

quirebantque in pauperum egeſtates, & epiſcopo referebant, & acceptas eleemoſynas illis erogabant. Item inquirebant in populi mores, indicabantque epiſcopo mala, quibus ipſi mederi non poterant. *Conſt. apoſt. lib. II. cap.* 44. Mandata epiſcoporum ad presbyteros vel alios epiſcopos deferebant: ſuos epiſcopos comitabantur praeſertim in ſynodis generalibus, ubi ſcribas & diſputatores agebant. Atque ex his omnibus factum, ut diaconi *oculi*, *aures*, *os*, *dextra*, & *cor epiſcopi* dicerentur. *Conſt. apoſt. loc. cit.*, Iſidor. Peluſiota *lib. I. ep.* 29. Sed moribus praeſentibus longo ſeculorum curſu firmatis collapſa ſunt diaconorum officia, & ferme tantum in ſollemni miſſa miniſtrant, ubi canunt evangelium.

§. V. Inter diaconos unus fuit reliquis ſuperior, dictus propterea *archidiaconus*. Quando enim in una eccleſia plures erant diaconi, recta regiminis ratio poſtulavit, ut unus arbitrio epiſcopi electus, reliquis praeponeretur. Thomaſſ. *de vet. & nova eccleſ. diſcipl. par. I. lib.* 2. *cap.* 17. Epiſcopi miniſterio archidiaconi negotia ferme omnia explicabant: & hinc quum diaconi epiſcopi oculi eſſent, archidiaconus ὅλος ὀφθαλμὸς *totus oculus* eſſe debebat, ut Iſidorus Peluſiota *lib. I. ep.* 29. obſervat. Quo fiebat, ut archidiaconi magnae eſſent auctoritatis & induſtrii ad negotia eccleſiaſtica procuranda: & hinc poſthabitis presbyteris ſaepe epiſcopi ex illis electi ſunt, cuius rei exempla Caecilianus, Athanaſius, aliique ſuppeditant.

§. VI. Tanta archidiaconi poteſtas primis quinque ſeculis eccleſiae cathedralis ambitu incluſa ſtetit. Bingham. *lib. II. orig. eccleſ. cap.* 21. §. 9. At inde diſtractiores a rebus ſacris epiſcopi facti, totius fermé dioeceſis ſollicitudinem archidiaconis coeperunt demandare. Hinc facti ſunt archidiaconi vicarii quidam generales in depromenda omni epiſcopali iuriſdictione. Competebat autem archidiacono poteſtas haec epiſcopi delegatione: at temporis decurſu crevit in ordinariam, idque adſiduis delegationibus & epiſcoporum oſcitantia videtur contigiſſe. Ita invaluit, ut a ſententiis archidiaconi non metropolitanus, ſed epiſcopus appellaretur, quaſi archidiaconi & epiſcopi audientiae diſtinctae eſſent, *cap.* 3. *de appellationibus in* 6. Sed tandem ſeculo decimo tertio inſolentia & avaritia archidiaconorum exciti epiſcopi paullatim iuriſdictionem revocarunt ſuam, & novos ad eam explicandam conſtituerunt officiales, quos pro arbitrio repellerent. Ita ſenſim decrevit archidiaconorum ordinaria iuriſdictio: & in locis, in quibus ſupererat, ex decretis Tridentinis *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 20. illi vetiti ſunt in cauſſis *matrimonialibus* & *criminalibus* cognoſcere; quo de-

cre-

ereto & beneficiarias & maiores omnes cauſſas contineri tradunt canoniſtae. Barboſa *collect. VI.*

§. VII. Quanta demum cumque fuit archidiaconi poteſtas, per plura ſecula in presbyteros, multo magis in archipresbyterum non extendebatur. Certe praepoſterum viſum eſt, non presbyterum presbyteris praeeſſe, & de iis iudicare. Sed tempore addito in ipſos presbyteros & archipresbyteros rebus ſpiritualibus tantum intentos archidiaconi poteſtas extenſa eſt; quae diſciplina decreto Gratiani & decretalibus Gregorii IX. publicatis invaluit (*c*).

§. VIII. Archidiaconi erant ex diaconorum ordine, & ſi presbyteri ordinabantur, quaeſita cadebant poteſtate. Hinc iniuriam ſibi fieri putabant, ſi presbyteri crearentur, teſte Hieronymo *comment. in Ezechiel. cap. XLVIII.* Sed deinceps officio & poteſtate archidiaconi retenti, archidiaconi presbyteratu initiati ſunt, occurruntque ſeculo nono apud Hincmarum Rhemenſem *archidiaconi presbyteri*. Vbi coeperunt archidiaconi etiam presbyteris praeeſſe, indignum fortaſſe viſum eſt, non presbyterum presbyteris ſuperiorem eſſe. Et ab hoc demum tempore archidiaconis cura animarum interea addi potuit.

§. IX. Praeter diaconos fuerunt olim in eccleſia etiam diaconiſſae, piae nempe vetulae ſolemni ritu inter clericos cooptatae (*d*), ut ea explicarent officia, quae magis feminarum eſſe

(c) *Gratianus* can. 1. D. 25. *ex epiſtola Iſidori ad Ludifredum & Raymundus* cap. 1. ex. de off. archidiaconi *ex concilio Toletano exhibent fragmentum, quo dicitur, archipresbyterum archidiacono eſſe ſubiectum. Eſt quidem hoc fragmentum ſuppoſititium; abeſt enim ab Iſidori epiſtola, unde acceptum refertur, nec in ullo conciliorum Toletanorum extat: at ſeculo decimo ſecundo & ſequenti huius fragmenti auctoritate poteſtas archidiaconi ſupra presbyteros confirmata eſt.*

(d) *Solemnis ritus, quo conſecrabantur diaconiſſae, erat manuum impoſitio*, conſt. apoſtol. lib. VII. cap. 19., *conc. Chalced.* can. XV. *conc. Trull.* can. XIV. *Hinc earum ordinatio ſaepe dicta eſt* χειροτονία & χειροθεσία manuum impoſitio. *Et ſi in canone Nicaeno* XIX. *dicatur, diaconiſſas nullam accepiſſe manuum impoſitionem; id tantum iis diaconiſſis dictum videtur quae habitum ſine ulla manuum impoſitione inter Pauliniſtas receperant, & inde in Eccleſiam catholicam redierant. Verum ea manuum impoſitio non erat ſacramentalis, quae aliquem ſacerdotii gradum conferret, ſed pia caerimonia, qua mulieres illae certo mu-*

eſſe videbantur. Ipſi apoſtoli diaconiſſas inſtituerunt, *ad Rom. XVI. v. 1.* Quod vero ut plurimum ex viduis eccleſiae eligebantur, Ignatius martyr aliique veteres eas *viduas*, & earum officium *viduatum* appellant. Eligebantur in viduatum unius viri viduae, ſexaginta annos natae, quae liberos enixae fuerant & educaverant; quas qualitates ab ipſo apoſtolo praeſcriptas Tertullianus *de veland. virgin b. cap. IX.* recenſet, quamvis hiſce regulis Eccleſia non ſemper adhaeſerit. Bingham. *lib. II. orig. eccleſ. cap.* 22. §. 2. *ſeqq.*

§. X. Officia diaconiſſarum haec erant: adſiſtebant baptiſmo feminarum olim per immerſionem dari ſolito, eaſque ſacro oleo ante baptiſmum ungebant, baptizatas vero ſuſcipiebant, & abſtergebant: feminas quoque catechumenas privatim inſtituebant, qualiter tempore baptiſmi interrogatae reſponderent, & qualiter accepto baptiſmo viverent: feminas aegrotantes, confeſſores, & martyres in cuſtodia detentos viſitabant, iiſque omnibus ſerviebant: portas eccleſiae, per quas alicubi feminae tantum ingrediebantur, ſervabant: in eccleſia locum proprium feminis adſignabant, & reliquis viduis praeſidebant. Quae omnia diaconiſſarum officia veterum adductis teſtimoniis Binghamus *lib. II. orig. eccleſ. cap.* 22. recenſet & illuſtrat. Sed iam inde a multis ſeculis diaconiſſae, quod eorum officia ferme nullius uſus evaſerant, in utraque eccleſia eſſe deſierunt.

CA-

muneri in eccleſia obeundo addicebantur. Incapaces prorſus ad chriſtianum ſacerdotium mulieres ſunt: nec ex manuum impoſitione aliquis ordo datus infertur: quis enim ignorat, ferme in quovis ſacro ritu & benedictione manuum impoſitiones fuiſſe uſurpatas

CAPVT XIX.

De clericis minoribus & primae tonſurae.

§. I. *Minores clerici tertio ſeculo ex diaconatu exorti.*
II. *Hypodiaconi.*
III. *Acolythi.*
IV. *Exorciſtae.*
V. *Lectores.*
VI. *Oſtiarii.*
VII. *De numero minorum clericorum.*
VIII. *Clerici minores ſua olim obibant officia, nec unus ſimul pluribus ordinibus initiabatur.*
IX. *De clericis primae tonſurae.*
X. Primicerius.

§. I. Primis ferme duobus ſeculis praeter diaconos nulli alii fuerunt clerici minores. Scripta apoſtolica & reliqua primorum ſeculorum monumenta epiſcopos, presbyteros, & diaconos tantum memorant: & miniſteria, quae inde clericis minoribus demandata ſunt, diaconi aut chriſtiani omnes peragebant. Sed inde ſatis aucto fidelium numero, nec ſufficientibus diaconis ad omnia obeunda miniſteria, diverſa officia diverſis perſonis tributa ſunt, exortique initio tertii ſeculi ex diaconatu clerici minores inſtitutis potius eccleſiarum, quam aliquo eccleſiae generali decreto (a). Hinc pro varietate eccleſiarum varius fuit clericorum minorum numerus: at in eccleſia Romana quinque inſtituti ſunt gradus inferiores, *Hypodiaconi* nempe, *Acolythi*, *Exorciſtae*, *Lectores*, & *Oſtiarii*.

§. II. Hypodiaconi in veteri diſciplina clerici minores fuerunt, ita dicti quod extra ſanctuarium proxime miniſtrabant diaconis: ſanctuarium enim ſolis maioribus clericis videtur patuiſſe. Conc. Laodic. *can. XXI.* Ergo hypodiaconi ſacra altaris

(a) *Nec tantum inſtituti clerici minores, verum etiam nonnulla officia tamquam cumulus propriis presbyterorum, diaconorum, & clericorum miniſteriis acceſſerunt, exortique inde ſunt multae clericorum appellationes, veluti* catechiſtae, oeconomi, notarii, apocriſarii, cimeliarchae, interpretes, paramonarii, eccleſiae defenſores. *Scilicet plura erant officia quam ordines, & pro numero officiorum inſtituere clericos e re eccleſiaſtica viſum non eſt. Sed aliqua ex his officiis etiam laici exercuerunt.*

ris vaſa & reliqua utenſilia extra ſanctuarium aptabant & diſponebant, eaque divini cultus tempore diaconis tradebant. Verum inde hypodiaconis permiſſum ingredi ſanctuarium, & calicem & patenam ad altare Chriſti deferre, & diaconis tradere, & pro lavandis ante altare manibus epiſcopo, presbytero, & diaconis aquam praebere, *can.* 1. *D.* 25. Item hypodiaconi fuerunt epiſcopis a ſecretis & conſiliis, & eorum litteras ad eccleſias detulerunt. In utraque eccleſia olim hypodiaconi inter minores clericos cenſebantur; ſed a multis ſeculis apud Latinos creverunt inter maiores (*b*): & in praeſenti diſciplina in altari miniſtrant diaconis, dum ſollemnis miſſa celebratur, & in eadem etiam canunt epiſtolam.

§. III. Hypodiaconis Latini ſcriptores adiungunt acolythos. Eſt *acolythus* Heſichio interprete ſervus iuvenis, ſive pediſſequus, qui aliquem continuo comitatur, eique miniſtrat. Hinc opinatur Franc. Duarenus *de ſacr. miniſter. & beneficiis lib. I. cap.* 14., acolythos in eccleſia fuiſſe inſtitutos, ut epiſcopos, quocumque irent, comitarentur, eiſque miniſtrarent. Itaque aetate Cypriani acolythi ab epiſcopis ad epiſcopos eccleſiaſticas litteras deferebant. At deinceps etiam acolythis in eccleſia datum, ut luminaria accenderent & deferrent, unde *ceroferarii* dicti ſunt, *can.* 1. *D.* 21., & vinum in euchariſtiam miniſtris ſuggererent. Conc. Charthag. IV. *can.* 6.

§. IV. Exorciſtae, Latine *adiuratores*, malos daemones impoſitis manibus & adhibitis adiurationibus ab obſeſſis expellebant:

(b) *Opinantur interpretes decretalium, hypodiaconos inter maiores clericos numeratos fuiſſe, quo primum tempore illis lex continentiae indicta fuit. Indicta autem fuit continentia hypodiaconis in Occidente a Gregorio M.: & tamen uſque ad nonum ſeculum clerici iſti inter minores fuerunt. Itaque magis eſt dicere, a nono ſeculo in nonnullis eccleſiis hypodiaconos inter maiores clericos creviſſe; tum ſub finem ſeculi undecimi ab Vrbano* II. *inter ſacratos clericos generatim fuiſſe relatos*, cap. 9. ex. de aetate & qualit. ordinand. *Continentia apud Latinos hypodiaconis impoſita, permiſſio iis facta ad altare diaconis miniſtrandi, in primis vero facultas ab Vrbano* II. *indulta, ut ſaltem concedente pontifice vel metropolitano in epiſcopos eligi poſſent*, can. 4. D. 60., *ſenſim ad maiorem gradum hypodiaconos evexerunt. Ceterum ſupereſt adhuc aliquid de antiqua diſciplina; nam etiam hodie hypodiaconi, veluti ſi eſſent minores clerici, ſine manuum impoſitione creantur.*

bant : quod proprio vocabulo dicebatur *exorcizare* (c) Primis tribus ſeculis exorcizandi donum omnibus chriſtianis commune fuit. Orig. *lib. VII. contra Celſum*, Tertull. *apolog. cap. XXIII.* Sed eo dono ſenſim ceſſante, inſtitutus fuit peculiaris ordo *exorciſtarum*, quorum munus fuit adhibitis exorciſmis malos daemones adiurare, & curare energumenos. Succeſſu temporis poteſtas expellendorum daemonum ad maiores clericos devoluta eſt, & exorciſtae ſine officio ferme remanſerunt.

§. V. Lectores clerici minores ſunt, qui ex ſacris libris aliquid in eccleſia legunt. Sacri codices apud lectores erant: & hinc urgentibus perſecutoribus, ut ſibi eos epiſcopi traderent, ſaepe ab epiſcopis reſponſum, *ſcripturas lectores habent*. V. Baron. *ad annum.* 303. *n.* 7. 12. *& ſeq.* Legebant lectores de pulpito, ſive ſuggeſto, loco nempe elevato in eccleſiae navi conſtituto. Antequam lectioni initium fieret, eccleſiae praeco ſollemni verbo *attendamus* ſilentium indicebat. Chryſoſt. *hom. XIX. in acta*.

§. VI. Oſtiarii, alias *ianitores* & *aeditui* dicti, clerici etiam minores ſunt, qui eccleſiae ianuas cuſtodiebant. Ergo ad oſtiarium pertinent claves eccleſiae, ut claudat & aperiat templum Dei, & omnia, quae intus & extra ſunt, cuſtodiat: fideles recipiat, excommunicatos & infideles eiiciat, *can.* 1. *D.* 25. (*d*).

§. VII.

(c) *Ipſis ethnicis notum erat, chriſtianos in adiurandis malis daemonibus verbo* exorcizo *uti*. Si incantavit, *ait Vlpianus* L. 1. D. de tribunalibus, ſi imprecatus eſt, ſi, ut vulgari verbo impoſtorum utar, exorcizavit. *Quo loco iuriſconſultus chriſtianis inſenſus ac more ethnicorum eos* impoſtores *appellat*.

(d) *Atque hi fuerunt minores ordines, quos ab antiquiſſimis temporibus eccleſia Romana habet. Ceterae Eccleſiae & praeſertim Orientales non habuerunt quidem omnes minores clericos Romae receptos; at alios inſtituerunt ad aliquot officia exercenda. Scilicet ex diaconatu Eccleſia minores clericos excerpſit, & hinc nihil mirum ſi pro varietate eccleſiarum varii diverſique fuerint; libertate enim donatae erant eccleſiae, quae pertinent ad diſciplinam, aequius melius ordinandi. Sane in multis eccleſiis diſtincti clericorum ordines erant* Pſaltae, Copiatae, Parabolani. *V. Bingham.* lib. III. orig. eccleſiaſt. cap. 7. & ſeqq. *Pſaltae, Latinis* cantores *erant, qui in cantu ceteris praeibant, ut pſalmodia modulatior eſſet. Copiatae, Latinis* laborantes, *defunctorum corpora efferebant & ſepeliebant. Parabolani demum curabant infirmos,*

§. VII. Iam per plura ſecula longe maior in eccleſiis fuit diaconorum & minorum clericorum, quam presbyterorum numerus, *epiſt. Cornelii papae ad Fabium ap. Euſeb. lib. VI. cap.* 53. & *Novel. III. Iuſtin. cap.* 1. Nimirum magno caerimoniarum apparatu olim ſacra myſteria explicabantur, & exteriores functiones non presbyteris, ſed miniſtris erant demandatae. Hinc copioſo miniſtrorum numero opus erat, quum contra interior animarum cura, quae in ſacramentis adminiſtrandis praecipue conſiſtit, paucos poterat occupare presbyteros. Fleuryus *par. I. inſtit. iur. eccleſ. cap. 6. n.* 5. Sed inde imminuto ſacrorum rituum apparatu, bonis eccleſiaſticis non amplius de veteri more communiter adminiſtratis, & ſupra modum aucto miſſarum privatarum numero, deminutus eſt numerus miniſtrorum, contra presbyterorum crevit.

§. VIII. Porro diaconorum & clericorum minorum dignitas in Eccleſia diu praeclare ſtetit. Quilibet enim eorum propria obibat officia, ac unus uni, non ſimul uni plures minores ordines conferebantur. Qua ſtante diſciplina non omnes minores ordines maioribus praemitti ſolebant; unus enim ex minoribus ordinibus idoneam probationem ſufficiebat ad maiores; & plures in diaconatu vel in aliquo ordine minore, unde alimenta ſuſcipiebant, totam vitam tranſegerunt. Sed ab hac diſciplina iampridem deſcivimus, miniſtrorum officia non amplius omnia a propriis clericis exercentur, omnes minores ordines neceſſario maioribus praemittuntur, & nemo in diaconatu vel minoribus ordinibus perſeverat (e). Et quamvis ſynodus Tridentina *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 17. minorum ordinum functiones reſtitui praeceperit, fructuum parte etiam fabricae in eam rem impenſa; non tamen priſtini mores adhuc fuerunt reſtituti: immo ſtante recepta diſciplina non videntur per omnia poſſe reſtitui. §.IX.

---

nos, *ita dicti quod* παραβολον εργον rem periculi plenam *tractarent*, *ut Duarenus & Gothofredus interpretantur*.

(e) *Dignitas & officia diaconatus & minorum ordinum duobus ferme cauſſis ceciderunt. Vna eſt mutatio, quae facta eſt in caerimoniis & apparatu ſacrae liturgiae, ubi enim plures ex antiquis ritibus deſueverunt, neceſſario etiam cadere debebant minorum ordinum officia, Altera eſt inſtitutio beneficiorum, quae fere ſolis ſublimioribus officiis proprius reditus addixit; & ita qui fieri poterat, ut clerici minores in ſuis officiis perſeverarent, eaque magni facerent, quando eorum ratione de eccleſiae reditibus non participabant?*

§. IX. Supereſt, ut de ſolius tonſurae clericis agamus, qui nullo proprio officio demandato fiunt per ſollemnem habitus clericalis ſuſceptionem & capillorum detonſionem. Primis octo ſeculis ſolius tonſurae clerici ignoti, qui in clerum cooptabantur, ſimul unum ex minoribus ordinibus ſuſcipiebant (ſ). Inde tonſura clericalis veluti quidam ordo ab aliis ſeparatim conferri coepta, eaque ſola aditum ad clericatum patefecit: qui mores ſeculo nono iam recepti erant. Hinc tonſura inter ſollemnes preces a ſolis epiſcopis data, & attonſi clerici privilegiis clericalibus uti coeperunt. Non ergo mirum, ſi ingens talium clericorum numerus creatus eſt. Sed Tridentini patres *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 4. ſtatuerunt, neminem prima tonſura initiandum, niſi conſtet, non lucri ſtudio, ſed propter Deum hoc vitae genus elegiſſe. Quam regulam utinam epiſcopi in uſum vertiſſent.

§. X. Iam clerici omnes inferiores unum componebant collegium, cui preerat *primicerius*. Generatim qui princeps erat inter plures eiuſdem officii ſive ſacri, ſive civilis, *primicerius* dicebatur, idque quia eius nomen primum in *cera*, ideſt catalogo inſcribebatur. V. Jac. Gothof. *ad L.* 17. *C. Th. de palatin. ſacrar. largit.* Erat itaque in eccleſia primicerius, qui ſub ſe habebat clericos omnes inferiores, eorumque regebat officia, exceſſuſque vice epiſcopi caſtigabat, *can.* 1. *D.* 25. Demandata quidem primitus fuit archidiacono inferioris clerici praefectura; verum quod decurſu temporis admodum archidiaconi poteſtas crevi ſſet, ei primicerius veluti vicarius fuit ſubſtitutus, qui clerum regeret inferiorem. V. Thomaſſ. *de vet. & nova eccleſ. diſcipl. par. I. lib.* 2. *cap.* 103. *n.* 10. Eligebatur vero in primicerium unus ex clericis inferioribus, & in eccleſia Romana *notariorum primicerius* (erant notarii clerici magnae auctoritatis ex hypodiaconis ferme adſumti) etiam omnium clericorum princeps erat. Succeſſu temporis etiam diaconis praefuerunt primicerii, *cap. un. ex. de officio primicerii*, & abſente

(ſ) *Impuberes immo infantes, eccleſiaſticis officiis inſtituendi a parentibus eccleſiae oblati primum veſtem clericalem ſine ordine aliquo videntur acccepiſſe; (nec enim per aetatem oſtiarii, aut lectoris officio fungi poterant) idque ne prorſus ſeculares & profani viderentur. Longo poſt tempore quod in pueris fiebat propter aetatis infirmitatem, in aetate valentibus uſurpatum eſt, ſenſimque tonſura, velut quidam ordo ab aliis ſeparatus omnibus collata eſt. V. Morin.* de ſacr. ordinat. par. III. exerc. 25. cap. 3.

ſente epiſcopo archidiaconus, archipresbyter, & primicerius regere ſolebant eccleſiam.

CAPUT XX.

De canonicis.

§. I. *Canonici qui & Quando instituti.*
II. *Simul vivebant, & quomodo creati.*
III. *Canonici relinquunt vitam communem.*
IV. *Vita canonica reſtituta & votis monaſticis adſtricta.*
VI. *Canonicorum* Capitula.
VI. *De dignitatibus canonicorum.*
VII. *De eorum officiis.*
VIII. *De quotidianis diſtributionibus.*
IX. *De canonicorum adſiduitate.*
X. *Capitulorum celebratio.*
XI. *Capitulum Eccleſiae cathedralis ſenatum eccleſiae conſtituit.*
XII. *Capitulum, ſede vacante, eccleſiam regit.*
XIII. *De vicario capituli & oeconomo.*
XVI. *Quae non facit capitulum ſede vacante.*

§. I. VOx *canonici*, qua olim veniebant clerici omnes, utpote qui in *canone*, ideſt eccleſiae matricula erant inſcripti, mediis ſeculis ad eos tantum clericos reſtricta eſt, qui in commune & ſecundum propriam regulam viverent. Hoc ſenſu canonicos tempore Pipini primus Chrodogangus epiſcopus Metenſis inſtituit. Vixit quidem Auguſtinus vitam communem cum clericis ſuis: at Auguſtiniani clerici praeter Evangelium nullam aliam regulam habebant: quod recte Thomaſſinus *de vet. & nova eccleſ. diſcipl. par. I. lib. 3. cap. 5.* obſervat. Nihil melius eſſe vidit Chrodogangus ad clericalis vitae emendationem, quam clericos nullis nuncupatis votis in unam ſocietatem ſub certa regula adunare. Hoc vitae genus avide admiſerunt eccleſiae, & Carolus M. & Ludovicus Pius promoverunt: ſynodus vero Aquiſgranenſis anno ıↃCCCXVI. ad inſtitutionem vitae canonicalis regulam edidit pleniorem.

§. II. Ita nati & brevi propagati proprie ſic dicti canonici, qui pro diverſa eccleſiarum conditione vel ſub epiſcopo, vel ſub praepoſito, vel ſub abbate agebant. Et quoniam vitam vivebant communem, omnium veſtis una, domus una, menſa una: omnes ſerviebant eccleſiae. Vitam vero profitebantur canonicam *obſervantia ordinis*, non ſollemni profeſſione: quin

 nec

nec omnem eiurabant propietatem, quando ipſa regula aliquid proprii eos habere permittebat. Conc. Aquiſgr. *can. CXV.* Hinc canonici diverſi erant a monachis, qui ferme erant laici, & ſollemni vitae monaſticae & trium votorum profeſſione monachi fiebant.

§. III. Feliciter in promovenda communi clericorum vita ceſſerunt epiſcoporum & principum curae; at hoc ſanctum inſtitutum non diu ſtetit. Canonici enim bonis aucti ſumma ſeculi decimi confuſione vitam communem relinquere coeperunt, non quidem Eccleſiae auctoritate, ſed deſidia epiſcoporum, & ſua ipſorum malitia. Et ita unius fermè ſeculi ſpatio paene omnibus eccleſiis vita communis clericorum defecit, quo Ivo Carnotenſis *ep. LX.* teſtatur. In ſeculum autem reverſi canonici omni vitiorum genere ſeipſos conſpurcarunt, evaſeruntque ipſis laicis peiores. Eſpen. *part. I. tit. 7. cap. 3.*

§. IV. Interim non defuere viri Eccleſiae bono nati, qui lapſam canonicam vitam inſtaurandam ſuſceperunt. Seculo undecimo in Italia tantum opus adgreſſus eſt Petrus Damianus, in Gallia Ivo Carnotenſis. Verum novi iſti canonici votis monaſticis adſtricti ſunt, & ſub regula Auguſtini inclaruerunt: quo nomine proprietatis abdicatio videtur indigitata: nam alioquin conſtat, Auguſtinum nullam ſpecialem regulam clericis dediſſe ſuis. Thomaſſin. *de veteri & nova eccleſ. diſcipl. par. I. lib. 3. cap. 11.* Ita diſtat inter antiquos & novos canonicos, nam illi ex canonibus Aquiſgranenſibus aliquid proprii habere poterant, non item iſti. Atque ex hoc demum tempore duplicis generis fuere canonici, *regulares* nempe, & *ſeculares*, quorum illi ſub praepoſito communem vitam & votis adſtrictam agunt: hi vero propriis redditibus aucti ſeorſum vivunt, ſervantque canonicum inſtitutum, quatenus patitur vita ſingularis (a).

§. V. Iam ubi ad ſeculum canonici ſeculares redierunt, quaecumque ex vita communi oriebantur, immutari neceſſe fuit. Relicta ergo clauſtra, communia dormitoria, veſtis & menſa non amplius communes. Vniverſa bona inter canonicos tributa, & ſingulis officiis addicta: quae portiones, non ſecus ac in-

(a) *Non itaque* canonici ſeculares *ita vocantur, quod ad ſeculi mores vivere poſſunt, ſed ut a regularibus diſtinguantur. Et ita acceptae voces* canonicus regularis *tautologiam non continent, ut nec* canonicus ſecularis *contradictionem habet in adiecto; utique ex uſu loquendi.*

in vita communi, *praebendae* dictae ſunt. Sed non deſierunt canonici ſeculares unum corpus componere, non adeo tamen arctum ac in vita communi. Canonicorum collegium *capituli* nomine venire ſolet. Et quoniam canonici vel ſunt in cathedralibus, vel aliis inferioribus eccleſiis, hinc capitula duplicis generis ſunt, alia eccleſiae cathedralis, alia eccleſiarum collegiatarum. Habent vero capitula praepoſitos ſuos, qui in multis eccleſiis decani ſunt.

§. VI. Ex canonicis alii merum canonicatum, alii obtinent dignitatem. Inter dignitates cenſentur archidiaconi, praepoſiti, decani, archipresbyteri, primicerii, cantores, ſimiles. Dignitas generatim eſt quaedam amplitudo, quae merita conſequitur & poteſtatem: at in hac cauſſa venit beneficium, cui cum praeeminentia adhaeret etiam iuriſdictio. Stante vita communi officia canonicorum erant merae delegationes, quae nullam propriam habent iuriſdictionem. Eſpen. *par. II. ſect. 3. tit. 1. cap. 2. edit. Lovanienſ.* At excuſſa vita communi merae illae delegationes epiſcoporum negligentia & canonicorum ambitione perpetuae & propriae evaſerunt. Ita in capitulis dignitates primum exortae, inde in novis capitulis fundationes fuerunt inſtitutae. Variant autem in numero & ordine dignitatum eccleſiarum mores: quin moribus praeſentibus iuriſdictio dignitatum ferme defecit, iiſque tantum in choro digniora loca competunt; & hinc canoniſtis *ventoſae* & *inanes* dicuntur. Fagnan. *ad cap.* ad haec *ex. de praebend.*

§. VII. Quod vero ſpectat ad canonicorum officia, ea vel ſunt ſingulorum propria, vel omnibus communia. Vnuſquiſque canonicus tenetur fungi miniſterio ordinis praebendae ſuae addicti, aliudve proprium explicare officium, cuius ratione vel decani, vel cantoris nomen inter canonicos ſuſtinet. Omnes vero canonici tenentur ad vitae integritatem, caſtitatem, & litterarum ſtudia; haec enim omnia non ex communi vita, quam relinquerunt, proficiſcuntur, ſed clericorum vocationi ſunt intrinſeca. Item canonici omnes tenentur ad ſollemnem horarum canonicarum recitationem, quae etiam ex natura clericatus derivatur: aſſiduis enim orationibus clerici vacare debent. Hinc etiam poſt abiectam communem vitam Eccleſia canonicis inculcat, *ut in choro ad pſallendum inſtituto, hymnis & canticis Dei nomen reverenter, diſtincte, devoteque laudent.* Trident. *ſeſſ. XXIV. de ref. cap. 12.*

§. VIII. Vt vero labiorum ſacrificium rite canonici obirent, *diſtributiones quotidianas* Eccleſia inſtituit, hoc eſt certas ſpecierum vel pecuniae praeſtationes, quae ſtatis horis addictae, cedunt ſolis canonicis, qui earum celebrationi interſunt. Pri-

Google

mus Ivo Carnotenſis quotidianas diſtributiones inſtituit, ſed deinceps aliae eccleſiae eas receperunt, intermiſſaſque reſtitui ſtatuerunt Tridentini patres *ſeſ. XXII. de ref. cap.* 3. Pane autem inſtituto quotidiano pſalmodiam Eccleſia promotum ivit, ut ad quas horas *panis interni refectio non movebat, panis corporei refectio provocaret*, ut ait Ivo Carnotenſis (b): iure enim verendum erat, ne canonici ad ſeculum reverſi & bonis aucti ſollemnem etiam pſalmodiam abiicerent. Et hinc diſtributionum id eſt ingenium, ut tantum praeſentibus in choro accreſcant, & pro ea parte, qua praeſentes ſunt.

§. IX. Omnes autem canonici in eccleſiis ſuis debent immorari; nec enim alias muneri ſuo poſſunt ſatisfacere, Trident. *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 12., ubi nullo canonico permittitur ultra tres menſes quolibet anno propriam eccleſiam relinquere. Quo canone non arbitrio canonicorum datur, ut quotannis tribus menſibus abſint; ſed eorum conſcientiae committitur, ut honeſtis de cauſſis ſine ſuperioris venia pro eo tempore poſſint abeſſe, Deo tantum abſentiae ſuae rationes redditúri; nec enim veri ſpeciem habet, voluiſſe ſynodum genio canonicorum indulgere. Eſpen. *par. I. tit. 7. cap.* 9. At licet canonicis ultra tres menſes abeſſe ex iuſta cauſſa, veluti ſi abſint propter epiſcopi ſervitium, ea curaturi, quae ſpectant ad eccleſiam, *cap. 7. ex. de clericis non reſidentibus*, modo non ſint ultra duos, *cap. 15. ex eodem*: aut ſi de epiſcopi venia abſint theologiae & ſacris canonibus in aliquo probato gymnaſio operam daturi, *can. fin. ex. de magiſtris, cap. 12. ex. de clericis non reſidentibus*. Ex iuſtis cauſis abſentes praebendarum fructus faciunt ſuos, at non exigunt diſtributiones, quae tantum in choro praeſentibus accreſcunt, *cap. un. de clericis non reſidentibus in 6.*

X.

(b) *Eccleſia inſtitutione quotidianarum diſtributionum imitata videtur piae matris exemplum, quae ſuorum filiorum infirmitati cedens, eos qua demum cumque ratione impellit ad officium.* ***Certe a mente Eccleſiae alienum eſt, ut canonici tantum ſtatas horas frequentent ad lucrandas diſtributiones. Nempe voluntarie & ex corde puro offerri debet laudis ſacrificium, & ſuperſtitioſus eſt cultus propter temporalia Deo exhibitus. Itaque ſi quae ex ſtatis horis proveniunt temporalia, ea tamquam medium vitae ſuſtentandae canonici habere debent, alias paratiſſimi Deo gratis deſervire. Quamvis, quae eſt hominum malitia, canonici plerumque ad lucrandas diſtributiones quotidianas frequentent ſtatas horas, alias non frequentaturi.***

§ X. Negotia ad canonicos pertinentia in capitulo, hoc eſt in collegio canonicorum ſunt expedienda. Sunt autem capitula vel *legitima*, vel *indicta*, quorum illa ſtatis certiſque diebus habentur, haec vero pro re nata indicuntur. Suffragium in capitulo habent canonici ſacris ordinibus initiati, *Clement. 2. de aetate & qualit. praefic.* Indicitur autem capitulum a decano, aut alio collegii principe, idque conſueto campanae ſigno; modo abſentes vocandi non ſint, quos litteris vel nuntio advocare oportet. Etenim qui ſuffragii ius habent, etiam abſentes in eadem provincia vocari debent, adeo ut ſi unus ex iis, qui ſuffragium habent, ſive praeſens, ſive abſens non vocetur, inſtantia ſua capituli actum nullum reddat, *cap. 38. ex. de electione*. Abſentes vero ex legitima cauſſa vices ſuas uni, aut pluribus canonicis in ſolidum committere poſſunt; quorum primi occupantis potior erit conditio; & ſi omnes ſimul concurrant, unus a capitulo electus, aut, capitulo non conveniente, primus in ſcriptura nominatus ſuffragium feret, *cap. 47. eod. in 6.* Coactis inde canonicis negotium expediendum proponitur, habitoque de more tractatu, feruntur ſuffragia, quibus omnibus ſimul collatis *ex maiori & ſaniori parte capituli* concluditur, *cap. 1. & 4. ex. de his, quae fiunt a maiori parte capituli*. Sed receptis moribus tantum maior pars attenditur, niſi ſpeciali lege aut fundatione aliud caveatur.

§. XI. Inter collegia canonicorum eminet collegium eccleſiae cathedralis, quod in nova diſciplina ſenatum eccleſiae conſtituit. Per plura ſecula presbyteri & diaconi urbis presbyterium conſtituerunt, in quo negotia eccleſiaſtica tractabantur. At inde inſtituta canonicorum communi vita, clerici domus epiſcopalis ſtrictius epiſcopo adhaeſerunt, eoſque in regenda Eccleſia epiſcopi adhibuerunt in conſilium: quam praerogativam, relicta communi vita, canonici iſti, quod eſſent ceteris ditiores & honoratiores, non amiſſerunt. Ita factum, ut unum corpus, excluſo reliquo clero, ſoli canonici eccleſiae cathedralis cum capite epiſcopo conſtituerent, novique huius ſenatus auctoritate negotia eccleſiaſtica tractarentur; quae diſciplina ab Alexandro III. proponitur, *cap. 4. ex. de his, quae ſunt a praelato ſine conſenſu capituli*. Sed lapſu temporis multum diſſociata eſt unitas capitis & membrorum; & hinc invaluit, ut pleraque negotia a ſolo epiſcopo pendeant, alia conſenſum, alia tantum conſilium capituli requirant: qua de re plura habent interpretes (*c*).

§. XII.

(*c*) *Interpretes requirunt capituli conſenſum in cauſſis, in qui-*

§. XII. Poteſtas capituli eccleſiae cathedralis ſede vacante ſumma eſt. Antiquis moribus vacans eccleſia a clero regebatur; & inde clerici Romani, qui mortuo Fabiano pontifice Eccleſiam adminiſtrabant, ſe *praepoſitos* dixerunt, *ep. III. al. VIII. ad clerum Carthag. inter Cyprian.* At inde in Occidente inſtituti ſunt *interventores*, ſeu *viſitatores*, qui erant, epiſcopi a metropolitano ad eccleſias vacantes miſſi; ut electionem novi epiſcopi promoverent & dirigerent, interim vero eas adminiſtrarent, *can.* 16. & 19. *D.* 61. Ita auctoritas cleri in regenda eccleſia vacante oblanguit, donec tandem abolitis interventoribus iterum reſtituta eſt. Exercet autem capitulum eccleſiae cathedralis ſede vacante propriam iuriſdictionem: & antiqua potius presbyteri auctoritas reviviſcit, quam aliquid de novo accedit.

§. XIII. Origine ſua eccleſiae vacantis regimen ad univerſum capitulum, in quod ſenatus eccleſiaſtici poteſtas transfuſa eſt, ſpectat. Verum ut eo melius vacans eccleſia adminiſtretur, (ſegnius adminiſtrant commiſſa negotia plures) ſtatuerunt Tridentini patres *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 16., ut capitulum ſede vacante, ſi cura temporalium ad ipſum pertineat, unum aut plures eligat oeconomos, qui interim menſam epiſcopalem procurent; & ad explicandam iuriſdictionem infra octo dies poſt epiſcopi mortem vicarium, ſive officialem conſtituat, aut exiſtentem confirmat, qui ſaltem ſit iuris canonici peritus, vel alias, quantum fieri poterit, idoneus: & ſi ſecus factum fuerit, huiuſmodi deſignatio ad metropolitanum devolvatur: & ſi eccleſia vacans metropolitana fuerit, aut exemta, tum antiquior epiſcopus ſuffraganeus in metropolitana, & propinquior epiſcopus in exemta oeconomum & vicarium idoneos poſſint conſtituere. Vicario electo adhuc capitulum remanet eccleſiae rector, tantumque exercitium iuriſdictionis in vicarium devolvitur. Eſpen. *par. I. tit.* 9. *cap.* 4. Sed vicarius & oeconomus regiminis & procurationis ſuae epiſcopo inde poſcenti rationem reddent, etſi a capitulo abſoluti & liberati ſint.

§. XIV. Multa vero ſunt, quae dum vacat eccleſia, capitulum eiuſve vicarius non facit, vel quod non habet, vel quod cano-

---

quibus capituli intereſt, cap. ult. ex. de his, quae fiunt a praelato ſine conſenſu capituli, *in alienandis rebus eccleſiaſticis*, cap. 8. & ſeq. ex. eodem, & *in coniungendis eccleſiis & beneficiis*, Clement. unic. de reb. eccleſ. non alienand.

canones eius poteſtatem intra modum coercent. Non facit, quae ſunt ordinis epiſcopalis, *cap. un. ne ſede vacante in 6.*, licet ad explicanda pontificalia recte exteros epiſcopos advocet: nec porro facit, quae ex mera pontificis delegatione competunt. Nihil quoque ſede vacante capitulum poteſt innovare, neo de iuribus epiſcopalibus deminuere, *tit. decretalium ne ſede vacante aliquid innovetur*: quod ex interregni natura deſcendit, in quo nihil innovant, nihil deminuunt, qui gubernant. Ita ſede vacante aliquid alienare, beneficia unire, aut dividere capitulum prohibetur. Praeterea ex regulis Tridentinis quo primo anno ſedes vacat, capitulum coactos tantum beneficio iam accepto, vel mox accipiendo, poſt annum vero omnes ad ordines ſuſcipiendos dimittit. Trident. *ſeſ. VII. de ref. cap. 10.* Apud nos vero pactis conventis inter Benedictum XIV. & Carolum olim regem noſtrum *cap. IV. n. 9.* capitulum infra annum a ſede vacante de adſenſu pleni capituli ſecretis ſuffragiis expreſſo tantum concedit dimiſſorias ad tonſuram laicis beneficio mox recipiendo coactis, & clericis ad beneficium actu certum ordinem requirens praeſentatis, modo utrique ab epiſcopo defuncto ab ordinibus reiecti non ſint: poſt annum vero de ſacrae congregationis concilii expreſſa venia ad ordines recipiendos dimittit. Demum capitulum ſede vacante non confert beneficia, quorum libera collatio ad ſolum epiſcopum pertinet, *cap. 2. ex. ne ſede vacante*: moram enim ferre poteſt collatio beneficiorum, & beneficiarii ſummo epiſcopi & eccleſiae iudicio ſunt eligendi: quae germana huius iuris ratio videtur.

CAPUT XXI.

De irregularitatibus.

§. I. Irregularitas *quid?*
II. *Iure novo diſtinctius irregularitates propoſitae.*
III. *Olim criminoſi omnes a canone alieni:*
IV. *Sed iure novo ſola ferme pubblica crimina a canone excludunt.*
V. *Hodie a canone infamia excludit:*
VI. *Itemque crimina iure novo expreſſa:*
VII. *Praecipue vero homicidium.*
VIII. & ſeq. *De irregularitate ex defectu lenitatis.*
X. *Irregularitas ex bigamia:*
XI. *Qua ratione apud Latinos aeſtimatur.*
XII. *Bigamia per interpretationem & per ſimilitudinem.*
XIII. *Irregulares inſcii litterarum:*
XV. *Et* Neophyti.
XV. *Irregulares vitio corporis:*
XVI. *Et imperfecta aetate.*
XVII. *Irregulares ſervi, milites & publicis rationibus obnoxii:*
XVIII. *Et nati extra nuptias.*
XIX. *Effectus irregularitatis.*
XX. *Irregularitas qua ratione tollitur.*

§. I. HActenus de ſingulis clericis eorumque propriis officiis diſſeruimus; nunc de iiſdem tractationem inſtituemus generalem, quae omnibus communia complectatur, veluti irregularitates, electiones, ordinationes, & omnibus communia officia. Nomine *irregularitatis* veniunt canonica impedimenta perſonalia (*a*), quae vetant, quo minus quis ordinetur, aut ſi iam ordinatus ſit, quo minus in ſuſceptis ordinibus miniſtret. Scilicet inde uſque ab initio chriſtianae religionis Eccleſia regulas concedere coepit, quae qualitates & virtutes ordinandorum praeſcriberent, praeciperentque, quomodo clerici ipſi vivere deberent. Quibus qualitatibus deſtituti in veteri di-

(a) *Perſonalia, inquam, impedimenta irregularitatis nomine veniunt, veluti ſi quis ſit criminoſus, bigamus: nam ſi ex aliis cauſſis quis ordinari vetetur, veluti quod epiſcopus proprius non ſit, aut quod tempora ordinationibus habendis apta non ſint, nulla irregularitas intelligitur.*

diſciplina αλλοτριοι του κανονος *alieni a canone*, ſive regula dicebantur: ſed iure novo barbara voce *irregulares*, & qualitatum canonicarum defectus *irregularitas* audierunt (*b*).

§. II. Veteris Eccleſiae patres ferme hac una apoſtolica & generali regula, quae *irreprehenſibiles & ſine crimine* altaris miniſtros eſſe iubet, de irregularitate iudicaſſe videntur. Conc. Nicaen. *can. IX.* Sed labentibus annis, ubi de veteri clericorum ſanctitate multum deceſſit, Eccleſia veluti tempori & hominum infirmitati cedens, nonnulla crimina adnotavit, in quibus poenitentia reſtituit quidem chriſtianos ſacramentorum communioni; at ſimul eos ad ordines ſuſcipiendos, aut ad ſuſceptorum ordines uſum habiles non reddit: eademque etiam expreſſit defectus, qui a canone faciunt alienos. Hinc regula novae diſciplinae, irregularitatem tantum in caſibus iure expreſſis contractam cenſeri, *cap.* 18. *de ſententia excommunic. in.* 6.

§. III. Qualitates, quarum defectus facit a canone alienos, vel ſunt animi, vel corporis, vel externae in ſeculo conditionis. Ratione vitiorum animi a canone ſunt alieni omnes criminoſi, ideſt qui crimen aliquod admiſerunt, quae epiſcopos & diaconos irreprehenſibiles & ſine crimine eſſe iubet. Summa ſcilicet animi puritas in chriſtiano ſacerdote requiritur. Criminis vero nomine veniebant omnia gravia delicta poſt baptiſmum admiſſa (*c*), tam eccleſiaſtica, quam civilia, quae publicae ſubiiciebantur poenitentiae: parumque intererat, num palam, an clam admitterentur: lex enim iſta conſcientiam afficiebat, adeo ut qui criminis alicuius conſcientia tenebatur, ipſe ſponte ſua a Chriſti ſacerdotio ſe deberet abſtinere. Quin nec publice peracta poenitentia idoneum ad ordines faciebat.

Si-

(b) *Primus Innocentius* III. irregularitatis *vocem videtur uſurpaſſe*. V. *Gonzalez* ad cap. 4. de clerico excomm. miniſtrante.

(c) *Crimina ante baptiſmum admiſſa abſtergebantur unda ſalutari, nec ulla ſupererat macula, quae regeneratos reprehenſibiles redderet. Verum ſi baptiſmo aliquid Eccleſiae regulis contrarium ineſſet, macula iſta irregularitatem importabat: ſane clinici, hoc eſt in lecto & infirmitate baptizati, a canone erant alieni; eorum enim fides non erat ex inſtituto, niſi in hominum raritate eorum eſſet virtus eximia*. Conc. Neocaeſar. can. XII. *Et eadem ratione apud haereticos tincti ferme ab ordinibus excludebantur*. Innocent. I. ep. XXII.

Siric. papa *ep.* 1. *ad Himerium Tarraconenſem*, nec ſemel amiſſum reſtituebat ſacerdotium, *can.* 1. 9. *&* 25. *D.* 50. Nimirum publica poenitentia abſtergebat quidem crimina, at notam quamdam videtur reliquiſſe, quae praeteritorum criminum memoriam refricabat.

§. IV. Diſciplina, quae criminoſos omnes, etiam occultos, a canone excludebat, per decem & amplius ſecula ferme ſtetit; at inde apud Latinos ſenſim mutata eſt, & ferme ſolis publicis criminibus irregularitas adhaeſit. Seculis, ſeptimo & octavo ingens erat clericorum criminoſorum numerus, ut diſciplinae rigor molliendus videretur. Ergo ex Iſidori Mercatoris officina tres prodierunt epiſtolae, una ſub nomine Calliſti I. ad epiſcopos Galliarum, altera Gregorii M. ad Secundinum, & tertia Iſidori Hiſpalenſis ad Maſſanum *can.* 14. 16. *&* 28. *D.* 50., quibus contra generalem canonum regulam inculcatur, clericos in crimina lapſos poſt condignam poenitentiam ordinibus reſtituendos eſſe ſuis. In tanta ſacrorum canonum & falſarum decretalium varietate diſtinctio excogitata eſt, qua canones ad publica crimina, decretales vero ad occulta referebantur. Thomaſſin. *de vet. & nova eccl. diſcipl. par. II. lib.* 1. *cap.* 6. Nova haec doctrina non ſtatim uſu recepta eſt, ſed tandem quum eam Gratianus poſt *can.* 25. *D.* 50. ad canones diſcordantes conciliandos probaſſet, ſenſim convaluit: atque ita recepta doctrina, clericos, quorum publica erant crimina, perpetuo ab ordinibus reiiciendos; contra, quorum crimina erant occulta, poſt peractam poenitentiam in propriis ordinibus poſſe permanere. V. Eſpen. *par. II. ſect.* 1. *tit.* 10. *cap.* 6. *edit. Lovanienſ.* Non tamen canones per omnia deſueti, nam etiam in nova diſciplina ſunt crimina occulta, quae a canone excludunt. Trident. *ſeſſ. XXIV. de ref. cap.* 1.

§. V. Verum enimvero ſecundum praeſentem diſciplinam publica crimina, praeſertim quae infamiam irrogant, itemque crimina etiam occulta, quae in iuris novi regulis exprimuntur, perpetuum a canone excludunt. Et quidem infamibus aditum ad ſacerdotium non patere, trita eſt novi iuris regula *cap.* 87. *de regulis iur. in* 6. Infamia intelligitur, non tantum quae iure irrogatur; ſed & ea quae in facto conſiſtit, idest quae oritur ex vulgato crimine, etiamſi iudex ſententiam non dixerit. Itaque hoc nomine a canone ſunt alieni haeretici, ſchiſmatici, apoſtatae, & ii, quorum pater avuſque haeretici ſunt, vel haeretici deceſſerunt, *cap.* 24. *haereticis in* 6., item ſcenici, comoedi, foeneratores, ſeditioſi, publici concubini, & eiuſdem generis alii.

§. VI. Item ſecundum praeſentem diſciplinam ea crimina a cano-

canone excludunt, quibus iure novo irregularitatis nota inuritur, etiamſi occulta ſint, & nulla infamia notentur. Eiuſmodi in iure expreſſi criminoſi ſunt baptiſmum iterantes, & qui palam baptiſmi iterationi miniſterium impenderint, *cap. 2. ex. de apoſtatis*; qui nec vocati, nec probati ad ordines furtim obrepſerint, *cap. 1. & ſeq. ex. de eo qui furtive ordinem ſuſcepit*: qui maiore excommunicatione vel alia cenſura obſtricti ordines ſuſceperint, vel ordinum iam ſuſceptorum officia exercuerint, *cap. 22. ex. de ſententia excommunic.*; *cap. 9. ex. de clerico excomm. miniſtrante*: qui in ordine non ſuſcepto veluti ex officio & ſollemniter miniſtraverit, *cap. 1. & ſeq. ex. de clerico non ordinato miniſtrante*: clerici per ſaltum promoti, *cap. un. ex. de clerico per ſaltum promoto*: itemque ſimoniaci & homicidae, *cap. 21. ex. de accuſationibus*. Quod ſi alia crimina aequalis aut maioris gravitatis admiſſa dicantur, ea tum irregularitatem inducere dicuntur, ſi in iure inveniantur expreſſa, nec valet ab una expreſſa ſpecie ad aliam argumentatio, *cap. 18. de ſententia excommunicationis in 6.*

§. VII. Inter crimina, quae hodie a canone excludunt, praecipuum eſt homicidium & illicita humani membri mutilatio, idque ſive publice, ſive occulte admittatur. Sunt vero irregulares non tantum homicidae voluntarii, verum etiam qui non ex voluntate occidunt, modo rei vetitae, aut illicitae operam dederint, puta ſi clericus chirurgiam exerceat, & inde homo periiſſe dicatur. Quin ſi rei licitae opera detur, ſed non ex debita diligentia, aut ex artis imperitia, & homicidium admittatur, etiam irregularitas intelligitur: quod de eo reſponſum eſt, qui puerum, quem inſtituebat, ita percuſſit, ut ex ea percuſſione exſpiraverit, vel ex ea in infirmitatem inciderit, ex qua compertum fuit exſpiraſſe, *cap. 7. ex. de homicidio*. Item in veteri diſciplina erant irregulares, qui ad iuſtam ſui defenſionem hominem occiderent, *can. 7. D. 50.*, adeo chriſtianum ſacerdotium a ſanguine abborret; at ex regula Clementis v., qui ad ſui defenſionem occidunt, irregulares non cenſentur. *Clement. un. de homicidio*. Quod ſi homicidium omnino caſu acciderit, & ſine ulla culpa, nulla eſt irregularitas, *cap. 23. ex. de homicidio*.

§. VIII. Immites quoque, qui ſcilicet iudicia capitalia umquam exercuerint, aut militiae cingulum ſuſceperint, aut alia quavis ratione ad legitimam humani ſanguinis effuſionem cooperati ſint, veluti milites, iudices criminales, carnifices, accuſatores, teſtes & ſcribae in cauſſa ſanguinis, & generatim quotquot in cruentas exſecutiones concurrunt, a canone cenſentur alieni. Etenim non patitur chriſtianorum mitiſſima diſci-

ſciplina, ut ſacerdotio fungantur, qui vel iuſte humanum ſanguinem effuderint, vel alias in iudiciis criminalibus ad illius effuſionem cauſſam aliquam praebuerint (d). Quin adeo mite eſt ingenium Eccleſiae, ut non permittat, clericos in loco, ubi iudicium ſanguinis exercetur, intereſſe, *cap. 9. ex. ne clerici vel monachi*. Neſcio quid ſeveritatis contrahunt, quorquot cruentas exeſecutiones inſpectant (e).

§. IX. Verum moribus praeſentibus non omnes, qui legitimae ſanguinis effuſioni concurrunt & cauſſam praebent, irregulares habentur. Sane epiſcopi, qui iuriſdictionem criminalem habent, ſine metu irregularitatis cauſſas criminales iudicibus ſuis committunt, *cap. ult. ne clerici vel monachi in 6.*: quod primus Bonifacius VIII. conſtituit, ut eccleſiae feuda & regalia poſſent retinere. Veteres certe epiſcopi potius pro reis apud magiſtratus intercedebant, quam eos ad iuſtitiae executionem impellebant. Porro in nova diſciplina a canone alieni non cenſentur clerici, qui ſibi illatas perſequuntur iniurias, &. reos in capitalibus delictis ad iudices deferunt, modo expreſſe edicant, quod eos poena ſanguinis affici non intendant: quod etiam Bonifacius VIII. conſtituit, ne alias clerici malitia laicorum, quae in clericos valde creverat, paſſim caederentur & compilarentur, *cap. 2. de homicidio in 6.* Item non cenſentur irregulares epiſcopi, qui clericos degradatos iudici ſeculari tradunt puniendos, modo efficaciter intercedant, ut citra mortis periculum ſententia moderetur, *cap. 27. ex. de ver-*

(d) *Apud gentes etiam religione & ſacrorum miniſterio indignum viſum fuit, ut ſacerdotes capitali iudicio homines damnarent. Et inde Titus imperator puras a ſanguine manus ſervare intendens, pontificatum maximum accepit, ne ſcilicet alicuius morti ſubſcribere cogeretur. Sueton.* in Tit. cap. IX.

(e) *Ea manſuetudine & humanitate chriſtiani primis ſeculis fuerunt, ut iuſſu magiſtratus admiſſa homicidia & gladiatorum ſpectacula vel inſpectare nefas ducerent. Tertull.* de ſpectacul. *Athenagor.* in legat. pro chriſtianis, *Lactant.* lib. VII. cap. 20. *Et qui quaeſo homines ad humanitatem facti intereſſe poterant ſpectaculis, in quibus Romani ex principiis propriae civitatis ad bellum inſtitutae ex aliorum miſeria & ſanguine inmaniter effuſo ſummam capiebant voluptatem? Inde chriſtianae religionis apologiſtae refellebant ethnicorum calumnias, qui coenas Thyeſteas chriſtianis obiiciebant.*

verbor. ſignificatione (*f*). Et demum in multis eccleſiis non cenſentur irregulares teſtes & ſcribae in cauſſa ſanguinis, quod remote tantum ad mortem concurrant. Nat. Alexander *theol. dogm. & mor. de ſacram. ordinis cap. IV. art.* 4. Apud nos vero clerici in cauſſis criminalibus non coguntur apud laicos iudices vero & propria ſic dicta teſtimonia dicere; ſed tantum actuarii actum facere debent de omnibus, quae a clericis narrantur; qui uſus Regis noſtri litteris pridie Kal. Iulias an. CIↃIↃCCLXX. ad Delegatum iurisdictionis datis confirmatus eſt.

§. X. Animi quoque vitio a canone ſunt alieni *bigami*, ideſt plurium uxorum mariti: quod ex doctrina apoſtolica deſcendit; praecepit enim apoſtolus, epiſcopum & diaconum unius uxoris eſſe virum, 1. *ad Timoth. III.* 2. & 12., non quod neceſſario unius uxoris maritos altaris miniſtros eſſe vellet; ſed quod ex iis eligi praeceperit, qui unam uxorem haberent, aut habuiſſent, ſi mariti ad ſacerdotium promoverentur (*g*). Vna vero haec videtur fuiſſe ratio, cur apoſtolus & ex apoſtoli verbis antiquiores Eccleſiae patres a canone bigamos eiecerint, quod macula incontinentiae, quam praeſeferebant ſecundae nuptiae, conſperſi eſſent: quod Thomaſſinus *de vet. & nova eccleſ. diſciplin. part. II. lib.* 1. *cap.* 58. *n.* 6. adgnoſcit. Quin Eccleſia irregularitatem ab incontinentia manantem produxit longius, eoſque a canone etiam eiecit, qui ali-

(f) *Clerici per plura ſecula a criminali magiſtratuum iuriſdictione exemti non fuerunt. Hinc evenire non poterat, ut epiſcopi eos ſponte ſua magiſtratibus puniendos traderent. At inde inducta clericorum fere in omnibus criminibus a poteſtate magiſtratuum exemtione, neceſſitas ipſa coegit, ut epiſcopi traderent clericos degradatos magiſtratibus puniendos; idque ne crimina remanerent impunita, & ne quidquam de eccleſiaſtica immunitate decederet: creditumque fuit evitari irregularitatem efficaci propoſita interceſſione, ne ad ſanguinem uſque procedatur.*

(g) *Chryſoſtomus & Theodoretus tenent, ex apoſtoli ſententia tantum polygamos, ideſt qui plures ſimul uxores alebant & divortia facientes, ſacerdotio eiectos fuiſſe, non item bigamos ſuccedaneos, qui defuncta prima uxore, alteram duxerant Sed praevaluit ſententia, quae habet, etiam eos, qui mortua prima uxore ſecundas nuptias contraxiſſent ab apoſtolo indignos fuiſſe habitos, qui inter eccleſiae miniſtros cenſerentur: qua de re plura diximus* in comment. de iure canonico par. II. tit. 21. §. 14.

aliqua labe & infamia ex nuptiis redundante erant aſperſi, etſi duas uxores non duxiſſent, quales viduae, repudiatae, meretricis, ancillae & ſcenicae mulieris mariti, *can. XVIII. apoſtol.* Nimirum ex eiuſmodi nuptiis nota quaedam infamiae & incontinentiae in maritum redundabat.

§. XI. Eccleſia Graeca ex ratione incontinentiae irregularitatem bigamorum metiri perrexit; at apud Latinos praeſertim opera Auguſtini myſtica quaedam ratio tamquam cauſſa irregularitatis bigamorum excogitata eſt, nempe *defectus ſacramenti*, quod bigami pluribus acceptis uxoribus ſacramentum coniunctionis Chriſtum inter & Eccleſiam (quod maxime in nuptiis ſacerdotum erat demonſtrandum) non exprimerent. Auguſt. *de bono coniug. cap. XVIII.* (h). Myſtica haec ratio temporis decurſu utpote ab Auguſtino profecta convaluit, & deinceps Eccleſia Latina ex defectu iſto ſacramenti irregularitatem bigamorum metita eſt. Exprimitur vero ſacramentum coniunctionis Chriſtum inter & Eccleſiam in unius cum una nuptiis, quae uſu corporis conſummatae & perfectae ſunt. Et hinc qui viduam a viro ſuo cognitam ducit, tamquam verus bigamus a canone excluditur: contra non cenſetur irregularis, qui alterius viduam, ſed non cognitam ſibi copulavit, quod commiſtio carnis in plures diviſa ſacramenti adimit rationem, *cap. 5. ex. de bigamis non ordinandis.*

§. XII. Sed in multis ſpeciebus, ubi vera bigamia non deprehenditur, eam vel interpretati ſunt, vel per ſimilitudinem excogitarunt multi decretalium interpretes & rei moralis ſcriptores. Cenſentur bigami per interpretationem clerici ſacris ordinibus initiati, qui ſecundas nuptias, aut cum vid[illegible] matri-

(h) *Non conveniebat inter veteres, num is tamquam bigamus ab altari eſſet removendus, qui duas uxores ante baptiſmum, aut unam ante, alteram poſt illius ſuſceptionem duxiſſet. Graeci patres & ex Latinis Hieronymus conſtanter docuerunt, non eſſe a canone alienum, quia baptiſmi unda maculae omnes abſtergebantur*, can. XVI. apoſtol. *Hieronym.* apol. adverſ. Rufinum & ep. LXXXIII. ad Ocean. *Contra Latini patres Ambroſius & Innocentius excluſum dixerunt ab altaris miniſterio, quaſi apoſtolus cuiuscumque generis bigamos a ſacerdotio prohiberet. Cui ſententiae inde acceſſit Auguſtinus* de bono viduitatis cap. XVIII., *ubi ex myſtica ſacramenti ratione eum a canone facit alienum, qui vel duas ante, vel unam ante, alteram poſt baptiſmum uxorem duxiſſet.*

trimonium attentant; item qui cum unica, ſed ab alio corrupta, puta meretrice, nuptias contrahunt: hi enim omnes huiuſmodi coniunctionibus repetendi matrimonii animum prodere viſi ſunt, atque ideo quaſi per interpretationem bigami, a canone cenſentur alieni (*i*). Bigami vero per ſimilitudinem, atque ideo a canone alieni, dicuntur, qui in ſacris ordinibus conſtituti, aut voto ſolemni caſtitatis obſtricti virgines ſibi in matrimonium copulare audent; itemque qui cum virginibus Deo dicatis matrimonium attentant, ducta nempe a carnali ad ſpirituale matrimonium ſimilitudine.

§. XIII. Propter animi vitium item alieni ſunt a canone *inſcii litterarum*. Conc. Tolet. VI. *cap.* 19. Qui enim fieri poteſt, ut in cathedra doctrinae ſedeat, & doceat, qui ante non didicerit? Scientia autem, qua praediti ſint oportet ad clerum promovendi, praecipue eſt ſacrarum litterarum & canonum, & cuique gradui debet reſpondere. Epiſcoporum & presbyterorum debet eſſe omnium eminentiſſima. Et quia clerici minores in ſuis gradibus paullatim ad maiores ordines veluti manu ducuntur; hinc ex nova diſciplina minoribus ordinibus initiandi ſaltem Latine ſcire debent, & ad primam tonſuram ſufficit legendi & ſcribendi peritia.

§. XIV. Demum animi vitio irregulares cenſentur *neophyti* hoc eſt nuper baptizati, 1. *ad Thimot. III.* 3. Pro humana conditione fit, ut recens in aliquam ſocietatem adſciti intumeſcant, ſi ſtatim ad ſummas eius evadant dignitates. Ita non generatim ab omnibus ordinibus, ſed tantum a maioribus neophyti excluduntur. Conc. Nicaen. *can. II.* Sardic *can. X.* Quod ſi neophytorum aliquos uberior gratia illuſtret, etiam ad ipſum epiſcopatum promoventur. Cenſebantur chriſtiani neophyti per annum a baptiſmo, & poſt *paſcha annotinum* (quod feſtum recurrente anno a ſuſcepto baptiſmo chriſtiani ſolebant celebrare) neophyti eſſe deſinebant. V. Chardon. *in hiſtoria ſacrament. lib. I. ſect.* 1. *par.* 2. *cap.* 11. Inde a mul-

(i) *Hos omnes vetus Eccleſia a canone excludebat, non quidem quod bigamus haberet, ſed potius quod eſſent criminoſi, aut reprehenſione digni. At interpretes, lapſa iam eccleſiaſtica diſciplina, veras rationes non adſequentes, bigamiam per interpretationem excogitarunt, iiſque fraudi videntur fuiſſe Innocentii III. verba, quibus docet maioribus clericis, qui more nuptiali ſecundas mulieres ſibi in contubernium adiunxerunt*, tamquam bigamus *non licere veniam indulgere*. cap. 4. ex. de bigamis.

Digitized by Google

multis ſeculis, quod ab infantia datur baptiſmus, irregularitas neophytorum deſuevit: & in praeſenti diſciplina iure neophytorum cenſentur laici, qui licet dudum baptizati, ab ipſo tamen clericatu feſtinant ad ſummas in Eccleſia dignitates.

§. XV. Vitia quoque corporis a canone excludunt, ſed quae ſacro miniſterio obeundo impares faciunt, aut alias horrori ſunt adſpicientibus *cap. 1. & ult. ex. de incorpore vitiatis, cap. 2. ex. de clerico aegrotante*. Diſtamus enim a veteris teſtamenti regulis, quae omnino corpore integros & ſine macula ſacerdotes & Levitas eſſe iubebant. *Levit. cap. XXI. v. 17. ſeq.* Et hinc ex antiquiſſima diſciplina claudi etiam ad epiſcopatum promoti ſunt, modo alias eſſent idonei. Vitio corporis etiam cenſentur a canone alieni dementes, energumeni, & epileptici. Conc. Tolet. XI. *can.* 13. (*k*). Verum ſi quis iam clericus epilepſia coepit laborare, non ſemper uſu ordinis debet prohiberi. Vt Iuenin. *diſſ. de cenſur. quaeſt. VI. cap.* 1.

§. XVI. Inter corporis vitia, quae alienos faciunt a canone, cenſeri poteſt aetas imperfecta. Varia fuit eccleſiae diſciplina de aetate ordinandorum, quam more ſuo Thomaſſinus illuſtrat; ſed praeſentibus eccleſiae Latinae regulis hypodiaconi anno aetatis viceſimo ſecundo, diaconi viceſimo tertio, & presbyteri viceſimo quinto initiantur, ſufficitque annum eſſe inceptum. Trident. *ſeſ. XXII. de ref. cap.* 12. Et prima tonſura & minores ordines pueris adhuc infirmi iudicii conferri non debent: iamque multi epiſcopi ex mente ſynodi Tridentinae ſtatuerunt, pueros ante decimum quartum aut certe decimum ſecundum aetatis annum prima tonſura non initiari. V. Nat. Alexand. *theolog. lib. II. de ſacram. ordinis cap.* 3. Apud nos vero prima tonſura ante decimum tertium aetatis annum non datur, niſi quis ad eam ratione beneficii eccleſiaſtici obtinendi, quod reditu ſaltem patrimonii dimidium exaequet, adigatur: quod pactis conventis inter Benedictum XIV. & Carolum olim regem noſtrum *cap. III. n.* 1. comprehenſum

§. XVII.

(k) *Videntur Toletani patres epilepticos cum energumenis, ideſt daemoniacis confudiſſe, quaſi epileptici iidem eſſent ac energumeni: quam doctrinam videntur ex Evangelio hauſiſſe, ubi exitiales quaedam corporis aegritudines & epilepſia malignorum ſpirituum adflatui, quin & inſinuationi imputantur. V. Thomaſſ.* de vet. & nova eccleſ. diſcipl. par. II lib. 1. cap. 79. §. 4.

§. XVII. Externa demum conditio in ſeculo & exercita munera a canone faciunt alienos. Scilicet non omnis conditio in civitate cum clericorum officiis bene convenit. Itaque ſervi ſunt irregulares, niſi domini eos manumittant, aut eorum ordinationi conſentiant, *can. LXXXII. apoſt.*, item milites, etiam poſtquam militia ſoluti ſint. Innoc. I. *epiſt. XXIII. cap. 6.*, & generaliter omnes, qui officia publica reddendis rationibus obnoxia exercent, quales tutores, curatores aliique publicis adminiſtrationibus implicati, quos ante redditas rationes ordinari canones vetant, ne Eccleſia infametur. Conc. Carthag. I. *can. 8.*, Gregor. M. *lib. II. epiſt. 62. cap. 1. ex. de obligatis ad ratiocinia* (l).

§. XVIII. Porro ratione ſimplicis in ſeculo conditionis extra nuptias quaeſiti a canone ſunt alieni. Olim filios illegitimos, modo digni eſſent, a clericatu Eccleſia non reiecit: quod patrum dictis Gratianus probat *D. LVI.* Sed lapſu temporis in ſumma clericorum incontinentia, qui filius ſuos ex concubinis ſuſceptos altaribus admovebant, Eccleſia illegitimos irregulares fecit, *can. 1. cit. D. 65.*, *cap. 1. ex. de filiis presbyterorum*, ut ita parentum comprimeretur incontinentia, & ab Eccleſia tollerentur ſucceſſiones: Sed ſi illegitimi *aut monachi fiant, vel in congregatione canonica regulariter vivant*, pro ſa- cris

---

(l) *Ratione externae conditionis in civitate ſecundum veterem diſciplinam alieni a canone erant decuriones, alias* curiales *dicti, qui curiam, ideſt ſenatum civitatum inferiorum componebant, cuius muneribus & expenſis una cum facultatibus ſuis perpetuo erant obnoxii, atque ideo ſuae civitatis quodammodo ſervi. Quo fiebat, ut decurionum conditio & clericatus ſibi invicem obſtarent, quod diverſa & perpetua eſſent utriuſque conditionis officia. Primus Conſtantinus M. decuriones ordinari vetuit*, L. 3. C. Th. de epiſcopis, *idque a ſequentibus imperatoribus ſaepe repetitum eſt, & ab Eccleſia ſuis canonibus confirmatum. V. Bingham.* orig. eccleſ. lib IV. cap. 4. §. 4. *Facultates vero idoneae ad conditionem curialem ad tercentum ſolidos adſcendebant: quam ſummam qui poſſidebant, etiam inter clericos cooptari prohibebantur. Itaque in veteri diſciplina tantum* fortunae tenues, *ut loquitur Conſtantinus* cit. L. 3., *poterant clericorum conſortia ſociari. Sed deinceps mutata civitatum externa politia, decuriones eſſe deſierunt, liberumque fuit divitibus chriſtiano Sacerdotio dedicari.*

cris ordinibus, non vero pro praelaturis ceſſat impedimentum, *cit. cap.* 1.

§. XIX. Effectus iam contractae irregularitatis proprius eſt, ut directe & primario ordinum ſuſceptionem, & eorum iam ſuſceptorum uſum impediat; & quidem in totum, & aliquando etiam ex parte, prout in ſacris canonibus cautum reperitur. Sane irregularitas aliquando tantum ad maiores ordines aditum praecludebat, non item ad minores. Conc. Toletan. I. *can.* 3. 4. & 8. Et aliquando cadebant ordine ſuo irregulares, & in inferiorem gradum, in quo miniſtrare non vetabantur, recidebant, conc. Nicaen. *can. VIII.*, Toletan. IV. *can.* 4. idque *regradari* dicebatur, vocabulo a malitia deſumto ubi regradari dicebantur milites, qui in inferiorem militiae gradum deiiciebantur. Ordinum vero ſuſceptionem aut eorumdem uſum irregularitas proprie & directe impedit, quatenus ſcilicet ſunt ordines, aut eorumdem proprie ſic dictae functiones. Quo ex regulis novae diſciplinae irregularitates a cenſuris diſtare dicuntur (m). V. Eſpen. *par. II. ſect.* 1. *tit.* 10. *cap.* 1. *edit. Lovanienſ.*

§. XX. Quocumque tandem modo naſcantur irregularitates, fere tolli poſſunt vel ipſo iure, vel ſuperioris indulgentia. Quae ex temporario & extrinſeco vitio ſunt, quales ex defectu aetatis, ſcientiae, libertatis, ſublato vitio ſtatim deſinunt. Sed irregularitates, quae ex perpetuo vitio ſunt, ſola indulgentia tolluntur. Auctoritas canones relaxandi in cauſſa irregularitatis olim erat apud epiſcopos & provinciae ſynodum; at ex nova diſciplina in pontifices translata eſt: tantumque in caſibus iure expreſſis licet epiſcopis veniam a canone alienis indulgere. Ita epiſcopi indulgentiam concedunt illegitimis, ſed tantum ad minores ordines & ſimplicia beneficia, *cap.* 1. *de filiis presbyter. in* 6.; item veniam dare poſſunt in irregularitatibus omnibus ex delicto occulto, excepta ea, quae ex homicidio voluntario, exceptiſque aliis apud iudicem deductis. Trident. *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 6. Verum non in omnibus irregularitatibus licet veniam indulgere: in homicidio enim vo-

(m) *Nimirum cenſura ordinum ſuſceptionem, & eorum iam ſuſceptorum uſum tantum indirecte impedit & veluti per conſequentiam. Vt ecce excommunicatio impedit ordinum functiones, quatenus ſpecies quaedam eccleſiaſticae communionis ſunt: ſuſpenſio quatenus ſunt officia a clericis exercenda; & interdictum quatenus ſunt ſacramentorum uſus.*

voluntario venia dari non ſolet: & locus non eſt veniae, ubi aliquis animi vel corporis vitio omnino impar eſt ad ordinum functiones, aut alias ad ordines omnino inhabilis eſt. Et in caſibus, ubi licita eſt indulgentia, iuſta cauſſa requiritur.

CAPVT. XXII.

De ſacrorum miniſtrorum electione.

§. I. *Electiones populi olim adhabitae in clericis cooptandis.*
II. *Quae inde degenerarunt in turbas.*
III. *Epiſcopus* interventor.
IV. & ſeq. *Populares electiones in utraque eccleſia deſuetae.*
VI. *Electionis forma triplex.*
VII. *Electio per ſcrutinium:*
VIII. *Per compromiſſum:*
IX. *Et per divinam inſpirationem.*
X. *Electionis pontificis particularia.*
XI. *Qui vocandi ad electionem.*
XII. *Ubi & quomodo electio celebranda:*
XIII. *Et intra quod tempus.*
XIV. *De poſtulatione.*
XV. *Electi conſenſus in electionem.*
XVI. *Electiones epiſcoporum pontifici reſervatae.*
XVII. *Decreta concilii Baſileenſis de electionum & beneficiorum reſervationibus:*
XVIII. *An recepta? Pacta conventa de epiſcoporum electionibus.*

§. I. SVmma cura & diligentia adhibenda eſt, ut optimi quique & canonicis qualitatibus donati in clerum cooptantur. Hinc Eccleſia multos adhibuit praeſcripſitque modos, quibus de ordinandorum qualitatibus conſtaret. Ordinarius vero ſacros miniſtros eligendi modus electio fuit, quae propria notione eſt deſignatio idoneae perſonae plurium ſuffragiis ex regulis canonicis peracta. Inde uſque ab apoſtolis per plura ſecula nedum epiſcopi, ſed etiam presbyteri & ipſi inferiores clerici ſuffragiis cleri & populi deſignari conſueverunt. Tertull. *apol. cap. XXXIX.* Cyprian. *ep. LXVIII. edit. Rigaltii* (a). Spectabat haec diſciplina, ut optimi quique eligerentur,

(a) *Num in clericorum electionibus populus. tamquam judex verum ſuffragium laturus convenerit, an tantum ad bonum electo dandum teſtimonium, magnis animis inter viros doctos controver-*

tur, (nec enim hominum vitia omnibus latere poſſunt) & ne epiſcopus daretur invitis. Ergo ad eligendos epiſcopos populus, metropolitanus, & provinciae epiſcopi in eccleſiam vacantem conveniebant: ille vota & teſtimonia daturus (*b*): hi vero iudicaturi & electum conſecraturi.

§. II. Modus iſte ſuffragiis & votis totius Eccleſiae ſacerdotia conferendi ſanctus erat; at ubi Eccleſia a perſecutionibus libera divitiis & honoribus crevit, hominum malitia in turbas & factiones degeneravit (*c*). Eiuſmodi tumultus & factiones ſemper Eccleſia odio habuit. Exortis vero diſſidiis metropolitanus & epiſcopi debebant populum docere, non ſequi, *can.* 2. *D.* 62.; atque ideo eum praeferre, qui maioribus ſtudiis & meritis iuvabatur, *cap.* 36. *D.* 63., aut aliquem non experitum, meritis tamen clarum in epiſcopum inſtatae plebi offerre & ordinare. Sidon. Apollin. *lib. IV. ep.* 25.

§. III. Quod vero turbis & populi factionibus electiones epiſcoporum ſaepe in longum differri ſolerent, incommodumque eſſet metropolitanum & epiſcopos provinciae diu in eccle-

---

vertitur. Sed magis eſt, populum in electionibus non verum ſuffragium habuiſſe, ſed tantum conveniſſe ad merita detegenda, & ne epiſcopus daretur invitis. Sane Tertullianus apolog. cap. XXXIX. *teſtatur, epiſcopos tantum honorem populi* teſtimonio *adeptos fuiſſe. Et Origenes* hom. VI. in Levit. *populi praeſentiam adhibitam ſcribit, ut conſtaret optimos quoſque ad ſacerdotia promoveri. Et Cyprianus* ep. LXVII. *ait, epiſcopum* eligi plebe praeſente, quae ſingulorum vitam pleniſſime novit. *Sed labentibus annis praeſertim in Occidente populi teſtimonia maiorem vim videntur habuiſſe.*

(b) *Si omnes unanimes erant, aliquem dignum vel indignum exiſtimantes, tum ſententiam ſuam univerſali acclamatione declarare ſolebant, una omnes voce clamantes, ἄξιος* dignus, *vel ἀνάξιος* indignus: *& ſimul manus extendebant. Quo factum, ut electiones apud veteres ſaepe* χειροτονίαι elevationis manus *nomine dicantur.*

(c) *Certe Chryſoſtomus* de ſacerd. lib. III. cap. 15. *conventus cleri & populi ad eligendos epiſcopos tanquam meras turbas & contentiones deſcribit. Sane haereſes, quarum in una eccleſia plures & diverſi erant fautores, candidatorum ambitus, & inconſtans iudicium plebis, quae ſibi ſimilem appetit ſacerdotem, ſaepe turbarunt electiones, & praeſertim in amplioribus eccleſiis ſanguine effuſo aliquando polluerunt ſanctuarium.*

ſia vacante immorari; in eccleſiis Occidentis inſtitutus fuit epiſcopus *interventor*, ſive *viſitator*, qui a metropolitano curam & cuſtodiam eccleſiae vacantis interim accipiebat, & electionis negotium procurabat, *can.* 16. & 19. *D.* 61. Ita ubi inter eligentes de certa perſona conveniebat, electionis fiebat decretum, quod ab ipſo interventore & eligentibus ſubſcriptum ad metropolitanum pro confirmatione mittebatur. Viſitator vero non ultra annum poterat officium continuare, nec ei licebat populi ſtudiis ad ſibi commendatam eccleſiam adſpirare, *can.* 22. *C.* 17. *q.* 1.

§. IV. Populares electiones in utraque eccleſia diu ſteterunt, ſed tandem ceſſarunt, praecipuamque ceſſationis cauſſam factiones & ſeditiones videntur dediſſe. In primis Iuſtinianus *novel. CXXIII. cap.* 1. & *novel. CXXVII. cap.* 2. plebem ab electionibus penitus excluſit, eaſque clericis & optimatibus dedit, ita tamen ut tres eligerent, ex quibus metropolitanus ordinaret digniorem: & ſi tres tantae dignitati pares non occurrerent, permiſit, ut duos, quin & unum eligerent: qui eligendi modus uſu eccleſiarum non videtur receptus. Inde ſynodi ſeptima & octava generales clerum & populum univerſum ſuffragio ſpoliarunt, electioneſque epiſcoporum metropolitano & provinciae epiſcopis dederunt. Conc. VII. *can.* 3., conc. VIII. *can.* 22. Ita decretis Eccleſiae ſeculo nono in Oriente populi ſuffragia in conſtituendis epiſcopis ceſſarunt, totumque electionis negotium metropolitano & provinciae epiſcopis ceſſit.

§. V. Verum in Occidentis eccleſiis cleri & populi ſuffragia in eligendis epiſcopis, licet nominationibus & codicillis regiis ſaepe impedita, etiam poſt ſeptimae & octavae ſynodi canones ſteterunt: quin ſeculo decimo ſecundo etiam epiſcopi a populo electi inveniuntur: quod ex S. Bernardo *epiſt. XII.* & *XVII.* conſtat. At hoc ipſo ſeculo etiam in eccleſiis Occidentis ceſſarunt populares epiſcoporum electiones: & ſummi pontificis electio ad ſolos cardinales: epiſcoporum vero ad collegia canonicorum eccleſiarum cathedralium devoluta eſt. Et longo ante tempore ceſſaverant populares electiones in cooptandis presbyteris aliiſque clericis inferioribus, eorumque loco ſucceſſerunt ad populum denuntiationes, quibus cuique imponitur, ut manifeſtet, quae noverit, impedimenta: quae diſciplina in *Ordine Romano* proponitur, & praeſentibus moribus obtinet.

§. VI. Devolutis ad collegia canonicorum eccleſiarum cathedralium electionibus epiſcoporum, multi prodierunt canones & pontificum decretales, quibus formae & ſollemnitates ele-

ctiones a capitulis celebrandae conſtituuntur, & exortae deciduntur controverſiae. Electionis formae plures eſſe poſſunt, ſed in eligendis praelatis, quorum morte viduae & ſine paſtore cenſentur eccleſiae, iure decretalium tres ſunt, *ſcrutinium*, *compromiſſum*, & divinitus facta *inſpiratio*, *cap.* quia propter 42. *ex. de electione*.

§. VII. Et ſcrutinium quidem modus eligendi ordinarius eſt, ita dictus à ſcrutatione, ſive diligenti ſuffragiorum inveſtigatione. Celebratur ſcrutinium, ſi praeſentibus omnibus, qui debent, volunt, & commode poſſunt intereſſe, tres de collegio fide digni ſcrutatores electione nullis ſollemnibus adſtricta adſumantur, qui ab omnibus etiam a ſe ipſis, ſecrete, ſingillatim, & diligenter ſuffragia voce, vel ſchedulis exquirent: quae mox in ſcripturam redacta in commune publicent, ita ſcilicet ut tantum numerum eligentium exprimant. Quo facto collatione habita ille cenſetur electus, *in quem vel omnes, vel maior & ſanior pars capituli conſenſit*, *cap.* 42. *ex. de elect.* Sed ne in rixas & turbas ſuffragiorum ponderatione evaderent electiones, moribus receptis ille cenſetur electus, in quem maior collegii pars conſentit. Cabaſſut. *thor. & prax. iur. can. lib. II. cap.* 24. *num.* 14.

§. VIII. Per compromiſſum electio celebratur, ſi nemine diſcrepante a capitulo deſignentur unus vel plures idonei clerici, quibus facultas eligendi demandatur, *cap.* 8. 30. & 42. *ex. de electione*. Electi compromiſſarii leges compromiſſo adiectas ſervare tenentur, alias electio irrita erit, *cap.* 32. *ex. eodem*: & ſi nullae expreſſae ſint leges, eae cenſentur appoſitae, quae ſecundum canones omnibus electionibus inſunt. Si in plures compromiſſum eſt, ille cenſetur electus, qui maiorem ſuffragiorum numerum meruit: in quo a ſcrutinio differt compromiſſum. Inductum eſt compromiſſum in electionibus, ne frequentibus inter eligentes diſſenſionibus, electiones in longum traherentur.

§. IX. Electio demum per inſpirationem facta cenſetur, ſi ſuffragia omnia, nullo praecedente ſpeciali tractatu, veluti a divino ſpiritu excitata in unam perſonam conveniant, *cap.* 42. *ex. de elect.* Hinc inſpiratio nulla requirit ſollemnia, nullam ſuffragiorum numerationem. Hac forma multi ex veteribus epiſcopis electi ſunt: verum peccatis noſtris inſpirationes factae ſunt rariores: nec hodie facile debent admitti, ne praetextu divini impulſus, electionum regulis neglectis, aditus tumultuoſis electionibus aperiatur. V. Eſpen. *par. II. ſect.* 3. *tit.* 4. *Edit. Lovanienſ.*

§. X. Vna ex tribus formis etiam Romani pontifices eligendi

di ſunt; at eorum electio multa habet peculiaria in eum finem inducta, ut celeriter & ſine turbis epiſcopus omnium princeps conſtituatur. Et quidem electio pontificis facienda eſt a cardinalibus uno conclavi incluſis; in quod praeſentes cardinales, ubi decem dies exſpectaverint abſentes, ingrediuntur, ibique habitare & certa ratione vivere debent, donec pontificem elegerint, *cap. 3. de elect. in 6.*, *Clement. 2. de elect.* Interim abſentibus cardinalibus licet re integra conclave ingredi, ut & egreſſis reverti; at nondum ingreſſis, aut egreſſis in abſentia nullum eſt ſuffragium. Item pontificis electio tum rata erit, ſi duae cardinalium partes in unum conveniant, *cap. 6. ex. de elect.* Nullus quoque ex cardinalibus etiam excommunicatus, ſuſpenſus, aut interdictus ab electione excluditur, ut omnis diſcordiarum vitetur occaſio, *cit. Clement. 2.* Quin etiam unus ex clericis non cardinalibus & alienigenis eligi poteſt in pontificem; quamvis ab Vrbano VI. ad haec tempora ſemper ex cardinalibus electus fuerit.

§. XI. Quacumque vero forma electio celebretur, ante omnia praelato iuſta perſolvenda ſunt, & inde ad electionem poteſt deveniri, *cap. 36. ex. de elect.* Hoc facto convocandi omnes, qui ſunt de capitulo, ſi ſuffragium habeant; itemque omnes, qui ex conſuetudine ſuffragii ius ſibi quaeſiverunt, *cap. 3. ex. de cauſſa poſſeſſ. & proprietatis*, modo excommunicatione, aut alia cenſura obſtricti non ſint, *cap. 9. ex. de conſuetudine*, *cap. 39. ex. de elect.* Vocandi vero ſunt non praeſentes, ſed & in eadem provincia abſentes, *cap. 35. ex. eod.* Abſentes vero ſi ex iuſta cauſſa venire impediantur, uni aut pluribus de capitulo in ſolidum vices ſuas poſſunt demandare, & ex conſenſu capituli etiam extraneum ſibi in procuratorem conſtituunt, *cap. 42. ex. de electione*, *cap. 46. eod. in 6.* Quod ſi eligentium aliquot, immo & unus non vocentur, electio nulla eſt, *cap. 36. ex. eod.*, modo contemti contemtuſve reclamaverint, *cap. 38. ex. eod.*

§. XII. Facta convocatione deinceps dicto die in eccleſia ipſa, cui paſtor praeficiendus eſt, aut alio loco conſueto, & quidem libere & palam electio celebrari debet, *cap. 42. §. ult. ex. de electione*; minus enim liberae & clandeſtinae electiones nomen electionis non merentur, utpote quae ſpontanea voluntate & palam fieri debet. Vocantur electiones clandeſtinae, quae celandi animo in privatis conventiculis importuno loco & tempore celebrantur.

§. XIII. Porro electionis celebratio in longum differri non debet, ne ex diuturna vacatione eccleſia damnum ſentiat. Iure veteri intra tres menſes electiones epiſcoporum debebant

 cele-

celebrari, niſi inevitabilis neceſſitas eas differri coegiſſet; quod ſynodus Chalcedonenſis *can. XXV.* ſtatuit: quo trium menſium ſpatio etiam electus debebat conſecrari. Similiter iure decretalium electio epiſcopi & maiorum dignitatum regularium etiam trium menſium ſpatio facienda eſt, *cap. 41. ex. de electione*; at neceſſe non eſt, ut hoc eodem tempore electus conſecretur. Si abſque legitima cauſſa tempore praeſcripto electio non fiat, eligentes pro ea vice cadunt electione; & paſtoris conſtitutio devolvitur ad ſuperiorem, *cit. cap. 41.*; quod eſt negligentiam praelatorum ſupplere.

§. XIV. Species electionis, ſed extraordinariae, iure decretalium *poſtulatio* cenſetur, quae eſt capituli petitio ad ſuperiorem directa, ut ex indulgentia eum in epiſcopatum aut dignitatem admittat, qui canonico vetatur impedimento, veluti ſi in epiſcopum poſtuletur triginta annis minor, aut alienae eccleſiae epiſcopus. Ergo in poſtulatione ante omnia celebratur electio, inde preces diriguntur ad ſuperiorem, ut per indulgentiam poſtulatum admittat. Si epiſcopi poſtulentur, ſuperior, qui veniam debet indulgere, eſt ſummus pontifex, *cap. 4. ex. de poſtulatione praelatorum*; proximi vero ſuperiores, ſi poſtulentur inferiores praelati. Quoniam vero a ſuperioris venia pendet poſtulationis admiſſio; poſtulatus ante impetratam veniam nullum ius adquirit, & re integra capitulum mutare ſententiam non vetatur.

§. XV. Poſt electionem celebratam electi oportet conſenſum exquirere, *cap. 34. ex. de electione*; daturque unius menſis ſpatium ab electione praeſentata, ut electus conſentiat: quo elapſo iure per electionem quaeſito cadit, *cap. 6. eod. in 6.* Electione ab electo admiſſa, electores amplius non poſſunt reſilire, *cap. 21. ex. eodem*, poteſtque, electoribus etiam invitis, petere a ſuperiore electionis confirmationem. Interim vero electus vetatur adminiſtrationi eccleſiae ſe immiſcere, exceptis epiſcopis & abbatibus extra Italiam, qui a pontifice confirmari debent; ob locorum enim diſtantiam iis benigne indultum eſt, ut omnibus ſuffragiis electi interim eccleſias adminiſtrent, *cap. 43. ex. de elect. cap. 5. eod. in 6.*

§. XVI. Penes capitula eccleſiarum cathedralium diu ſteterunt epiſcoporum electiones; at labentibus annis collationes paene omnium beneficiorum & electiones epiſcoporum in ſedem apoſtolicam devolutae ſunt. Electionibus ad pontificem devolvendis viam videntur muniiſſe frequentes inter eligentes electoſque diſcordiae ad ſupremum pontificis iudicium referri ſolitae, quibus decretales redundant. Primus Clemens v. ſuae collationi reſervavit cathedrales eccleſias, quae apud ſedem apo-

apoſtolicam tempore ſui pontificatus vacarent, *extravag.* 3. *de praebendis in comm.* Inde idem pontifex collationi pontificiae addixit eccleſias, quae clero & populo chriſtiano carerent, *Clement.* 5. *de elect.* Succeſſerunt alii pontifices in primis Benedictus XII., qui diſpoſitioni pontificis reſervavit omnes parochiales, epiſcopales, & archiepiſcopales eccleſias apud ſedem apoſtolicam quandocumque vacantes, *extravag.* 13. *de praeb. in comm.* Deinceps vero ſequentes pontifices ſuis cancellariae regulis generatim ſibi reſervarunt eccleſias epiſcopales, quocumque loco vacarent.

§. XVII. Canonicae epiſcoporum electiones & beneficiorum collationes in pontificem translatae auxerunt quidem Romanae ſedis dignitatem, at ordinem in Eccleſia receptum turbarunt, aliiſque incommodis viam aperuerunt. Hinc in ſynodo Conſtantienſi anno CIƆCCCCXIV. legati eccleſiae Gallicanae inſtanter petierunt, canonicas electiones collegiis canonicorum reſtitui. Sed ſynodus extinguendo ſchiſmati unice intenta, articulum de epiſcoporum electionibus & beneficiorum reſervationibus futuro pontifici & ſynodo commiſit; at inde electo Martino V. re infecta diſceſſum. Itaque paucis poſt annis in ſynodo Baſileenſi exclamarunt epiſcopi, reſcindi eccleſiarum & beneficiorum reſervationes. Et reapſe ſynodus omnes pontificias eccleſiarum & beneficiorum reſervationes excidit, excepta ea, quae ſexto decretalium libro inſerta, pontifici reſervabat beneficia, quae apud ſedem apoſtolicam vacarent, itemque exceptis illis, quas pontifices in dominio temporali ſedis apoſtolicae facere vellent. Conc. Baſileen. *ſeſ. XXII.* & *XXIII. cap.* 5. & 6.

§. XVIII. Decretum ſynodi Baſileenſis, quo eccleſiarum & beneficiorum reſervationes exciſae ſunt, lubens excepit eccleſia Gallicana: illud enim in comitiis Bituricenſibus anno CIƆCCCCXXXVIII. probatum, mox regia auctoritate ſub nomine *pragmaticae ſanctionis* publicatum eſt. Ita in Gallia canonicae electiones & liberae beneficiorum collationes reſtitutae. Sed in aliis provinciis decreta ſynodi Baſileenſis non pari veneratione excepta ſunt, atque ideo reſervationes eccleſiarum & beneficiorum in ſtatu ſuo perſtiterunt. Interim pontifices aegre ferebant pragmaticam ſanctionem, contra principes male habebant, ſibi ſubditos canonicos electionibus excidiſſe, & eccleſiis ſuorum regnorum epiſcopos a pontifice pro arbitrio dari. Ergo pactis conventis vel apoſtolicis indultis in multis regionibus nominationes epiſcoporum vel regibus conceſſae, vel capitulis reſtitutae; at confirmationes ſummo pontifici reſervatae.

CA-

CAPVT. XXIII.

De regia in electiones epiſcoporum poteſtate.

§. I. *Electiones epiſcoporum regis adſenſu indigebant.*
II. *Et Electio pontificis ab imperatore erat probanda.*
III. *Conſenſus regius erat vera confirmatio.*
IV. *Regiae epiſcoporum nominationes*
V. *Improbatae & remiſſae.*
VI. *Sed Regius adſenſus in electiones retentus.*
VII. & ſeq. *De regio in electiones epiſcoporum adſenſu in regno noſtro.*
IX. *Generatim regius in electiones adſenſus deſiit:*
X. *Et regiae epiſcoporum nominationes inductae.*

§. I. SVffragiis populi, quibus eligebantur epiſcopi, principum conſenſus accedere debebat, quo non impetrato non poterant conſecrari. Sunt principes reipublicae capita, & iura populi exercent univerſa; ac proinde iure meritoque in epiſcoporum electionibus praecipuum ſummorum imperantium debet eſſe ſuffragium: quod ipſa Eccleſia iuſtum & aequum eſſe vidit. *Vt cum voluntate Regis*, inquit ſynodus Aurelianenſis v. anno IↃXLIX. celebrata *can. X.*, *iuxta electionem cleri & plebis, ſicut in antiquis canonibus tenetur ſcriptum, a metropolitano pontifex*, hoc eſt epiſcopus, *conſecretur*. Id tamen verum eſt, initio chriſtianos imperatores integras ferme electiones populo reliquiſſe (a); at ſexto & ſequentibus ſeculis in Occidente ſic invaluit regius adſenſus, ut omnibus ferme electionibus neceſſarius haberetur (b).

(a) *Imperatores chriſtiani aliquando populi electionibus ſe immiſcuerunt, ſaltem ſi neceſſitas tuendae eccleſiaſticae diſciplinae, aut perſonae electae qualitas, aut ſubortae turbae imperium principis explicari poſtulabant.*

(b) *Et ſane in multis Occidentis eccleſiis ſeculis ſexto & ſequentibus regius adſenſus veluti ordinario iure in omnibus ferme epiſcoporum & abbatum electionibus erat neceſſarius. Novae per Europam ex ruinis Romani imperii conſtitutae & aliquando minus firmae dominationes id profecto poſtulabant, epiſcopos & abbates, quorum magna apud populos erat auctoritas, ſine regum*

§. II. Ipſa quoque ſummi pontificis electio etiam imperatoris conſenſu & confirmatione indigebat: cuius diſciplinae primordia ad compeſcendos tumultus ex ipſorum pontificum admonitione vulgata ſunt, *can.* 1. *D.* 98. Deinceps a Gothis Italiae regibus aliquando pontifices electi ſunt. Caſſiod. *lib. VIII. ep.* 15., Anaſtaſ. Biblioth. *in Silverio*. Sed ubi Italia, everſo per Narſetem Gothorum regno, iterum imperio Romano conſolidata eſt, electio ſummi pontificis confirmationi imperatoris evaſit obnoxia. Et ita inter pontificum electiones & conſecrationes ſaepe morae interiectae longiores. Ea tempeſtate Romani pontificis auctoritas in Occidente ſumma erat: atque ideo interfuit imperatorum, tam longe ab Italia degentium, neminem, quem ipſi non probaſſent, in pontificem ordinari. Sed a tempore Leonis Iſauri imperatorius in pontificis electionem adſenſus variam habuit fortunam: deſiit tandem ſeculo undecimo, quum de inveſtituris ardebant controverſiae; quod Ioannes Mabillonius *Muſ. Ital. tom. I. par.* 2. *p.* 42. obſervat.

§. III. Conſenſus vero regius electioni epiſcoporum accedens non nuda erat caerimonia, ſed potius ex cauſſis facta confirmatio; licebatque ideo regibus factam electionem expendere & ex cauſſis reiicere: quod etiam in pontificum electione imperatores faciebant. Ioan. Diac. *vit. Greg. M. lib. I. cap.* 39. Cauſſae vero, quibus licebat regibus electiones excludere, erant illae ipſae, quae eas minus legitimas faciebant vel vitio perſonarum, vel electionis: eratque etiam inter cauſſas excluſionis, *ſi electus minus aptus eſſet ſervitio Regis*. Quod vero ex cauſſis licebat regibus electiones rejicere factum eſt, ut regius in factam electionem adſenſus *conceſſio*, vel *donatio* epiſcopatus diceretur. V. Chriſt. Lup. *diſſ. III. prooem. de regia antiſt. nominat. cap.* 6.

§. IV. Regia poteſtas, cuius adſenſu probari debebant electiones, in Occidente ulterius proceſſit, & ablata clero & populo electionum libertate, codicillis ſuis epiſcopos deſignavit; quod

---

gum conſenſu non conſtitui. Eo quoque contulerunt feuda, quibus ex regum munificentia eccleſiae & monaſteria aucta fuerant itemque mos in multis Europae regnis receptus adhibendi in regum conſilia & reipublicae adminiſtrationem cum reliquis proceribus etiam epiſcopos. Scilicet neceſſarium viſum eſt, feudorum poſſeſſores & reipublicae adminiſtros ſine ſuffragio principum non creari.

quod Eccleſia aegre tulit (*c*). Sane ſub Merovingiis in Gallia & ſub Wiſigothis in Hiſpania principum diplomatis ut plurimum epiſcopi electi ſunt (*d*). Et quamvis Carolus M. & Ludovicus Pius electiones populo reſtituerint, *can.* 34. *D.* 63., Hinc. Rhemen. *epiſt. XII. cap.* 3.; tamen principes iſti ſuas egreſſi leges, ſaepe nominarunt epiſcopos. Vſurpatae etiam regiae nominationes in Anglia & Germania: quin in Germania poſtquam in abuſionem degenerarunt inveſtiturae, epiſcopis & abbatibus dari ſolitae (*e*), electiones veluti iura regia habitae ſunt. Sed Italiae eccleſiae ſub Gothis & Langobardis principibus, praeſertim quae a metropoli Romana pendebant, integram ferme electionum libertatem retinuerunt: quod Florus Magiſter *de elect. cap. VI.* teſtatur. Toto autem hoc tempore, quo in uſum abierant regiae epiſcoporum nominationes, principes de ſuo iure ſaepe remittebant, & vacantibus eccleſiis concedebant electiones (*ſ*).

§. V.

(c) *Chriſtiani imperatores ad turbas in electionibus frequentes evitandas, aut conſopiendas, vel ſponte vel ab epiſcopis & populis interpellati ſaepe epiſcopos nominarunt. Deinceps quinto & ſequentibus ſeculis in Oriente electiones patriarcharum praeſertim Conſtantinopolitanorum ab imperatoribus factae ſunt: quae quando ſine vi & ex eccleſiarum utilitate fiebant, ab Eccleſia improbatae non ſunt, Gregor. M.* lib. VI. epiſt. 6., *Nicol.* I. epiſt. ad Michael. III. imperatorem: *quin potius petentibus synodis invaluerunt. Diſtant vero ab his electionibus illae, quibus manu militari populis repugnantibus & invitis imperatores Conſtantius, Leo Iſaurus, & Conſtantinus Caballinus ad Arianam & Iconoclaſticam haereſim conſtabiliendam epiſcopos dederunt.*

(d) *In Hiſpania concilium Toletanum* XII. *anno* IↃCLXXXI. *habitum* can. 6. *Regi conceſſit nominationem epiſcoporum Hiſpaniae, ea tamen lege, ut omnes nominati ab epiſcopo Toletano probarentur & conſecrarentur. Et ita Hiſpaniae reges deinceps epiſcopos nominarunt optimo iure, hoc eſt iure regio & eccleſiae conceſſione. Quo diſtabant a Galliae Regibus, qui eccleſia ferme reluctante & tolerante nominare ſolebant.*

(e) *Nomine inveſtiturae proprie veniebat conceſſio feudorum & reliquorum regalium ſolemni baculi & anuli traditione a principibus facta.*

(f) *Iam vero regiis epiſcoporum nominationibus synodus ſeptima generalis* can. III. *videtur obſtare, quae damnat electiones, quae ſecularium principum auctoritate fiant, innuitque ca-*

no-

§. V. Sic epiſcoporum nominationes in Occidentis eccleſiis proceſſerant : at ſeculis undecimo & ſequenti eas abolendas pontifices Leo IX., Gregorius VII. aliique magnis animis ſuſceperunt. Ergo multae ſynodi celebratae, in quibus ſtatutum, ne ſine electione cleri & populi epiſcopi conſtituantur : & ſimul damnantur epiſcoporum electiones a regibus factae. His decretis vinci paſſi ſunt reges Galliae & Hiſpaniae, qui electiones eccleſiis reſtituerunt. Et in Germania poſt diuturna de inveſtituris bella epiſcoporum electiones pactis conventis inter Calliſtum II. pontificem & Henricum V. imperatorem eccleſiis ceſſerunt; tantumque datum imperatori, ut epiſcoporum & abbatum Teutonici regni electiones in praeſentia illius ſine vi & ſimonia fierent.

§. VI. Quamvis vero Romani pontifices regias epiſcoporum nominationes ſublatas everſaſque voluerint; tamen iidem probarunt & admiſerunt regium in electionem adſenſum, ſed poſt celebratam electionem interponendum: regius enim poſt factam electionem adſenſus non officiebat electionum libertati, & porro regiae dignitati inerat. Itaque reges, abdicatis nominationibus, deinceps factas electiones confirmarunt: quod ius regium decretales pontificum frequenter proponunt, *cap.* 14. 20. *&* 28. *ex. de electione*. Verum non defuerunt reges, qui aliquid ex antiquo iure retinuerunt: nam in regno Galliae ſeculo decimo ſecundo & ſequenti electiones ex praevia regis conceſſione fiebant; quod etiam in Anglia obtinuiſſe videtur, *cap.* 5. *de electione in* 1. *collect.*

§. VII. Iam hac ipſa aetate, qua, reſtitutis canonicis electionibus, Reges optimo iure probandi factas epiſcoporum electiones fruebantur, regnum Siciliae a Nortmannis inſtitutum eſt. Ergo Reges noſtri iure regio & pactis conventis cum ſede apoſtolica celebratas epiſcoporum electiones expendebant, eaſque ex cauſis reiicere & probare poterant (g). Et pupillo adhuc Fri-

nonem apoſtolicum adverſus eos, qui terrenorum principum favore graſſantur ad epiſcopales ſedes; & porro ſtatuit, ut electiones epiſcoporum ab epiſcopis ex regulis Nicaenis fiant. Sed hoc canone tantum prohibentur electiones epiſcoporum, quas vi ac potentia principes faciebant, quales ſub iconoclaſtis imperatoribus plures fuerint: quod Balſamon in cit. can. III. *obſervat.*

(g) *Sane inter Hadrianum* IV. *pontificem Beneventi obſeſſum & Guilelmum* I. *Siciliae regem inita pace, inter alios articulos de electionibus epiſcoporum placuit, clericos perſonam idoneam*

Friderico II. Innocentius III. illius tutor *vice regia* epiſcoporum electiones confirmabat, *cap.* 18. *ex. de electione*. Sed eo rem redegit Innocentius, ut tantum in ſpeciem regium adſenſum ſervaſſe videatur : etenim ea lege Conſtantiae Friderici matri ipſique puero Friderico dedit regni inveſtituram, ut Rex requiſitus omnino factae electioni conſentiret. Nimirum ademit rebus noſtris electiones expendendi & ex cauſſis etiam reiiciendi facultatem. Qua de re grandior factus Fridericus ipſe conqueſtus eſt.

§. VIII. Sed Siciliae regno ad Andegavos comites opera & ſtudiis ſummorum pontificum translato, regius in factas electiones adſenſus omnino deſiit adhiberi : idque pactis inveſtiturae a Clemente IV. pontifice Carolo I. Regi datae comprehenſum eſt, tantumque integrum ius patronatus regibus noſtris competens remanſit. Parum fuit Carolo Andegavorum comiti aliquid de regni iuribus perdere, & regnum tum ceterorum florentiſſimum adquirere. Abdicato regio in electiones adſenſu, integrum Reges noſtri vetandi ius retinuere, ne qui ſibi ſuſpecti, aut alias minus probati eſſent, in epiſcopos eligerentur, aut eoſdem non admittendi, ſi iam electi & conſecrati eſſent. Hinc emerſit *regium placitum*, ut vulgo dicitur, ſine quo Reges noſtri paſſi non ſunt, ut electi & conſecrati epiſcopi eccleſiarum ſuarum regimen ſuſciperent.

§. IX. Regius vero in epiſcoporum electiones adſenſus generatim infirmari debuit, ubi electiones epiſcoporum in Romanos pontifices tranſierunt. Indignum ſcilicet viſum eſt, electiones a pontifice factas laico regum iudicio ſubiacere. Et quamvis Reges electionibus adſentientes, ſub iudicio minime ſubiicerent peractas a pontifice electiones ; ſed potius regia iura, quae non patiuntur epiſcopos ipſis invitis conſtitui, exercent ; tamen ubi pontifices ſibi electiones epiſcoporum reſervarunt, veluti oblanguit regia illarum confirmatio, ſatiuſque viſum regibus pati, ut regia iura interquieſcerent, quam cum pontificibus concertare.

§. X. Ceterum poſtquam ſummi pontifices bullis ſuis & cancellariae regulis electiones epiſcoporum ſedi apoſtolicae addixerunt, regiae epiſcoporum nominationes in pleriſque regnis reſtitutae ſunt. Nimirum pontificiae eccleſiarum cathedralium,

---

neam eligere, factam electionem omnibus aliis ignotam Regi offerre, Regem vero electionem expendere & probare, ſi electus nullas pateretur exceptiones.

ut & ceterorum beneficiorum reſervationes, non minus collegiis canonicorum & ordinariis collatoribus, quam ipſis regibus odio fuere. Ergo pactis conventis, vel apoſtolicis indultis, vel iure patronatus nominationes epiſcoporum vel regibus datae, vel capitulis reſtitutae; at confirmationes ſummo pontifici reſervatae ſunt. Apud nos vero tantum viginti quatuor epiſcopatus ſunt regiae nominationis (*h*): quod Clemens VII. Carolo V. eiuſque in regno ſucceſſoribus conceſſit.

CA-

(h) *In Gallia poſt diuturnas de pragmatica ſanctione inter reges & pontifices controverſias tandem pactis conventis inter Leonem* X. *& Franciſcum* I. *Regem nominatio epiſcoporum & abbatum & priorum conventualium, quorum morte viduan cenſetur eccleſia, Regi ceſſit, pontifici vero confirmatio: tantumque excepti epiſcopatus, abbatiae, & prioratus privilegio pontificio ſibi eligendi praelatos aucti, in quibus canonicae electiones ſublatae non ſunt. Et in Hiſpania Rex catholicus epiſcopos nominat ex iure patronatus, aut potius ſummorum pontificum privilegiis. Mariana* hiſt. Hiſp. lib. XXIV. cap. 16. lib. XXVI. cap. 5. *Pari quoque iure plerique alii reges in nominandis ſibi ſubiectis epiſcopis utuntur: quod Michael Rouſſellius* hiſt. pontif. iuriſdict. lib. II. cap. 7. *late perſequitur. Sed in Germania pactis conventis inter Nicolaum* V. *pontificem & Fridericum* III. *imperatorem & nonnullos alios principes capitulis electiones reſtitutae ſunt.*

CAPVT XXIV.

De ordinandorum examine & electionis confirmatione.

§. I. *Electi ad ſacrum miniſterium probandi. De ordinatis* furtive.
II. *Circa quae examen inſtitui debet.*
III. *Cuius eſt examen ordinandorum inſtituere.*
IV. *Quid ſi electi indigni reperiantur?*
V. *Confirmatio electionis epiſcopi quid? Et quando inducta.*
VI. *Confirmatio fit a metropolitano praevia cauſae cognitione.*
VII. *Petenda certo tempore.*
VIII. *Effectus confirmationis.*
IX. *Hodie electiones epiſcoporum a pontifice confirmantur.*

§. I. Electi & deſignati ad ſacrum miniſterium tum debent conſecrari, ſi. inſtituto examine, ſive *ſcrutinio*, ut appellant decretales, conſtet, eos tanto honore dignos eſſe. Nec enim cito manus ſunt imponendae. 1. *ad Timoth. V.* 22., hoc eſt nemo debet ſine diuturna diſcuſſione & examine inter ſacros miniſtros cooptari. Chryſoſt. *hom. XVI. in* 1. *ad Timoth.* Valebant quidem in eligendis clericis populi ſuffragia ad bonorum merita & malorum crimina detegenda; at in re tanti momenti ulteriorem diligentiam adhibitam Eccleſia voluit, ut factis ipſis conſtaret, aptos & idoneos eſſe, qui eligebantur, *can.* 2. *D.* 24. Qui examine non praemiſſo ordinantur, *furtive* ordinari dicuntur. Tales olim a clero abiiciebantur, *can.* 4. *D.* 81.; at iure decretalium ante ordinationem ſub excommunicatione propoſito interdicto, ne aliquis per furtum accedat, ſunt irregulares, tantumque habitu regulari ſuſcepto per pontificem reſtituuntur: ſed interdicto illo omiſſo, ex venia epiſcopi in ordinibus ſuſceptis miniſtrabunt & ad maiores ordines promoventur, *cap.* 1. & *ſeqq. ex. de eo qui furtive ordinem ſuſcepit.*

§. II. Ordinationi praecedens examen ſpectat canonicas ordinandorum qualitates, ac praecipue mores, & ſcientiam, cuique gradui propriam. Et boni quidem mores ferme probantur aliorum teſtimoniis, quae tum ſunt idonea, ſi teſtes probati & diligentes viri ſint, & vitam eius, de quo teſtantur, cognitam & perſpectam habeant. Hinc ſynodus Meldenſis apud Reginonem *lib. I. cap.* 396. ſtatuit, ut nemo ordinetur, niſi in civitate, ubi examen inſtituitur, ad minimum uno moretur anno

anno. Scientia vero exploratur propoſitis interrogationibus de iis, quae ſcire clericus oportet, theologiam nempe & ſacros canones. Gradus academici in vile abierunt mercimonium, & idoneam fidem de diſciplinis non faciunt.

§. III. Inſtituitur autem examen ab eo, cuius eſt manuum impoſitio, *cap.* 14. *ex. de electione*. Et ita epiſcoporum examen ſpectabat ad metropolitanum & epiſcopos provinciae, metropolitanorum ad patriarchas, & in dioeceſibus, ubi nulli erant patriarchae, ad ipſos epiſcopos provinciales. Presbyterorum vero & aliorum clericorum examen epiſcopus, cui eorum ordinandorum ius eſt, debet inſtituere. Id autem facere debet epiſcopus accitis ſacerdotibus & aliis prudentibus viris, qui legis divinae & ſacrorum functionum peritia cenſentur. Greg. M. *lib. II. ep.* 48. Trident. *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 7.

§. IV. Examine abſoluto, minus idonei reiiciuntur, electores, qui ſcientes indignum elegerunt, pro ea vice ipſo iure eligendi poteſtate cadunt, & electio devolvitur ad ſuperiorem, modo omnes ſcienter indignum elegerint: nam ſi maior pars indignum, minor vero dignum eligat, minoris partis electio admittitur, *cap.* 22. & *ſeq. ex. de electione*. Quod ſi in ipſis electionum ſollemnibus peccatum ſit, ſententia opus eſt, ut eligendi iure capitulum cadat, *cap.* 42. & 56. *ex. eodem*; niſi confirmatio ad pontificem pertineat, vel electio per appellationem ad ipſum deferatur, quibus caſibus ius omne ad pontificem devolvitur, qui aliquando ad ipſos electores remittere conſuevit. Franc. Florens *ad tit. de electione*.

§. V. Quicumque per examen idonei reperti ſunt, ad ſacrum miniſterium admitti debent. Ita presbyteri & reliqui clerici ſtato tempore ordinantur; epiſcopi vero confirmantur, & inde manuum accipiunt impoſitionem. Ut vero nunc de epiſcoporum confirmatione agamus; ea eſt ipſa conceſſio epiſcopatus per ſuperiorem facta, quae praevia cauſſae cognitione probatur facta electio, & electus paſtor eccleſiae conſtituitur, manus impoſitione in alium tempus dilata. Per decem ferme ſecula epiſcopi ſola manuum impoſitione conſtituti ſunt, unoque ferme actu confirmabantur & ordinabantur. Inde confirmatio epiſcoporum a conſecratione diſtincta eſt, eodem ferme modo, quo collatio beneficii ab ordinatione inferiorum clericorum ſeparata eſt. V. Eſpen. *par. I. tit.* 14. *cap.* 1. Et ita iure decretalium ut epiſcopus conſtituatur, & omni ſacra poteſtate inſtructus ſit, tres actus, electio nempe, confirmatio, & conſecratio requiruntur; contra in veteri diſciplina epiſcopi electi tantum ſolebant conſecrari.

§. VI. Sic autem accepta epiſcoporum confirmatio iure de-

cretalium ad ſolum metropolitanum ſpectat ; ſeparata enim ab ordinatione confirmatio praeſentiam plurium epiſcoporum minus neceſſariam fecit . Confirmat vero metropolitanus electiones praevia cauſſae cognitione , qua in electi qualitates & electionis ſollemnia inquirit . At iudicium examinis iure decretalium ad formulas forenſes , quae iam eccleſiaſticum forum occupaverant , accomodatum eſt . Ergo metropolitanus ſpecialiter electos & contradicentes vocat , ceteros vero per edictum , *cap. ult. de electione in 6.* , terminoque citationis elapſo in electi qualitates & modum electionis inquirit : & lata ſententia , ad pontificem provocatur , unde nova iudicia , quibus libri decretalium abundant .

§. VII. Electionis autem confirmationem electus ipſe ſive ſolus, ſive cum eligentibus petere debet trium menſium ſpatio a conſenſu in electionem praeſtito : quo tempore exacto irrita cenſetur electio , niſi iuſtâ cauſſa petendae confirmationis fuerit impedimento , *cap. 6. de elect. in 6.* Et deinceps intra tres menſes a die confirmationis epiſcopi debent conſecrari ; quibus elapſis perceptos fructus reſtituent , & ſi intra totidem menſes id facere negligant , eccleſiis ipſo iure privantur . Trident. *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 2. Ita contra veterem diſciplinam , quae trium menſium ſpatio epiſcopos eligi & conſecrari praecipiebat *can.* 2. *D.* 75. , diutius ſine paſtore eccleſiae eſſe coguntur .

§. VIII. Plures & inſignes confirmationis epiſcopalis effectus ſunt . Nexus inter epiſcopum & eccleſiam , ſive ſpirituale coniugium electione initiatum , ratum fit confirmatione , & manuum impoſitione completur , *cap.* 4. *ex. de translatione epiſc.* Item epiſcopus in confirmatione omnem ſacram accipit iurisdictionem , *cap.* 7. *ex. de electione* , non vero ea , quae *αμεσως* ordinationi adhaerent . Epiſcopus quoque confirmatus ſtatim epiſcopalibus privilegiis & inſignibus utitur ; *cap.* 27. *ex. eodem* : ſtatimque eccleſiae poterat adminiſtrationem ſuſcipere . Quae omnia antiquae adverſantur diſciplinae , quae epiſcopi iuriſdictionem & omnem ſacram poteſtatem ab ordinatione repetebat , nec inter ordinis & iuriſdictionis poteſtatem diſtinguebat . Id tantum ſupereſt de antiqua diſciplina , quod ante conſecrationem confirmatus ſimpliciter non dicitur *epiſcopus* , ſed cum adiuncto *electus* .

§. IX. Sed tandem confirmationes epiſcoporum in Occidente una cum epiſcopatuum reſervationibus ad pontificem Romanum delatae ſunt ; indignum profecto viſum , pontificis iudicium epiſcopum eligentis a metropolitano confirmari . Et quamvis ex noviſſimis inſtitutis nominationes in multis provinciis ceſſe-

ceſſerint ſummis imperantibus, & in Germania capitulis electiones reſtitutae ſint; tamen ius confirmandi epiſcopos omnes penes pontificem remanſit. Expediunt vero pontifices confirmationes in conciſtorio cardinalium praevia cauſſae cognitione; at ſic confirmati ex novis decretis non poſſunt ſuarum eccleſiarum adminiſtrationi ſe immiſcere, niſi poſt acceptas a pontifice litteras, quae de confirmatione, aut conſecratione teſtentur, *extravag. 1. de elect. inter comm.* Quin apud nos nec poſſunt ſe immiſcere eccleſiarum adminiſtrationi, niſi litterae pontificis ſollemni regis adſenſu donatae ſint.

CAPVT XXV.

De ſacris ordinationibus, & primo de materia & forma, aliiſque adnexis ſollemnibus.

§. I. *Ordinatio quid?*
II. *Differt ab ordine. Ordinum numerus.*
III. *Non omnis ordinatio ſacramentum eſt.*
IV. *Materia ſacramenti ordinationis;*
V. *Et forma.*
VI. *Traditio inſtrumentorum ſub certis formulis:*
VII. *An pertineat ad vim ordinationis?*
VIII. *Epiſcopi & presbyteri unguntur.*
IX. *Vbi & quando ordinationes celebrandae?*

§. I. Iam electi & probati ad ſacrum miniſterium proprio ſollemnique ritu initiantur, & ſpiritualem poteſtatem accipiunt; qui ritus a Latinis eccleſiaſticis ſcriptoribus ſaepe dicitur *ordinatio*, *conſecratio*, & *benedictio*, a Graecis vero χειροτονία a ritu elevandarum & imponendarum manuum, qui praecipuus eſt in maioribus clericis creandis. Eſt vero ordinatio proprie ſic dicta chriſtianae religionis ſacramentum, quo ſollemni inauguratione poteſtas ſpiritualis ad obeunda ſacra miniſteria non ſine gratiae effuſione confertur: quod catholicae fidei dogma eſt. V. Hallier. *de ſacr. elect. & ordinat. par. II. ſect. 2. cap. 1.*

§. II. Hoc ſenſu accepta ordinatio diſtat ab ordine: nam illa eſt ipſa ſacra caerimonia, iſte vero ipſa poteſtas data, &

 hinc

hinc vulgatum illud, *ordines conferre* (a). Plures vero ſunt ordines, quorum alii maiores, alii minores. Et maiores quidem ſunt epiſcopatus, presbyteratus, diaconatus, & ex nova diſciplina etiam hypodiaconatus. Minores vero in eccleſia Latina ſunt acolythatus, exorciſtatus, lectoratus, & oſtiariatus: quorum omnium officia ex ſuperioribus ſatis conſtant.

§. III. Sacramentum ordinationis ex communi & certa Eccleſiae doctrina poſitum eſt in creandis epiſcopis, presbyteris, & diaconis. Nam quod ſpectat ad hypodiaconos & inferiores clericos, magis eſt, ut ritus, quibus creantur, veri nominis ſacramenta non ſint: quod Ioannes Morinus *de ſacris ordinat. par. III. exercit.* 11. *cap.* 1. *& ſeqq.* pluribus demonſtrat. Nimirum ritus iſti ab Eccleſia inſtituti ſunt: & ſacramenta rebus & verbis a Deo inſtitutis conſtant. Interim etſi ſaltem tres ſint ordines, quibus ratio ſacramenti omnino convenit; non tamen tria ſunt ordinationis ſacramenta, ſed unum. Omnes enim ordines ad ſacerdotium referuntur: atque ideo in illo unum quodammodo ſunt: quod S. Thomas *quaeſt. XXXVII. ſupplem. art.* 1. *ad* 2. obſervat.

§. IV. Ordinatio autem, utpote veri nominis ſacramentum, rebus & verbis, vel, ut recentiores theologi dicere ſolent, *materia* & *forma* tamquam elementis conſtat. Et res quidem, ſignum externum, quo maiores ordines conferuntur, ex apoſtolica traditione eſt manuum impoſitio. Sane apoſtoli impoſitis manibus crearunt diaconos, *Actor. VI.* Patres quoque ſemper maiores ordines per manuum impoſitionem datos adſerunt: & libri rituales Graeci & latini cuiuſque aetatis in conſecrandis ſacris miniſtris ſemper manuum impoſitionem praeſcribunt (b). Minores vero ordines, quibus ratio ſacramenti non con-

(a) *Nomine* ordinis *ex natura adiunctorum aliquando ipſa ordinatio deſignatur, ut in titulo decretalium* de ſcrutinio in ordine faciendo: *qua notione ordo etiam recte unum ex ſacramentis eſſe dicitur. Trident.* ſeſ. XXIII. cap. 3. *&* can. 3.

(b) *Ritus imponendarum manuum in creandis ſacris miniſtris ab Iudaeis in Eccleſiam videtur derivatus. Sane ſolemnis & pervetuſtus eſt apud Iudaeos ritus imponendarum manuum in benedictionibus impertiendis. Genes.* cap. XLVIII. v. 13. & ſeqq. *Moyſes extenſis impoſitiſque manibus miracula patrabat, & divinam virtutem & potentiam cum iis, quibus manum imponebat, communicabat. Et Iudaei presbyteros manibus impoſitis crearunt. V. Selden* de ſynedr. lib. II. cap. 7. §. 1.

convenit, apud Latinos inſtrumentorum traditione, non ulla manuum impoſitione collati ſunt. Conc. Carthag. IV. *can.* 5. & *ſeqq*.

§. V. Verba vero, quae elemento addita ſacramentum conſtituunt, ex apoſtolica traditione preces ſunt, quibus rogatur Deus, ut ſpiritum gratiae ſuae infundat, & poteſtatem det ad miniſteria commiſſa obeunda. Certe apoſtoli ieiunantes & orantes diaconos crearunt: & antiqui patres precibus ordinationes factas deſcribunt (*c*). Quod ſi praeſentibus moribus apud Latinos in creandis maioribus clericis verba, quae ipſam manuum impoſitionem comitantur, preces non continent; ſed potius indicant dari poteſtatem & Spiritum ſanctum, veluti in conſecrandis epiſcopis conſecrator dicit: *accipe ſpiritum ſanctum*: id non facit, ut verba iſta eſſentialem ordinationis formulam conſtituant. Etenim in compertis eſſe debet, etiam in nova diſciplina eſſentiales ordinationis formulas eſſe preces, quae manuum impoſitioni reſpondent, eique olim adhaerebant, formulas vero indicantes uſu acceſſiſſe ad preces neceſſarias. V. Nat. Alexandr. *theol. dogm.* & *moralis lib. II. de ſacram. ordinis cap.* 1. *art.* 6. Et qui quaeſo ad ordinationis intimam conſtitutionem pertinere poſſunt formulae, quas antiquitas ignoravit?

§. VI. Sollemnis quoque in conſecrandis Eccleſiae miniſtris eſt traditio inſtrumentorum, quae fit ſub certis formulis, quae poteſtati cuiuſque ordinis propriae reſpondent. Ita presbytero traditur patena cum pane & calix cum vino ſub formula, *accipe poteſtatem offerendi ſacrificium in Eccleſia pro vivis & mortuis in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti*. Et diacono traditur evangelium ſub formula, *accipe poteſtatem legendi evangelium in Eccleſia Dei &c.* & ita porro reliquis inferioribus clericis propria inſtrumenta conceptis verbis traduntur. In eccleſia Latina minores ordines ſemper per traditionem inſtrumentorum videntur fuiſſe collati. Conc. Carthag. IV. *can.* 5. *ſeqq*.

(c) *Plures manuum impoſitiones & preces adhibentur in conſecrandis presbyteris, ſed illae tantum ad intimam ordinationis naturam pertinent, quae apoſtolicae ſunt inſtitutionis, & per omnem Eccleſiam ſervatae ſunt, qualis profecto eſt illa, qua tam epiſcopus, quam ſacerdotes manum dexteram ſuper ordinandum extenſam tenent, & epiſcopus ſtans cum mitra recitat orationem antiquiſſimam, quae etiam hodie in Pontificali exhibetur. V. Morin.* de ſacris ordinat. par. III. exercit. 7. cap. 2.

ſeqq. Sed in creandis clericis maioribus per decem priora ſecula nulla apud Latinos uſurpata fuerunt inſtrumenta, quae poſt ſeculum decimum adhiberi coepta ſunt; apud Graecos vero ſemper ignota fuerunt, & nunc etiam ignorantur. Morin. *de ſacris ordinat par. II. exercit.* 2. 7. & 9.

§. VII. Quae quum ita ſint, inſtrumentorum iſtae traditiones cum adiectis formulis ad intimam ordinationis naturam iure divino non videntur pertinere. In veteri enim diſciplina tantum per manuum impoſitionem clerici maiores creabantur, & eccleſia Graeca adhuc ignorat inſtrumenta. Et ſi Eugenius IV. *in decreto* ordinationis materiam dixit eſſe inſtrumenta, quorum traditione ordines conferuntur, formam vero verba traditionibus reſpondentia; non propriam & intimam ordinationis materiam & formam voluit indicare, ſed peculiares ritus, quos eccleſia Romana addiderat ritui apoſtolico, hoc eſt manuum impoſitioni. Interim adſiduo eccleſiae Latinae uſu videntur inſtrumenta eorumque formulae ad materiae & formae integritatem pertinere, quod viri docti Morinus, Eſpenius, aliique obſervant. Scitum eſt, poſſe Eccleſiam ſacramentis ritus & conditiones addere, quibus omiſſis illa nullius effectus ſint.

§. VIII. Praeterea in ſacris ordinationibus apud Latinos unctio adhibetur, qua epiſcopi caput & manus ſacro chriſmate, manus vero presbyteri oleo catechumenorum precibus adhibitis unguntur. Ritus iſte non eſt apoſtolicae inſtitutionis (*d*), nec unquam a Graecis adhibitus eſt: & in eccleſia Latina poſt quintum ſeculum ſenſim invaluit, exemplo fortaſſe ſacerdotum veteris legis, qui dum creabantur, oleo inungi debebant: quod apertis verbis Deus *Levit. VIII. v.* 12. praecepit (*e*). V. Morin. *de ſacr. ordinat. par. III. exercit.* 6. *cap.* 1.

§. IX.

(d) *Innocentius* III. *in* cap. un. ex. de ſacra unctione *uſum unctionis in conſacrandis epiſcopis & presbyteris ab exemplo apoſtolorum arceſſit & derivat, idque auctoritate decretalis ſub nomine Anacleti papae in* can. 1. D. 75. *Sed decretalis iſta poſterioris aetatis figmentum eſt, ex officina Mercatoris vulgata.*

(e) *Solemnis apud Iudaeos & ethnicos in ſacris olei uſus fuit & ita quidquid Deo diiſve dicabant, oleo adſpergebant.* V. *Spencer.* de legib. Hebraeor. ritualibus & *Ioan. Cleric.* not. ad Iudic. IX. 9. *Hine Iudaei oleo inungebant ſacerdotes, qui Deo conſecrabantur. Sed gentes indifferenti ritu in ſtupidam proruerunt ſuperſtitionem; ſiquidem res omnes, quas ungebant, adorabant;*

quod

§. IX. Celebrari autem debent ſacrae ordinationes in eccleſia, & quidem in publico Dei cultu tempore ſacrae liturgiae (*f*). Et ex veteris diſciplinae regulis ordines maiores in altari & ſanctuario, minores vero extra ſanctuarium conferebantur: qui mores apud Graecos adhuc vigent. V. Morin. *loc. cit. cap. 6.* Scilicet creabantur clerici in locis, ubi tempore liturgiae inſerviebant. At ex praeſenti eccleſiae Latinae uſu minores ordines & primam tonſuram etiam extra eccleſiam conferre licet.

CA-

quod ethnicae ſuperſtitionis caput Reinerus Vervvey de unctionibus gentilium *pluribus illuſtrat. Interim quamvis Eccleſia multos Iudaeorum ritus ſuos fecerit; non tamen in conſecrandis ſacerdotibus initio oleum adhibuit, fortaſſe quod ex vetuſta diſciplina chriſtiani omnes in baptiſmo oleo ungi ſolerent: qua unctione late dictum ſacerdotium conſequebantur. Tertull.* de bapt. cap. VII.

(f) *Celebrari ſolebant ordinationes in ſacra liturgia, atque ideo excluſis catechumenis, quibus ex arcanae diſciplinae rationibus ſacramenta celabantur. Chryſoſt.* hom. XVIII. in ep. 2. ad Cor., *Theodoret.* hiſt. relig. cap. XIII. *Sed tempore, quo fiebant miniſtrorum electiones, ſoli catechumeni ſic dicti* audientes *videntur excluſi. Conc. Laodic.* can. V.

CAPUT XXVI.

De ſacrae ordinationis miniſtro.

§. I. *Miniſter ſacrae ordinationis epiſcopus.*
II. *Epiſcopi a quibus ordinantur.*
III. *Epiſcopus proprius ad ordinandos clericos in veteri diſciplina:*
IV. *In nova eſt quadruplici titulo.*
V. *Bulla* Speculatores.
VI. Italo-Graeci *a quo epiſcopo ordinantur.*
VII. *Epiſcopus proprius ad ordinandos regulares.*
VIII. & ſeq. *De litteris dimiſſoriis ad ordines recipiendos.*
X. *Quae poena irrogatur, ſi epiſcopus alienos ſubditos ordinet.*

§. I. Miniſter ſacrae ordinationis, praeſertim ſi de maioribus clericis creandis agatur, ſolus epiſcopus eſt, quae eſt Eccleſiae doctrina. Presbyteri ſimul cum epiſcopo in creandis aliis presbyteris tantum manus imponunt; at ipſi ordinationes maiorum clericorum omnino facere vetantur. *Quid facit, excepta ordinatione, epiſcopus*, inquit Hieronymus *ep. LXXXV. ad Evagrium, quod presbyter non faciat?* Et ad epiſcopum conſecrandum ferme tres epiſcopi requiruntur, quod pluribus illuſtrat Thomaſſinus *de veteri & nova eccleſiae diſciplina par. II. lib.* 2. *cap.* 12., ſed ad creandos presbyteros & ceteros inferiores clericos unus epiſcopus ſufficit. Quod vero ſpectat ad clericos minores, ii ſaltem extra ordinem a presbyteris creari poſſunt: quo iure utuntur presbyteri cardinales in parochiis, quas Romae tenent, & ordinum abbates conſecrati, ſi ordinandi ſubditi ſint & regulares. Conc. Nicaen. 11. *can. XIV. Trident. ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 10.

§. II. Sed epiſcopi non promiſcue omnes poſſunt ordinare, ſed tantum ſibi ſubditos, itemque eos, qui ſui ordinis & conventus principes ſunt, ut quilibet a proprio epiſcopo ordinetur. Itaque ius ordinandi epiſcopos provinciae erat penes metropolitanum & epiſcopos provinciales. Conc. Nicaen. *can. IV.* Et inſtitutis patriarchis ius ordinandi metropolitanos intra fines dioeceſis illis ceſſit. Conc. Chalced. *can. XXVIII.* Patriarchae autem ab epiſcopis & metropolitanis propriae dioeceſis ordinabantur. *Novell. Iuſtin. CXXXI. cap.* 3. Ipſum quoque epiſcopum Romanum finitimi epiſcopi conſecrabant, inter

quos

quos epiſcopus Oſtienſis primas partes tenebat. Sed tandem in Occidente ius epiſcoporum conſecrandorum una cum electionum confirmationibus ad Romanum pontificem devolutum eſt.

§. III. Porro quod ſpectat ordinationes inferiorum miniſtrorum & primam clericatus dationem, inter veterem & novam diſciplinam diſtat. Et veteri quidem diſciplina in promovendis ad altiorem gradum clericis proprius epiſcopus erat, qui primus clericatum contuliſſet. Conc. Nicaen. *can. XVI.*, Sardic. *can. XV.* Chalced. *can. XX.* Sane clerici omnes in ordinatione epiſcopo ordinanti, & eccleſiae, cui eos addixerat ordinatio, perpetuum erant adſtricti; ac proinde ſine proprii epiſcopi venia nec ad aliam eccleſiam tranſire, nec ab alio epiſcopo poterant ordinari. Sed laici a quocumque epiſcopo poterant ordinari, modo de eorum integra vita conſtaret. Conc. Illiber. *can. XXIV.* V. Hallier. *de ſacris electionib. & ordinationib. par. II. ſect. 5. cap. 3. art. 1.* Conſtabat vero de moribus peregrinorum aut diutina eorum in aliquibus locis praeſentia, aut fama, quae de eorum moribus increbuerat, aut litteris formatis, quas laici a ſuis epiſcopis acceptas ſecum deferebant.

§. IV. Per decem & amplius ſecula ſtetit haec diſciplina, inde mutata eſt, receptumque, ut quadruplici titulo proprius ad dandos ordines epiſcopus eſſet, *origine* nempe, *beneficio, domicilio, cap. 3. de tempor. ordinationum in 6.*, itemque *familiaritate* (a). Epiſcopus originis eſt ille, in cuius dioeceſi ordinandus natus eſt: epiſcopus beneficii eſt, in cuius dioeceſi ordinandus habet beneficium, modo in fraudem declinandi proprii epiſcopi collatum non

(a) *Poſt ſeculum decimum invitis ſacris canonibus frequentes evaſerunt ordinationes ſine titulo, hoc eſt ſine certa eccleſia; atque inde ingens numerus clericorum inertium & vagantium emerſit, qui ab alienis epiſcopis ad maiores ordines curabant promoveri. Intermiſſus quoque eſt litterarum formatarum uſus, & ſaepe laici nullo teſtimonio de bene acta vita proprias relinquebant eccleſias: epiſcopi vero ſine delectu tonſuram dabant, tantum ad clericorum numerum augendum. Fleurius* diſc. VII. in hiſt. eccleſ. n. 8. *Et ita ad evitandam confuſionem neceſſe fuit novas praeſcribere regulas de epiſcopis, qui ordines & ipſam tonſuram conferrent, ſenſimque proprius ad ordines conferendos epiſcopus quadruplici titulo eſſe coepit*, origine *nempe*, beneficio, domicilio, *&* familiaritate.

non ſit: epiſcopus domicilii eſt, in cuius dioeceſi domicilium ordinandus conſtituit, quod ex animo & coniecturis perpetuo in aliquo loco commorandi conſtitutum intelligebatur, *L. 7. C. de incolis*. Et demum epiſcopus familiaritatis eſt, qui alienum ſubditum integro triennio inter ſuos familiares habet, eique ſine ulla fraude ſtatim beneficium confert. Trident. *ſeſ. XXIII. de ref. cap. 9.*

§. V. Nova haec diſciplina, qua quadruplici titulo epiſcopus proprius ad ordines conferendos cenſetur, licet ad evitandam confuſionem inducta ſit; tamen ordinem non omnino reſtituit, nec incommoda omnia ſuſtulit (*b*). Ergo Innocentius XII. edita decretali *ſpeculatores* talibus regulis epiſcopi proprii coegit poteſtatem, quibus ordinem in eccleſia neceſſarium tantiſper reſtituit. Statuit nimirum, ut clericus tum demum titulo beneficii in aliena dioeceſi impetrati poſſit ad maiores ordines promoveri, ſi proprii epiſcopi tam originis, quam domicilii bono teſtimonio idoneus probetur; & beneficium, quod in pace poſſidetur, tanti ſit reditus, ut per ſe ſecundum ſummam in dioeceſi definitam ad honeſtam ſuſtentationem ſufficiat. Subditum quoque ratione originis illum Innocentius intelligi voluit, qui naturali nativitate, quae fortuita non ſit, in dioeceſi, ubi ad ordines promoveri deſiderat, natus eſt: attendi vero originem patris, ſi quis ex accidenti in aliquo loco naſcatur. Et domicilium in cauſſa ordinationis conſtitutum intelligi ad minimum decennii in aliquo loco mora, vel translatione maioris partis fortunarum in locum cum inſtructis aedibus, & idonea mora, qua animus perpetuae habitationis manifeſtetur, addito in utroque caſu iureiurando ad perpetuae habitationis confirmationem. Sic vero conſtituto domici-

(b) *Sane origo, beneficium, domicilium, familiaritas ſimul concurrebant, non ſe invicem excludebant: atque ideo unus idemque laicus, aut clericus poterat a pluribus epiſcopis ordinari, nec requirebatur, ut epiſcopus, qui ex uno titulo ordines conferebat, ab aliis epiſcopis itidem propriis conſenſum haberet. Inepti ergo ad ordines convolabant, examen epiſcopi, cui eorum vita cognita erat, declinabatur, cogebanturque ipſi epiſcopi in propria eccleſia eos pati clericos, quos nunquam ordinaverant. Ipſe titulus beneficii, qui ab antiqua diſciplina non eſt alienus, (ſiquidem beneficia vi ſua adligant eccleſiae) in nova diſciplina promovit confuſionem, quando in pluribus dioeceſibus facile poteſt unus plura obtinere beneficia.*

micilio neceſſarium eſſe voluit epiſcopi originis proprium teſtimonium, ſi ordinandus ea aetate a patria diſceſſerit, ut ibi aliquod impedimentum contrahere potuerit.

§. VI. Iam vero clerici Graeci Eccleſiae catholicae addicti, qui Latinis epiſcopis in Italia & inſulis adiacentibus ſubiecti ſunt, & *Italo-Graeci* dicuntur, ordinantur ab uno ex duobus epiſcopis Graeci ritus, quorum unus Romae, alter in oppido S. Benedicti Beſidiarum dioeceſis in Calabria citeriori moratur (*c*). Qui quidem epiſcopi pontificia auctoritate conſtituti ſunt ad Italo-Graecos, qui a propriis Latinis epiſcopis ordinari non poterant (*d*), ordinandos. Et ita Graeci ritus clerici neceſſariis documentis inſtructi ad unum ex duobus Graecis epiſcopis pro iure ſuo ad recipiendos ordines accedunt.

§. VII. Et haec quidem ſpectant clericos & laicos, nam ratione regularium is eorum epiſcopus in cauſſa ordinationis proprius eſt, in cuius dioeceſi exſtat monaſterium, ubi ſtabiles tanquam de familia commorantur, atque ita ab eo debent ordinari: quam regulam, abrogatis regularium privilegiis, Tridentini patres *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 8. confirmarunt, qui itidem ex regula veteris iuris permiſerunt abbatibus conſecratis, ut regularibus ſibi ſubditis primam tonſuram & minores ordines conferre poſſent. Trident. *loc. cit. cap.* 10. Inde hoc ius variam habuit fortunam variis editis pontificum decretalibus, quae vel libertati regularium, vel eccleſiaſticae diſciplinae faverent. Sed tandem prodiit declaratio ſacrae congregationis concilio interpretando addictae a Clemente VIII. probata, qua cavetur, ut regularium ſuperiores dimittant ſubditos ſuos regulares tantum ad proprios epiſcopos, qui praeſentes ſint, & ordinationes habeant; iis vero abſentibus, aut ordinationes non habentibus, ad quemcumque epiſcopum, modo ab ipſo ordinatore circa ſcientiam examinentur, & ſuperiores regulares conſulto non differant ordinationes ſuorum ſubditorum ad tempus, quo proprius epiſcopus abſit, vel nullas ordinationes habeat.

§. VIII. Quod ſi epiſcopus proprius ex iuſta cauſſa, quominus habeat ordinationes, impediatur, poteſt ſuis ſubditis dare litteras dimiſſorias, ut ab alienis epiſcopis ordinentur, & ordina-

(c) *Clemens* VIII. *Romae Graecum epiſcopum*, & *Clemens* XII. *alterum Graecum epiſcopum, qui in oppido S. Benedicti reſidet, inſtituit*.

(d) *Vetantur epiſcopi Latini Graeco ritu clericos creare*.

dinati ad dimittentem revertantur (e). Concedi debent litterae dimiſſoriae tantum dignis, atque ideo praevio examine probatis. Trident. *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 2. Integrum vero eſt epiſcopis ad ſe dimiſſos & a proprio epiſcopo probatos novo examini ſubiicere. V. Fagnan. *ad cap.* cum ſecundum *ex. de praebendis n.* 56. Conceſſae vere dimiſſoriae, niſi certo tempore includantur, concedentis morte vim ſuam non amittunt, quamvis qui dedit, re integra datas litteras recte revocabit, Barboſa *de offic. epiſ. par. II. alleg.* 7. *n.* 25.

§. IX. Litteras dimiſſorias ad ordines pro iure ſuo epiſcopi concedunt, etiamſi tantum confirmati ſint, non item conſecrati, modo eccleſiarum ſibi commiſſarum adminiſtrationem ſuſceperint. Vicarius vero generalis tantum ex ſpeciali epiſcopi delegatione ad ordines ſuſcipiendos dimittit, aut ſi epiſcopus in longinquis regionibus diu moretur, *cap.* 3. *de temporib. ordinationum in* 6. Et capitulum ſede vacante certo modo etiam dimiſſorias litteras concedit, quod ſupra *cap. XX.* §. 14. explicatum eſt. Et demum inferiores praelati etiam nullius vetantur dare litteras dimiſſorias clericis ſecularibus; & horum omnium ordinatio vel ad viciniores epiſcopos, vel ad dioeceſanos pertinet. Trident. *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 10. V. Benedict. XIV. *de ſynodo dioeceſ. lib. II. cap.* 11.

§. X. Quod ſi alienus epiſcopus, invito aut inſcio proprio epiſcopo, clericalem tonſuram aut ordines non ſuis ſubditis conferat, iure noviſſimo a collatione ordinum per annum, ordinati vero a ſuſceptorum ordinum exercitio, quamdiu proprio ordinario expedire videbitur, ſuſpenſi dicuntur. Trident. loc. cit. cap. 8.

CA-

(e) *Hoc ſenſu in nova diſciplina litterae dimiſſoriae accipiuntur. Nam ex veteribus regulis illae dabantur clericis, quos epiſcopus a vinculo eccleſiae ſuae omnino ſolvebat, eoſque a ſe dimiſſos ad alias eccleſias perpetuo tranſire permittebat.* Conc. *Trullan.* can. XVII.

(f) *In veteri diſciplina ſi quis alienum clericum uſurparet & ad ordines promoveret,* ακυρος irrita *&* infirma *erat ordinatio. Conc. Nicaen.* can. XVI.

❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

CAPVT XXVII.

De ordinum ſuſceptoribus.

§. I. *Qui capaces ſunt ordinibus recipiendis.*
II. *Conſenſus neceſſarius ad ordines recipiendos.*
III *Olim ordines per vim ſaepe dati.*
IV. *De divina vocatione ad ordines neceſſaria.*

§. I. SOli homines & quidem mares ſecundum inſtitutionis legem & oeconomiam ordinibus poſſunt initiari (*a*), ſi nullo canonico impedimento laborent, & porro iis qualitatibus inſtructi ſint, quae altaris miniſtros decent. Et quidem ordinibus initiandi debent eſſe baptizati, *cap.* 3. *ex. de presbytero non baptizato miniſtrante* (*b*), itemque confirmati, & in

(a) *Mulieres a Deo ad ſubiectionem factae cenſentur: Sacerdos vero eccleſiae praeeſt; & nativo quodam pudore a docendo publiciſque functionibus, quales ſunt ſacerdotales, mulieres repelluntur, adeo ut turpe duxerit apoſtolus, eas in eccleſia loqui & docere*, ad Hebr. V. v. 11 ſeq. *Hinc recte obſervat auctor ſic dictarum conſtitutionum apoſtolicarum* lib. III. cap. 9., *apud ethnicos in uſu eſſe diis feminas ſacerdotes creare. Et ſi in veteribus monumentis occurrunt* epiſcopae, presbyterae, diaconiſſae, *non inde ſequitur, apud chriſtianos mulieres ſacerdotio dedicari conſueviſſe. Sane* epiſcopae *&* presbyterae *erant uxores eorum, qui ad epiſcopatum vel presbyteratum promoti erant. Et diaconiſſae vel erant diaconorum uxores, vel piae quaedam feminae, quae officio, non ordinatione proprie ſic dicta inter clericos cenſebantur.*

(b) *Certe pro monſtro eſt, ut altari miniſtrent, qui nondum aquis ſalutaribus regenerati ſunt: & hinc ante baptiſmum dati ordines nullius effectus reputantur. Conc. Nicaen.* can. XIX. cap. 3. ex. de presbytero non baptizato miniſtrante. *Et deinde perfecti tantum chriſtiani ad ordines promovendi: & ante confirmationem chriſtiani ex antiquis regulis perfecti non cenſentur; quod Albaſpinaeus* obſer. lib. I. cap 15. *multis docet. Sed non eadem quae baptiſmus neceſſitate in ordinandis confirmatio requiritur: nam convenit inter theologos, male quidem agere, qui non praemiſſa con-*

fir-

in legitima aetate conſtituti (c), item morum innocentia & ſanctitate praediti (d), & porro ſanctorum ſcientia, cuique ordini propria, ſufficienter imbuti (e). Nimirum Chriſti ſacerdotium ſtatus quidem caeleſtis eſt, cui gravia munera incumbunt; ac proinde tantum perfecti chriſtiani & ſcientia ſanctorum imbuti eo debent initiari.

§. II. Sed qui alias ordini ſuſcipiendo idoneus cenſetur, is promotioni ſuae debet conſentire, repugnatque profecto chriſtianis inſtitutis, ut omnino repugnantes & inviti ad ordines promoveantur. Conſenſus autem ad ordines ſuſcipiendos requiſitus ille eſt, qui ex libera voluntate procedit: ſufficitque etiam coactus, puta ſi quis metu poenae, aut alterius mali conſentiat, alias non conſenſurus, modo corporalis vis abſit omnis. Voluntas enim coacta voluntas eſt. Et officia eccleſiaſtica pro modo ſuo etiam publica cenſentur, ac proinde ſaltem clerici ad maiores ordines ſuſcipiendos etiam metu poenae cogi poſſe videntur, *cap.* 31. *C. Afric.* At ubi nullus omnino conſenſus eſt, & ordinandi prorſus inviti ſunt & actibus externis repugnant, ordines conferri non debent, & collati omnino nulli ſunt & inanes, *cap.* 3. *ex. de baptiſmo.*

§. III. Iam in veteri diſciplina multi ſive laici, ſive clerici non ſponte ſua, ſed potius aperta vi inflatae plebis, aut ab ipſis epiſcopis facta, & obtorto collo rapti ordines acceperunt. Au-

---

firmatione ad ordines feſtinant, at non propterea infirmam & nullam eſſe ordinationem.

(c) *De aetate ad ordines ſecundum praeſentem diſciplinam neceſſaria* cap. XXI. §. 16. *dictum eſt.*

(d) *Veteres patres ipſam ferme baptiſmalem innocentiam in ſacris miniſtris requirebant, & ipſa occulta crimina ab ordinibus excludebant. Et quamvis lapſa eccleſiaſtica diſciplina occulti peccatores ad ordines ferme promoti ſunt; tamen ex mente Eccleſiae tantum inculpatae vitae viri Chriſti ſacerdotio initiari debent. Et procul dubio ſacrilegii rei ſunt, qui gravioribus criminibus polluti ordines ſuſcipiunt.*

(e) *Scientia praeſertim in clericis neceſſaria eſt divinarum ſcripturarum & ſacrorum canonum. Inde enim dogmatum noſtrorum habetur plena cognitio: inde apte concionibus ſuppeditatur materies: inde regulae pro componendis moribus, pro eccleſiae regimine, & pro curandis animarum morbis hauriuntur. Plura de clericorum diſciplinis diximus* in comm. de iure canonico par. I. *cap.* 36.

Auguſt. *ep* CCIV. *al.* CLXXIII. *ad Donatum* , Origen. *lib.* VIII. *contra Celſum*. Quin ii ſacro miniſterio praecipue digni cenſebantur, qui ordinabantur invit. ; *L.* 31. *C. de epiſcopis & clericis* (*f*) . At qui ita obtorto collo ad ſacerdotia rapiebantur , non quidem omnino erant inviti , & ex contemtu ſacri miniſterii ordines refugiebant , etſi externis actibus & in contraria repugnarent , ordinationem evitaturi ; ſed potius ordinari nolebant , quod ſe tanto miniſterio impares reputarent , vel quod vitae ſolitariae addicti quiete delectarentur . Deinceps minime placuerunt coactae ordinationes, & non minus legibus civilibus , quam ſacris canonibus ab ordinationibus vis omnis ſublata eſt , *novel. II. Leonis & Maiorani in append. C. Th.* , Simplic. papa *epiſt. II. ad Ioan. Ravennat.* , conc. Aurelian. III. *can.* 7. , invaluitque diſciplina , ut tantum libere conſentientes ordinentur .

§. IV. Porro perfecti chriſtiani , qui canonicis donantur qualitatibus , tum recte ad ordines promoventur , ſi divina vocatio praecedat . Sane ſacerdotium eſt ſtatus caeleſtis , tribuitque gratiae auxilia tanto muneri conſentanea : atque ideo non recte hunc ſtatum induimus , niſi Deus vocatione ſua ſancta nos eligat inter altaris miniſtros . Vocat autem Deus ad ordines vel peculiaribus apertiſque ſignis , quemadmodum apoſtoli aliique apoſtolici viri vocati ſunt , vel ſignis , quae rebus ipſis intexta ſunt , qualia conſcientiae puritas , animus lenis , alienatio a rebus terrenis , recta intentio Deo ſerviendi , oblectatio in lectione ſcripturarum , aliaque huius generis ſigna . Scilicet variis inditis inclinationibus Deus ad varia munera homines effingit . Vt vero haec non aperta ſigna evadant certiora , exorandus eſt Deus , ut quales nos eſſe iuſſit , manifeſtet . Quod ſi quis nulla praecedente vocatione ad ordines irrepſerit , is adſiduis orationibus & bonis operibus curare debet , ut divina vocatio ſaltem ſubſequatur , & ſi non plantatus in domo domini , apte tamen translatus videatur .

CA-

(f) *Vnum tantum videtur fuiſſe effugium ad vim declinandam , ſi nempe vi correpti per Ieſu Chriſti nomen iuraſſent , ſe ordinationi non conſentire* . *Baſil.* epiſt. canon. ad Amphiloch. can. X. *Et hinc intelligitur , cur eorum , qui obtorto collo ad ſacerdotia rapiebantur , os teneri ſolebat , ne iureiurando teſtarentur , ſe ordinari nolle* . *Epiph.* epiſt. ad Ioann. Hieroſolym.

CAPUT XXVIII.

De ſacrae ordinationis effectibus.

§. I. *Ordinatio ſuſcipientibus indelebilem gratiam confert*:
II. *Et imprimis characterem*
III. *De obligatione ad clericatum*.

§. I. Effectus ſacrae ordinationis, qui propria illius vi producuntur, duo ferme ſunt, *gratia* & *character*; quem duplicem effectum ſacris ordinationibus tribuendum catholicae fidei doctrina eſt. Trident. *ſeſſ. XXIII. can.* 3. Et gratia quidem, quae per manus impoſitionem effunditur, vi ſua miniſtrum ſanctitate auget, eumque aptum & idoneum ad Eccleſiae miniſteria obeunda efficit, tantoque muneri vires ſuppeditat. Sane Chryſoſtomus *hom. I. in Timoth.* gratiam, quam iubente apoſtolo excitare Timotheus debebat, ita interpretatur: *hoc eſt gratiam, quam accepiſti ad eccleſiae inſtitutionem & ad omne religionis obſequium*.

§. II. Alter ordinationis effectus *character* eſt, cuius nomine venit nota quaedam & ſpiritualis & indelebilis in anima impreſſa, qua ordinatus acceptam retinet poteſtatem. Intima characteris conſtitutio ignoratur, at reapſe ordinatione, non minus quam baptiſmo & confirmatione, notam in anima imprimi, veteres patres tenuerunt, eamque comparant ſignis, quae in monetis principum inſculpta erant, & notis militaribus, quae in manibus militum imprimi conſueverant. Auguſt. *contra epiſt. Parmen. lib. II. cap.* 15. Semel vero vi ſacramentorum impreſſus character numquam deletur: & hinc ordines iterum eidem dari non poſſunt. Conc. Chartag. III. *can.* 38., *can.* 97. *C.* 1. *q.* 1. Quamvis Eccleſia pro poteſtate tua characteris ordinatione impreſſis efficaciam poſſit comprimere, & omni vi ſpoliare.

§. III. Chriſtiani ordinibus ſive maioribus, ſive minoribus ſemel initiati perpetuo eccleſiae miniſterio erant adſtricti, nec poterant renuntiare clericatui, & vitam ſecularem amplecti. Conc. Chalced. *can. XII.*, Turon. 1. *can. V.* Tributien. *can. XXVII.*

XXVII. (*a*). Stetit per duodecim & amplius ſecula obligatio perpetua ad clericatum, quod obſervat Thomaſſinus *de vet. & nova eccleſ. diſcipl. par. II. lib.* 1. *cap.* 14.; at inde paullatim invaluit, ut clerici minores impune ad ſeculum redirent, tantumque perpetua ſtabilitate maiores tenerentur. Auctus clericorum numerus, deſueta ferme minorum clericorum officia, & reditus eccleſiaſtici maioribus ferme clericis addicti diſciplinae induxerunt mutationem. Ceterum etiam in nova diſciplina praecipit Eccleſia, ut ii tantum tonſura clericali initientur, quorum ſpes eſt, clericatum elegiſſe, ut perpetuum Deo ſerviant, Trident. *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 4. *& ult.*; ut hinc conſtet, Eccleſiam etiam hodie omnium clericorum deſiderare ſtabilitatem.

CAPVT XXIX.

De ordinibus gradatim ſuſcipiendis, & eorumdem interſtitiis.

§. I. *Ordines gradatim ſuſcipiendi.*

II. & ſeq. *De ordinum interſtitiis.*

IV. *Plures ordines in veteri diſciplina praetermiſſi.*

V. *Iure novo omnes ordines ſuſcipiendi.*

VI. *Epiſcopi ex cauſſa contrahunt interſtitia.*

§. I. Antiqua eſt Eccleſiae diſciplina moribus recepta, quae initio facto ab inferioribus ordinibus per progreſſionem ad ſacerdotium iubet adſcendere. Cyprian. *ep. LII. al. LV. ad Antonian.* Etenim inferiora miniſteria rudem ſenſim expoliunt animum, inſtillantque morum ſanctitatem, & veluti manu ducunt ad ſcientiam ſacerdotio neceſſariam. Quam diſciplinam ſynodus Sardicenſis *can. X.* confirmavit, quo cavetur, ut divites & ſcholaſtici de foro, qui erant ex ordine advoca-

(a) *Ordinatio ſpecies erat conſecrationis, quae clericos Deo dicabat, & ſacrilegii quoddam genus erat, quod Deo ſacrum habebatur, profanare. Hinc excommunicabantur clerici, qui eiuraſſent clericatum, & ad ſanctum propoſitum non redirent: immo ex legibus civilibus curiae addicebantur*, L. 39. C. Th. de epiſcopis, *& eorum bona in eccleſiam, cui erant addicti, transferebantur*, L. 53. C. de epiſcopis.

vocatorum, per gradus ad epiſcopatum promoveantur, ut nempe prius lectores, tum diaconi, inde presbyteri creantur.

§. II. Dum ordines gradatim ſuſcipiuntur, non cito progrediendum, ſed in unoquoque gradu diutius immorandum, *ut fides & morum probitas, & conſtantia, & moderatio cognoſci poſſit*. Conc. Sard. *can.* X. Ars omnium difficillima eſt cura animarum, & longo potius uſu & experientia, quam meditatione adquiritur. Et abſonum profecto eſt, ut quis momento temporis animarum antiſtes evadat; quando omnes artes longo uſu comparantur. Spatia temporis inter unum & alterum ordinem interiicienda *ordinum interſtitia* poſterior aetas appellavit.

§. III. Varia fuit Eccleſiae diſciplina de temporis in ſingulis gradibus diuturnitate. Satis longa in Occidente poſt ſeculum quartum erant interſtitia: clerici uſque ad annum triceſimum, in varias ſtationes tributis annis, ſtipendia in minoribus gradibus faciebant, anno triceſimo diaconi, & ſi ultra quinquennium bene miniſtraſſent, presbyteri creabantur, *can.* 3. *D.* 77. Sed iure noviſſimo alias interſtitia definita ſunt. Minores ordines per temporum intervalla conferendi, niſi aliud epiſcopo videatur, Trident. *ſeſ. XXII. de ref. cap.* 11., pendetque ab epiſcopi ſapienti conſilio, quanto quiſque tempore in eorum quolibet permaneat. Hypodiaconi non initiantur, niſi annus exactus ſit a poſtremi ordinis minoris ſuſceptione, Trident. *loc. cit.*, & inter ipſos maiores ordines ad minus anni ſpatium interiiciendum eſt. Trident. *loc. cit. can.* 13. & 14.

§. IV. Verum enimvero ordinata ad ſacerdotium progreſſio in veteri diſciplina non neceſſario poſtulabat omnium ordinum ſuſceptionem. Etenim non tantum ex minoribus ordinibus unus pluresve non conferebantur: verum etiam ipſi maiores ordines omitti ſolebant (*a*). Et ſane presbyteratus, ubi diaconi in epiſco-

---

(a) *Sane Martinus Turanenſis & Felix Nolanus ambo exorciſtae in presbyteros creverunt. Et Origines, Macedonius anachoreta, Paulinus, Auguſtinus, aliique adhuc laici presbyteratu initiati ſunt. Antonius adhuc lector Fuſſalenſis epiſcopus creatur.* Auguſt. epiſt. CCLXI. ad Caeleſtin. *Et Nectarius ſtatim a baptiſmo Conſtantinopolitanus epiſcopus ordinatus eſt.* Socrat. lib. V. cap. 8. *In his aliiſque exemplis opinatur. Thomaſſinus* de veteri & nova eccleſ. diſcipl. par. I. lib. 2. cap. 36. *in eadem liturgia omnes ordines maiores fuiſſe collatos, tantùmque ſcriptores ſupremi gradus meminiſſe, quod veteribus omnibus notum eſſet, inferiores gradus non poſſe praetermitti. Sed ſecundus li-*

bel-

ſcopos eligebantur, in eccleſia Romana omittebatur: quod Io. Mabillonius *comment. praevio in ordinem Roman.* §. *XVIII.* & Franc. Pagius *breviar. hiſt. chron. in Sabiniano pontifice* pluribus probant. Plura quoque exſtant exempla eorum, qui adhuc laici, vel ab ordinibus minoribus ad presbyteratum vel epiſcopatum, omiſſis ordinibus intermediis, promoti ſunt. Scilicet vetus Eccleſia ordines ad uſum conferre ſolebat; & ſi quis maiori gradu dignus erat, ſtatim eo donabantur, ut plurimum omiſſis ordinibus intermediis, idque quia inferiores gradus maioribus ineſſe credebantur.

§. V. Sed temporis lapſu mutata eſt diſciplina, & omnes ordines etiam minores ad vim & veluti integritatem maiorum coeperunt pertinere. Ita factum, ut omnes continua ſerie praemitti debent, nec amplius ordinum omiſſiones audiantur (*b*). Et hinc novum ius invectum, ne ſcilicet ordines *per ſaltum*, hoc eſt ex intermediis uno vel pluribus omiſſis, conferantur. Per ſaltum ordinati, ſuppletis prius ordinibus omiſſis, indulgentia epiſcopi in ordine ſuſcepto miniſtrabunt, & ad maiores ordines promoventur, *cap. un. ex. de clerico per ſaltum promoto*: modo in ordine per ſaltum ſuſcepto non miniſtraverint: nam ſi miniſtraverint, ſummus pontifex tantum veniam indulget, Trident. *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 14.

§. VI. Iam ſtata interſtitiorum tempora epiſcopi ex iuſta cauſ-

---

bellus ordinis. Romani unam & pro diaconis & pro presbyteris electis in pontifices praeſcribit ordinationem: atque ideo ſuſpicari non patitur, plures ſacros ordines in una liturgia conferri conſueviſſe.

(b) *Graeci nono ſeculo ex moribus iamdiu receptis, omnes inferiores ordines praemittebant; at Latini hac ipſa aetate diaconos, omiſſo presbyteri gradu, epiſcopos creabant. Vitio certe Latinis vertebat Photius, quod diaconos ad epiſcopatum proveherent presbyteratu omiſſo, quod Nicolaus papa* ep. LXX. *teſtatur Calumniari Graecos. Ratramnus repoſuit; at Aeneas Pariſienſis epiſcopus factum non negat, uſumque probare conatur, vel quod presbyteratus eminenter in epiſcopatu contineatur; vel quod Romani Hieronymo adſentiantur, presbyteros ab epiſcopis minus ſecernenti. Sed deinceps ſeculo undecimo in Eccleſia Romana diſciplina mutata eſt, ordinumque omiſſiones vetitae ſunt: obſervatque Franc. Pagius* brevar. hiſt. chron. in Sabiniano, *ex diaconis in pontifices electis primum Gregorium* VII. *prius presbyteratu initiatum, & ſequenti die in pontificem fuiſſe conſecratum.*

cauſſa contrahunt, veluti ſi ſatis probata ſit fides ordinandorum, aut ſi neceſſitas, vel utilitas eccleſiae ſuadeat. Conc. VIII. oecum. *can.* 5., Trident. *ſeſſ. XXIII. de ref. cap.* 11. 13. & 14.: nec probari poteſt epiſcoporum facilitas, duos aut omnes minores ordines ex nulla cauſſa ſimul conferentium, quaſi Tridentini patres eorumdem interſtitia ipſorum arbitrio remiſerint. Verum non licet epiſcopis indulgere, ut duo ſacri ordines eodem die conferantur, *cap.* 15. *ex. de temporibus ordinationum*. Quin etiam iis non licet duobus conſequentibus diebus, qui fictione canonica pro uno reputantur, duos ſacros ordines conferre, veluti ſi quis ſabbato ordinationis ad veſperam diaconus, & ſequenti die dominica presbyter continuato ieiunio ordinetur, *cap.* 13. *ex. eod.*

CAPUT XXX.

De temporibus ordinationum.

§. I. *Ordinationes olim quo die hab.tae?*

II. *Seculo quinto quinque ſtata tempora ordinationum recepta.*

III. *Sabbato ſancto tandem etiam ordines collati.*

IV. *Epiſcopi quo die & hora conſecrentur?*

V. *Minores ordines etiam diebus dominicis & feſtis conferuntur.*

§. I. Per tria priora & amplius ſecula ordinationes clericorum etiam maiorum nullis certis diebus fuerunt adſtrictae, ſed prout opus erat, quilibet ordinabatur. Chriſt. Lupus *ſchol. in quaedam decreta S. Leonis IX. decr. III.* Sed poſt pacem Eccleſiae datam ſenſim invaluit in eccleſia Latina, ut ordinationes epiſcoporum, presbyterorum, & diaconorum die dominico haberentur: quae diſciplina initio quinti ſeculi iam recepta erat, Leo M. *ep. XI. edit. Queſn.* (*a*).

§. II.

(*a*) *Verba Leonis M. ſunt*: ut his, qui conſecrandi ſunt, nunquam benedictio niſi in die dominicae reſurrectionis tribuatur, cui a veſpera ſabbati initium conſtat adſcribi. *Nomine* dominicae reſurrectionis *non* diem paſchae, *ſed quamlibet diem dominicam Leo M. intelligit, idque de more veterum, qui, ut obſervat Queſnellus* diſſ. VI. de ieiunio ſabbati, *quamlibet dominicam*

§. II. Haec vero diſciplina de conſecrandis quolibet die dominico presbyteris & diaconis non diu integra ſtetit. Etenim ante finem ſeculi quinti presbyterorum & diaconorum ordinationes ſabbatis quatuor ſollemnium anni temporum, & ſabbato mediae quadrageſimae, & quidem circa veſperam, addictae ſunt. Gelas. papa *ep. IX. ad epiſc. Lucaniae cap.11*. Optimum certe viſum pontificibus in ſtatis ieiuniorum temporibus ordines conferre, ut ita Eccleſia accederet ad mores apoſtolorum, qui ieiunantes & orantes manus diaconis impoſuerunt. Sed lapſu temporis ſabbati mediae quadrageſimae ordinatio in ſabbatum ſequens ante dominicam paſſionis tranſiit, V. Chriſt. Lupum *ſchol. in cit. decret. III.*

§. III. Praeter quinque ſollemnia ordinationum tempora a Gelaſio recenſita a multis ſeculis etiam ſabbato ſancto presbyteri & reliqui inferiores clerici creantur. Ex veteri diſciplina ſabbatum magnum & dies paſchae baptiſmo ſollemni & eius caerimoniis erant addicta, atque ideo in his ordinationes celebrari non poterant. V. Queſnel. *not. in cit. ep. XI Leonis M.* Inde ſeculo decimo ſecundo inter legitima ſacrandis miniſtris tempora ſabbatum ſanctum relatum eſt, *cap. 4. ex. de temporibus ordinationum* (b). Atque ex hoc tempore ſex apud Latinos

nicam reſurrectionis diem, *diem vero paſchae* ſanctum paſcha *&* paſchalem feſtivitatem *dicere ſolebant*.

Porro eadem epiſtola Leo. M. docet, ex apoſtolica traditione eſſe, ut die dominica ſacerdotales, *hoc eſt epiſcoporum & presbyterorum*, *&* Leviticae *ordinationes celebrentur*: *& hinc Dioſcoro Alexandrino inculcat, ut etiam die dominico ordinationes habeat. Sed primis ſeculis quovis die altaris miniſtri etiam epiſcopi creari ſolebant. Et fortaſſe Leo M. mores in Romana eccleſia tum receptos apoſtolicam traditionem dixit: quod familiare Leoni eſſe Queſnellus & Antonius Fagius obſervant. Nec ulla eſſe poteſt fides* pontificalis Romani, *quando celebratas a Romanis pontificibus etiam poſt Conſtantinum ordinationes menſi Decembris addicit.*

(b) *Nimirum ſeculi decimi ſecundi ſcriptores* dominicam reſurrectionis, *quae a veſpera ſabbati incipiebat, apud Leonem M. pro ſollemnitate paſchali falſo videntur accepiſſe; nec animadvertentes Gelaſiano decreto antiquae derogari diſciplinae, novum habendis ordinationibus diem induxerunt, praeſertim quod baptiſmi ſolemnitas, ſi quae ſupererat, ferme paroeciarum presbyteros occuparet.*

nos (c) fuerunt ad habendas ordinationes ſtata tempora, quatuor nempe ſabbata quatuor temporum, ſabbatum *Sitientes*, & ſabbatum ſanctum, in quibus non noctis tempore (d), ſed horis matutinis inter miſſarum ſollemnia ordines conferuntur.

§. IV. Sed quod ſpectat ad epiſcoporum conſecrationes, eae quovis die dominico etiam hodie celebrantur, & quidem hora diei tertia. Haec vero hora ſeculo ferme nono praeſtituta eſt, quod tum apoſtoli Spiritum ſanctum accepiſſent. Celebrantur etiam in natalitiis apoſtolorum & diebus feſtis, ſi ſummus pontifex id ſpeciatim indulſerit, ut ex pontificali Romano conſtat.

§. V. Statis ad habendas ordinationes temporibus praecipue creari debent presbyteri, diaconi, & hypodiaconi. Nam minores ordines diebus dominicis & feſtis conferri poſſunt, ita tamen ut *unum, aut duos ad minores ordines* epiſcopi promoveant, ut Alexander III. reſcripſit, *cap.* 3. *ex. de temporib. ordi-*

(c) *Graeci ex antiquiſſima diſciplina nullum habendis ordinationibus diem addictum habent*, cap. 6. & 11. ex. de tempor. ordinationum. *Quia nec poterant Graeci formam celebrandarum ordinationum a Leone M. propoſitam admittere; nam praeter unam paschae vigiliam nulla ſabbata ieunant*.

(d) *Ex veteris diſciplinae regulis ſacrorum miniſtrorum conſecratio potius nocte, quam clara die ſolebat celebrari, incipiebatque ſancta caerimonia a veſpera ſabbati, & uſque ad matutinas dei dominicae horas poterat continuare*. *Leo M.* epiſt. XI. edit. Queſnelli, *Gelas. papa* epiſt. IX. ad epiſcopos Lucaniae cap. 11. *Varias myſticaſque huius inſtituti rationes Queſnellus, Hallierius, aliique adſignant: ſed potiſſima videtur fuiſſe difficultas continuandi ieiunii uſque ad dominicae diei lucem*. *V. Lupum* ſch. in decret. III. Leon. IX. *Nimirum ieiunis per ieiunos conferri ordines Eccleſia voluit, & quidem die dominica in ſacra liturgia. Itaque & conſecratores & conſecrandos a veſpera feriae ſextae uſque ad lucem dominicae diei ieiunos eſſe oportebat: nam ſecundum legalem ſynagogae legem ſole occidente Eccleſia diei initium faciebat. Hinc ne continuatio ieiunii ſatis incommodo eſſet, nox ſabbatum ſequens habendis ordinationibus deſtinata eſt: atque ideo miſſa, in qua ordines dari conſueverant, noctis tempore celebrabatur. Sed poſt ſeculum tertium decimum ſenſim veſpertinae ieiunorum miſſae apud nos celebrari deſierunt, & ita generales presbyterorum, diaconorum, & inferiorum clericorum ordinationes una cum miſſis ad matutinas ſabbati horas tranſierunt*.

ordinationum : quod ita intelligunt interpretes, licere iis diebus etiam plures minores clericos creare, modo generales non celebrentur ordinationes. Vt vero presbyteri, diaconi, & hypodiaconi extra tempora ordinari poſſint, indulgentia opus eſt, quam ſolus ſummus pontifex concedit.

CAPUT XXXI.

De titulo ordinationis.

§. I. *Clerici ad titulum ordinandi.*
II. *Eccleſiae, quibus ordinabantur clerici.*
III. *Effectus ordinationis ad titulum.*
IV. *Canon concilii Lateranenſis de ordinatione ad titulum.*
V. *De titulo patrimonii.*
VI. *Decreta Tridentina de ordinationibus ad titulum.*
VII. *Poena ordinantium clericos ſine titulo.*

§. I. ORdinatio omnis *ad titulum* fieri debet, ideſt cum deſignatione eccleſiae, cui ordinatus debet inſervire (*a*). Nimirum antiqua eſt diſciplina, quae clericos omnes certis eccleſiis adſtringit, ubi perpetuo deſerviant, ne confuſio in Eccleſiam inducatur: quam diſciplinam ſynodus Chalcedonenſis *can. VI.* confirmavit, quo *ἄκυροι*, ideſt irritae & vanae declarantur ordinationes *abſolutae*, hoc eſt ſine titulo peractae (*b*). Alio nomine ordinatio ad titulum *loco fundata*, & ipſi

(a) *Nomine* tituli *apud eccleſiaſticos ſcriptores veniunt eccleſiae a titulis fortaſſe ſanctorum, quibus dicabantur, vel quia inde nomen titulumque ſuum clerici deſumebant.*

(b) *In veteri diſciplina reperiuntur aliqui ſine titulo ordinati, quale Hieronymus, Macedonius notiſſimus anachoreta, & Paulinus Barcinonenſis, qui ſine titulo presbyteri conſecrati ſunt Haec & alia ſimilia ordinationum ſine titulo exempla ob bonum Eccleſiae univerſalis facile poſſunt excuſari. Nempe ſaepe ſummi viri ordines reſpuebant, quod vitam ſolitariam aut liberam amarent. Vt ergo ordinationi conſentirent, aliquid de rigore diſciplinae epiſcopi remittere aequum iudicarunt, atque ideo eos abſolute ordinare, qui ſapientia & pietate ſua Eccleſiae ſervirent univerſae.*

& ipſi clerici *locales* dicebantur : Leo M. *ep. II. ad Ruſtic. edit. Queſnel.*

§. II. Eccleſia autem, cui in ordinatione clerici debebant addici, erat eccleſia civitatis, vel pagi, vel martyrium, vel monaſterium: Conc. Chalced. *can. VI.* Eccleſiae pagorum erant paroeciae, quae tertio ſeculo in agris erant inſtitutae.. Martyrii nomine veniebant oratoria ſuper martyrum ſepulcra extrui ſolita, ad quae ſacrorum cauſſa aliquando univerſus populus conveniebat. Et monaſteria habebant etiam ſua oratoria, in quibus cauſſa monachorum ſacra celebrabantur. Inſtitutis beneficiis ſaepe canones iubent, clericos ad *titulum beneficii* ordinari: ſed beneficium idem eſt ac titulus eccleſiae: nam beneficia perpetuo eccleſiis clericos addicunt.

§. III. Facta ad titulum ordinatio clericos eccleſiae & epiſcopo perpetuum adſtringebat: & ita clerici omnes una & perpetua in eccleſiis ſuis lege immorari tenebantur, conc. Arelat. 1. *can.* 21., Carthag. 111. *can.* 37., nec eas ſine proprii epiſcopi venia poterant relinquere, & ad alias eccleſias proficiſci, *can. XV. apoſtolor.* Et in hunc finem olim inductae erant *litterae dimiſſoriae*, quibus epiſcopi clericos eccleſiis ſuis addictos dimittebant, & in alias eccleſias tranſire patiebantur. Conc. Trullan. *can. XVII.* Multo minus licebat clericis de loco in locum vagari; ſemper enim Eccleſia clericos inſtabiles & vagantes damnavit. Nec permittebatur, ut duabus eccleſiis unus clericus eodem tempore adſcriberetur, niſi in villis ob hominum penuriam. Conc. Chalced. *can. X.* Nicaen. 11. *can.* 15. Eccleſiae vero ſuae addicti clerici ab eadem accipiebant victualia; iuſtum enim erat, ut qui altari ſerviebant, de ipſo altari viverent.

§. IV. Diſciplina, quae clericos omnes ad titulum ordinari praecipiebat, ordinatosque in deſignata ſibi eccleſia perpetuum immorari, per undecim ferme ſecula ſtetit. Sed deinceps ſenſim abruptus eſt nexus eccleſiam inter & clericos, frequentesque evaſerunt ſine titulo eccleſiaſtico ordinationes: quae innovatio facta eſt, poſtquam beneficia ſeorſum ab ordinatione data ſunt. Ergo ſynodus Lateranenſis ſub Alexandro 111, ad diſciplinae reparationem ſtatuit, ut ſi epiſcopus presbyterum aut diaconum ſine certo titulo ordinaret, *tamdiu ei neceſſaria vitae ſubminiſtret, donec in aliqua eccleſia ei convenientia ſtipendia militiae clericalis adſignet: niſi talis ordinatus de ſua vel paterna hereditate ſubſidium vitae poſſit habere, cap. 4. ex. de praebendis.* Hoc decreto ſynodus Lateranenſis ordinationes ad titulum reſtituere intendebat, poena alendi ſine titulo ordinatos epiſcopis irrogata.

§. V.

§. V. Sed quis crederet? hoc ipſum decretum occaſionem videtur praebuiſſe, ut titulus ordinationis pro maxima parte remitteretur. Nimirum onere alendi clericos ſine titulo ordinatos ſecundum canonem Lateranenſem epiſcopi ſoluti erant, quo caſu ipſi ordinati de ſua vel paterna hereditate alimenta haberent. At canonis ſententiam non intelligentes eius aetatis interpretes, inde concluſerunt, poſſe epiſcopos etiam ſine eccleſia clericos ordinare, modo ipſi clerici divites eſſent (c). Ita inductus *patrimonii titulus*, *cap* 23. *ex. de praebendis.* Hinc ſolutus eſt nexus eccleſiam inter & clericos, clericorum vagantium & inertium frequentia innumerabilis emerſit, & ex inde titulus ordinationis, qui antea denotabat eccleſiam, cui clerici perpetuum deſervirent, acceptus fuit pro reditibus, unde clerici haberent alimenta. *Eſpen. par. II. ſect.* 1. *tit.* 9. *cap.* 6. *edit. Lovanienſ.*

§. VI. His incommodis tandem Tridentini patres obviam iverunt edito decreto, quo ſtatuitur, neminem ſecularem clericum ad ſacros ordines deinceps promoveri, niſi eccleſiaſticum habeat beneficium ad vitam ſufficiens, quod reſignari non poſſit, niſi aliunde reſignantibus ſit ad vitam ſatis: patrimonium vero vel penſionem habentes non ordinari, *niſi pro neceſſitate, aut commoditate eccleſiarum*: inſuper penſionem aut patrimonium eſſe ſufficientia, nec poſſe alienari, niſi tantumdem patrimonii aut beneficii adquiratur. Trident. *ſeſ. XXI. de ref. cap.* 2. Cui diſciplinae iidem patres maius robur addere volentes, deinceps *ſeſ. XXIII. de ref cap.* 16. renovato canone VI. Chalcedonenſi, ſtatuerunt, neminem deinceps clericum ordinari, qui certae eccleſiae non adſcribatur, ubi muneribus fungatur ſuis, ne inſtabilis & incertus vagetur. Satis erant haec decreta ad diſciplinam ſuſtinendam; at epiſcopi faciles iudices in aeſtimanda neceſſitate aut utilitate eccleſiarum plures crearunt clericos, quam ſervitium earum poſtulabat. Ergo iterum redierunt incommoda, tandemque apud nos pactis conventis inter Benedictum XIV. & Carolum olim Regem noſtrum *cap. IV.*

n. 1.

(c) *Acceſſit huic iuvandae ſententiae verſio canonis* VI. *Chalcedonenſis apud Gratianum* can. 1. D. 70.: neminem abſolute ordinari . . . niſi in eccleſia civitatis, ſive poſſeſſionis. *Nempe nomine* poſſeſſionis *intellexerunt patrimonium, quum tamen* poſſeſſio *eo loci* (*ut etiam apud bonos auctores*) *vicum, ſive pagum ſignificat: κωμη enim, cui reſpondet poſſeſſio, in canone Graeco vicum denotat, opponiturque civitati.*

n. 1. *&* 3. placuit, omnes ordinari ad titulum beneficii, tantumque in vera neceſſitate, aut utilitate eccleſiarum licere patrimonii titulo clericos creare.

§. VII. Iam abſolutae ordinationes ex ſententia veterum canonum *ἄκυροι irritae* & *vacuae* erant. Conc. Chalced. *can. VI.*, *can.* 2. *D.* 70. *Irrita* vero & *vacua* in veteri diſciplina videtur fuiſſe ordinatio, quae nulla eſſet ab initio, ut Zonaras & Balſamon recte interpretati ſunt: quamvis poſt ſeculum decimum ſecundum coeperint Latini irritas & vacuas ordinationes ſic interpretari, quae vacuae uſu eſſent, ſed quae ab initio valerent. At iure decretalium nec uſu vacuae pronuntiantur abſolutae ordinationes, ſed tantum coguntur epiſcopi alere maiores clericos abſolute ordinatos, qui de ſuo non habent, unde vivant, *cap.* 4. *ex. de praebendis*. Tridentini patres *ſeſ. XXI. de ref. cap.* 2. *antiquorum canonum poenas* renovarunt: quibus verbis renovatum ius decretalium, non antiquos canones reſtitutos, ſacra concilii congregatio declaravit apud Fagnanum, quo iure nunc utimur. Sed ſi clerici per fraudem falſum titulum obtrudant, tum ordinati clerici ab ordinibus ſuſceptis ſuſpenduntur (*d*).

CA-

(d) *Sed non tantum inferioribus clericis, verum etiam in epiſcopis ordinationes abſolutae uſurpatae ſunt, & hinc exorti epiſcopi* titulares, *qui ordinantur ad titulum eccleſiae, cui nec intendunt, nec poſſunt deſervire. Et ita dicuntur* titulares, *non a titulo, ideſt eccleſia, ſed a nudo epiſcopi titulo, ſive nomine, vel potius dicuntur* titulares, *ut lucus a luce derivatur. Initio creati titulares epiſcopi quadam oeconomia & indulgentia in eccleſiis, quas barbari, eiectis propriis epiſcopis, occupaverant: quod enim ſpes erat, deperditas urbes recuperandi, ubi mortui erant eiecti epiſcopi, cenſuit Eccleſia, novos epiſcopos creare. Sed inde lapſa omni ſpe deperditas urbes recuperandi, in nudum epiſcopi nomen etiam pro iis urbibus, quae populo chriſtiano carebant, Latini epiſcopos crearunt, tantum ad perſonas decorandas. Ambitu eorum, qui ex religione quaeſtum faciunt, magno numero creverunt umbratiles epiſcopi, & praeſertim mendicantes, ad profeſſam religionem veluti excutiendam, ad tantum nomen convelarunt. Eſpen.* par. I. tit. 13. cap. 5. *In compertis interim eſt abſolutas epiſcoporum ordinationes ſacris canonibus adverſari. Et recte Fagnanus ad* cap. *ex parte* ex. de clericis non reſidentibus *adfirmat*, creare epiſcopos titulares ſine rationabili cauſſa, & eo tantum fine, ut ea dignitate alicuius perſona qualificetur, ſeu decoretur, abuſionis eſt.

CAPUT XXXII.

De epiſcoporum translationibus & renuntiationibus.

§. I. *Vetitae epiſcoporum translationes:*
II. *Sed ex iuſta cauſſa permittuntur.*
III. *Poena in epiſcopos translatos.*
IV. *Epiſcoporum renuntiationes niſi ex iuſta cauſſa improbatae.*
V. *Debent eſſe ſimplices.*
VI. *Translationes & ceſſiones epiſcoporum a quo fiunt.*

§. I. SAncta & indivulſa eſſe debet epiſcopi & clericorum omnium cum eccleſia ſua coniunctio, nec quavis ratione facile ſolubilis. Et hinc epiſcopi & clerici ſemel eccleſiis ſuis adſcripti eas relinquere vetantur, & ad alias tranſire. Sane propter tumultum & ſeditiones edixit ſynodus Nicaena *can. XV. ut de civitate in civitatem non epiſcopus, non presbyter, non diaconus transferatur*. Quam eamdem regulam synodus Antiochena *can. XXI.* & Sardicenſis *can. I. & II.* confirmant. Nullus certe inventus eſt, qui de civitate maiore ad minorem tranſire poſtulavit: atque hinc merito concludendum, ambitione agi epiſcopos, qui ſedem mutare appetunt.

§. II. Quod ſi iuſta cauſſa epiſcopum transferri ſuadeat, tum translatio permittenda eſt. Conc. Carthag. IV. *can.* 27. Vetitae enim translationes tum ſunt, ſi ab avaritia & ambitione, non ſi ab eccleſiae utilitate proficiſcantur. *Non mutat ſedem*, inquit Pelagius II. *can.* 35. C. 7. *q.* 1, *qui non mutat mentem, ideſt, qui non cauſſa avaritiae, aut dominationis, aut propriae voluntatis, vel ſuae delectationis migrat de civitate in civitatem, ſed cauſſa neceſſitatis, aut utilitatis mutatur.* Et reapſe ſexcenta exſtant in antiquis monumentis exempla epiſcoporum synodi auctoritate ab una ad aliam ſedem translatorum.

§. III. Peractas ſine cauſſa translationes Nicaeni patres irritas fecerunt; at synodus Sardicenſis ulterius proceſſit, & ne *laica* quidem *communione* in fine translatos epiſcopos donari voluit, hoc eſt, nec in morte a peccatis abſolvi, & in Eccleſiae pacem reſtitui. Ita facinus translationis inter crimina relatum, quibus etiam in morte vetus Eccleſia abſolutionem denegabat. Quarto ſeculo opera Arianorum paſſim epiſcopi ad

ſu-

augendas partes haereticorum transferebantur ; & hinc ſynodus Sardicenſis ſeveriſſima poena translationes transfixit (a) .

§. IV. Porro epiſcopi non minus, quam reliqui clerici vetantur proprio arbitrio eiurare epiſcopatum, & deinceps vitam ducere privatam. Nexus enim eccleſiam inter & epiſcopum in ordinatione contractus natura ſua perpetuus erat, nec tam commodum epiſcopi, quam eccleſiae ſalutem ſpectabat. Sed ſi eccleſiae neceſſitas, aut utilitas urgeat, epiſcopi recte abeunt epiſcopatu. *Longe eſt glorioſius*, inquit Auguſtinus *ep.CCXXXIII. epiſcopatus sarcinam propter Eccleſiae vitanda pericula depoſuiſſe, quam propter regenda gubernacula ſuſcepiſſe*. Sex autem canonicae ceſſionis epiſcopatus cauſſae ab Innocentio III. recenſentur, *cap.* 10. *ex. de renuntiatione*, in quibus una viget utilitas eccleſiae ; nimirum conſcientia criminis gravioris, cui illigata eſt irregularitas, corporis debilitas ſenio vel morbis invecta, defectus ſcientiae in epiſcopo neceſſariae, contumacia gregis, qui ex propria malitia a paſtore ſuo diffidet, reparatio ſcandali occaſione epiſcopi ſuborti, & irregularitas. Quibus addi poteſt ſtudium procurandae pacis Eccleſiae ; ſalus enim Eccleſiae eſt ſuprema lex eccleſiaſtica.

§. V. Iam ex canonicis cauſſis admiſſae epiſcopatus ceſſiones ſimplices & purae eſſe debent, non in alicuius perſonae gratiam & favorem conceptae. Edicunt certe canones, ne epiſcopi ſibi eligant ſucceſſores. Conc. Antioch. *can. XXIII.* officia enim eccleſiaſtica eius generis non ſunt, ut qui ea tenent, pro lubitu diſponere poſſint. Origen. *hom. XXII. in Numer.* Verum non videtur negatum optimis epiſcopis, qui pro bono eccleſiae abeunt epiſcopatu, legitimis ſuperioribus commonſtrare, quem ad eccleſiam gubernandam iudicant aptiorem.

§. VI. Veteri ſtante diſciplina ceſſiones & translationes epiſcoporum iudicio conciliorum provincialium ex iuſta cauſſa fiebant. Speciatim vero in translationibus praecedere debebat canonica electio, & principum conſenſus etiam erat neceſſarius, V. Tho-

---

(a) *Per plura ſecula Romae inauditae translationes, ubi primum eius rei exemplum ſub finem noni ſeculi dedit Formoſus ab eccleſia Portuenſi translatus in Romanam. Sed eo nomine Formoſi cadaver e ſepulcro erutum & degradatum Stephanus* VII. *in Tiberim protec*[illegible] *infanda barbarie odio potius privato, a*[illegible]*bus ſatisfecit. Formoſus enim pot*[illegible]*m ambitione in eccleſiam Roma-*

V. Thomaſſ. *de vet. & nova eccleſ. diſcipl. par. II. lib. 2. cap.* 62. Verum circa ſeculum decimum ſenſim novum ius invaluit, ut ceſſiones & translationes epiſcoporum ſola pontificum auctoritate decernerentur. Falſae decretales, quae concilia provincialia ſine conſenſu pontificis haberi non patiebantur, & metropolitani officio ſuo non recte fungentes, ceſſiones & translationes epiſcoporum longo uſu pontifici videntur reſervaſſe. Novo huic iuri vim addidit Innocentius III. duabus praeſertim decretalibus, quibus iure divino depoſitiones, ceſſiones, & translationes epiſcoporum pontifici docet reſervatas, *cap. 2. & 3. ex. de translat. epiſcopi* (*b*).

CA-

(b) *Ius hoc divinum duabus praeſertim rationibus Innocentius adſtruit: una quod ex antiquitate & decretis patrum conſtat Chriſtum ſibi & vicariis ſuis ſpeciali privilegio epiſcoporum tranſlationes reſervaſſe: altera, quod inter Eccleſiam & epiſcopum ſit ſpirituale coniugium divina tantum auctoritate, qua in terris funguntur pontifices, non ſecus ac carnale, diſſolvendum. Sed benigna interpretatione rationes iſtas oportet accipere. Nam ex antiquitate non conſtat, epiſcoporum translationes iure divino pontificii fuiſſe reſervatas. Et forte Innocentius ſpectavit ad fictam, & in le poſteriori manu corruptam, Anteri decretalem apud Gra-*[illegible]*m* can. 34. C. 7. q. 1. *Porro ſi ex carnali coniugio de ſpi-*[illegible]*nter Eccleſiam & epiſcopum iudicandum, vix eſt, ut* [illegible]*tificis auctoritate decerni poſſint ceſſiones & transla-*[illegible]*coporum; non enim iure pontifices irritum facere poſ-*[illegible]*le coniugium ratum & conſummatum.*

CAPVT XXXIII.

De ſanctitate & virtutibus clericorum.

§. I. *De vita morali clericorum.*
II. *Clerici debent eſſe ſancti:*
III. *Et ab omni mala ſuſpicione liberi:*
IV. *Et debent aleis, ebrietate, & theatris abſtineri.*
V. *Item debent eſſe hoſpitales & frugales;*
VI. *Fortes quoque in tuenda religione & prudentes.*

§. I. HActenus de ſacris ordinationibus, dicendum nunc de clericorum officiis, quae eorum vitam ſpectant & morum inſtitutionem. Etenim non ſatis eſt, quemlibet clericum ſui ordinis officium explicare; ſed etiam neceſſe eſt, ut gradu ſuo dignam ducat vitam, & ab iis abſtineat, quae vel a ſacro miniſterio diſtrahunt, vel notam quamdam ſacerdotio inurant. Longe diſtat ſacerdotium a pleriſque artibus mechanicis, quae plerumque uſu praeceptorum artis continentur, nec aliquid a morali artificum vita mutuantur: nam ſacerdotium requirit etiam vitae ſanctitatem & in actionibus externis decorum. Et haec eſt vita moralis clericorum, ad quam inſtituendam & formandam tot egregios commentarios elucubrarunt.

§. II. Vita clericorum ſic debet eſſe comparata, ut omnino ſancta ſit. Eccleſiaſticum miniſterium requirit in miniſtrantibus angelicam puritatem. Deinde ſacerdotes moribus & exemplo ſuo debent ceteris chriſtianis in vita inſtituenda praelucere. Et recte obſervavit Nazianzenus *orat. I. de fuga*, antiſtitum improbitatem facilius chriſtianorum animos occupare, quam peſtem per aerem diffundi. Hinc in veteri diſciplina criminoſi clerici, etiamſi crimen occultum eſſet, ſtatim cadebant ſacerdotio, nec ulla ſupererat ſpes ad gradum amiſſum recuperandum. Sed lapſu temporis invaluit, ut criminoſi clerici, praeſertim ſi agatur de criminibus occultis, quibus irregularitas attexta non eſt, poſt condignam poenitentiam ordinibus & miniſterio ſuo utantur, *cap. 4. ex. de temporibus ordinationum*, *cap. 4. ex. de cleric. coniugatis*.

§. III. Nec tandem integri vitae ſceleriſque puri clerici eſſe debent, verum etiam actionibus ſuis nullam occaſionem praebere de ſe male ſuſpicandi. Non ſatis eſt illis bonam coram Deo ſervare conſcientiam, ſed etiam apud homines rebus honeſtis ſtudere debent. Bona vita ipſis neceſſaria eſt, aliis etiam bona

bona eorum fama. Et hinc ſacris canonibus cavetur, ne epiſcopi & reliqui clerici ad virgines & viduas ſoli accedant, ſed gravibus viris ſtipati. Conc. Carthag. III. *can.* 25. Et veteres canones vetant, clericos domi habere mulieres, quae non ſint de eorum propinqua cognatione. Conc. Nicaen. *can. III.* Arelat. II. *can.* 3. (*a*). Quod ſi clerici adhibito ſtudio recte actiones ſuas componant, & tamen, quae eſt hominum improbitas, alii

(a) *In hac parte officii clericalis, quae etiam in externis actionibus honeſtatem poſtulat, clerici in veteri diſciplina diu peccarunt, quod domi ſuae alerent mulieres* ſubintroductas, *quae alias dicebantur* agapetae *&* ſorores, *a dilectione nempe & ſororio conſortio, quod prae ſe ferebant. Erant ſubintroductae neque uxores, neque concubinae, ſed tertii generis mulieres, quas clerici pietatis ſtudio, ſeu potius praetextu domi ſuae fovebant. Itaque clerici cum agapetis eadem domo morabantur, ſaepe etiam uno dormiebant lectulo, & interim ſuſpicioſos alios vocabant, quod male cogitarent: quod Hieronymus teſtatur* epiſt. XXII. ad Euſtoch. cap. 5. *Ipſae quoque Eccleſiae virgines ſaepe ſibi quaerebant vel ex clericis, vel ex laicis agapetos.* Cypr. ep. LXII. al. IV. *Conſuetudo iſta prorſus infamis erat, ubi clerici ſpecioſas adoleſcentulas ſibi in Agapetas adiungere coeperunt. Interim plures canones agapetas habere clericis interdixerunt,* conc. *Nicaen.* can. III. *Ancyran.* can. XIX. *tantumque ſynodus Nicaena clericis permiſit ſecum habere matrem, vel ſororem, vel amitam, vel alias mulieres, quae ſuſpicionem effugiunt. Quin ſynodus Moguntina, vel potius Nannatenſis anno* IↃCCCXII. *etiam clericis interdixit ſecum habere matrem, amitam, ſororem, quia inſtigante diabolo cum illis, aut ſaltem cum earum pediſſequis, ſcelus conſtat admiſſum,* cap. I. ex. de cohabitatione clericorum & mulierum.

Inde uſque a primis ſeculis apud chriſtianos fuerunt agapetae, quae initio fuerunt viduae aetate ſigmatae, atque ideo eiuſmodi conſortium innocens erat, quod ex Tertulliano de monog. cap. XVI. *conſtat. Videntur inter clericos receptae agapetae a moribus Iudaeorum, apud quos ſolemne fuit, ut mulieres magiſtros comitarentur, & de ſubſtantia ſua eiſdem miniſtrarent.* Conſuetudinis Iudaicae fuit, *inquit Hieronymus* in Matth. lib. IV. cap. 27., nec ducebatur in culpam more gentis antiquo, ut mulieres de ſubſtantia ſua victum atque veſtitum praeceptoribus miniſtrarent. *At mos, qui initio nec inter chriſtianos turpi macula laborabat, inde per humanam infirmitatem in peſtem degeneravit.*

alii etiam male opinentur, in hac ſpecie contemtis ſiniſtris opinionibus, conſcientiae puritate debent ſeipſos conſolari. Auguſt. *de bono viduitat. cap XXII.*

§. IV. Integra vita & a ſuſpicionibus libera facit, ut clerici fugere debeant vitia quaedam, quae criminum ſunt ſeminaria fecundiſſima. Ergo vetantur clerici aleis ludere, *can. apoſt. XLI.*: *aleae* autem nomine veniunt ludi omnes, qui ab ancipiti fortunae eventu pendent, quique criminum maximorum cauſſa ſunt, & familias peſſumdant. Item clerici a crapula & ebrietatibus, quae mentem alienant, debent abſtinere: & hinc ſic dicti apoſtolici canones deponi iubent clericos ebrietatibus vacantes, *cit. can. XLI.* Item clerici vetantur etiam tabernas intrare, niſi in itinere fuerint, *can.* 2. *&* 4. *D.* Vetantur quoque clerici ludis ſcenicis & ſpectaculis intereſſe, *L.* 34. *C. de epiſc. audientia.* Erant theatra apud ethnicos Veneris templa & chriſtianae religioni omnino adverſa: & quamvis ſub imperatoribus chriſtianis multum de veteri ſuperſtitione & licentia depoſuerint; tamen levitatem & ad peccandum illecebras retinuerunt (*b*).

§. V. Vitae ſanctitati addere clericos oportet virtutum omnium apparatum, ut ita per omnia ornati & perfecti ſint. Ergo clerici debent eſſe hoſpitales, parati ſcilicet ad peregrinos excipiendos, & fovendos, Hieronym. *ep. II. ad Nepotianum*: & in omnibus actionibus, ſpeciatim in geſtibus & verbis, pudici. Item clerici omnes, & praeſertim epiſcopi & beneficiarii eſſe debent ſobrii & frugales in victu, & in veſtibus civilibus modeſti, ut neceſſariis tantum contenti, delicias in cibis non quaerant, nec pompas in veſtibus. Et certo clericorum vocationi cum mundanis pompis non bene convenit: & nefarium omnino eſt, Chriſti & pauperum patrimonium in ſuperfluos & vanos ſumtus impendi. Ad rem patres ſynodi IV. Carthaginienſis *can. II.*, *ut epiſcopus vilem ſupellectilem & menſam ac victum pauperem habeat, & dignitatis ſuae auctoritatem fide & vitae meritis quaerat.* Digna certe chriſtiano ſacerdotio doctrina.

§. VI.

(b) *Mediis ſeculis in tanta morum corruptione eo ventum, ut etiam in eccleſiis ludi darentur theatrales, & ei inſaniae in quibuſdam anni feſtis ipſi clerici inſervirent. Hinc Innocentius III. tantam turpitudinem a domo Dei procul eſſe iuſſit, & clericos a ludibriis abſtinere*, cap. 12. ex. de vita & honeſt. clericor.

§. VI. Praeterea animi magnitudine & zelo clerici praediti ſint oportet, ut in cauſſis Dei & religionis defenſione pugnaces ſint & fortes, quatenus tamen eorum vocatio ſinit & permittit. Et hinc, ubi agitur de tuenda religione, nullis inimicorum calumniis, conviciis, inſidiis cedere umquam debent, exemplo Athanaſii & Baſilii, qui in fide Nicaena tuenda fortes & conſtantes fuerunt, nec ullis minis vinci paſſi ſunt. Aliis quoque virtutibus clerici inſtructi eſſe debent, ſed prudentia praeſertim iis eſt neceſſaria: immo Chriſti ſacerdotium prudentia deſtitutum damno potius, quam utilitati chriſtianorum cedit. Nimirum officia omnia clericorum ex cura animarum, quae ars eſt omnium difficillima, derivantur, & hinc ſumma prudentia & arte ad eas regendas opus eſt: qua de re egregias regulas Nazianzenus *orat. I.* proponit.

CAPVT XXXIV.

De habitu & tonſura clericorum.

§. I. *Olim clerici civilibus veſtibus uſi:*
II. *Quae inde propriae evaſerunt.*
III. *Olim clerici modeſto capillitio uſi.*
IV. *De tonſura clericali.*
V. *Clericorum eſt habitum & tonſuram clericalem deferre.*

§. I. DEcorum in omnibus actionibus neceſſarium etiam in externo corporis cultu exprimere clericos oportet. Primis quinque ſeculis clerici, non ſecus ac reliqui chriſtiani, receptis apud Iudaeos & gentes veſtibus uſi ſunt (a): tantum in

(a) *Sane durus per tria priora ſecula chriſtianorum ſtatus certe non ſinebat, ut chriſtiani, & praeſertim clerici, qui ſumma cura ad ſupplicia quaerebantur, propriis & diſtinctis veſtibus uterentur. Porro antiqui ſcriptores, qui de re veſtiaria chriſtianorum mentionem faciunt, clericos receptis veſtibus indutos exhibent. Tertull.* de pallio *V. Heinec.* exercit. I. de habitu apoſtolorum ſacerdotali cap. 1. §. 6. *Immo ſeculo quinto adhuc clerici communibus veſtibus vtebantur: Caeleſtinus enim ſummus pontifex* epiſt. II. ad epiſcopus Viennenſ. & Narbon. cap. 1. *acerbe carpit epiſcopos Gallicanos, qui, veſtibus communibus reiectis, ſe novo*

in earum uſu modeſtiam, proprio ſtatui convenientem, expreſſerunt. V. Thomaſſ. *de vet. & nova eccleſ. diſcipl. par. I. lib. 2. cap. 43. & ſeq.*

§. II. Mutatio veſtis clericalis in Occidente contigit, poſtquam Langobardi Italiam, & reliquae barbarae gentes alias Occidentis provincias invaſerunt: non quod ipſi clerici aliquid in hac parte mutaſſent, ſed quod dum barbari novis curtiſque veſtibus uterentur, ii antiquum veſtiendi morem retinuerint. Fleuryus *inſtit. iur. can. par. I. cap. 5.* Itaque exeunte ſeculo ſexto clerici iam propriis veſtibus utebantur, quod pluribus probat Thomaſſinus *loc. cit. cap. 46.* Nec enim erat ex eccleſiae gravitate mores barbarorum imitari, praeſertim quod tum Romani pontifices imperio Graeco addicti, a Langobardis diffiderent. Similiter apud Graecos ſeculo ſeptimo clerici propriis veſtibus erant donati, conc. Trull. *can. XXVII.*, quas monachi magno numero ad epiſcopatum & clericatum adſumti ſenſim proprias clericorum fecerunt.

§. III. Porro quod ſpectat ad capillorum cultum & tonſuram, clerici per quinque priora & amplius ſecula, non ſecus ac reliqui chriſtiani, modeſto tantum uſi tunc capillitio, non ullam peculiarem tonſuram gerere conſueverunt. Hieronym. *lib. XIII. in Ezechiel. cap.* 44. (*b*).

§. IV. Sed temporis lapſu modeſta breviſque clericorum coma abiit in tonſuram, quae detonſo & inde etiam raſo ſuperius capite, inferius capillorum circulum relinquat (*c*). Certe Iſidorus Hi-

---

novo amictu induebant. Vnde is habitus in eccleſiis Gallicanis, ut tot annorum tantorumque pontificum in alterum habitum conſuetudo vertatur? Diſcernendi a plebe vel ceteris ſumus doctrina, non veſte: converſatione, non habitu: mentis puritate, non cultu. *Memoranda certe verba, quae utinam aliquando clerici intelligant!*

(b) *Certe primis tribus ſeculis, quando ad internecionem praeſertim clerici quaerebantur, nulla capitis nota clericos inſignes fuiſſe in compertis eſt. Et Optatus* lib. II. contra Parmen. *vitio vertit Donatiſtis, quod catholicorum ſacerdotum capita raderent. Praeterea initio quinti ſeculi corona clericali clericos non fuiſſe donatos conſtat illuſtri Hieronymi teſtimonio, qui* lib. XIII. in Ezechiel. cap. 44. *docet, clericos non raſis capitibus, ſicut ſacerdotes Iſidis atque Serapis, eſſe debere, nec rurſus more luxurioſorum, & barbarorum, & militum comam demittere; ſed ita capillos attondere, ut operta ſit cutis.*

(c) *Id ex tonſura monachorum videtur derivaſſe. Nimirum*

ut

Hiſpalenſis *de offic. eccleſ. lib. II. cap.* 4. & ſynodus Toletana IV. anno IↃCXXXVI. *can.* 41. tonſuram clericorum ita debere eſſe docent, ut detonſo ſuperius toto capite, inferius ſola circuli corona relinquatur. Interim aequalis in omnibus clericis tonſura videtur fuiſſe, nec adhibebatur novacula, quae verticem capitis omnino denudaret: ſexti enim & ſeptimi ſeculi ſcriptores caput ſuperius tonſum, non raſum memorant. Seculo octavo clericorum capiti novacula acceſſerat, & deſuper caput in modum ſphaerae radebatur. Et ex hoc tempore videntur clerici totum caput ſuperius raſiſſe, donec tandem inductum, ut cuique ordini tonſura reſponderet, *cap.* 15. *ex. de vita & honeſt. clericorum.*

§. V. Iam vero poſtquam clerici habitu & tonſura a laicis diſtincti ſunt, ad eorum officium pertinuit, habitum & tonſuram clericalem tanquam inſigne propriae vocationis deferre. Hinc praecepit Alexander III., ut clerici, qui barbam & comam nutrirent, etiam inviti a ſuis archidiaconis tonderentur, *cap.* 7. *ex. de vita & honeſt. clericor.* Et decretis ſynodi Tridentinae *ſeſ. XXIII. de ref. can.* 6. fori privilegio privantur clerici, qui eccleſiis non deſerviunt, nec habitum & tonſuram clericalem deferunt, quod ius apud nos pactis conventis inter Benedictum XIV. & Carolum olim Regem noſtrum confirmatum eſt *cap. IV. n.* 8.: placuit enim clericos primae tonſurae & minores quotannis apud epiſcopum probare debere, ſe habitum & tonſuram clericalem detuliſſe, & vitam vixiſſe clericalem, alias eorum nomina ab albo clericorum expungi, & clericalibus privilegiis non gaudere.

CA-

---

ut plurimum monachi caſta informitate & inaequaliter capillos ad cutem tondebant, ut ludibrio homines eſſent. *Paulin.* ep. VII., *Salvian.* de gubernat. Dei lib. VII. *Sic detonſi monachi tandem perſpecta eorum ſanctitate fuerunt admirationi, & ad clerum adſumti priſtinum capillorum cultum ſervarunt, eoſque alii clerici coeperunt imitari. Ne vero informis tonſura clericos deformaret, eam in meliorem formam adornarunt, quae aequaliter detonſo ſuperius capite, inferius capillorum circulum relinquat. Interim etſi clericalis corona non admodum antiqua eſſet, tamen eius auctorem ſtatim S. Petrum fecerunt,* Gregor. *Turonenſ.* de glor. martyr. lib. I. cap. 28. *eamque a tonſura Pauli, quae ab Oriente per Theodorum monachum in Angliam adlata totum caput radebat, nulla corona relicta, diſtinxerunt,* *Beda* lib. IV. cap. 1. *Et ne myſtici ſenſus deeſſent, tonſura ſignificari dixerunt regale Chriſti ſacerdotium, aut ſpineam Chriſti coronam.*

n. 1. & 3. placuit, omnes ordinari ad titulum beneficii, tantumque in vera neceſſitate, aut utilitate eccleſiarum ſiviere patrimonii titulo clericos creare.

§. VII. Iam abſolutae ordinationes ex ſententia veterum canonum *ακυροι irritae* & *vacuae* erant. Conc. Chalced. *can. VI.*, *can.* 2. *D.* 70. *Irrita* vero & *vacua* in veteri diſciplina videtur fuiſſe ordinatio, quae nulla eſſet ab initio, ut Zonaras & Balſamon recte interpretati ſunt: quamvis poſt ſeculum decimum ſecundum coeperint Latini irritas & vacuas ordinationes ſic interpretari, quae vacuae uſu eſſent, ſed quae ab initio valerent. At iure decretalium nec uſu vacuae pronuntiantur abſolutae ordinationes, ſed tantum coguntur epiſcopi alere maiores clericos abſolute ordinatos, qui de ſuo non habent, unde vivant, *cap.* 4. *ex. de praebendis*. Tridentini patres *ſeſ. XXI. de ref. cap.* 2. *antiquorum canonum poenas* renovarunt: quibus verbis renovatum ius decretalium, non antiquos canones reſtitutos, ſacra concilii congregatio declaravit apud Fagnanum, quo iure nunc utimur. Sed ſi clerici per fraudem falſum titulum obtrudant, tum ordinati clerici ab ordinibus ſuſceptis ſuſpenduntur (*d*).

CA-

(d) *Sed non tantum inferioribus clericis, verum etiam in epiſcopis ordinationes abſolutae uſurpatae ſunt, & hinc exorti epiſcopi* titulares, *qui ordinantur ad titulum eccleſiae, cui nec intendunt, nec poſſunt deſervire. Et ita dicuntur* titulares, *non a titulo, ideſt eccleſia, ſed a nudo epiſcopi titulo, ſive nomine, vel potius dicuntur* titulares, *ut lucus a luce derivatur. Initio creati titulares epiſcopi quadam oeconomia & indulgentia in eccleſiis, quas barbari, eiectis propriis epiſcopis, occupaverant: quod enim ſpes erat, deperditas urbes recuperandi, ubi mortui erant eiecti epiſcopi, cenſuit Eccleſia, novos epiſcopos creare. Sed inde lapſa omni ſpe deperditas urbes recuperandi, in nudum epiſcopi nomen etiam pro iis urbibus, quae populo chriſtiano carebant, Latini epiſcopos crearunt, tantum ad perſonas decorandas. Ambitu eorum, qui ex religione quaeſtum faciunt, magno numero creverunt umbratiles epiſcopi, & praeſertim mendicantes, ad profeſſam religionem veluti excutiendam, ad tantum nomen convolarunt. Eſpen.* par. I. tit. 13. cap. 3. *In compertis interim eſt abſolutas epiſcoporum ordinationes ſacris canonibus adverſari Et recte Fagnanus ad* cap. *ex parte* ex. de clericis non reſidentibus *adfirmat*, creare epiſcopos titulares ſine rationabili cauſſa, & eo tantum fine, ut ea dignitate alicuius perſona qualificetur, ſeu decoretur, abuſionis eſt.

CAPUT XXXII.

De epiſcoporum translationibus & renuntiationibus.

§. I. *Vetitae epiſcoporum translationes:*
II. *Sed ex iuſta cauſſa permittuntur.*
III. *Poena in epiſcopos translatos.*
IV. *Epiſcoporum renuntiationes niſi ex iuſta cauſſa improbatae.*
V. *Debent eſſe ſimplices.*
VI. *Translationes & ceſſiones epiſcoporum a quo fiunt.*

§. I. Sancta & indivulſa eſſe debet epiſcopi & clericorum omnium cum eccleſia ſua coniunctio, nec quavis ratione facile ſolubilis. Et hinc epiſcopi & clerici ſemel eccleſiis ſuis adſcripti eas relinquere vetantur, & ad alias tranſire. Sane propter tumultum & ſeditiones edixit ſynodus Nicaena *can. XV. ut de civitate in civitatem non epiſcopus, non presbyter, non diaconus transferatur.* Quam eamdem regulam ſynodus Antiochena *can. XXI.* & Sardicenſis *cap. I. & II.* confirmant. Nullus certe inventus eſt, qui de civitate maiore ad minorem tranſire poſtulavit: atque hinc merito concludendum, ambitione agi epiſcopos, qui ſedem mutare appetunt.

§. II. Quod ſi iuſta cauſſa epiſcopum transferri ſuadeat, tum translatio permittenda eſt. Conc. Carthag. IV. *can.* 27. Vetitae enim translationes tum ſunt, ſi ab avaritia & ambitione, non ſi ab eccleſiae utilitate proficiſcantur. *Non mutat ſedem*, inquit Pelagius II. *can.* 35. C. 7. *q.* 1, *qui non mutat mentem, ideſt, qui non cauſſa avaritiae, aut dominationis, aut propriae voluntatis, vel ſuae delectationis migrat de civitate in civitatem, ſed cauſſa neceſſitatis, aut utilitatis mutatur.* Et reapſe ſexcenta exſtant in antiquis monumentis exempla epiſcoporum ſynodi auctoritate ab una ad aliam ſedem translatorum.

§. III. Peractas ſine cauſſa translationes Nicaeni patres irritas fecerunt; at ſynodus Sardicenſis ulterius proceſſit, & ne *laica* quidem *communione* in fine translatos epiſcopos donari voluit, hoc eſt, nec in morte a peccatis abſolvi, & in Eccleſiae pacem reſtitui. Ita facinus translationis inter crimina relatum, quibus etiam in morte vetus Eccleſia abſolutionem denegabat. Quarto ſeculo opera Arianorum paſſim epiſcopi ad

augendas partes haereticorum transferebantur ; & hinc synodus Sardicenſis ſeveriſſima poena translationes transfixit (a) .

§. IV. Porro epiſcopi non minus, quam reliqui clerici vetantur proprio arbitrio eiurare epiſcopatum , & deinceps vitam ducere privatam. Nexus enim eccleſiam inter & epiſcopum in ordinatione contractus natura ſua perpetuus erat , nec tam commodum epiſcopi , quam eccleſiae ſalutem ſpectabat. Sed ſi eccleſiae neceſſitas , aut utilitas urgeat , epiſcopi recte abeunt epiſcopatu. *Longe eſt glorioſius*, inquit Auguſtinus *ep.CCXXXIII. epiſcopatus sarcinam propter Eccleſiae vitanda pericula depoſuiſſe , quam propter regenda gubernacula ſuscepiſſe* . Sex autem canonicae ceſſionis epiſcopatus cauſſae ab Innocentio III. recenſentur , *cap.* 10. *ex. de renuntiatione* , in quibus una viget utilitas eccleſiae ; nimirum conſcientia criminis gravioris , cui illigata eſt irregularitas , corporis debilitas ſenio vel morbis invecta , defectus ſcientiae in epiſcopo neceſſariae , contumacia gregis , qui ex propria malitia a paſtore ſuo diffidet , reparatio ſcandali occaſione epiſcopi ſuborti , & irregularitas . Quibus addi poteſt ſtudium procurandae pacis Eccleſiae ; ſalus enim Eccleſiae eſt ſuprema lex eccleſiaſtica .

§. V. Iam ex canonicis cauſſis admiſſae epiſcopatus ceſſiones ſimplices & purae eſſe debent , non in alicuius perſonae gratiam & favorem conceptae . Edicunt certe canones , ne epiſcopi ſibi eligant ſucceſſores . Conc. Antioch. *can. XXIII.* officia enim eccleſiaſtica eius generis non ſunt , ut qui ea tenent , pro lubitu diſponere poſſint . Origen. *hom. XXII. in Numer.* Verum non videtur negatum optimis epiſcopis , qui pro bono eccleſiae abeunt epiſcopatu , legitimis ſuperioribus commonſtrare , quem ad eccleſiam gubernandam iudicant aptiorem .

§. VI. Veteri ſtante diſciplina ceſſiones & translationes epiſcoporum iudicio conciliorum provincialium ex iuſta cauſſa fiebant . Speciatim vero in translationibus praecedere debebat canonica electio , & principum conſenſus etiam erat neceſſarius ,

V. Tho-

(a) *Per plura ſecula Romae inauditae translationes , ubi primum eius rei exemplum ſub finem noni ſeculi dedit Formoſus ab eccleſia Portuenſi translatus in Romanam . Sed eo nomine Formoſi cadaver e ſepulcro erutum & degradatum Stephanus* VII. *in Tiberim proiecit ; qua infanda barbarie odio potius privato , quam canonibus Sardicenſibus ſatisfecit . Formoſus enim potius eccleſiae neceſſitate , quam ambitione in eccleſiam Romanam translatus eſt .*

V. Thomaſſ. *de vet. & nova eccleſ. diſcipl. par. II. lib. 2. cap.* 62. Verum circa ſeculum decimum ſenſim novum ius invaluit, ut ceſſiones & translationes epiſcoporum ſola pontificum auctoritate decernerentur. Falſae decretales, quae concilia provincialia ſine conſenſu pontificis haberi non patiebantur, & metropolitani officio ſuo non recte fungentes, ceſſiones & translationes epiſcoporum longo uſu pontifici videntur reſervaſſe. Novo huic iuri vim addidit Innocentius III. duabus praeſertim decretalibus, quibus iure divino depoſitiones, ceſſiones, & translationes epiſcoporum pontifici docet reſervatas, *cap. 2. & 3. ex. de translat. epiſcopi* (*b*).

CA-

(b) *Ius hoc divinum duabus praeſertim rationibus Innocentius adſtruit: una quod ex antiquitate & decretis patrum conſtat Chriſtum ſibi & vicariis ſuis ſpeciali privilegio epiſcoporum tranſlationes reſervaſſe: altera, quod inter Eccleſiam & epiſcopum ſit ſpirituale coniugium divina tantum auctoritate, qua in terris funguntur pontifices, non ſecus ac carnale, diſſolvendum. Sed benigna interpretatione rationes iſtas oportet accipere. Nam ex antiquitate non conſtat, epiſcoporum translationes iure divino pontifici fuiſſe reſervatas. Et forte Innocentius ſpectavit ad fictam, & inde poſteriori manu corruptam, Anteri decretalem apud Gratianum can. 34. C. 7. q. 1. Porro ſi ex carnali coniugio de ſpirituali inter Eccleſiam & epiſcopum iudicandum, vix eſt, ut ſummi pontificis auctoritate decerni poſſint ceſſiones & translationes epiſcoporum; non enim iure pontifices irritum facere poſſunt carnale coniugium ratum & conſummatum.*

CAPVT XXXIII.

De ſanctitate & virtutibus clericorum.

§. I. *De vita morali clericorum.*
II. *Clerici debent eſſe ſancti:*
III. *Et ab omni mala ſuſpicione liberi:*
IV. *Et debent aleis, ebrietate, & theatris abſtineri.*
V. *Item debent eſſe hoſpitales & frugales;*
VI. *Fortes quoque in tuenda religione & prudentes.*

§. I. HActenus de ſacris ordinationibus, dicendum nunc de clericorum officiis, quae eorum vitam ſpectant & morum inſtitutionem. Etenim non ſatis eſt, quemlibet clericum ſui ordinis officium explicare; ſed etiam neceſſe eſt, ut gradu ſuo dignam ducat vitam, & ab iis abſtineat, quae vel a ſacro miniſterio diſtrahunt, vel notam quamdam ſacerdotio inurunt. Longe diſtat ſacerdotium a pleriſque artibus mechanicis, quae plerumque uſu praeceptorum artis continentur, nec aliquid a morali artificum vita mutuantur: nam ſacerdotium requirit etiam vitae ſanctitatem & in actionibus externis decorum. Et haec eſt vita moralis clericorum, ad quam inſtituendam & formandam tot egregios commentarios elucubrarunt.

§. II. Vita clericorum ſic debet eſſe comparata, ut omnino ſancta ſit. Eccleſiaſticum miniſterium requirit in miniſtrantibus angelicam puritatem. Deinde ſacerdotes moribus & exemplo ſuo debent ceteris chriſtianis in vita inſtituenda praelucere. Et recte obſervavit Nazianzenus *orat. I. de fuga*, antiſtitum improbitatem facilius chriſtianorum animos occupare, quam peſtem per aerem diffundi. Hinc in veteri diſciplina criminoſi clerici, etiamſi crimen occultum eſſet, ſtatim cadebant ſacerdotio, nec ulla ſupererat ſpes ad gradum amiſſum recuperandum. Sed lapſu temporis invaluit, ut criminoſi clerici, praeſertim ſi agatur de criminibus occultis, quibus irregularitas attexta non eſt, poſt condignam poenitentiam ordinibus & miniſterio ſuo utantur, *cap. 4. ex. de temporibus ordinationum*, *cap. 4. ex. de cleric. coniugatis*.

§. III. Nec tandem integri vitae ſcelerisque puri clerici eſſe debent, verum etiam actionibus ſuis nullam occaſionem praebere de ſe male ſuſpicandi. Non ſatis eſt illis bonam coram Deo ſervare conſcientiam, ſed etiam apud homines rebus honeſtis ſtudere debent. Bona vita ipſis neceſſaria eſt, aliis etiam bona

bona eorum fama. Et hinc ſacris canonibus cavetur, ne epiſcopi & reliqui clerici ad virgines & viduas ſoli accedant, ſed gravibus viris ſtipati. Conc. Carthag. III. *can.* 25. Et veteres canones vetant, clericos domi habere mulieres, quae non ſint de eorum propinqua cognatione. Conc. Nicaen. *can. III.* Arelat. II. *can.* 3. (*a*). Quod ſi clerici adhibito ſtudio recte actiones ſuas componant, & tamen, quae eſt hominum improbitas, alii

(a) *In hac parte officii clericalis, quae etiam in externis actionibus honeſtatem poſtulat, clerici in veteri diſciplina diu peccarunt, quod domi ſuae alerent mulieres* ſubintroductas, *quae alias dicebantur* agapetae *&* ſorores, *a dilectione nempe & ſororio conſortio, quod prae ſe ferebant. Erant ſubintroductae neque uxores, neque concubinae, ſed tertii generis mulieres, quas clerici pietatis ſtudio, ſeu potius praetextu domi ſuae fovebant. Itaque clerici cum agapetis eadem domo morabantur, ſaepe etiam uno dormiebant lectulo, & interim ſuſpicioſos alios vocabant, quod male cogitarent: quod Hieronymus teſtatur* epiſt. XXII. ad Euſtoch. cap. 5. *Ipſae quoque Eccleſiae virgines ſaepe ſibi quaerebant vel ex clericis, vel ex laicis agapetos. Cypr.* ep. LXII. al. IV. *Conſuetudo iſta prorſus infamis erat, ubi clerici ſpecioſas adoleſcentulas ſibi in Agapetas adiungere coeperunt. Interim plures canones agapetas habere clericis interdixerunt, conc. Nicaen.* can. III. *Ancyran.* can. XIX. *tantumque ſynodus Nicaena clericis permiſit ſecum habere matrem, vel ſororem, vel amitam, vel alias mulieres, quae ſuſpicionem effugiunt. Quin ſynodus Moguntina, vel potius Nannatenſis anno* IↃCCCXII. *etiam clericis interdixit ſecum habere matrem, amitam, ſororem, quia inſtigante diabolo cum illis, aut ſaltem cum earum pediſſequis, ſcelus conſtat admiſſum*, cap. I. ex. de cohabitatione clericorum & mulierum.

Inde uſque a primis ſeculis apud chriſtianos fuerunt agapetae, quae initio fuerunt viduae aetate ſignatae, atque ideo eiuſmodi conſortium innocens erat, quod ex Tertulliano de monog. cap. XVI. *conſtat. Videntur inter clericos receptae agapetae a moribus Iudaeorum, apud quos ſolemne fuit, ut mulieres magiſtros comitarentur, & de ſubſtantia ſua eiſdem miniſtrarent.* Conſuetudinis Iudaicae fuit, *inquit Hieronymus* in Matth. lib. IV. cap. 27., nec ducebatur in culpam more gentis antiquo, ut mulieres de ſubſtantia ſua victum atque veſtitum praeceptoribus miniſtrarent. *At mos, qui initio nec inter chriſtianos turpi macula laborabat, inde per humanam infirmitatem in peſtem degeneravit.*

alii etiam male opinentur, in hac ſpecie contemtis ſiniſtris opinionibus, conſcientiae puritate debent ſeipſos conſolari. Auguſt. *de bono viduitat. cap. XXII.*

§. IV. Integra vita & a ſuſpicionibus libera facit, ut clerici fugere debeant vitia quaedam, quae criminum ſunt ſeminaria fecundiſſima. Ergo vetantur clerici aleis ludere, *can. apoſt. XLI.*: *aleae* autem nomine veniunt ludi omnes, qui ab ancipiti fortunae eventu pendent, quique criminum maximorum cauſſa ſunt, & familias peſſumdant. Item clerici a crapula & ebrietatibus, quae mentem alienant, debent abſtinere: & hinc ſic dicti apoſtolici canones deponi iubent clericos ebrietatibus vacantes, *cit. can. XLI.* Item clerici vetantur etiam tabernas intrare, niſi in itinere fuerint, *can.* 2. *&* 4. *D.* Vetantur quoque clerici ludis ſcenicis & ſpectaculis intereſſe, *L.* 34. *C. de epiſc. audientia.* Erant theatra apud ethnicos Veneris templa & chriſtianae religioni omnino adverſa: & quamvis ſub imperatoribus chriſtianis multum de veteri ſuperſtitione & licentia depoſuerint; tamen levitatem & ad peccandum illecebras retinuerunt (*b*).

§. V. Vitae ſanctitati addere clericos oportet virtutum omnium apparatum, ut ita per omnia ornati & perfecti ſint. Ergo clerici debent eſſe hoſpitales, parati ſcilicet ad peregrinos excipiendos, & fovendos, Hieronym. *ep. II. ad Nepotianum*: & in omnibus actionibus, ſpeciatim in geſtibus & verbis, pudici. Item clerici omnes, & praeſertim epiſcopi & beneficiarii eſſe debent ſobrii & frugales in victu, & in veſtibus civilibus modeſti, ut neceſſariis tantum contenti, delicias in cibis non quaerant, nec pompas in veſtibus. Et certe clericorum vocationi cum mundanis pompis non bene convenit: & nefarium omnino eſt, Chriſti & pauperum patrimonium in ſuperfluos & vanos ſumtus impendi. Ad rem patres synodi IV. Carthaginienſis *can. II.*, *ut epiſcopus vilem ſupellectilem & menſam ac victum pauperem habeat, & dignitatis ſuae auctoritatem fide & vitae meritis quaerat.* Digna certe chiſtiano ſacerdotio doctrina.

§. VI.

(b) *Mediis ſeculis in tanta morum corruptione eo ventum, ut etiam in eccleſiis ludi darentur theatrales, & ei inſaniae in quibuſdam anni feſtis ipſi clerici inſervirent. Hinc Innocentius III. tantam turpitudinem a domo Dei procul eſſe iuſſit, & clericos a ludibriis abſtinere*, cap. 12. ex. de vita & honeſt. clericor.

§. VI. Praeterea animi magnitudine & zelo clerici praediti ſint oportet, ut in cauſſis Dei & religionis defenſione pugnaces ſint & fortes, quatenus tamen eorum vocatio ſinit & permittit. Et hinc, ubi agitur de tuenda religione, nullis inimicorum calumniis, conviciis, inſidiis cedere umquam debent, exemplo Athanaſii & Baſilii, qui in fide Nicaena tuenda fortes & conſtantes fuerunt, nec ullis minis vinci paſſi ſunt. Aliis quoque virtutibus clerici inſtructi eſſe debent, ſed prudentia praeſertim iis eſt neceſſaria: immo Chriſti ſacerdotium prudentia deſtitutum damno potius, quam utilitati chriſtianorum cedit. Nimirum officia omnia clericorum ex cura animarum, quae ars eſt omnium difficillima, derivantur, & hinc ſumma prudentia & arte ad eas regendas opus eſt: qua de re egregias regulas Nazianzenus *orat. I.* proponit.

CAPVT XXXIV.

De habitu & tonſura clericorum.

§. I. *Olim clerici civilibus veſtibus uſi:*
II. *Quae inde propriae evaſerunt.*
III. *Olim clerici modeſto capillitio uſi.*
IV. *De tonſura clericali.*
V. *Clericorum eſt habitum & tonſuram clericalem deferre.*

§. I. DEcorum in omnibus actionibus neceſſarium etiam in externo corporis cultu exprimere clericos oportet. Primis quinque ſeculis clerici, non ſecus ac reliqui chriſtiani, receptis apud Iudaeos & gentes veſtibus uſi ſunt (*a*): tantum in

(a) *Sane durus per tria priora ſecula chriſtianorum ſtatus certe non ſinebat, ut chriſtiani, & praeſertim clerici, qui ſumma cura ad ſupplicia quaerebantur, propriis & diſtinctis veſtibus uterentur. Porro antiqui ſcriptores, qui de re veſtiaria chriſtianorum mentionem faciunt, clericos receptis veſtibus indutos exhibent. Tertull.* de pallio *V. Heinec.* exercit. I. de habitu apoſtolorum ſacerdotali cap. 1. §. 6. *Immo ſeculo quinto adhuc clerici communibus veſtibus vtebantur: Caeleſtinus enim ſummus pontifex* epiſt. II. ad epiſcopus Viennenſ. & Narbon. cap. 1. *acerbe carpit epiſcopos Gallicanos, qui, veſtibus communibus reiectis, ſe novo*

in earum uſu modeſtiam , proprio ſtatui convenientem , expreſſerunt . V. Thomaſſ. *de vet. & nova eccleſ. diſcipl. par. I. lib.* 2. *cap.* 43. *& ſeq.*

§. II. Mutatio veſtis clericalis in Occidente contigit , poſtquam Langobardi Italiam , & reliquae barbarae gentes alias Occidentis provincias invaſerunt : non quod ipſi clerici aliquid in hac parte mutaſſent , ſed quod dum barbari novis curtiſque veſtibus uterentur , ii antiquum veſtiendi morem retinuerint . Fleuryus *inſtit. iur. can. par. I. cap.* 5. Itaque exeunte ſeculo ſexto clerici iam propriis veſtibus utebantur , quod pluribus probat Thomaſſinus *loc. cit. cap.* 46. Nec enim erat ex eccleſiae gravitate mores barbarorum imitari , praeſertim quod tum Romani pontifices imperio Graeco addicti , a Langobardis diffiderent . Similiter apud Graecos ſeculo ſeptimo clerici propriis veſtibus erant donati , conc. Trull. *can. XXVII.* , quas monachi magno numero ad epiſcopatum & clericatum adſumti ſenſim proprias clericorum fecerunt .

§. III. Porro quod ſpectat ad capillorum cultum & tonſuram , clerici per quinque priora & amplius ſecula , non ſecus ac reliqui chriſtiani , modeſto tantum uſi tunc capillitio , non ullam peculiarem tonſuram gerere conſueverunt . Hieronym. *lib. XIII. in Ezechiel. cap.* 44. (*b*) .

§. IV. Sed temporis lapſu modeſta breviſque clericorum coma abiit in tonſuram , quae detonſo & inde etiam raſo ſuperius capite , inferius capillorum circulum relinquat (*c*) . Certe Iſidorus Hi-

---

novo amictu induebant . Vnde is habitus in eccleſiis Gallicanis , ut tot annorum tantorumque pontificum in alterum habitum conſuetudo vertatur ? Diſcernendi a plebe vel ceteris ſumus doctrina , non veſte : converſatione , non habitu : mentis puritate , non cultu . *Memoranda certe verba , quae utinam aliquando clerici intelligant !*

(b) *Certe primis tribus ſeculis , quando ad internecionem praeſertim clerici quaerebantur , nulla capitis nota clericos inſignes fuiſſe in compertis eſt . Et Optatus* lib. II. contra Parmen. *vitio vertit Donatiſtis , quod catholicorum ſacerdotum capita raderent. Praeterea initio quinti ſeculi corona clericali clericos non fuiſſe donatos conſtat illuſtri Hieronymi teſtimonio , qui* lib. XIII. in Ezechiel. cap. 44. *docet , clericos non raſis capitibus , ſicut ſacerdotes Iſidis atque Serapis , eſſe debere , nec rurſus more luxurioſorum , & barbarorum , & militum comam demittere ; ſed ita capillos attondere , ut operta ſit cutis .*

(c) *Id ex tonſura monachorum videtur derivaſſe . Nimirum*

ut

Hiſpalenſis *de offic. eccleſ. lib. II. cap.* 4. & ſynodus Toletana IV. anno IↃCXXXVI. *can.* 41. tonſuram clericorum ita debere eſſe docent, ut detonſo ſuperius toto capite, inferius ſola circuli corona relinquatur. Interim aequalis in omnibus clericis tonſura videtur fuiſſe, nec adhibebatur novacula, quae verticem capitis omnino denudaret: ſexti enim & ſeptimi ſeculi ſcriptores caput ſuperius tonſum, non raſum memorant. Seculo octavo clericorum capiti novacula acceſſerat, & deſuper caput in modum ſphaerae radebatur. Et ex hoc tempore videntur clerici totum caput ſuperius raſiſſe, donec tandem inductum, ut cuique ordini tonſura reſponderet, *cap.* 15. *ex. de vita & honeſt. clericorum*.

§. V. Iam vero poſtquam clerici habitu & tonſura a laicis diſtincti ſunt, ad eorum officium pertinuit, habitum & tonſuram clericalem tanquam inſigne propriae vocationis deferre. Hinc praecepit Alexander III., ut clerici, qui barbam & comam nutrirent, etiam inviti a ſuis archidiaconis tonderentur, *cap.* 7. *ex. de vita & honeſt. clericor.* Et decretis ſynodi Tridentinae *ſeſ. XXIII. de ref. can.* 6. fori privilegio privantur clerici, qui eccleſiis non deſerviunt, nec habitum & tonſuram clericalem deferunt, quod ius apud nos pactis conventis inter Benedictum XIV. & Carolum olim Regem noſtrum confirmatum eſt *cap. IV. n.* 8.: placuit enim clericos primae tonſurae & minores quotannis apud epiſcopum probare debere, ſe habitum & tonſuram clericalem detuliſſe, & vitam vixiſſe clericalem, alias eorum nomina ab albo clericorum expungi, & clericalibus privilegiis non gaudere.

CA-

---

ut plurimum monachi caſta informitate & inaequaliter capillos ad cutem tondebant, ut ludibrio homines eſſent. Paulin. ep. VII., *Salvian.* de gubernat. Dei lib. VII. *Sic detonſi monachi tandem perſpecta eorum ſanctitate fuerunt admirationi, & ad clerum adſumti priſtinum capillorum cultum ſervarunt, eoſque alii clerici coeperunt imitari. Ne vero informis tonſura clericos deformaret, eam in meliorem formam adornarunt, quae aequaliter detonſo ſuperius capite, inferius capillorum circulum relinquat. Interim etſi clericalis corona non admodum antiqua eſſet, tamen eius auctorem ſtatim S. Petrum fecerunt, Gregor. Turonenſ.* de glor. martyr. lib. I. cap. 28. *eamque* a tonſura Pauli, *quae ab Oriente per Theodorum monachum in Angliam adlata totum caput radebat, nulla corona relicta, diſtinxerunt. Beda* lib. IV. cap. 1. *Et ne myſtici ſenſus deeſſent, tonſura ſignificari dixerunt regale Chriſti ſacerdotium, aut ſpineam Chriſti coronam.*

CAPUT XXXV.

De ſecularibus negotiis, a quibus clerici ſe debent abſtinere.

§. I. *Clerici debent ſe abſtinere a quibuſdam civilibus negotiis:*
II. *Veluti a negotiatione quaeſtuoſa:*
III. *Et a procurandis laicorum negotiis:*
IV. *Et a ſordidis opificiis.*
V. *Clericis interdictae venationes.*
VI. *Et interdictum exercere publica munera.*
VII. *Militia a clericis aliena.*
VIII. *Alienum etiam merum & miſtum imperium.*
IX. *Advocati officium non convenit clericis:*
X. *Nec medicinae profeſſio.*

§. I. INtegra vita ſceleriſque pura & omnium virtutum apparatus veram clericorum honeſtatem conſtituit. Verum ſunt quaedam civilia negotia, a quibus clerici alieni eſſe debent, non quod ipſa turpia ſunt, ſed quod a ſacro miniſterio diſtrahunt. Et ſane, ut vere obſervat apoſtolus 2. *ad Timoth. II. v.* 4., *nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſecularibus, ut placeat ei, cui ſe probavit*. Quibus verbis ſpectavit Paullus ad leges militares, quae milites negotia civilia ſuſcipere prohibebant. Tam amplum eſt ſacerdotis miniſterium, ut totum hominem requirat, nec facile ad alia negotia diſtractionem concedat.

§. II. Principio inſtituto clericorum non convenit negotiatio quaeſtuoſa, quae lucri cauſſa exercetur. Conc. Carthag. III. *can.* 15., *cap.* 6. *ex. ne clerici vel monachi*. Sane dedecet clericos ab altaris miniſterio diſtrahi, & negotiationibus quaeſtum facere: praeſertim quod negotiatio quaeſtuoſa avaritiae & turpis lucri macula adſpergitur. Bene Hieronymus: *negotiatorem clericum, & ex inope divitem, ex ignobili glorioſum, quaſi quamdam peſtem fuge*, *can.* 9. *D.* 88. Verum ſi reditus eccleſiae admodum exigui ſunt, clericis ad alimenta procuranda modeſtam negotiationem canones permittunt, modo a ſacro miniſterio non diſtrahantur, *cap.* 2. *ex. eod.*

§. III. Vetantur quoque clerici temporalia laicorum negotia procurare: & eorum miniſtri & procuratores fieri. Conc. Cartagh.

thag. III. *can.* 15., conc. Chalced. *can. III.* (*a*). Qui Deo & Eccleſiae ſe in ſervitutem addixerunt, laicorum negotia ſine macula non procurant.

§. IV. Clerici quoque omnino debent ſe abſtinere a ſordidis quibuſdam opificiis, & muneribus, quae moribus noſtris vilia & turpia ſunt, & chriſtianum dedecent ſacerdotem, qualia officia tabernariorum & piſtorum, aut eorum, qui artem ludicram exercent, privanturque clericalibus privilegiis, qui hiſce officiis clericatum dedecorant, *cap. un. de vita & honeſt. clericorum in 6.*, *Clement. un. eod.* (*b*). Verum artificiola honeſta, quae integrum hominem non occupant, clericos non dedecent, praeſertim ſi eccleſiae reditus exigui ſunt. Conc. Carthag. IV. *can.* 52. *& ſeq.*

§. X. Inter ſecularia exercitia clericis interdicta cenſetur etiam venatio, quae & a miniſterio eccleſiaſtico diſtrahit, & pro manſuetudine morum duritiem inſtillat. Et merito canones damnant epiſcopos, presbyteros, & diaconos, qui loco pauperum accipitres, falcones, canes (' iſtrumenta omnia venationis) alebant, *can.* 1. *& ſeqq. D.* 34. (*c*). Recepta vero

(a) *Conqueſtus eſt olim Cyprianus* de lapſis, *multos ſui temporis antiſtites divina procuratione contempta rerum ſecularium fieri adminiſtratores; at mediis ſeculis morbus adeo crevit, ut clerici laicorum ferme omnia negotia procurarent, praeſertim quae ſcriptura opus habebant: laici enim vel ipſas primas litteras & ſcribere neſciebant.*

(b) *Veteri ſtante diſciplina, qua miniſtri omnes ab eccleſia recipiebant victualia, clerici ſordidis opificiis ferme ſuam conditionem non deturparunt. Sed inde inſtitutis beneficiis & aucto clericorum numero, quorum multi erant ſine beneficio, non defuerunt, qui ſordidis, aut ſtatui ſuo parum convenientibus opificiis, aut procurandis laicorum negotiis ſe dederunt, ad alimenta comparanda.*

(c) *Canones, quibus vetantur clerici eſſe venatores, in Gallia & Germania conditi ſunt, vel ſaltem ad illas regiones pertinent. Romani olim venationibus non dediti, ſed Germani & Galli ex gentis ſuae inſtituto venationes exercebant. Tacit.* de morib. German. cap. XV. *Hinc clerici venatores ex Gallia & Germania prodierunt: nam clerici in ſacro inſtituto mores gentis ſuae non depoſuerunt. Promovit hanc venandi inclinationem copia fundorum & ſilvarum eccleſiis tradita, in quibus iure Germanico non omnibus communis erat venatio, ſed fundis inhaerebat, & par-*

ro ſententia eſt, quietam venationem, quae retibus & laqueis fit, clericis permitti, modo a ſacro miniſterio non diſtrahat. V. Nat. Alexand. *theol. lib. II. de ſacram. ordin. cap. 5.*

§. VI. Porro ab inſtituto clericorum aliena ſunt publica & civilia munera, quae diſtrahunt a ſacro miniſterio, & aliqua etiam eorum vocationi adverſantur (*d*). Et in primis vetantur clerici eſſe tutores & curatores, tantumque presbyteris & ceteris inferioribus clericis permiſſum eſt tutelas legitimas ſuſcipere (*e*). Conc. Chalced. *can. III.*, *novel. CXXXIII. cap. 5.*

§. VII. Multo magis a ſacerdotio militia praeſertim caſtrenſis (*f*) abhorret; Eccleſiae enim arma non ſunt temporalia, ſed ſpiritualia, caſtae nempe preces & in contumaces excommunicatio: & omnino alienum eſt a ſacerdotii manſuetudine, ut clerici arma tractent, & in bello ſanguinem effundant. Quod ſpectant vulgatae regulae, *Eccleſia ſanguinem non ſitit*; *clericus a canone eſt alienus, ſi ſanguinem vel iuſte effundat*. Verum manſuetudine ſacerdotii non obſtante, clerici & in primis epiſcopi & abbates mediis ſeculis arma tractarunt, & in milites ſeculi converſi in expeditionibus imperatores & reges debuerunt comitari: idque propter feuda (*g*), quae principes ſaepe ex politicis rationibus eccleſiis & monaſteriis dederunt. Quod vero temporis lapſu vaſalli aere potius, quam corpore coepe-

---

partem proprietatis conſtituebat: quod Boehmerus iuris eccleſ. lib. V. tit. 24. *pluribus illuſtrat.*

(d) *Sententiam Eccleſiae, qua civilia & publica munera a clericis habentur aliena, chriſtiani imperatores confirmarunt, qui* ne clerici a cultu ſummae divinitati debito abſtraherentur, *eos a publicis muneribus exemerunt*, L. 2. C. Th. de epiſcopis.

(e) *Antiqua eſt eccleſiae regula in quodam concilio Africano ſtatuta*, ne quis de clericis, & Dei miniſtris tutorem, vel curatorem teſtamento ſuo conſtituat. *Cyprian.* ep. LVI. al. I. ad clerum Furnit. *Spectabat vero haec regula ad ſoles teſtatores: nam clerici tutores tum teſtamento dati, quod non adhuc a publicis muneribus eſſent immunes, non videntur ob clericatum potuiſſe munus declinare.*

(f) *Nomine militiae apud Romanos veniebant omnia civilia & militaria munera. Et hinc militia triplex, palatina nempe, caſtrenſis, ſive armata, & cohortalis. V. Iac. Gothofr.* ad L. 63. C. Th. de decurionib.

(g) *Feudorum ſervitia erant militaria & equeſtria.*

coeperunt militiam regibus praeſtare: epiſcopi & abbates non amplius feudorum ratione ad militiam coguntur.

§. VII. Item ab inſtituto clericorum exercitium miſti imperii ſive civilis iuriſdictionis, & multo magis ipſum merum imperium abhorrent. Non eſt Eccleſiae poenas cum ſanguine poſcere; quod adeo verum eſt, ut olim non poſtrema officii paſtoralis pars fuerit pro reis criminum graviorum apud magiſtratus deprecari. Verum mediis ſeculis una cum feudis nedum iuriſdictio, ſed & ipſum ius gladii eccleſiis acceſſit: & ipſi epiſcopi aut per ſe, aut per ſubſtitutos iudices, quos *ballivos* dicebant, ius gladii exercebant. V. Boehmer. *iur. eccleſ. lib. III. tit.* 20. §. 70. *ſeqq.* Quin clerici vicecomites & ballivi dominorum ſecularium facti ſunt, ad miſtum & merum imperium explicandum. Hinc non parva in ſacerdotium labes, praeſertim ubi deſuevere populorum leges & mores ipſa capitalia crimina multis & publicis poenitentiis expiandi. Sed deinceps haec labes ex parte abſterſa eſt, tantumque factum, ut clerici ius gladii non exercerent, *cap.*5. *&* 9. *ex. ne clerici vel monachi*. Hinc invaluit, ut eccleſiarum praelati, qui iure feudi merum habebant imperium, officiales laicos ad illud explicandum conſtituerent: qua conſtitutione ex regulis novae diſciplinae a canone alieni non cenſentur, *cap. ult. eod. in* 6.

§. IX. Munus advocati quoque minus congruit clericorum vocationi. Conſt. apoſt. *lib. II. cap.* 6., *L.* 41. *C. de epiſc.* Id enim ferme totum hominem requirit, & tricis & malitiis adſueſcit: Sed temporis lapſu ubi ignorantia Occidentis regiones occupavit, & ferme ſoli clerici latine ſciebant, clerici forenſibus diſceptionibus ſe implicarunt, & in iudiciis ſecularibus fuerunt adſeſſores. Ergo in ſynodo Lateranenſi ſub Alexandro III. ſtatutum, ut ſacrati clerici, & qui ſtipendiis vivunt eccleſiaſticis, coram ſeculari iudice advocati in negotiis ſecularibus fieri non praeſumant, niſi proprias, aut eccleſiae ſuae, aut miſerabilium hominum cauſſas perſequantur, *cap.* 1. *ex. de poſtulando*.

§. X. Sed an medicinae profeſſio clericis conveniat? Medicina theoretica, in primis phyſiologia, etiam in ſtudiis ethicis & doctrina morum uſum habet, & ita eius aliqua notitia a clericis non videtur aliena. At quod ſpectat artis uſum, non convenit clericorum vocationi medicinam facere, & adſidua circuitione ad praeſcribenda remedia infirmos inviſere. Mediis interim ſeculis celebriores epiſcopi & monachi medici fuerunt, & apud nos medici inſigniores fuerunt monachi Caſinenſes, & epiſcopi Salernitani. Monachi autem & clerici ad divitias parandas faciebant medicinam. Ergo Honorius III.

ad theologiae ſtudia amplianda ſtatuit, ne presbyteri & qui in dignitate eccleſiaſtica erant, medicinae addiſcendae vacarent, *cap.* 10. *ex. ne clerici vel monachi*. Sed eo quoque nomine clerici chirurgiam exercere vetantur, ne forte mortis cauſſam praebentes, a canone ſint alieni, *cap.* 19. *ex. de homicidio*.

CAPVT XXXVI.

De clericorum caelibatu.

§. I. *Sacerdotio convenit caelibatus.*
II. *Clericis maioribus vetitum nuptias contrahere.*
III. *Clerici olim uxoribus, quas ante ordinationem duxerant, uti poterant.*
IV. *Poſt ſynodum Nicaenam clerici in multis Orientis Eccleſiis continentes;*
V. *Inde ſolis epiſcopis caelibatus impoſitus.*
VI. *In occidente clerici maiores quarto ſeculo ad continentiam erant adſtricti.*
VII. *De minorum clericorum continentia.*
VIII. *Poena in clericos incontinentes.*
IX. *Mediis ſeculis clerici in Occidente incontinentes. Caelibatus reſtitutus.*

§. I. Inter ceteras maiorum clericorum virtutes cenſetur etiam caelibatus, quo fit, ut nuptias contrahere vetentur, & uxoribus ante ordinationem ductis ſe debeant abſtinere. Certe graviſſima matrimonii munera functiones ſacerdotii impediunt, & maritos ſecularibus negotiis addicunt, 1. *Cor. VII.* 33. Et praeterea decebat, ut chriſtiani ſacerdotes qui puriſſimam victimam contrectant, omnino virgines & continentes eſſent (*a*). Sed hac in re par non eſt omnium eccleſiarum diſciplina, & non omni aetate caelibatus lege clerici adſtricti ſunt.

§. II. Et quidem ex antiquiſſima diſciplina clerici maiores poteſtate contrahendi matrimonii poſt ſuſceptos ordines deiecti ſunt: quae diſciplina ante ſynodum Nicaenam in utraque eccle-

(a) *Ipſi deorum ſacerdotes profitebantur caſtitatem, quorum aliqui vel penitus ſe evirabant, vel potu cicutae aliiſque remediis frigeſcebant. V. Potter.* archaeol. lib. II. cap. 3. *Adeo nempe eſt, Chriſti ſacerdotibus proprium eſſe debere caelibatum.*

eccleſia erat recepta, & inde a Paphnutio epiſcopo in eadem ſynodo *τῃς Εκκλησιας αρχαια παραδοσις vetus Eccleſiae traditio* dicta eſt, teſte Socrate *lib. I, cap.* 11. Hinc ſynodus Neocaeſarienſis *can. I.* edixit, presbyterum, qui uxorem acceperit, ordine ſuo deici debere. Et canon apoſtolicus XXVII. poſt clericatum tantum cantoribus & lectoribus nuptias contrahere permittit. Hac tamen in re ſatis benigna erat eccleſiae Orientalis diſciplina (*b*), quae diaconis in ordinatione proteſtantibus, ſe ſine uxoribus vivere non poſſe, nuptias ex epiſcopi venia contrahere permittebat. Conc. Ancyr. *can. IX.*

§. III. Verum quod ſpectat ad nuptias ante ſacros ordines contractas, caelibatus primis ſeculis non aliquo canone indictus videtur, ſed potius quiſque pro religione & arbitrio ſuo uxore utebatur, vel in caelibatu vivebat: quod Dupinus *biblioth. ſec. IV. par.* 3., Natalis Alexander *ſec. IV. hiſt. eccleſ. diſſ.* 19. aliique adgnoſcunt. Sane conſtat, clericos cum ſuis uxoribus ante ordinationem ductis habitare conſueviſſe, *can. apoſt. VI.*, conc. Neocaeſ. *can. VIII.*, hactenus ut ſaevientibus perſecutionibus multi eo nomine ad Chriſtum renuntiandum impellerentur, ut ſuis uxoribus & liberis conſulerent. Euſeb. *lib. VIII. cap.* 9. Et qui cum uxoribus habitabant, matrimonio uti potuiſſe videntur (*c*), etſi multi ſacerdotii ſanctitate

(b) Eccleſiae, *inquam*, Orientalis; *nam apud Latinos ne epiſcopi quidem indulgentia poterant diaconi matrimonio copulari. Hinc Martinus Bracarenſis* par. I. cap. 39. *canonem Ancyranum interpolavit, traduxitque in eam ſententiam, ut non liceret epiſcopo ordinare diaconum, qui ſe in caſtitate vivere non poſſe conteſtaretur.*

(c) *Multis ſane conſtat monumentis, maritos clericos, qui cum ſuis uxoribus habitabant, matrimonio uſos fuiſſe, ſaltem ut potuiſſe: nec recte Baronius, Pagius, Scheleſtratus, aliique ſtatuunt, eos tempore ordinationis ex compacto caelibatum profeſſos eſſe, & coniugale conſortium in ſororium convertiſſe. Etenim dum Pinytus Gnoſſiorum in Creta epiſcopus clericis ſuis caelibatum imponere volebat, a Dionyſio Corinthiorum epiſcopo admonitus fuit, ne tam grave onus τοις αδελφοις* fratribus *imponeret, ſed humanae infirmitatis rationem haberet: quod ex litteris Dionyſi, apud Euſebium* lib. IV. cap. 33. *conſtat. Nec recte ſentiunt, qui* fratres, *quibus Pinytus imponere intendebat caelibatum, chriſtianos ipſos interpretantur: namque incredibile eſt, Pinytum hominem divinarum ſcripturarum notitia atque intelligentia conſpicuum*

tate ducti illarum uſui renuntiarent, & cum uxoribus veluti ſororibus vitam ducerent.

§. IV. Stabat haec diſciplina in eccleſia Orientali tempore ſynodi Nicaenae, in qua nihil de antiquis moribus mutatum eſt, etſi multi epiſcopi eſſent, qui continentiae legem maioribus clericis vellent imponere*(d). At paullo poſt in pleriſque eccleſiis Orientis maiores clerici ab uxoribus ſuis, quas ante ordinationem duxerant, abſtinere iuſſi ſunt. Certe Hieronymus *contra Vigilantium* obſervat, in Orientali proprie ſic dicta dioeceſi, in Aegypto & univerſo Occidente clericos omni-

---

eum, compellere voluiſſe plebem omnem chriſtianam ad caſtitatis profeſſionem, & tam aperte haereticis nuptias damnantibus faviſſe; quod Nat. Alexander ſec. IV. hiſtoriae eccleſ. diſſ. 19. *recte obſervat. Item Clemens Alexandrinus* ſtrom. lib. III. *adfirmat, licuiſſe presbyteris & diaconis matrimonio uti. Novatus quoque presbyter Carthaginienſis ſine reprehenſione uxorem cognoſcebat: calce enim impacto uxoris uterum percuſſit, quo fetus ex utero fuſus eſt; & tamen Cyprianus* ep. XLIX. ad LII. ad Cornelium *ſolam abortionem, non uſum matrimonii accuſat. Et ut alia mittam, habitatio maiorum clericorum cum ſuis uxoribus ab Eccleſia permiſſa aperte videtur demonſtrare, matrimonii uſum vetitum non fuiſſe: nam alias continuis criminibus mariti fuiſſent obiecti, ſororio illo conſortio nihil impediente.*

(d) *In ſynodo Nicaena tractatum fuit de indicenda epiſcopis, presbyteris, & diaconis caſtitate ab uxoribus, quas ante ordinationem duxiſſent, multique in hanc ſententiam pendebant: ab intercedente Paphnutio epiſcopo, qui nec nuptias contraxerat, nec umquam ad mulieres acceſſerat, & novam regulam veluti duram traducente, de antiquis moribus nihil mutatum, atque ſingulorum arbitrio relictum, ut ab uxorum conſuetudine ſe abſtinerent, ſi ita magis placuiſſet. Rem Socrates* lib. I cap. 11. & *Sozomenus* lib. I. cap. 23. *diſtincte narrant, & ex* hiſtoria tripartita *Gratianus ſuam fecit,* can. 12. D. 31. *Veluti falſam & a Socrate confictam hanc hiſtoriam Baronius traducit, ſuſpectam vero Valeſius habet. Sed ex meliore ſententia Chriſtianus Lupus, Natalis Alexander, & Dupinus velut authenticam tuentur. Vt enim Dupinus recte obſervat, caelibatus clericorum ad diſciplinam pertinet: & quae diſciplinae ſunt, pro temporum & locorum ratione varias habent obſervationes; ac proinde nihil officit Latinorum caelibatui, quod magna ſynodus Nicaena matrimonio uti clericos maiores non vetuerit.*

mnino caelibes vixiſſe. *Quid facient Orientis eccleſiae? quid Aegypti & ſedis apoſtolicae, qui aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut ſi uxores habuerint, mariti eſſe deſiſtunt?* Et Epiphanius *expoſ. fidei catholicae n. XXI.* adfirmat, ſacerdotium ex virginum & monachorum ordine conſtare, aut ſacerdotes ex laicis creari, *qui a ſuis uxoribus continent, aut ſecundum unas nuptias, in viduitate verſantur.* Videntur epiſcopi, qui in ſynodo Nicaena tenebant, clericos ab ſuis uxoribus abſtrahendos, ad eccleſias ſuas reverſi ſibi ſubiectis presbyteris & diaconis continentiam imperaſſe.

§. V. Non diu in ſancto propoſito clerici maiores in Oriente ſtetiſſe videntur: adulto enim quinto ſeculo multi epiſcopi in epiſcopatu liberos ex iuſtis nuptiis ſuſcipiebant, & qui illarum uſu abſtinebant, potius voluntate & religione ſua, quam ulla lege ad id impellente faciebant, teſte Socrate *lib. V. cap.* 22. Videtur tum laxata diſciplina multitudine agapetarum, ideſt ſpiritualium ſororum, quibus adiuncti clerici conſpurcabant ſacerdotium: ſatiuſque viſum eſt, clericos uti legitimis uxoribus, quam ſub nomine agapetarum domi habere concubinas. Deinceps ſolis epiſcopis perpetua continentia indicta eſt, (*e*), presbyteris vero & diaconis uſus antea contracti matrimonii permiſſus, modo quo tempore ſacra myſteria contrectant, ab uxoribus abſtineant. Quae diſciplina in concilio Trullano *can. XIII.* ſtatuta ad haec uſque tempora apud Graecos perſeverat (*f*).

§. VI. Haec fuerunt fata caſtimoniae clericalis apud Orientales: at in eccleſiis Occidentis ſynodi Nicaenae tempore epiſcopi, presbyteri, & diaconi ex iam recepta diſciplina vel uſu matrimonii antea initi ſe debebant abſtinere (*g*). Et quidem Siri-

(e) *Atque ex hac diſciplina ſi coniugati ad epiſcopatum promoventur, ab uxoribus deinceps ſeparantur; ipſae vero monaſterium ingrediuntur, aut diaconiſſae ordinantur, ſi tantae dignitati earum vita & pietas reſpondeat, ut continentia continuis lapſibus non obiiciatur.* Conc. Trull. can. XLVIII.

(f) *Illud eſt intolerabile, quod ſynodus Trullana vitio vertit Latinis, quod presbyteros & diaconos ab uſu matrimonii ante ordinationem contracti prohiberent. Saepe infirmi in eos, qui bene valent, indignantur.*

(g) *In Hiſpania ante ſynodum Nicaenam ſynodus Illiberitana,* can. XXXIII. in totum epiſcopis, presbyteris, & diaconis, vel omnibus clericis poſitis in miniſterio *ab uxoribus ante ordi-*

Siricius ſummus pontifex *epiſt. ad Himerium Tarrac. cap. VII.* veluti grave facinus deplorat, quod in Hiſpania plures ſacerdotes & diaconi ex propriis coniugibus liberos procreaſſent, iubetque, epiſcopos, presbyteros, & diaconos, qui deinceps tales invenirentur, ab omni eccleſiaſtico honore perpetuum eſſe deiectos: quam eamdem diſciplinam ſequentes pontifices Innocentius I. *ep. ad Victricium cap. VIII.* & *ep. ad Exuperium cap. I.* & Leo M. *epiſt. XII. ad Anaſtaſium Theſſal. cap. 4. edit. Queſnelli* confirmarunt. Et patres Africani apoſtolicam doctrinam & antiquos mores cuſtodire volentes, ſtatuerunt, ut *epiſcopi, presbyteri, & diaconi, vel qui ſacramenta contrectant, pudicitiae cuſtodes, etiam ab uxoribus ſe abſtinerent.* Conc. Carthag. II. *can.* 2. Quam eamdem continentiam ſequentia Africana concilia & deinceps reliqua in Occidente celebrata maioribus clericis imponunt (h).

§. VII. Quod ſpectat ad clericos minores, lectores, & cantores in eccleſiis Orientis poſt acceptum ordinem nuptias contrahebant, *can. XXVII. apoſtol.*, conc. Chalced. *can. XIV.* Et in Africa lectores quum ad annos pubertatis veniebant, coge-

---

dinationem ductis indixit continentiam. Clerici in miniſterio poſiti *patribus Illiberitanis videntur fuiſſe illi, qui* ſacramenta contrectabant, *ut habet ſynodus Carthaginienſis* II. can. 2., *ſive qui vaſa & alia inſtrumenta ad uſum ſacramentorum aptabant & diſponebant, quales hypodiaconi. Verba vero* in totum *videntur indicare, antea clericos Hiſpanos tantum eo tempore ab uxoribus ſuis abſtinuiſſe, quo ſacra myſteria celebrabant.*

(h) *Maiores clerici, qui ex maritis promoti ſunt, etſi perpetuae continentiae apud Latinos addicti; tamen uxores domi habere permittebantur, tantumque debebant coniunctionis priſtinae contubernium in ſororium amorem commutare*, L. 44. C. Th. de epiſc. & clericis, *Leo M.* ep. II. ad Ruſtic. edit. Queſnelli. *Videntur Occidentis ſacerdotes minus ſuſpecti de incontinentia fuiſſe, quam Orientales corpore calidiores. Interim variae adhibebantur cautiones ad lapſus evitandos: erant in eadem domo marito & uxori diverſa conclavia: cautiores quoque ad ſe propius uxores accedere non permittebant*, can. 18. D. 32., *& epiſcopi adſiduo & individuo clericorum ſuorum comitatu ſtipati vivere debebant, Conc. Turon.* II. can. 12. *Rectius demum placuit, ut ſi mariti ad epiſcopatum promoverentur, uxores monaſticam vitam in monaſteriis profiterentur*, cap. 6. ex. de converſione coniugatorum.

Digitized by Google

gebantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri, cete ri vero clerici maturiore aetate continentiae ſubiiciebantur. Conc. Carthag. III. *can.* 19. Vſus vero iam antea contracti matrimonii minoribus clericis ferme nullibi videtur interdictus, exceptis hypodiaconis, qui in multis eccleſiis tam Orientis, quam Occidentis quarto ſeculo ab uxoribus etiam ante ordinationem ductis ſe abſtinebant, conc. Illiber. *can. XXXIII.* Epiph. *haer. LIX. de catharis*, Leo M. *epiſt. XII. cap.* 4. *ed. Queſn.* Sed inde apud Latinos minoribus omnibus clericis etiam poſt ſuſceptos ordines facultas ineundi matrimonii data eſt, exceptis hypodiaconis, qui ad perpetuum caelibatum adſtricti ſunt: quod ſeculis quinto & ſexto factum eſt. V. Morin. *de ſacris ordinat. par. III. exercit.* 12. *cap.* 5.

§. VIII. Item ſi clerici maiores poſt ordinationem nuptias attentabant, aut deprehenſi eſſent cum uxoribus ſuis antea ductis dormiſſe, & filios generaſſe, gradu & officio ſuo perpetuum cadebant, non tamen extra eccleſiae communionem abiiciebantur. Conc. Neocaes. *can. I.*, Agath. *can. IX.*; Siric. papa *ep. ad Himerium Tarrac. cap. VII.* Et ita ad laicam communionem redacti, deinceps tamquam laici vivebant, conc. Aurelian. III. *can.* 2. Quod ſi clerici extra nuptias contra caſtitatem peccaſſent, & fornicationis, aut adulterii rei eſſent, non ſolum perpetuo deponebantur, verum etiam eccleſiae communione eiecti poenitentiae ſolebant addici. Conc. Neocaes. *can. I.* Ceterum etſi peccarent clerici, qui uxoribus ſuis utebantur; tamen inde filii erant legitimi (*i*).

§. IX. Recepit quidem Eccleſia Latina diſciplinam, quae tantum caelibes, aut maritos, qui inde in caelibatu vivant, ad ſacros ordines iubet promoveri; at mediis ſeculis aurum illud verſum eſt in ſcoriam. Plus profuit Graecis diſciplina relaxata, quam Latinis profeſſio virtutis. Etenim in tot tantiſque mediorum ſeculorum turbis, quibus Occidentis provinciae oppreſſae ſunt, clerici maiores, immo etiam monachi, profeſſae continentiae obliti, vel nuptias attentarunt, vel palam aluerunt concubinas. Poſt ſeculum decimum Romani pontifices & multi epiſcopi magnis animis lapſam diſciplinam inſtaurare & incontinentes clericos ad continentiam reſtituere ſtuduerunt at

(i) *Nimirum attentata poſt ordinationem a clericis maioribus matrimonia, etſi ſacrilega eſſent; tamen in veteri diſciplina valebant: qua de re diximus in* commentariis de iure canonico par. I. cap. 3. §. 12.

at carnales clerici aegre ferentes e luto incontinentiae emergere, infremere, tumultuari, & rationibus & auctoritatibus reſiſtere coeperunt. Hinc hydra ſemper revixit, nec ex omni capite potuit obtruncari (k). Senſim ergo decrevit moribus, remeavitque tandem vetus diſciplina, quae a patribus Tridentinis *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 13. & *ſeſ. XXIV. can* 9. confirmata tantum virgines, aut poſt nuptias continentes ad ſacros ordines admittit.

CAPVT XXXVII.

De Aſcetis.

§ I. *Aſcetae apud gentes.*
II. *Aſcetae apud chriſtianos.*
III. *Varii generis aſcetae apud chriſtianos.*
IV. *Sacrae eccleſiae virgines.*
V. *Aſceſis non requirit ſolitudinem.*

§. I. SVpereſt, ut de aſcetis & monachis agamus: quae tractatio, longe lateque diffuſa vita monaſtica & in tot familias monachis diſtinctis, bonam iuris canonici partem occu-

(k) *In aliquibus locis certo perſoluto cenſu concubinae clericis permiſſae. Sane in Anglia anno* CIϽCXXIX. *epiſcopi Regi Henrico* 1. *conceſſerunt* iuſtitias de focariis ſacerdotum, quae res poſtea cum ſummo dedecore terminabatur: accepit enim Rex pecuniam infinitam de presbyteris pro ſuis focariis redimendis, *quemadmodum Matthaeus Pariſienſis in* hiſt. Angl. *loquitur. Sordidiſſimum hunc cenſum inde a manibus regiis extortum (quod nefas dictum eſt) epiſcopi, & praeſertim archidiaconi, & decani ſibi tribuerunt. V. Chriſt. Lup.* diſſ. de Latinor. continentia cap. 8.

Sed Regibus Andegavis in regno Neapolitano adeo multi clerici alebant concubinas, ut contenderent, eas fori exemptione gaudere, tamquam quae ad ſuas familias pertinerent: & quod mirum, Rex Robertus edictis de concubinis noluit clericorum concubinas obligari. Quin ſeculo decimo quinto concubinae presbyterorum annuum cenſum Regi pendebant, idque praeſertim in Calabria ulteriori obtinebat, cuius rei monumentum exſtat in Regiae Camerae archivio Camera VI. litt. F. ordine 1. n. 2.

occupat. Vox *aſceſis* philoſophorum propria fuit, qua ii deſignabant virtutis & abſtinentiae ad vitia coercenda exercitationes. Et ſane apud gentes *aſcetae* erant rigidi virtutis ſacerdotes, qui vitam duriorem ad philoſophiae regulas exactam ducebant; ut enim bene probat Io. Franc. Buddeus *diſſ. de ἀσκήσει philoſophica in analect. philoſophiae*, gentes vitam aſceticam, ſive philoſophicam nedum in doctrina, ſed praecipue in uſu & exercitatione virtutum poſitam tenebant. Fuerunt inter gentes multi aſcetae tum ex barbaris, tum ex Graecis philoſophis, quorum nomina in annalibus philoſophiae celebrantur.

§. II. At vita ad virtutis regulas exacta praecipue apud chriſtianos exculta fuit. Eſt chriſtiana religio vera philoſophia, quae, gentium erroribus emendatis, ad verum ſummumque bonum adſequendum viam adaperuit, in quo ethnica deficiebat philoſophia: palam enim fecit, eſſe alteram vitam eamque aeternam, in qua iuſti mercedem accipiunt & coronantur. Hinc non tantum chriſtiani curabant eſſe iuſti, ſed etiam eorum multi durius vitae genus excolebant, ut ad perfectionem contenderent. Atque hi nomine ethnicae philoſophiae retento *aſcetae* & *philoſophi* audierunt. Salmaſ. *ad Tertull. de pallio* (a).

§. III. Iam quemadmodum varia ſunt durioris vitae exercitia, ita varia fuerunt & nunc etiam ſunt genera aſcetarum. Alii non minus quam Pythagorici carne & rebus vitam habentibus ſe abſtinebant, non ex anili fabula de animarum transmigratione, ſed ut corpus in ſervitutem redigerent. Orig. *contra Celſum lib. V.* Alii abſtinebant a nuptiis, non quia eas improbabant, ſed quia *ſe ſpadonatui obſignabant propter regnum Dei*, ut Tertullianus *lib. II. de cultu feminarum loquitur*. Alii plus aequo cibis abſtinebant, & ieiuniis corpus macerabant, quorum aliqui in hebdomada magna eo ſeveritatis pervenerunt, ut per duos, treſve, quatuorve dies, aut etiam per integram hebdomadam ieiunia prorogarent. Epiphan. *expoſit. fidei catholicae n. XXII.*

§. IV.

(a) *Chriſtiani philoſophi alio nomine* gnoſtici *dicebantur. Certe Clemens Alexandrinus in ſcriptis ſuis omnibus chriſtianum philoſophum* γνωστικὸν *appellat: quod nomen alii veteres etiam uſurpant. Sane* gnoſticus *homo eſt ſcientia & cognitione praeditus: & chriſtiana religio veram ſapientiam continet; profanaruntque profecto ſanctum* gnoſtici *nomen haeretici illi, qui ſub hoc nomine noti ſunt.*

§. IV. Inter antiquos aſcetas illuſtriorem locum obtinebant ſacrae Eccleſiae virgines & viduae, quae ſe Chriſto dicabant, perpetuam promittentes caſtitatem. Gentibus, immo etiam Iudaeis, virginitas opprobrio fuit; at apud chriſtianos ſtatim celebrata & inter aſceticas virtutes relata eſt. Etenim ſtimulis carnis, quo natura fert, reſiſtere, magna aſceſis eſt, eorumque propria, qui durum vitae genus profitentur. Edebant autem virgines propoſiti ſui publicam in Eccleſia profeſſionem, & ab epiſcopo conſecrabantur, ſacrumque velamen accipiebant, idque in Africa anno aetatis viceſimo quinto, conc. Charthag. III. *can.* 4., in Gallia anno quadrageſimo, conc. Agath. *can. XIX.*, & in Oriente etiam anno decimo ſexto, aut decimo ſeptimo, Baſil. *epiſt. canon. can. XVIII.* Virgines autem per conſecrationem inter perſonas eccleſiaſticas cenſebantur, & eccleſiae canoni inſerebantur, Socrat. *lib. I. cap.* 17., & hinc *canonicae* audierunt. Vivebant vero in domibus paternis, & a parentibus ſuis, vel neceſſitate ita poſtulante, ab Eccleſia accipiebant alimenta. Conc. Charthag. III. *can.* 33. Quod ſi contra profeſſionem inde minus caſte viverent, aut nuptias attentarent, excommunicabantur, & per publicam poenitentiam reſtituebantur in Eccleſiae communionem. Conc. Ancyr. *can. XIX.* conc. Chalced, *can. XVI.*

§. V. Plures aliae ſpecies aſcetarum fuerunt & eſſe poſſunt, quas Binghamus *orig. Eccleſ. lib. VII. cap.* 1. §. 3. & plenius Meierus *de aſcetis* recenſent. Illud vero hic obſervandum, aſceſim natura ſua ab hominum conſortio non abhorrere, & non minus in ſolitudine, quam in civitate exerceri poſſe. Valeſ. *not. in Euſeb. de martyribus Palaeſt. cap. XI.* Generatim tamen primis tribus ſeculis chriſtiani philoſophi in civitatis frequentia vixerunt, nec cogitarunt umquam de amplectenda ſolitudine. Chriſtiana religio omnes tamquam fratres amare iubet; atque ideo potius in hominum frequentia, quam in ſolitudine aſceſim inculcat. Vita monaſtica, quae aſceſi addidit ſolitudinem, in Eccleſia ſerius innotuit: inducta vero vita monaſtica omnes monachi fuere aſcetae, non e converſo omnes aſcetae fuerunt monachi.

CAPUT XXXVIII.

De origine & progreſſu monachorum.

§. I. *Monachi qui?*
II. *Monaſticae vitae origo.*
III. *Vitae monaſticae propagatio.*
IV. *Monachi vel* anachoretae, *vel* coenobitae.
V. *Natura vitae monaſticae. Monaſteria initio in ſolitudinibus & montibus, inde etiam in urbibus.*
VI. *Coniunctio vitae ſolitariae & coenobiticae.*
VII. *Regulae monaſticae hodie immutabiles & generales.*
VIII. *Monachi manibus ſuis operabantur.*
IX. *Monaſtica diſciplina lapſa:*
X. *Et inſtaurata.*
XI. *Ordinum diverſitas. Novae regulae monaſticae a ſummo pontifice confirmandae.*
XII. *Nova forma vitae monaſticae. Canonici regulares.*
XIII. *Ordines militares qui & quando inſtituti?*
XIV. *Eorum fata.*
XV. *Mendicantes qui? ſunt duplicis generis.*
XVI. *Mendicantes opus manuum abiecerunt.*
XVII. *Mendicantes ab inſtituto lapſi reſtituti.*
XVIII. *Plures mendicantes ſtatos reditus admittunt.*
XIX. *De piis operariis.*

§. I. Nomine *monachorum* in veteri diſciplina veniebant, qui a frequentia civitatum ſeparati (*a*), vel ſoli, vel in commune & ſub praepoſito vitam aſceticam & poenitentem ducebant (*b*).

§. II. Vita aſcetica vel in ſolitudine, vel in communione etiam apud gentes & Iudaeos exculta eſt, idque quo melius aſce-

(a) *Sane poenitentia ſolitudinem videtur poſtulare: nec enim ſtatus plangentis in civitatum frequentia poteſt obtineri. Hinc Antonius anachoretarum parens, teſte Sozomeno* lib. I. cap. 13. *dicere ſolebat, monachos extra ſolitudinem monachi gravitatem amittere, non ſecus ac piſces aquis egreſſi vitam amittunt.*

(b) *Primaevi chriſtiani, qui in Palaeſtina in communione vixerunt, a monachis longe erant diverſi: etenim chriſtiani primaevi vivebant in civitate, & communis eorum vita tantum eo ſpectabat, ut omnia communia haberent. Thomaſſ.* de vet. & nova eccleſ. diſcipl. par. I. lib. 3. cap. 2. n. 3.

aſcetae philoſophiae vacarent, aut magis inter ſodales ſuos humanitatem exercerent (c). Quae vero fuerit apud chriſtianos vitae monaſticae origo, non una eſt omnium ſententia. Sed praeſtat adfirmare, primis ferme tribus ſeculis nullos fuiſſe monachos, qui medio ſeculo tertio ſaeviente Deciana perſecutione primum exorti ſunt. V. Bingh. *orig. eccl. lib. VII. cap.* 1. §. 4. Nimirum multi ex Aegypto chriſtiani aeſtum tempeſtatis evitaturi, in Thebaidem, aliaſque ſolitudines, & montes ſeceſſe-

(c) *Et quod ſpectat ad gentes, Pythagoras, Democritus, Anaxagoras a regendis civitatibus ad contemplationem & ſolitudinem ſe tranſtulerunt, quod Tullius* lib. III. de orat. cap. 15. *memoriae prodidit. Item Pythagorei domus receſſus habuerunt, quo qui ad certam aetatem perveniebant, ſe ſe recipiebant, ubi communem ducebant vitam, & ſe mutuo adiuvabant. Poterant quidem eiuſmodi philoſophi ab inſtituto recedere, ſed tam innominatus erat hic receſſus, ut deficientes ſollemni funere tamquam mortuos deplorarent. V. Des Landes* hiſtoire critique de la philoſophie liv. III. chaph. 14.

Verum in excolenda in ſolitudine, vel in communione vita philoſophica Iudaei ceteris gentibus celebriores. Certe Eſſeni in coenobiis ſub praefecto vitam agebant communem, in quam poſt triennii probationem neophyti admittebantur. Omnes veſtibus induti candidis Deum colebant, non iurabant, non mentiebantur, ſe abſtinebant ab uxoribus, & orationibus, & virtutibus vacabant.

Longe durius vitae genus ducebant Θεραπευταί *hoc eſt* Dei cultores, *ut eos appellat Philo Iudaeus, qui peculiarem de iis libellum ſub titulo* de vita theoretica *ſive de* ſupplicum virtutibus *conſcripſit. Etenim quaſi eſſent vita defuncti, facultatibus & ſeculo relictis, in villas ſolitarias ſecedebant, ubi ſinguli in ſeparatis aedibus, quas dicebant* monaſteria, *ſex diebus habitabant, cibum poſt ſolis occaſum ſumebant, ſeptimo vero die in commune* σεμνεῖον ſacellum *ad ſeniores ſermonem audiendum conveniebant, eoque finito, panem ſale, & delicatiores hyſſopo conditum manducabant. Eſſenorum & Therapeutarum inſtituta Io. Clericus* proleg. hiſtor. eccleſ. ſect. I. cap. 4. ſeq. *plenius recenſet. Virum vero Therapeutae Eſſeni, an chriſtiani fuerint, an ab utriſque diverſi, inter eruditos non convenit. Sed eorum inſtituta Iudaicam potius, quam chriſtianam religionem ſapiunt, ac proinde recte videntur ſentire, qui eos Eſſenis duriores faciunt. V. Scaliger.* lib. VI. de emendat. & *Cleric.* loc. cit. cap. 5.

ceſſerunt, unde finita perſecutione noluerunt redire, quod ſancta quiete perfuſi ibi Deo melius ſervire poſſe experti ſunt. Primus itaque ſolitariae vitae inter chriſtianos *auctor Paulus*, *illuſtrator Antonius*, ut loquitur Hieronymus *Epiſt. XXII. ad Euſtoch. cap. 16.* Antonius vero nullum aedificavit coenobium, in quo ſimul ſolitarii viverent: coenobia enim & vita communis monachorum tempore Conſtantini M. a Pachomio in Thebaide inſtituta ſunt, quod *ex actis Pachomii cap. LXXVII. apud Papebroch. die 14. Maii* aperte conſtat.

§. III. Inſtituta in Aegypto vita monaſtica brevi per Orientem propagata eſt. Sed in Occidente poſt ſeculi quarti medium monachi ſordeſcebant & odio erant. *Quouſque*, inquit Hieronymus *ep. XXIV. ad Paulam* ex Romanorum ſententia, *genus deteſtabile monachorum urbe non pellitur?* Senſim vero opera Athanaſii, qui perſecutionem Arianorum declinans, Romam venit, (ubi vitam Antonii adhuc viventis a ſe conſcriptam cum multis communicavit) & inde exemplo & ſcriptis Hieronymi, viri ad ſolitudinem facti, monachorum ignominia in gloriam verſa eſt: erantque Romae tempore Hieronymi crebra virginum monaſteria (*a*) & innumerabilis monachorum multitudo, Hieron. *ep. XVI. ad Principiam*. Nec minori zelo Athanaſius quum Treviris exſularet, vitam monaſticam videtur commendaſſe. Deinceps opera S. Martini Gallia monachos excepit: praecipue vero vita monaſtica in Occidente ſplendorem & augmentum ſuum debet S. Benedicto, qui circa annum 1xxx. aerae chriſtianae Caſinenſe monaſterium aedificavit, unde regula Benedictina per univerſum Occidentem propagata eſt.

§. IV. Monachi omnes fere ab ipſa monachatus origine duplicis fuerunt generis, *ſolitarii* nempe, & *coenobitae*: illi in privatis cellulis vivebant, nulli praepoſito ſubiecti, & hinc ... *ana-*

(a) *Non minus mares, quam feminae monaſticam vitam; quae pro altero baptiſmo habebatur, amplexae ſunt. In Oriente quarto ſeculo iam erant virginum conventus. Baſil.* de inſtit. monach. *Et Chryſoſtomus* hom. VIII. in Matth. choros virginum *in Aegypti ſolitudinibus degentes laudat. Ita invaluit differentia inter* virgines eccleſiaſticas, *&* monaſticas, *quarum illae in domibus paternis vivebant, hae vero communem ducebant vitam, & non ſecus ac reliqui monachi, propriis laboribus vivebant.*

anachoretae dicti; iſti vero vitam communem ſub abbate ducebant (*e*).

§. V. Vitae monaſticae natura in continua aſceſi & poenitentia conſiſtit, recteque Hieronymus obſervat, monachos *non docentis*, *ſed plangentis* ſtatum ſuſtinere, *epiſt. LIII. ad Ripar.* Hinc monachi ſeculo, divitiis, nuptiis, & voluptatibus renuntiabant, & proinde *continentes* & *renuntiantes* in antiquis monumentis etiam dicuntur: & ad magnum poenitentiae negotium implendum in ſolitudines ſecedebant. Et ſane principio non tantum cellae ſolitariorum, ſed etiam ipſa coenobitarum habitacula longe a frequentia civitatum in montibus & ſpeluncis fuerunt aedificata: Quin etiam ipſae monialium domus initio in ſolitudinibus & agris fuerunt. Chryſoſtom. *hom. VII. in Matth.*, Hieronym. *ep. XVI. ad Princip.* Verum Baſilius M. monachos ſolitudinibus abſtraxit, & in urbibus Ponto finitimis monaſteria poſuit, ut opera monachorum ab Ariana perfidia eas illaeſas ſervaret. Sozomen. *lib. VI. cap.* 17. Hoc exemplo deinceps in urbibus, aut prope eas monaſteria aedificata: atque ita a prima ſimplicitate ſenſim deſciverunt, & paullatim urbana aedificia imitata ſunt, donec eo ventum, ut longe ſuperarent. Sed omni aetate qui lapſam monaſticam vitam reſtituere curarunt, in ſolitudine ſuas primas ſedes poſuerunt. Vbicumque vero aedificentur monaſteria, epiſcopi auctoritate opus eſt. Conc. Chalced. *can. IV.*, Trident. *ſes. XXV. de regularib. cap.* 1. Immo ſtatutis populorum non aedificantur, niſi publica auctoritas praecedat.

§. VI.

(*e*) *Sed ab ipſo ferme vitae monaſticae initio emerſerunt duo ſpuria monachorum genera*, Sarabaitae, & Gyrovagi. *Sarabaitae bini vel terni ſine praepoſito vivebant, de propriis laboribus ad communia alimenta partem conferebant, reliquum ſibi reſervabant, continua inter ſe iurgia ſerebant, & in omnibus affectabant ſingularitatem.* Apud hos (*Sarabaitas nempe*) adfectata ſunt omnia *inquit Hieronymus* ep. XXII. ad Euſtoch. cap. 5., laxae manicae, caligae follicantes, veſtis craſſior, crebra ſuſpiria, viſitatio virginum, detractio clericorum, & ſi quando dies feſtus advenerit, ſaturantur ad vomitum. *Marcus Antonius de Dominis hanc deſcriptionem mendicantibus appingit. Sed apage: aperte calumniatur: adeo ſcilicet a Sarabaitis mendicantes diſtant. Gyrovagi vero ſedem ſtabilem non habebant, ſed per totam vitam vagabantur, propriis voluptatibus & gulae illecebris ſervientes*, Reg. Bened. cap. I.

§. VI. Vita ſolitaria & coenobitica ut inter ſe diverſae, ita propria habebant commoda & incommoda. Erat ſolitaria magis tranquilla & quieta, ac animos magis Deo coniungebat: ſed quod virtus in comparationem non veniret, faſtu non carebat, & praeterea adſiduis tentationibus erat obnoxia. Contra coenobitica magis actuoſa & utilis cenſebatur, minuſque tentationibus ſubiecta, ſed a tumultu erat minus libera (*f*). Hinc Baſilius vitam ſolitariam & coenobiticam quodammodo ſociavit: nam prope coenobia privatas cellulas aedificandas curavit, ut nec contemplatio communicationis, nec vita coenobitica contemplationis indigeret. Gregor. Nazianz. *vit. Baſil. & orat. XXI.* Et ab hoc tempore coenobia diſtinctas habuere cellas, in quibus diſcedentes, vel ut poſteriores Latini dicunt, *incluſi* & *recluſi* philoſopharentur. Locus iſte cellulis interſperſus *laura*, quaſi vicus & platea, dicebatur. Et quoniam vita ſolitaria durior erat vita coenobitica, hinc in cellulas tantum emeritis coenobitis ex abbatis & epiſcopi conſenſu diſcedere licebat. Conc. Trull. *can. XLI.* Incluſi vero tantum *propter communem* utilitatem lauris egredi permittebantur. Conc. Trullan. *can. cit.*

§. VII Iam monaſticae regulae peculiares omnes erant, & ſingula monaſteria ſuam propriam, quae arbitrio abbatum mutari poterat, videntur habuiſſe. Luc. Holſten. *praef. in cod. regular. cap. III.* Stetit haec diſciplina uſque ad S. Benedictum, qui primus aut inter primos ſollemnis profeſſionis formam praeſcripſit, qua ad perpetuam regulae obſervantiam monachi adſtricti ſunt: quod Mabillonius *praef. ad I. part. ſecul. IV. Benedict. n.* 53. obſervat. Ita caſtigata vaga illa mutandae regulae libertas, qua monaſteria utebantur (*g*). Peculiares vero regulae hominibus inſtituendis magis conveniebant, quam nunc generales, quibus vivunt integrae ordinum familiae variis locis & provinciis diſperſae.

§. VIII. Ex veteribus inſtitutis monaſteria nullos poſſidebant reditus, atque ideo incognita tum monaſtica mendicitate, monachi omnes manibus ſuis operabantur: quo labore victum ſibi

(f) *Coenobitae ſimul in uno conclavi vivebant.*

(g) *Admodum celebris fuit regula Benedictina, adeo ut eodem ſpiritu, quo ſacri canones, conſcripta cenſeretur. Hinc a ſede apoſtolica tamquam inter regulas eminentior commendata, & deinceps poſt S. Benedictum monaſteria fere omnia Occidentis, veteribus regulis excuſſis, ad eam converſa ſunt.*

bi parabant., & in ſolitudine poſiti Satanae tentationibus occurrebant. Hieronym. *epiſt. IV. ad Ruſticum*, Caſſian. *inſtit. lib. X. cap.* 23. Sane otioſi in ſolitudine vitiis contabeſcunt, & continuis carnis tempeſtatibus ſunt obnoxii. Sic vero proprius vitae monaſticae habebatur labor manualis, ut monachi Aegyptii non laborantes tamquam alieni cupidos fraudatores traducerent. Socrat. *lib. IV. cap.* 23. Ipſae moniales etiam opere manuum vivebant. Auguſt. *de morib. Eccleſ. cap. XXXI.* Et quamvis monachorum multi in Africa melius judicarent, monachos orationi & lectioni vacare, & oblationibus fidelium vivere, quam adſiduis laboribus occupari; tamen Auguſtinus contra ſenſit, editoque excellenti libro *de iure monachorum vitae* monaſticae veluti intrinſecum probavit manuum laborem.

§. IX. Verum temporis lapſu fama ſanctitatis monachorum late diffuſa, monachi praeſertim in Occidente ſtatos reditus fundoſque adquirere coeperunt, ſenſimque eo ventum, ut immenſi eſſent monaſteriorum reditus. Quin principes eouſque in monachos fuerunt liberales, ut etiam feuda & regalia eis conceſſerint. Hinc debilitatus & tantum non abiectus labor manualis, & cecidit monachorum diſciplina: nam inde victus lautior, veſtis pretioſior, aedificia elegantiora, negotiorum temporalium tractatio, & ſuperiores a curis monaſticis diſtracti, immo propter feuda in milites converſi. Ad rem Arnoldus abbas Lubecenſis *ſupplem. Helmoldi lib. III. cap.* 9., *ex temporalium abundantia dum coeperunt* monachi *carnaliter vivere, coeperunt etiam carnaliter ſapere: refrixit caritas, ſubintravit mundialitas*. Contulerunt etiam ad perdendam monaſticam diſciplinam plures aliae cauſſae, veluti publicae calamitates, & exemtiones ab epiſcoporum poteſtate, ſed praecipua tantae ruinae cauſſa fuit rerum temporalium adquiſitio. V. Eſpen. *par. I. tit.* 32. *cap.* 1.

§. X. Interim collapſa monaſtica diſciplina reparatores ſemper habuit ſuos. Nono ſeculo curis Caroli M. & Ludovici Pii monachatus ſplendor fermè reſtitutus; multum tamen veteris licentiae ſuperfuit, nec reſtitutus labor manualis, in quo vigor monaſticae diſciplinae conſiſtebat. Deinceps variis reformationibus reſtituta eſt diſciplina monaſtica curis illuſtrium virorum, qui vel renovarunt regulam Benedictinam, vel novas regulas excogitarunt. Hinc ſeculo decimo & ſequentibus nati Cluniacenſes, Camaldulenſes, Carthuſiani, & Ciſtercienſes: qui omnes, non ſecus ac anteriores monachi, initio auſteritate, ſanctitate, & neglectu redituum temporalium floruerunt: ſed inde adquiſitis opibus in deterius prolapſi ſunt: & hinc mo-

monachorum hiſtoria continua eſt virtutis & corruptionis alternatio.

§. XI. Per decem ferme ſecula inter monachos nulla fuit ordinum diverſitas, ſed omnes & Orientales & Occidentales unius inſtituti eſſe cenſebantur. Mabillon. *praefat. ad* 1. *part. ſec. IV. Benedictinorum n.* 52. Variae quidem pro monaſteriorum varietate erant regulae: at omnes eodem redibant, & quae eſſentiam vitae monaſticae conſtituunt, omnibus inerant. Apud Orientales monachi adhuc ſunt unius ordinis, nec veſtibus inter ſe diſtinguuntur. Verum in Occidente circa decimum ſeculum ordinum diverſitas primum invaluit, ieceruntque diſtinctionis ſemina Cluniacenſes, qui unam ex pluribus monaſteriis inſtituerunt congregationem, qua ab aliis monachis ſe diſtinxerunt. Inductam diverſitatem inde Camaldulenſes, Carthuſiani, & Ciſtercienſes auxerunt. Mendicantes vero perfecerunt, qui in multos ordines abierunt, moribus, inſtitutis & veſtibus, & exercitiis etiam pietatis diſtinctos. Ne vero in novas familias, quae in diem inſtituebantur, ſuperſtitio irreperet, cavit Innocentius III. in ſynodo Lateranenſi, ut novae regulae non inveniantur; ſed quicumque converti velit, unam ex receptis & probatis ſeligat, *cap.* 19. *ex. de religioſis domib.* Et ita ad novam religionem fundandam neceſſaria deinceps fuit pontificis confirmatio.

§. XII. Iam ad undecimum uſque ſeculum monaſtica vita toties lapſa & reſtituta naturam ſemper retinuit ſuam, nimirum a ſeculi turbis ſeceſſionem; verum deinceps perſeverante veteri inſtituto, in plerisque novis ordinibus vita monaſtica novam recepit formam, qua vel clerici vitam monaſticam ſuperinduerunt, vel regulares aliorum ſalutem coeperunt curare, quin & fidem armis propagare & tueri. Hinc vita monaſtica a primaeva natura & inſtituto multum diſceſſit: novique religioſorum ordines in *clericales*, *militares*, *mendicantes*, & *pios operarios* dividi poſſunt. Religioſi clerici ſunt canonici regulares, qui, lapſa canonica vita a Chrodogango inſtituta, in vitam communem, & monaſticis votis adſtrictam ſeculo undecimo coaleſcere coeperunt, & deinceps multiplicati variis reformationibus in varias abierunt familias. Sed de canonicis regularibus ſupra uberius dictum eſt.

§. XII. Religioſi milites tribus votis, non ſecus ac reliqui ſeculares, adſtricti, fidem & religionem armis contra infideles propugnare profitentur, non obſtante quod monachis arma minime conveniant. Initio tres eorum ordines fuerunt, *Templarii* nempe, *Hoſpitalarii*, & *Teutonici*, qui omnes tempore ſacrarum in terram ſanctam expeditionum inſtituti ſunt, quod Iacobus

de Vitriaco *hiſtor. Hieroſolym. cap. LXIV. & ſeqq.* pluribus narrat. *Templarii* ita dicti, quod prope templum Domini aedes haberent ſuas, initio peregrinos in itinere tueri ſuſceperunt; at deinceps ordo auctus evaſit generalis ad terrae ſanctae & religionis defenſionem. *Hoſpitalarii* initio in noſocomio S. Ioannis Eleemoſynarii Hieroſolymis fundato infirmis miniſtrarunt; ſed poſtea, quod res chriſtiana in Palaeſtina ope indigeret, milites etiam receperunt, & tandem totus ordo equeſtris evaſit. *Teutonici* quoque initio in hoſpitali ad ſolos Teutonicos excipiendos Hieroſolymis erecto deſerviebant, at inde in obſidione Ptolemaidis, ut auxilio eſſent Teutonicis militibus, militiam etiam ſuſceperunt.

§. XIV. Ita nati tres iſti militares ordines, qui brevi ex genio ſeculi ſupra fidem numero & divitiis aucti, & a pontificibus probati ſub regula S. Auguſtini, tamquam canonici regulares, vixerunt. Quouſque res chriſtiana in Palaeſtina ſtetit, inter victorias & clades variam ſubierunt fortunam. Sed anno CIƆCCXCI. capta Acri civitate, & virtute chriſtianorum attrita, natale ſolum reliquerunt, novas ſedes quaerere coacti. Templarii per omnem Europam ſe diffuderunt, ubi uſque ad invidiam bonis aucti, tandem a Clemente V., rem Philippo Pulcro Galliae rege promovente, omnino deleti ſunt. Hoſpitalarii initio Cyprum, inde Rhodum conceſſerunt, unde tandem impetu Turcarum expulſi, beneficio Caroli V. anno CIƆIƆXXX. Melitam inſulam acceperunt, ubi adhuc ſedem habet magnus ordinis Magiſter, & *Equites Melitenſes* appellantur. Ordo iſte per multas Europae regiones extenditur, & in octo *linguas* ſive regiones tribuitur. Teutonici in patriam reverſi ſunt, ubi bonis aucti tantum nobiles Germanos in ſuam ſocietatem admittunt. Horum ordinum militarium exemplo deinceps alii ordines militares inſtituti ſunt.

§. XV. Mendicantes ſunt religioſi, qui mendicato pane vivunt, & clericis in adiutorium dati monaſtica inſtituta profitentur, quatenus iis demandatae hierarchiae functiones patiuntur. Sunt mendicantes vel ex regula, vel ex conſtitutionibus, quorum illi ex regulae ſtatutis nec in commune reditus & fundos habere poſſunt; iſti vero reditus non poſſident propter ordinum conſtitutiones, quae regulae, redituum poſſeſſionem permittenti, derogarunt. Eſpen. *part. I. tit. 29. cap. 4.* Primi, iique celebriores mendicantes, ſunt *Fratres minores*, *Praedicatores*, *Carmelitae*, *& Auguſtiniani* (h), ex quibus fratres

(h) *Fratrum minorum inſtitutor S. Franciſcus Aſſiſienſis*, qui

tres minores mendicantes ex regula, ceteri ſunt ex conſtitutionibus. Huic mendicantium quadrigae inde plures alii acceſſerunt, veluti *Minimi S. Franciſci de Paula*, aliique, quibus pontificum bullis privilegia mendicantium conceſſa ſunt.

§. XVI. Regula S. Franciſci, ad cuius exemplum poſtea reliqui mendicantes redituum etiam in commune poſſeſſionem eiurarunt, tum ſtipem emendicare permittit, quum ex manuum laboribus deficiunt alimenta, *reg. Franc. cap. V. & VII.* Verum mendicantes opus manuum, quod vix ſtare poterat cum ſtudiis litterarum & Eccleſiae miniſterio, ab ipſis in cleri adiutorium adſumto, abiecerunt, & emendicata ſtipe ſibi quaerere coeperunt alimenta (*i*).

§. XVII. In paupertate inſtituto mendicantium ordine ſpes erat, ut diutius ſtaret incorruptus. Verum quis crederet? ipſa ſumma mendicitas cauſſa praecipua fuit, ut ab inſtituto deficeret. Scilicet brevi in immenſum numerum creverunt mendicantium familiae, ad quas alendas fidelium eleemoſynae non ſuffi-

qui novum ordinem circa annum CIↃCCVIII. *In rigida inſtituit paupertate, diſcipuloſque ſuos labore, eoque deficiente, eleemosynis vivere praecepit. Praedicatores eodem ferme tempore S. Dominicus nobilis Hiſpanus ſub regula S. Auguſtini inſtituit. Carmelitae initio fuerunt eremitae ſub finem ſeculi decimi ſecundi a Bertoldo Calabro in monte Carmelo collecti, quibus Albertus patriarcha Hieroſolymitanus regulam dedit ferme cum Baſiliana convenientem, quam inde Honorius* III. *probavit. V. Nat. Alexand.* hiſt. eccleſ. ſec. XIII. & XIV. cap. 7. art. 5. *Propter Saracenorum incurſus in Occidentem Carmelitae commigrarunt, ubi ab Innocentio* IV. *inter ordines religioſos relati ſunt. Et demum Auguſtiniani auctoritate Alexandri* IV. *emerſerunt, qui varios eremitarum coetus in unam ſub regula S. Auguſtini ſocietatem coegit.*

(i) *Hanc regularium mendicitatem tamquam improbam & evangelicae perfectioni contrariam Gulielmus de S. Amore acerrime perſtrinxit, tum exemplo Chriſti & apoſtolorum, qui illud vitae genus reſpuerunt, tum etiam quod nefas eſſet, corpore validos eleemoſynis ſuſtentari. Sed hanc ſententiam tamquam nefariam Alexander* IV. *damnavit. Et ſane viri religioſi ad opus manuum non tenentur, quando ſtudiis & Eccleſiae miniſterio occupantur: quam doctrinam S. Bonaventura & S. Thomas proponunt. Interim non negat S. Thomas* 2. 2. quaeſt. 187. art. 4. *nefas eſſe eleemosynis vivere religioſos corpore validos, qui nulli utilitati Eccleſiae ſunt.*

ſufficiebant. Porro in tanta fratrum multitudine pauci erant, iique vita perfectiores, qui ſummam paupertatem aequo animo ſuſtinerent. S. Thom. *opuſc. XVII. cap.* 16. Ita in ipſo ſuae inſtitutionis exordio ceciderunt mendicantes, eorumque malos mores S. Bonaventura, & Matthaeus Pariſienſis vivis coloribus depingunt. Sed lapſa mendicantium diſciplina reparatores habuit ſuos, & hinc nati novi ordines, quales *Minores obſervantiae*, *Capucini*, *diſcalceati Auguſtiniani*, *Diſcalceati Carmelitae*, aliique.

§. XVIII. Experientia edocti mendicantes, eleemoſynas ad tantas regularium familias alendas non ſufficere, conſultius iudicarunt, temporalium in commune poſſeſſionem admittere. Ergo plures ſedis apoſtolicae prodierunt bullae, quae temporalium poſſeſſionem mendicantibus conceſſerunt: & in pluribus ordinibus nova ſtatuta antiquioribus conſtitutionibus, quae ſtatos reditus reiecerant, derogarunt, & regulam reſtituerunt. Hanc inductam diſciplinam Tridentini patres *ſeſ. XXV. de regular. cap.* 3. probarunt, qui omnibus monaſteriis & virorum, & mulierum etiam mendicantium bona immobilia poſſidere conceſſerunt, fratribus Capucinis & Minoribus de obſervantia exceptis, qui in ſua puritate Franciſcanam regulam adoptaverant. Sed ſemel conceſſa temporalium & redituum poſſeſſione, mendicantes ad ſummas divitias tranſierunt, utinam ſemper bonis artibus quaeſitas! Et tamen mendicantes eſſe & nominari non deſierunt.

§. XIX. Quod demum ſpectat pios operarios, eo nomine intelligimus viros religioſos, qui ad vota monaſtica aliquod pium opus addunt, quique nec mendicantes origine ſua, nec milites ſunt. Tales cenſentur religioſi ordinis ſanctiſſimae Trinitatis *de redemptione captivorum*, qui a Ioanne de Matha & Felice anachoreta Valeſienſi inſtituti praeter monaſtica vota profitentur captivorum a manibus infidelium redemptionem: & religioſi S. Mariae de Mercede a Petro Nolaſco inſtituti, qui ad redimendos captivos etiam ſeipſos tradunt obſides.

CA.

CAPUT XXXIX.

De probatione vitae monaſticae praemittenda.

§. I. *Probatio vitae monaſticae praemittenda:*
II. *Quomodo fiat:*
III. *Eius duratio.*
IV. *Durante probatione licet novitiis ad ſeculum reverti.*
Qua veſte novitii probantur.
V. *Novitii de rebus ſuis qua ratione diſponere poſſunt.*

§. I. DVrum & irrevocabile vitae genus non eſt ſine matura diſcuſſione ſuſcipiendum. Hinc ex antiquis inſtitutis probatio, quam dicunt *novitiatum*, vitae monaſticae praemittenda eſt. Venit nomine probationis diligens examen, quo voluntas eius, qui converti deſiderat, exploratur, an ſerio velit & poſſit vitam monaſticam profiteri. Intereſt vero examen praemitti non minus poſtulantium, quam monachorum, ne ſera utroſque capiat poenitentia, vel quod inconſulto durum & perpetuum vitae genus induerint, vel quod quietis & pacis monaſticae perturbatores receperint.

§. II. Iam vero qui vitam monaſticam profiteri deſiderant, non ſtatim ad probationem admittendi; ſed ubi conſtat, eos ex animo converti velle, & nulla eſſe impedimenta, quae propoſitum impediant. Ergo qui libere poſſunt & volunt, ad probationem admittuntur, & in cella ad hoc opus ſeparata ſub *ſeniore*, quem *magiſtrum novitiorum* dicunt, in monaſticis aſperitatibus exercentur, & in regula & ordinis conſtitutionibus inſtituuntur, ut ita deliberent, an religionis onus ſubire velint, & monachi de eorum vocatione iudicent. In primis vero exploranda cauſſa converſionis; nam inde conſtat, unde vitae regularis acceſſit deſiderium, *novel. V. Iuſtin. cap.* 2. In ſeparata cella fortaſſe candidati inſtituendi, ne forte videntes defectus monachorum, religionem profiteantur, quamvis ad regulam vivere non intendant. Quin ex bulla Innocentii XII. in Italia & adiacentibus inſulis monaſteria rigidae obſervantiae probandis novitiis addicta ſunt.

§. III. Schola autem probationis ad monaſticam vitam non unius

unius horae, aut diei negotium eſt (*a*). In Occidente ex regula Benedictina unius anni ſpatio probatio incluſa: quam diſciplinam patres Tridentini *ſeſ. XXV. de regularib. cap.* 15. probarunt; ſed integra reliquerunt ſtatuta ordinum, quae longiorem praeſcribunt probationem. Integer vero annus ex nova diſciplina neceſſarius eſt ad probationem, adeo ut ſi ante annum edatur, nullius effectus ſit. Trident. *loc. cit.* (*b*). Currit vero annus iſte a momento ad momentum, & debet eſſe continuus, nec ei poteſt renuntiari.

§. IV. Quouſque durat probatio ante profeſſionem emiſſam, liberum eſt tironibus vitae monaſticae a propoſito diſcedere, & aliud vitae genus ſuſcipere; quod regulae monachorum ſupponunt, & Tridentini patres *loc. cit. cap.* 16. confirmarunt. Hinc in veteri diſciplina novitii tempore probationis veſtes monaſticas non induebant, ſed in proprio habitu & tonſura perſiſtebant, *reg. Bened. cap. LVIII.*, *novel. V. Iuſtin. cap.* 2. Stante novitiorum libertate ad ſeculum redeundi, nefas videbatur iis tradere veſtes monaſticas. Sed iam mutata eſt diſciplina, & novitii in Occidente probantur in veſte & tonſura monaſtica (*c*), quam dum ſuſcipiunt, probatio coepta intelligitur. Ita minor facta libertas novitiorum ad ſeculum redeundi;

(a) *Monachi Orientales, & praeſertim Aegyptii, tres annos probationi ſtatuerunt, teſte Sozomeno* lib. III. cap. 34., *quod tempus Iuſtinianus ſervandum edixit*, novel. V. cap. 2. *At regula Benedictina* cap. LVIII. *unius anni ſpatio incluſit probationem. Medium vero iter tenens Gregorius M.* lib. VIII. ep. 23. *ante biennii probationem neminem tondendum permiſit.*

(b) *Iure decretalium ad vim monaſticae profeſſionis non pertinebat probatio, nec neceſſario integra praemitti debebat: novitius enim & monaſterium ei poterant renuntiare*, cap. 16. ex. de regularibus. *Hinc & apud Benedictinos, & poſtea apud Mendicantes ſaepe ſine probatione, aut ea non impleta monachi fiebant; & ita ſanctiſſimi ordines inutilibus & malis monachis gravati.*

(c) *Mutatae apud Latinos diſciplinae cauſſa omiſſa olim probatio videtur fuiſſe. Nimirum ſeculo decimo ſecundo & ſequenti monachi ab ipſa petitione creabantur, atque ideo veſtes & tonſuram monaſticam ſumebant: inde ubi canones probationem urgere coeperunt, remanſit recepta conſuetudo, ut initio probationis monaſticus habitus ſumeretur. V. Eſpen.* par. I. tit. 25. cap. 3.

di: nam prout ſunt mores, abiectio monaſticae veſtis neſcio quid turpitudinis ſolet in deſertores derivare.

§. V. Sollemnis eorum, qui monaſticam vitam profiteri cupiebant, mos fuit, ante probationem, vel ea nondum impleta, de rebus ſuis diſponere, eas vel in pauperes erogantes, vel in monaſterium inferentes, vel parentibus relinquentes, ut ita nudi Ieſum Chriſtum ſequerentur. Verum nil magis vitae monaſticae tironibus nocuit, quam praeceps rerum ſuarum irrevocabilis facta largitio. Facti inde ſunt minus liberi, & ſeipſos ad edendam profeſſionem, ne in ſeculo mendici viverent, coegerunt. Hinc ſtatuerunt Tridentini patres *ſeſ. XXV. de regul. cap. 16.*, ut nulla obligatio, aut renuntiatio ante profeſſionem facta etiam cum iureiurando vel ad pias cauſſas valeat, niſi intra duos menſes proximos ante profeſſionem cum licentia epiſcopi vel eius vicarii fiat; & iure facta tantum poſt profeſſionem ſuum effectum ſortiatur: itemque voluerunt, ne ante profeſſionem quocumque nomine a novitiorum parentibus, propinquis, vel curatoribus monaſterio aliquid de illorum bonis, excepto victu & veſtitu, tribuatur, ne ex hac cauſſa diſcedere impediantur. Ita libertati novitiorum plene proviſum. Conſtitutio generalis eſt, ſed vulgo ad irrevocabiles diſpoſitiones & intuitu vitae monaſticae factas reſtringitur, quales donationes inter vivos, officiorum publicorum, & beneficiorum renuntiationes.

ÇA-

CAPUT XL.

De monachorum profeſſione.

§. I. *Profeſſio monaſtica quid? Eius ſpecies.*
II. *De veſte monaſtica.*
III. *De tonſura monaſtica.*
IV. *Conſenſus converſi ad profeſſionem neceſſarius.*
V. *Filiifamilias, publicis rationibus adſtricti, milites, coniugati, an monachi fieri poſſint?*
VI. *Aetas ad profeſſionem neceſſaria.*
VII. *Oblatio filiorum impuberum ad monachatum.*
VIII. *Profeſſio gratis facienda.*
IX. *Effectus profeſſionis.*
X. *Monachi clauſtris incluſi.*
XI. *An liceat ad alium ordinem tranſire?*
XII. *Monachi* apoſtatae;
XIII. *Et* incorrigibiles.
XIV. *Emiſſa profeſſio qua ratione impugnatur.*

§. I. Probationis tempore exacto, candidati inter monachos per profeſſionem cooptantur. Eſt profeſſio certae probataeque religionis promiſſio aperte adhibitiſque ſollemnibus, vel factis ipſis declarata. Hinc profeſſio monaſtica duplex eſt, ſollemnis, & tacita, prout conſuetis ſollemnibus, vel tacitis ſignis editur. Ita iure decretalium geſtatio per annum veſtis monaſticae pro profeſſione cenſetur, *cap.* 22. *ex. de regularib.* Sed in pleriſque provinciis non amplius tacitae profeſſiones admittuntur, & monachi tantum ſollemni profeſſione creantur, quam novitius edit palam in oratorio & viva voce formulam voti recitans, adhibitis etiam aliis ſollemnitatibus ſecundum receptos ordinum ritus.

§. II. In profeſſione monachi habitum ſuae religionis ſollemniter induunt, & in monachos attondentur. Et ad veſtem quod ſpectat, initio monachi Pachomiani proprias veſtes, eaſque aſperas & duras videntur induiſſe, Caſſian. *de inſtitut. renunt. lib.* I.: ſed monachi Occidentales ſaltem lapſu temporis etiam proprias ſuſceperunt (*a*), quae nigrae erant & in omnibus uni-

(a) *Monachi Occidentales communibus, ſed modeſtis veſtibus olim utebantur; praeſertim vero pallium, quod erat philoſophorum veſtis, induerunt: quamvis non defuerint, qui catenati &* ſu-

uniformes: tandem ſeculo decimo in Occidente coeperunt monachi veſtibus inter ſe diſtingui, quae diverſitas crevit eundo, & iam ſinguli ordines proprias & coloribus diſtinctas veſtes habent. Veſtem monaſticam Graeci *habitum angelicum* dicunt, fortaſſe quod patres vitam monaſticam ſaepe *angelicam* appellant.

§. III. Porro ſimul cum veſte qui vitam monaſticam profitentur, monaſticam tonſuram ſumunt: quae ex nova diſciplina in regularibus clericatu initiatis parum a tonſura clericali diſtat (*b*).

§. IV. Vt vero iure edatur monaſtica profeſſio, multa requiruntur. In primis neceſſarius eſt eius, qui convertitur, conſenſus; qui enim durum & perpetuum vitae genus obtruditur invitis? Et hinc vi metuque edita profeſſio nulla eſt, *can.* 9. *C.* 20. *q.* 1., modo metus & coactio ſint non vani hominis, ſed conſtantis, puta ſi mors, aut gravis corporis cruciatus inferatur (*c*).

§. V. Porro qui profeſſionem monaſticam edunt, in eo ſtatu eſſe debent, quo libere vivere poſſint. Ita filiifamilias ſine conſenſu patris ex antiquis regulis monachi fieri non poterant, conc. Gangr. *can. XVI.*; at Iuſtinianus etiam ſine parentum conſenſu filiisfamilias vitam monaſticam profiteri conceſſit, *l.* 55. *C. de epiſcopis*. Item iure civili publicis rationibus adſtricti, & milites vetantur ad monachos tranſire, niſi per divales litteras abſoluti, aut emeritis ſtipendiis, quod Mau-

---

ſuperſtitioſo amictu incederent. *V. Bing.* origin. eccleſ. lib. VII. cap. 3. §. 6.

(b) *Generatim olim monachi modeſto erant capillitio, inter longam comam & calvitium medio: ſed paullo poſt capillos inaequaliter & ad cutem tondere coeperunt, ut ita hominibus deſpicatui eſſent*. *Paulin.* epiſt. VIII., *Salvian.* de gubern. lib. VIII. *Sic compoſita monaſtica tonſura diſtabat a tonſura clericorum, quae aequaliter detonſo ſuperius capite, inferius capillorum circulum relinquebat. Apud Orientales ſeptimo ſeculo monachi integrum caput videntur raſiſſe*. *Beda* lib. IV. cap. 5. *Verum lapſu temporis, ubi multi monachi in ſortem domini vocati ſunt, monaſtica tonſura in clericalem degeneravit*. *V. Thomaſſ.* de vet. & nova eccleſ. diſcipl. par. I. cap. 38.

(c) *Mediis ſeculis nil frequentius, quam monaſticae profeſſiones per vim factae, quae ex multorum ſententia valebant*. *V. Chriſt. Lupum* ſchol. in decret. II. Leonis IX. *Sed nono ſeculo apud Latinos multis diſplicebant per vim obiectae profeſſiones, & hinc*

Mauritii imperatoris lege cautum eſt (a). Coniugati quoque poſt carnis commiſtionem, altero invito, monaſticam vitam profiteri nequeunt, *can.* 6. *C.* 33. *q.* 5.; at ſi ex compacto agant, licita eſt profeſſio, modo ambo convertantur, aut ſaltem qui in ſeculo remanet, votum caſtitatis emittat. Quod ſi nuptiae nondum in uſum deductae ſint, etiam altero invito, licet coniugi ad monachos tranſire, *cap.* 12. *ex. de converſione coniugatorum*: quin coniuges poſt contractas nuptias non ſtatim iis uti coguntur, ſed habent duorum menſium inducias ad monaſterium eligendum, *cap.* 7. *ex. eod.*

§. VI. Item profeſſio monaſtica fieri debet aetate per canones ſtatuta, & ante facta nullius effectus eſt. Varia fuit Eccleſiae diſciplina de aetate ad vitam monaſticam profitendam neceſſaria (e); ſed ex regulis Tridentinis *ſeſ. XXV. de regularib. cap.* 13. profeſſioni religioſae pro utroque ſexu annus decimus ſextus aetatis exactus dictus eſt, & ita quidem ut ante facta nulla eſſet. Quo decreto ordinum conſtitutionibus, quae maiorem requirebant aetatem, derogatum non eſt. V. Fagnan. *ad cap.* nullus *ex. de regular. n.* 15. Sed ſatius eſſet, maturiorem aetatem vitae monaſticae praeſtituere; nam in tenera

---

& hinc per canones ſtatutum, eas nullius effectus eſſe, can. 9. C. 20., q. 1., *niſi in criminum poenam decernerentur.*

(d) *Gregorius M. chriſtianae pietati adverſari putabat, militibus vitam monaſticam denegari. Hinc pro legis moderatione ad imperatorem retulit, officiis & rationibus uſus. Greg. M.* lib. II. ep. 62. *Interim vero ad ſe miſſam legem quadam adhibita moderatione publicavit, ſive potius legis exſecutionem ſuſpendit adhibita moderatione, quouſque principis voluntas innoteſceret. Etenim metropolitanos hortatus eſt, ut milites publicis rationibus non implicatos diligenti inquiſitione, & triennii probatione praemiſſa ad vitam monaſticam admitterent. Ita pius pontifex legem temperavit, ſed non pontificia poteſtate, ſed quod, cognita Mauritii religione, ſperabat, talem moderationem principi non diſplicere.*

(e) *Chryſoſtomus* lib. III. adverſ. vituperat. vitae monaſticae cap. 15. ſeq. *decem annorum aetatem dixit ſufficientem, quod a tenera aetate ductam oportebat auſpicari; quos eoſdem annos pro arbitrio epiſcopi differendos, aut praeveniendos ſynodus Trullana* can. XL. *probavit. Sed Latina Eccleſia in utroque ſexu pubertatem monaſticae vitae profitendae idoneam iudicavit*, cap. 8. ſeqq. ex. de regularib. *Ceterum Cluniacenſes, & Carthuſiani ante viceſimum annum monachos non admittebant.*

nera aetate integrum vitae monaſticae pondus non adgnoſcimus: & laxata in plerisque familiis clauſtri diſciplina, ſaepe evenit, ut monachi continuis egreſſionibus ſeculum diu poſt renuntiationem adgnoſcant.

§. VII. In veteri diſciplina non tantum propria profeſſio, ſed & parentum oblatio monachum faciebat. Nempe parentes tenerae aetatis filios monaſteriis offerebant, pro iis petentes vitam monaſticam, qua oblatione accepta, ſtatim filii monachi cenſebantur, nec poterant unquam iniectum onus excutere. *Monachum*, inquit ſynodus Toletana IV. *can.* 48., *aut paterna devotio aut propria profeſſio facit, quidquid horum fuerit, adligatum tenebit*. Offerebant autem ad monaſterium filios non tantum patres, ſed etiam matres, fiebatque oblatio in miſſa tempore oblationis. Quod vero pueri, qui non ex propria voluntate monachatum ſuſceperant, inde facti grandiores frena mordebant & in regulam peccabant; ſeculo nono huiuſmodi oblationes minus placuere, tandem vero omnino reiectae ſunt: ſtatuit enim Caeleſtinus III, ut filii oblati ad annos diſcretionis pervenientes poteſtatem habeant monaſterio egrediendi, *cap.* 14. *ex. de regularib.*

§. VIII. Iam profeſſio monaſtica gratis fieri debet, & datis temporalibus emiſſa ſapit ſimoniam, quam ſemper damnavit Eccleſia. Conc. Nicaen. II. *can.* 19. *cap.* 8. *ex. de ſimonia*, *cap.* 2. *de ſtatu monachorum*. Sane in finem ſpiritualem coaleſcit monachorum ſocietas; ac proinde nefarium eſt in ea partem habere per pecuniam. Nec quod monaſteria monachos alant, licet eo nomine aliquid exigere, ſi illa opulenta ſint: reditus enim monaſtici ex Eccleſiae & fundatorum mente ad alendos monachos impendi debent. Quin plerique canones nec admittunt, ut titulo paupertatis monaſterii aliquid a profitentibus exigatur, ne obtentu paupertatis exactiones nefariae tegerentur *cap.* 40. *ex. de ſimonia*. V. Eſpen. *par. I, tit.* 29. *cap.* 2. Monaſteria tantum iure accipiunt temporalia, ſi ſponte a profitentibus offerantur, modo qui offert, vita monaſtica dignus ſit, & monachi offerentem admittant non propter oblata temporalia, ſed ſola converſi bona voluntate ducti, adeo ut etiam ſine bonis eum benigne acciperent. Quae quum ita ſint, contra regulas canonicas conſtituta & recepta ſunt pecuniaria ſubſidia, (vulgo *dotes*) quae ſanctimoniales ante profeſſionem monaſteriis inferre debent (*f*).

§. XI.

(f) *Non deſunt, qui quaeſitis coloribus monaſticas dotes etiam*

§. IX. Per monaſticam profeſſionem monachi mundo mori, & Deo renaſci cenſentur. Sane civitati, nuptiis, rerum proprietati, quin & proprio arbitrio perpetuum renuntiabant: & patres vitam monaſticam veluti ſecundum baptiſma, quo maculae omnes abſtergerentur, reputarunt. Hieronym. *ep. XXVIII. ad Paulam*, Chriſt. Lup. *ſchol. in decr. I. Leonis IX.*. Seculo ſexto haec erat epiſcoporum Orientalium ſententia; etenim Iuſtinianus, qui novellas ſuas ex ſententia epiſcoporum conſcripſit, adfirmat, aſceſi monaſtica omnem monachi maculam abſtergi, *novel. V. in praef.* Atque ex hac doctrina videtur mos ille in utraque eccleſia receptus, quo chriſtiani in mortis lecto decumbentes, veſtem monaſticam adſumunt, quaſi in fine vitam monaſticam profeſſuri. Chriſt. Lupus *loc. cit.*

§. X. Sic vero monachi ſeculo mortui &, Deo renati ad *ſtabilitatem* obligantur, quae ſecundum regulam Benedictinam duabus partibus abſolvitur, nempe ut monachi monaſterio non egrediantur, & monaſticam vitam amplius non deponant. Et ſane continua in monaſterio mora ad aſſentiam monaſticae vitae pertinet, quae a ſeculi turbis remota, Deo & ſolitudini adquieſcit. Conc. Chalced. *can. IV.*, Trullan. *can. XLVI.* Hinc credebant veteres, monaſteriis monachos egreſſos, non ſecus ac piſces extra aquas, vivere non poſſe. Monaſterium autem, in quo perpetuo morari monachos oportet, erat illud ipſum, in quo emiſerunt profeſſionem, conc. Chalced. *cit. can. VI.*, nec niſi de abbatis venia licebat de monaſterio in monaſterium tranſire. Tantum in eccleſiae, proximi, aut mo-

na-

---

etiam ab opulentis monaſteriis rite exigi ſtatuunt. Vt ecce Chriſtianus Lupus ſch. in can. XIX. conc. Nicaeni II. *tenet, eas iure exigi ſpecie quadam tranſactionis, qua monaſteria renuntiant futuris iuribus & hereditatibus, quae ipſis ex perſona monachi & monaſtriae ex legibus competerent. Et Benedictus* XIV. de ſynodo dioeceſ. lib. XI. cap. 6. *dotes ab oeconomia tuetur, ut nempe novis ſubſidiis acceptis reparentur ſtati monaſteriorum reditus, qui parum recta adminiſtratione & inopinatis caſibus paullatim deminuuntur. Sed quae eſſe poteſt tranſactio, quando leges quae monaſteria ex perſona monachorum ad haereditates vocant, aut receptae non ſunt, aut ſi receptae, omnem tandem vim perdiderunt? V. Eſpen.* diſſ. de vitio peculiarit. par. II. cap. 2. *Et neſcio, an ſemper expediat in detrimentum civitatis novis & frequentioribus ſubſidiis augeri ipſa opulentiora monaſteria, tantum quod eorum reditus poſſunt deminui.*

naſterii neceſſitatibus poterant monachi ex ſuperioris venia, & uno aut pluribus comitibus ſtipati monaſterio exire. Clauſtri diſciplinam Camaldulenſes, & Cartuſiani etiam ſervant, minus Benedictini, omnium minime Mendicantes, qui ut clericis eſſent adiutorio, eam omnino relaxarunt. Sed moniales perpetua tenentur clauſura, tantumque ex legitima cauſſa ab epiſcopo probata monaſterio egredi permittuntur. Trident. *ſeſ. XXV. de regul. cap.* 5. Quod ſane decebat feminarum pudicitiam: quamvis clauſura monialium modo uſurpata multum diſtet a ſolitudine monachis propria.

§. XI. Praeterea monachi ſemel certam regulam profeſſi ad eam perpetuo adſtringuntur, nec ferme ab uno ad alium ordinem tranſire poſſunt. Quamdiu nulla fuit ordinum diverſitas, inauditus etiam fuit de una religione in aliam tranſitus; ſed temporis lapſu recepta in Occidente ordinum diverſitate, una auditae ſunt ordinum mutationes, quas tamen S. Bernardus *de praecep. & diſpenſ. cap. XXVI.* improbavit, niſi in proprio ordine peccandi neceſſitas monachis immineret. At deinceps in diem auctis numero religioſorum ordinibus, quorum alii rigidioribus, alii laxoribus inſtitutis vivunt, a laxiore ad rigidiorem tranſitus permiſſus eſt, non item contra, *cap* 18. *ex. de regularibus*, Trident. *loc. cit. cap.* 9. Mendicantes tamen ad alios non mendicantium ordines praeter Carthuſianos ſine pontificis venia tranſire vetantur, *extravag.* 1. *de regularibus inter commun.*, idque ne obtentu rigidioris regulae dignitates & monaſtica beneficia ambiant. Item tranſitus ad laxiorem ordinem, niſi ex venia ſummi pontificis non conceditur, nec indulgentia facile concedi ſolet.

§. XII. Sed monachis omnino non licet eiurare vitam monaſticam, & in ſeculum reverti. Qui vota monaſtica violant, & ad ſeculum redeunt, *apoſtatae*, & *transfugae* vocantur. Eſt apoſtaſia a vita monaſtica grande facinus, utpote qua promiſſio Deo facta abrumpitur. Veteres canones monachos deſertores, qui poenitentes ad monaſterium non revertebantur, excommunicatione plectunt, conc. Chalced. *can. VII.* conc. Tolet. IV. *can.* 54. Ex Iuſtiniani vero *novel. CXXIII. cap.* 42. deſertores monachi monaſterio reſtitui debent. Nec aliter habet nova diſciplina, quae monachos apoſtatas anathemate ad reditum compellit, & in poenitentiam monaſterio includit, *cap. ult. ex. de regularib.*

§. XIII. Quamvis autem ſemel emiſſa monaſtica profeſſio perpetuo obligaret; tamen ſi qui monachi eſſent *incorrigibiles*, a monaſteriis ſolebant expelli, *ne una ovis morbida omnem gregem contaminet*, inquit S. Benedictus *in reg. cap. XXVIII.*

 Tum

ſita eſt, ut ſinguli monachi nihil tamquam proprium poſſideant; ſi enim aliquid haberent a communione diſcederent. Hinc ex communi penu monachi omnes accipere debent ad vitam neceſſaria; & peculia monachorum, non ſecus ac monaſtica beneficia, quibus lapſa monachorum diſciplina officiis clauſtralibus proprii & ſtabiles reditus addicti ſunt, adverſantur monaſticae paupertati.

§. IV. Demum vovent monachi & regulares omnes caſtitatem, quae etiam a licitis coniunctionibus abſtinentiam involvit. Carnales voluptates cum duriore vitae genere & continua poenitentia conſiſtere non poſſunt. Et recte Innocentius III. reſpondit, caſtitatem non minus quam paupertatem adeo propriam eſſe vitae monaſticae, ut eam nec ſummus pontifex poſſit relaxare, *cap. 6. ex. de ſtatu monachorum* (r). Quod ſi monachi contra promiſſam caſtitatem matrimonia attentarent, excommunicabantur, conc. Chalced. *can. XVI.*, at in nova diſciplina matrimonia ipſa omnino nulla ſunt & invalida. V. Eſpen. *par. II. ſect. 1. tit. 13. cap. 4. edit. Lovanienſ.*

§. V. Iam vero obidientiae, paupertati, & caſtitati accedere debent continuae carnis macerationes, & adſiduae preces, quibus monachi ex natura vitae monaſticae adſtringuntur. Et quod ſpectat ad corporis macerationes, monachi omnes carnibus abſtinebant, tantum olera & legumina manducabant: ex piſcibus aliquando tantum minutis utebantur, eoſque pro ſummis deliciis habebant, quod Hieronymus *epiſt. XIII. ad Paulin.* teſtatur: ſimiliter ex avibus tantum parvas edebant. Item monachi non bibebant vinum. Quod ſi infirmi eſſent, & carnes manducabant & vinum bibebant: quin in exedram transferebant

---

illudque in eccleſiam Romanam tranſire, fratres vero uſum facti ſimplicis habere: quod Nicolaus III. in cap. 3. de verbor. ſignif. in 6. *&* *Clemens* V. Clement. 1. eod. *probarunt*. *Sed Ioannes* XXII. *hanc immaginariam eccleſiae Romanae proprietatem reiecit, ipſiſque fratribus rerum, quae uſu conſumuntur, dominium conceſſit*, extravag. 3. Ioann. XXII. eod. *V. Nat. Alexandr.* hiſt. eccleſ. ſec. XIII. & XIV. cap. 2. art. 3.

(b) *Vt vero monachi melius ſervarent caſtitatem, interdicta ſunt monaſteria duplicia, in quibus promiſcua erat inter monachos & monaſtrias converſatio, & communis ad pſallendum chorus*, L. 44. C. de epiſc. & clericis, *conc.* VII. *oecumen.* can. 20. *Et ad cuſtodiam caſtitatis non patitur monaſtica diſciplina, ut in clauſuram monachorum feminae ingrediantur.*

bantur laxiorem, ubi & cibis delicatis & omni auxilio fovebantur. Hieronym. *ep. XXII. ad Euſtoch. cap.* 15. Primus propter cordis duritiem S. Benedictus modicum vini monachis conceſſit, *reg. Bened. cap. XL.*, & longo tempore poſt S. Franciſcus uſum carnis permiſit. Exinde avita abſtinentia in diem laxata eſt, adeo ut etiam Benedictini a regula deſciverint. Et qui ex monachis hodie abſtinent a carnibus, in cibis veterum frugalitatem non imitantur.

§. VI. Porro in ipſa cibi vilitate inter monachos frequentia ieiunia eſſe debent. Monachi Aegyptii omnibus diebus uſque ad horam nonam ieiunabant, ſabbato tantum, dominica & quinquaginta diebus Pentecoſtes exceptis, in quibus meridie ſolebant manducare, teſte Hieronymo *ep. XXII. ad Euſtoch. cap.* 15.: nefas enim erat die dominico & feſtis (feſtus dies in Oriente ſabbatum erat) ieiunare. Sed non omnes regulae hac in re erant aequales, nec omnes eamdem ieiunandi neceſſitatem imponebant; ex regula enim Pachomiana licebat monachis, prout erant corpore validi, aut debiles, ieiunia intendere, aut relaxare. Recentiores regulares ſuos etiam habent ieiuniorum dies, quos paſſim regulae deſignant. Ieiuniis accedunt cubile durius, veſtis craſſior, flagellationes, pedum nuditas, ceteraeque corporis macerationes, quae longa ſerie in regulis & inſtitutis monaſticis recenſentur.

§. VII. Ieiuniis addere debent monachi continuas & extraordinarias preces, quo omnia perfectioni reſpondeant. Et reapſe monachi omnes habebant ſtatas & communes preces, & ne aliquod tempus ſine Dei laude abire ſinerent, privatim lectioni & orationibus vacabant. Porro tempore menſae obviandis inutilibus & vanis confabulationibus inſtitutae ſacrae lectiones. Mendicantes praeter ſtatas precandi horas, varias precationis formulas aliaque opera ſupererogationis induxerunt, quae utinam ſupra modum non extuliſſent. Privatae vero preces etiam ex propriis inſtitutis non adeo inter eos continuae, quod ſacro miniſterio, & ſtudiis quibus vacant, interrumpuntur.

unius horae, aut diei negotium eſt (*a*). In Occidente ex regula Benedictina unius anni ſpatio probatio incluſa: quam diſciplinam patres Tridentini *ſeſ. XXV. de regularib. cap.* 15. probarunt; ſed integra reliquerunt ſtatuta ordinum, quae longiorem praeſcribunt probationem. Integer vero annus ex nova diſciplina neceſſarius eſt ad probationem, adeo ut ſi ante annum edatur, nullius effectus ſit. Trident. *loc. cit.* (*b*). Currit vero annus iſte a momento ad momentum, & debet eſſe continuus, nec ei poteſt renuntiari.

§. IV. Quouſque durat probatio ante profeſſionem emiſſam, liberum eſt tironibus vitae monaſticae a propoſito diſcedere, & aliud vitae genus ſuſcipere; quod regulae monachorum ſupponunt, & Tridentini patres *loc. cit. cap.* 16. confirmarunt. Hinc in veteri diſciplina novitii tempore probationis veſtes monaſticas non induebant, ſed in proprio habitu & tonſura perſiſtebant, *reg. Bened. cap. LVIII.*, *novel. V. Iuſtin. cap.* 2. Stante novitiorum libertate ad ſeculum redeundi, nefas videbatur iis tradere veſtes monaſticas. Sed jam mutata eſt diſciplina, & novitii in Occidente probantur in veſte & tonſura monaſtica (*c*), quam dum ſuſcipiunt, probatio coepta intelligitur. Ita minor facta libertas novitiorum ad ſeculum redeundi;

(a) *Monachi Orientales, & praeſertim Aegyptii, tres annos probationi ſtatuerunt, teſte Sozomeno* lib. III. cap. 34., *quod tempus Iuſtinianus ſervandum edixit*, novel. V. cap. 2. *At regula Benedictina* cap. LVIII. *unius anni ſpatio incluſit probationem. Medium vero iter tenens Gregorius M.* lib. VIII. ep. 23. *ante biennii probationem neminem tondendum permiſit.*

(b) *Iure decretalium ad vim monaſticae profeſſionis non pertinebat probatio, nec neceſſario integra praemitti debebat: novitius enim & monaſterium ei poterant renuntiare*, cap. 16. ex. de regularibus. *Hinc & apud Benedictinos, & poſtea apud Mendicantes ſaepe ſine probatione, aut ea non impleta monachi fiebant; & ita ſanctiſſimi ordines inutilibus & malis monachis gravati.*

(c) *Mutatae apud Latinos diſciplinae cauſſa omiſſa olim probatio videtur fuiſſe. Nimirum ſeculo decimo ſecundo & ſequenti monachi ab ipſa petitione creabantur, atque ideo veſtes & tonſuram monaſticam ſumebant: inde ubi canones probationem urgere coeperunt, remanſit recepta conſuetudo, ut initio probationis monaſticus habitus ſumeretur. V. Eſpen.* par. I. tit. 25. cap. 3.

di : nam prout ſunt mores, abiectio monaſticae veſtis neſcio quid turpitudinis ſolet in deſertores derivare.

§. V. Sollemnis eorum, qui monaſticam vitam profiteri cupiebant, mos fuit, ante probationem, vel ea nondum impleta, de rebus ſuis diſponere, eas vel in pauperes erogantes, vel in monaſterium inferentes, vel parentibus relinquentes, ut ita nudi Ieſum Chriſtum ſequerentur. Verum nil magis vitae monaſticae tironibus nocuit, quam praeceps rerum ſuarum irrevocabilis facta largitio. Facti inde ſunt minus liberi, & ſeipſos ad edendam profeſſionem, ne in ſeculo mendici viverent, coegerunt. Hinc ſtatuerunt Tridentini patres *ſeſ. XXV. de regul. cap. 16.*, ut nulla obligatio, aut renuntiatio ante profeſſionem facta etiam cum iureiurando vel ad pias cauſſas valeat, niſi intra duos menſes proximos ante profeſſionem cum licentia epiſcopi vel eius vicarii fiat; & iure facta tantum poſt profeſſionem ſuum effectum ſortiatur; itemque voluerunt, ne ante profeſſionem quocumque nomine a novitiorum parentibus, propinquis, vel curatoribus monaſterio aliquid de illorum bonis, excepto victu & veſtitu, tribuatur, ne ex hac cauſſa diſcedere impediantur. Ita libertati novitiorum plene proviſum. Conſtitutio generalis eſt, ſed vulgo ad irrevocabiles diſpoſitiones & intuitu vitae monaſticae factas reſtringitur, quales donationes inter vivos, officiorum publicorum, & beneficiorum renuntiationes.

CA-

CAPUT XL.

De monachorum profeſſione.

§. I. *Profeſſio monaſtica quid? Eius ſpecies.*
II. *De veſte monaſtica.*
III. *De tonſura monaſtica.*
IV. *Conſenſus converſi ad profeſſionem neceſſarius.*
V. *Filiifamilias, publicis rationibus adſtricti, milites, coniugati, an monachi fieri poſſint?*
VI. *Aetas ad profeſſionem neceſſaria.*
VII. *Oblatio filiorum impuberum ad monachatum.*
VIII. *Profeſſio gratis facienda.*
IX. *Effectus profeſſionis.*
X. *Monachi clauſtris incluſi.*
XI. *An liceat ad alium ordinem tranſire?*
XII. *Monachi* apoſtatae;
XIII. *Et* incorrigibiles.
XIV. *Emiſſa profeſſio qua ratione impugnatur.*

§. I. PRobationis tempore exacto, candidati inter monachos per profeſſionem cooptantur. Eſt profeſſio certae probataeque religionis promiſſio aperte adhibitiſque ſollemnibus, vel factis ipſis declarata. Hinc profeſſio monaſtica duplex eſt, ſollemnis, & tacita, prout conſuetis ſollemnibus, vel tacitis ſignis editur. Ita iure decretalium geſtatio per annum veſtis monaſticae pro profeſſione cenſetur, *cap. 22. ex. de regularib.* Sed in pleriſque provinciis non amplius tacitae profeſſiones admittuntur, & monachi tantum ſollemni profeſſione creantur, quam novitius edit palam in oratorio & viva voce formulam voti recitans, adhibitis etiam aliis ſollemnitatibus ſecundum receptos ordinum ritus.

§. II. In profeſſione monachi habitum ſuae religionis ſollemniter induunt, & in monachos attondentur. Et ad veſtem quod ſpectat, initio monachi Pachomiani proprias veſtes, eaſque aſperas & duras videntur induiſſe, Caſſian. *de inſtitut. renunt. lib. I.*; ſed monachi Occidentales ſaltem lapſu temporis etiam proprias ſuſceperunt (a), quae nigrae erant & in omnibus uni-

(a) *Monachi Occidentales communibus, ſed modeſtis veſtibus olim utebantur; praeſertim vero pallium, quod erat philoſophorum veſtis, induerunt: quamvis non defuerint, qui catenati & ſu-*

uniformes: tandem ſeculo decimo in Occidente coeperunt monachi veſtibus inter ſe diſtingui, quae diverſitas crevit eundo, & iam ſinguli ordines proprias & coloribus diſtinctas veſtes habent. Veſtem monaſticam Graeci *habitum angelicum* dicunt, fortaſſe quod patres vitam monaſticam ſaepe *angelicam* appellant.

§. III. Porro ſimul cum veſte qui vitam monaſticam profitentur, monaſticam tonſuram ſumunt: quae ex nova diſciplina in regularibus clericatu initiatis parum a tonſura clericali diſtat (*b*).

§. IV. Vt vero iure edatur monaſtica profeſſio, multa requiruntur. In primis neceſſarius eſt eius, qui convertitur, conſenſus; qui enim durum & perpetuum vitae genus obtruditur invitis? Et hinc vi metuque edita profeſſio nulla eſt, *can.* 9. C. 20. *q.* 1., modo metus & coactio ſint non vani hominis, ſed conſtantis, puta ſi mors, aut gravis corporis cruciatus inferatur (*c*).

§. V. Porro qui profeſſionem monaſticam edunt, in eo ſtatu eſſe debent, quo libere vivere poſſint. Ita filiifamilias ſine conſenſu patris ex antiquis regulis monachi fieri non poterant, conc. Gangr. *can. XVI.*: at Iuſtinianus etiam ſine parentum conſenſu filiisfamilias vitam monaſticam profiteri conceſſit, *l.* 55. *C. de epiſcopis*. Item iure civili publicis rationibus adſtricti, & milites vetantur ad monachos tranſire, niſi per divales litteras abſoluti, aut emeritis ſtipendiis, quod Mau-

---

ſuperſtitioſo amictu incederent. *V. Bing.* origin. eccleſ. lib. VII. cap. 3. §. 6.

(b) *Generatim olim monachi modeſto erant capillitio, inter longam comam & calvitium medio: ſed paullo poſt capillos inaequaliter & ad cutem tondere coeperunt, ut ita hominibus deſpicatui eſſent*. *Paulin.* epiſt. VIII., *Salvian.* de gubern. lib. VIII. *Sic compoſita monaſtica tonſura diſtabat a tonſura clericorum, quae aequaliter detonſo ſuperius capite, inferius capillorum circulum relinquebat*. *Apud Orientales ſeptimo ſeculo monachi integrum caput videntur raſiſſe*. *Beda* lib. IV. cap. 5. *Verum lapſu temporis, ubi multi monachi in ſortem domini vocati ſunt, monaſtica tonſura in clericalem degeneravit*. *V. Thomaſſ.* de vet. & nova eccleſ. diſcipl. par. I. cap. 38.

(c) *Mediis ſeculis nil frequentius, quam monaſticae profeſſiones per vim factae, quae ex multorum ſententia valebant*. *V. Chriſt. Lupum* ſchol. in decret. II. Leonis IX. *Sed nono ſeculo apud Latinos multis diſplicebant per vim obiectae profeſſiones, & hinc*

Mauritii imperatoris lege cautum eſt (*a*). Coniugati quoque poſt carnis commiſtionem, altero invito, monaſticam vitam profiteri nequeunt, *can. 6. C. 33. q. 5.*; at ſi ex compacto agant, licita eſt profeſſio, modo ambo convertantur, aut ſaltem qui in ſeculo remanet, votum caſtitatis emittat. Quod ſi nuptiae nondum in uſum deductae ſint, etiam altero invito, licet coniugi ad monachos tranſire, *cap. 12. ex. de converſione coniugatorum*: quin coniuges poſt contractas nuptias non ſtatim iis uti coguntur, ſed habent duorum menſium inducias ad monaſterium eligendum, *cap. 7. ex. eod.*

§. VI. Item profeſſio monaſtica fieri debet aetate per canones ſtatuta, & ante facta nullius effectus eſt. Varia fuit Eccleſiae diſciplina de aetate ad vitam monaſticam profitendam neceſſaria (*e*); ſed ex regulis Tridentinis *ſeſ. XXV. de regularib. cap.* 13. profeſſioni religioſae pro utroque ſexu annus decimus ſextus aetatis exactus dictus eſt, & ita quidem ut ante facta nulla eſſet. Quo decreto ordinum conſtitutionibus, quae maiorem requirebant aetatem, derogatum non eſt. V. Fagnan. *ad cap.* nullus *ex. de regular. n.* 15. Sed ſatius eſſet, maturiorem aetatem vitae monaſticae praeſtituere; nam in tenera

& hinc per canones ſtatutum, eas nullius effectus eſſe, can. 9. C. 20., q. 1., *niſi in criminum poenam decernerentur.*

(d) *Gregorius M. chriſtianae pietati adverſari putabat, militibus vitam monaſticam denegari. Hinc pro legis moderatione ad imperatorem retulit, officiis & rationibus uſus. Greg. M.* lib. II. ep. 62. *Interim vero ad ſe miſſam legem quadam adhibita moderatione publicavit, ſive potius legis exſecutionem ſuſpendit adhibita moderatione, quouſque principis voluntas innoteſceret. Etenim metropolitanos hortatus eſt, ut milites publicis rationibus non implicatos diligenti inquiſitione, & triennii probatione praemiſſa ad vitam monaſticam admitterent. Ita pius pontifex legem temperavit, ſed non pontificia poteſtate, ſed quod, cognita Mauritii religione, ſperabat, talem moderationem principi non diſplicere,*

(e) *Chryſoſtomus* lib. III. adverſ. vituperat. vitae monaſticae cap. 15. ſeq. *decem annorum aetatem dixit ſufficientem, quod a tenera aetate ductam oportebat auſpicari; quos eoſdem annos pro arbitrio epiſcopi differendos, aut praeveniendos ſynodus Trullana* can. XL. *probavit. Sed Latina Eccleſia in utroque ſexu pubertatem monaſticae vitae profitendae idoneam iudicavit*, cap. 8. ſeqq. ex. de regularib. *Ceterum Cluniacenſes, & Carthuſiani ante viceſimum annum monachos non admittebant.*

nera aetate integrum vitae monaſticae pondus non adgnoſcimus: & laxata in plerisque familiis clauſtri diſciplina, ſaepe evenit, ut monachi continuis egreſſionibus ſeculum diu poſt renuntiationem adgnoſcant.

§ VII In veteri diſciplina non tantum propria profeſſio, ſed & parentum oblatio monachum faciebat. Nempe parentes tenerae aetatis filios monaſteriis offerebant, pro iis petentes vitam monaſticam, qua oblatione accepta, ſtatim filii monachi cenſebantur, nec poterant unquam iniectum onus excutere. *Monachum*, inquit synodus Toletana IV. *can.* 48., *aut paterna devotio aut propria profeſſio facit, quidquid horum fuerit, adligatum tenebit*. Offerebant autem ad monaſterium filios non tantum patres, ſed etiam matres, fiebatque oblatio in miſſa tempore oblationis. Quod vero pueri, qui non ex propria voluntate monachatum ſuſceperant, inde facti grandiores frena mordebant & in regulam peccabant; ſeculo nono huiuſmodi oblationes minus placuere, tandem vero omnino reiectae ſunt: ſtatuit enim Caeleſtinus III, ut filii oblati ad annos diſcretionis pervenientes poteſtatem habeant monaſterio egrediendi, *cap.* 14. *ex. de regularib.*

§. VIII. Iam profeſſio monaſtica gratis fieri debet, & datis temporalibus emiſſa ſapit ſimoniam, quam ſemper damnavit Eccleſia. Conc. Nicaen. II. *can.* 19. *cap.* 8. *ex. de ſimonia*, *cap.* 2. *de ſtatu monachorum*. Sane in finem ſpiritualem coaleſcit monachorum ſocietas; ac proinde nefarium eſt in ea partem habere per pecuniam. Nec quod monaſteria monachos alant, licet eo nomine aliquid exigere, ſi illa opulenta ſint: reditus enim monaſtici ex Eccleſiae & fundatorum mente ad alendos monachos impendi debent. Quin plerique canones nec admittunt, ut titulo paupertatis monaſterii aliquid a profitentibus exigatur, ne obtentu paupertatis exactiones nefariae tegerentur *cap.* 40. *ex. de ſimonia*. V. Eſpen. *par. I, tit.* 29. *cap.* 2. Monaſteria tantum iure accipiunt temporalia, ſi ſponte a profitentibus offerantur, modo qui offert, vita monaſtica dignus ſit, & monachi offerentem admittant non propter oblata temporalia, ſed ſola converſi bona voluntate ducti, adeo ut etiam ſine bonis eum benigne acciperent. Quae quum ita ſint, contra regulas canonicas conſtituta & recepta ſunt pecuniaria ſubſidia, (vulgo *dotes*) quae ſanctimoniales ante profeſſionem monaſteriis inferre debent (*f*).

§. XI.

(*f*) *Non deſunt, qui quaeſitis coloribus monaſticas dotes etiam*

§. IX. Per monaſticam profeſſionem monachi mundo mori, & Deo renaſci cenſentur. Sane civitati, nuptiis, rerum proprietati, quin & proprio arbitrio perpetuum renuntiabant: & patres vitam monaſticam veluti ſecundum baptiſma, quo maculae omnes abſtergerentur, reputarunt. Hieronym. *ep. XXVIII. ad Paulam*, Chriſt. Lup. *ſchol. in decr. I. Leonis IX.*. Seculo ſexto haec erat epiſcoporum Orientalium ſententia; etenim Iuſtinianus, qui novellas ſuas ex ſententia epiſcoporum conſcripſit, adfirmat, aſceſi monaſtica omnem monachi maculam abſtergi, *novel. V. in praef.* Atque ex hac doctrina videtur mos ille in utraque eccleſia receptus, quo chriſtiani in mortis lecto decumbentes, veſtem monaſticam adſumunt, quaſi in fine vitam monaſticam profeſſuri. Chriſt. Lupus *loc. cit.*

§. X. Sic vero monachi ſeculo mortui & Deo renati ad *ſtabilitatem* obligantur, quae ſecundum regulam Benedictinam duabus partibus abſolvitur, nempe ut monachi monaſterio non egrediantur, & monaſticam vitam amplius non deponant. Et ſane continua in monaſterio mora ad aſſentiam monaſticae vitae pertinet, quae a ſeculi turbis remota, Deo & ſolitudini adquieſcit. Conc. Chalced. *can. IV.*, Trullan. *can. XLVI.* Hinc credebant veteres, monaſteriis monachos egreſſos, non ſecus ac piſces extra aquas, vivere non poſſe. Monaſterium autem, in quo perpetuo morari monachos oportet, erat illud ipſum, in quo emiſerunt profeſſionem, conc. Chalced. *cit. can. VI.*, nec niſi de abbatis venia licebat de monaſterio in monaſterium tranſire. Tantum in eccleſiae, proximi, aut mona-

etiam ab opulentis monaſteriis rite exigi ſtatuunt. Vt ecce Chriſtianus Lupus ſch. in can. XIX. conc. Nicaeni II. *tenet, eas iure exigi ſpecie quadam tranſactionis, qua monaſteria renuntiant futuris iuribus & hereditatibus, quae ipſis ex perſona monachi & monaſtriae ex legibus competerent. Et Benedictus* XIV. de ſynodo dioeceſ. lib. XI. cap. 6. *dotes ab oeconomia tuetur, ut nempe novis ſubſidiis acceptis reparentur ſtati monaſteriorum reditus, qui parum recta adminiſtratione & inopinatis caſibus paullatim deminuuntur. Sed quae eſſe poteſt tranſactio, quando leges quae monaſteria ex perſona monachorum ad haereditates vocant, aut receptae non ſunt, aut ſi receptae, omnem tandem vim perdiderunt? V. Eſpen.* diſſ. de vitio peculiarit. par. II. cap. 2. *Et neſcio, an ſemper expediat in detrimentum civitatis novis & frequentioribus ſubſidiis augeri ipſa opulentiora monaſteria, tantum quod eorum reditus poſſunt deminui.*

naſterii neceſſitatibus poterant monachi ex ſuperioris venia, & uno aut pluribus comitibus ſtipati monaſterio exire. Clauſtri diſciplinam Camaldulenſes, & Cartuſiani etiam ſervant, minus Benedictini, omnium minime Mendicantes, qui ut clericis eſſent adiutorio, eam omnino relaxarunt. Sed moniales perpetua tenentur clauſura, tantumque ex legitima cauſſa ab epiſcopo probata monaſterio egredi permittuntur. Trident. *ſeſ. XXV. de regul. cap.* 5. Quod ſane decebat feminarum pudicitiam: quamvis clauſura monialium modo uſurpata multum diſtet a ſolitudine monachis propria.

§. XI. Praeterea monachi ſemel certam regulam profeſſi ad eam perpetuo adſtringuntur, nec ferme ab uno ad alium ordinem tranſire poſſunt. Quamdiu nulla fuit ordinum diverſitas, inauditus etiam fuit de una religione in aliam tranſitus; ſed temporis lapſu recepta in Occidente ordinum diverſitate, una auditae ſunt ordinum mutationes, quas tamen S. Bernardus *de praecep. & diſpenſ. cap. XXVI.* improbavit, niſi in proprio ordine peccandi neceſſitas monachis immineret. At deinceps in diem auctis numero religioſorum ordinibus, quorum alii rigidioribus, alii laxioribus inſtitutis vivunt, a laxiore ad rigidiorem tranſitus permiſſus eſt, non item contra, *cap.* 18. *ex. de regularibus*, Trident. *loc. cit. cap.* 9. Mendicantes tamen ad alios non mendicantium ordines praeter Carthuſianos ſine pontificis venia tranſire vetantur, *extravag.* 1. *de regularibus inter commun.*, idque ne obtentu rigidioris regulae dignitates & monaſtica beneficia ambiant. Item tranſitus ad laxiorem ordinem, niſi ex venia ſummi pontificis non conceditur, nec indulgentia facile concedi ſolet.

§. XII. Sed monachis omnino non licet eiurare vitam monaſticam, & in ſeculum reverti. Qui vota monaſtica violant, & ad ſeculum redeunt, *apoſtatae*, & *transfugae* vocantur. Eſt apoſtaſia a vita monaſtica grande facinus, utpote qua promiſſio Deo facta abrumpitur. Veteres canones monachos deſertores, qui poenitentes ad monaſterium non revertebantur, excommunicatione plectunt, conc. Chalced. *can. VII.* conc. Tolet. *IV. can.* 54. Ex Iuſtiniani vero *novel. CXXIII. cap.* 42. deſertores monachi monaſterio reſtitui debent. Nec aliter habet nova diſciplina, quae monachos apoſtatas anathemate ad reditum compellit, & in poenitentiam monaſterio includit, *cap. ult. ex. de regularib.*

§. XIII. Quamvis autem ſemel emiſſa monaſtica profeſſio perpetuo obligaret; tamen ſi qui monachi eſſent *incorrigibiles*, a monaſteriis ſolebant expelli, *ne una ovis morbida omnem gregem contaminet*, inquit S. Benedictus *in reg. cap. XXVIII.*

Tum vero ad maiorum monachorum expulſionem veteres procedebant, ſi omnibus remediis adhibitis, ſpes nulla converſionis ſubeſſet. Eiecti vero monaſteriis monachi inde tamquam laici vivebant. Verum deinceps mutata eſt diſciplina, & peſſimi monachi a monaſteriis non eiiciuntur, ſed in eodem, vel diverſo monaſterio includuntur ad poenitentiam, quod Gregorius IX. ſtatuit, *cap. ult. ex. de regularib.* Et quamvis inde Vrbanus VIII. expulſionem incorrigibilium reſtituerit, modo poſt alia canonica remedia in carceribus anni ſpatio ieiuniis & poenitentiis ſubigantur, & nihilominus in malitia perſeverent; tamen non omnes provinciae hoc decretum admiſerunt. Eſpen. *par. I. tit. 27. cap. 27.*

§. XIV. Saepe contingit, ut monachi profeſſionem ſuam impugnent, eamque vitio aetatis, probationis, aut alia cauſſa nullam dicant. Pro arbitrio olim exibant monaſteriis, qui profeſſionem impugnabant, nec niſi finita cauſſa eo redire cogebantur. Sed iure noviſſimo regulares intra quinquennium a die profeſſionis cauſſas nullitatis & coram antiſtite loci ordinario, & coram ſuperiore ſuo proponere debent, nec interim poſſunt habitum dimittere: & ſi antea habitum ſua ſponte depoſuerint, ad adlegandam quamcumque nullitatis cauſſam non admittuntur, ad monaſterium coguntur redire, & poenis apoſtatarum coercentur. Trid. *ſeſ. XXV. de regular. cap. 19.* Exacto quiquennio ab apoſtolica ſede ſolent monachi cauſſa cognita in integrum reſtitui, quo poſſint profeſſionem impugnare. V. card. de Luca. *diſc. XLI. de regularib.* Sed moniales in Italia etiam intra quinquennium contra profeſſionem venire vetantur.

CAPVT XLI.

De votis & exercitiis monaſticis.

§. I. *Vota monaſtica.*	V. *Monachorum alimenta:*
II. *Obedientia monaſtica.*	VI. *Et ieiunia, aliaeque corporis macerationes.*
III. *Paupertas monaſtica:*	VII. *Monachorum preces.*
IV. *Caſtitas monaſtica.*	

§. I. Vita monaſtica ſemel ſuſcepta etiam ex ſollemni voto monachos & regulares omnes ad *obedientiam*, *paupertatem*, & *caſtitatem* adſtringit; quae tres virtutes integram ferme continent vitae monaſticae naturam. Ex veteri diſciplina

ii monachi aperte nullum votum emittebant; ſed ſecundum formulam Benedictinam, qualis nunc exſtat, profeſſionis tempore aperte promittunt *loci ſtabilitatem*, *morum converſionem*, & *obedientiam*, unde per interpretationem tria monaſtica vota emanarunt, & ſecundum aliquas formulas aperte promittuntur. Videtur addita vitae monaſticae religio voti, ut illa fortius obligaret, & exercitia monaſtica Deo eſſent acceptiora. Interim multi regulares praeter haec tria emittunt vota peculiaria, quales religioſi ſanctiſſimae Trinitatis, & ordines militares.

§. II. Principio vovent monachi obedientiam, qua promiſſione proprium arbitrium deponunt, & in omnibus a voluntate ſuperioris pendere ſpondent, modo nihil adverſus Deum & regulam praecipiat. Vivunt monachi ſub regula vitam communem, atque ideo in omnibus a recepta regula & ſuperioris voluntate pendere debent. *Prima*, inquit de Aegypti coenobitis Hieronymus *epiſt. XXII. ad Euſtoch. cap. 15.*, *confoederatio eſt obedire maioribus, & quidquid iuſſerint, facere*. Obedire vero debent monachi ſuperiori ſuo in omnibus *ſine mora, non tepide, & cum bono animo*, ut S. Benedictus *reg. cap. V.* loquitur, ut nempe decet eum, qui vitam perfectam amplexus eſt. Appellatur ab antiquis *caeca* monachorum obedientia, non quod monachi in omnibus etiam contra Deum & bonos mores caeco impetu ſuperiorem audire debent; ſed quod non eſt eorum iuſſa expendere, dum ſuperior ſecundum regulam iubet.

§. III. Vovent quoque monachi paupertatem, quae ex vitae coenobiticae natura id requirit, ut ſinguli cuiuſque rei dominium abiiciant. Certe vita communis, quam monachi profitentur, non patitur, monachos ſingulos aliquid tamquam proprium poſſidere. Hinc recte Innocentius III. reſpondit, abdicationem proprietatis adeo eſſe propriam vitae monaſticae, ut contra eam nec ſummus pontifex poſſit veniam indulgere, *cap. 6. ex. de ſtatu monachor.* Sed non omnes monachi hac in re pares ſunt: nam plerique ordines in commune ſtatos reditus poſſident, aliqui vero etiam in commune rerum dominia eiurarunt (*a*). Itaque monachorum omnium paupertas in eo po-
ſita

(a) *Sed an mendicantes, qui rigidam paupertatem profitentur, nec domini rerum, quae uſu conſumuntur, capaces ſint? Acerrime hac de re inter fratres minores concertatum eſt. S. Bonaventura tenet, fratres minores etiam harum rerum dominium abiicere*
illud

ſita eſt, ut ſinguli monachi nihil tamquam proprium poſſideant; ſi enim aliquid haberent a communione diſcederent. Hinc ex communi penu monachi omnes accipere debent ad vitam neceſſaria; & peculia monachorum, non ſecus ac monaſtica beneficia, quibus lapſa monachorum diſciplina officiis clauſtralibus proprii & ſtabiles reditus addicti ſunt, adverſantur monaſticae paupertati.

§. IV. Demum vovent monachi & regulares omnes caſtitatem, quae etiam a licitis coniunctionibus abſtinentiam involvit. Carnales voluptates cum duriore vitae genere & continua poenitentia conſiſtere non poſſunt. Et recte Innocentius III. reſpondit, caſtitatem non minus quam paupertatem, adeo propriam eſſe vitae monaſticae, ut eam nec ſummus pontifex poſſit relaxare, *cap. 6. ex. de ſtatu monachorum* (r). Quod ſi monachi contra promiſſam caſtitatem matrimonia attentarent, excommunicabantur, conc. Chalced. *can. XVI.*, at in nova diſciplina matrimonia ipſa omnino nulla ſunt & invalida. V. Eſpen. *par. II. ſect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 4. *edit. Lovanienſ.*

§. V. Iam vero obidientiae, paupertati, & caſtitati accedere debent continuae carnis macerationes, & adſiduae preces, quibus monachi ex natura vitae monaſticae adſtringuntur. Et quod ſpectat ad corporis macerationes, monachi omnes carnibus abſtinebant, tantum olera & legumina manducabant: ex piſcibus aliquando tantum minutis utebantur, eoſque pro ſummis deliciis habebant, quod Hieronymus *epiſt. XIII. ad Paulin.* teſtatur: ſimiliter ex avibus tantum parvas edebant. Item monachi non bibebant vinum. Quod ſi infirmi eſſent, & carnes manducabant & vinum bibebant: quin in exedram transferebant-

---

illudque in eccleſiam Romanam tranſire, fratres vero uſum facti ſimplicis habere: quod Nicolaus III. in cap. 3. de verbor. ſignif. in 6. *&* *Clemens* V. Clement. 1. eod. *probarunt*. *Sed Ioannes* XXII. *hanc imaginariam eccleſiae Romanae proprietatem reiecit, ipſiſque fratribus rerum, quae uſu conſumuntur, dominium conceſſit*, extravag. 3. Ioann. XXII. eod. *V. Nat. Alexandr.* hiſt. eccleſ. ſec. XIII. & XIV. cap. 2. art. 3.

(b) *Vt vero monachi melius ſervarent caſtitatem, interdicta ſunt monaſteria duplicia, in quibus promiſcua erat inter monachos & monaſtrias converſatio, & communis ad pſallendum chorus*, L. 44. C. de epiſc. & clericis, *conc.* VII. *oecumen.* can. 20. *Et ad cuſtodiam caſtitatis non patitur monaſtica diſciplina, ut in clauſuram monachorum feminae ingrediantur.*

bantur laxiorem, ubi & cibis delicatis & omni auxilio fovebantur. Hieronym. *ep. XXII. ad Euſtoch. cap.* 15. Primus propter cordis duritiem S. Benedictus modicum vini monachis conceſſit, *reg. Bened. cap. XL.*, & longo tempore poſt S. Franciſcus uſum carnis permiſit. Exinde avita abſtinentia in diem laxata eſt, adeo ut etiam Benedictini a regula deſciverint. Et qui ex monachis hodie abſtinent a carnibus, in cibis veterum frugalitatem non imitantur.

§. VI. Porro in ipſa cibi vilitate inter monachos frequentia ieiunia eſſe debent. Monachi Aegyptii omnibus diebus uſque ad horam nonam ieiunabant, ſabbato tantum, dominica & quinquaginta diebus Pentecoſtes exceptis, in quibus meridie ſolebant manducare, teſte Hieronymo *ep. XXII. ad Euſtoch. cap.* 15.: nefas enim erat die dominico & feſtis (feſtus dies in Oriente ſabbatum erat) ieiunare. Sed non omnes regulae hac in re erant aequales, nec omnes eamdem ieiunandi neceſſitatem imponebant; ex regula enim Pachomiana licebat monachis, prout erant corpore validi, aut debiles, ieiunia intendere, aut relaxare. Recentiores regulares ſuos etiam habent ieiuniorum dies, quos paſſim regulae deſignant. Ieiuniis accedunt cubile durius, veſtis craſſior, flagellationes, pedum nuditas, ceteraeque corporis macerationes, quae longa ſerie in regulis & inſtitutis monaſticis recenſentur.

§. VII. Ieiuniis addere debent monachi continuas & extraordinarias preces, quo omnia perfectioni reſpondeant. Et reapſe monachi omnes habebant ſtatas & communes preces, & ne aliquod tempus ſine Dei laude abire ſinerent, privatim lectioni & orationibus vacabant. Porro tempore menſae obviandis inutilibus & vanis confabulationibus inſtitutae ſacrae lectiones. Mendicantes praeter ſtatas precandi horas, varias precationis formulas aliaque opera ſupererogationis induxerunt, quae utinam ſupra modum non extuliſſent. Privatae vero preces etiam ex propriis inſtitutis non adeo inter eos continuae, quod ſacro miniſterio, & ſtudiis quibus vacant, interrumpuntur.

CAPVT XLII.

De clericatu monachorum

§. I. *Monachi origine ſua laici erant.*
II. *Inde ſenſim in ſortem Domini cooptati:*
III. *Et diſtincti in clericos & laicos.*
IV. *Celebratio miſſarum in monaſteriis privata:*
V. *Inde publica evaſit.*
VI. *Regulares ex episcopi auctoritate confeſſiones excipiunt & praedicant.*
VII. *Pontificalia ornamenta & iura abbatibus data.*
VIII. *Monachi extra monaſterium promoti ad clericatum.*

§. I. Monachi omnes ratione ſtatus ſui laici fuerunt; clericalis enim vita, utpote quae verſatur in cura animarum, a ſolitudine abhorret, & vita monaſtica ſolitudini addicta eſt. V. Bingh. *orig. eccleſ. lib. VII. cap.* 1. §. 7. (*a*).

§ II. Quo vero ſacra myſteria in uſum monachorum celebrarentur, vel ab antiquo nonnulli monachi in monaſteriis clerici creati ſunt; quae diſciplina a monaſteriis, quae in deſertis & procul a civitatibus erant conſtituta, ad omnia monaſteria ſenſim pertranſiit (*b*). Monachi autem in monaſteriis aucti

(a) *Monachos origine ſua laicos fuiſſe ex univerſa antiquitate conſtat. Sane Hieronymus* epiſt. LIII. ad Ripar. *docet, monachos non docere, quod proprium erat clericorum, ſed plangere.* Monachus non docentis, ſed plangentis habet officium. *Et* ep. XIII. *ſcribens ad Paulinum, eum adhortatur, ut ſi clericali vitae ſtuderet, ſedem ſibi figeret in urbibus; ſcederet vero in ſolitudinem, ſi monaſticam vitam meditaretur. Porro antiqui canones monachos publicae poenitentiae ſubiiciunt, quam laici, non clerici ſubire ſolebant: & ubi pro eodem crimine diverſa poena clericis & monachis irrogatur, illi deponuntur, hi excommunicantur, conc. Chalced.* can. II. & VIII. *Trullan.* can. LXXXIII. *quae duo aperte demonſtrant, monachos laicos, non clericos fuiſſe. Quod ſi in antiquis monumentis aliquando monachi a laicis diſtinguantur, id ea ratione factum eſt, quod diverſum vitae genus a laicis profitebantur, non quia in ſortem Domini erant cooptati.*

(b) *Non eadem hac in re fuit omnium monaſteriorum diſciplina,*

aucti clericatu admodum pauci longo tempore fuerunt (c); at labentibus annis mutata eſt diſciplina, ſenſimque eo ventum, ut monachi pro maxima parte augerentur clericatu. Et ſane mendicantes a ſua ferme inſtitutione, quod clericis in procuranda animarum ſalute adiutorio acceſſiſſent, magno numero ad ſacerdotium promoti ſunt. Et ſeculo decimo quarto Clemens v. ad ampliationem divini cultus edixit, ut *monachi quilibet ad monitionem abbatis* ſacris ordinibus initiarentur. *Clement.* 1. §. 7. *de ſtatu monachorum*.

§. III. Iam vero moribus iampridem receptis monachi alii ſunt *clerici*, alii *laici*, quos fratres *converſos* dicunt: quam diviſionem propagatum inter monachos ſacerdotium confirmavit (*d*). Monachi clerici ad officia chori & ſacrum miniſterium ſunt

---

na. Et quidem in monaſteriis Scithi, ſive Scythiae in Aegypti deſertis presbyteri ex monachis erant, teſte Caſſiano collat. III. c. 1. *Contra Pachomiana etiam in deſertis conſtituta nullum habebant presbyterum, ſed e proximis vicis ad ſacra facienda ſingulis vicibus presbyteros evocabant. V. Thomaſſ.* de vet. & nova eccl. par. I. lib. 3. cap. 13. *Et in multis monaſteriis in locis habitatis, aut non longe poſitis ſacra non fiebant: ſed monachi cum ſuo abbate ad eccleſias parochiales ſe conferebant, ubi cum reliquo populo ſacros conventus celebrabant, quibus finitis ad ſua praeſepia redibant. Athan.* apol. pro fuga, *Pallad.* hiſt. Lauſ. cap. LII. *Fuerunt etiam monaſteria, quae clericos ad monaſterii titulum ordinatos habuerunt. Conc. Chalced.* can. VI. *Sed tandem in omnibus monaſteriis monachorum aliqui ſacerdotio aucti ſunt: quam diſciplinam in Occidente S. Benedictus promovit, & clerici externi monachis eorumque bonis graves fecerunt neceſſariam.*

(c) *Quatuor monachorum numeroſae congregationes, quae erant in Scythiae deſertis, unum ſingulae videntur habuiſſe presbyterum, Caſſian.* collat. III. cap. 1. & collat. X. cap. 2. *& licet ea, cui praeerat Paphnutius, duos haberet, id tamen ea ratione factum eſt, quod Paphnutius ſibi vivus Danielem elegerit ſucceſſorem. Maior clericorum numerus, quem ſeculo ſexto habere poterant Orientalia monaſteria, quatuor aut quinque non excedebat.* Novell. CXXXII. cap. 2. *Exiguo etiam numero in monaſteriis Occidentis erant monachi in ſortem Domini vocati: regula enim Benedictina tum permittit abbati monachum presbyteratu aut diaconatu initiandum epiſcopo offerre, ſi neceſſitas ſacrorum celebrandorum poſtularet.*

(d) *Per plura ſecula monachorum omnium ſors aequalis; omnes*

ſunt addicti; laici vero ad opera manualia deſtinantur. Similis diſtinctio etiam eſt inter monaſtrias, quarum aliae *choriſtae*, aliae *converſae*.

§. IV. Quicumque vero eſſet in veteri diſciplina numerus monachorum, qui in monaſteriis clerici creabantur: certe in iis celebratio ſacrorum myſteriorum privata erat, nec praeter monachos ad eam reliqui chriſtiani poterant convenire. Fidelis populus ad eccleſiam parochialem, quae eum in Chriſto genuerat, pertinebat. Et publicae miſſae in monaſteriis ſervorum Dei quietem turbare videbantur. Gregor. M. *lib. IV. epiſt.* 43. Hinc ſtata loca ad celebrationem myſteriorum in monaſteriis deſtinata proprie eccleſiae non erant, ſed privata oratoria, ſive *capellae*, quae in ipſo clauſtro erant extructae, eaque ferme amplitudine, quae tantum monachos caperent. Et in monaſteriis tempore celebrationis miſſarum portae claudebantur, ut nemini aditus pateret.

§. V. Inter regulares propagatum ſacerdotium receptam in Eccleſia diſciplinam ferme omnem immutavit. Inde epiſcoporum & parochorum imminuta iura, & monachi ſacramenta populis coeperunt adminiſtrare; quod, a munere paſtorali ceſſantibus clericis, Cluniacenſes, & Ciſtertienſes primi feciſſe videntur. Hi novi mores magis producti ſunt exortis mendicantibus, qui ad ſacramenta chriſtianis adminiſtranda & praedicationes habendas profiſſierunt, quod clericis acceſſiſſent adiutorio. Vnde ferme omnes monachorum & regularium apertae eccleſiae, miſſae publicae in iis celebratae, ſacramenta a regularibus adminiſtrata, eorum oratoria in amplas eccleſias converſa, frequentes praedicationes a monachis habitae, novae orandi formulae profuſae. Ceterum regulares non habent peculiarem ſibi addictum populum, ſed apud eos collectitius conventus inſtituitur, ea tamen frequentia, ut longe ſuperet conventus paro-

omnes etiam monachi clerici ad opus manuum tenebantur, omnesque ad officia chori conveniebant, & horas canonicas recitabant. Monachi Vallis Vmbroſae in Tuſcia primi ſenſu hodierno converſos recepiſſe videntur, quos inde Carthuſiani & Ciſtertienſes ſecuti ſunt. Origo vero diſtinctionis ab uſu linguae Latinae deſueto videtur repetenda; quum enim non omnes monachi latine ſcirent, factum eſt, ut plures non valerent horas canonicas latina lingua compoſitas recitare: quibus ad opera manualia ablegatis, tantum latine ſcientes chorum retinuerunt. Fleuryus. diſc. V. in hiſt. eccl.

parochiales. Neſcio enim quo pio animi motu ferantur fideles, ut potius monaſtica ſacra, quam parochialia frequentent.

§. VI. Illud vero incommodi inerat ſacris, quae mendicantes in uſum populi celebrabant, quod adſcititii iſti paſtores ab epiſcopis non penderent: pontificia enim auctoritate iis datum, ut inconſultis epiſcopis confeſſiones audirent, praedicationes haberent, & reliqua ſacra celebrarent (e). Hinc turbata eccleſiaſtica diſciplina, nervus poenitentiae relaxatus, & ſexcentae lites inter epiſcopos & mendicantes excitatae, quae uſque ad comitia Tridentina continuarunt, ubi plures epiſcopi contra regularium privilegia exclamarunt, eaque aboleri magnis rationibus petierunt. Hinc ſynodus decrevit, regulares nec confeſſiones fidelium excipere, nec in ſuis eccleſiis poſſe praedicare, niſi ex epiſcoporum auctoritate & approbatione. Trident. *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 15. & *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 4.

§. VII. Verum enimvero ſimplici ſacerdotio abbates non contenti ad pontificalem dignitatem adſpirarunt: & reapſe ſeculis decimo & ſequentibus ſummorum pontificum privilegiis obtinuerunt pontificalia ornamenta, nempe mitram, baculum, chirothecas, ſandalia, & quae ſunt huius generis alia. Viſe abbatibus viſum dignitate & ornamentis epiſcopis cedere, quando opibus non cedebant, & ab eorum iuriſdictione ſubtracti ſoli Romano pontifici parebant (*f*). Quin multi abbates in veros praelatos cum ordinaria & quaſi epiſcopali iuriſdictione in clerum & populum cum quaſi dioeceſi ſeparata abierunt, qui proinde veri ſunt *ordinarii locorum*, & abbates *nullius dioeceſis* appellantur. V. Fagnan. *ad cap.* cum contingat *ex. de foro competenti*. Cum habitu pontificali abbates etiam quaedam pontificalia iura, quae ab ordine epiſcopali pendere non cenſentur, etiam pontificum privilegiis obtinuerunt, de quibus iuribus ſupra *cap. XVI.* dictum eſt.

§. VIII.

(e) *Primus Gregorius* IX. *mendicantes pontificia auctoritate ad confeſſiones excipiendas auxit, quod* inauditum & novum privilegium *Matthaeus Pariſienſis appellavit: inde ſequentes pontifices pro praedicationibus & multis aliis ſacris functionibus ſimilia conceſſerunt privilegia, quae ab uno regularium domo ad omnes, & ab uno ordine ad reliquos extenſa ſunt.*

(f) *Pontificales veſtes omnino dedecent monachos, utpote qui rationе ſtatus ſui, poenitentes eſſe debent: quod S. Bernardus* ep. XLII. *agnoſcit. Et laudandi mendicantes, qui pontificalia ornamenta reſpuerunt.*

§. VIII. Quamvis autem in veteri diſciplina monachi pauco numero in monaſteriis clerici crearentur; ſemper tamen ad regendas eccleſias ex monaſteriis clerici promoti ſunt. Erant monaſteria ſcholae pietatis & doctrinae, ac proinde aptiſſima clericorum ſeminaria. Certe celebriores antiquitatis epiſcopi ex monachis adſumti ſunt, quales Baſilius M., Io. Chryſoſtomus, Martinus Turonenſis, aliique. Sed ex nova diſciplina vetitum eſt, monachos canonicatibus, aliisve eccleſiaſticis beneficiis, quibus nulla ineſt cura animarum, donari, *cap. 9. ex. de regularibus*: & ſi vera obſervat Fagnanus *ad cap.* quod Dei timorem *ex. de ſtatu monachorum n. 17.*, hodie regulares non poſſunt, niſi auctore pontifice ad regendas paroecias admoveri. Promoti autem ad clericatum extra monaſterium monachi ſolvebantur vita monaſtica, quae cum clericalibus functionibus conſiſtere non poterat, *can. 2. C. 16. q. 1.* (*g*). Ne vero primitus facta profeſſio omnino irrita eſſet, quae cum clericatu non pugnabant, ſervare tenebantur. V. Chriſt. Lupum *in diſſ. de S. Leonis IX. actis calumnia IV.* Et hinc Clemens VIII. ſtatuit, ut omnes monachi & fratres ad epiſcopatum promoti ſui ordinis habitum gerant, aut certe colorem.

(g) *Seculo undecimo & ſequenti ſenſim invaluit, ut monachi, qui ad regendas parochias vocabantur, veſtem & ipſam monaſticam vitam retinerent*, cap. 2. ex de ſtatu monachorum: *Idque fortaſſe receptum, ne ad clericatum & parochias adſumti viderentur imitari ſeculares clericos, qui ſeculo decimo & deinceps ſimonia, incontinentia, avaritia, aliiſque vitiis erant conſpurcati. Statuit interim ſynodus Lateranenſis ſub Alexandro III., ne monachi ad regendas parochias vocati, ſingulis in oppidis & villis, ſed in maiori conventu, aut cum aliquibus fratribus manerent*, cit. cap. 2. *Sed ſi dicendum quod res eſt, eiuſmodi monachi paroeciis praepoſiti reapſe a monachis multum diſtabant. Solitudo & clauſtri diſciplina ad monaſticae vitae conſtitutionem pertinent.*

CAPVT XLIII.

De ſtatu monachorum.

§. I. *Status monachorum quid?*
II. *Monaſteriorum ſuperiores & officiales.*
III. *Poteſtas ſuperioris qua ratione explicatur.*
IV. *De poenis monaſticis.*
V. *Monaſtici ordines.*
VI. *Superior generalis & provincialis.*
VII. *Capitula generalia & provincialia.*
VIII. *Viſitatores monaſtici viſitant monaſteria.*
IX. *De electione ſuperiorum monaſticorum.*
X. *Superiores monaſtici debent eſſe presbyteri.*
XI. *Et ſunt vel perpetui, vel temporarii.*
XII. *Abbatum conſecratio.*

§. I. Nomine *ſtatus monachorum* venit univerſa regiminis monaſtici compages, qua ſinguli ordines cohaerent & reguntur. Ita ſtatus monachorum veluti ius publicum monaſticum conſtituit, & varius & multiplex eſt, prout varia ſunt ſingulorum ordinum inſtituta.

§. II. Iam ſingula monaſteria proprium habent ſuperiorem, qui monachos regit, & monaſticae diſciplinae & temporalium curam & ſollicitudinem habet. Monaſteriorum praefecti antiquis dicebantur *abbates*, quaſi patres, ſaepe etiam *maiores*, *priores*, *praelati*, *praeſules*: in ordinibus vero poſt ſeculum decimum inſtitutis dicti *priores*, *cuſtodes*, *guardiani*, *rectores*, *correctores*. Abbates apud Benedictinos ab antiqua ſimplicitate deſciverant, & propter feuda & pontificalia non minus in republica quam in eccleſia ſummam obtinebant dignitatem; hinc rei monaſticae inſtauratoribus & mendicantibus *abbatis* nomen minus placuit. Praeter abbatem ſunt alii inferiores officiales, qui ſub abbate vel diſciplinae monaſticae, vel rebus temporalibus, vel peculiaribus officiis praeſunt; & praeterea ſunt *praepoſiti obedientiarum*, qui minuſcula monaſteria a maiori monaſterio pendentia regunt.

§. III. Regimen monachorum in ſingulis monaſteriis tam circa ſpiritualia, quam circa temporalia penes ſolum abbatem fuit, a quo reliqui omnes officiales pendebant, nec unius monaſterii abbas alteri abbati ſubiectus erat. Vt vero ſibi demandatam poteſtatem abbates melius explicarent, ex regula Benedictina in rebus maioris momenti totius congregationis, in le-

vio-

vioribus ſeniorum conſilium expetere debebant, quo intellecto apud ſe ſtatuebant, quid optimum facto videretur, *reg. Bened. cap. III.* In multis ordinibus loco ſeniorum *adſiſtentes*, aut *diſcreti* eliguntur. Et ex nova diſciplina apud omnes ferme ordines recepta regimen monaſticum cuiuſque monaſterii ariſtocratia quadam temperatum eſt, qua fit, ut ſuperiores in rebus expediendis adſenſum vel adſiſtentium, vel *capituli* requirere debeant (*a*). Componunt vero capitulum monachi ſacris ordinibus initiati.

§. IV. Monaſterii ſuperiores iure ad infligendas poenas fini accomodatas ſunt inſtructi: quod vita monachorum communis plane poſtulabat. Sunt vero monaſticae poenae aut ſpirituales, aut temporales. Spirituales ſunt ſpecies quaedam excommunicationis improprie ſic dictae, qua monachi pro varietate culparum vel communi menſa, vel menſa ſimul & communibus precibus interdicuntur, *reg. Bened. cap. XXV. & XLVI.* Poenae corporales ſunt ieiunia monachis delinquentibus indicta, a certo cibo & potu abſtinentia, & flagellatio (*b*). Sed ex recentioribus inſtitutis reiecta eſt flagellatio, in cuius locum carceres, antiquis ferme ignoti, ſucceſſerunt. Monachos a flagellatione tutos ipſis communicatum ſacerdotium videtur effeciſſe. Interim monaſtici ſuperiores meminiſſe debent, ſe eſſe patres, non dominos, & poenas ita moderari, ut decet animarum paſtores.

§. V. Per decem plus minus ſecula etſi monachi unius inſtitu-

(a) *In re monaſtica* capitulum *erat caput regulae, quotidie a monachis in unum coactis legi ſolitum. Ab his lectionibus facili translatione & locus ipſe conventus, quod* capitula ibi *exponerentur, ut ait Papias apud Dufreſne* in gloſſar. med. & infimae Latinit. v. capitulum, *& ipſa congregatio* capituli *nomine dicta ſunt.*

(b) *Maxima corporalis poena, qua olim puniebantur monachi delinquentes, erat flagellatio, in qua plagae triginta novem infligebantur; qui erat modus flagellandi apud Iudeos receptus, unde ad monachos devenit, V. Menard.* ad cod. regular. cap. XXX. *Et in monte Nitriae erant tres palmae, unde tria flagella pendebant, ad tria hominum genera punienda, monachos nempe, latrones, & hoſpites delinquentes. Hinc qui meruiſſe convincebantur, unam ex tribus palmis, generi vitae convenientem, amplectebantur, & a tergo praeſcriptas plagas excipiebant. Pallad.* hiſt. Lauſ. cap. VI.

ſtituti cenſerentur, non tamen monaſteria ſibi mutuo adnexa peculiare corpus componebant, ſed ſingula proprios habebant abbates ab aliis non pendentes. At inde coeperunt monaſteria in unum corpus adunari, & ortae ſunt monaſteriorum congregationes, ſive *ordines*, ut modo loquuntur. Hoc inſtitutum initio induxerunt Cluniacenſes, quorum exemplum deinceps alii monachi & mendicantes ſecuti ſunt. Et Tridentini patres *ſeſ. XXV. de ref. cap.* 8. monaſteria omnia exemta, quae generalibus capitulis non ſubſunt, nec ordinarios habent viſitatores, unius anni ſpatio uniri edixerunt. Non tamen aequalis apud omnes eſt monaſteriorum conſociatio; nam multi ordines unam generalem, alii etiam provinciales componunt congregationes.

§. VI. Conſociatio monaſteriorum novam regiminis formam induxit. Etenim contra antiqui regiminis formam, qua unum monaſterium ab alio non pendebat, inſtitutus eſt abbas ſive ſuperior generalis, cui totius ordinis incumbit ſollicitudo; & in ordinibus, qui habent provinciales congregationes, inſtitutus eſt etiam abbas, ſive ſuperior provincialis, qui provinciam adminiſtrat. Ita independens prius abbatum poteſtas evaſit obnoxia, & maiora cuiuſque monaſterii, aut provinciae negotia auctoritatem generalis, aut provincialis requirunt. Sed ſuperior generalis itemque provincialis ſuis ſunt inſtructi ſenatoribus, quos definitores generales appellant, quorum auctoritate monaſtica negotia explicantur.

§. VII. Porro monaſteriorum conſociatio induxit nova capitulorum ſive comitiorum genera, generalia nempe & provincialia, prout nempe capita monaſteriorum totius ordinis, aut unius provinciae conveniunt. Generalia capitula quolibet triennio ſinguli ordines debent celebrare *cap.* 7. *ex. de ſtatu monachorum*, Trident. *ſeſ. XXV. de ref. cap.* 8. Spectabant autem primario capitula generalia ordinis reformationem & diſciplinae emendationem, *cit. cap.* 7.: & reapſe in capitulis generalibus conditae ſunt ordinum conſtitutiones, quae aliquid regulae adderent, detraherent, mutarent. Ea abbas, ſive ſuperior generalis indicit, dirigit, conveniuntque omnes ſuperiores, qui ſuffragii iure potiuntur.

§. VIII. Conſociata quoque monaſteria monaſticos viſitatores invexerunt, qui ad diſciplinae emendationem & decretorum generalium obſervantiam monaſteria circumeunt. Eliguntur autem viſitatores in comitiis generalibus ordinum; & *vice ſedis apoſtolicae* monaſteria omnia etiam exemta inviſunt, *cap.* 7. *ex. de ſtatu monachorum*. Porro omnium ordinum ſuperiores epiſcopis non ſubiecti ſibi obnoxia monaſteria ex officio circumeunt,

cumeunt, etiamſi fuerint commendata. Trident. *ſeſ. XXV. de regul. cap.* 20. Sed viſitatio monaſteriorum, quae a monachis inſtituitur, non facit, quin epiſcopi viſitent ſibi ſubiecta monaſteria, immo etiam exemta in iis, quae epiſcopali poteſtati ſubſunt, *cit. cap.* 7.

§. IX. Videndum modo, qua ratione eligantur monaſtici ſuperiores. Et olim quidem abbates a monachis fuerunt electi *L.* 47. *C. de epiſcopis*, *can.* 2. *ſeq. C.* 18. *q.* 2, quandoque etiam ab epiſcopis inſtituti, *can.* 1. *eod.* (c). Sed lapſu temporis frequentibus epiſcoporum conceſſionibus & synodorum decretis libertas monachorum ſibi abbatem eligendi in ius commune convaluit. Inde inductis monachorum ordinibus, ſuperiores generales & provinciales in capitulis generalibus, aut provincialibus electi ſunt, & locales ſuperiores pro ordinum diverſitate vel in capitulo generali, vel in provinciali, vel in definitorio, vel ab ipſo conventu eliguntur. Electio fit ſecretis ſuffragiis, & ille cenſetur electus, in quem maior capituli pars conſentit, niſi ſpeciali iure aliud cautum ſit, ut in abbatiſſis, quarum electio duas totius capituli partes requirit, *cap.* 43. §. 1. *de elect. in* 6. Electi autem abbates olim ab epiſcopis confirmabantur; at moribus praeſentibus exemti ſuperiores a proximo ſuo ſuperiore, ſupremi vero moderatores a pontifice confirmantur.

§. X. Iam eligi debent ſuperiores in monaſteriis monachorum illi, qui virtutibus, aetate, moribus inſignes ſunt. Et iamdiu receptis moribus abbates & alii monachorum ſuperiores debent eſſe presbyteratu initiati; at in veteri diſciplina monachi ſive clerici, ſive laici, frequentius vero laici, creabantur abbates. V. Chriſt. Lupum *ſchol. in can.* II. *conc. Toloſani* (d). Sane abbatibus tantum incumbebat monaſtica diſciplina,

(c) *Seculo nono & deinceps praeſertim in Francia & Germania in regiis monaſteriis ipſi reges eligebant abbates, niſi ſpeciali privilegio monachis electiones dediſſent: quod ius fundatione, aut feudorum largitione, aut litteris protectionis reges ſibi quaeſiverunt.*

(d) *Mediis ſeculis in ſumma reipublicae confuſione abbates laici invaluerunt, nempe* abbacomites *&* abbicomites, *qui erant milites monaſteriis donati, ut eorum reditibus loco ſtipendiorum fruerentur. Etenim ob publicas neceſſitates Carolus Martellus eccleſias & abbatias militibus diſtribuit, quo militiam ſuſtineret. Milites vero abbatiis aucti, ne ſeculi dignitates in titulis omittere vide-*

na, quae etiam ſine ordinis poteſtate poterat explicari. Poſt ſeculum decimum mutata eſt diſciplina, & monachorum ſuperiores, quibus cura animarum proprie ſic dicta acceſſerat, neceſſario ex monachis presbyteris creari debuerunt, *cap.* 1. *ex. de aetate & qualitate praeficiendorum*. Atque hinc ſtatutum, ut nemo abbatiis & prioratibus conventualibus augeri poſſit, niſi viceſimum quintum aetatis annum attigiſſet, *Clement.* 1. *de ſtatu monachorum*: quae eſt aetas praesbyteratus. Sed abbatiſſa eligi debet non minor quadraginta annis, quae octo annis poſt profeſſionem cum laude vixerit, Trident. *ſeſ. XXV. de regul. cap.* 7.

§. XI. Sunt vero monaſtici ſuperiores alii perpetui & ad vitam, alii ad tempus conſtituti. In veteri diſciplina abbates perpetui erant, temporarii vero & pro arbitrio abbatum mutabiles priores obedientiarum. Sed mendicantes & plures ex ordinibus, qui in perpetuos habebant ſuperiores, ab hac diſciplina deſciverunt, atque ideo ſuperiores monachorum temporarios eſſe voluerunt, inferiores vero officiales pro arbitrio ſuperioris mutabiles. Lapſa monachorum diſciplina abbatiae & alia officia clauſtralia in beneficia & dignitates degenerarunt: & hinc mendicantes humilitati ſuae convenientius iudicarunt, temporarios conſtituere ſuperiores, quam in iis perpetuos abbates exprimere. Interim ubi ſuperiores ſunt temporarii, diverſa ſunt ordinum inſtituta de tempore, quo ſuperiores eſſe deſinunt. Singulis monaſteriis fere praeſunt ſuperiores annales, aut biennales, provinciales ad triennium, & generales fere ad ſex annos conſtituuntur. Abbatiſſae vero praeſertim in regnis Apuliae & Siciliae ad triennium eligi poſſunt, quod cavit Gregorius XIII. *bull. expoſcit.*

§. XII. Abbates perpetui ſemel electi & confirmati ſolleminiter inſtar epiſcoporum conſecrantur, niſi quod loco evangelii regulae liber tradatur, & nulla unctio adhibeatur (*e*). Non tamen

viderentur, abbacomites *dicti ſunt*, *praeerantque bonis temporalibus*, *& ipſis monachis*. *Quod inſtitutum ſemel uſurpatum ſequentes principes etiam extra neceſſitates continuarunt*. *Hinc lapſa monaſtica diſciplina*, *& ſubinde ipſa corruerunt monaſteria*: *abbacomites enim tantum de colligendis monaſteriorum reditibus ſolliciti erant*, *regulae vero obſervantiam parum curabant*. *Sed tandem abbacomites ſub Hugone Capeto eſſe deſierunt*. *Eſpen.* par. I. tit. 31. cap. 6.

(e) *Sollemnis iſta abbatum benedictio*, *antiquis patribus ignota*,

tamen abbatialis conſecratio abbates facit epiſcopos, quin nec eſt neceſſaria ad eorum officium. Spectat vero de iure ad proprios epiſcopos, *cap. 1. ex. de ſupplenda negligentia praelatorum*; at multi ordines privilegiis aucti ſunt, ut ſui abbates a quocumque antiſtite, vel a proprio abbate generali benedicantur.

---

ta, ab eo tempore videtur invaluiſſe, quo abbatibus pontificalia ornamenta & iura tributa ſunt, ut ita abbates epiſcopos exprimerent.

Finis primae partis.

IN-

Digitized by Google

INSTITVTIONVM
IVRIS CANONICI
PARS II.
De rebus eccleſiaſticis.

Res eccleſiaſtica quid? Eius partitio.

Nomine *rei eccleſiaſticae* in hac cauſſa veniunt omnia, quae animae ſalutem homini procurant, & ad exercitium pietatis etiam remote tendunt, modo non ſint perſonae, nec eccleſiaſtica iudicia. Sunt vero res eccleſiaſticae duplicis generis, *ſpirituales* nempe, & *corporales*, quarum illae per ſe ad procurandam animae ſalutem ſunt inſtitutae, quales gratia ſanctificans, ſacramenta, preces, ritus ſacri; iſtae tendunt ad religionis exercitium, ſed per ſe non influunt in ſpiritualem ſalutem, quales res *ſacrae*, *religioſae*, & *temporales*. Res ſacrae Deo & religioni conſecratae ſunt, ut divinus cultus exerceatur, veluti aedes ſacrae, vaſa & ornamenta ſacra. Religioſae ſunt domus eccleſiaſtica auctoritate extructae, in quibus religioſi vitam ducunt, & pauperes & infirmi ſuſtinentur & curantur. Temporales demum ſunt reditus & fundi eccleſiarum, unde aluntur clerici & pauperes, & omnia neceſſaria ad uſum religionis comparantur. Quod ſi eccleſiaſtica praedia aliquando *ſpiritualia* dicantur, *cap. 2. ex. de iudiciis*, id improprie fit, quod ſpiritualibus inſerviant, & eo referantur.

CAPUT I.

De ſacramentis generatim.

§. I. *Sacramentum quid?*
II. *Sacramenta ſunt vel veteris, vel novi teſtamenti:*
III. *Vetera recenſentur.*
IV. *Nova ſeptem ſunt.*
V. *Sacramenta conſtant rebus & verbis.*
VI. *Res & verba ſunt divinae inſtitutionis.*
VII. *De forma conditionali.*
VIII. *Sacramenta nova gratiam vi ſua conferunt:*
IX. *Sed vetera ex fide ſuſcipientium dabant.*
X. *Tria ſacramenta animam obſignant. Character quid?*
IX. *An ſacramenta neceſſaria ſint?*
XII. *Miniſtri ſacramentorum qui, & quid agunt in iis conficiendis?*
XIII. *Eorum intentio neceſſaria.*
XIV. *Quid debent intendere?*
XV. *Serio debent adminiſtrare ſacramenta.*
XVI. *Sacramentorum ſuſceptores.*
XVII. *De ritibus ſacramentalibus.*

§. I. Vox *ſacramenti* a *ſacro* eſt, & apud Latinos & eccleſiaſticos ſcriptores multa ſignificat (*a*); uſu vero re-

---

(a) *Apud Latinos ſacramentum ſignificat pecuniam, quam litigantes in loco ſacro, vel apud pontificem ea lege deponebant, ut victor pecuniam ſuam auferret, victus vero aerario relinqueret: item ipſam controverſiam, pro qua pecunia deponebatur: & iusiurandum, itemque id, quod iureiurando adfirmatum vel factum eſſet. Et hine iusiurandum, quo milites imperatori fidem adſtringebant ſuam,* ſacramentum militare, & *milites ipſi* ſacramento ligati *dicebantur.*

At apud eccleſiaſticos ſcriptores ſacramentum denotat rem quamlibet arcanam & occultam, quam Graeci μυςήριον dicunt: itemque quemlibet ritum ſacrum, & generatim rem quamlibet, quae myſticum & ſpiritualem ſenſum exhibet. Quo ſenſu Auguſtinus de peccator. merit. lib. II. cap. 26. *ſalem catechumenis ante baptiſmum dari conſuetum* ſacramenti *catechumenorum nomine deſignavit, quod ſale illo catechumeni in Chriſto condiantur, & veram ſapientiam guſtare incipiant.*

receptiore apud chriſtianos denotat ſacrum ritum a Deo ad ſpiritualem hominum ſalutem. inſtitutum. Itaque ſic proprie dictum ſacramentum eſt ſignum ſenſibile rei ſacrae a Deo ad homines ſanctificandos inſtitutum: vel, ut ſub nomine Auguſtini Gratianus in *can.* 32. *D.* 2. *de conſecratione* definit, *eſt inviſibilis gratiae viſibilis forma* (*b*). Tria itaque ſunt neceſſaria, ut veri nominis ſacramentum habeatur; debet nempe eſſe a Deo inſtitutum & praeceptum, conſtare ſigno ſenſibili, & praeterea ad hominum ſanctificationem ſpectare: quorum ſi unum deficiat, verum ſacramentum non eſt.

§. II. Sacramenta ſic proprie dicta vel ad vetus, vel ad novum teſtamentum ſpectant: quorum illa venturum Chriſtum figurabant, haec vero Chriſtum iam natum exhibent. *Sacramenti novi teſtamenti*, inquit Auguſtinus *in pſalm. LXVII.*, *dant ſalutem*, *ſacramenta veteris teſtamenti promiſerunt ſalvatorem*. Scilicet tantum fide in Chriſtum homines ſervari poſſunt, 2. *ad Cor. V.* 19. Hinc Deus abundans in miſericordia, ad fidem mediatoris ſuſtinendam, ſacramenta inſtituit, quae vel venturum Chriſtum adumbrarent, vel iam natum exhiberent; nec enim ante vel poſt Chriſti adventum apertius fides in mediatorem excitari & foveri poterat, quam externis ſymbolis, quibus homines utentes, neceſſariam fidem teſtarentur.

§ III. Veteris teſtamenti ſacramenta plura fuerunt, nempe circumciſio, agni paſchalis in azymis comeſtio, ſacerdotum inauguratio, victimarum oblationes, eſus ſanctificatorum, variae purificationes, & expiatio annua populi duobus hircis. V. Nat. Alexand. *diſſ. III. in IV. mundi aetatem art.* 4. Erant vero ex divino praecepto ſolis Hebraeis, non item aliis gentibus neceſſaria (*c*); non tamen omnia ſingulis, ſed prout capaces

(b) *Hoc ſenſu vox* ſacramenti *uſu antiquo ſcriptorum eccleſiaſticorum conſecrata eſt; at in ſacris ſcripturis res ipſa paſſim occurrit; nomen vero vix reperitur. Id vero nihil obturbat, etenim penes uſum eſt ius & norma loquendi, & uſu recepta verba ad novas notiones transferuntur. Multa quoque eccleſiaſtica nomina in ſcripturis non occurrunt, veluti* Trinitas, Deipara, *quae tamen, quando de re ipſa conſtat, repudiare non licet.*

(c) *Reliquae gentes extra Iudaeos ſine externis ſymbolis aeternam ſalutem conſequi poterant, modo cum aliqua mediatoris fide etiam obſcura religionem naturalem obſervarent. Sola enim naturalis religio, quamvis veriſſima, media non exhibet, quibus homines lapſos Deus ſervare ſtatuit. Notitia autem iſta mediatoris*

paces erant & indigebant. Quod ſi ex gentibus aliqui ad Iudaeos tranſibant, tum Iudaicis ſacramentis tenebantur, *Exod. XII.* 48., & *proſelyti* audiebant. Sed ſacramenta iſta vetera & omnis caetimoniarum apparatus in morte Chriſti obligare deſierunt. Ceſſare enim umbras oportebat illius, quem figurabant, adventu.

§. IV. Iudaicis autem ſacramentis in morte Chriſti ablatis, & ideo ablatis, quia impletis, chriſtiana ſacramenta ſucceſſerunt, quae iam nati mediatoris ſymbola ſunt. Hinc mutatio omnis, quae in hac cauſſa facta eſt, in ſymbolis & ſignis fuit, non in fide, quae eadem eſt in novis ſacramentis, ſed expreſſior & clarior. Sunt vero ſacramenta iſta novae legis ſeptem, baptiſmus nempe, confirmatio, euchariſtia, poenitentia, extrema unctio, ordinatio, & matrimonium. Trident. *ſeſ. VII. de ſacram. can.* 1. V. Drouven. *de re ſacram. lib. I. q.* 3. *cap.* 2. Et quamvis nec in novi teſtamenti libris, nec in patrum operibus aperte dicatur, ſeptem eſſe chriſtiana ſacramenta; tamen id non efficit, quo minus ſeptem ſint, quando apertis argumentis conſtat, eorum unumquodque verum eſſe ſacramentum.

§. V. Iam duabus veluti partibus conſtant ſacramenta, ſigno nempe ſenſibili, & re inviſibili, quae ſacrum ritum comitatur (*d*). Et quidem ſignum ſenſibile eſt res ſenſibus ſubiecta, idque ex rebus & verbis conſtat: & hinc patrum doctrina, ſacramenta rebus, ſive elementis, & verbis conſtare (*e*). Verum ſcholaſtici theologi loquendi formulas mutarunt, & res & verba ſacramentorum *materiae* & *formae* nominibus coepe-

---

ris ad gentes primum ab ipſo Adamo, inde poſt diluvium a Noacho eiuſque filiis propagata eſt, quamvis in tot tantiſque humanae naturae tenebris admodum obliterata fuerit.

(d) *Summa ratione Deus ſigna ſenſiblia ſelegit, ut inſtrumenta eſſent, quibus ſua effunderet beneficia. Nempe homines ferme ſolis rebus ſenſibilibus afficiuntur, & res ſpirituales & divinas ſine ſenſuum externorum ope vix intelligunt. Hinc Deus ſumma ſapientia gratiam ſuam ſub tegumento rerum corporalium elargiri voluit, ut ita homines ad res divinas intelligendas attollantur. Chryſoſt.* hom. LXXXIII. in Matthaeum, *Auguſt.* hom. LXXXVI. in Ioan.

(e) *Alio verbo res & verba antiqui patres appellabant* ſacramentum *ſtricta ſignificatione pro eo, quod ſenſibus ſubiicitur: & ex hac doctrina adfirmant, in omni ſacramento duo reperiri,* ſa-

coeperunt deſignare ; ſacramenta enim ad inſtar compoſiti phyſici habuerunt : quam loquendi formam in ſcholis receptam Ecclesia Latina adoptavit (*f*). Tum vero ex rebus & verbis fiunt ſacramenta, quum ex ritu praeſcripto verba elementis accedunt ; nam res a verbis ſeparatae ſacramentum non ſunt, ſed per verba ad ſacrum uſum determinantur. *Accedit verbum ad elementum*, inquit Auguſtinus *tract. LXXX. in Ioannem, & fit ſacramentum*. Et in hoc ritu rebus & verbis divina auctoritate conſtante ſacramentorum natura conſiſtit.

§. VI. Res & verba in novae legis ſacramentis a Chriſti inſtitutione dependent, & partim in Evangelio apertis verbis reperiuntur expreſſa, partim arcana traditione ad nos uſque pervenerunt. Et qui alias dici poteſt, quando tantum Deus ſacramenta poteſt inſtituere (*g*)? Hinc res & verba, quae ſunt apoſtolicae traditionis, immutabilia ſunt, non quidem per omnia, ſed quod attinet ad ſubſtantiam. V. Morin. *de adminiſtr. poenit. lib. VIII. cap.* 18. Contra ritus, qui lapſu temporis ad ſacramenti ſollemnitatem & ſignificationem ampliorem ab Eccleſia additi ſunt, diverſi eſſe poſſunt, & mutationi ſubiacent. Quod ſi miniſtri in conficiendis ſacramentis materiae & formae veritatem corrumpant & tollant, ſacramenta nulla ſunt ; non vero ſi mutatio eſſentiam integram relinquat, aut ſpectet ritus ab Eccleſia praeſcriptos.

§. VII. Forma vero ſacramentalis aut pura eſt, aut conditionalis, prout pure, aut ſub conditione pronuntiatur. Nulla olim

---

ſacramentum, *&* rem ſacramenti, *hoc eſt ſenſibilia ſigna*, *& effectum inviſibilem*.

(f) *Primus Guilelmus Antiſſiodorenſis, qui paullo poſt annum* CIƆCCXXV. *ſcribebat, in re ſacramentali voces* materiae *&* formae *uſurpavit: inde Latini omnes ſecuti ſunt. Sed Graeci, ſi paucos excipias, qui Romae theologiae operam navarunt, quid ſibi velint voces* materiae *&* formae *in ſacramentis, ignorant. Ceterum quod non tam res, quam rerum uſus ſacramenta conſtituat, hinc materiam in* remotam *&* proximam *ſcholae diſtinxerunt: & illam quidem dicunt ipſam rem, quae ad ſacramentum adhibenda eſt, hanc vero ipſius rei uſum.*

(g) *Doctrina haec magis naturae ſacramentorum videtur convenire: nec probo ſententiam Hallierii & aliorum theologorum a qui docent, in aliquibus ſacramentis materias & formas non Chriſto, ſed ab Eccleſia ex Chriſti auctoritate fuiſſe inſtitutas,*

olim fuit in ſacramentis conficiendis forma conditionalis (*h*): at in nova diſciplina uſu eccleſiarum locum habet in ſacramentis, quae non iterantur, quo caſu ea collata fuiſſe, vel de eorum validitate non conſtat. Verum non deſunt theologi, qui formulae conditionali locum eſſe docent in abſolutione, ſi miniſter dubitet, an verba abſolutionis protulerit, vel an ſubiectum abſolutionis capax ſit. Iuenin. *de ſacram. diſſ. I. q. 3. cap. 6.*

§. VIII. Res inviſibiles, quas in ſacramentis ſigna viſibilia ſignificant, praecipue duae ſunt, gratia & character. Et quod ſpectat ad primam, ſacramenta novae legis continent gratiam, quam ſignificant, eamque ſemper & omnibus ſuſcipientibus, qui obicem non ponunt, conferunt. Trident. *ſeſ. VII. de ſacram. can. 6.* Gratia autem in ſacramentis collata non ſolum peccata delet, verum etiam hominum cordibus inhaerens, eos interius renovat, & ex iniuſtis iuſtos & Dei amicos facit, vel partam iuſtitiam auget & munit, eamque propterea theologi *ſanctificantem* appellant. Hinc gratia iſta non eodem modo in omnibus ſacramentis operatur; nam alia ſanctitatem ipſam reſtituunt, veluti baptiſmus & poenitentia; cetera iuſtitiam augent & perficiunt, unde doctrina de *prima* & *ſecunda gratia* manavit. Gratiam vero elargiuntur chriſtiana ſacramenta non ex meritis noſtris, ſed virtute operis externi a miniſtro rite peracti: idque *ex opere operato* nova & barbara voce theologi dicunt. Nec propterea dici poteſt eorum virtute etiam minus diſpoſitos ſanctificari, nam ut cauſſae efficientes operentur, ſubiecta apta requiruntur (*i*).

§. IX.

(h) *Et ſane in caſibus, quibus nunc Eccleſia ſub conditione dat ſacramenta, quae non iterentur, ea antiqui patres abſolute conferebant: non enim iteratum credebant, quod peractum fuiſſe non conſtabat*, cap. 92. de conſecrat. D. 4. *Primum formula conditionalis in capitularibus Caroli M.* lib. VI. cap. 181. *praeſcripta eſt, quo caſu de dato baptiſmo dubium eſſet: tum ſeculo decimo ſecundo Alexander* III. *praecepit, ut ſi de dato baptiſmo dubitetur, ſub conditione*, ſi non eſt baptizatus, *adminiſtrari debeat*, cap. 8. ex. de baptiſmo.

(i) *Controverſum eſt in ſcholis de modo, quo ſacramenta gratiam elargiuntur. Multi poſt S. Thomam docent, Deum ſacramentis ipſis gratiam velut indidiſſe, & hinc eam* phyſice *conferre, non ſecus ac ignis calorem producit. Contra Franciſcani theologi tenent, ſacramenta eſſe cauſſas motrices, quaſi quae Deum mo-*

Digitized by Google

§. IX. In hoc autem a novae legis ſacramentis vetera diſtabant, quod haec non vi ſua, ſed potius ex ſuſcipientium aut parentum fide iuſtitiam praeſtabant, quod ſynodus Florentina definivit. Sane apoſtolus *ad Galat. IV.* 9. vetera ſacramenta *infirma & egena elementa* dicit, quod nempe propria vi gratiam non effunderent. Tantum vetera ſacramenta mediatoris fidem ſuſtinebant, ſalus vero a fide erat. Ad rem Auguſtinus *in pſalm. LXVII.*, *ſacramenta novi teſtamenti dant ſalutem, ſacramenta veteris teſtamenti promiſerunt ſalvatorem.* Et quamvis in ſcripturis ſaepe occurrat, peccata veteribus ſacrificiis fuiſſe expiata; tamen expiationes illae ad legales immunditias, quae homines a divino cultu veluti profanos arcebant, non ad ipſam peccatorum culpam ſpectabant.

§. X. Praeter ſpiritus ſancti gratiam tria ex chriſtianis ſacramentis baptiſmus, confirmatio, & ordinatio characterem in anima ſuſcipientis imprimunt, quae eſt catholicae Eccleſiae doctrina. Trident. *ſeſ. VII. de ſacram. can.* 9. Eſt autem character iſte nota quaedam ſpiritualis & indelebilis, per quam obſignati chriſtiani ad ſpecialem & perpetuum Dei cultum adſcribuntur: etenim in baptiſmo filii Dei, in confirmatione chriſtiani militis, in ordinatione chriſtiani ſacerdotis nomen & qualitatem accipiunt, & quidem indelebili ſigno obſignatam. Hinc tria iſta ſacramenta ſemel data nequeunt iterari, quaecumque baptizati, chriſtiani militis, aut ſacerdotis culpa ſit. Cuius autem naturae ſit character iſte vi ſacramentorum impreſſus theologi diſputant: at quouſque animae natura ignoratur, characteris etiam ignoratur conſtitutio.

§. XI. Iam novae legis ſacramenta ad hominis ſalutem neceſſaria ſunt, non quidem omnia ſingulis, nec omnia pari neceſſi-

---

moveant ad gratiam elargiendam. Quae ſententia divinis eloquiis & patrum doctrinae magis videtur conſormis. Sane apoſtoli ſacramenta conferentes Deum rogabant, ut Spiritum ſanctum effunderet: antiquae multorum ſacramentorum formulae deprecativae erant: & patres ſaepe docent, gratiam in ſacramentis opus Dei eſſe. V. Iuenin. de ſacram. diſſ. I. q. 7. cap. 1. *Excipienda eſt Euchariſtia, quae, utpote continens ipſum gratiarum fontem Chriſtum, ex ſe gratiam effundit. Quod ſi aliquando concilia & patres doceant, ipſa ſacramenta gratiam continere, eamque* ex opere operato *conferre; eiuſmodi dicta non ſunt ita accipienda, quaſi ſacramenta ipſam gratiam contineant, ut crumena nummos; ſacramenta enim recte dicuntur gratiam continere, eamque producere, quamvis ſint cauſſae motrices, ut Deus illam producat.*

ceſſitate. Trident. *ſeſ. VII. de ſacram. can.* 4. Neceſſitas iſta pendet a divina voluntate, quando ita Deo placuit, ſacramentorum uſu, aut ſalutem eorum deſiderio ſaltem noſtram operari: eſtque alia neceſſitas *medii*, alia *praecepti*, ut ſcholae loquuntur. Neceſſitas medii facit, ut homines ſervari nequeant, niſi reapſe, aut ſaltem deſiderio ſacramenta ſuſcipiant; neceſſitas vero praecepti obligat ad ſacramenta ſuſcipienda, niſi iuſta cauſſa impediat. Neceſſitate medii neceſſaria ſunt baptiſmus & poenitentia: & baptiſmus quidem omnibus, poenitentia vero lapſis poſt baptiſmum; reliqua vero ſacramenta tantum ex divino praecepto cenſentur neceſſaria, nec tamen omnia ſingulis; non enim ſingulos homines ſacris ordinibus initiari, aut matrimonio iungi, neceſſe eſt.

§. XII. Venio ad ſacramentorum miniſtros, qui ſoli homines ſunt; ſed non omnes homines, aut chriſtiani promiſcue & indiſtincte omnia ſacramenta conficiunt, & diſpenſant, ſed ii tantum, quibus id munus divina & eccleſiaſtica auctoritate competit. In conficiendis vero ſacramentis miniſtri media tantum ſalutis tractant & exhibent, virtus enim & efficacia omnis a Deo, qui ea inſtituit, dependet. Miniſtri plantant & rigant, Deus autem vitam dat & incrementum. *Nihil afſert ſacerdos*, inquit Chryſoſtomus *hom. VII. in* 1. *ad Corinthios, ad ea, quae ſunt propoſita, ſed univerſum eſt opus Dei virtutis, & ille eſt, qui nobis exhibet myſteria*. Hinc quamvis, ut rite, & recte ſacramenta adminiſtrentur, ſanctitas in miniſtris requiratur; (ſancta enim ſancte tractanda ſunt) tamen ſacramenta a malis miniſtris collata valida ſunt. Tantum mali miniſtri perfidi & ſacrilegi ſunt, & eo ipſo quo aliis proſunt, ſeipſos damnant.

§ XIII. Quamvis vero malis miniſtrorum moribus ſacramenta non profanentur; tamen eorum intentio eſt neceſſaria ut valida ſint. Trident. *ſeſ. VII. de ſacram. can.* 11. Sunt ſacramenta humanae actiones, quibus Deus vim ſacramentorum indidit, atque ideo ex animi ſententia debent adminiſtrari. Eſt intentio deliberata voluntas id, quod agimus, conficiendi: eamque ſcholaſtici triplicem faciunt, *actualem*, ſi actu intendimus id, quod agimus, efficere; *virtualem*, ſi dum agimus, non attendimus, ſed ante ex animi ſententia opus ſuſcepimus; & *habitualem*, ſi operamur nulla praevia deliberatione, ſed quadam facilitate repetitis actibus adquiſita. Certi iuris eſt, actualem intentionem eſſe efficaciſſimam, virtualem ſufficere ad vim ſacramentorum, quod qui duobus his modis operantur, humano modo operari intelliguntur. Sed habitualis ad ſacramenta conficienda ſatis non eſt, quod qui per habitum agunt, huma-

humano modo operari non cenſentur. Iuenin. *de ſacram. diſſ. I. q. 5.*

§. XIV. Illud vero obſervandum est, ut valeant ſacramenta, miniſtros intentione ſua non neceſſario eorum effectum ſpectare debere, ſed ſatis eſſe, ut ſalutem quod facit Eccleſia, facere intendant. Trident. *ſeſ. VII. de ſacram. can.* 11. Eccleſia autem in conficiendis ſacramentis tantum ritus a Deo praeſcriptos adhibet & tractat, non gratiam & ſalutem praeſtat. Quapropter quamvis recte facerent miniſtri, ſi in conficiendis ſacramentis etiam eorum finem intenderent; non tamen id eſt neceſſarium, ſufficitque, ut ritus ſecundum praeſcriptas regulas intendant exhibere (*k*). Quae quum ita ſint, valent ſacramenta, etſi miniſtri iis in perverſum finem abutantur, modo in iis conficiendis ritum ſecundum praeſcriptas regulas intendant adminiſtrare. Nempe mala intentio opus operantis, non opus alterius invertit. S. Thomas *par. III. q. 64. art.* 10. Et ita miniſtri, qui tantum linguam & manus praeſtant, hoc eſt ſacra ſymbola tractant, ſacramenta ſuis peſſimis conſiliis fruſtrari non poſſunt. Chryſoſt. *hom. LXXXV. in Ioan.*

§. XV. Nec tantum in adminiſtrandis ſacramentis, quod facit Eccleſia, miniſtri debent intendere, verum etiam neceſſe eſt, ut ſacra ſymbola ſerio tractent, quod ita docet ſacrarum rerum maieſtatem, hactenus ut ſacramenta per iocum & ludibrium, aut dicis cauſſa adminiſtrata omnino nulla ſint & inania. Et quamvis in veteri diſciplina hac de re dubitaretur; tamen lapſu temporis re diligentius excuſſa in comitiis Tridentinis *ſeſ. XIV. de neceſſitate & inſtit. poenit. cap.* 6. definitum eſt, nulla eſſe ſacramenta non ſerio & per iocum adminiſtrata. Sane ſi ſacramentorum ſigna per iocum exhibean-

---

(k) *Illud diſputatur inter theologos, utrum intentio in conficiendis ſacramentis neceſſaria, debeat etiam eſſe interna, qua miniſtri etiam ipſum ſacramentum interius dare intendant; an ſufficiat externa, qua miniſtri ſerio tractent ſacra ſymbola, eaque exterius in uſum intendant exhibere, interius vero ſacramenta conficere nolint. Plures iique graviſſimi theologi, in primis S. Thomas & Ambroſius Catharinus, docent, ſufficere intentionem externam: quae ſententia videtur oeconomiae chriſtianae religionis & inſtitutioni ſacramentorum conformior. V. Iuenin.* de ſacram. diſſ. I. q. 5. art. 4. *Cui doctrinae adverſatur una ex propoſitionibus a Romanis inquiſitoribus coram Alexandro* VIII. *damnatis, qua tamquam haeretica exploditur ſententia, quae validum dicit baptiſma, tantum externa intentione adminiſtratum.*

beantur, non videntur in uſum a Deo praeſcriptum adhiberi atque ita rerum divinarum naturam amittunt.

§. XVI. A ſacramentorum miniſtris ad ſuſcipientes tranſeundum. Soli homines ſecundum inſtitutionis oeconomiam ſacramentorum capaces ſunt. Vt vero homines valide & cum fructu ſacramenta ſuſcipiant, recte diſpoſiti accedere debent: quae tractatio potius theologorum eſt. Tantum ego obſervo, ſacramenta, quae animam obſignant, etiam ficta & coacta voluntate & ſine recta fide ſuſcepta valere, & ſignum imprimere; ſed ſuſcipientes in fictionibus & ſuis erroribus perſiſtentes non ſanctificare, *can.* 31. *de conſecratione D.* 4., *cap.* 3. *ex. de baptiſmo*. Contra eſt in omnino invitis, qui externis actibus etiam reluctant: his enim data ſacramenta nullius effectus ſunt, *cit. cap.* 3., modo reſiſtentia ex ſumma animi humilitate non pendeat; nam qui ita ſacramentis recipiendis adverſantur, potius ſe impares ad tanta beneficia exiſtimant, quam vere inviti cenſeri debent.

§. XVII. Vt vero hanc de ſacramentis generalem tractationem abſolvamus, aliquid de ritibus, qui ab Eccleſia eorum adminiſtrationi additi ſunt, monendum ſupereſt. Sane Eccleſiae Chriſtus conceſſit, ut ſacra omnia ad rectum religionis exercitium aequius melius ordinaret. Trident. *ſeſ. XXI. cap.* 2. Conciliant caerimoniae iſtae maiorem ſacramentis reverentiam, ordinem in Eccleſia neceſſarium ſuſtentant, & ad eorum ſuſceptionem diſponunt. Quoniam vero extrinſecus ſacramentis acceſſerunt, natura ſua mutabiles ſunt, nec generaliter per univerſam Eccleſiam ſervantur, nec ad eorum intimam naturam pertinent, niſi Eccleſiae auctoritate ad eorum valorem requirantur. Nimirum bene poteſt Eccleſia conditiones aliquas, veluti partes integrantes, ſacramentis addere, quibus non ſervatis illa nulla ſint. Iuenin. *de ſacram. diſſ. VI.* §. 7. *cap.* 2. *art.* 2.

CA-

CAPUT II.

De baptiſmo, ubi de materia, forma, & miniſtro.

§. I. *Baptiſmus quid? Quando inſtitutus.*
II. *Eius materia:*
III. *Et forma.*
IV. *Forma quidnam debet continere?*
V. *Miniſter baptismi.*
VI. *Haeretici & ſchismatici adhibita legitima forma rite baptizant.*
VII. *Etiam infideles rite baptizant.*

§. I. PRimus ex chriſtianis ſacramentis baptiſmus ſuſcipitur. Generatim *baptiſmus* lotio eſt, at in re praeſenti eo nomine venit ſacramentum novae legis, quo homines in ſpiritualem vitam regenerantur. Ex antiquis inſtitutis receptiſſimae fuerunt & apud Iudaeos & apud gentes religioſae per aquam ablutiones (*a*), quod Huetius *in Alnetan lib. II. cap. 20. n. 2.* demonſtrat. Ergo Chriſtus aliquid veluti tribuens receptis inter Iudaeos & gentes lotionibus, aquas ſanctificavit, & in Iordane baptiſmum inſtituit, quando ipſe a Ioanne baptizatus eſt: quae de tempore inſtituti baptiſmi verior ſententia videtur. Drouven. *de re ſacram. lib. II. q. 7.* §. 1.

§. II. Elementum, unde conficitur Chriſti baptiſmus, aqua eſt. Chriſtus enim per aquam homines baptizari iuſſit. Ioan. *cap. III. 5.*, & apoſtoli in aqua baptizarunt, *Act. VIII. 36. & X. 47.* Aquae nomine venit aqua vera & naturalis, quod conſtanti traditione docuit Eccleſia (*b*). Quod ſi Ioannes Baptiſta

(a) *Apud Iudaeos receptus erat baptismus proſelytorum, quo ethnici ad Israelitas tranſibant: & porro erant multae aliae corporis & veſtium lotiones, quibus illi legales ſordes abſtergebant, & ad ſacra facienda aliudve magnum opus ſe accingebant. Similiter gentes ferme omnes, quae religionis cultum habuerunt baptiſmos uſurparunt, quibus ſcelera omnia elui credebant. Qui porro inter ſodales religionum recipiebantur, per baptiſmum ſolebant initiari, quaſi animo & corpore purgarentur.*

(b) *Exſtat reſcriptum ſub nomine ſive Siricii, ſive Stephani papae* II., *ſive* III., *(non enim antiqui MSS. de auctore conveniunt) quo baptiſmus in vino, quod aqua deeſſet, puero peri-*

ptiſta apud Matthaeum *cap. III.* 11. Chriſti baptiſma ſpiritu ſancto & igne conſtare praedixit: id potius de effectibus baptiſmi per Chriſtum inſtituti, quam de externo elemento plures patres acceperunt. Vt vero aqua operetur, tantum requiritur, ut ſub invocatione Trinitatis in uſum adhibeatur. Sed Doctrinae & ſacratioris myſterii cauſſa ex antiquis inſtitutis aqua prius benedicitur, idque aquae *ſanctificationem* & *conſecrationem* veteres dicunt. Duobus diebus apud Latinos aquae ad baptiſmum conſecrantur, ſabbatis nempe ſancto & Pentecoſtes, quibus ſolemnis baptiſmus dabatur; at apud Graecos in ſingulis baptiſmis aquae benedicuntur.

§. III. Aquae elementum ad naturam ſacramenti determinatur per verba inſtitutionis, quibus Chriſtus praecepit, ut baptiſmus daretur; mittens autem Chriſtus apoſtolos ad baptizandum edixit, ut id facerent, *in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti*. Ergo Latini hac forma utuntur, *ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti*: Graeci vero, *baptizatur ſervus*, vel *ſerva Dei N. in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti*. Videntur Graeci ab antiquo eam formulam uſurpaſſe, ut occurrerent Novatianis, quorum error late in Oriente diffuſus erat, ad vim ſacramenti miniſtri fide opus eſſe. Vtrovis modo verba proferantur, nulla ſenſus inducitur mutatio, & ſua vi ſacramentum conſtat; at miniſtri ritum eccleſiae ſuae ſervare tenentur.

§. IV. Itaque expreſſam trium perſonarum Trinitatis invocationem & actum ipſum baptizandi formula baptiſmi continet. Et quod ſpectat ad invocationem Trinitatis, ea dubio procul eſt divinae inſtitutionis, ad vim ſacramenti neceſſaria. *Lex tingendi*, inquit Tertullianus, *de baptiſmo cap. XIII. impoſita eſt & forma praeſcripta. Ite, inquit, docete nationes, tingentes eas in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti* (c), Hinc

---

periclitanti datus probatur & admittitur. At recte Harduinus diſſ. de baptiſmo in vino *hoc reſcriptum veluti ſuppoſititium rejecit. Qui enim in re tritiſſima contra evangelicam veritatem pontifices reſpondere potuiſſent?*

(c) *Interim non levis hic occurrit difficultas, an aliquando valuerit, & nunc etiam valeat baptismus in ſolius Chriſti nomine collatus? Etenim in ſcripturis ſanctis pluries occurrit, apoſtolos in ſolius Chriſti nomine baptizaſſe.* Act. II. 38., X. 47. ſeq. & XIX. 5. *Ex antiquis Ambroſius* de Spiritu S. lib. I. cap. 3. *adfirmat, ratum eſſe baptiſmum, ubi una Trinitatis perſona in-*

Hinc qui de Trinitate aliquid detrahit, vel toti Trinitati, vel ſingulis perſonis aliquid aliud ſubſtituit, fruſtra tingit, quod patres docent. Quod ſi qui in Trinitate baptizant, non recte de eius perſonis ſentiant, valet baptiſmus: verba enim & elementa in ſacramentis vi ſua operantur, & miniſtri in iis tractandis tantum linguam & manus praeſtant. Verba quoque *ego te baptizo* omiſſa baptismum nullum reddunt, *cap. 1. ex. de baptiſmo* (*d*).

§. V. Primigenia & ordinaria baptizandi poteſtas eſt penes epiſcopos. Vna cum verbi miniſterio baptizandi poteſtatem a Chri-

---

invocetur. Et Nicolaus 1. *ſcripturarum & Ambroſii auctoritate ductus, reſpondit, valide eſſe baptizatos, qui in ſolius Chriſti nomine tincti eſſent*, can. 14. D. 4. de conſecratione. *At melior ſententia videtur, nec umquam validum fuiſſe, nec nunc valere baptiſmum in ſolius Chriſti nomine collatum. Etenim verba Chriſti ad baptizandum apoſtolos mittentis aperte continent formulam, qua baptiſmum oportet adminiſtrari. Et loca ſcripturarum de baptiſmo in nomine Chriſti dato hunc habent ſenſum, apoſtolos baptizaſſe baptiſmo Chriſti, hoc eſt per Chriſtum inſtituto, non vero in ſolius Chriſti nomine, quod Cyprianus, Baſilius, aliique patres interpretati ſunt. Et ſi Nicolaus papa reſpondit, valere baptiſmum in Chriſti nomine datum, id incidenter, non ex propoſito videtur docuiſſe. Eſtius* in IV. ſentent. diſſ. 3. §. 5.

(d) *Num verba, quae actum baptizandi exprimunt, ſint ad vim baptiſmi neceſſaria, ex traditione & patrum doctrina non conſtat. Primi ea de re ſcholaſtici quaeſivere, eorumque antiquiores Petrus Cantor, Praepoſitivus, & Petrus Lombardus docent, verba* ego te baptizo *ad vim baptiſmi non pertinere. In primis ea de re ſolliciti fuerunt Stephanus Tornacenſis, & Mauritus epiſcopus Pariſienſis, quorum ille adfirmabat, validum eſſe baptiſma, in quo verba* ego te baptizo *omiſſa eſſent: iſte vero contraria omnia ſentiebat. Potiſſima Stephani ratio erat, quod dum actus ipſe impletur, ſuperfluum videri debeat, verba addere, quae actum exprimant, praeſertim quando evangelium non praecipiat, ut baptizantes dicant* ego te baptizo, *ſed tantum vult, ut doceant & baptizent. Interim Alexander* III. *decretalem edidit, qua nullum eſſe baptiſmum edicitur, ſi verba* ego te baptizo *omittantur*, cap. 1. ex. de baptiſmo. *Innotuit haec decretalis Eccleſiae poſt publicatas Gregorianas decretales, ex quo tempore certa doctrina eſſe coepit, verba actum baptiſmi exprimentia ad vim ſacramenti eſſe neceſſaria.*

Chriſto apoſtoli acceperunt, Matth. *XXVIII.* 19. Ab epiſcopo baptiſmi datio in presbyteros & diaconos derivatur, qui de epiſcopi venia etiam in caſibus ordinariis baptizabant. Tertullian. *de baptiſmo cap. XVII.* & Hieronym. *contra Lucifer. cap. IV.* Sed poſtquam parochi inſtituti ſunt, qui iure proprio eccleſias regunt, praeter epiſcopos etiam parochi ordinarii baptiſmi miniſtri evaſerunt, & ita non amplius indigent in ſingulis baptiſmis epiſcopi delegatione. Tantum ceteri presbyteri & diaconi baptizant de epiſcopi, aut parochi venia. Et id quidem in caſibus ordinariis, nam in neceſſitate etiam laici baptizant, quod certum ius eſt: quamvis olim ea de re inter eccleſias non conveniret (*c*).

§. VI. Num vere haeretici & ſchiſmatici baptiſmum valide conferant, acriter olim in Eccleſia diſputatum eſt. Poſt Agrippinum Charthaginienſem epiſcopum Cyprianus & reliqui Africani epiſcopi tribus celebratis conciliis baptiſmum ab haereticis datum tamquam nullum reiecerunt: cui ſententiae acceſſerunt multi Orientales Epiſcopi, in primis Firmilianus epiſcopus Caeſareae in Cappadocia. Eorum potiſſima ratio erat, quod baptiſmus unus eſt, Eccleſia itidem una; ac propterea extra Eccleſiam baptiſmus nullus eſſet. Contra Stephanus papa & multi alii Occidentales epiſcopi ſentiebant, & hinc Stephanus Cypriani legatos aſpere excepit; putabat enim ſummus pontifex, quidquid huius rei erat, ad fidem, non ad diſciplinam pertinere. Nihil tum definitum eſt, ſed inde haereticorum baptiſma univerſa recepit Eccleſia, poſtquam *plenarium concilium*, ut ait Auguſtinus *lib. II. de bapt. cap.* 4., haereticorum baptiſmum validum eſſe pronuntiavit: quod plenarium concilium num Arelatenſe I., an Nicaenum fuerit, inter eruditos non convenit. Ratio Cypriani non concludit; nam licet baptiſmus unus

(*c*) *Sane eccleſiae praeſertim Graecae olim nullum videntur habuiſſe baptiſmum a laicis chriſtianis, dum inſtaret neceſſitas, collatum, quod Tillemontius ſcite obſervavit. Et qui quaeso in naufragii periculo conſtitutus Gregorius Nazianzenus, adhuc catechumenus, de ſua aeterna ſalute deſperaſſet, ſi laici baptiſmum dare potuiſſent? in navi enim erant multi chriſtiani, & tamen nec Nazianzenus ab eis baptiſmum petiit, nec illi ad baptizandum ſe obtulerunt. Similiter Baſilius* ep. ad Amphiloch. can.I. *baptiſmum a laicis chriſtianis collatum invalidum habuit. Sed deinceps in omnibus eccleſiis recepta eſt ſententia, in neceſſitate omnes chriſtianos tingendi ius habere.*

unus ſit, & haeretici ad Eccleſiam non pertineant; tamen haeretici etiam unum Chriſti baptiſma poſſunt adminiſtrare, modo legitima forma utantur; miniſtri enim ſacramentorum tantum linguam & manus praeſtant.

§. VII. Nec tantum haeretici, verum etiam infideles ſub legitima forma recte baptizant: quod inde a multis ſeculis tenet Latina eccleſia, quamvis olim contrarium receptum fuiſſe videatur (f). Sane Chriſti ſacramenta a profanis adminiſtrata non polluuntur, quippe a Chriſto, non a miniſtris vim mutuantur ſuam. Hinc poſt Nicolaum papam eccleſia Latina validum reputavit baptiſmum ab infideli rite datum, *can.* 24. *D.* 4. *de conſecrat.*, ſed Graeca adhuc in antiqua ſententia perſeverat.

CAPVT III.

De ſuſcipientibus baptiſmum.

§. I. *Homines vivi omnes baptiſmi capaces ſunt.*
II. *Infantes debent eſſe nati.*
III. *Filii infidelium quando baptizandi?*
IV. *Adulti debent petere baptiſmum, & credere in Chriſtum.*
V. *Gradus catechumenorum.*
VI. *De catechiſtis.*
VII. *Catechumeni qui inſtituendi?*
VIII. *Eorum diligentior inſtitutio.*
IX. *Sollemnis catecheſis deſiit.*

§. I. SVſcipiendo baptiſmo idonei ſunt homines omnes, quouſque

(f) *Tertullianus* de baptiſmo cap. XVII. & *ſynodus Illiberitana* can. XXXVIII. *eos tantum baptiſmos validos reputabant, quos chriſtiani adminiſtraſſent. Videbatur omnino abnorme, ut qui baptiſmum non habebat, illum conferre poſſet. Primus Auguſtinus* lib. II. contra Parmenian. cap. 13. *ea de re dubitavit, nec tamen quidquam tamquam certi auſus eſt pronunciare ſine tanti concilii auctoritate, quantum intricatae rei ſufficeret. Sed loco concilii nono ſeculo Nicolaus* 1. *ſuam interpoſuit auctoritatem, & valere reſpondit baptiſma ab infideli ſub nomine Chriſti, aut Trinitatis collatum*, can. 24. de conſecratione D. 4.

uſque vivunt (*a*), ſive mares, ſive feminae, ſive infantes (*b*).

§. II. Vt vero baptiſmo infantium ſua vis conſtet, neceſſe eſt, ut ii ſecundum carnem nati ſint, hoc eſt ex utero matris in lucem editi, quae eſt carnalis nativitas; quam baptiſmus ſupponit. Nimirum baptiſmus regeneratio eſt, *ad Tit. III.* 5., atque ideo qui nati non ſunt, non poſſunt regenerari. Sufficit vero quaecumque nativitas, adeo ut recte baptizentur caeſones, qui inſtituta matris ſectione in lucem eduntur. Quod ſi adhuc plene infans ex utero editus non ſit, ſed ſolum caput emerſerit, mortis periculo inſtante, in capite baptizabitur, nec inde baptiſmus videtur iterandus.

§. III Sed non omnes nati infantes debent baptizari, ſed ii, quorum ſpes eſt fore, ut adulta aetate in ſuſcepta religione perſeverent, quales chriſtianorum filii. Et enim filii infidelium, parentibus invitis, non ſunt baptizandi; etiamſi principum chriſtianorum imperio parentes ſubſint: fides enim in diſcrimen veniret, ſi poſt baptiſmum parentibus relinquantur. S. Thomas 2. 2. *quaeſt.* 10. *art.* 12. Quod ſi infidelium infantes

---

(a) *Nimirum tantum vivis Chriſti ſacramenta prodeſſe poſſunt. Et tamen, ut mittam Cataphryges, qui mortuos tingebant, teſte Philaſtria* de haeres. cap. II., *in Africa nonnulli boni chriſtiani baptiſmum etiam mortuis dare conſueverunt: quem perverſum uſum Africani patres emendarunt*, can. XVIII. C. Afric. *Summa baptiſmi ad ſalutem neceſſitas videtur effeciſſe, ut qui vivi baptizati non eſſent, ſaltem mortui tingerentur. A baptiſmo mortuis dato parum diſtat* baptiſma vicarium, *quod a vivis mortuorum nomine apud nonnullos haereticos ſuſcipi ſolebat*. *Bingham.* orig. eccleſ. lib. XI. cap. 4 §. 4.

(b) *Et errant profecto Anabaptiſtae, qui baptiſmum infantibus adminiſtrari poſſe negant, quod credere nequeant, & ex mandato Chriſti credentes tantum recte regenerantur*. *Marc.* cap. XIV. v. 16. *Sane Eccleſia catholica ſemper docuit, infantes recte baptizari: & reapſe etiam primis ſeculis patres adgnoverunt, baptiſma infantibus eſſe neceſſarium; quod in peccatis naſcantur, ut magno eruditionis apparatu Voſſius, Bingamus, & in primis Wallus demonſtrarunt. Et quamvis infantes per ſe credere nequeant; credunt tamen opera Eccleſiae & ſuſceptorum: & decet profecto, inquit Auguſtinus* ſerm. XIV. de verbis apoſtoli cap. 7., ut ad aliena verba ſanentur, qui ad factum alienum vulnerantur: *& deinde Chriſti praeceptum ad ſolos adultos, qui credere poſſunt, reſtringi debet.*

tes in poteſtatem & dominium chriſtianorum ſine parentibus quocumque modo veniant, eos Eccleſia baptizare conſuevit, nec enim in hac ſpecie fidei metuendum, Auguſt. *de grat. & libero arbitrio cap. XXII.* Quin ſi parentum alter eſſet chriſtianus, alter infidelis, filius infans iure partis chriſtianae ad baptiſmum admittebatur. Conc. Tolet. IV. *can.* 63.

§. IV. Quod ſpectat adultos, certi iuris eſt, eos recte baptizari; ſed ante omnia ſponte ſua debent baptiſmum petere; nulla enim vis ad credendum eſt inferenda; & praeterea debent ante in Chriſtum credere, Marc. *cap. XVI.* 16. & peccata deteſtari, *Actor. II.* 38. Itaque Eccleſia catecheſim inſtituit, qua baptizandi in fide & bonis operibus inſtituantur, & ad baptiſmum praeparentur. Qui in hoc ſtatu erant, *catechumeni* dicebantur, aliquando etiam *novitioli* & *tirones Dei*. Catecheſis vero alibi longior, alibi brevior erat (c), & epiſcopo ſtatutum tempus ex cauſſa contrahere, aut producere licebat.

§. V. Verum enimvero ut rectius catecheſis procederet, in tres vel quatuor gradus Eccleſia catechumenos partita eſt, in *audientes* ſcilicet, *genuflectentes*, & *competentes*, ſive *electos*. Audientes erant, qui fieri chriſtianos prae ſe ferebant, ac propterea ſcripturas & praedicationes audiebant, quibus finitis eccleſia exibant. Genuflectentes poſt egreſſos audientes in eccleſia remanebant, ubi in genua provoluti manuum impoſitionem ſub certis precibus ab epiſcopo accipiebant, & inde eccleſia egrediebantur. Et competentes ſollemni baptiſmi die appropinquante baptiſmum petebant, & praevio examine ad baptiſmum proxime accipiendum eligebantur; hinc varia ratione *competentes* & *electi* dicti ſunt. Sed inter genuflectentes per manuum impoſitionem & ſignum crucis in fronte impreſſum catechumeni recipiebantur, qua admiſſione generale *chriſtiani* nomen conſequebantur; & hinc in antiquis monumentis *chriſtianum facere* aliquando tantumdem eſt ac facere catechumenum. Conc. Illiber. *can. XXXIX.*

§. VI. Statim ac inter audientes catechumeni relati erant, incipiebant catecheſes, quibus in fide & bonis operibus inſtituebantur. Munus inſtituendi catechumenos erat epiſcoporum: ſed

(c) *In eccleſiis Orientis tres anni inſtituendis catechumenis erant addicti*, conſtit. apoſtol. lib. VIII. cap. 32., *in Hiſpania catechumeni bonae converſationis biennio inſtituebantur*, conc. *Illiber.* can. LXII., *& in Gallia octo menſes Iudaeis ad fidem inſtituendis erant praeſtituti*. Conc. *Agath.* can. XXXIV.

ſed in multis eccleſiis ad id proprii miniſtri inſtituti ſunt, dicti *catechiſtae*, eoſque vel ex maioribus clericis, vel ex minoribus, & aliquando ex ipſis laicis epiſcopi eligebant. Quin in eccleſia Alexandrina peculiaris erat ſchola catecheſis, quae a Marco evangeliſta inſtituta eſt. Hieronym. *de ſcriptorib. eccleſ. cap. XXXVI.* Docebant catechiſtae in privatis auditoriis, quae ferme erant diſtincta aedificia eccleſiis coniuncta.

§. VII. Summa vero prudentia & iudicio catechumeni inſtituebantur, quaſi qui primum lacte, tum ſolidiori cibo indigerent. Et ſane uſque ad nominum dationem veritates ſimplices ac cognitu faciles & vitae chriſtianae officia edocebantur, de myſteriis vero religionis & ritibus ſacramentorum vix quidquam audiebant; qua in re catechumeni pares erant ceteris profanis; quibus myſteria noſtra latebant. Atque haec eſt celebris arcani diſciplina apud chriſtianos receptiſſima (*d*): quam peculiari diſſertatione Schelestratus illuſtravit. Hinc intelligis, cur in publicis patrum concionibus frequenter occurrant apoſiopeſes, ubi potiſſimum de ſacramentis tractant, & ſubinde additur formula, qua initiati reticentiae admonentur, *norunt initiati*, ſive, *norunt fideles*, *quod dicitur*. Tenebantur vero reticentiae lege non tantum altaris miniſtri & catechiſtae, ſed etiam fideles omnes. Nazianz. *orat. XL. de baptiſmo* (*e*). Reticentia apud chriſtianos ab ipſo Chriſto & apoſtolis incepit, ſtetitque toto quinto ſeculo: ſed inde quum fere integrae gentes Chriſto nomen dediſſent, & rarior eſſet adultorum baptiſmus, veluti ſponte ſua deſiit. V. Pagium *crit. in Baronium ad an. CXX. num. 9.*

§. VIII. Poſtquam iuſto tempore inter audientes & genuflectentes catechumeni ſteterant, appropinquante baptiſmi die, baptizari petebant; ac proinde ſua nomina dabant, idque in pleriſque eccleſiis initio quadrageſimae fieri ſolebat. Data nomina

(d) *Etiam apud gentes obtinuit arcani diſciplina. Vulgatum eſt, myſteria deorum tantum initiatis patuiſſe*: Samothracia & Eleuſinia reticentur, *inquit Tertullianus* apol. cap. VIII. *Hinc viri religionum ſciendarum cupidi variis deorum ſodalitiis ſe adſcribebant, ſemel vero initiati* ſancta ſilentii fide *adſtringebantur, ut Apuleius loquitur. Similiter philoſophi arcani legem ſervarunt, qua non cum omnibus de iiſdem rebus eodem modo loquebantur, ſed ſublimes doctrinas tantum ſuae ſectae addictis aperiebant*:

(e) *Apud gentes quotquot myſteriis deorum erant initiati, ſilentio obſtringebantur.*

mina una cum nominibus ſuſceptorum libris eccleſiae, quos *diptyca viventium* dicebant, inſerebantur. Interim a datis nominibus exactiore diligentia catechumeni inſtituebantur & praeparabantur; in quem finem ſacros conventus, quos dicebant *ſcrutinia*, Eccleſia celebrabat. Ergo competentes ſymbolum & orationem dominicam accipiebant, agebant poenitentiam, peccata ſua confitebantur, & exorciſmis expiabantur (*f*). Sal quoque deguſtandum in ſcrutiniis dabatur catechumenis, quod Auguſt. *lib. II. de peccator. merit. cap.* 26. *ſacramentum catechumenorum* appellat, eoque ſignificabatur, verae ſapientiae catechumenos participes fieri. Quod ſi tempore catecheſis catechumeni peccarent, de ſuperiore gradu in inferiorem recidebant. Conc. Nicaen. *can. XIV*.

§. IX. Atque hi ſunt potiores ritus in inſtituendis & probandis catechumenis ab Eccleſia adhibiti, quorum manuum impoſitio, preces, & exorciſmi ſaepe repetebantur. Verum lapſu temporis, ubi rarior factus eſt adultorum baptiſmus, ſollemnis catecheſis ceſſavit, & qui ritus vario tempore adhibebantur, ipſo baptiſmi tempore ferme adhibentur omnes. Interim adulti etiam hodie ante baptiſmum in fide & bonis moribus ſunt inſtituendi: id enim eſt ex divino praecepto; tantum non adeo ſollemni ritu procedit catecheſis. Nec inutile erit in baptizandis adultis ritus baptiſmo praemitti ſolitos ſeparatis diebus adhibere, ut ita baptizandi intelligant tanti myſterii celſitudinem, & magis in fide & ſtudio pietatis firmentur.

CA-

(f) *Quod homines naſcuntur natura* filii irae, *ut apoſtolus docet* ad Epheſ. II. 4. *atque ideo poteſtati diaboli obnoxii, adhibiti videntur exorciſmi ad Satanae poteſtatem frangendam; & ad animas a contractis ſordibus expiandas. Nec recte videtur ſentire Ant. Van. Dale* diſſ. de divinationib. idolatr. ſub veteri teſtam. cap. VII. *exorciſmos baptiſmo praemiſſos propter perverſam veterum chriſtianorum ſententiam; qui ex ethnicis principiis ſentiebant, nullum paene hominem daemonio carere. Et quoniam etiam infantes in peccatis naſcuntur; hinc etiam ii exorciſmi percellebantur.*

C A P V T IV.

De baptiſmi collatione, ubi de ſuſceptoribus.

§. I. *Catechumeni tria praeſtant ante baptiſmum.*
II. *Baptiſmus olim per immerſionem collatus:*
III. *Inde datus per effuſionem.*
IV. *Suſceptores qui, & eorum officia.*
V. *Qui vetantur eſſe ſuſceptores,*
VI. *Dies, quibus baptiſmus dabatur.*
VII. *De baptiſteriis.*

§. I. TEmpore baptiſmi adveniente recte inſtitutos & probatos catechumenos Eccleſia baptizavit; ſed ante baptiſmum tria illi ſollemniter praeſtabant: renuntiabant diabolo, ſeculo, eiuſque pompis & operibus: Chriſto ſe deſervire deinceps promittebant; & fidem profitebantur. Renuntiabant diabolo ſtantes, nudi, & in Occidentem verſi, Cyrill. Hieroſolym. *catech. I.*, *Auctor eccleſiaſt. hierarch. cap. III* & dum renuntiationis concepta verba recitabant, in Satanam velut praeſentem ſufflabant & exſpuebant. Occidens, utpote apparentium tenebrarum locus, ſymbolum Satanae, qui princeps tenebrarum dicitur, habebatur. Peracta renuntiatione, illuminandi ſe ad Orientem, qui ſignum erat ſolis iuſtitiae, convertebant, & laeti obſervantiam mandatorum promittebant. Hieronym. *commm. in Amos VI. v.* 14. Et promiſſione finita, fidem profitebantur: cui uſui certam formulam Eccleſia compoſuit, quae *ſymbolum fidei* dicta eſt.

§. II. Iam aqua ad baptiſmum triplici ritu poteſt adhiberi, immerſione nempe, effuſione, & adſperſione. In veteri diſciplina ab apoſtolis ducta baptiſmus per immerſionem collatus. Tertul. *de baptiſmo cap. II.* V. Bingham. *orig. eccleſ. lib. IX. cap.* 11. Ita baptizandi omnes maſculi, feminae veſtibus exuti & omnino nudi in aquam ter mergebantur, & inde educebantur. Repreſentabat in aquam immerſio & eductio Chriſti mortem & reſurrectionem: & immerſio trina erat, quot erant perſonae ſacroſanctae Trinitatis. *Non ſemel*, inquit Tertullianus *contra Praxeam cap. XXVI.*, *ſed ter ad ſingula nomina in perſonas ſingulas tinguimur*. Porro trina haec immerſio ſacramentum erat triduanae Chriſti ſepulturae, Gregor. Nyſſen. *de baptiſmo Chriſti*, aut fidei profeſſionem in ſacroſanctam Trinitatem indicabat, *can.* 78. *de conſecratione D.* 4.

§. III.

§. III. Generalis quidem mos olim obtinuit dandi baptiſmi per immerſionem ; at Eccleſia tamquam nullos & vanos baptiſmos effuſione, aut adſperſione datos non reiecit. Quin in caſibus extraordinariis, ubi immerſio non poterat uſurpari, Eccleſia baptiſmum effuſione datum olim admiſit. Sed tandem diſciplina mutata eſt, & effuſio ordinaria baptizandi methodus apud Latinos evaſit: qui uſus ab aetate divi Thomae ſenſim convaluit. Tantae mutationis cauſſam theologi repetunt a periculo, cui infantes in aquam immerſi obiiciebantur ; quum enim ſoli ferme infantes baptizarentur, viſum eſt, eos non immerſione, ſed potius effuſione chriſtianis ſacris initiari, ut corporali eorum ſaluti conſuleretur. Drouven. *de ſacram. lib. II. quaeſt.* 2. *cap.* 2. Interim ut baptiſmus valeat, ea aquae copia effundi debet, ut communi hominum ſenſu baptizandus vere lotus dici poſſit.

§. IV. Dum datur baptiſmus, adſunt *ſponſores*, vulgo *patrini*, qui baptizandos miniſtris offerunt, eoſque de ſacro fonte ſuſcipiunt, & in pietate & bonis moribus inſtituunt. In antiquis monumentis ſaepe dicuntur *ſuſceptores*, quod ex aqua prodeuntes ſuſciperent, & *ſponſores* & *fideiuſſores*, quod pro iis, quos offerebant, ſponderent & fideiuberent. Itaque ſuſceptorum officio haec continentur ; baptizandos miniſtris offerunt, eoſque de ſacro fonte levant ; pro infantibus baptiſtae interroganti reſpondent : adultos baptizandos docent, quatenus baptiſtae interroganti reſpondere debent : praeſertim debent filiorum ſuorum ſpiritualem curam habere, eoſque in Chriſto erudire. Vnus ſive vir, ſive mulier, aut ad ſummum unus & una baptizatum de baptiſmo ſuſcipiunt. Trident. *ses. XXIV. de ref. matrim. cap.* 2. idque ne cognatio ſpiritualis, quae nuptias impedit, inter plures ſpargatur.

§. V. Ad ſuſceptoris officium ſeligendus homo chriſtianus bonis moribus praeditus, qui dogmata & morum praecepta chriſtianae religionis calleat. Ita ſuſceptores eſſe prohibentur haeretici, excommunicati, publici criminis rei, infames, poenitentes, peregrini, non confirmati, aetate minores. Nat. Alexand. *theol. dogm. & moralis lib. II. tract.* 2. *cap.* 6. Ipſi baptizandorum parentes (*a*), itemque & monachi, utpote ſolitudini

(a) *In veteri diſciplina ordinarii filiorum infantium ſuſceptores erant parentes ipſi*. *Auguſt.* epiſt. XXIII. ad Bonif. *Caeſar. Arelat.* hom. XII. *Sed deinceps vetitum eſt, parentes filios ſuos de baptiſmo ſuſcipere*. *Conc. Mogunt. anno* ıↃCCCIII. can.

dini addicti, ſuſceptores eſſe vetantur, *can.* 103. *D.* 4. *de conſecr.* Et recentiores canones & S. Carolus etiam a ſuſceptoris officio arcent clericos ſacris ordinibus initiatos, & beneficiarios.

§. VI. Initio chriſtianae religionis quovis die dabatur baptiſmus. Bingham. *orig. eccleſ. lib. XI. cap.* 6. §. 9. Sed inde ſollemni & longa inſtituta catecheſi, duobus tantum per annum diebus in Occidente baptiſmus datus eſt, paſcha nempe & pentecoſte. *Diem baptiſmo ſollemniorem*, inquit Tertullianus *de baptiſmo cap. XIX.*, *paſcha praeſtat* .... *Exinde pentecoſte ordinandis lavacris latiſſimum ſpatium eſt*. In eccleſia Orientali etiam in epiphania ſollemnis baptiſmus conferebatur, quod indicat Gregorius Nazianzenus *orat. XI. de baptiſmo*, ubi differentes baptiſmum ita loquentes inducit: *Luminum diem*, ideſt epiphaniam, *exspecto*, *paſchatis feſtum plures facio*, *pentecoſtem exſpectabo* (b). Et in his tribus diebus noctis potius tempore, quam clara die baptiſmus adminiſtrabatur. Interim ſi qua neceſſitas urgeret, nulla dierum ratio habebatur, ſtatimque dabatur baptiſmus. Siric. papa *epiſt. ad Himerium Tarrac. cap. II.*

can. VI. *Mutationis cauſſa videtur fuiſſe cognatio ſpiritualis, quae ex baptiſmo orta ſeculo ſeptimo nuptiis etiam inter ſuſcipientem & ſuſcepti parentes coeperunt obſtare*. *Eſpen.* par. II. ſect. 1. tit. 2. cap. 4. edit. Lovanienſ.

(b) *Statos dies non ſine ſalutis periculo multi elabi ſinebant, & in aliud tempus baptiſmum differebant; idque ex variis rationibus, quas Walkerus* de praedobapt. in praef. *recenſet. Alii paratiores ad tantum myſterium accedere cupiebant: contra alii diutius ſeculi voluptatibus frui volebant. Item multi principiis Novatianis imbuti baptiſmum differebant, quod peccatis poſt eum acceptum admiſſis veniam deſperarent. Multos a baptiſmo deterrebant longae & ſeverae poenitentiae, quibus fidelium peccata eccleſia expiabat. Alii exemplo Chriſti baptiſmum ad tricesimum aetatis annum differebant, vel in Iordane tingi cupiebant. Alii a miniſtro extraordinariis donis aucto (quaſi ſacramentorum virtus a virtutibus miniſtri penderet) baptiſmum accipere volebant. His aliiſque rationibus frequens fuit olim baptiſmus clericorum. Ipſe Conſtantinus M. ad mortem uſque baptiſmum diſtulerat: ſed interim ſingebat, ſe velle in Iordane baptizari. Patres interim ſolidiſſimis rationibus huiuſmodi pravos mores exagitabant; ſed quouſque homines adulta aetate baptizati ſunt, non defuerunt, qui baptiſmum differrent.*

II. Sed inde poſtquam rarior evaſit baptiſmus adultorum, quovis tempore ſollemnis baptiſmus datus eſt, tantumque in paſcha & pentecoſte in Occidente fontes benedicuntur.

§. VII. Porro primis ſeculis quovis loco chriſtiani tingebantur. Sed inde Eccleſia baptiſmo dando certa loca dixit, quae *baptiſteria*, & a Grecis *φωτιςηρια loca Illuminationis*, hoc eſt baptiſmi, qui ab antiquis ſaepe audit *illuminatio*, appellantur. Erant baptiſteria aedificia ab eccleſiis ſeparata, ſed iis contigua, & ſatis ampla. Non tamen olim eccleſiae omnes parochiales habebant baptiſteria, ſed unum in tota dioeceſi erat baptiſterium, ſecus eccleſiam cathedralem, in quo ſtatis ſollemnitatibus epiſcopus dabat baptiſmum. Bingh. *orig. eccleſ. lib. VIII cap. 7.* §. 1. Et inde eccleſiae cathedrales olim *matres* & *matrices* dictae ſunt, quaſi quae totius dioeceſis filios per baptiſmum generarent. Sed temporis lapſu baptiſteria exigua aedificia evaſerunt, & intra eccleſias tranſlata ſunt, & porro paroeciae ferme omnes illa acceperunt. Licet in multis Italiae civitatibus antiquae diſciplinae veſtigia ſuperſint; Bononiae enim, Piſis, Parmae, Florentiae, Beneventi unicum exſtat baptiſterium.

CAPVT V.

De effectibus & neceſſitate baptiſmi.

§. I. *Gratia ſanctificans in baptiſmo datur:*

II. *Quae omnia peccata dimittit.*

III. *Character quoque baptizatis imprimitur.*

IV. *Cognatio ſpiritualis.*

V. *Baptiſmi neceſſitas.*

VI. *Baptiſmi* ſanguinis *&* flaminis.

VII. *Baptiſmus non poteſt iterari.*

§. I. Triplex eſt baptiſmi effectus, gratia, character, & ſpiritualis cognatio. Et ad gratiam quod ſpectat, certa doctrina eſt, in baptiſmo Spiritus ſancti gratia homines impleri, qua ſanctificantur, & in novam & ſpiritualem vitam regenerantur. Ita baptizati, quamvis adulta aetate, habentur veluti *modo geniti infantes*, 1. *Petri II.* 2.; quo factum eſt, ut Eccleſia ad infantiae ſignificatioem olim recens baptizatis lactis & mellis particulam daret deguſtandam. Bing. *orig. eccleſ. lib. XII. cap.* 4. §. 6. Cumque regeneratio iſta per immerſionem in aquam fieret, hinc Tertullianus *de bapt. cap. I.* chri-

ſignantur: quam Eccleſiae catholicae doctrinam Florentini & Tridentini patres confirmarunt. Sane veteres patres ſaepe eiuſmodi notae, qua in Baptiſmo chriſtiani obſignantur, meminerunt, eamque veluti animae adhaerentem deſcribunt. Cyrill. Hieroſolym. *catech. XVII.* Baſil. *hom. XIII. de exhort. ad baptiſmum*, Chryſoſt. *hom. III. in 2. ad Cor.* Et quamvis alias nomine *ſigni* & *ſigilli* veteres intelligant ipſam externam ſacramenti adminiſtrationem; tamen dum notas veluti in anima inſculptas, eique adhaerentes deſcribunt, ſigilla interna dubio procul adgnoſcunt. Ceterum ſigillo baptiſmi filii Dei conditionem chriſtiani induunt.

§. IV. Tertius baptiſmi effectus eſt cognatio ſpiritualis, quae ex praeſenti diſciplina inter baptiſtam & baptizatum, eiuſque patrem & matrem, item inter ſuſceptorem & ſuſceptum eiuſque patrem & matrem contrahitur. Trident. *ſeſſ. XXIV. de ref. matrimonii cap.* 2. Inde uſque ab initio chriſtianae religionis inter baptiſtam & baptizatos, itemque inter ſuſceptores & ſuſceptos paterna quaedam cognatio & affectio naſci viſa eſt, quod qui ab aliquo regeneratur, aut in pietate inſtituitur, ab eo quodammodo in novam vitam educitur. Origen. *ad Roman. XVI.* 11. Baſil. *conſtit. monaſt. cap. XX.* Vt vero ſpiritualis cognatio contrahatur, ſuſceptores baptizatum de ſacro fonte levare debent, vel ipſum ad baptiſmum offerre; ſed iam receptior ſententia eſt etiam per procuratorem cognationem contrahi. Eſpen. *par. II. ſect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 7. Non tamen cognatio ſpiritualis in veteri diſciplina nuptiis erat impedimento: & inde ipſi parentes ſine coniugii impedimento filios infantes ex baptiſmo ſuſcipiebant. Auguſt. *epiſt. XXIII. ad Boniſ.* Sed labentibus annis ſpiritualis cognatio nuptias coepit impedire, qua de re in tractatu de matrimonio.

§. V. Venio ad baptiſmi neceſſitatem, quae profecto tanta eſt, ut ſine eo nemo vitam aeternam conſequi poſſit, Ioan. *cap. III.* 5.; & hinc docent ſcholae, baptiſmum *neceſſitate medii* ad ſalutem requiri. Nimirum homines propter primigeniam labem carnales evaſerant ac natura filii irae, & idcirco extra ſpem aeternae ſalutis proiecti. Hinc Deus homines miſeratus, baptiſmum inſtituit, quo homines renaſcantur, & ius ad beatitudinem recuperent. Ita fit, ut baptiſmus omnibus, etiam infantibus, ad ſalutem ſit neceſſarius, non minus enim infantes quam adulti ex carne ſunt, ac natura filii irae: quae eſt catholicae Eccleſiae doctrina. Quod ſi infantes ſine baptiſmo moriuntur, in ſtatu quodam medio videntur collocati, ubi a viſione Dei excluſi nulla poena ſenſus torquentur. Nazianz. *orat. XL.* V. Naz.

Nat. Alexandr. *hiſt. eccleſ. ſec. V. cap. art.* 3. §. 10. (c).

§. VI. Quaecumque vero ſit baptiſmi in aqua neceſſitas, dantur extraordinarii caſus, in quibus inviſibili Spiritus ſancti gratia baptiſmus aquae ſuppletur, veluti ſi quis non baptizatus martyrium patiatur, vel ſi quis in diſcrimine vitae poſitus, ubi non eſt copia baptismi, de peccatis doleat, & baptiſmum deſideret. Hinc ſcholae triplicem baptiſmum fecerunt, *aquae*, *ſanguinis*, & *flaminis*, ſive *deſiderii*. Et quidem martyrio baptiſmi defectum ſuppleri, certa doctrina in Eccleſia ſemper fuit, modo qui martyrium patiuntur, in Eccleſia ſint. Cyprian. *ep. LXX. ad Iubaian.* Sed quod ſpectat ad Baptiſmum deſiderii, apud veteres dubium fuit, an ſolo deſiderio, quando aqua deficiebat, ſalus aeterna poſſet obtineri; nondum omnino dogmatum noſtrorum veritas erat eliquata. Sed tandem Eccleſia omnis recepit, baptiſmi fidem in neceſſitate eſſe pro ſacramento. Trident. *ſeſ. VI. de iuſtific. cap.* 4.

§. VII. Semel ex forma Eccleſiae ſuſceptus baptiſmus non poteſt iterari, quae eſt Eccleſiae doctrina; baptiſmus enim perpetua & indelebili nota animam obſignat. Hinc Auguſtinus *immaniſſimum ſcelus* dixit catholici hominis rebaptizationem, *can.* 108. *D.* 4. *ad conſecr.* Ex haereticis Novatiani & Donatiſtae ad ſe deficientes, etiam catholicos, rebaptizabant, idque quod catholicorum baptiſma nullum eſſe crederent. Similiter Anabaptiſtae, qui nullum etiam docent baptiſmum infantibus datum, in infantia baptizatos iterum tingunt. Interim in Eccleſia & rebaptizantes & rebaptizati publicae ſubiiciebantur poenitentiae. Innocent. I. *epiſt. II. ad Victricium cap.* 9., atque ideo facti ſunt a canone alieni, Conc. Carthag. III. *can.* 11. Porro iure civili bona eorum, qui orthodoxorum ritu initiatos iterum tingerent, publicantur, *L.* 5. *& ſeq. C. Th. ne ſanctum baptiſma iteretur*, quin etiam capite puniuntur, *L.* 2. *C. Iuſt. eod.*

CA-

(c) *Pluribus in locis Auguſtinus infantes ſine baptiſmo abeuntes* morti aeternae & aeterno igni *addicit*; *quae eadem habent Avitus Viennenſis, Fulgentius, Iſidorus Hiſpalenſis, aliique. Sed Auguſtini doctrina emollienda eſt aliis Auguſtini locis, in quibus humanius cum infantibus ſine baptiſmo mortuis agit. Et profecto ubi videtur immiſericors, decurrit in hanc ſententiam ut Pelagianos confutaret, qui infantes non lotos extra regnum Dei, ſed in vita beata collocabant.*

CAPUT VI.

De ritibus baptiſmum conſequentibus.

§. I. *Neophyti alba veſte induuntur & faces gerebant:*
II. *Et in capite unguntur chriſmate:*
III. *Et recitabant dominicam orationem.*
IV. *Septem poſt baptiſmum dies religioſe celebrati.*

§. I. Reliquum modo eſt, ut de ritibus, qui baptiſmum ſequuntur, aliquid moneamus. In primis neophyti, hoc eſt recens in Chriſto nati, poſt lavacrum candidas induebant veſtes, & ardentes faces in manibus gerebant. Significabant albae veſtes, innocentiam in baptiſmo partam, eaſque octo dies gerebant, & octava paſchae deponebant; Aug. *hom. LXXXVI. de diverſis*; quo factum, ut dominica poſt paſcha, *dominica in albis* diceretur. Vſurpatur etiam hodie ritus albae veſtis & candelarum, ſed alba veſte eodem tempore neophyti veſtiuntur & exuuntur. Item neophytis ad infantiae ſignificationem lac & mel dabantur deguſtanda. Tertull. *de cor. cap. III.* Hieronym. *adverſ. Lucifer. cap. IV.* Hinc in paſcha ad altare una cum pane & vino lac & mel offerebantur, *cap. 37. C. Afr.* ſed tandem una cum baptiſmo ſollemni deſiit lactis & mellis deguſtatio

§. II. Alia quoque caerimonia in eccleſiis Occidentis baptiſmum conſequitur, chriſmatis ſnempe ab epiſcopis benedicti inunctio, qua neophyti a baptiſta in capite unguntur. Et hinc in eccleſia Latina bis chriſmate chriſtiani unguntur, ſemel in vertice poſt regenerationem, iterum in fronte ab epiſcopo dum confirmantur. Sed Graeci ex antiqua diſciplina neophytos tantum in fronte chriſmate inungunt. Morin. *de ſacram. confirmat. cap. IX.*

§. III. Iam egreſſi de lavacro neophyti orationem dominicam, quam in ſcrutiniis acceperant, & memoriae mandaverant, ſolebant recitare, quod tradit auctor conſtitutionum apoſtolicarum *lib. VII. cap. 44.*; ante enim vere Deum tamquam patrem vix poterant appellare. Hinc oratio dominica ab antiquis *fidelium oratio* dicebatur, eaque una cum reliquis chriſtianae religionis myſteriis ethnicis latebat. Theodoret. *epiſt. divin. dogm. cap. XXVIII.* Inde magna laetitia & pſalmorum cantu & oſculo pacis in eccleſiam & ſacros conventus excipiebantur.

§. IV. Porro neophyti ſeptem ſequentes baptiſmum dies, quibus in albis incedebant, peculiari ratione celebrabant; etenim

nim abſtinebant ſe a lautioribus epulis, ſpectaculis, & ipſo coniugii uſu, conc. Carthag. IV. *can.* 38. Item pſalmos & hymnos recitabant, & balneis abſtinere iubebantur. Tertull. *de corona cap. III.* Propriae quoque miſſae in rem praeſentem accommodatae quovis die fiebant, & epiſcopi adſiduos ſermones habebant, quibus in doctrina & ritibus baptiſmi, confirmationis, & eucharistiae (quae tria ſacramenta eodem ferme tempore dabantur) neophytos inſtituebant. Graeci huiuſmodi ſermones dicebant *μυσταγωγικοὺς*, quod myſteriorum darent explicationem, iiſque finitis nulla pars chriſtianae doctrinae fidelibus latebat, & arcani diſciplina omnino ſolvebatur. Demum neophyti anno redeunte anniverſariam ſuſcepti baptiſmi ſollemnitatem celebrabant, quae *paſcha annotinum* dicebatur. V. Baillet *des fetes mobeles par. II.* (a).

CAPUT VII.

De confirmatione.

§. I. *Confirmatio quid?*
II. *De chriſmate.*
III. *Chriſmatis unctio.*
IV. *In confirmatione etiam manus imponuntur.*
V. *Materia & forma confirmationis.*
VI. *Miniſter confirmationis.*
VII. *Effectus confirmationis.*
VIII. *Confirmatio quibus datur.*
IX. *Eius neceſſitas.*
X. *Confirmatio adhaerebat baptiſmo.*
XI. *Diſpoſitio ad confirmationem.*
XII. *Sponſores confirmationis.*
XIII. *Ritus poſt confirmationem.*

§. I. Poſt baptiſmum alio ſacramento, confirmatione ſcilicet, chriſtianis ſuccurritur. Regeneratio, quae ſummo Dei beneficio in aquis obtinetur, ſatis quidem eſt ad ſalutem conſequendam; at quando poſt baptiſmum vivere chriſtiani pergunt, alio auxilio indigent, ut partam in aquis innocentiam

(a) *Paſcha annotinum cum catechumenorum baptiſmo ſolemni, qui ſabbato ſancto dabatur, videtur deſiiſſe: quod Chardonius* in hiſtor. ſacram. lib. I. ſect. 1. par. 1. cap. 11. *obſervat. Sed pertinet ad chriſtiani officium, ut annuam baptiſmi ſui diem ſancte recolat.*

tiam ſervent & perficiant, & diaboli & ſeculi tentationibus reſiſtant. Euſeb. Emiſſ. *homil. de pentecoſte*. Itaque confirmatio eſt chriſtianae religionis ſacramentum, quo regenerati Spiritum ſanctum ad robur & auxilia ſpiritualia conſequuntur, ut Chriſti perfecti milites evadant. Apud veteres confirmatio paſſim dicitur *manuum impoſitio* & *unctio*, idque quia manuum impoſitione & chriſmatis unctione datur.

§. II. Chriſmatis nomine in hoc ſacramento venit unguentum, quod Latini ex oleo & balſamo, Graeci vero itidem ex oleo & balſamo & triginta quinque aliis aromatum ſpeciebus, addita non exigua vini quantitate, conficiunt. Initio chriſma ex ſolo oleo confectum videtur. Tertull. *de bapt. cap.VIII.*, ſucceſſu temporis balſamum & alia aromata addita ſunt. Confectum chriſma ab epiſcopo conſecrandum eſt, idque in veteri diſciplina *omni tempore* fieri poterat, conc. Tolet. 1. *can.* 20., tum inductum, ut chriſma quotannis feria quinta in coena domini conſecraretur: quae diſciplina initio ſeculi ſeptimi invaluit. Et certe ſuppoſititia eſt decretalis ſub nomine Fabiani papae in *can.* 18. *de conſecr. D.* 4., quae de chriſmate in coena domini conſecrando loquitur. Ceterum commiſtio iſta balſami cum oleo non eſt de ſacramenti neceſſitate: & ſi quis non chriſmate, ſed mero oleo conſignatus fuerit, nihil debet iterari, ſed caute ſupplendum, quod minus caute praetermiſſum eſt, *cap.* 1. *ex. de ſacramentis non iterandis*.

§. III. Conſecrato chriſmate, qui confirmantur, unguntur: quam unctionem ſacramenti *materiam proximam* theologi dicunt. Unguntur autem diſciplina apud Latinos tantum in fronte; ſed Graeci praeter frontem ungunt oculos, nares, os, aures, pectus, & manus, ut habet vulgatum Euchologium. Fit unctio in utraque eccleſia ſub ſigno crucis, a quo ſigno confirmatio ab antiquis dicitur *conſignatio*, & *ſignaculum domini*. Item conſignationem comitatur formula verborum, quae non iiſdem verbis apud Graecos & Latinos concepta eſt. Graeci enim inde uſque a quarto ſeculo dicunt, σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου, *ſignaculum donationis ſpiritus ſancti*, conc. Conſtantinop. 1. *can.* 7., Latini vero hac formula conſignant, *ſigno te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis in nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti* (a).

§. IV.

(a) *Initio nec Graeci, nec Latini in chriſmatis unctione certam formulam videntur adhibuiſſe, ſed ſolis precibus, quibus datur Spiritus ſanctus, adminiſtrarunt. Morin.* de adminiſt. poenit.

§. IV. Alterum ſignum ſenſibile, quo datur confirmatio, eſt ſub vocis precatione manuum impoſitio: qui ritus ex apoſtolica auctoritate deſcendit, *Act. VIII.* 17., & in utraque eccleſia in confirmandis chriſtianis uſurpatus eſt. Nec recte multi adfirmant, Graecos a multis retro ſeculis manus in conſignatione non imponere. V. Drouven. *de re ſacram. lib. III, q.* 3. *art.* 2. Quae vero fuerit oratio iſta, quae, dum manus ſuper confirmandos imponebantur, recitabatur, patres non expoſuerunt: ſed arcana traditione conſervata eſt, eaque invocabatur Deus ut ſpiritum ſanctum ſuum in regeneratos effunderet, eoſque confirmaret atque perficeret.

§. V. Atque ex his videtur conſtare, quae ſit propria & intrinſeca ſacramenti confirmationis materia & forma, licet ea de re inter theologos non conveniat. Scholaſtici docent, materiam eſſe chriſma, formam vero verba, quae adhaerent unctioni. Alii veluti Iuveninus & Drouvenus manuum impoſitioni chriſma adiungunt, & ex utroque ritu materiam coaleſcere contendunt. Rectius Sirmondus, Habertus, Sambovius aliique confirmationis rem & verba in manuum impoſitione eique adiunctis precibus collocant, chriſmatis vero unctionem Eccleſiae auctoritate ad ſacramenti integritatem pertinere autumant. Sane apoſtoli orantes, & manus imponentes dederunt Spiritum ſanctum: antiqui patres docent, per manuum impoſitionem dari Spiritum ſanctum: chriſmatis unctio non eſt apoſtolicae inſtitutionis: & verba *ſigno te ſigno crucis &c.* antiquis patribus ignota ſunt.

§. IV. Ordinarius confirmationis miniſter epiſcopus eſt: univerſa enim antiquitas id docet, & nonnulli patres ex apoſtolica auctoritate derivant, Cypr. *ep. LXXII. Iubaian.* Hieronym. *contra Lucif. cap. IV.* Innocent. 1. *epiſt. ad Decentium cap.* 3. Verum olim in Occidente presbyteri, abſente, aut veniam dante epiſcopo, confirmare ſolebant. Conc. Tolet. 1. *can.* 20.

---

nit. lib. VII. cap. 16. *Quod vero videbatur incommodum, epiſcopum, dum ungeret, nihil dicere: primum apud Graecos, inde apud Latinos in chriſmatis unctione etiam propria formula uſurpata eſt. Poſt ſeculum ſeptimum in Occidente alii dicebant,* ſignum crucis in vitam aeternam: *alii,* in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, *nec in formula actum conſignationis exprimebant, Mor.* loc. cit. *Tandem vero eccleſiae omnes Occidentales formulam modo receptam admiſerunt;*

Digitized by Google

20. Arauſic. *can. III.* V. Morin. *de ſacram. confirmat. XII. & ſeqq.* Sed deinceps *pontificum Romanorum inſtantia*, inquit Holſtenius *diſſ. de miniſtr. confirmat. apud Graecos in praefatione*, deſierunt in Occidente presbyteri velut ordinario iure confirmare : at in Oriente adhuc presbyteri ordinario iure confirmant. Graecorum mores ſunt legitime praeſcripti, eoſque eccleſia Romana admittit; nec recte ſentit Sambovius *de ſacram. confirm. diſput. VII. art.* 2., Graecos presbyteros miniſterio conſignationis abuti (*b*). Verum poſſe hodie presbyteros Latinos ex Eccleſiae indulgentia confirmationem dare non videtur dubitandum, quamvis id Eſtius & Sambovius non admittant.

§. VII. Effectus confirmationis duo ſunt gratia & character. Et quod ſpectat ad gratiam, conſtans & vulgata eſt Eccleſiae doctrina per manuum impoſitionem dari Spiritum ſanctum. Iuenin. *de ſacram. diſſ. III. quaeſt.* 7. *cap.* 2. Spiritus vero ſancti gratia confirmatis adhaerens proprie gratiam in baptiſmo partam confirmat augetque, non iuſtitiam & ſanctitatem producit (*c*). Nimirum regeneratio ſatis eſt ad ſalutem; at quando poſt baptiſmum chriſtiani variis infirmitatibus ſunt obnoxii, alio indigent auxilio, quo in gratia fortes perſiſtant. *In baptiſmo*, ait Euſebius Emiſſenus *hom. de pentecoſte*, *regeneramur ad vitam, poſt baptiſmum confirmamur ad pugnam: in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmum roboramur*. Hinc in confirmatione chri-

(b) *Obſtare videtur Innocentius* III. *qui in* cap. 4. ex. de conſuetudine *vetat, presbyteros apud Conſtantinopolim conſtitutos criſma dare & conſignare. Verum id pontifex edixit de presbyteris* Latinis: *& Raymundus vocem illam perperam detruncavit, quod ex integra decretali in* com. III. apud Ant. Auguſtinum *conſtat*.

(c) *Gratia perficiens & roborans ordinarius confirmationis effectus eſt; at aliquando confirmatio etiam confert donum miraculorum. Id ordinarium erat aetate apoſtolorum, inde ſenſim fere ceſſavit, prout crevit res chriſtiana. Eccleſiae primordia, eaque parum tuta, miraculorum dona poſtulabant*. Signa erant tempori opportuna, *inquit Auguſtinus* de bapt. lib. III. cap. 16., ad commendationem rudis fidei, & Eccleſiae primordia dilatanda. *Sed dona miraculorum poſt datam Eccleſiae pacem non omnino ceſſarunt: Deus enim pro ſapientia ſua & Eccleſiae neceſſitate in omnibus ſeculis dona miraculorum dedit, dabitque deinceps, quippe qui Eccleſiam non derelinquet*.

chriſtiani dicuntur *perfici*, *conſummari*, *roborari*: quo fiebat, ut nemo perfectus chriſtianus cenſeretur, antequam confirmationem accepiſſet. Cyrill. Hieroſolym. *catech. III.* V. Albaſpin. *obſer. lib. I. cap.* 24.

§. VIII. Non aliis datur confirmatio, quam per baptiſmum regeneratis; perficit enim augetque gratiam in baptiſmo partam; & qui natus nondum eſt, qui poteſt adoleſcere? Cuiuscumque autem aetatis chriſtiani confirmationis capaces ſunt: & reapſe vetus Eccleſia etiam infantes conſignare conſuevit: ſed receptis apud Latinos moribus ferme infantes non conſignantur ante ſeptimum vel decimum ſecundum annum: quae diſciplina invaluit, ubi in Occidente presbyteri conſignare deſierunt; quum enim ſtatim a baptiſmo infantes perfici non poſſent, quod raro epiſcopi baptizarent; ſatis viſum eſt, conſignationem in eam aetatem differre, qua confirmandi vim ſacramenti aliquatenus intelligerent.

§. IX. Quoniam vero confirmatio tantum ſanctitatem confirmat, non eſt abſolute neceſſaria, ut in regnum caelorum ingrediamur; ſufficit aqua. Conc. Illiberit. *cap. LXXVII.*, Hieronym. *contra Luciferian. cap. IV.* Ceterum adultis omnibus conſignatio neceſſaria eſt ex divino & eccleſiaſtico praecepto. V. Nat. Alexandr. *theol. dogm. & mor. lib. II. tract.* 3. *cap.* 4. Vnuſquiſque enim ex divino praecepto eniti tenetur, ut chriſtianae vitae adquirat perfectionem. Hinc ſalutem ſuam in diſcrimen adducunt, graviſque peccati rei ſunt, qui confirmationem contemnunt, aut negligunt.

§. X. Ex antiqua diſciplina ſtatim poſt ſuſceptum baptiſmum dabatur confirmatio. Menard. *not. in ſacrament.* Hinc per villas & oppida, ubi presbyteri baptizabant, non vero conſignabant, epiſcopi manus impoſituri excurrere ſolebant, teſte Hieronymo *loc. cit.*, ut ita, quatenus fieri poterat, conſignatio illuminationi adhaereret. Nimirum confirmatio ad baptiſmi perfectionem pertinere credebatur, proinde ſtatim poſt baptiſmum ſequebatur perfectio. Vigent apud Graecos adhuc antiqui mores, quod Goarius *not. in ritual. Graec.* probat; at apud Latinos a multis retro ſeculis confirmatio ſeorſum a baptiſmo confertur, idque receptum eſt, ubi ſoli epiſcopi confirmare coeperunt. Interim quouſque baptiſmo adhaeſit confirmatio, fere tantum in paſcha & pentecoſte dari conſuevit; ſed in nova diſciplina quovis tempore datur.

§. XI. Vt vero confirmatio rite ſuſcipiatur, plura requiruntur. In primis praecedere debet baptiſmus; qui enim creſcere in Chriſto poſſunt, qui nondum ſpiritualiter nati ſunt? Item qui adulta aetate, ſed non ſtatim poſt baptiſmum confirmantur,

tur, & graviores peccati rei ſunt, de peccato ſuo dolere debent: conſultius vero confeſſionem praemittent, *can. 6. de conſecr. D.* 5. Corpore quoque ieiuni, ſi fieri commode poſſit, debent eſſe confirmandi. V. Sambov. *de ſacram. confirm. diſp. VIII. art.* 2. Et pro reverentia ſacri chriſmatis frons eluenda, & capilli in eam decidentes attondendi.

§. XII. Iam ex nova diſciplina proprii ſponſores epiſcopo ad conſignationem illuminatos offerunt; verum paſſim unus unum offert, nec plures admitti ſolent: nec permittit S. Carolus, ut mas feminam, aut contra femina marem offerat. Sponſores autem confirmationis debent eſſe chriſtiani probi & confirmati; & qui in baptiſmo ſponſores eſſe vetantur, etiam in conſignatione hoc munere fungi prohibentur. Contrahitur etiam in confirmatione ſpiritualis cognatio inter confirmantem & confirmatum, eiuſque patrem & matrem, ac porro inter offerentem & oblatum, eiuſque patrem & matrem, quae obſtat nuptiis contrahendis, & contractas diſſolvit. Trident. *ſeſ. XXIV. de ref. matrimonii cap.* 2.

§. XIII. Confirmationem demum hi ritus ſequuntur. Epiſcopus confirmato levem alapam impingit, qua ſignificatur, chriſtianum militem fortem eſſe debere in tolerandis, non in inferendis iniuriis. Huius alapae mentio nulla exſtat in antiquis monumentis, eiuſque primus fortaſſe meminit Durantus epiſcopus Mimatenſis. Inde epiſcopus confirmato pacem impertitur: demum confirmati frons diligenter bombyce abſtergitur; ſed olim loco abſterſionis frontes *blandellis*, hoc eſt vittis lineis, quas per aliquot dies confirmati geſtabant, circumligabantur, Sambov. *de ſacram. confirm. diſp. IX. art.* 3.

CAPUT VIII.

De ſacramento euchariſtiae, & primum de materia & forma.

§. I. *Euchariſtia quid & quando inſtituta?*
II. *Eius materia.*
III. *Panis qualitates.*
IV. *Vino aqua miſcenda.*
V. *Forma euchariſtiae.*
VI. *Corpus & ſanguis Chriſti in euchariſtia.*

§ I. EUchariſtia Graeca vox eſt, quae proprie gratiarum actionem ſignificat; at recepto uſu eſt ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini ad ſpiritualem fidelium refectionem inſtitutum. Chriſtus nempe dum hoc ſacramentum inſtituit, Deo gratias egit, & inde factum huius ſacramenti nomen. Inſtituit Chriſtus euchariſtiam in ultima coena; paſchae enim convivio, quod de more celebravit, veluti ſecundas menſas addidit Iudaeorum exemplo (a); ſed loco myſtici panis & vini panem & vinum in corpus & ſanguinem ſuum convertit, ut eſſent chriſtianis cibus & potus.

§. II. Elementa, unde conficitur euchariſtia, ſunt panis & vinum. Panis autem nomine venit panis triticeus & communis, vini vero vinum ex uvis expreſſum. Panis ex tritico, ſive azymus, ſive fermentatus, apta ſacramenti materia eſt. Interim Latini in azymis, Graeci vero & reliqui Orientales (exceptis Maronitis & Armenis, qui azymis utuntur) in fermentato euchariſtiam conficiunt (b). Vſum eccleſiae ſuae ſinguli

(a) *Iudaei ſacra convivia in diebus feſtis agitare ſolebant: conviviis vero addebant veluti menſas ſecundas, quae ex pane & vino conſtabant: inde gratias Deo agebant, quod creaſſet panem ex terra & fructum vitis: quibus omnibus accedebat hiſtoriae, quae diei reſponderet, grata commemoratio. Conſ. Grotius* diſſ. de coenae adminiſtrat. ubi paſtores non ſunt.

(b) *Fermentati panis uſus in ſacris miniſteriis apud Graecos eſt antiquiſſimus, ſed an eccleſia Latina panem azymum, vel fermentatum olim adhibuerit, quaeſtio eſt obſcura & perdifficilis. Iac. Sirmondus contendit, fermenti uſum octingentos & amplius annos generatim in Eccleſia obtinuiſſe, apud Latinos vero receptum*

guli tenere debent: & qui aliter faciunt, violatae diſciplinae rei ſunt. V. Iuenin. *de ſacram. diſſ.* IV. *quaeſt.* 2. *cap.* 1. *art.* 4.

§. III. Panis in veteri diſciplina nullo ſtudio parabatur ad euchariſtiam, ſed ex nitidioribus panibus, quos chriſtiani ad altare offerebant, deſumebatur: inde diligenti cura paratus eſt, conc. Tolet. XVI. *can.* 6., & characteres, qui Chriſtum exhiberent, oblatis impreſſi, licet non iidem ſemper & ubique fuerint. Erat autem panis congruae craſſitiei, etiam poſtquam apud Latinos azymus invaluit; at poſt ſeculi undecimi medium oblatae in formam tenuiſſimam, quae denarii formam exhibet, abierunt. Card. Bona *rer. liturgicar. lib. I. cap.* 23. *n.* 19. Vnus vero panis ex veteri diſciplina conſecrabatur, qui eius erat magnitudinis, ut ex eo fideles communicare poſſent; ſed ubi oblatae in tenuem formam abierunt, apud Latinos plures oblatae conſecratae ſunt, grandior una pro ſacerdote, minores aliae

---

ptum azymum medio inter ſchiſma Photii & turbas Michaelis Cerularii tempore. Contra Chriſtianus Lupus & Mabillonius ab ipſis Eccleſiae primordiis, Latinos in azymis euchariſtiam celebraſſe ſentiunt. Medius inter has ſententias cardinalis Bona rer. liturgic. lib. I. cap. 23. *opinatur, Latinos per novem plus minus ſecula fermentum conſecraſſe, ſed azymum non reſpuiſſe, In tanta virorum doctiſſimorum diſcrepantia illud videtur exploratum, fermenti uſum in eccleſia Latina fuiſſe receptiſſimum, Sane panis ad euchariſtiam ex populi oblationibus deſumebatur: populus vero panem communem & conſuetum offerebat. Veteres quoque panem euchariſticum veluti communem & fermentatum deſcribunt, Tertull.* lib. II. ad uxorem cap. 5. *Ambroſ. ſive auctor libri* de ſacramentis lib. IV. cap. 4. *Et Romani pontifices euchariſtiam fermentum appellant. Innocent.* 1. epiſt. ad Decentium cap. 5. *Nec Chriſti exemplum, qui in azymis euchariſtiam conſecravit, Latinos movere poterat, ut fermentato azymum praeferrent; nam Chriſtus id fecit, quod ultimae coenae tempus de more Iudaico alium panem non ſuppeditabat. Sed tandem octavo fortaſſe ſeculo coeperunt Latini azymum adhibere: qui uſus ſenſim crevit; iamque medio ſeculo undecimo Latini in azymis conſecrabant; cuius mutationis cauſſa videtur fuiſſe deſueta frequens chriſtianorum euchariſtica communio. Nempe exigua panis quantitas ſufficiebat, ubi populus raro Chriſti corpus ſumebat: cumque azymus facile pararetur, nec aliquo canone eſſet interdictus, facile in fermenti locum ſubſtitutus eſt. Bona* loc. cit. n. 18.

aliae pro reliquis manducantibus: quae minores oblatae adhuc *particulae* audiunt.

§. IV. Vinum in ſacris myſteriis non merum, ſed aqua mittum offerri debet, idque ex apoſtolica traditione & exemplo Chriſti, qui vinum aqua miſtum praebuit. Cyprian. *ep. LXIII. ad Caecil.* V. Voſſ. *harmon. evangel. lib. II. cap.* 15. & Grot. *in Matth. cap. XXVI.* Significat autem ex Cypriani ſententia aqua vino admiſta fidelem populum Christo, quem vinum repraeſentat, unitum & adunatum. Sed Gennadius *de eccleſ. dogmat. cap. LXXV.* aquam vino admiſceri ſcribit, quod ex latere Chriſti ſanguis & aqua effluxerit. Aqua autem vino admiſta in Chriſti ſanguinem tranſmutatur, & quidem vi inſtitutionis; Chriſtus enim vinum aqua miſtum obtulit; nec recte Thomiſtae ſentiunt, aquam prius in vinum converti, inde in ſanguinem. V. Drouven. *de re ſacram. lib. IV. q.* 2. *cap.* 3. Modicum aquae ex nova diſciplina eſt admiſcendum: idque fortaſſe invaluit, poſtquam in ſcholis auditum eſt, aquam prius in vinum converti debere, & inde in ſanguinem: in veteri enim diſciplina duae vini partes & una aquae admiſcebantur. Conc. Triburicen. *can. XIX.*

§. V. Quod vero ſpectat ad verba, quibus elementa panis & vini conſecrantur, vulgatum eſt & in ſcholis receptum, verba, quibus conſecratur panis, eſſe, *hoc eſt corpus meum*: & quibus conſecratur vinum, *hic eſt calix ſanguinis mei*, vel *hic eſt ſanguis meus*. Et profecto ex veteribus patribus multi vim conſecrationis ſolis Chriſti verbis tribuunt. *Acceptum panem*, ait de Chriſto Tertullianus *lib. IX. adverſ. Marcion. cap.* 40., *& diſtributum diſcipulis corpus illum ſuum fecit, dicendo, hoc eſt corpus meum*. Idem etiam habent Epiphanius, Gregorius Nazianzenus, auctor operis *de ſacramentis* ſub nomine Ambroſii, Chryſoſtomus, aliique (c). Verum verba iſta ſol-le-

(c) *Sed alii tenent, ad vim eucharisticae conſecrationis & verba Chriſti & preces Eccleſiae, auctoritate additas eſſe neceſſaria: quam ſententiam* Petrus le Brun diſſ. X. de Armenor. liturg. art. 17. quaeſt. 2. *&* Auguſtinus Touttée *magno veterum patrum & rationum apparatu propugnant. Adſerunt, Chriſtum praecepiſſe, ut quod ipſe fecit, miniſtri facerent; ideoque etiam benedictionem ad vim conſecrationis eſſe neceſſariam. Chriſtus enim accepit panem & benedixit. Benedictio autem, quam Eccleſiae miniſtri poſſunt adhibere, non alia profecto eſt quam oratio. Addunt liturgias omnes & Occidentales & Orientales, quas vel*

lemnia non eodem modo in liturgiis exhibentur, ſed alibi ampliora, alibi ſtrictiora; ſed additiones & detractiones iſtae ſenſum non mutant.

§. VI. Iam in eo prae reliquis ſacramentis eminet euchariſtia, quod etiam reapſe continet ipſum gratiarum fontem uberrimum Ieſum Chriſtum. Etenim vi conſecrationis panis & vinum in verum corpus, & ſanguinem Chriſti convertuntur, quod recepto, ſed veteri eccleſiae ignoto vocabulo, *tranſubſtantiatio* dicitur: quod fidei dogma Arnaldus, Nat. Alexander, aliique theologi noſtri contra Lutheranos, & Calvinianos multis demonſtrarunt. Hinc Euchariſtia cultu, qui Deo debetur, eſt adoranda: quod peculiari opere Iac. Boileau contra Dallaeum probatum dedit. Id tamen verum eſt, in nova diſciplina euchariſtiae cultum ſollemniorem evaſiſſe, inſtituto peculiari corporis Chriſti feſto, ſollemni eiuſdem proceſſione & inducta publica euchariſtiae ad adorationem expoſitione. quae tria antiquis patribus ignota erant. Conſ. Io. Baptiſta Thierſius *de expoſitione venerabilis*.

CA-

---

vel ante, vel poſt Chriſti verba preces iubent recitari. Demum provocant ad veteres patres, qui magno numero precibus tribuunt euchariſtiae conſecrationem. Quod ad me attinet, tutius eſſe iudico, ut miniſtri ſumma pietate etiam preces recitent, & ad eas attendant: etenim Baſilius de Spiritu Sancto cap. XXVII. *aperte docet, praeter Chriſti verba etiam preces magnam vim ad conſecrationem habere.*

CAPVT IX.

De miniſtro euchariſtiae, eamque ſuſcipientibus.

§. I. *Presbyteri conſecrant euchariſtiam.*
II. ſeq. *Miniſtri, qui eam diſpenſant.*
IV. *Qui ſuſcipiunt euchariſtiam.*
V. *Infantes & amentes an ſumunt euchariſtiam?*
VI. *De viatico.*
VII. *Peccatores an ſumunt euchariſtiam?*
VIII. *Euchariſtia in miſſa dabatur ſub utraque ſpecie.*
IX. *Et dabatur tempore communionis.*
X. *Et cum mortuis ſepulta.*

§. I. MVnus miniſtri, qui euchariſtiam adminiſtrat, duabus partibus abſolvitur, elementorum conſecratione, & eorum diſpenſatione. Et quod ſpectat ad euchariſtiae conſecrationem, eius miniſtri tantum ſunt proprie ſic dicti presbyteri, non alii inferiores clerici, aut laici. Sane dum Chriſtus euchariſtiam inſtituit, eius conficiendae poteſtatem tantum apoſtolis eorumque in ſacerdotio ſucceſſoribus conceſſit, *hoc facite in meam commemorationem*. Luc. *cap. XXII.* 19. Eccleſia quoque ſemper docuit, tantum ſacerdotes habere euchariſtiae conficiendae poteſtatem: nec eo munere diaconos, multo minus laicos fungi poſſe. Conc. Nicaen. *can. XVIII.*, Arelat. 1. *can.* 16., Hieronym. *epiſt. LXXXV. ad Evagr.* (a). Nempe celebratio

(a) *Contra catholicam ſententiam Grotius, Boehmerus, aliique contendunt, in neceſſitate & abſentia presbyterorum licere etiam laicis euchariſtiam conſecrare: idque praeſertim probant ex Tertulliano* de exhort. caſtitat. cap. VII., *ubi & laicis ſacerdotium tribuit, & in neceſſitate euchariſtiae celebrandae poteſtatem*, ubi eccleſiaſtici ordinis non eſt conceſſus, & offers, & tingis, & ſacerdos es tibi ſolus: ſed ubi eccleſia eſt, non licet laicis. *Locus hic Tertulliani intricatiſſimus eſt, & multis quaeſtionibus cauſſam praebuit. Sed Africanus iſte videtur erraſſe, quod etiam Buddeus* inſt. theol. dogm. lib. V. cap. 1. §. 13. *adgnoſcit: deditque errori cauſſam ſacerdotium laicorum, quod eo uſque Tertullianus extulit, ut omnia iura ſacerdotalia complecteretur, quando erat improprium, & certas tantum functiones continebat: qua de re par.* I. cap. 2. *dictum eſt.*

bratio euchariſtiae continet verum chriſtiani nominis ſacrificium, atque ideo ſine ſacerdote non poteſt conſecrari.

§. II. Sed quod ſpectat ad miniſtrum, qui a ſacerdote conſecratam euchariſtiam diſpenſat, is neceſſario ſacerdos eſſe non debet; diſpenſatio enim euchariſtiae ab ordine ſacerdotali neceſſario non pendet. Sane in veteri diſciplina diaconi velut eccleſiae miniſtri inter miſſarum ſollemnia ſanguinem Chriſti populo tribuerunt, non item corpus, ſi presbyter praeſens eſſet, niſi urgeret neceſſitas, & id facere iuberentur, Cypr. *de lapſis*, *can.* 19. *D.* 94. Tandem vero diaconi euchariſtiam adminiſtrare deſierunt: idque videtur factum, ubi ſub una tantum ſpecie Latini euchariſtiam ſumere coeperunt. Verum ſi neceſſitas cogat, etiam hodie diaconi ex epiſcopi mandato euchariſtiam diſpenſant. V. Nat. Alexandr. *theol. dogm. & mor. lib. II. tract. de Eucariſt. cap.* 4.

§. III. Itaque in nova diſciplina ſoli presbyteri euchariſtiam diſpenſant; ſed non omnes aequali poteſtate: epiſcopi enim & parochi iure proprio & ordinario, reliqui vero presbyteri ex epiſcopi, parochive delegatione id faciunt. Immo in *Clement. I. de privilegiis* excommunicantur regulares, qui clericis aut laicis ſine parochorum *licentia ſpeciali* euchariſtiam praebent. Sed iam hoc iure utimur, ut meri presbyteri & regulares in miſſis, quas celebrant, ſine ſpeciali parochorum venia euchariſtiam diſpenſent; ſicque ius parochorum ad viaticum & paſchalem communionem redactum eſt. Quum enim euchariſtiae diſtributio pars ſacrificii cenſeatur, veluti ſponte ſua invaluit, ut fideles in miſſis privatis praeſentes euchariſtiam ſumerent. Eſpen. *par. II. ſect.* 1. *tit.* 4. *cap.* 1.

§. IV. Suſcipere poſſunt euchariſtiam chriſtiani iuſtitia & caritate praediti, aut qui iuſti & digni reputantur. Etenim euchariſtia ſemper tamquam cibus ſpiritualis habita eſt, quo vita ſpiritualis nutritur & fovetur. Hinc chriſtiani ab ipſa illuminatione ad euchariſtiam ius conſequuntur. Et reapſe Eccleſia ſtatim a baptiſmo & conſignatione, quae ferme baptiſmum ſequebatur, dedit euchariſtiam, ut fideles myſtico Chriſti corpori per aquam inſerti, reapſe etiam ipſum Chriſtum reciperent, quo ſpiritualis vita nutriretur. *Caro abluitur* inquit Tertullianus *de reſurrect. carnis cap. VIII.*, *caro ungitur*, *caro corpore & ſanguine Domini veſcitur*.

§. V. Nec tantum adulti, ſed etiam infantes in baptiſmo ius ad euchariſtiam conſequuntur; & hinc in utraque eccleſia olim infantes etiam poſt baptiſmum & confirmationem, aut poſt ſolum baptiſmum ad euchariſtiam admiſſi ſunt. Card. Bona *rerum liturg. lib. II. cap.* 19. *n.* 2. Stetit in Occidente in-

infantium communio per duodecim ferme ſecula, ſed inde ſenſim deſuevit: at apud Graecos adhuc vigent antiqui mores. Arcud. *lib. III. de ſacram. euchar. cap.* 11. Itaque ex receptis Latinorum moribus pueri tum admittuntur ad euchariſtiam, quum ea mente & aetate ſunt, qua Chriſti corpus poſſint iudicare: quod epiſcoporum & parochorum iudicio aeſtimandum eſt. Similiter perpetuo amentes praeſentibus moribus euchariſtiam non ſumunt; at qui ante amentiam ſacramentum petierunt, euchariſtia donantur, etſi tempore ſumtionis delirent, niſi periculum vomitus, expuitionis, aut alterius incommodi timeatur. Nat. Alexand. *theol. dogm. & moralis lib. II. tract. de euchariſt. cap.* 5. *art.* 1.

§. VI. Porro chriſtiani alias digni, etiam dum infirmantur, ſumunt euchariſtiam: immo divinum praeceptum de ea manducanda in periculoſis infirmitatibus praeſertim obligat. Euchariſtia, quae datur morientibus, recepto vocabulo nunc *viaticum* dici ſolet: licet in antiquis monumentis ἐφόδιον *viaticum* quidquid morientibus iter in alteram vitam munire poſſit, denotet. Albaſpin. *obſerv. lib. I. cap.* 11. Datur euchariſtia infirmis, etſi in peccatis vixerint, modo ſaltem in infirmitate petant poenitentiam, conc. Carthag. IV. *can.* 76.: deſueta enim eſt vetus diſciplina, quae in fine quibuſdam peccatoribus etiam poenitentibus pacem, & multo magis euchariſtiam denegabat. Etiam non ieiuni periculoſo morbo laborantes euchariſtiam ſumunt, non vero ceteri infirmi, qui in diuturnis morbis pro pietate ſua caeleſti pane nutriri petunt. Vt vero euchariſtia pro infirmis praeſto ſit, de veteri more in eccleſia conſervatur (*b*).

§. VII.

(b) *Primis ſeculis chriſtiani infirmi videntur ſumſiſſe euchariſtiam, quam vel ſani in domum ſuam detuliſſent, vel presbyteri apud ſe in eum finem conſervarent. Aliquando in privatis aedibus, ubi infirmi erant, ad eos tanto ſacramento muniendos, conſecrata eſt. V. Bingam.* orig. eccleſ. lib. IV. cap. 4. §. 10. *Receptior vero uſus poſt pacem Eccleſiae datam fuit, ut in eccleſiis euchariſtia ſervaretur: eamque multae eccleſiae ſervabunt in altari, cuius rei cauſa alicubi ſuſpenſae erant columbae aureae, vel argenteae. Aliae vero eccleſiae habebant ad ſervandam euchariſtiam turriculas quaſdam mobiles, quas vel prope altare in ſacrario, vel in ſecretario reponebant, unde, quando opus erat, in altare deferebantur. V. Chardon.* in hiſtoria ſacramentorum lib. I. ſect. 3. cap. 10.

§. VII. Semel in baptiſmo ſumendae euchariſtiae, quaeſitum ius, niſi ex publica cauſſa ſe indignos faciant, chriſtiani non amittunt. Hinc occulti peccatores, qui palam petunt, euchariſtia donari debent: at ſi clam petant, excludendi ſunt, modo miniſter extra confeſſionem eorum impietatem noverit. V. Iuenin. *de ſacram. diſſ. IV. quaeſt. 6. cap. 7. art.* 2. Contra publici peccatores, etſi palam accedant, excluduntur, quod publicis peccatis ſe indignos reddiderunt. Itaque publici peccatores debent peccatis renuntiare, itemque publicae offenſioni per poenitentiam & bona opera ſatisfacere, & inde ad euchariſtiam admitti poſſunt. Sed in Hiſpania & Gallia reis ultimo ſupplicio damnatis etiam recte confeſſis hodie euchariſtia denegatur, quod veteris diſciplinae veſtigium eſt.

§. VIII. Quicumque in ſacris conventibus euchariſtiam accipiebant, ſub utraque ſpecie panis & vini id feciſſe in compertis eſt. V. card. Bona *rer. liturgic. lib. II. cap.* 18. Sacrificium duabus partibus conſtabat; hinc iuſtum viſum eſt, ut praeſentes omnes utrimque participarent. Quin ad abſentes & infirmos aliquando ſub utraque ſpecie euchariſtia miſſa eſt; Iuſtin. martyr *apol. II.*, immo in aliquibus eccleſiis & corpus & ſanguis Chriſti in uſum infirmorum adſervata ſunt. Optat. *lib. II.* Chryſoſt. *epiſt. ad Innocent. pontificem*. Data eſt euchariſtia ſub utraque ſpecie in Occidente per duodecim & amplius ſecula; inde mos iſte ſenſim deſiit; & fortaſſe primum in eccleſia Hieroſolymitana peregrini, qui magno numero confluebant, ſolam corporis euchariſtiam manducarunt, quod Petrus de Marca obſervat. Sed Orientales adhuc perſeverant in antiquis inſtitutis, accipiuntque parvo cochleari panis conſecrati particulas ſanguine perfuſas.

§. IX. Porro chriſtiani de veteri more euchariſtiam vel in eccleſia, vel domi ſuae ſumere ſolebant (*c*); nunc omnes, exceptis infirmis, in eccleſia euchariſtiam comedunt. Sumebant vero chriſtiani in eccleſia euchariſtiam in ſacra ſynaxi, & quidem tempore communionis; participatio enim euchariſtiae

(c) *Chriſtiani in veteri diſciplina non ſolum euchariſtiam in eccleſia manducabant; ſed eam ab antiſtite acceptam domum deferre ſolebant, ut diebus, quibus ſacra ſynaxis non habebatur, caeleſti alimonia nutriri poſſent: qui mos tempore perſecutionum invaluit, & poſtea diu ſtetit. V. Card. Bona* rer. liturg. lib. II. cap. 17. n. 4.

ſtiae tamquam pars ſacrificii, cui adſtantes omnes communicare cenſentur, ſpectatur; & hinc non permiſit vetus diſciplina, ut euchariſtiam in eccleſiis ſervari conſuetam extra ſynaxim ſani ſumerent. Et *conſuetudo hodierna*, inquit Morinus *de adminiſtr. poenit. lib. VIII. cap.* 14. *n.* 2., *corpus Chriſti propter fidelium communionem reſervandi, recens eſt, a monachis mendicantibus primum introducta, deinde ab aliis pleriſque uſurpata*: idque contra ipſius miſſae oeconomiam & Eccleſiae mentem.

§. X. Nec tantum chriſtianis euchariſtia cibus animae erat, verum etiam cum mortuis olim ſepeliri conſuevit: quod a S. Baſilio ac S. Benedicto reapſe factum *vitae Baſilii* ſcriptor, quem Amphilochium dicunt, & Gregorius M. *lib. II. dial.* 24. teſtantur. Et quamvis deinceps ſynodus Trullana *can. LXXXIII.* euchariſtiam cum mortuis ſepeliri vetuerit, tamen adhuc ſeculo decimo ſecundo antiſtites apud Graecos cum euchariſtia tumulabantur, quod Balſamon teſtatur *in cit. can. Trullan.* Sepulta autem videtur Balſamoni cum mortuis euchariſtia ad avertendos malos daemones, & ut ea veluti viatico antiſtites ad caelum deducerentur. Certe S. Benedictus ad quietem cadaveri procurandam, monachi corpus, pectori impoſita euchariſtia, ſepeliri iuſſit.

CAPVT. X.

De effectibus & neceſſitate euchariſtiae.

§. I. *Euchariſtia gratiam nutrientem elargitur.*
II. *Probatio animae praemittenda.*
III. *Corporis probatio.*
IV. *Euchariſtia non eſt abſolute neceſſaria.*
V. *Neceſſaria eſt divino praecepto.*
VI. *Olim frequens communio.*
VII. *Praeceptum Eccleſiae de ſumenda euchariſtia.*

§. I. IN euchariſtia Chriſtum ipſum veluti in cibum & potum chriſtiani ſumunt. *Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus*. Ioan. *VI. v.* 56. Itaque fideles Chriſto per euchariſtiam veluti incorporantur, & vitam ſpiritualem in Chriſto vivunt. Hinc euchariſtia uberem gratiam elargitur, qua vita ſpiritualis chriſtianorum fovetur. Et quemadmodum cibi corporales augent corporis vires, & deficientes continuo reparant; ita euchariſtia auget vires vitae ſpiritua-

tualis, & contra futuros lapſus & diaboli tentationes munit & ſuſtentat. Tum vero euchariſtia nutrientem gratiam elargitur, ſi ſuſcipientes ſatis probati eam comedant (a).

§. II. Probatio autem, quae euchariſtiae praemittenda eſt, vel ad animam, vel corpus ſpectat. Et quod ſpectat ad animae probationem, qui graviorum peccatorum rei ſunt, etſi contriti ſibi videantur, debent per poenitentiae ſacramentum ſe ad euchariſtiam diſponere, praeterquam ſi ſacerdotes, qui ex officio ad miſſae celebrationem adſtringuntur, neceſſitate ad celebrationem urgeantur, & miniſter poenitentiae deſit: quo caſu non praemiſſa confeſſione licet celebrare, modo inde quamprimum confiteatur. Trident. *ſeſ. XIII. cap.* 7. Sic per poenitentiae ſacramentum a peccatis fideles ſoluti, porro curare debent, ut per bona opera in iuſtitia & caritate creſcant, & ita demum ad euchariſtiam accedant. Et certe non probant boni theologi, ut ſtatim a confeſſione ad altare chriſtiani procurrant, ſaltem ſi grandia, aut impuritatis crimina admiſerint. V. Iuenin. *de ſacram. diſſ. IV. q.* 8. *cap.* 1. *art.* 1. Quae doctrina veteri diſciplinae convenit: vetus enim Eccleſia peccatores a peccatis ſolutos diu inter conſiſtentes in ſolis praecibus ſine oblatione, atque ideo ſine euchariſtia, communicare faciebat.

§. III. Corporis probatio euchariſtiae praemittenda in primis requirit, ut fideles ſaltem a media nocte proxime elapſa ieiuni ſint, ita ut nihil cibi aut potus, nec ad inſtar medicinae, ſumſerint: quae regula eccleſiaſtica eſt, non a Chriſto profecta. Chriſtus enim poſt paſchale convivium apoſtolis praebuit euchariſtiam: & Eccleſia primis ſeculis ſacra myſteria poſt agapas, quae erant ſacra convivia poſt veſperam agitari conſueta, videtur celebraſſe: quod Eſtius, Suicerus, Caveus, aliique obſervant. Ieiunium euchariſtiae praemitti coepit, ubi ſacra myſteria ab agapis ſeparata horis matutinis celebrata ſunt: quae

(a) *Euchariſtia cibi & potus inſtar eſt, ac proinde non operatur, niſi manducetur & bibatur.* Ioan. VI. v. 55. *Et manducare & bibere homines cenſentur, ſi cibum & potum ore exceptum in ſtomachum traiiciant. Hinc damnatus ille mos, quo in Africa, Gallia, & Graecia mortui euchariſtia donabantur.* Conc. *Carthag.* 111. can. 7., *Antiſſiodor.* can. XII:, *Trull.* can. CXXXIII. *Et ſatis recens eſt, nec ratione aut auctoritate fulta devotio illa, qua pro aliis euchariſtia ſumitur. Nat. Alexand.* theol. dogm. & moral. lib. II. tract. de euchariſt. cap. 3.

quae diſciplina ſecundo ſeculo uſurpabatur : quod ex Iuſtino martyre *apolog. II.* conſtat. Et decebat quidem chriſtianos omnino ieiunos euchariſtiam ſumere : quod omnium primum de regno Dei ſolliciti eſſe debemus. Quod ſi Chriſtus apoſtolis euchariſtiam poſt coenam dederit, id fecit, non ut inde Eccleſia regulam ſumeret, ſed quod ita redemptionis noſtrae oeconomia poſtulabat. Verum euchariſtia in viaticum infirmis etiam non ieiunis datur. Porro chriſtiani euchariſtiam manducaturi corpore ab aliquo tempore caſti & ab omni carnis impuritate etiam licita puri eſſe debent. V. Iuenin. *de ſacram. diſſ. IV. q. 7. cap. 1. art. 2. §. 2.*

§. IV. Explorati iuris eſt, euchariſtiam ad ſalutem abſoluta neceſſitate non requiri, ita ut ſine eius vera ſumtione nemo vitam aeternam conſequi poſſit. Dogma enim fidei eſt, hominem, ſtatim a baptiſmo vita exeuntem, caeleſtis gloriae participem fieri: item certum eſt, ſolo baptiſmi deſiderio vitam aeternam homines conſequi, ubi baptiſmi copia non eſt. Hinc verba Chriſti apud Ioan. *VI. v.* 44., quibus vita aeterna denegatur chriſtianis, niſi manducaverint carnem filii hominis, & biberint eius ſanguinem, ex patrum ſententia myſticam euchariſtiae ſumtionem, quae in baptiſmo obtinetur, veluti medium ſalutis proponunt, non euchariſtiae veram ſumtionem tamquam omnino neceſſariam inculcant. Nat. Alexand. *theol. dogm. & moral. lib. II. tract. de euchariſt. cap.* 1.

§. V. Quamvis autem vera euchariſtiae perceptio abſolute neceſſaria non ſit; tamen ex divino & eccleſiaſtico praecepto fideles omnes, qui ratione utuntur, ad eius ſumtionem obligantur. Et quod ſpectat ad divinum praeceptum, ipſe Chriſtus, qui euchariſtiam inſtituit, eius ſumptionem praecepit. Luc. *XXII. v.* 19. Satisfaciunt vero huic divino praecepto laici & clerici non ſacrificantes, ſi corpus Chriſti tantum ſumant; nullum enim exſtat divinum praeceptum, quo non ſacrificantes ad ambarum ſpecierum ſumtionem compellantur. Trident. *ſeſ. XXI. cap.* 1. Et certe per ſummam iniuriam adfirmant recentiores haeretici, eccleſiam Romanam errare, & grandis ſacrilegii ream eſſe, quod euchariſtiae ſymbola diviſerit, & laicis uſum calicis ſubtraxerit (*b*). Quod ſi vetus Eccleſia

(b) *Multis probant theologi, nullum eſſe divinum praeceptum, quo chriſtiani omnes ad utramque euchariſtiae ſpeciem obligantur; in quam ſententiam nos pauca ex antiquitate referemus. In primis chriſtiani ſolam panis ſpeciem in domum ſuam detulerunt,*

cleſia ſub utraque ſpecie chriſtianis omnibus in ſacris conventibus euchariſtiam dederit; id non erat ex divino praecepto, ſed ad diſciplinam pertinebat, quod peculiari opere Boſſuetius illuſtrat.

§. VI. Iam non ſemel, ſed ſaepius in vita ex divino praecepto adulti obligantur ad euchariſtiam ſuſcipiendam. Eſt quidem euchariſtia animae cibus; vita vero ſpiritualis ſaepe indiget cibo, quo ſuſtentetur, & paullatim deperditae vires reparentur. Hinc primis ſeculis chriſtiani, quorum erat cor unum & anima una, quotidie euchariſtiam manducabant; quod cardinalis Bona *rerum liturgicar. lib. II. cap.* 17., Grancolas *in veteri ſacramentario part. I.* aliique multi demonſtrarunt. Vigebat initio quinti ſeculi Romae & in Hiſpania quotidiana communio, quod Hieronymus *ep. L. ad Prammach.* teſtatur. Et Auguſtinus *ep. CXVIII. ad Ianuar.* refert, varias in Africa fuiſſe de quotidiana communione ſententias, nec, cui ipſe adhaeret, declarat. Ceterum ubi Eccleſiae pax data eſt, caritas paullatim deferbuit, atque ita ſenſim frequens euchariſtiae ſumtio deſuevit: qui mores ſeculo ſexto in plerisque eccleſiis obtinebant.

§. VII. Quando autem rarior facta eſt eucharistiae communio, locus eſſe potuit eccleſiaſtico de ea ſumenda praecepto, quo ius divinum reſtituebatur. Seculo ſexto ſynodus Agathenſis *can. XVIII.* & Turonenſis III. *can. L.* ſeculo nono laicos ter per annum eucharistiam ſumere praecipiunt, in natali Domini, paſcha, & pentecoſte. Sed ſeculo decimo & ſequenti tantum non omnino lapſa pietate, nec ſtare potuit praeceptum, quod ter in anno ſumendam praecipiebat eucharistiam. Hinc in ſynodo Lateranenſi IV. decretum eſt, ut omnis utriusque ſexus ratione utens ſemel ſaltem quotannis proprio ſacerdoti peccata ſua confiteatur, & ad minus in paſcha ſacramentum eucharistiae ſuſcipiat, alias excommunicetur, *cap.* 12. *ex. de poenit. & remiſſionibus*: quam regulam inde Tridentini pa-

runt. *Card. Bona* rer. liturgic. lib. II. cap. 17. n. 4. *Item ad infirmos modo ſub una panis ſpecie, modo ſub utraque euchariſtia delata eſt*. *Chardon.* in hiſtor. ſacrament. lib. I. ſect. 5. cap. 5. art. 2. *Porro in miſſa praeſanctificatorum in utraque eccleſia euchariſtia in ſolo pane data eſt: & ſi corpus Chriſti in vini non conſecrati calicem iniectum ſit, communio ſub utraque ſpecie dicenda non eſt: nam per contactum ſpecies non conſecrantur.*

patres *ſeſ. XIII. de euchariſt. can.* 9. confirmârunt. Itaque ecclesiaſtico praecepto ſatisfacit, qui ſaltem paſchali tempore in propria paroecia, aut in eccleſia cathedrali, aut de proprii paſtoris venia in alia eccleſia euchariſtiam manducat. At interim exoptat Eccleſia, ut fideles frequenter ad ſacram menſam accedant. Trident. *ſeſ. VIII. cap.* 8.

✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻

CAPVT XI.

De miſſarum celebratione.

§. I. *Notio* miſſae *&* λειτουργίας.
II. *Liturgiae multae. Romana apud Latinos recepta.*
III. *Miſſa & divina officia olim lingua vulgari celebrata:*
IV. *Sed moribus receptis lingua populo ignota.*
V. *Miſſa* catechumenorum *&* fidelium.
VI. *Miſſa* publica.
VII. *Et* privata.
VIII. *Miſſae ſacrificium.*
IX. *Panis & vini oblationes:*
X. *Earum loco farina & nummi oblati. Miſſae ſtipendium.*
XI. *Miſſae pro ſingulis celebratae.*
XII. *An licet pro una miſſa plura accipere ſtipendia?*
XIII. *De praecepto audiendae miſſae.*
XIV. *De diebus liturgicis.*
XV. *Non licet uni presbytero plures miſſas eodem die celebrare.*
XVI. & ſeq. *Locus & tempus celebrandae miſſae.*
XVII. *De* agapis.

§. I. NOmen *miſſa* non Hebraicum, nec Germanicae originis, ſed Latinum eſt, a mittendo, ideſt dimittendo populo factum; atque ideo miſſa eadem eſt ac miſſio ſive dimiſſio, quod cardinalis Bona *rer. liturgic. lib. I. cap.* 1. multis probat. Nimirum dum ſacri conventus celebrabantur, variae fiebant dimiſſiones, quibus quotquot morari amplius non poterant, vel fideles omnes dimittebantur, a quibus dimiſſionibus integro officio *miſſae* nomen inditum eſt. Et quoniam omnibus ſacris officiis finitis fiebant dimiſſiones, hinc officia omnia in eccleſiis celebrata *miſſae* dicebantur: & hinc *miſſae matutinae* & *veſpertinae* erant matutini & veſpertini conventus. Sed Graeci omnia ſacra officia vocant λειτουργίας, quaſi publica miniſteria. Verum poſteriore aetate *miſſae* nomen admodum reſtrictum eſt: recepta enim notione, fere tantum denotat integram

tegram euchariſtici ſacrificii celebrationem, quo ſenſu de miſſa hoc capite agemus.

§. II. Officium euchariſticum certo precum ordine ſemper in Eccleſia celebratum eſt (*a*), in quibus verba Chriſti euchariſtiam inſtituentis principem locum obtinebant; ſed non uno & perpetuo in omnibus eccleſiis ritu. Hinc epiſcoporum auctoritate variae exortae liturgiae: quales apud Graecos liturgiae S. Baſilio & Chryſoſtomo tributae. In Occidente ſenſim unius provinciae eccleſiae ad ordinem eccleſiae metropolitanae ſe conformarunt, conc. Agath. *can. XXX.*, Tolet. v. *can. II*, quod ſane aequum erat ad precum unitatem inducendam. Inde imperio Occidentis in plura regna diſſecto, ortae ſunt liturgiae ſingulis nationibus peculiares, quales Gallicana & Hiſpanica, quam *Mozorabicam* appellant (*b*). In Italia erant liturgiae Romana & Ambroſiana, quarum iſta Mediolanenſis eccleſia, illa Romana & inde pendentes eccleſiae utebantur. Sed tandem ferme omnes Occidentis eccleſiae inſtantia & opera Romanorum pontificum, qui ſemper muneris ſui eſſe crediderunt, eccleſiae ſuae ritus longe lateque diffundere, proprias liturgias reliquerunt, & vario tempore Romanam amplexae ſunt (*c*). Adhuc tamen priſtinae diſciplinae ſuperſunt reliquiae, nam eccle-

(a) *Sed quaenam primitus fuerint preces iſtae verbis Chriſti additae, plane non conſtat; quamvis certum videatur, earum ordinem fuiſſe ſimplicem, nec adeo longum. Certe ſeculo ſecundo liturgia erat ſimpliciſſima, teſte Iuſtino martyre* apol. II. *Collectis undique die dominico chriſtianis primum legebantur ſcripturae, deinceps habebatur ſermo, ſequebantur communes preces, fiebant panis & vini oblationes, oblata conſecrabantur, inde cuique praeſenti diſtribuebantur, abſentibus vero mittebantur per diaconos. Cui ordini ſi conferantur liturgiae, quae Iacobi, Matthaei, & Marci nomen praeſeferunt, facile apparebit, eas apocryphas eſſe, adeo ſcilicet a Iuſtini ſimplicitate diſtant. V. Nicol. de Nourry in* appar. ad biblioth. maximam veter. patrum diſſ. 11. cap. 2.

(b) *Occupata ab Arabibus Hiſpania, chriſtiani, quod eſſent Arabibus miſti*, Miſtarabes, *& corrupta voce* Mozorabes *dicti*.

(c) *Plures ſunt eccleſiae Romani ritus, quae miſſali proprio utuntur, & in miſſis celebrandis multa habent propria. Sed varietas iſta, utpote quae in minutioribus ritibus conſiſtit, varietatem non inducit. V. Card. Bona* rer. liturg. lib. I. cap. 7.

cleſia Mediolanenſis retinet ritum Ambroſianum, & aliquot eccleſiae Hiſpanicae uſurpant Mozorabicum.

§. III. Quaecumque vero fuerint, & nunc ſint eccleſiarum liturgiae, illud certum eſt, illas, ut & reliqua divina officia, lingua vulgari & cuiuſque gentis propria fuiſſe celebrata. Orig. *contra Celſum lib. XIII.* Caſſiodor. *in pſal. XIV.* V. Bingham. *orig. lib. XIII. cap.* 4. Scilicet divina officia ad religionis exercitium & pietatem fovendam pertinent; ac proinde lingua, quae eſſet omnibus nota, debuerunt celebrari. Ergo ab initio pro varietate gentium compoſitae liturgiae linguis Graeca, Chaldaica, Coptica, Aegyptiaca, Latina. Et deinceps ſi qua gens de novo Chriſtum indueret, & ſcripturae in illius gentis linguam tranſfuſae, & liturgiae eadem lingua compoſitae (*d*). Quin ſi in aliquibus eccleſiis maior pars populi unam linguam, minor aliam loqueretur, non duae liturgiae celebratae, ſed una ſermone magis recepto (*e*); & ſimul inſtituti interpretes, hoc eſt, clerici, qui quod in ſacris una lingua prolatum erat, alia interpretarentur. Epiph. *expoſ. fidei n. XXI.*

§. IV. Sed miſſae & reliqua divina officia popularibus linguis primum compoſita & celebrata, deinceps iiſdem celebrari perrexerunt, licet illae linguae deſierint eſſe vulgares, tantum que viris doctis innoteſcerent. Quae fuit utriuſque eccleſiae diſciplina. V. Card. Bona *rer. liturg. cap. I. cap.* 5. *n.* 4. Et in eccleſia Latina aperte prohibuit Gregorius *VII.*, ut eccleſiaſtica officia lingua vulgari fierent. Scilicet vulgares linguae continuas ſubeunt mutationes (*f*); nec e re eccleſiaſtica viſum eſt una cum linguis mutari liturgias, ne ſententiae ipſae ſenſim mutarentur. Addunt maiorem ſacris officiis accedere venerationem, quo minus intelliguntur (*g*). Hac vero admiſſa diſciplina,

---

(d) *Ex qua regula Gothi ab initio ſuae converſionis ſacras litteras in Gothicam linguam converſas meruerunt, quas Vlphilas eorum epiſcopus, litteris excogitatis, traduxit.* *Socrat.* lib. IV. cap. 33. *At id perpetuum in Occidente non fuit: Germani enim, Franci, Angli, Poloni, & alii Septentrionales lingua Latina, licet illis ignota, liturgias celebrabant.*

(e) *Sane in Africa, ubi alii Latine, alii Punice loquebantur, Latina lingua celebrabantur divina officia; & in eccleſiis Syriae & Palaeſtinae Graeca liturgia obtinuit, & tamen alii Syriam, alii Graecam linguam loquebantur.*

(f) *Frequentibus mutationibus ſaepe ita mutantur linguae, ut primigeniae vix adgnoſcantur; quod pluribus exemplis conſtat.*

(g) *Rationes iſtae non omnibus ſatisfaciunt. Sane etſi verum*

na, ne quod ad inſtructionem & religionem Deo exhibendam inductum eſt, rudi populo omnino lateat; modo unam, modo alteram miſſae & divinorum officiorum partem ſacri paſtores ſermone vulgari debent explicare. Quin ſi aliquis populus de novo ad fidem convertatur, ſedes apoſtolica propenſior non eſt ad vulgares liturgias concedendas, licet primaevi mores aliud poſtularent: quod Benedictus *XIV. de ſacrificio miſſae lib. II. cap* 2. *n.* 14. teſtatur.

§. V. Miſſa proprie ſic dicta duas ex veteri diſciplina continet partes, quarum prima *miſſa catechumenorum*, altera *miſſa fidelium* appellatur. Miſſa catechumenorum preces omnes ante oblationem complectebatur, veluti pſalmodiam, ſcripturarum lectionem, praedicationem, & preces pro catechumenis, poenitentibus, & energumenis fieri ſolitas. Huic miſſae uſque ad praedicationem omnes, etiam ipſi ethnici, poterant intereſſe; conc. Carthag. *IV. can.* 84.; ſed praedicatione finita ſic dicti audientes mittebantur; & inde fiebant preces pro catechumenis, poenitentibus, & energumenis, qui, precibus finitis, ordine ſuo etiam dimittebantur. A catechumenis haec miſſa nomen videtur accepiſſe, quod maior fuerit catechumenorum, quam poenitentium numerus: quod Vicecomes *lib. VI. de miſſae ritibus cap.* 1. docet. Miſſa fidelium incipiebat ab oblatione, & preces omnes uſque ad finem complectebatur: & in ea ſolis chriſtianis, qui in precibus, vel in precibus ſimul & oblatione communicabant, licebat intereſſe. Hinc antequam inciperet, clamabat diaconus, *alii alios noſcite*. Chryſoſt. *hom. I. contra Iudaeos*. Verum in nova diſciplina nulla eſt ſollemnitas miſſae catechumenorum; ubi enim nulli ferme fuerunt infideles, & baptiſmi & poenitentiae mutata eſt diſciplina, qui uſus eſſe poterat miſſae catechumenorum?

§. VI. Porro miſſa alia eſt *publica*, alia *privata*. Publica miſſa apud veteres ea praeſertim erat, ad quam populus cum ſuo paſtore conveniebat, & in precibus & oblatione communicabat; clerici vero adſtabant concelebrantes, & ſuorum ordinum offi-

---

rum ſit, vernaculas linguas frequentibus mutationibus eſſe obnoxias; tamen integrae ſententiae, ubi notabilis mutatio intervenit, recte poſſunt in novas linguas transferri: interim vero autographa diligenter ſunt adſervanda, ad quorum fidem verſiones expendi & dirigi poſſunt. Et Fleuryus diſc. III. in hiſtor. eccleſiaſt. n. 24. *recte obſervat, veram religionem & divina officia eo magis aeſtimari, quo melius intelliguntur.*

officia exercentes (*d*). Hinc miſſa haec *collecta* & *ſynaxis* veteribus dicebatur, quod fideles colligerentur ad offerendum, & in precibus & euchariſtia communicandum. Et certe totus miſſae ordo populum praeſentem & communicantem ſupponit. Sed labentibus annis quum populus plane deſiiſſet euchariſtiam frequenter ſumere, miſſa publica, ſive *conventualis* & *canonica* ea dicta eſt, quae cum cantu & caerimoniarum apparatu celebratur, quamvis nemo, aut pauci ex fidelibus ad ſacram menſam accedant.

§. VII. Privata miſſa ſine cantu & caerimoniarum apparatu a ſolo ſacerdote celebratur, uno dumtaxat miniſtrante, ſive pauci alii, ſive nulli interſint, ſive ſolus ſacerdos, ſive alii etiam euchariſtiam ſumant (*e*). Privatae miſſae perpetuus uſus in Eccleſia fuit, quod probat cardinalis Bona *rer. liturgic. lib. I. cap.* 14., ut proinde haeretici recentiores non recte eam veluti novam & contra miſſae oeconomiam traducant. Illud tamen verum eſt, privatas miſſas in nova diſciplina in immenſum numerum creviſſe: qui mos invaluit, ubi frequens populi euchariſtica communio deſuevit, & fideles coeperunt ſacerdotibus ſtipendia offerre, ut pro ſingulis ſacrificium facerent: ex quo etiam originem habuerunt tot legata miſſarum celebrandarum. Verum etiam hodie exoptat Eccleſia, ut fideles, qui miſſae interſunt, vere euchariſtiam ſumant. Trident. *ſeſ. XXII de ſacrif. miſſae cap.* 6. Et certe parum convenit cum miſſae oeconomia mos ille, qui fidelium adſtantium communionem poſt miſſam reiecit.

§. VIII.

(d) *Nimirum non tantum clerici miſſae praeſentes erant, ſui ordinis munia implentes; verum etiam presbyteri celebranti adhaerebant & concelebrabant, & eiuſdem ſacrificii participes erant: quem ritum late adſtruit Morinus* de ſacris Ordinationib. par. III. exercit. 8. cap. 1. *Certe apoſtolicae ſic dictae conſtitutiones* lib. VIII. cap. 11. ſeqq. *epiſcopum ſiſtunt ſacris operantem cum presbyteris circumſtantibus, offerentibus & communicantibus. Concelebrantes autem presbyteri etiam myſtica conſecrationis verba proferebant, quod aperte tradit Amalarius* lib. I. de officio cap. 12. *Apud Graecos adhuc viget concelebratio, ſed apud Latinos tamdiu deſiit, tantumque eius veſtigia in miſſa, qua ordinantur epiſcopi & presbyteri, ſuperſunt.*

(e) *Diſtat a miſſa privata* miſſa ſolitaria, *quam nemine miniſtrante & praeſente ſacerdos unus idemque celebrat. Hanc miſſae ſpeciem octavo ſaeculo monachi invexerunt, ut in ſuis ſolita,*

§. VIII. Iam miſſa ſtricte ſic dicta continet proprium & verum chriſtianae religionis ſacrificium, quod dogma fidei eſt. V. Iuenin. *de ſacram. diſſ. V. q. 1. cap. 2. & 3.* Soli Deo, non angelis & ſanctis miſſae ſacrificium offertur; ad cultum enim uni Deo debitum, qui Grece λατρεια dicitur, ſacrificiorum oblatio pertinet. Deo autem offertur pro omnibus hominibus etiam ethnicis & excommunicatis; praeſertim vero offertur pro vivis fidelibus, & pro mortuis in Domino, ſed non plene expiatis (*f*). Prodest vero ſacrificium miſſae iis, pro quibus offertur, ad peccatorum remiſſionem, & ad alia, quorum indigent, bona; ſed quatenus per fidem & propriam diſpoſitionem capaces ſunt; nam ſacrificium miſſae, effectum quod ſpectat, infiniti valoris non est. *Non enim*, inquit Petrus Scoto *de ſacrif. miſſae lect. VII.*, *quantum celebrans intendit, aut vult, conſequitur is, pro quo celebrat, ſed quantum ſua fides & devotio digna, vel capax eſt*. Sed haec potius theologorum ſunt.

§. IX.

---

litariis cellis propriae devotioni, ſive potius ſimplicitati ſatisfacerent, tum reliqui ſeculares presbyteri ſive ignorantia, ſive avaritia adripuerunt. Sane ſolitaria miſſa omnino adverſatur miſſae oeconomiae: & hinc ſacri canones miſſas ſolitarias ſtatim inventas prorſus eliminarunt, quod abſurdum erat, ſacerdotem qui ſolus celebrabat, dicere, dominus vobiſcum, ſurſum corda, gratias agamus, oremus. *Conc. Paris.* VI. lib. I. cap. 48. *Nannat.* ap. Ivon. par. III. cap. 7. *Et invitis profecto ſacris canonibus Petrus Damianus miſſas ſolitarias veluti probas adſeruit ſatis myſtica ratione, quod Eccleſia eſt una in multis, & tota in ſingulis, atque ideo ſolitarios dicentes* dominus vobiſcum, *univerſam Eccleſiam ſalutare*.

(f) *Immo & pro ſanctis in caelo regnantibus ſacrificia de veteri more offeruntur. Sed pro ſanctis oblata ſacrificia ſunt laudes & gratiarum actiones in Deum, qui ſanctos illos coronavit*. Iniuria eſt, *inquit Auguſtinus* ſerm. XVII. de verbis apoſtoli, pro martyre orare cuius nos debemus orationibus commendari. *Ceterum in veteri diſciplina non ſemper in gratiarum actionem pro mortuis in domino oblata ſunt ſacrificia, ſed aliquoties, ut citius in reſurrectione partem haberent; etenim non adhuc omnium dogmatum noſtrorum detecta veritate, aliqui opinionem de miliarenſi regno Chriſti in terris ante diem iudicii fovebant, in quo fidelium alii citius, alii tardius, prout vixerant, reſurgere & partem habere credebantur*.

§. IX. Generalis in Eccleſia mos obtinuit, ut finita catechumenorum miſſa fideles ad altare panem & vinum offerrent. V. card Bona *rerum liturgic. lib. I. cap.* 23. *(g)* . Receptis oblationibus nomina offerentium per diaconos ab altari ſolebant recitari. Hieronym. *in Ierem. XI. lib.* 2. Non omnes tamen christiani ad altare offerre tenebantur, ſed tantum qui poterant, & divites erant, Cyprian. *de opibus & eleemoſyna* : & praeterea reiiciebantur oblationes eorum, qui in eucharistia non communicabant, quales erant poenitentes *conſiſtentes* dicti, qui in precibus ſine oblatione cum populo communicare dicebantur. Ex his oblationibus panis & vinum ad eucharistiam deſumebantur, quod multis tradit Bona, reliquum vero alendis clericis & pauperibus inſerviebat.

§. X. Sollemnes ad altare panis & vini oblationes diu factae ſunt; at ubi apud Latinos panis azymus ad euchariſtiam adhibitus est, qui a clericis parabatur, ſenſim deſierunt; earumque loco farina, unde panis eucharisticus fieret, oblata est; immo paullo post nummi oblati ſunt: quod Honorius Augustodunenſis *in gemma animae cap. LVIII.*, qui ſeculo decimo ſecundo ſcribebat, aperte testatur. Verum eodem Honorio teste nummi in pauperum, aut ſacrificii uſum cedebant. Constat quoque ex Petro Damiano *lib. V. epiſt.* 13. turpe tum fuiſſe, ſacerdotes in usum proprium vertere pecuniam oblatam. Sed haec puritas non diu stetit, & ſacerdotes acceptos nummos in uſum proprium verterunt, praeſertim quando in locum oblationum ſucceſſiſſe videbantur. Atque ex hac pecunia originem habet hodiernum miſſae honorarium, ſive ſtipendium, quod ante & poſt miſſam offerri poteſt; quodque ſi piae oblationis & eleemoſynae loco ſit, ſine vitio a ſacerdotibus accipitur. Sed de honorario miſſae conſulendus Eſpenius *par. II. ſect.* 1. *tit.* 5. *cap.* 5. *& ſeq.*

§. XI. Receptis miſſarum ſtipendiis una invaluit, ut miſſae pro ſingulis ſpeciatim offerrentur, earumque exuberans fructus uni offerenti ſtipendium privatim prodeſſet. Veteri ſtante diſciplina uni ſacrificio fideles intererant, offerebant, & in commune participabant, illudque pro omni & ab omni Eccleſia offerebatur, nec ullus fidelium diffidebat, ne ſua meritorum portio minueretur, ſi alii, ſi complures accederent; obla-

(g) *Novae quoque ſpicae & uvae ad altare offerebantur*, can. IV. apoſtol., *& tempore baptiſmatis etiam lac & mel, quae neophytis dabantur deguſtanda*, can. XXXVII. C. Afric.

oblata enim hoſtia inexhauſtum gratiarum fontem continebat: quod Thomaſſinus *de vet. & nova eccleſiae diſciplina. par. III. lib.* 1. *cap.* 71. *n.* 8. obſervat. At labentibus annis ubi deſueverunt panis & vini oblationes, & ſtipendia miſſarum recepta ſunt, ſic miſſae offerri conſueverunt, ut earum potior fructus uni offerenti ſtipendium cederet. Hinc tot miſſarum legata & anniverſaria, hinc miſſarum privatarum numerus immane quantum excrevit: hinc deſiit apud Latinos concelebratio. Verum non ex eo quod paſſim miſſae pro ſingulis offerantur, idcirco non omnibus proſunt; etenim etiam hodie pro tota Eccleſia ſacrificium offertur, etſi ſacerdos ſpeciatim pro uno celebret, quod Tridentini patres *ſeſ. XXII. cap.* 6. docent: tantum ille, pro quo ſpeciatim offertur, uberiorem fructum capit, modo ſacrificii capax ſit.

§. XII. Quamvis autem etiam in nova diſciplina miſſae, quae ſpeciatim pro uno celebrantur, toti Eccleſiae proſint; tamen tenentur ſacerdotes pro eo ſpeciatim ſacris operari, a quo eleemoſynam acceperunt: nec licet pro pluribus miſſis ſtipendia accipere, & miſſam unam celebrare. Fidem enim ſuam adſtringunt ſacerdotes, ut pro uno miſſam offerant, nec licet venire contra pacta: & deinde damnanda eſt ſacerdotum avaritia, qui facile in quaeſtum miſſae celebrationem verterent, ſi pro pluribus ſtipendiis unam miſſam liceret celebrare. Et merito Alexander VII. eam damnavit ſententiam, quae ferebat, nec contra iuſtitiam, nec contra fidelitatem eſſe *pro pluribus ſacrificiis ſtipendium accipere, & ſacrificium unum offerre*. Hinc obligatus ad miſſae celebrationem ratione beneficii aut capellaniae, non poteſt pro eadem miſſa eleemoſynam accipere; quod ſacra congregatio declaravit. Quod ſi miſſarum numerus adeo excreverit, ut non omnes poſſint celebrari, aut ſi reditus earum ſtipendiis addicti deminuti ſint, poteſt Eccleſia numerum miſſarum moderari, aut eas ad minorem numerum reducere. V. Eſpen. *part. II. ſect.* 1. *tit.* 5. *cap.* 7.

§. XIII. Iam ex praecepto Eccleſiae tenentur chriſtiani diebus dominicis & feſtis miſſae intereſſe (*h*). Miſſa autem, cui chri-

(h) *Chriſtiani praecepto audiendae miſſae tum ex Eccleſiae mente vere ſatisfaciunt, ſi & corpore praeſentes ſint, & cum ſacerdote ſaltem ſpiritu concelebrent. Miſſa certe officium eſt, quod populi adſtantis & concelebrantis praeſentiam ſupponit: eoque ſpectant formulae, quibus celebrans fideles adloquitur, ad oran-* dum

chriſtiani debent intereſſe, eſt publica, quae in propria paroecia celebratur; haec enim eo ſpectat, ut fideles paſtori adhaereant ſuo, atque uno ore & ſpiritu Deum precentur: parochus vero pro grege ſibi commiſſo ſacrificium offerat. Hinc ſtatuunt canones, ut *nullus presbyter alterius parochianum, niſi in itinere fuerit, vel placitum*, hoc eſt litem, *ibi habuerit, ad miſſam recipiat*, Conc. Nannat. *can. V.* Stetit haec obligatio integra ad ſeculum decimum tertium, at deinceps opera praeſertim mendicantium laxata eſt; hi enim docere coeperunt, per privilegia ſuis ordinibus conceſſa iuri, quod ſacra parochialia frequentare iubet, fuiſſe derogatum: qua de re (quod merito mireris) controverſiam in Germania quibuſdam epiſcopis & parochis fecerunt. Et quamvis victores in lite non fuerint, *extravag. 2. de tregua & pace inter communes*, tamen ſententiam non depoſuerunt; & hinc apertis mendicantium eccleſiis vix erat, ut obligatio audiendae miſſae parochialis ſuis viribus conſiſteret. Quo factum, ut fideles non amplius cogantur diebus dominicis & feſtis ad miſſam parochialem. Interim Tridentini patres *ſeſ. XXII. in decr. de obſervandis & evitandis in celebrat. miſſae* docent, monendum eſſe fidelem populum, *ut frequenter ad ſuas parochias ſaltem dominicis & maioribus feſtis accedat*.

§. XIV. Primis Eccleſiae ſeculis non omni die myſteria ſacra fiebant. Solius diei dominicae apoſtolus 1. *ad Cor. XVI.* & Iuſtinus martyr. *apol. II.* meminerunt. Sed inde pace Eccleſiae data etiam aliis per hebdomadam diebus miſſa celebrata eſt, quamvis non eadem ubique diſciplina fuerit. *Alibi*, inquit Auguſtinus *epiſt. CXVIII. ad Ianuarium*, *nullum diem praetermiſſum, quo non offerretur, alibi ſabbato tantum & dominico, alibi tantum dominico*. Sed iamdiu obtinet apud Latinos, ut omnibus diebus praeter feriam ſextam & ſabbatum maioris hebdomadis ſacra myſteria fiant. Graeci vero non celebrant per quadrageſimam, exceptis ſabbatis, dominicis, & fe-

dum invitat, & mentes ſurſum ad caeleſtia erigere admonet. Et quamvis poſtquam ſermone populis ignoto ſacra myſteria facta ſint, non amplius fideles concelebrare videantur; non tamen miſſae interna conſtitutio mutata eſt. Quo fit, ut fideles, qui linguam ſacrorum ignorant, ſaltem ſpiritu cum celebrante coniungi debeant. Et hinc canones inculcant, ut parochi chriſtianis ſingulas miſſae partes explicent. Vberior quoque erit fructus, ſi adſtantes etiam euchariſtiam percipiant.

feſto Annuntiationis: ieiunium enim cum celebratione eucha-riſtiae, quae laetitiam chriſtianis ingerit, non bene conveni-re putant. Quibus vero diebus Graeci non celebrant, adhi-bent miſſam *praeſanctificatorum*, hoc eſt, corporis Chriſti ante conſecrati, qua etiam Latini feria ſexta maioris heb-domadis utuntur.

§. XV. Diebus liturgicis uno eodemque die idem ſacerdos plures miſſas celebrabat, idque vel quia fideles erant, qui miſſae non interfuerant, vel quia idem presbyter duas eccle-ſias regebat, vel quia eodem die plura occurrebant officia, vel feſta: quod cardinalis Bona *rer. liturgic. lib. I. cap.* 18. & Martene *de ſacr. eccleſ. ritib. lib. I. cap.* 3. *art.* 3. pluribus probant. Ita in natali Domini, calendis Ianuarii, in coena Domini, in paſcha, in rogationibus, in ieiuniis poſt pente-coſtem, in feſto apoſtolorum Petri & Pauli, S. Ioannis Bapti-ſtae, S. Laurentii, aliorumque nonnullorum plures miſſae, & quidem ab eodem ſacerdote fiebant, quot nempe erant officia, vel festa, quae iis diebus occurrebant. Immo etiam pro ar-bitrio ſacerdotum olim plures miſſas licebat celebrare, quod Walfridus Strabo *cap. XXI.* teſtatur. Sed tandem decimo ſe-cundo ſeculo plures eodem die ab uno ſacerdote miſſas cele-brari interdictum eſt, *can.* 53. *D.* 1. *de conſecratione*, *cap.* 3. *ex. de celebratione miſſarum*, die natalis Christi, caſu neceſſi-tatis, aliiſque paucis ſpeciebus exceptis; ubi enim miſſarum ſtipendia inducta ſunt, in turpem quaestum miſſas mali ſa-cerdotes faciebant, nec amplius neceſſe erat, unum ſacerdo-tem pluries ſacris operari, quando ſinguli ſacerdotes ſeorſum celebrabant.

§. XVI. Celebrari autem debet ſacra liturgia in eccleſiis conſecratis, aut ſaltem iuſſu epiſcopi benedictis. Quod ſi ne-ceſſitas ſacra myſteria in eccleſia fieri non permittat, quovis commodo & decenti loco recte celebrantur. Hinc ubi in chriſtianos perſecutiones inſaeviebant, *ager*, *ſolitudo*, *navis*, *ſtabulum*, *carcer inſtar templi*, *ad ſacros conventus peragendos*, *fuit*, quod Dionyſius Alexandrinus *ap. Euſeb. lib. VII. cap.* 22. teſtatur. Praeter regulam quoque in privatis ſacellis ſacra myſteria celebrantur, *can.* 35. *D.* 1. *de conſecr.* Sunt privata ſacella aedes ſacrae, quae ordinarium populi conventum non habent; quin paſſim nobiles privilegiis obtinuerunt domi ſuae ſacella, in quibus miſſae celebrarentur (*i*):

§. XVII.

(*i*) *Nec tantum in ſacellis domi conſtitutis permiſſa eſt miſ-ſae*

§. XVII. Quod vero ſpectat ad tempus miſſae celebrandae, ubi primum Eccleſia pacem accepit, certa hora diei naturalis miſſae faciendae dicta eſt (k); & quidem diebus dominicis & feſtis hora tertia matutina, diebus ieiuniorum per annum nona, in ieiuniis vero quadrageſimae veſpertina. V. card. Bona *rer. liturgic. lib. I. cap.* 21. Ieiunium enim & luctus ſtare non poterant cum laetitia, qua per eucharistiae celebrationem & ſumtionem chriſtiani perfundebantur; & hinc in diebus ieiuniorum eucharistiae celebratio ad horam, quam ieiunia ſolvebantur, dilata eſt. Et certis temporibus etiam miſſae noctu celebratae ſunt, veluti in nocte natalis Domini, in vigiliis paſchae & pentecoſtes, & in diebus ordinationum. Sed temporis lapſu ieiuniorum deſueta diſciplina, tantum veſtigia quaedam antiquitatis in ſollemnis miſſae celebratione ſuperſunt; etenim miſſa publica, ſive ſollemnis in diebus feſtis duplicibus & ſemiduplicibus, in dominicis & infra octavas dicta in choro hora tertia, in feſtis ſimplicibus & feriis per annum dicta ſexta, in adventu & in diebus ieiunii dicta nona celebratur. Miſſa vero privata ab aurora ad meridiem recte celebratur. Et ex miſſis nocturnis ferme ſola miſſa natalis Domini ſupereſt.

§. XVIII. Miſſae celebrationi olim adhaeſerunt *agapae*, convivia ſacra caritatis, amoris, & religionis plena, quae chriſtiani expenſis divitum inter ſe mutuo in eccleſiis agitabant; nomenque ſortitae ſunt ab amore & caritate, qua chriſtiani ſe mutuo complectebantur, Tertull. *apol. cap. XXXIX.* Agitabant autem chriſtiani agapas veſpere, eaſque ſequebatur eucharistia, idque ad inſigniorem paſſionis dominicae commemorationem; quod Eſtius *in* 1. *ad Cor. XI.*, Suicerus *theſ. eccleſ. v.* ἀγάπη aliique docent. Sed deinceps ab agapis ſeparata eſt eucharistia (*l*), quae propterea in ſacris matutinis celebratur

ſae celebratio; verum etiam pontifices & epiſcopi mendicantibus & ſecularibus presbyteris ſaepe dederunt, ut quovis loco in altari mobili ſacrificium offerrent. Sed tandem Tridentini patres ſeſ. XXII. decr. de obſervandis & evitandis in celebr. miſſae *altaria mobilia omnino ſuſtulerunt.*

(k) *Tempore Apoſtolorum euchariſtia poſt veſperam ſolebat celebrari: adhaerebat enim agapis, quae veſpere agitabantur. Sed inde quum agapae ſine euchariſtia habitae ſint, miſſae & noctis tempore & claro die celebratae ſunt, prout ab inimicorum inſidiis licebat chriſtianis convenire. Tertul.* de cor. cap. III.

(l) *Separata ab agapis eſt euchariſtia in multis locis ob ſe-*

lebrari coepit. Immo labentibus annis ipſae agapae omnino abrogatae ſunt. Nimirum data Eccleſiae pace in luxus & ebrietates verſae ſunt, & hinc varii canones agapas in eccleſiis celebrari vetuerunt. Conc. Laodic. *can. XXVIII.* Carthag. III. *can.* 30., Trull. *can. LXXIV.*

CAPUT XII.

De divino officio (a).

§. I. Divinum officium *quid?*
II. *Varia eius nomina.*
III. *Eius partes:*
IV. *Quando & ubi inſtitutae,*
V. *Ab eccleſiis receptae.*
VI. *Diviſio diei.*
VII. *Divinum officium in choro ſtatis horis celebrandum.*
VIII. *De privata recitatione.*
IX. *Myſteria horis tributa.*
X. *Chriſtiani omnes ad ſacra officia conveniebant.*
XI. *Clerici & monachi ad divinum officium obſtricti.*
XII. *Divinum officium publica oratio eſt.*
XIII. *Hodie canonici & monachi clerici tenentur ad horas in choro recitandas.*
XIV. *Maiores clerici & beneficiarii ad privatam recitationem obſtricti.*
XV. *Divinum officium quomodo recitandum?*
XVI. *Diſtributiones quotidianae.*
XVII. *Cauſſae, quae excuſant ab officio recitando.*

§. I. Nomine *divini officii* venit ſollemnis oratio pſalmis, hymnis, lectionibus, aliiſque precibus Eccleſiae auctoritate contexta, & per ſtatas diei horas tributa, ut laudis ſacrificium continenter Deo offeratur. Dictum vero eſt *divinum officium*, quia veluti ſumma eorum eſt, quae chriſtiani erga Deum quotidie debent efficere; Latini enim ſcriptores id vocant officium, quod quiſque pro locorum, temporum, & perſonarum ratione debet efficere. Quod enim Chriſtus edixit, opor-

ſevera imperatorum ethnicorum edicta, *quibus* hetaeriae, *hoc eſt*, *convivia & ſodalitates vetabantur*, L. 1. pr. D. de colleg. & corporibus. *Ipſi etiam chriſtiani aucti numero & a primaeva caritate in diem deficientes, ſenſim agapas celebrare deſierunt.*

(a) *Miſſae ſacrificio divinum officium addimus, quia eius partes etiam totidem miſſas conſtituebant.*

oportere chriſtianos *ſemper orare*, Luc. *XVIII. v.* 1., ſapienter Eccleſia certis per diem intervallis publicas orationes haberi statuit, quaſi ſemper & ſine intermiſſione orarent, qui statis horis alia omnia exercitia deponerent, & ad Deum ſe converterent. Quamvis alias quovis tempore quidquid christiani operantur, Deo auctore incipere & exſequi debent. Ad rem Augustinus *tract. IV. in Ioannem: tota vita chriſtiani hominis ſanctum deſiderium eſſe debet*.

§. II. Pluribus vero aliis nominibus Divinum officium a veteribus appellatur. Et quidem appellatur *curſus eccleſiaſticus*, quaſi divina officia orbem & curſum quemdam conſtituerent, ſingulis diebus percurrendum: *opus Dei*, opus nimirum, quod erga Deum devota mentis actione praestare debemus; *penſum ſervitutis*, quaſi officium de ſervitute debita promanans. Quod vero per certas diei horas tributum est, paſſim dici conſuevit *horae canonicae*, licet hoc nomine quatuor minora officia diei ſpecialiter veniant. Singulae porro horae dicuntur miſſae, veluti *miſſae matutinae*, *veſpertinae*. Divinum quoque officium Graecis dicitur *κανων regula*, quia certa regula & ordine peragitur; item *συναξις*, *collecta*, *congregatio*, quia ad opus Dei perſolvendum christiani ſimul conveniebant. Et ab aliis dicitur *pſalmodia*, *agenda*, *ſollemnitas*. V. Card. Bona *de divina pſalm. cap. II.* §. 1.

§. III. Quod vero Divinum officium per certas diei horas tributum est, pluribus constat officiis, quae ſimul adnexa curſum eccleſiasticum abſolvunt. Sunt autem officia ista ex iamdiu recepta diſciplina, nocturnum cum laudibus, hora prima, tertia, ſexta, nona, veſpera, & ſic dictum *completorium*. Sed ex his alia ad nocturnum, alia ad diurnum officium pertinent. Nocturnum officium ex doctiorum ſententia tria nocturna & ſic dictas laudes complectitur; diurnum vero constat horis prima, tertia, ſexta, nona, veſperis, & completorio. Nocturna vero & laudes, quae quatuor distincta erant noctis officia (*b*), in unum apud clericos & pleroſque mo-

(b) *Tria nocturna tribus primis noctis vigiliis ſeorſum celebrari ſolebant: quod S. Thomas* in epist. I. ad Cor. cap. 14. lect. 6. & *Marcellus Francolinus* de horis canonicis cap. VI. *recte obſervant. Vt quid enim tria nocturna, niſi quod tribus diſtinctis vigiliis perſolvi ſoleret? Quin aliquot monachorum Occidentalium regulae aperte edicunt, nocturna ſeorſum celebranda.*

monachos tandem coaluerunt, quod *Matutini* nomine deſignatur (c), & quod a clericis ſecularibus circa finem quartae vigiliae, incipiente crepuſculo, (d) celebratur; licet eo nomine ſaepe veniant ſolae laudes, quae acceptio magis propria est. V. Card. Bona *de divina pſalmodia cap. V.* §. 1.

§ IX Haec autem stata & ſollemnia ad Deum precandum & laudandum officia non omnia eiuſdem antiquitatis ſunt, ſed alia aliis antiquiora; quin eorum multa lapſu temporis novam & a veteri multum diverſam formam induerunt. Antiquiora ſunt officia nocturna & veſpertina; nam vel a primis ſeculis mos christianis fuit noctu & veſpere in coetum convenire & divinas laudes celebrare. In antelucanis coetibus etiam eucharistia celebrabatur, Tertul. *de corona cap. III.* (e); verum labentibus annis eucharistiae celebratione in diem translata, noctis tempore tantum laudis ſacrificium haberi perrexit, quod deinceps in monasteriis perfectionem accepit, & in nocturna & laudes diviſum est. Hora prima, quae lucis orto ſidere perſolvitur, Caſſiani tempore in monasterio Bethlehemitico instituta est, ne monachi post laudes, quae incipiente crepuſculo matutino ſolebant celebrari, uſque ad tertiam otioſi & ſomnolenti in cellis iacerent, quando nulla conventus neceſſitas eos ad orationem compellebat, teste eodem Caſſiano *init. lib.*

da. Reg. Columbani cap. VIII. *Porro Laudes ſic ſtricte dictae diſtinctum a nocturnis officium & apud monachos & apud clericos conſtituerunt. V. Card. Bona* de divina pſalmodia cap. V. §. 1. *Primus S. Benedictus tria nocturna videtur coniunxiſſe: ſaltem ſecundum illius regulam* cap. XVI. *uno tempore tria nocturna celebrantur. Et longo poſt tempore in eccleſia Romana etiam laudes nocturnis adnexae unum continuum officium nocte celebrandum conſtituerunt, teſte Hugone Victorino* de divin. Officiis lib. II. cap. 2.

(c) *Matutinum dicitur a* Matuta, *quam Graeci* Leucotheam, *ideſt albam deam, nos vero* auroram *vocamus, teſte Cicerone* Tuſcul. lib. I. cap. 12. *incipit tempus matutinum, ex quo ſol infra horizontem exſiſtens primos lucis radios in nos ſpargere incipit.*

(d) *Crepuſculum matutinum idem eſt ac aurora: atque ideo cum ea incipit & definit.*

(e) *Euchariſtia etiam veſpere poſt agapas primitus celebrata.*

lib. III. cap. 3. (*f*) Horae vero tertia, ſexta, & nona ex ſaniori ſententia in monaſteriis cum monaſtica vita ſenſim invaluerunt; quod Pearſonius *praelect. II. in acta apoſtol. n.* 3. *ſeq.* & Bingham. *orig. eccleſ. lib. XIII. cap.* 9. §. 8. docent (*g*). Et completorium a S. Benedicto inſtitutum eſt, quo monachi, diei operibus finitis, in unum congregati laudes & preces complerent, & ſollemni ratione abſolverent. *Reg. S. Bened. cap. XLII.* V. Card. Bona *loc. cit. cap. XI.* §. 1.

§. V. Horae autem canonicae in monaſteriis inſtitutae, prima ſcilicet, tertia, ſexta, nona, & completorium ſerius ocius in eccleſiis receptae ſunt vel opera monachorum, qui ad epiſcopatum promoti exemplo vitae monaſticae divina officia in eccleſiis ordinarunt, vel opera clericorum, qui in clericatu monaſtica inſtituta amplexi ſunt. In nonnullis Orientis eccleſiis ſeculo quarto & quinto praeter matutinas & veſpertinas preces etiam in aliis horis publici conventus habiti & preces peractae. Conc. Laodic. *can. XVIII.*, *conſt. apoſt. lib. VIII. cap.* 34. Sed in Occidente horae canonicae ſeculo octavo & ſequenti una cum clericorum communi vita generatim in omnibus eccleſiis receptae ſunt (*h*): regulae enim canonicis datae ex regulis monaſticis magnam partem depromtae ſunt. Quin ſollemnis horarum celebratio non tantum in eccleſiis cathedralibus & in aliis, ubi erant clericorum collegia; verum etiam in paroeciis invaluit, *cap.* 1. *ex. de celebrat. miſſarum.*

§. VI.

(f) *Sunt loca apud veteres patres, quae habent, mane orandum eſſe. Sed de matutinis ante lucem precibus intelligenda ſunt. Et qui alias poſſunt intelligi, quando, Caſſiano teſte, hora prima, quae orto iam ſole perſolvenda eſt, nondum erat inſtituta?*

(g) *Veteres patres veluti Clemens Alexandrinus* ſtrom. VII. *Tertullianus* de ieiun. cap. X. *&* *Cyprianus* de orat. dominica *adſerunt etiam tertia, ſexta, & nona horis chriſtianos oraſſe, ſed qui loca diligentius expenderit, animadvertet, potius de privatis, quam de publicis precibus eſſe accipienda; quod pluribus in* commentariis de iure canonico *exſecuti ſumus.*

(h) *Initio ſeculi ſexti Caeſarius Arelatenſis inſtituit, ut clerici in S. Stephani baſilica tertiam, ſextam, & nonam cantarent, ut Cyprianus epiſcopus Turonenſis in illius vita teſtatur. Et in Eccleſia Turonenſi Iniurioſus epiſcopus tertiam & ſextam anno circiter* IↃXXX. *inſtituit: quod ex Gregorio Turonenſi Mabillonius* de curſu Gallic. *probat.*

VI. Iam ſingulae divini officii partes ſtatis diei horis addictae ſunt, ita ſcilicet ut per intervalla celebrentur, nec profecto licet ea tempora negligere, quo chriſtiani continenter orent. Quod ut rite fiat, totius diei naturalis diviſionem ab antiquis inſtitutam ſcire oportet (*i*). Antiqui diem ut & noctem in quatuor aequales partes dividebant, quarum ſingulae ternas continebant horas. Quae quidem diei & noctis partes apud milites interdiu *ſtationum*, noctu *vigiliarum* nomine veniebant, teſte Vegetio *de re militari lib. III. cap.* 8. Singulae porro diei & noctis partes in ſphaera recta erant aequales, ſed in obliqua fere erant maiores & minores, prout dies & noctes longiores & breviores erant. Ternae vero horae in ſingulis quatuor diei artificialis partibus olim pro una hora accipiebantur, & ab ultima hora incluſa nomen accipiebant (*k*). Et ita quae hora tertia a priſcis ſcriptoribus nominatur, non praeciſe de tertia hora, ſed & de prima & ſecunda intelligi debet, adeo ut tertiae horae nomine totum tempus ab ortu ſolis per integram horam tertiam comprehendatur. V. Card. Bona *de divina pſalm. cap. III.* §. 4. Cui civili horarum diviſioni in tribuendis divinis officiis Eccleſia ſe accommodavit.

§. VII. Atque ex his facile conſtat, quo tempore ex Eccleſiae regulis divina officia oportet celebrari. Tria nocturna de veteri mere tribus primis noctis vigiliis ſeorſum ſolebant celebrari, laudes vero quarta vigilia illuceſcente crepuſculo. Sed ubi tria nocturna in unum officium coaluerunt, nocturnum officium a monachis vel media nocte, vel hora ſecunda poſt mediam noctem, matutinum vero illuceſcente aurora iure celebratur: apud clericos vero, qui laudes nocturnis adnexas habent, integrum noctis officium mane etiam illuceſcente crepuſculo celebrantur. Prima iam lucis orto ſidere, tertia, ſexta, & nona horis reſpondentibus, veſperae decima, vel undecima hora, & completorium poſt ſolis occaſum perſolvi debent; ita

(i) *Dies naturalis una caeli circumvolutione, atque ideo nocte & die conſtat. Contra artificialis tempus complectitur, quo ſol ſupra horizontem verſatur.*

(k) *Ita* horae *nomine apud veteres veniebant non tantum duodecim partes, in quas tam die, quam nox dividebantur; ſed etiam ſingula maiora diei artificalis ſegmenta. Hodie maiorum horarum in divino officio recitando tantum uſus eſt: & uſu civili iam obtinet, ut integrum diei naturalis tempus in viginti quatuor aequales horas tribuatur.*

ita tamen ut pro more eccleſiarum tertia, ſexta, & nonæ integro earum horarum ſpatio recte perſolvantur. Sed hac in re quod ſpectat ad veſperas nova a veteri diſciplina multum diſtat: apud veteres enim veſperae erant officium poſt ſolis occaſum, & accenſas in eccleſia candelas celebrari ſolitum (*l*): ſed inſtituto & recepto in eccleſiis completorio, quo ſole occidente debet celebrari, veſperae ad decimam vel undecimam horam tranſlatae ſunt. Porro lapſa magis magiſque ieiunii diſciplina veſperae in quadrageſima fictione canonica circa meridiem, alii vero diebus circa horam nonam ſolent celebrari (*m*).

§. VIII. Et id quidem de publica & ſollemni horarum canonicarum celebratione; ſed quod ſpectat ad privatam, etiam congruum eſt Eccleſiae menti, ſi ſtatis horis perſolvantur. Eccleſia enim in certas horas diurnas atque nocturnas totum divinum officium diſtribuit, ut ſaepe & in omnibus diei partibus Deum laudemus, & ut ad nos ipſi crebro redeuntes, ab externis tumultibus animum ad Deum revocemus. V. Bellarmin. *de bonis operib. lib. I. cap.* 18. Ex cauſſa vero plures horae ſimul coniungi & recitari poſſunt: quo caſu melius eſt divini officii tempus praevenire, quam differre: quia illud providentiae, hoc negligentiae eſt, ut S. Antoninus *par. III. tit.* 13. *cap.* 4. § 4. recte obſervat. Curandum vero, ut veſperae & completorium nonniſi pomeridianis horis dicantur, excepta quadrageſima, in qua veſperae fictione canonica meridie celebrantur. Sed & matutinum ſequentis diei ex cauſa poſt ſolis occaſum recitare licet: quae anticipatio culpa non vacat, ſi nulla ex cauſſa fiat. V. S. Thom. *quodl. V. qu.* 14. *art.* 1.

§. IX. Statis autem precum horis varia tribuerunt myſteria, quae cardinalis Bona *de divina pſalmodia cap. II. §.* 2. *& ſeqq.* multis enarrat. Verum illud in primis omnium ore celebra-

(*l*) *Sane Graecis hoc officium dicitur* λυχνιον, *quaſi eo tempore celebratum, quo lumen accendi ſolebat: & Latinis eodem ſenſu dicitur* lucernarium.

(m) *Quod in obliqua ſphaerae poſitione horae, in quibus ſacra officia debent celebrari, ſingulis ferme diebus creſcunt, vel decreſcunt, Marcellus Francolinus, vir vere doctus, in fine operis* de horis canonicis *tabulas generales dedit, totius Europae uſui accommodatas, ad cognoſcendas veras horas, cuique officio celebrando additas, reductis horis inaequalibus ad aequinoctiales, ſive communes.*

bratur, quod ſtatae horae divinis laudibus addictae redemptionis noſtrae myſteriis reſpondent. Hac ratione noctu oramus, quod Chriſtus a militibus comprehenſus & ligatus eſt; prima, quod iniuriis & ſputis adfectus; tertia, quod morte damnatus; ſexta, quod cruci adfixus; nona, quod omnia cruci adfixo Domino commota ſunt, & illius latus lancea perforavit; veſpere, quod de cruce depoſitus; completorio demum, quod tumulto repoſitus eſt. Quae myſticae rationes Chriſtum patientem repreſentantes ex parte in ſic dictis *apoſtolicis conſtitutionibus lib. VIII. cap.* 34. referuntur. Haec & reliqua myſteria in horis canonicis expreſſa hominibus piis & devotis magna ex parte debentur; nam in prima earum inſtitutione de myſteriis fortaſſe nihil cogitatum.

§. X. Veteri ſtante diſciplina non modo clerici, ſed etiam fideles laici ad horas canonicas celebrandas conveniebant. Baſil. *ep. LXIII. ad Neocaeſar.*, *conſtit. apoſt. lib. VIII. cap.* 34. Convenientes autem ad ſtatas horas laici cum clericis eas concelebrabant, atque ideo cum eis pſallebant & canebant. Haec autem chriſtianorum in horis canonicis quotidie celebrandis frequentia nulla neceſſitate, ſed ſola chriſtianae vitae perfectione nitebatur; nec enim laicus homo laboribus adſiduis ad ſuſtinendam vitam occupatus, videtur neceſſario obſtrictus fuiſſe, ut interruptis opificiis ad eccleſiam curreret. Chryſoſt. *hom. VI. de Anna*. Sed diebus dominicis & praecipuis feſtis laici praecepti neceſſitate ad horas canonicas celebrandas debebant convenire, ut ita dies feſtos ex Eccleſiae mente ſanctificarent. V. Eſpen. *diſſ. de horis canon. par. I. cap.* 3. §. 2. Nec hodie alia eſt Eccleſiae ſententia, quae dies feſtos integros pie & devote iubet tranſigendos. Quamvis deſueta iam uſu populi lingua Latina ſacrificium laudis, quod publice in eccleſiis offertur, exemplo potius, quam precum intelligentia ad dierum feſtorum ſanctificationem prodeſſe poſſit.

§. XI. Quod vero ſpectat ad clericos & monachos, exploratum eſt, eos ad ſtatas horas quotidie celebrandas ex regulis veteris diſciplinae obſtrictos fuiſſe. Clericorum enim eſt inceſſanter orare: hinc canones clericos a clero abiiciunt, qui ad quotidianum ſacrificium celebrandum ad eccleſiam non acceſſerint. Conc. Tolet. 1. *can.* 5., *L.* 42. §. 20. *C. de epiſcopis & clericis*. Et monachi, utpote perpetuae orationi & contemplationi addicti, ad horas canonicas in choro recitandas vi propriae profeſſionis tenentur. V. Nat. Alexand. *theol. dogm. & moral. lib. II. in tract. de ordine cap.* 8. *ar.* 1. *reg.* 5. Haec autem clericorum obligatio ſanctior evaſit, ubi in vitam communem ſub epiſcopo vel praepoſito coaluerunt; nam ab eo

tempore ſollemnior inter clericos facta eſt horarum canonicarum celebratio, utpote qui ex regulis monaſticis vitam magna ex parte inſtituere coeperunt.

§. XII. Curſus autem eccleſiaſticus, quem clerici quotidie perſolvere debebant, publicus erat, ſive in publico eccleſiae conventu ſtatis horis celebrabatur, & in perſona totius chriſtiani populi per Eccleſiae miniſtros Deo offerebatur: Eo certe ſpectant ſollemnes formulae in ipſis horis adhuc reliquae: *venite exultemus Domino*, *oremus*, *Dominus vobiſcum*, *iube domne benedicere*, quae plures ſimul orantes ſupponunt. Scilicet etſi ad officium cuiuſque chriſtiani pertineat privatim preces Deo offerre; tamen vel ab initio Eccleſia publicas preces induxit; quippe quae non tantum aliorum exemplo valebant ad intendendam religionem; verum etiam Deo erant acceptiores, eumque veluti cogebant ad preces ſuorum fidelium exaudiendas. *Coimus in coetum & congregationem*, inquit Tertullianus *de anima cap. IX.*, *ut ad Deum, quaſi manu facta, precationibus ambiamus orantes. Haec vis Deo grata eſt*.

§. XIII. Hac ratione horae canonicae apud veteres celebratae ſunt, a quibus non uno nomine diſtamus. Et quidem hodie canonici & clerici choro addicti & monachi clerici ad horas in choro quotidie recitandas, ſi nulla iuſta cauſſa impediantur, tenentur, non reliqui clerici, quam diſciplinam videtur confirmaſſe ſynodus Viennenſis, dum ſtatuit, ut in cathedralibus, regularibus, & collegiatis eccleſiis ſacra officia ſtatis horis devote celebrentur, *Clement.* 1. *de celebrat. miſſarum* (n). Tanta mutatio duplici ferme ex cauſſa videtur invaluiſſe. Vna, quod in paroeciis horae canonicae publice celebrari deſierunt, praeſertim poſtquam, patrimonii titulo recepto & inſtitutis eccleſiaſticis beneficiis, plerique clerici ex reditibus eccleſiae nihil perceperunt. Altera, quod canonici in ſuis eccleſiis poſt deſertam vitam communem unum corpus componentes, in quod reliqui clerici etiam beneficiarii partem non haberent, haud paſſi ſunt, ut alii clerici in choro ſecum adſiderent. Tenentur vero canonici & clerici choro addicti ad horas in choro ſollemniter recitandas vel omnes ſingulis diebus, vel in claſſes tri-

(n) *Ex Eccleſiae ſententia recte faciunt clerici non canonici, ſi in paroeciis, quibus adſcripti ſunt, dominicis & feſtis ad minus diebus divina officia cum ſuis parochis in choro perſolvant*: *quod Eſpenius* diſſ. de horis canonicis par. I. cap. 2. §. 1. obſervat.

tributi alternatim ſingulis hebdomadis; vel menſibus, prout inſtituta moreſve eccleſiarum habent. At qui in chorum non conveniunt, quolibet die privatim horas debent recitare.

§. XIV. Porro in praeſenti diſciplina ex reliquis clericis ſoli ſacris ordinibus initiati & beneficiarii tenentur ad horas canonicas privatim recitandas, non item reliqui clerici minores (o). Quae diſciplinae relaxatio poſt ſeculum decimum ſenſim invaluit, poſtquam beneficiis eccleſiaſticis inſtitutis, multi patrimonii titulo ordinati ſunt, & nexus eccleſiam inter & clericos, ſaltem eos, qui nullis beneficiis aucti erant, tantum non ſolutus eſt, & perpetua ad clericatum obligatio ad ſolos maiores clericos reſtricta eſt. Hac recepta diſciplina vix erat, ut minores clerici, qui reditibus eccleſiaſticis non vivebant, & clericatum impune relinquebant, ſacras horas quotidie perſolverent; & obligatio ad horas quotidie perſolvendas ad eos praeſertim clericos ſpectare viſa eſt, qui ſacris ordinibus initiati ad perpetuum clericatum adſtricti erant, vel beneficia poſſidentes reditibus eccleſiaſticis vivebant. Primum in concilio Colonienſi an. CIƆCCLXXX. habito aliqua clericis minoribus non beneficiariis videtur facta indulgentia, ut ab horis recitandis vacarent (p). V. Eſpen. *diſſ. de horis canonicis par. I. cap.* 1. Inde magis magiſque lapſa diſciplina, ſynodus Baſileenſis *ſeſſ. XXII. can.* 5. aperte ſupponit, ſolos clericos maiores & beneficiarios ad horas canonicas recitandas teneri.

§. XV. Quicumque ad divinum officium perſolvendum obligantur, ſive in choro, ſive privatim, id *reverenter*, *diſtincte*, & *devote* facere debent: quod ex recepta in Eccleſia ſententia Tridentini patres *ſeſſ. XXIV. de ref. cap.* 12. inculcarunt. Nimi-

(o) *Non deſunt ex clericis maioribus & beneficiariis, qui eo nomine ſe non teneri ad officium divinum privatim recitandum dictitant, quod officium illud plures recitantes ſupponat. Sed ſi excipias formulas ad plures ſpectantes, pſalmi & orationes tales ſunt, quae dum ex corde puro recitantur, non minus uni, quàm pluribus ſimul orantibus conveniunt. Clericorum quoque eſt inceſſanter orare, & dum Eccleſia non alium ſingulis ordinem praeſcribit, receptas horas debent celebrare.*

(p) *Sane haec ſynodus* can. I. *ſtatuit, ut nullus clericus horas canonicas & de domina noſtra ulla unquam die dicere praetermittat, maxime* qui eſt in ſacris ordinibus & beneficiis conſtitutus. *Ita concluſum, non adeo ſtricto iure ad horas canonicas teneri minores clericos ac maiores & beneficiarios.*

mirum qui divina officia perſolvunt, cum Deo tractant, qui rex & dominus omnium eſt, quique corda ſcrutatur; & hinc qui horas canonicas recitat, etiam externo corporis habitu ſe componere debet, & iocis & colloquiis abſtinere. Ipſa quoque vocalis orationis ratio poſtulat, ut divinae laudes non curſim & feſtinanter, ſed diſtincte ſingula verba pronuntientur. Maxime vero neceſſarius eſt devotus animus, quo divina officia recitantes ſe interius cum Deo coniungant, & debitam religionem Deo exhibeant. *Deo*, inquit Hieronymus in *can.* 1. *D.* 92., *non voce, ſed corde canendum*.

§. XVI. Iam quo Eccleſia magis magisque in eccleſiis cathedralibus & collegiatis publicam & ſollemnem pſalmodiam ſuſtineret, *diſtributiones quotidianas* inſtituit, ideſt certas ſpecierum & pecuniae praebitiones, quas ſtatis horis addictas tantum canonici in choro praeſentes & divina officia celebrantes lucrarentur. Ivo Carnotens. *Ep. CCXIX. ad Paſchal. II.*, Trident. *ſeſ. XXI. de ref. cap.* 3. Hinc diſtributionum manualium hoc eſt ingenium, ut tantum praeſentibus in choro & divina officia celebrantibus debeantur, & quidem pro illis horis, quibus praeſentes ſunt, non vero pro illis, quibus non interfuerunt. Trident. *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 12. Cui iuri adverſae conſuetudines & ſtatuta eccleſiarum, quibus uni aut duabus horis praeſentes integras lucrantur diſtributiones, non ſecus ac ceteri, qui horas celebrarunt, merae corruptelae reputantur. Verum pro praeſentibus illi cenſentur, & in abſentia diſtributiones lucrantur, *quos infirmitas, ſeu iuſta & corporalis neceſſitas, aut evidens Eccleſiae utilitas excuſaret*, *cap. un. de clericis non reſidentib. in 6.*, Trident. *loc. cit.* Evidens vero eccleſiae utilitas, quae etiam abſentibus canonicis diſtributiones tribuit, non eſt in genere quaelibet Eccleſiae utilitas, ſed tantum utilitas particularis eccleſiae, de cuius diſtributionibus agitur. Qua ratione qui ſtudiorum cauſſa abſunt, diſtributiones non lucrantur: contra canonicus poenitentiarius, dum confeſſiones in eccleſia excipit, lucratur. Trident. *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 3. & *ſeſ. XXII. de ref. cap.* 3. Diſtributiones autem, quae abſentibus a choro denegantur, iure praeſentibus non accreſcunt, ſed eccleſiae fabricae, aut alteri pio loco ordinarii arbitrio cedunt, Trident. *ſeſ. XXII. de ref. cap.* 3., licet regula iſta in pleriſque eccleſiis non vigeat, ſed deficientes portiones accreſcant praeſentibus, ſi diſtributiones ex communi maſſa in eam rem tribuenda deſumuntur. V. Eſpen. *par. I. tit.* 7. *cap.* 11.

§. XVII. Qui vero ad curſum eccleſiaſticum quotidie perſolvendum tenentur, ex legitima cauſſa tanto onere liberantur, veluti

veluti caecitate, aut gravi infirmitate, quae officii recitatione gravior, aut longior evaderet: qua in re medici, aut ſuperioris arbitrio, aut viri prudentis iudicio ſtandum eſt. Excuſatur quoque ſi quis ſine ſua culpa breviario careat (q), & in loco verſetur, ubi invenire non poſſit, aut commodato accipere: item legitima excuſationis cauſſa cenſetur adminiſtratio ſacramentorum, quae moram pati non poteſt, morientium, & infirmorum procuratio, aliaeque ſacrae functiones, ſi forte tempus officio recitando neceſſarium non relinquant, praeſertim ſi beneficii ratione, aut epiſcopo mandante functiones iſtae ſint obeundae. Vbi duo officia ſimul colliduntur, id obligat, quod maiori obligatione nititur. Quod ſi concionandi munus ex officio incumbat, meminerint eccleſiaſtici, quod oportet iſtud facere, & horarum recitationem non omittere. Et qui totum officium ex cauſſa impeditur recitare, quas poteſt horas recitare tenetur. V. Nat. Alexand. *theol. dogm. & mor. lib. II. de ordine cap. 8. art. 1. prop. 3.*

CA-

(q) *Nomine* breviarii *in re eccleſiaſtica venit liber, quo divinum officium ſingulis per annum diebus recitandum continetur in gratiam clericorum & monachorum compoſitus: Sed de illius nominis ratione non idem omnibus. Alardus Gazacus & Leonardus Leſſius putant, breviarium inde dictum, quod continet omnes pſalmos, qui totius ſcripturae compendium ſunt: tum ſelecta quaeque complectitur ex utroque teſtamento, inſigniorem ſanctorum patrum doctrinam, praecipua ſanctorum geſta, hymnos, & orationes. Contra Cardinalis Bona* de divina pſalmodia cap. XVIII. §. 20. *docet, breviarium dici, quod in eo conciſe, & ſine muſicis notis ea omnia conſcripta ſint, quae in antiphonariis aliiſque chori libris magno charactere ad cantantium uſum comprehenduntur. Addit, breviarii nomen ad officii divini brevitatem referri poſſe; nam hodiernum breviarium poſt Pium V. antiquioribus brevius eſt. Quidquid vero ſit de nominis ratione, ſemel compoſitum breviarium multas habuit vices, quas enarrare huius loci non eſt.*

CAPVT XIII.

De ſacramento poenitentiae, & primum de materia.

§. I. *Virtus poenitentiae.*
II. *Sacramentum poenitentiae quid, & quando inſtitutum?*
III. *Poteſtas remittendi peccata Eccleſiae data generalis eſt.*
IV. *Sacramenti poenitentiae* quaſi materia:
V. *Quo ſenſu intelligitur.*
VI. *Dolor quid?*
VII. *Contritio.*
VIII. *Attritio.*
IX. *Confeſſio ſacramentalis.*
X. *Sufficit ſecreta confeſſio apud ſacerdotem facta.*
XI. Confeſſionis ſigillum.
XII. *Satisfactio, quae etiam* poenitentia *dicitur, neceſſaria:*
XIII. *Eſt publica & occulta.*
XIV. *Poenitentiae publicae ſollemnitas.*
XV. *Poenitentium gradus.*
XVI. *Opera poenitentiae.*
XVII. Libri poenitentiales.
XVIII. *Publica poenitentia una erat.*
XIX. *Qui publicae poenitentiae non ſubiecti.*
XX. *Publica poenitentia primum in Oriente abrogata:*
XXI. *Inde etiam in Occidente deſueta.*
XXII. *Canonicae poenitentiae in Occidente deſuetae.*
XXIII. *Etiam hodie poenitentiae congruae & ſalutares eſſe debent.*

§. I. Poenitentia propter Deum, in quem peccatum eſt, ſuſcepta, & virtus & ſacramentum apud chriſtianos eſt. Virtus poenitentia eſt, ſi homo ſe ad Deum convertit, peccata commiſſa deteſtatur, plangit, punit, & deinceps ſe non peccaturum ſerio proponit. Sic accepta poenitentia ad peccatorum veniam a Deo impetrandam omni tempore homini neceſſaria fuit. Trident. *ſeſ. XIV. cap.* 1.: etenim ſecundum divinae iuſtitiae oeconomiam Deus peccatori non parcit, niſi pravae voluntati renuntiet, & poenas peccato debitas ſponte ſubeat. Vt vero poenitentiae virtute peccata expientur & dimittantur, dolor malitiam peccatorum ſaltem aequare debet; morbis enim exſtirpandis maior, aut ſaltem par vis medicinae eſſe debet: idque ex lege naturae, quae veluti talionis poenam criminibus proponit.

§. II. Sed apud chriſtianos poenitentia eſt etiam ſacramentum, quo corde dolentibus, confeſſis, & poenas peccatis debitas luentibus peccata poſt baptiſmum admiſſa per ſacerdotis ab-

abſolutionem remittuntur (a). Ergo ſacramentum poenitentiae virtutem poenitentiae continet, & porro habet peccatorum confeſſionem & ſacerdotis abſolutionem. Nempe Chriſtus abundans in miſericordia chriſtianis, qui poſt baptiſmum labuntur, alio ſacramento ſuccurrere voluit, ut facilius deperditam gratiam recuperarent: ardua enim prorſus eſt virtus poenitentiae, quae ad eluenda peccata ſufficiat: & quae auxilia in ſacramentis dantur, robuſtiora & perfectiora ſunt, quam quae ex opere operantis. Sacramentum vero poenitentiae Chriſtus praecipue inſtituit, quum alias promiſſam poſt reſurrectionem apoſtolis reapſe dedit remittendorum & retinendorum peccatorum poteſtatem. Ioan. *XX. v.* 21.

§. III. Poteſtas autem Eccleſiae, qua per poenitentiae ſacramentum peccata dimittuntur, generalis eſt; nec peccatum ullum licet invenire, cuius dimittendi poteſtatem Eccleſiae ſuae Chriſtus non fecerit, quae eſt catholica doctrina. Sane ſine ulla exceptione ligandi & ſolvendi poteſtatem apoſtolis ſuis Chriſtus demandavit, Ioan. *XX. v.* 23.: & reapſe apoſtoli etiam graviſſimis ſceleribus veniam indulſerunt, 1. *ad Cor. II.* 10., Clemens Alexandr. *ap. Euſeb. lib. III. cap.* 17. Errarunt itaque Montaniſtae & Novatiani, qui docebant, ad peccata graviora dimittenda nullum Eccleſiae ius eſſe (b). Et ſi

---

(a) *Pluribus nominibus ſacramentum poenitentiae appellatur: quae nomina deſumta ſunt vel ab una ex eius partibus, vel a ritu, quo adminiſtrabatur, vel ab effectu. Ita appellatur* confeſſionis *ſacramentum a peccatorum confeſſione, quae ſacerdoti facienda eſt*: manuum impoſitio *ab externa caerimonia, qua adminiſtrabatur: & ut ab aliis manuum impoſitionibus diſtingueretur, ſaepe dicitur* manuum impoſitio reconciliatoria. *Conc. Arauſic.* 1. can. 3. *Ab effectu dicitur* abſolutio, reconciliatio, communio, pax, *quia per poenitentiam fideles a peccatis ſoluti in pacem & eccleſiae communionem reſtituebantur.*

(b) *Quamvis omnium peccatorum dimittendorum poteſtate Eccleſia aucta ſit; tamen in plerisque Occidentalibus eccleſiis forte poſt ſeculi ſecundi medietatem invaluit, ut gravioribus criminibus pax & venia etiam in exitu denegaretur; idque etſi peccatorum admiſſorum reos poeniteret: quod Petavius, Sirmondus, Albaſpinaeus, aliique pluribus probant. Ea crimina praeſertim erant idolatria, homicidium, & adulterium, quibus eccleſias Romanam & Africanam etiam in fine abſolutionem denegaſſe Tertullianus* de pudic. cap. V. VI. IX. & ult. *teſtatur. Item ec-*

lib. III. cap. 3. (*f*) Horae vero tertia, ſexta, & nona ex ſaniori ſententia in monaſteriis cum monaſtica vita ſenſim invaluerunt; quod Pearſonius *praelect. II. in acta apoſtol. n.* 3. *ſeq.* & Bingham. *orig. eccleſ. lib. XIII. cap.* 9. §. 8. docent (*g*). Et completorium a S. Benedicto inſtitutum eſt, quo monachi, diei operibus finitis, in unum congregati laudes & preces complerent, & ſollemni ratione abſolverent. *Reg. S. Bened. cap. XLII.* V. Card. Bona *loc. cit. cap. XI.* §. 1.

§. V. Horae autem canonicae in monaſteriis inſtitutae, prima ſcilicet, tertia, ſexta, nona, & completorium ſerius ocius in eccleſiis receptae ſunt vel opera monachorum, qui ad epiſcopatum promoti exemplo vitae monaſticae divina officia in eccleſiis ordinarunt, vel opera clericorum, qui in clericatu monaſtica inſtituta amplexi ſunt. In nonnullis Orientis eccleſiis ſeculo quarto & quinto praeter matutinas & veſpertinas preces etiam in aliis horis publici conventus habiti & preces peractae. Conc. Laodic. *can. XVIII.*, *conſt. apoſt. lib. VIII. cap.* 34. Sed in Occidente horae canonicae ſeculo octavo & ſequenti una cum clericorum communi vita generatim in omnibus eccleſiis receptae ſunt (*h*): regulae enim canonicis datae ex regulis monaſticis magnam partem depromtae ſunt. Quin ſollemnis horarum celebratio non tantum in eccleſiis cathedralibus & in aliis, ubi erant clericorum collegia; verum etiam in paroeciis invaluit, *cap.* 1. *ex. de celebrat. miſſarum.*

§. VI.

(f) *Sunt loca apud veteres patres, quae habent, mane orandum eſſe. Sed de matutinis ante lucem precibus intelligenda ſunt. Et qui alias poſſunt intelligi, quando, Caſſiano teſte, hora prima, quae orto iam ſole perſolvenda eſt, nondum erat inſtituta?*

(g) *Veteres patres veluti Clemens Alexandrinus* ſtrom. VII. *Tertullianus* de ieiun. cap. X. *&* *Cyprianus* de orat. dominica *adſerunt etiam tertia, ſexta, & nona horis chriſtianos oraſſe, ſed qui loca diligentius expenderit, animadvertet, potius de privatis, quam de publicis precibus eſſe accipienda; quod pluribus in* commentariis de iure canonico *exſecuti ſumus.*

(h) *Initio ſeculi ſexti Caeſarius Arelatenſis inſtituit, ut clerici in S. Stephani baſilica tertiam, ſextam, & nonam cantarent, ut Cyprianus epiſcopus Turonenſis in illius vita teſtatur. Et in Eccleſia Turonenſi Iniurioſus epiſcopus tertiam & ſextam anno circiter* IↃXXX. *inſtituit: quod ex Gregorio Turonenſi Mabillonius* de curſu Gallic. *probat.*

VI. Iam ſingulae divini officii partes ſtatis diei horis addictae ſunt, ita ſcilicet ut per intervalla celebrentur, nec profecto licet ea tempora negligere, quo chriſtiani continenter orent. Quod ut rite fiat, totius diei naturalis diviſionem ab antiquis inſtitutam ſcire oportet (*i*). Antiqui diem ut & noctem in quatuor aequales partes dividebant, quarum ſingulae ternas continebant horas. Quae quidem diei & noctis partes apud milites interdiu *ſtationum*, noctu *vigiliarum* nomine veniebant, teſte Vegetio *de re militari lib. III. cap.* 8. Singulae porro diei & noctis partes in ſphaera recta erant aequales, ſed in obliqua fere erant maiores & minores, prout dies & noctes longiores & breviores erant. Ternae vero horae in ſingulis quatuor diei artificialis partibus olim pro una hora accipiebantur, & ab ultima hora incluſa nomen accipiebant (*k*). Et ita quae hora tertia a priſcis ſcriptoribus nominatur, non praeciſe de tertia hora, ſed & de prima & ſecunda intelligi debet, adeo ut tertiae horae nomine totum tempus ab ortu ſolis per integram horam tertiam comprehendatur. V. Card. Bona *de divina pſalm. cap. III.* §. 4. Cui civili horarum diviſioni in tribuendis divinis officiis Eccleſia ſe accommodavit.

§. VII. Atque ex his facile conſtat, quo tempore ex Eccleſiae regulis divina officia oportet celebrari. Tria nocturna de veteri mere tribus primis noctis vigiliis ſeorſum ſolebant celebrari, laudes vero quarta vigilia illuceſcente crepuſculo. Sed ubi tria nocturna in unum officium coaluerunt, nocturnum officium a monachis vel media nocte, vel hora ſecunda poſt mediam noctem, matutinum vero illuceſcente aurora iure celebratur: apud clericos vero, qui laudes nocturnis adnexas habent, integrum noctis officium mane etiam illuceſcente crepuſculo celebrantur. Prima iam lucis orto ſidere, tertia, ſexta, & nona horis reſpondentibus, veſperae decima, vel undecima hora, & completorium poſt ſolis occaſum perſolvi debent; ita

(i) *Dies naturalis una caeli circumvolutione, atque ideo nocte & die conſtat. Contra artificialis tempus complectitur, quo ſol ſupra horizontem verſatur.*

(k) *Ita* horae *nomine apud veteres veniebant non tantum duodecim partes, in quas tam die, quam nox dividebantur; ſed etiam ſingula maiora diei artificalis ſegmenta. Hodie maiorum horarum in divino officio recitando tantum uſus eſt: & uſu civili iam obtinet, ut integrum diei naturalis tempus in viginti quatuor aequales horas tribuatur.*

bratur, quod ſtatae horae divinis laudibus addictae redemptionis noſtrae myſteriis reſpondent. Hac ratione noctu oramus, quod Chriſtus a militibus comprehenſus & ligatus eſt; prima, quod iniuriis & ſputis adſectus; tertia, quod morte damnatus; ſexta, quod cruci adfixus; nona, quod omnia cruci adfixo Domino commota ſunt, & illius latus lancea perforavit; veſpere, quod de cruce depoſitus; completorio demum, quod tumulto repoſitus eſt. Quae myſticae rationes Chriſtum patientem repreſentantes ex parte in ſic dictis *apoſtolicis conſtitutionibus lib. VIII. cap.* 34. referuntur. Haec & reliqua myſteria in horis canonicis expreſſa hominibus piis & devotis magna ex parte debentur; nam in prima earum inſtitutione de myſteriis fortaſſe nihil cogitatum.

§. X. Veteri ſtante diſciplina non modo clerici, ſed etiam fideles laici ad horas canonicas celebrandas conveniebant. Baſil. *ep. LXIII. ad Neocaeſar.*, *conſtit. apoſt. lib. VIII. cap.* 34. Convenientes autem ad ſtatas horas laici cum clericis eas concelebrabant, atque ideo cum eis pſallebant & canebant. Haec autem chriſtianorum in horis canonicis quotidie celebrandis frequentia nulla neceſſitate, ſed ſola chriſtianae vitae perfectione nitebatur; nec enim laicus homo laboribus adſiduis ad ſuſtinendam vitam occupatus, videtur neceſſario obſtrictus fuiſſe, ut interruptis opificiis ad eccleſiam curreret. Chryſoſt. *hom. VI. de Anna*. Sed diebus dominicis & praecipuis feſtis laici praecepti neceſſitate ad horas canonicas celebrandas debebant convenire, ut ita dies feſtos ex Eccleſiae mente ſanctificarent. V. Eſpen. *diſſ. de horis canon. par. I. cap.* 3. §. 2. Nec hodie alia eſt Eccleſiae ſententia, quae dies feſtos integros pie & devote iubet tranſigendos. Quamvis deſueta iam uſu populi lingua Latina ſacrificium laudis, quod publice in eccleſiis offertur, exemplo potius, quam precum intelligentia ad dierum feſtorum ſanctificationem prodeſſe poſſit.

§. XI. Quod vero ſpectat ad clericos & monachos, exploratum eſt, eos ad ſtatas horas quotidie celebrandas ex regulis veteris diſciplinae obſtrictos fuiſſe. Clericorum enim eſt inceſſanter orare: hinc canones clericos a clero abiiciunt, qui ad quotidianum ſacrificium celebrandum ad eccleſiam non acceſſerint. Conc. Toler. 1. *can.* 5., *L.* 42. §. 20. *C. de epiſcopis & clericis*. Et monachi, utpote perpetuae orationi & contemplationi addicti, ad horas canonicas in choro recitandas vi propriae profeſſionis tenentur. V. Nat. Alexand. *theol. dogm. & moral. lib. II. in tract. de ordine cap.* 8. *ar.* 1. *reg.* 5. Haec autem clericorum obligatio ſanctior evaſit, ubi in vitam communem ſub epiſcopo vel praepoſito coaluerunt; nam ab eo

tempore ſollemnior inter clericos facta eſt horarum canonicarum celebratio, utpote qui ex regulis monaſticis vitam magna ex parte inſtituere coeperunt.

§. XII. Curſus autem eccleſiaſticus, quem clerici quotidie perſolvere debebant, publicus erat, ſive in publico eccleſiae conventu ſtatis horis celebrabatur, & in perſona totius chriſtiani populi per Eccleſiae miniſtros Deo offerebatur. Eo certe ſpectant ſollemnes formulae in ipſis horis adhuc reliquae: *venite exultemus Domino*, *oremus*, *Dominus vobiſcum*, *iube domne benedicere*, quae plures ſimul orantes ſupponunt. Scilicet etſi ad officium cuiuſque chriſtiani pertineat privatim preces Deo offerre; tamen vel ab initio Eccleſia publicas preces induxit; quippe quae non tantum aliorum exemplo valebant ad intendendam religionem; verum etiam Deo erant acceptiores, eumque veluti cogebant ad preces ſuorum fidelium exaudiendas. *Coimus in coetum & congregationem*, inquit Tertullianus *de anima cap. IX.*, *ut ad Deum, quaſi manu facta, precationibus ambiamus orantes. Haec vis Deo grata eſt.*

§. XIII. Hac ratione horae canonicae apud veteres celebratae ſunt, a quibus non uno nomine diſtamus. Et quidem hodie canonici & clerici choro addicti & monachi clerici ad horas in choro quotidie recitandas, ſi nulla iuſta cauſſa impediantur, tenentur, non reliqui clerici, quam diſciplinam videtur confirmaſſe ſynodus Viennenſis, dum ſtatuit, ut in cathedralibus, regularibus, & collegiatis eccleſiis ſacra officia ſtatis horis devote celebrentur, *Clement. 1. de celebrat. miſſarum* (n). Tanta mutatio duplici ferme ex cauſſa videtur invaluiſſe. Vna, quod in paroeciis horae canonicae publice celebrari deſierunt, praeſertim poſtquam, patrimonii titulo recepto & inſtituris eccleſiaſticis beneficiis, plerique clerici ex reditibus eccleſiae nihil perceperunt. Altera, quod canonici in ſuis eccleſiis poſt deſertam vitam communem unum corpus componentes, in quod reliqui clerici etiam beneficiarii partem non haberent, haud paſſi ſunt, ut alii clerici in choro ſecum adſiderent. Tenentur vero canonici & clerici choro addicti ad horas in choro ſollemniter recitandas vel omnes ſingulis diebus, vel in claſſes tri-

(n) *Ex Eccleſiae ſententia recte faciunt clerici non canonici, ſi in paroeciis, quibus adſcripti ſunt, dominicis & feſtis admimus diebus divina officia cum ſuis parochis in choro perſolvant:* quod *Eſpenius* diff. de horis canonicis par. I. cap. 2. §. 1. obſervat.

tributi alternatim ſingulis hebdomadis; vel menſibus, prout inſtituta moreſve eccleſiarum habent. At qui in chorum non conveniunt, quolibet die privatim horas debent recitare.

§. XIV. Porro in praeſenti diſciplina ex reliquis clericis ſoli ſacris ordinibus initiati & beneficiarii tenentur ad horas canonicas privatim recitandas, non item reliqui clerici minores (o). Quae diſciplinae relaxatio poſt ſeculum decimum ſenſim invaluit, poſtquam beneficiis eccleſiaſticis inſtitutis, multi patrimonii titulo ordinati ſunt, & nexus eccleſiam inter & clericos, ſaltem eos, qui nullis beneficiis aucti erant, tantum non ſolutus eſt, & perpetua ad clericatum obligatio ad ſolos maiores clericos reſtricta eſt. Hac recepta diſciplina vix erat, ut minores clerici, qui reditibus eccleſiaſticis non vivebant, & clericatum impune relinquebant, ſacras horas quotidie perſolverent; & obligatio ad horas quotidie perſolvendas ad eos praeſertim clericos ſpectare viſa eſt, qui ſacris ordinibus initiati ad perpetuum clericatum adſtricti erant, vel beneficia poſſidentes reditibus eccleſiaſticis vivebant. Primum in concilio Colonienſi an. CIↃCCLXXX. habito aliqua clericis minoribus non beneficiariis videtur facta indulgentia, ut ab horis recitandis vacarent (p). V. Eſpen. *diſſ. de horis canonicis par. I. cap. 1.* Inde magis magiſque lapſa diſciplina, ſynodus Baſileenſis *ſeſ. XXII. can.* 5. aperte ſupponit, ſolos clericos maiores & beneficiarios ad horas canonicas recitandas teneri.

§. XV. Quicumque ad divinum officium perſolvendum obligantur, ſive in choro, ſive privatim, id *reverenter*, *diſtincte*, & *devote* facere debent: quod ex recepta in Eccleſia ſententia Tridentini patres *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 12. inculcarunt. Nimi-

(o) *Non deſunt ex clericis maioribus & beneficiariis, qui eo nomine ſe non teneri ad officium divinum privatim recitandum dictitant, quod officium illud plures recitantes ſupponat. Sed ſi excipias formulas ad plures ſpectantes, pſalmi & orationes tales ſunt, quae dum ex corde puro recitantur, non minus uni, quam pluribus ſimul orantibus conveniunt. Clericorum quoque eſt inceſſanter orare, & dum Eccleſia non alium ſingulis ordinem praeſcribit, receptas horas debent celebrare.*

(p) *Sane haec synodus* can. I. *ſtatuit, ut nullus clericus horas canonicas & de domina noſtra ulla unquam die dicere praetermittat, maxime* qui eſt in ſacris ordinibus & beneficiis conſtitutus. *Ita concluſum, non adeo ſtricto iure ad horas canonicas teneri minores clericos ac maiores & beneficiarios.*

mirum qui divina officia perſolvunt, cum Deo tractant, qui rex & dominus omnium eſt, quique corda ſcrutatur; & hinc qui horas canonicas recitat, etiam externo corporis habitu ſe componere debet, & iocis & colloquiis abſtinere. Ipſa quoque vocalis orationis ratio poſtulat, ut divinae laudes non curſim & feſtinanter, ſed diſtincte ſingula verba pronuntientur. Maxime vero neceſſarius eſt devotus animus, quo divina officia recitantes ſe interius cum Deo coniungant, & debitam religionem Deo exhibeant. *Deo*, inquit Hieronymus in *can.* 1. *D.* 92., *non voce, ſed corde canendum*.

§. XVI. Iam quo Eccleſia magis magisque in eccleſiis cathedralibus & collegiatis publicam & ſollemnem pſalmodiam ſuſtineret, *diſtributiones quotidianas* inſtituit, ideſt certas ſpecierum & pecuniae praebitiones, quas ſtatis horis addictas tantum canonici in choro praeſentes & divina officia celebrantes lucrarentur. Ivo Carnotens. *Ep. CCXIX. ad Paſchal. II.*, Trident. *ſeſ. XXI. de ref. cap.* 3. Hinc diſtributionum manualium hoc eſt ingenium, ut tantum praeſentibus in choro & divina officia celebrantibus debeantur, & quidem pro illis horis, quibus praeſentes ſunt, non vero pro illis, quibus non interfuerunt. Trident. *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 12. Cui iuri adverſae conſuetudines & ſtatuta eccleſiarum, quibus uni aut duabus horis praeſentes integras lucrantur diſtributiones, non ſecus ac ceteri, qui horas celebrarunt, merae corruptelae reputantur. Verum pro praeſentibus illi cenſentur, & in abſentia diſtributiones lucrantur, *quos infirmitas, ſeu iuſta & corporalis neceſſitas, aut evidens Eccleſiae utilitas excuſaret*, *cap. un. de clericis non reſidentib. in* 6., Trident. *loc. cit.* Evidens vero eccleſiae utilitas, quae etiam abſentibus canonicis diſtributiones tribuit, non eſt in genere quaelibet Eccleſiae utilitas, ſed tantum utilitas particularis eccleſiae, de cuius diſtributionibus agitur. Qua ratione qui ſtudiorum cauſſa abſunt, diſtributiones non lucrantur: contra canonicus poenitentiarius, dum confeſſiones in eccleſia excipit, lucratur. Trident. *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 3. & *ſeſ. XXII. de ref. cap.* 3. Diſtributiones autem, quae abſentibus a choro denegantur, iure praeſentibus non accreſcunt, ſed eccleſiae fabricae, aut alteri pio loco ordinarii arbitrio cedunt, Trident. *ſeſ. XXII. de ref. cap.* 3., licet regula iſta in plerisque eccleſiis non vigeat, ſed deficientes portiones accreſcant praeſentibus, ſi diſtributiones ex communi maſſa in eam rem tribuenda deſumuntur. V. Eſpen. *par. I. tit.* 7. *cap.* 11.

§. XVII. Qui vero ad curſum eccleſiaſticum quotidie perſolvendum tenentur, ex legitima cauſſa tanto onere liberantur,

veluti

veluti caecitate, aut gravi infirmitate, quae officii recitatione gravior, aut longior evaderet: qua in re medici, aut ſuperioris arbitrio, aut viri prudentis iudicio ſtandum eſt. Excuſatur quoque ſi quis ſine ſua culpa breviario careat (q), & in loco verſetur, ubi invenire non poſſit, aut commodato accipere: item legitima excuſationis cauſſa cenſetur adminiſtratio ſacramentorum, quae moram pati non poteſt, morientium, & infirmorum procuratio, aliaeque ſacrae functiones, ſi forte tempus officio recitando neceſſarium non relinquant, praeſertim ſi beneficii ratione, aut epiſcopo mandante functiones iſtae ſint obeundae. Vbi duo officia ſimul colliduntur, id obligat, quod maiori obligatione nititur. Quod ſi concionandi munus ex officio incumbat, meminerint eccleſiaſtici, quod oportet iſtud facere, & horarum recitationem non omittere. Et qui totum officium ex cauſſa impeditur recitare, quas poteſt horas recitare tenetur. V. Nat. Alexand. *theol. dogm. & mor. lib. II. de ordine cap. 8. art. 1. prop. 3.*

CA-

(q) *Nomine* breviarii *in re eccleſiaſtica venit liber, quo divinum officium ſingulis per annum diebus recitandum continetur in gratiam clericorum & monachorum compoſitus: Sed de illius nominis ratione non idem omnibus. Alardus Gazaeus & Leonardus Leſſius putant, breviarium inde dictum, quod contines omnes pſalmos, qui totius ſcripturae compendium ſunt: tum ſelecta quaeque complectitur ex utroque teſtamento, inſigniorem ſanctorum patrum doctrinam, praecipua ſanctorum geſta, hymnos, & orationes. Contra Cardinalis Bona* de divina pſalmodia cap. XVIII. §. 20. *docet, breviarium dici, quod in eo conciſe, & ſine muſicis notis ea omnia conſcripta ſint, quae in antiphonariis aliiſque chori libris magno charactere ad cantantium uſum comprehenduntur. Addit, breviarii nomen ad officii divini brevitatem referri poſſe; nam hodiernum breviarium, poſt Pium V. antiquioribus brevius eſt. Quidquid vero ſit de nominis ratione, ſemel compoſitum breviarium multas habuit vices, quas enarrare huius loci non eſt.*

CAPVT XIII.

De ſacramento poenitentiae, & primum de materia.

§. I. *Virtus poenitentiae.*
II. *Sacramentum poenitentiae quid, & quandò inſtitutum?*
III. *Poteſtas remittendi peccata Eccleſiae data generalis eſt.*
IV. *Sacramenti poenitentiae* quaſi materia:
V. *Quo ſenſu intelligitur.*
VI. *Dolor quid?*
VII. *Contritio.*
VIII. *Attritio.*
IX. *Confeſſio ſacramentalis.*
X. *Sufficit ſecreta confeſſio apud ſacerdotem facta.*
XI. Confeſſionis ſigillum.
XII. *Satiſfactio, quae etiam* poenitentia *dicitur, neceſſaria:*
XIII. *Eſt publica & occulta.*
XIV. *Poenitentiae publicae ſollemnitas.*
XV. *Poenitentium gradus.*
XVI. *Opera poenitentiae.*
XVII. Libri poenitentiales.
XVIII. *Publica poenitentia una erat.*
XIX. *Qui publicae poenitentiae non ſubiecti.*
XX. *Publica poenitentia primum in Oriente abrogata:*
XXI. *Inde etiam in Occidente deſueta.*
XXII. *Canonicae poenitentiae in Occidente deſuetae.*
XXIII. *Etiam hodie poenitentiae congruae & ſalutares eſſe debent.*

§. I. POenitentia propter Deum, in quem peccatum eſt, ſuſcepta, & virtus & ſacramentum apud chriſtianos eſt. Virtus poenitentia eſt, ſi homo ſe ad Deum convertit, peccata commiſſa deteſtatur, plangit, punit, & deinceps ſe non peccaturum ſerio proponit. Sic accepta poenitentia ad peccatorum veniam a Deo impetrandam omni tempore homini neceſſaria fuit. Trident. *ſeſ. XIV. cap.* 1.: etenim ſecundum divinae iuſtitiae oeconomiam Deus peccatori non parcit, niſi pravae voluntati renuntiet, & poenas peccato debitas ſponte ſubeat. Vt vero poenitentiae virtute peccata expientur & dimittantur, dolor malitiam peccatorum ſaltem aequare debet; morbis enim exſtirpandis maior, aut ſaltem par vis medicinae eſſe debet: idque ex lege naturae, quae veluti talionis poenam criminibus proponit.

§. II. Sed apud chriſtianos poenitentia eſt etiam ſacramentum, quo corde dolentibus, confeſſis, & poenas peccatis debitas luentibus peccata poſt baptiſmum admiſſa per ſacerdotis

ab-

abſolutionem remittuntur (a). Ergo ſacramentum poenitentiae virtutem poenitentiae continet, & porro habet peccatorum confeſſionem & ſacerdotis abſolutionem. Nempe Chriſtus abundans in miſericordia chriſtianis, qui poſt baptiſmum labuntur, alio ſacramento ſuccurrere voluit, ut facilius deperditam gratiam recuperarent: ardua enim prorſus eſt virtus poenitentiae, quae ad eluenda peccata ſufficiat: & quae auxilia in ſacramentis dantur, robuſtiora & perfectiora ſunt, quam quae ex opere operantis. Sacramentum vero poenitentiae Chriſtus praecipue inſtituit, quum alias promiſſam poſt reſurrectionem apoſtolis reapſe dedit remittendorum & retinendorum peccatorum poteſtatem. Ioan. *XX. v.* 21.

§. III. Poteſtas autem Eccleſiae, qua per poenitentiae ſacramentum peccata dimittuntur, generalis eſt; nec peccatum ullum licet invenire, cuius dimittendi poteſtatem Eccleſiae ſuae Chriſtus non fecerit, quae eſt catholica doctrina. Sane ſine ulla exceptione ligandi & ſolvendi poteſtatem apoſtolis ſuis Chriſtus demandavit, Ioan. *XX. v.* 23.: & reapſe apoſtoli etiam graviſſimis ſceleribus veniam indulſerunt, 1. *ad Cor. II.* 10., Clemens Alexandr. *ap. Euſeb. lib. III. cap.* 17. Errarunt itaque Montaniſtae & Novatiani, qui docebant, ad peccata graviora dimittenda nullum Eccleſiae ius eſſe (b). Et ſi

---

(a) *Pluribus nominibus ſacramentum poenitentiae appellatur: quae nomina deſumta ſunt vel ab una ex eius partibus, vel a ritu, quo adminiſtrabatur, vel ab effectu. Ita appellatur* confeſſionis *ſacramentum a peccatorum confeſſione, quae ſacerdoti facienda eſt*: manuum impoſitio *ab externa caerimonia, qua adminiſtrabatur: & ut ab aliis manuum impoſitionibus diſtingueretur, ſaepe dicitur* manuum impoſitio reconciliatoria. *Conc. Arauſic.* 1. can. 3. *Ab effectu dicitur* abſolutio, reconciliatio, communio, pax, *quia per poenitentiam fideles a peccatis ſoluti in pacem & eccleſiae communionem reſtituebantur*.

(b) *Quamvis omnium peccatorum dimittendorum poteſtate Eccleſia aucta ſit; tamen in plerisque Occidentalibus eccleſiis fortaſſe poſt ſeculi ſecundi medietatem invaluit, ut gravioribus criminibus pax & venia etiam in exitu denegaretur; idque etſi peccatorum admiſſorum reos poeniteret: quod Petavius, Sirmondus, Albaſpinaeus, aliique pluribus probant. Ea crimina praeſertim erant idolatria, homicidium, & adulterium, quibus eccleſias Romanam & Africanam etiam in fine abſolutionem denegaſſe Tertullianus* de pudic. cap. V. VI. IX. & ult. *teſtatur. Item ec-*

ſi peccato in Spiritum ſanctum nunquam venia concedatur Matth. *XXII. v.* 31. id fit, non quod Eccleſia remittendi poteſtate deſtituatur; ſed quia deficit in homine poenitentia, & recipiendae veniae apta conditio; peccatum enim in Spiritum ſanctum ex receptiore ſententia in perverſitate & obſtinatione animi in aliquo crimine uſque ad mortem conſiſtit, quo fit, ut in Spiritum ſanctum peccantes impoenitentes moriantur. Bingh. *orig. eccleſ. lib. XVI. cap.* 7. §. 3.

§. VI.

---

eleſia Hiſpanienſis negabat etiam in fine communionem, *ideſt a peccatis abſolutionem idololatris, lenonibus, puerorum ſtupratoribus, fratrum delatoribus, aliisque peccatoribus, qui uno crimine duo, aut plura ſcelera patrarent, aut unum grande crimen admitterent. Conc. Illiber.* cap. XII. LXXI. LXXIII. *V. Bingh.* orig. eccleſ. lib. XVIII. cap. 4. § 4. *Porro in exitu denegabatur venia iis, qui in quolibet peccato mortali conſenuerant, nec niſi in ſummis vitae anguſtiis poenitentiam petebant. Cyprian.* ep. LII. ad Antonian. *Carebant quoque venia, qui poſt actam publicam de criminibus poenitentiam iterum eadem vel alia grendia crimina admitterent. Ambroſ.* lib. II. de poenit. cap. 10. *Auguſt.* ep. LIV. ad Macedonium; *rei ultimo ſupplicio damnati; & epiſcopi, qui ambitione ducti ab una ad alteram eccleſiam tranſibant. Conc. Sardicen.* can. I. & II. *Negabat autem eccleſia veniam recenſitis peccatoribus non defectu poteſtatis, ſed ſeveritate diſciplinae, quo a Novatianis diſtabat. Sed lapſu temporis a veteri ſeveritate Eccleſia deſcivit, & omnibus peccatoribus pacem dedit.*

Plures theologi negant, eccleſias Occidentis in omnibus recenſitis criminibus pacem etiam in fine denegaſſe. Hinc aiunt, Tertullianum falſam diſciplinam eccleſiae Romanae adfinxiſſe: ut inde Montaniſtas, qui negabant, eſſe in Eccleſia peccatorum remittendorum poteſtatem, tueretur; communionem *vero in canonibus Illiberitanis euchariſtiam interpretantur. V. Nat. Alexand.* diſſ. VII. in ſec. 3. hiſt. eccleſ. *Sed facile non videtur admittendum, Tertullianum, hominem ſeverum falſam diſciplinam eccleſiae Romanae tribuiſſe; inde enim contra poteſtatem Eccleſiae in dimittendis peccatis argumentatur; nec veri ſpeciem habet, ex falſa hypotheſi catholicos adgredi voluiſſe. Porro* communio *in Illiberitanis canonibus abſolutio eſt, non euchariſtia: origine enim ſua ea vox fidelium ſocietatem denotat, ad quam fideles lapſi per abſolutionem reducebantur, quod Albaſpinaeus* obſer. lib. II. 8. *pluribus probat.*

§. IV. Quo autem per poenitentiae ſacramentum peccata dimittantur, neceſſe eſt, ut peccator doleat, confiteatur, & ſatisfacere proponat. Qui tres actus ſunt ſacramenti poenitentiae *quaſi materia*. Trident. *ſeſ. XIV. cap.* 3. Sed tres iſti actus non omnes eiuſdem neceſſitatis ſunt, ut ſinguli reapſe praeſtari debeant; etenim ſine contritione omnino venia non obtinetur: at confeſſio & ſatisfactio in neceſſitate deſiderio & voluntate ſuppleri poſſunt. V. Nat. Alexand. *theol. dogm. & mor. lib. II. de ſacramento poenitentiae cap. 4. art.* 1.

§. V. Non convenit inter theologos, quo ſenſu tres poenitentis actus, contritio, confeſſio & ſatisfactio ſacramenti poenitentiae *quaſi materia* ſint. Plerique poſt S. Thomam tenent, eos actus proprie ſic dictae materiae rationem habere, idque quia Ieſus Chriſtus poenitentiae virtuti vim ſacramenti attexuit: dici vero *quaſi materiam*, non quod verae materiae rationem non habeant, ſed quod eius generis materia non ſint, quae extrinſecus exhibetur. Contra Scotiſtae docent, ſacramenti poenitentiae eſſentiam in ſola abſolutione conſiſtere, & tres poenitentis actus eſſe poenitentiae partes, quatenus ſunt conditiones, ut illud peccata remittat, non quod ex illis intrinſecus, veluti ex aqua baptiſmus, conſtet. Et quia abſolutio potius forma, quam materia ſacramenti eſt; hinc Maldonatus docet, eam eſſe materiam, quatenus ritus eſt ſenſibus ſubiectus, formam vero, quatenus abſolutionem ſignificat. Neutra harum ſententiarum pertinet ad fidem, at receptior eſt Thomiſtarum ſententia, quae tamen in eo peccare videtur, quod quae ad ſacramenti effectum ſunt diſpoſitiones, eiuſdem elementum conſtituant (c).

§. VI.

(c) *Multi veteres ex ſchola theologi, in primis Alexander Halenſis, Guilielmus Pariſienſis epiſcopus, Vincentius Bellovacenſis, Marianus Victorius, aliique elementum, unde conficitur poenitentiae ſacramentum, manuum impoſitionem faciunt, cui verbum abſolutionis accedens ſacramentum conſtituit. Quae ſententia veri ſpecie commendatur. Conſtat quippe ex univerſa antiquitate abſolutionem per manuum impoſitionem datam fuiſſe*, Morin. de adminiſt. poenit. lib. VIII. cap. 15; *a quo ritu ſacramentum poenitentiae* manuum impoſitio, *& diſtinctionis cauſa* manuum impoſitio reconciliatoria *a patribus appellatur*. Conc. Arauſic. 1. can. 3. *Porro nihil alienum eſt a ſacramento poenitentiae, ut eius materia ſit manuum impoſitio; haec enim a Chriſto & apoſtolis ad patrationem miraculorum uſurpata eſt: & qui maior & divinior effectus, quam ut homines peccata dimittant? Quod vero*

idem

§. VI. Ex tribus poenitentis actibus, unde ſacramenti abſolutionis quaſi materia conſtat, primus dolor eſt, qui alias *contritio* dicitur. Eſt contritio animi dolor ac deteſtatio de peccato commiſſo cum propoſito non peccandi de cetero. Quoniam vero dolor eſt animi affectus, ac proinde internus actus, qui ſaepe in actiones externas erumpit; lacrymae & alia externa ſigna interioris doloris indices ſunt: at poteſt eſſe dolor etiam ſine lacrymis; immo in altis doloribus homines obitupeſcunt. Continet dolor non ſolum deteſtationem malae transactae vitae, ſed etiam novae vitae inſtituendae propoſitum: qui enim priorem vivendi rationem deteſtatur; neceſſario novam vitam deinceps inſtituendam proponit. Et quia dolor iſte impium ad iuſtitiam ducit, hinc debet eſſe ex argumentis ſupra naturam poſitis conceptus, hoc eſt, motu fidei, non rationibus naturalibus excitatus, ut ita peccatores vere ad Deum converſi dici poſſint.

§. VII. Contritio autem, ſive dolor, duplex eſt, perfecta nempe & imperfecta, quarum illa nomine generis *contritio*, iſta vero *attritio* dicitur. Perfecta contritio eſt dolor de peccato commiſſo ex amore Dei ſuper omnia conceptus & caritate perfectus, cum propoſito in poſterum non peccandi. Dolor autem iſte perfectus ſummae efficaciae eſt; voto enim ſacramenti inſtructus peccatorem Deo reconciliat, priuſquam ſacramentum ſuſcipiatur. Trident. *ſeſſ. XIV. cap.* 4. Hinc neceſſario poenitentiae ſacramento praemitti non debet; peccata enim dimittenda, non dimiſſa poenitentiae ſacramentum ſupponit. V. Druven. *de ſe ſacram. lib. IV. quaeſt.* 4. *cap.* 4.

§. VIII. Attritio eſt dolor & deteſtatio de peccato commiſſo vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennae & poenarum metu conceptus, qui ſi cum ſpe veniae voluntatem peccandi excludat, ad Dei gratiam in ſacramento poenitentiae impetrandam diſponit. Trident. *loc. cit.* Et quia ſpes veniae attritioni ineſſe debet, etiam caritatis & amoris erga Deum actu, ſaltem inchoato, debet eſſe inſtructa & excitata: erranque profecto quotquot docent, dolorem ex mero gehennae metu

---

idem ritus etiam confirmationi & ſacris ordinationibus convenit; id nihil obturbat; nam verbum elemento accedens ritum manuum imponendarum ad proprium effectum determinat. Verum ſententia iſta inter ſcholaſticos non adeo multos patronos invenit; at Eccleſia in ſolvendis peccatis etiam in nova diſciplina manus elevationem uſurpat.

tu ſine Dei amore conceptum in ſacramento ad hominis iuſtificationem prodeſſe. Sane qui propter meras poenas dolent, peccatis adhuc haerent, tantumque non peccant, quod poenas timent: *ſit ſpes fallendi, miſcebis ſacra profanis*: hinc ad Deum converſi non ſunt, nec eis poenitentiae ſacramentum prodeſt. V. Drouven. *loc. cit.*

§. IX. Alter poenitentis actus, qui quaſi materiae ſacramenti poenitentiae pars cenſetur, confeſſio eſt, qua omnia & ſingula peccata mortalia, quorum memoria ex diligenti praemeditatione occurrit, & adiuncta, quae peccati ſpeciem mutant, ad ſacerdotem deferri debent ex inſtitutione & mandato Chriſti. Trident. *ſeſ. XIV. cap.* 5. (*d*). Et certe errant recentiores haeretici, qui docent, doctrinam de neceſſitate confeſſionis demum ab Innocentio III. in ſynodo Lateranenſi excogitatam & inductam fuiſſe.

§. X. Vt legitima & recta ſit ſacramentalis confeſſio, debent ſponte & diſtincte aperiri mortalia omnia peccata, & quidem ad veniam obtinendam. Sufficit vero ſi confeſſio clam & ad aures ſolius ſacerdotis fiat; nec enim exſtat ullum divinum praeceptum, quo fideles adigantur ad ſua peccata palam aperienda. Trident. *loc. cit.* (*e*). Tantum poſtulat divinum prae-

---

(d) *In ſcripturis aperte proditum non eſt, confeſſionem a Chriſto inſtitutam, quod S. Thomas* ſuppl. quaeſt. VI. art. 6. *adgnoſcit: at ſponte ſua ex auctoritate clavium Eccleſiae conceſſa deſcendit. Et qui alias retinere & remittere peccata poſſent ſacerdotes? iudices incognita cauſſa qui iudicabunt? Deinde, niſi peccata aperiantur, apta remedia iis non poſſunt adhiberi, quod pertinet ad ligandi & ſolvendi poteſtatem. His accedunt veteres patres, qui paſſim docent, ſacerdotibus peccata eſſe aperienda. V. Nat. Alexand.* diſſ. XIV. in ſec. 13. & 14. hiſt. eccleſ.

(e) *In veteri diſciplina & apud Graecos & Latinos ſollemne fuit, peccata etiam occulta palam confiteri. Morin.* de adminiſt. poenit. lib. II. cap. 9. & ſeq. *Non omnia vero peccata vulgari ſolebant, ſed tantum ea, quae in utilitatem eccleſiae cedebant, nec periculum aliquod peccatori ingerebant. Hinc prius peccata omnia ſacerdoti aperiebantur, qui pro prudentia ſua, quae evulganda erant, indicabat. Origen.* hom. II. in pſalm. 37. *Stetit hic mos in Oriente uſque ad Nectarium, qui Conſtantinopoli poenitentiarium, publicam confeſſionem & publicam poenitentiam abrogavit. Socrat.* lib. V. cap. 19.: *quod exemplum ceterae per Orientem eccleſiae imitatae ſunt. Sed in Occidente una cum* pu-

praeceptum, ut pro publicis peccatis publica poenitentia agatur, quo publicae offenſioni ſatisfiat. Ceterum ſi quis ad maiorem ſuorum ſcelerum vindictam & humilitatem, & aliorum exemplum velit publicam confeſſionem edere, is laude dignus eſt, & tanta humilitas praemio non carebit.

§. XI. Peccata & reliqua omnia in ordine ad ſacramentalem confeſſionem manifeſtata ſancto ſecreto ſubiecta ſunt; nec ea verbis, aut ſignis prodere fas eſt, idque iure divino. Atque hoc eſt *ſigillum confeſſionis*, quod ſervare debent nedum ſacerdotes, verum etiam omnes, qui peccata in ordine ad confeſſionem audierunt, quamvis maior ſit ſacerdotum, quam aliorum obligatio. Immo nec ſcientia peccatorum in confeſſione habita uti poſſint ſuperiores ad externum eccleſiae regimen, cavendum enim omnino eſt, ne confeſſio aliquo modo odioſa reddatur. V. Drouven. *de re ſacram. lib. VI. q. 5. cap. 3.* Tantum habita confitentium venia de auditis in confeſſione ſacerdotibus loqui fas eſt. Quod ſi contra ſilentii fidem peccent, ſacrilegii rei ſunt, & depoſiti officio ſuo in arctum monaſterium ad perpetuam poenitentiam includuntur, *cap. 12. ex. de poenitentiis & remiſſionibus*.

§. XII. Poſtremus poenitentis actus *ſatisfactio* eſt, quae alio nomine etiam *poenitentia*, ſed ſtricto ſenſu, dicitur; nam alias poenitentia etiam dolorem & ſententiae mutationem continet. Veniunt ſatisfactionis nomine opera laborioſa & dura, quae a ſacerdote impoſita peccatores ſponte ſubeunt, ad peccatorum ſuorum vindictam & iniuriam Deo illatam expiandam. Nempe ſacramento poenitentiae peccatorum culpa remittitur, ſed non omnis poena, quae tantum in temporariam mutatur: qua in re diſtat poenitentia a baptiſmo, ubi culpa & debitae poenae condonantur. Itaque ad peccatorum poſt baptiſmum admiſſorum omnimodam expiationem neceſſaria poenitentia ex divina ordinatione requiritur, Triden. *ſeſ. XIV. cap. 8.*: quo factum ut patres poenitentiam *laborioſum baptiſmum* dixerint. V. Iuenin. *de ſacram. diſſ. VI. q. 6. cap. 1.*

§. XIII. Eſt autem poenitentia aut publica, aut occulta, quarum illa palam & coram eccleſia, iſta clam peragitur. Mortalia peccata palam admiſſa publica poenitentia eſſe expianda, conſtans ſemper fuit Eccleſiae doctrina, ut ita publicae offenſioni ſatisfiat. Sed pro peccatis mortalibus occultis ab antiqua di-

---

publica occultorum criminum poenitentia deſit conſuetudo quaedam occulta crimina palam aperiendi.

diſtat nova diſciplina. Sane olim etiam pro criminibus occultis, ſaltem gravioribus, publica imponebatur poenitentia. Morin. *de adminiſtr. poenit. lib. V. cap.* 2. *&* 4. (*f*).

§. XIV. Publica poenitentia nullis certis definitis ſpatiis & ſolemnibus initio peracta eſt; ſed poſt ſchiſma Novatianum, quod medio ferme ſeculo tertio erupit, ſollemnitas & ſpatia poenitentiae inducta ſunt, ut ita vel externis ritibus Eccleſia occurreret Novatianis, qui negabant eſſe in Eccleſia ad peccata graviora dimittenda poteſtatem. Sollemnitas & ars agendae poenitentiae praeſertim in poenitentium ſtationibus ſive claſſibus poſita erat. Stationes iſtae quatuor erant, per quas tributi poenitentes dicebantur *προσκλαιοντες ακροωμενοι, ὑποπιπτοντες* & *συνιςαμενοι*, *flentes*, *audientes*, *ſubſtrati*, & *conſiſtentes*. V. Morin. *de adminiſtr. poenit. lib. VI. cap.* 1. *& ſeqq.* & Bingh. *orig. eccleſ. lib. XVIII. cap.* 1. Fuerunt hae ſtationes apud Orientales quarto ſeculo ſollemnes, easque in ſuis canonibus Gregorius Thaumaturgus primus uſurpat; ſeu in eccleſia Occidentali praeſertim fletus & auditio non adeo frequentes fuerunt. Morin. *loc. cit. cap.* 4.

§. XV. Flentes pro foribus eccleſiae ſtabant; ubi lacrymis ſibi imponi poenitentiam exorabant: atque ideo fletus potius praeambulum ad poenitentiam, quam vera poenitentia erat. Audientes eccleſiae narthecem ingreſſi, divinam ſcripturam & ſermonem audiebant, quibus finitis cum reliquis audientibus ſive ethnicis ſive catechumenis eccleſia exibant. Quod audientes graviter peccaſſent, videbantur rudimenta fidei vix didiciſſe, & hinc ad ea iterum audienda mittebantur: quod profecto maximum erat opprobrium. Subſtrati in eccleſiam uſque ad ambonem ingrediebantur, ubi poſt eiectos audientes in genua provoluti manus impoſitionem ſub certis precibus ab epiſcopo accipiebant, inde etiam eccleſia exibant: interim vero duris & labo- rio-

(*f*) *Intererat vero inter publicam publicorum & publicam occultorum criminum poenitentiam: illa enim palam ab epiſcopo, haec vero clam & etiam a presbytero imponebatur: rei quoque publicorum criminum cenſuris cogebantur ad poenitentiam, non vero occulti peccatores, quibus clam tantum negabatur pax, ſi agere poenitentiam detrectarent: & demum publici peccatores palam & a ſolo epiſcopo pacem accipiebant, niſi aut epiſcopus iuberet, aut in eius abſentia urgeret neceſſitas; occulti vero peccatores clam etiam a presbytero poterant reconciliari. Morin.* c adminiſt. poenit. lib. V. cap. 16.

rioſis operibus ſe exercebant. Conſiſtentes demum cum fidelibus in eccleſia conſiſtebant & precabantur, ſed in Chriſti corpore non communicabant: idque erat *ſine oblatione cum populo in precibus communicare*. Conc. Nicaen. *can. XI.*, Ancyr. *can. IV.*

§. XVI. Poenitentia Eccleſiae auctoritate imponebatur (*g*), eaque ſuſcepta praeſertim tempore *ſubſtrationis* opera poenalia poenitentes tolerabant. Etenim haec ſtatio proprie erat poenitentialis, aliae potius ad poenitentiam praeparabant: quo factum eſt, ut ſubſtrati ſine alio addito *poenitentes* a veteribus dicerentur. Conc. Laodic. *can. XIX.* Ergo continuis ieiuniis corpus macerabant: eleemosynas erogabant: diebus dominicis & feſtis & integra pentecoſte, quibus ceteri fideles ſtantes orabant, flexis genibus preces fundebant, & quod maxime in eccleſiis Africanis ſollemne erat, mortuos efferebant & ſepeliebant. V. Bingh. *orig. eccleſ. lib. XVIII. cap.* 2. Abſtinebant quoque balneis, conviviis, & ipſo matrimonii uſu, nec novas nuptias contrahere poterant (*h*). Voluptates enim a balneis, & conviviis, & nuptiis derivatae non bene cum poenitentia conveniebant (*i*).

§. XVII.

(g) *Peccatores accipiebant poenitentiam cinere adſperſi & operti cilicio: & ſi mares eſſent, capillos inaequaliter tondebant aut capita radebant: feminae vero vel velum poenitentiae ſumebant, vel crines tondebant, vel illos per humeros ſpargebant & confundebant: quae moeroris ſigna erant. Cilicium erat veſtis aſpera ex pilis animantium contexta, qua totum corpus operiebatur. Ambroſ.* ad virgin. lapſam cap. VIII.

(h) *Porro in Latina eccleſia quarto ſeculo & deinceps poenitentes militiam & ſecularia negotia, quae peccatis erant occaſioni, veluti mercaturam, forenſes cauſſas, officia publica deponebant. Morin.* de adminiſt. poenit. lib. V. cap. 18. ſeq. *Quin eo ſeveritatis evaſit in Occidente poenitentia, ut etiam poſt datam pacem ad ſecularia negotia & matrimonii iam contracti uſum amplius redire non liceret, nec reliquo vitae tempore novas nuptias contrahere. Siric. Papa* ep. ad Himerium Tarrac. cap. V., *Leo M.* ep. XCII. ad Ruſtic. Narbon. edit. Queſn.

(i) *Vnius poenitentiae publicae apparatus, ſive ritus externi, item luctus & dolor* exomologeſis *nomine a patribus Graecis & Latinis dictus eſt. Tertul.* de poenit. cap. IX. *V. Albaſpin.* lib. II. obſer. 26. Exomologeſis *proprie eſt confeſſio: & quia peccata ſua confitentes, ea ſacco & cilicio induti plangere & de-*

te-

§. XVII. Iam opera poenalia in poenitentiam impoſita congrua & ſalutaria eſſe debent, hoc eſt criminum gravitati reſpondentia, & in poenitentium ſalutem & medicinam directa: & porro in longum continuanda ſunt; nec enim momento temporis curantur animae infirmitates. Hinc ſumma fuit veterum patrum cura, ut propria remedia & iuſta poenitendi tempora ſingulis criminibus tribuerunt. Tractabant ea de re in conciliis, in quibus plures canones conditi ſunt: conſulebantur quoque primarum ſedium epiſcopi, & qui ſcientia & probitate ſupra alios eminebant: & conſulti epiſcopi canonicas epiſtolas dabant, quae poenitentias & poenitendi tempus praeſcriberent. Atque ex his ſynodorum & patrum regulis, quae labentibus annis numero creverunt, collecti ſunt *libri poenitentiales*, qui canones de re poenitentiali continebant. Latis vero canonibus poenitentialibus ex eorum auctoritate, non pro arbitrio ſacerdotum poenitentiae imponebantur. Hinc dum epiſcopi synodum celebrabant, inter alia presbyteros admonebant, ut *non ex corde, ſed ſicut in poenitentiali ſcriptum eſt*, poenitentias imponerent, apud Reginon. *lib. I. cap.* 98.

§. XVIII. Publica poenitentia una erat, & ſive propter publica, ſive propter privata ſcelera ſemel peracta, iterum eidem in eadem, vel alia ſcelera relapſo non dabatur. Nat. Alexand. *diſſ. X. hiſt. eccleſ. ſec.* 3. Tantae ſeveritatis cauſſa videtur fuiſſe, *ne chriſtiani luſiſſe de dominica communione videantur*, ut patres Illiberitani *can. III.* loquuntur, ſeu *ne medicina vilis minus utilis eſſet aegrotis* ut Auguſtinus *ep. LIV. ad Macedon.* habet. Qui autem ſecundam non accipiebant poenitentiam, abundantia doloris tantùn a Deo, non ab Eccleſiâ ſperare veniam poterant: quod Peavius *in Epiphan. haer. LIII.* docet. In Oriente ſub Nectario, qui publicam poenitentiam abrogavit, unius poenitentiae diſciplina deſiit; in Occidente vero ſenſim deſuevit, tantumque deinceps obtinuit, ut ſic dicta *ſollemnis* poenitentia ſemel daretur (*k*).

§. XIX.

---

teſtari, & in humilem ſatum ſe deiicere ſolebant: hinc univerſa poenitentiae actio eo nomine dicta eſt. Interim amplior haec notio uſu ſcriptorum reſtringi ſolet, & exomologeſis vel ipſum confeſſionem, vel aliud poenitentis actum denotat.

(k) *Publica poenitentia ſcholaſticis alia* publica *eſt ſtricte ſic dicta, alia* ſollemnis. *Publica ſine ulla ſollemnitate palam peragitur: ſollemnis ob enormia crimina ab epiſcopo die cinerum ex forma ſynodi Agathenſis imponitur*, can. 64. D. 50., *& porro*

§. XIX. Non omnes etſi graviorum criminum rei, publicam poenitentiam ſubibant; multi enim crimina ſua privatis poenitentiis expiabant, quales iuvenes *propter aetatis fragilitatem*, conc. Agath. 1. *can.* 15.; mulieres adulterae, quod facile proderentur, iiſque poenitentia mortis cauſſa eſſe poſſet, Baſil. *ad Ampiloch. can. XXIV.*; & coniugati, niſi ex coniugis conſenſu. In primis vero maiores clerici publicae poenitentiae non ſubdebantur. Conc. Charthag. V. *can.* 2.; Siric. *epiſt. ad Himerium Tarrac. cap. XIV.* In tanta humilitate, qua agebatur publica poenitentia, praeſertim poſt ſtationes inductas, indignum fortaſſe viſum eſt, maiores clericos poenitere. Ergo propter crimina ab officio ſuo deiecti, clam in monaſterio crimina ſua deflebant, niſi ſponte publicam poenitentiam elegiſſent. Conc. Arauſic. 1. *can.* 4. Ceterum clerici minores, non ſecus ac laici, publicae poenitentiae addicebantur. V. Iuenin. *de ſacram. VI. q. 6. cap.* 8. *art.* 1.

§. XX. Poenitentialis diſciplina per antiquos patres ſtatuta lapſu temporis in utraque eccleſia ferme omnino mutata eſt. Et in Orientali quidem eccleſia quarto exeunte ſeculo ſub Nectario patriarcha Conſtantinopolitano occaſione cuiuſdam matronae, quae dum agebat poenitentiam, a diacono in eccleſia conſtuprata eſt, poenitentiarius confeſſionibus & poenitentiae praepoſitus, publica quorumdam occultorum criminum confeſſio, & publica poenitentia non minus pro occultis, quam pro publicis criminibus omnino ſublata ſunt. Socrat. *lib. V. cap.* 19. Sozom. *lib. VII. cap.* 26. Hinc brev per Orientem poenitentiarum diſciplina mutata eſt, & poenitentium ſtationes praeter conſiſtentiam abolitae, ſed non ſimul abrogatae privata confeſſio & canonicae peccatorum poenitentiae; etenim deinceps Graeci vel ſecundum canones, vel ſecundum poenitentiales libros ſemper impoſuerunt poenitentias: tantum quod publicum erat, occultum evaſit. V. Morin. *de adminiſtr. poenit. lib. VI. cap.* 22. *ſeq.*

§. XXI. Sed quod ſpectat ad Latinam eccleſiam, in ea diu-

tius

---

ra haec habet attributa: clericis non datur, iterari non poteſt, laicus ea functus a canone eſt alienus, ea impleta matrimonium contrahi non poteſt, militia deſerenda, & negotiis ſecularibus amplius non vacandum. Nata eſt haec partitio ex ignorantia antiquitatis. Nempe deſuetis publicae poenitentiae ſollemnibus & conditionibus, ſcholaſtici ſollemni poenitentiae dederunt, quae in veteri diſciplina publicae conveniebant.

tius ſtetit invariata poenitentiarum diſciplina, tandem ſeculo ſeptimo invaluit, ut publica crimina publicis, occulta vero occultis poenitentiis, ſed ex canonum regulis, expiarentur; cui innovationi Graecorum diſciplina praecipuam cauſſam praebuit. Nempe Theodorus monachus Graecus Romam venit, & a Vitaliano papa anno ıↃCLXXIII. epiſcopus Cantuarienſis creatus eſt. In Anglia vero conſtitutus Theodorus ex moribus praeſertim Graecorum poenitentialem librum compoſuit, in quo publicis peccatis publicam, occultis vero occultam imponebat poenitentiam, omiſſis manuum impoſitionibus, & ſtationibus poenitentiarum. Statim hi mores per Angliam & per univerſum Occidentem recepti ſunt. Ita invaluit in Occidente regula: *de peccatis occultis occulte, de publicis publice poenitendum*, capit. reg. Franc. *lib. V. cap.* 52., *cap.* 1. *ex. de poenitentiis & remiſſionibus*.

§. XXII. Recepta hac doctrina, nihil quidquam deminutum de canonicis poenitentiis (*l*), tantumque poenitentia, quae antea palam fiebat, evaſit occulta; at ſeculo decimo ſecundo & ſequentibus canonicae poenitentiae apud Latinos ſenſim defierunt, idque ex pluribus cauſſis. Principio iamdiu receptae erant poenitentiarum redemtiones, quibus canonicae poenae cum certis precibus, corporis flagellis, praeſertim vero cum pecunia & agris, quos eccleſiis poenitentes offerebant, commutabantur: qua de re plura habet Muratorius *diſſ. LXVIII. antiq. Italic.* Porro commutatae ſunt poenitentiae cum aliquo laborioſo, aut pio opere, quod in evidentem, aut apparentem Eccleſiae utilitatem cederet: qualia opera cenſebantur arma capere contra infideles & haereticos, praeſertim in Hieroſolymitana expeditione, pecuniae erogatio in eccleſias aedificandas, aut

(*l*) *Immo potius ſeveriores evaſerunt; neſcio enim qua ratione creditum eſt, ſingulis eiuſdem ſpeciei peccatis poenitentiam in canonibus praeſcriptam deberi: atque ideo ſi ponas, uni adulterio decem annorum poenitentiam canones tribuiſſe, pro decem adulteriis centum annos poenitere oportebat. Petr. Damian.* de perfect. monach. cap. VI. *Quod & canones ridiculos & poenitentiam impoſſibilem faciebant. Fleuryus* diſc. III. in hiſt. eccleſ. n. 16. *Inventa item genera publicarum poenitentiarum antiquis ignota & indoli poenitentiae parum conformia, qualia circulus ferreus, quo per plures annos membra corporis arctiſſime conſtringi ſolebant, virgae & cruenta flagella, quibus peccatores corpus dilacerabant, incertae & vagae peregrinationes.*

aut reparandas, ad pontes conſtruendos, & itinera munienda. Ex his cauſſis longo temporis ſpatio canonicae poenitentiae intermiſſae ſunt: nec inde, finitis ſacris expeditionibus, facile fuit eas reſtituere, maxime quando mendicantes coeperant poenitentiam adminiſtrare; hi enim miſſi tranſeuntes erant, atque ideo diu poenitentium vitam & converſationem non poterant obſervare. Fleuryus *diſc. VI. in hiſt. eccleſ. n.* 11.

§. XXIII. Deſuetis apud Latinos canonibus poenitentialibus, poenitentiae ſacerdotis tamquam boni viri arbitrio imponi coeperunt: at etiam in nova diſciplina poenitentiae congruae & ſalutares eſſe debent. Sunt poenitentiae opera laborioſa & dura, quibus iniuria Deo illata expiatur, & animi morbi & adfectiones curantur; quae poenitentiarum natura una eſt & immutabilis, tantumque ritus exteriores mutari poſſunt. Et recte docent Tridentini patres *ſeſ. XIV. de poenitentia cap.* 8. debere ſacerdotes *ſalutares & congruas ſatisfactiones iniungere*, quae ſint tam in vitae novae cuſtodiam, quam ad peccatorum caſtigationem. Hinc eo ſenſu arbitrariae ſunt hodie poenitentiae, quod non debeant ad amuſſim ex canonibus imponi, non quod a mero ſacerdotis arbitrio dependeant. Vt vero officio ſuo recte fungantur poenitentiae miniſtri, ſcire debent canones poenitentiales; inde enim & peccatorum gravitatem & congruas poenitentias dignoſcent.

CAPUT XIV.

De indulgentiis.

§. I. *Indulgentiae quid? Earum ſpecies.*
II. *Miniſtri Indulgentiarum.*
III. & ſeq. *Cauſſae indulgentiarum concedendarum.*
V. Quaeſtores eleemosynarii.
VI. *De Eccleſiae theſauro.*
VII. *Caute concedendae indulgentiae: ſine dolore non proſunt.*

§. I. NOmine *indulgentiae*, quae alias *donatio*, *remiſſio*, & *humanitas* dicitur, ubi de poenitentiis agitur, venit remiſſio poenarum temporalium, quas poenitentes in ſuorum criminum expiationem ſubire debent, facta Eccleſiae auctoritate. Itaque non peccata ipſa indulgentiae remittunt, (hoc enim proprium eſt abſolutionis) ſed potius poenas temporarias, in quas aeternae vi ſacramenti commutantur. Iure divino Eccleſia habet indulgentiarum concedendarum poteſtatem, quas

quae in iure ligandi & ſolvendi continetur, idque dogma fidei eſt. Trident. *ſeſ. XXI.* in *decreto de indulgentiis*. Duplicis vero generis eſt indulgentia, plenaria nempe, & partialis, prout vel integra poenitentia, vel eius pars relaxatur.

§. II. Miniſtri, qui concedunt indulgentias, iure ordinario epiſcopi ſunt, quibus ligandi & ſolvendi poteſtatem Chriſtus directis verbis demandavit. V. Iuenin. *de ſacram. diſſ. XIII. q. 3. cap. 1.* Et quamvis ſacramenti poenitentiae adminiſtratio etiam meris presbyteris concedatur; tamen non conſuevit Eccleſia etiam poenarum remittendarum poteſtatem presbyteris facere: idque fortaſſe ne rigor eccleſiaſticae diſciplinae minueretur. Tantum presbyteri, immo inferiores clerici ex ſpeciali delegatione indulgentias elargiantur; hodie enim earum conceſſio exterioris fori eſſe reputantur. Concedunt epiſcopi in ſuis paroeciis ex nova diſciplina tantum partiales indulgentias, ſummus vero pontifex etiam plenariam.

§. III. Vt vero rite indulgentiae concedantur, regulae ab Eccleſia praeſcriptae ſervandae ſunt: nec enim pro arbitrio ſacris miniſtris hunc ſpiritualem theſaurum adminiſtrare licet. Et praecipua quidem cauſſa indulgentiarum eſt abundantia doloris, qua ipſi peccatores adficiuntur; apud Deum enim multum valet cordis contritio etiam ad poenarum remiſſionem. Chryſoſt. *hom. XIV. in 2. ad Cor.* Hinc antiquae regulae permittunt epiſcopis, ut pro dolore, lacrymis, & poenitentium tolerantia vel indulgentiam faciant, vel tempus adiiciant. Conc. Nicaen. *can. XII.*, Ancyr. *can. V.* Quae auctoritas tanta erat, ut ſi ſincera & abundans eſſet contritio, epiſcopi poſſent poenitentes ab audientibus ad conſiſtentes transferre. V. Morin. *de adminiſtr. poenit. lib. VI. cap. 19.*

§. IV. Praeterea ex antiquae diſciplinae regulis legitimae cauſſae ad concedendas indulgentias erant libelli martyrum (a), im-

(a) *Tempore perſecutionis conſueverunt confeſſores in cuſtodia detenti libellos dare ad epiſcopos, eoſque enixe deprecari, ut quibuſdam lapſis poenitentiam eiuſve partem remitterent, & pacem darent. V. Morin.* de adminiſt. poenitentiae lib. IX. cap. 26. *Magna erant apud Deum martyrum merita, ipſique etiam pro iis, quos libellis commendabant, preces ad Deum fundebant. Hinc epiſcopi eorum libellis multum tribuebant, & indulgentias dabant, praeſertim ſi commendati venia digni eſſent. Errarunt vero nonnulli martyres, qui libellis ſuis ſe dediſſe pacem profitebantur, non ut epiſcopi darent, rogabant. Cyprian.* epiſt. XXIII.

 Vn-

imminens in chriſtianos perſecutio, & reditus haereticorum ad Eccleſiam. Sed poſt ſeculum decimum novae indulgentiarum cauſſae receptae ſunt, quales viſitationes certarum eccleſiarum & altarium, (qua de cauſſa conceſſae indulgentiae *ſtationariae* dicuntur (*b*)) militia contra ethnicos, aut haereticos ſuſcepta, pecuniae erogationes ad eccleſias & noſocomia aedificanda, item ad pontium & itinerum conſtructionem, aut refectionem. Semel inductae hae indulgentiarum ſpecies ex genio ſeculi evaſerunt frequentiſſimae, quamvis vix eſt, ut cum ſincera poenitentia componi poſſint, ſi ex his cauſſis petentes indulgentias, vera poenitentia deſtituantur.

§. V. Inductis propter eccleſiarum, hoſpitalium, viarum, pontium aedificationem & reparationem indulgentiis & eleemoſynariis, ſimul *quaeſtores eleemoſynarii*, ut vocabantur, inſtituti ſunt, qui indulgentias praedicarent, foverent, & poenitentium oblationes, & eleemoſynas colligerent. Non alienum a ratione erat ad lucrandas indulgentias praedicari poenitentiam: at quaeſtores tanto munere ſaepe abuſi ſunt, & potius ſua & mittentium negotia, quam animarum ſalutem procurabant, vota, peccata graviſſima, & ipſam beatam vitam commercio exponentes. *Clement. .. de poenitentiis & remiſſionib.* Quis neſcit, haereſim Lutheranam ex quaeſtorum nundinationibus originem habuiſſe? Sed tandem Tridentini patres eleemoſynarios quaeſtores ſuſtulerunt, & indulgentias ab epiſcopis cum duobus canonicis adnuntiari voluerunt, eleemoſynas vero nulla mercede colligi. Trident. *ſeſ. XXI. de ref. cap.* 9.

§. VI. Tot novae indulgentiae fundamento aliquo niti debebant: ea enim aetate, qua maxime invaluerant indulgentiae eleemoſynariae, theologis ſcholaſticis occurrebat illud veterum patrum dictum, *aut Deus punit, aut homo*: quod cum indulgentiis ob ſolas eleemoſynas, aut ob leves labores datis non bene conveniebat. Varia commenti ſunt ſcholaſtici ad hunc nodum extricandum, ſed tandem ad Eccleſiae theſaurum confugerunt, quo largitatem indulgentiarum inaedificarent; quae ſen-

Valebant martyrum libelli ſedata iam perſecutione, & poſt ipſorum mortem. V. Albaſpin. lib. I. obſer. 20. *Sed haec indulgentiarum ſpecies cum ipſis martyribus deſiit.*

(b) *Inter indulgentias ſtationarias celebris & omnium pleniſſima illa eſt, quae* Iubilaei *nomen praefert, quod demum aetate Bonifacii* VIII. *inſtitutum creditur. V. Eſpen.* par. II. I. tit. 7. cap. 5.

ſententia inde a Clemente IV. *in extravag. 2. de poenit. & remiſſionib. inter communes*, & Leone X. probata inter eccleſiaſticas doctrinas convaluit. Semper fuit in Eccleſia theſaurus, qui ex meritis Chriſti in hominum redemptionem abundanter redundant; at ante ſeculum decimum ſecundum vix ſcriptor invenitur, qui vim indulgentiarum ex theſauro Eccleſiae metiatur, niſi eo trahantur indulgentiae propter martyrum libellos olim conceſſae. Conſtat vero theſaurus iſte Eccleſiae inexhauſtus ex Chriſti meritis, eique B. Virginis omniumque ſanctorum merita praeſtant adminiculum, *cit. extravag.*

§. VII. Ceterum in concedendis indulgentiis ſumma moderatione uti debent Eccleſiae praepoſiti; effuſa enim liberalitas enervat poenitentiam, & ad peccandum invitat. Habere debent ob oculos exempla veterum patrum, qui pro quantitate doloris & abundantia lacrymarum indulgentias concedebant. Trident. *ſeſ. XXV. in decr. de indulgentiis*. Quaecumque vero cauſſa ad lucrandas indulgentias proponatur, certi iuris eſt, etiam in nova diſciplina non ſimplici operarum iniunctarum executione chriſtianos indulgentias lucrari, ſed requiri veram poenitentiam & contritionis abundantiam: quod boni theologi docent.

CAPUT XV.

De forma & effectu ſacramenti poenitentiae.

§. I. *Abſolutio quando data.*
II. *Eius formula.*
III. *Sacramenti poenitentiae effectus.*

§. I. FOrma ſacramenti poenitentiae ſunt verba, quibus miniſterio presbyterorum peccata dimittuntur. In veteri diſciplina emenſis ferme poenitentiae ſive publicae, ſive occultae ſpatiis peccatores pacem accipiebant: quouſque enim in tribus primis poenitentiae ſtationibus perſiſtebant, cum Eccleſia nec in precibus communicabant; quod indicat, eos a peccatis abſolutos non fuiſſe. V. Morin. *de adminiſtr. poenitentiae lib. IX. cap. 3. & 17.* (a) Sed mutata iamdiu eſt haec diſci-

(a) *Dabatur in veteri diſciplina abſolutio ſacramentalis, ubi poenitentes a ſubſtratis ad conſiſtentes tranſibant. Morin.* de ad mi-

ſciplina, & in utraque eccleſia poſt peccatorum confeſſionem, & indictam, ſed non impletam poenitentiam, datur abſolutio (b). Antiqui mores indoli poenitentiae conformiores erant; at nullum extſtabat divinum praeceptum, quo edicebatur, peccatores poſt impleta poenalia opera abſolvi debere. Et profecto non recte rigidiores quidam theologi uſum, qui abſolutionem ſatisfactioni praemittit, veluti evangelio contrarium & abuſionem traducunt: quam doctrinam Alexander VIII. merito proſcripſit. Verum ubi ſacerdotes minus probatos peccatores animadvertunt, debent differre abſolutionem, quouſque de vera poenitentia conſtet.

§. II. Formula autem abſolutionis in veteri diſciplina non directa, ſed precativa fuit, qua ſacerdotes Deum, ſive Chriſtum, ut peccata dimitteret, rogabant: quod fuſe docet Morinus *de adminiſtr. poenitentiae lib. VIII. cap.* 8. *& ſeqq.* Graeci aliique Orientales adhuc per preces peccata dimittunt; ſed apud Latinos a tempore S. Thomae formula abſolutionis directa facta eſt, hiſce verbis comprehenſa, *ego te abſolvo a peccatis tuis in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti* (c). Et hac

miniſtr. poenitentiae lib. VI. cap. 21. *Verum ſi iuſta & gravis ſubeſſet cauſſa, veluti ſi poenitenti mortis periculum immineret, aut ſi perſecutio proxima videretur, aut ſi ex dilata pace aliquod Eccleſiae incommodum inſtaret, etiam ante expletam poenitentiam publici peccatores reconciliari ſolebant. V. Nat. Alexand.* diff. IX. in 3. ſec. *Quin in privatis poenitentiis ob cauſſas non admodum graves ſtatim poſt confeſſionem, aut paulo poſt, nondum impleta poenitentia, abſolutio data eſt. V. Morin.* lib. IX. cap. 27. *Quod ſi inſtante mortis periculo ante impletam poenitentiam pax data eſſet, & inde infirmi convaleſcerent, iterum poenitentiae ſubdebantur. Conc. Carthag.* IV. can. 78. *Arauſic.* I. can. 3.

(b) *Diſtat vero Graecos inter & Latinos: nam hi ſtatim poſt abſolutionem admittunt ad euchariſtiam, illi ſpeciem antiquae conſiſtentiae adhuc obſervant, in qua abſoluti a peccatis longo tempore ad impoſitas poenas implendas detinentur, & demum nova veluti abſolutione, qua a poenitentiis ſolvunt, ad euchariſtiam admittunt. V. Chardon.* in hiſtor. poenitentiae ſect. III. part. 3. cap. 8.

(c) *Pleriique ex ſchola magiſtri initio ſeculi decimi tertii docebant tantum vere contritos abſolvi debere, ideoque vi contritionis peccata iam dimiſſa eſſe. Hinc minus placuit formula pre-*

hac recepta formula inde Tridentini patres *ſeſ. XIV. de poenitentia cap.* 3. docuerunt, preces ad vim abſolutionis non pertinere, & formam, in qua vis ſacramenti praecipue poſita eſt, illis verbis, *ego te abſolvo &c.* contineri. Sic mutata formula abſolutionis, theologi multi docuerunt, per preces datam pacem non valere.

§. III. Effectus ſacramenti poenitentiae eſt remiſſio peccatorum & gratiae ſanctificantis in animam effuſio, qua peccatores in filiorum Dei adoptionem reſtituuntur. Vt vero per abſolutionem gratia ſanctificans conferatur, rite diſpoſiti peccatores eſſe debent: nempe debent peccata confiteri, & ex amore Dei, ſaltem inchoato, deteſtari. Quod ſi ob contritionis vehementiam divina abſolutio ſacerdotalem praeveniat, tum ſacerdotalis divinam confirmat & ampliorem facit. Per abſolutionem reviviſcunt quoque omnia bona opera, quae in caritate facta inde per ſubſequens peccatum veluti extincta ſunt. Sed peccata vi abſolutionis non ſemper per omnia dimittuntur: nam abſolutio dimittit culpam, poenam vero aeternam in temporariam convertit; & hinc neceſſariae ſunt operae poenales, quibus temporalis poena exſolvatur.

CAPUT XVI.

De miniſtro ſacramenti poenitentiae.

§. I. *Primarii poenitentiae miniſtri epiſcopi.*
II. *Parochi proprii poenitentiae miniſtri.*
III. *De poenitentiario.*
IV. *Presbyteri de epiſcopi mandato poenitentiam adminiſtrant.*
V. *Mendicantes olim de mandato pontificis poenitentiam adminiſtrarunt.*
VI. *Cui presbytero oportet confiteri.*
VII. *De peccatis reſervatis.*

§. I. Sacramenti poenitentiae miniſter, qui excepta in confeſſione peccata valeat dimittere, ſolus ſacerdos eſt; ſa-

precativa, eiuſque loco ſubſtituta eſt directa, quae apta videbatur ad declarandos in terris abſolutos, quos antea Deus in caelis abſolverat: etenim etiam magiſtratus verbis directis, quos innocentes deprehendunt, abſolvunt.

ſacerdotis autem nomine epiſcopi & presbyteri tantum veniunt. Trident. *ſeſ. XIV. de poenit. cap. 6.* (*a*). Et epiſcopi quidem poenitentiae, ut ceterorum ſacramentorum, primarii miniſtri ſunt. Et reapſe in veteri diſciplina epiſcopi integrum ferme poenitentiae negotium adminiſtrarunt: praeſertim vero eis reſervata erat publicae poenitentiae adminiſtratio, ubi de publicis criminibus agebatur. Conc. Carthag. II. *can.* 3. Lapſu temporis ſenſim id onus pro maxima parte depoſuerunt; at non propterea deſierunt eſſe primarii poenitentiae miniſtri.

§. II. Ex inferioribus presbyteris alii iure proprio, quales parochi & poenitentiarii generales, alii delegata poteſtate poenitentiam adminiſtrant. Et parochi quidem ipſa parochiae & beneficii collatione curam animarum ſub epiſcopi eminenti poteſtate accipiunt, atque iure officii ſui poenitentiam & reliqua ſacramenta gregi ſibi commiſſo adminiſtrant: inſtitutio enim parochiarum & beneficiorum perpetuo & ordinario iure officia eccleſiaſtica beneficiariis demandavit. Trident. *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 15. Nec opus eſt examine, aut epiſcopi mandato ut parochi confeſſiones excipiant. Includitur autem hoc ius parochorum propriae eccleſiae finibus; at moribus receptis ſaltem de conſenſu propriorum ſacerdotum per totam dioceſim etiam ſibi non ſubditis poenitentiam adminiſtrant. V. Eſpen. *par. II. ſect.* 1. *tit.* 6. *cap.* 8.

§. III. Poenitentiarius generalis etiam iure proprio & ordinario in tota dioeceſi poenitentiam adminiſtrat, idque tamquam epiſcopi vicarius (*b*). Itaque ex quacumque dioeceſis parte confeſ-

---

(a) *Quamvis autem ſoli presbyteri poenitentiae ſacramentum adminiſtrent, tamen per plura ſecula mos ſtetit, ut in neceſſitate & abſentia ſacerdotis etiam laicis chriſtiani peccata ſua confiterentur*, can. 1. D. 6. de poenitentia, can. 36. D. 5. de conſecratione; *qui mos poſt S. Thomam deſuevit. Confeſſiones vero iſtae laicis factae non erant ſacramentales: ubi enim deeſt clavium poteſtas, qui eſſe poteſt verum ſacramentum? Sed ex fervore caritatis, quae per confeſſionem magis magiſque excitabatur, peccata dimittebantur; quod S. Thomas* in IV. ſentent. diſt. 16. q. 3. *obſervat*.

(b) *In eccleſiis Orientalibus poſt perſecutionem Decianam primum inſtitutus fertur presbyter poenitentiarius, qui deinceps ſub Nectario patriarcha Conſtantinopolitano ſublatus eſt*. *Socrat.* lib. V. cap. 19., *Sozomen.* lib. VII. cap. 16. *Contra in Occidente per plura ſecula nullus fuit, qui vice epiſcopi poenitentiam*

feſſiones excipit, a caſibus epiſcopo reſervatis abſolvit, ab aliis ſacerdotibus impoſitas poenitentias relaxat, & dubia circa poenitentiam exorta definit. Officium poenitentiarii decreto ſynodi Tridentinae in *ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 8. in perpetuum beneficium evaſit, quod inter dignitates eccleſiae cathedralis cenſetur. Hinc poenitentiarius poſt epiſcopum totius dioeceſis proprius parochus in poenitentiae negotio cenſetur, adſumique ad id munus debet presbyter, qui in theologia, aut iure canonico emeritus ſit, & annorum quadraginta, ſive qui aptior pro locorum conditione reperiatur. Trident. *loc. cit.* Quod gravitas officii poſtulabat.

§. IV. Qui poteſtate delegata poenitentiam adminiſtrant, ſunt ceteri presbyteri, quibus poenitentiae adminiſtratio ſine cura animarum demandatur, ſive ex ſecularibus, ſive ex regularibus eligantur. Deſuetis in Occidente canonicis poenitentiis frequentiores factae ſunt confeſſiones; atque ita plures presbyteri ad eas excipiendas fuerunt neceſſarii. Non tantum epiſcopi, ſed etiam archipresbyteri & parochi inferioribus presbyteris confeſſiones excipiendi poteſtatem faciebant, *cap.* 12. *ex. de poenitent. & remiſſionibus*; at in comitiis Tridentinis hoc ius archipresbyteris & parochis ablatum epiſcopis ceſſit, *ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 15. Presbyteri vero hoc iure aucti per totam dioeceſim fidelibus epiſcopo ſubiectis poenitentiam adminiſtrant, niſi definitam poteſtatem epiſcopus conceſſerit.

§. V. Quamvis autem regiminis eccleſiaſtici forma poſtulet, ut ſine epiſcopi, aut proprii ſacerdotis venia inferiores presbyteri poenitentiam non adminiſtrent; tamen mendicantes diu ſola pontificis auctoritate confeſſiones exceperunt, & poenitentiam adminiſtrarunt. Primus hoc privilegium Gregorius IX. conceſſit, illudque propterea Matthaeus Pariſienſis *inauditum & novum* appellat. Hinc mendicantes coeperunt eccleſias circumire, & omnium confeſſiones excipere: & quod benigni erant & faciles, omnes ad eos concurrebant; ceciditque propterea dignitas propriorum ſacerdotum, & fideles audacter peccarunt. Hinc ſexcentae lites inter eccleſiarum praelatos & mendi-

---

tiam in tota dioeceſi adminiſtraret. *Vales.* not. in cit. Sozom. loc. *Verum poſt ſeculum decimum eccleſiae Occidentales poenitentiarium receperunt: tamdiu enim epiſcopi negotiis temporalibus diſtracti non adeo adſidui in vinea domini excolenda facti erant: & inde etiam in negotio penitentiae vices ſuas alteri mandare voluerunt.*

dicantes excitatae, quae diu Eccleſiam exagitarunt; etenim pontifices diſſidiorum iudices potius mendicantibus, quam propriis ſacerdotibus faverunt. V. *Eſpen. par. II. ſect. 1. tit. 6. cap. 7.* Sed tandem Tridentini patres *ſeſ. XXIII. de ref. cap. 15.* privilegia iſta excuſſerunt, iterumque mendicantes in negotio poenitentiae epiſcopis ſubiecerunt.

§. VI. In veteri diſciplina, poſtquam inſtituta ſunt beneficia, quibus cura animarum adnexa eſt, quiſque ſuo proximo in ſpiritualibus ſuperiori confiteri peccata tenebatur: quod argumentum Grancolaſius *in veteri ſacramentario* fuſe perſequitur. Certe poſtulabat cura animarum, ut illi oves ſuas adgnoſcerent & paſcerent, quibus earum cura erat demendata. Qua ſtante diſciplina, ut quis alieno ſacerdoti confiteretur, aut venia proprii ſacerdotis, aut privilegio indigebat, *cap. ult. ex. de poenitentiis & remiſſionib.* Proprius autem ſacerdos erat parochus, at eo nomine etiam epiſcopus & poenitentiarius veniebant. Sed ubi confeſſiones, deſuetis canonicis poenitentiis, multiplicatae ſunt, haec diſciplina mutata eſt, paſſimque obtinet, ut ſine proprii ſacerdotis venia fideles cuique ſacerdoti ſua peccata poſſint confiteri: hactenus ut in Italia & Hiſpania chriſtiani etiam ſatisfacere praecepto annuae confeſſionis cenſeantur, ſi peccata ſua cuique ſacerdoti confeſſionibus praepoſito adaperiant: quod omnino lapſae eccleſiaſticae diſciplinae indicium eſt.

§. VII. Iam inferiores ſacramenti poenitentiae miniſtri ea tantum peccata dimittere poſſunt, quae Eccleſiae praepoſiti ſibi non reſervarunt. Sane epiſcopi in ſuis dioeceſibus, & pontifices per omnem Eccleſiam graviora peccata ſibi reſervare conſueverunt (c), idque ut difficultate abſolutionis grandia cri-

(c) *Epiſcopales reſervationes ferme cum ipſa Eccleſia invaluerunt; quidquid enim arduum fuerat poenitentiae, epiſcopi ſemper ſuae cognitionis eſſe voluerunt; ſed pontificiae ignotae ſunt antiquitati, & demum poſt ſeculum decimum exortae ſunt: ſunt & quidem initio potius auctoritate epiſcoporum, quam pontificum. Nempe in ſumma morum corruptione epiſcopi ut quorumdam criminum maior horror eſſet, reos Romam mittere coeperunt, ut pontifex imponeret, aut ab epiſcopo impoſitam mitigaret poenitentiam; mox etiam in ſynodis quaedam crimina pontifici abſolvenda reſervare. Ab his inſtitutis ipſi pontifices ad ſibi peccata reſervanda tranſierunt, quae diſciplina eundo amplificata eſt. V. Eſpen.* par. II. ſect. 1, tit. 6. cap. 9.

mina cohiberentur, & graviores morbos medici peritiores curarent. Peccata epiſcopis reſervata inferiores miniſtri etiam regulares remittere vetantur: tantumque poenitentiarius generalis, & qui ab epiſcopo ſpeciale mandatum habent, ea dimittere poſſunt. A peccatis vero pontifici reſervatis nemo olim ſolvebatur, niſi peccator ipſe pontifici ſe ſiſteret, exceptis feminis, ſenibus, aliiſque, qui impotentes erant ad iter Romanum, quos epiſcopi ſolvebant, *cap. 6. & 13. ex. de ſententia excommunicationis*: at praeſentibus moribus peccata publica reſervata pontifices epiſcopis dimittenda committunt: occulta vero ex iuris conceſſione epiſcopi ſuis ſubditis dimittunt, Trident. *ſeſ. XXV. de ref. cap. 6.*: & ſacra Congregatio poenitentiis praepoſita in diem inferioribus miniſtris abſolvenda demandat.

C A P V T XVII.

De ſubiecto & neceſſitate ſacramenti poenitentiae.

§. I. *Qui ſacramenti poenitentiae capaces.*
II. *Quibus poenitentiae ſacramentum denegandum:*
III. *Quoties ſuſcipiendum.*
IV. *Iure divino ſacramentum poenitentiae chriſtianis lapſis neceſſarium.*
V. *De praecepto Eccleſiaſtico annuae confeſſionis.*

§. I. Soli chriſtiani, qui poſt baptiſmum in peccata gravia lapſi ſunt, ſacramentum poenitentiae ſuſcipere poſſunt: & hinc ſacramentalis poenitentia a patribus *ſecunda poſt naufragium tabula* dicitur. Itaque aquis baptiſmi nondum regenerati incapaces ſunt abſolutionis, quae in ſacramento poenitentiae datur: & licet olim catechumeni peccata ſua confiterentur, & de iis poenitentiam agerent; tamen confeſſio iſta & poenitentia non erant ſacramentales, ſed erant ad baptiſmum praeparatio. Quod ſi chriſtiani ſolis venialibus peccatis adſtringantur, non neceſſario per poenitentiae ſacramentum curari debent; plura enim alia remedia, in primis oratio dominica, ad eorum curationem praeſto ſunt. Et hinc licet veniales culpae in confeſſionibus utiliter aperiantur; taceri tamen impune poſſunt.

§. II. Adminiſtrari debet ſacramentum poenitentiae lapſis poſt baptiſmum, ſi ex forma divinorum praeceptorum accedant, hoc eſt, ſi peccata ſua confiteantur, de iis doleant, & ſa-

ſatisfacere proponant. Hinc denegari iis debet abſolutio, qui adhuc in peccatis, aut peccandi occaſione haerent, qui praeſcriptis remediis uti detrectant, qui de iiſdem peccatis ſe accuſant, quoties confitentur. V. Nat. Alexand. *theol. dogm. & moral. lib. II. de poenitentia cap. 7. art.* 4. Porro incapaces ſunt abſolutionis, qui in criminis actu uſum rationis amittunt, nec inde recuperant, ut petant poenitentiam: & publici peccatores, qui morbo decumbunt, nec prae eius acerbitate aut verbis, aut ſignis dolorem teſtantur. Conc. Carthag. IV. *can.* 75. Sed quid ſi boni chriſtiani prae morbo ſigna poenitentiae edere non valent? Humanius eſt, ſi ſaltem ſub conditione abſolvantur; preſumuntur enim ſine neceſſario viatico ex hac vita nolle diſcedere. V. Morin. *de adminiſt. poenit. lib. X. cap.* 10. *n.* 2. *ſeqq*

§. III. Iam chriſtiani quoties poſt baptiſmum in peccata labuntur, evangelico iure per poenitentiae ſacramentum reconciliari poſſunt. Trident. *ſeſ. XIV. can.* 1. At in veteri diſciplina Eccleſia parce admodum pacem & abſolutionem dabat, ne medicina vilis minus utilis eſſet aegrotis: aliis enim etiam in fine denegabatur abſolutio: aliis tantum in fine pax dabatur; nec dari ſolebat ſecunda poenitentia iis, qui ſemel publicam propter crimina poenitentiam egiſſent. Quin ſtantibus canonicis poenitentiis confeſſiones frequentes eſſe non poterant. Sed haec diſciplina iamdiu deſuevit, iamque poenitentia ſaepe repeti ſolet; at videant ſacerdotes confeſſionibus praepoſiti, ne tanta facilitate peccata foveant.

§. IV. Venio ad ſacramenti poenitentiae neceſſitatem. Iure evangelico chriſtianis in gravia peccata lapſis ad gratiam recuperandam abſoluta neceſſitate ſacramentum poenitentiae requiritur, Trident. *ſeſ. XIV. de poenitentia cap.* 2. Sane in nova oeconomia ſolis lacrymis peccata non remittuntur, ſed poenitentiae ſacramentum eſt neceſſarium. Quod ſi neceſſitas urgeat & ſacerdos abſit, peccata remittuntur per contritionem deſiderio ſacramenti inſtructam; & hinc manavit doctrina poenitentiae ſacramentum iure divino *in re*, *vel in voto* eſſe neceſſarium. Obligat vero hoc divinum praeceptum praeſertim in mortis articulo, aut ſi aliquod ſacramentum adminiſtrandum ſit; at extra hos caſus non diu confeſſio differri debet.

§. V. Porro eccleſiaſtico praecepto tenentur fideles, ſaltem ſemel in anno, peccata proprio ſacerdoti confiteri, alias excommunicantur: quod Innocentius III. in concilio generali ſtatuit, *cap.* 12. *ex. de poenitentiis & remiſſionibus*. Tempore Innocentii tantum non deſuetis canonicis poenitentiis, locum habere poterat eccleſiaſticum praeceptum, quod pluries, aut ſal-

ſaltem ſemel in anno ad confeſſionem adigeret . Nullam anni partem ad edendam confeſſionem concilium deſignat , quamvis euchariſticam communionem paſchae addicat ; at moribus eccleſiarum iam inductum eſt , ut praeceptum edendae confeſſionis etiam in paſcha adſtringat , ut ita fideles ad ſacram menſam ſe diſponant . Et quoniam Eccleſia eam confeſſionem faciendam edicit , quam Chriſtus inſtituit ; ſacrilega confeſſione illuditur potius , quam impletur praeceptum.

****

C A P V T. XVIII.

De ſacramento extremae unctionis.

§. I. *Extrema unctio quid?*
II. *Verba Iacobi apoſtoli.*
III. *Materia extremae unctionis.*
IV. *Partes oleo ungendae.*
V. *Forma extremae unctionis.*
VI. *Eius miniſter.*
VII. *Qui extremam unctionem ſuſcipiunt.*
VIII. *Eius effectus.*
IX. *Diſpoſitio.*
X. *Extrema unctio eſt poenitentiae complementum.*
XI. *Extremae unctionis neceſſitas.*

§. I. IEſus Chriſtus, qui omni tempore ſervos ſuos ſalutaribus praeſidiis munivit, eos in fine vitae etiam ſacramento extremae unctionis armavit . Eſt extrema unctio ſacramentum, quo per olei unctionem & ei adhaerentem orationem infirmis gratia confertur, peccata & eorum reliquiae abſterguntur , ad morbi incommoda ſuperanda vires augentur, & corporis ſanitas, ſi eorum ſaluti expedierit, reſtituitur . Ab oleo & unctione , quibus confertur , hoc ſacramentum a Latinis dicitur *oleum ſanctum* , *oleum benedictionis* , & *unctio infirmorum*.

§. II. De ſacramento unctionis infirmorum exſtat conceptiſſimus Iacobi apoſtoli locus in *epiſt. can. cap. V. v.* 14. *& ſeq.* , ex quo ferme omnia , quae de extrema unctione habet Eccleſia, hauſta & recepta ſunt . *Infirmatur quis in vobis?* ſunt Iacobi verba , *inducat presbyteros Eccleſiae , & orent ſuper eum , ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei ſalvabit infirmum: & adleviabit eum Dominus ; & ſi in peccatis ſit , remittentur ei .*

§. III. Itaque elementum , unde conficitur extrema unctio eſt oleum , quod ex Iacobi verbis & perpetua traditione docet Eccleſia . Trident. *ſeſ. XIV, de ſacram. extr. unct. cap.* 1. Olei

Olei vero nomine venit oleum olivarum, debetque eſſe merum; nulla enim permixtionis mentio in antiquis monumentis & ritualibus libris occurrit. Ex antiqua diſciplina oleum benedicitur, & quidem apud Latinos ab epiſcopo feria quinta in coena Domini; apud Graecos vero a presbyteris ſemper ac dandi ſacramenti datur occaſio. Benedictio autem iſta olei ad ſacramenti naturam non pertinet, ſed Eccleſiae auctoritate addita eſt, ut eo magis de eius virtute conſtaret. V. Sambov. *de ſacram. extr. unctionis diſſ. III. art.* 1.

§. IV. Conſecrato oleo infirmum inungi oportet: quae unctio a theologis *materia proxima* dicitur. Nihil de partibus ungendis Iacobus edixit: & hinc ſuper ea re Eccleſiae diſciplina varia fuit. Olim una pars corporis, puta pectus, videtur inuncta, quod Mabillonius *praef. ad ſec. I. Benedict. n.* 97. obſervat: inde plures partes placuit inungere, inter quas alicubi fuit pars male prae reliquis adfecta, quo referebant verba Iacobi, *& adleviabit eum Dominus*. Moribus praeſentibus Latinorum unguntur quinque organa ſenſuum, item renes & pedes: ſed renum unctio in feminis propter honeſtatem ſemper omittitur, omittiturque etiam in maribus, ſi prae infirmitate commode moveri non poſſint.

§. V. Partium unctionem formula verborum comitatur, quae olearem iſtam unctionem ſacramentalem facit. Iacobus apoſtolus orandum ſuper infirmum edixit, nec expreſſit, quibus verbis orare oporteret. Hinc eccleſiae variis orationibus & formulis uſae ſunt. Formula Graecorum continetur in Euchologio, incipitque *πατερ αγιε pater ſancte*, in qua praeter Deum plures ſancti invocantur. Sed Latina eccleſia in praeſenti diſciplina ſub hac formula partes inungit *per iſtam ſanctam unctionem & ſuam piiſſimam miſericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per viſum* (& ita porro in aliis membris) *deliquiſti. Amen* (a). Quibus verbis contineri formam extremae unctionis Eugenius IV. & Tridentini patres *ſeſ. XIV. de ſacram. extremae unctionis cap.* 1. docent.

§. VI.

(a) *Formula iſta, qua eccleſia Latina infirmos inungit, non adeo antiqua eſt; verba enim, quibus unctio exprimebatur, olim directa erant, non precativa, veluti*, inungo te oleo ſancto, *aut his ſimilia: quod Hugo Menardus* not. in ſacram. S. Gregorii *& Launoius* de ſacramento unctionis infirmorum *pluribus probant. Verum ſemper Eccleſia ante & poſt unctionem preces adhibuit, quae ad vim ſacramenti videntur ſpectaſſe.*

§. VI. Miniſter extremae unctionis iure divino *presbyter* eſt : quo nomine epiſcopus & proprie ſic dictus presbyter intelligitur (*b*). Non vero omnis ſacerdos recte infirmos inungit, ſed tantum parochus, qui eſt ordinarius ſacramenti extremae unctionis miniſter, *Clement. un. de privilegiis* : extra quam ſi neceſſitas urgeat, quo caſu quilibet ſacerdos extremam unctionem adminiſtrat.

§. VII. Iam ſoli chriſtiani infirmi, qui actualia peccata poſt baptiſmum admiſerunt extremae unctionis capaces ſunt. Infirmi autem, qui oleo ſancto ungendi ſunt, ex praeſentibus eccleſiae Latinae moribus illi cenſentur, *de quorum morte timetur*, ut habet Eugenius IV. *in decreto*. Et certe convenit huius ſacramenti inſtitutioni, ut adhuc integris ſenſibus, nec omnino fractis viribus infirmi ungantur, ut ita ſalus corporis facilius reſtituatur.

§. VIII. Effectus extremae unctionis eſt Spiritus ſancti gratia, qua infirmi interius profuſi, plures & ſalutares gratias conſequuntur. Trident. *ſeſ. XIV. de ſacram. extr. unctionis cap.* 2. In primis oleum ſanctum abſtergit peccatorum reliquias,

---

(b) *Verbis Iacobi convenienter in utraque eccleſia ad ungendum infirmum plures presbyteri convenerunt. Vigent apud Graecos adhuc antiqui mores; at apud Latinos iamdiu unus presbyter ungit*, cap. 14. ex. de verbor. ſignificat. *Cui innovationi cauſſam fortaſſe dedit avaritia ſacerdotum, qui niſi accepta pecunia, ad ungendos infirmos convenire detrectabant. Quod vero oleum infirmorum operatur per fidei orationem etiam in preſenti diſciplina bene eſt, ſi plures presbyteri & clerici advocentur, quod S. Carolus in* conc. IV. Mediolanenſi par. II. cap. 6. *admonet; immo ſi tota Eccleſia ad orandum invitetur.*

(c) *Vſu veterum etiam in levibus morbis, aut morborum initio infirmi ungi ſolebant. Sambov.* de extr. unctione diſp. VIII. art. 1. *Qui mos apud Graecos etiam hodie ſervatur. Sed in Occidente poſt ſeculum decimum ſecundum extrema unctio in mortis articulo dari coepit: qui perverſus uſus videtur invaluiſſe a vulgi ignorantia, qua in Anglia & Gallia credebatur, ſuſcepto oleo ſancto non licere amplius matrimonio uti, nec carnes comedere, nec nudis pedibus ambulare, nec condere teſtamentum. Hac recepta doctrina, naturale fuit in ultimum vitae finem oleum ſanctum differre, ne ſi eo ſuſcepto infirmi convaleſcerent, tantis incommodis obnoxii forent. V. Mabillon.* praef. in ſec. I. Benedict. n. 100. *Plures canones hunc erroneum morem damnarunt.*

quias, & infirmos adlevat, forteſque reddit ad morbi incommoda aequo animo ferenda, & ad daemonum tentationes ſuperandas. Item ſi quae, adhuc ſuperſunt, peccata dimittit, praeſertim venialia & indirecte etiam mortalia, puta quae commiſiſſe infirmus ignorat, aut ſi confiteri non valeat. V. Nat. Alexand. *theol. dogm. & moral. lib. II. de extr. unct. cap.* 2. Et demum extrema unctio ipſam corporis ſanitatem reſtituit, ſi id ſpirituali infirmorum ſaluti Deo expedire videatur; qui ſecundarius, non primarius olei ſancti effectus.

§. IX. Vt vero oleum ſanctum effectus producat ſuos, apti & diſpoſiti infirmi ſint, oportet. In primis requiritur, ut ſint corde contriti & a peccatis abſoluti; eſt enim infirmorum unctio poenitentiae complementum. Ipſi infirmi extremam unctionem petere debent: & ſi id facere non valeant, etiam unguntur, modo bene & religioſe vixerint; aut ſi male, dum mente conſtabant, doloris & poenitentiae ſigna dederint. Praediti etiam fide viva infirmi eſſe debent & ſumma obtinendae ſalutis fiducia, utpote qui per fidei orationem eriguntur.

§. X. Sacramentum extremae unctionis ab Eccleſia veluti poenitentiae perfectio & conſummatio ſemper habitum eſt, Trident. *ſeſ. XIV. de ſacram. ext. unctionis*; dimittuntur enim per hanc unctionem reliquiae peccatorum, & quae ſuperſunt, peccata. Hinc in veteri diſciplina extrema unctio ante euchariſtiam dari conſuevit: quod fuſe Launoius & Grancolaſius probant. Stetit hic mos ad ſeculum decimum tertium, tum ſenſim mutatus eſt, iamque obtinet, ut infirmi poſt euchariſtiam ungantur (*b*). Quod ſi qui hodie infirmi veteris diſciplinae non ignari ante euchariſtiam ſuſcipere oleum ſanctum malint, tantae religioni videtur adnuendum, modo inde infideles non offendantur. V. Eſpen. *par. II. ſect.* 1. *tit.* 8. *cap.* 2.

§. XI Quum extrema unctio non ſolum infirmos erigat, & peccata dimittat, verum etiam, ſi Deo placuerit, ſanitatem reſtituat; nemo profecto, qui eius capax eſt, eam debet omittere. Interim iuſti, qui tantum venialium peccatorum conſcii ſunt, nullo divino praecepto ad ſuſcipiendum oleum ſanctum adſtringuntur, niſi graves tentationes urgeant. V. Sam.

(b) *Novae diſciplinae fortaſſe occaſionem dederunt dilatio extremae unctionis ad ultimas vitae anguſtias, & nomen ipſum* extremae unctionis, *quod ſcholaſtici ultimum ſacramentum interpretati ſunt, quando unctionum ultimam ſignificabat.*

Sambov. *de ſacramento extr. unct. diſp. VII. art.* 3. Sed qui mortalium peccatorum, de quibus nequeunt confiteri, ſibi conſcii ſunt, neceſſitate divini praecepti ad extremam unctionem obligantur. Praecepto autem Eccleſiae etiam iuſti in infirmitatibus oleo ſancto ungi debent; il enim habent omnium eccleſiarum mores, qui loco canonum ſunt (*e*).

CAPVT XIX.

De Sponſalibus.

§. I. *Sponſalia quid?*
II. *Qui contrahere poſſunt ſponſalia.*
III. *Sponſaliorum ſollemnia.*
IV. *Obligatio ex ſponſalibus.*
V. *Sponſalia quibus modis diſſolvuntur.*

§. I. Sponſalia ex receptis moribus matrimonio praemitti ſolent, idque ut cautius matrimonium ineatur, & chriſtiani ad ſacramenti gratiam ſe diſponant. Sunt ſponſalia proprie ſic dicta *futurarum nuptiarum promiſſio*, *can.* 3. *C.* 30. *q.* 5. ſive, ut habet Florentinus iuriſconſultus in *L.* 1. *D. de ſponſalibus*, *mentio & repromiſſio futurarum nuptiarum*. Dicta autem ſunt Romanis ſponſalia a ſpondendo, quia moris fuit veteribus *ſtipulari & ſpondere ſibi uxores futuras*, *L.* 2. *D. eod.*: quamvis temporis lapſu neglectis ſtipulationibus ſolo conſenſu Romani ſponſalia contraxerint, *L.* 4. *& L.* 6. *D. eod.* Cui iuri adhaeſit Eccleſia, quae ſemper docuit, etiam ſolo conſenſu ſponſalia contrahi. Sunt vero canoniſtis ſponſalia duplicis generis, alia *de praeſenti*, alia *de futuro*, quorum iſta ſunt conſenſus in futuras nuptias, illa ſunt conſenſus in praeſens matrimonium.

§. II. Sponſalia proprie ſic dicta omnes recte contrahunt, qui in futuras nuptias poſſunt conſentire. Hinc ſponſalia contrahere vetantur furioſi, mentecapti, infantes, *L.* 8. *& L.* 14. *D. de ſponſalibus*. Sed impuberes, qui ſunt ſeptem annis maiores, ſive patres, ſive filiifamilias, quod in futuras nuptias poſ-

(*e*) *Extremam unctionem proxime excipiet de ſacris ordinationibus tractatus, ſed quidquid eius rei eſt, parte* 1. *abunde explicuimus.*

poſſunt conſentire, ſponſalia recte contrahunt, *cit. L.* 14., modo ſi contrahentes filiifamilias ſint, etiam parentes conſentiant, aut ſaltem non diſſentiant: quod naturae redolet honeſtatem, & utroque Iure conſecratum eſt, *L.* 7. §. 1. *D. eod.*, *can.* 1. & 3. 30. *q.* 5. Quoniam vero lubricum eſt impuberum conſilium, adveniente pubertate a ſponſalibus poſſunt reſilire, *cap.* 8. *ex. de deponſ. impuberum.* Ipſi quoque parentes filiorum impuberum, puberumve nomine futuras nuptias paciſcuntur, pactoque parentum filii ſtare tenentur, ſi expreſſe, vel tacite conſenſerint, *L.* 13. *D. eodem*, *cap. un.* §. *ult. de ſponſal. in* 6.

§. III. Quamvis ſponſalia nudo conſenſu contrahantur: tamen multis ſollemnibus confirmari conſueverunt, veluti ſacerdotali benedictione, donationibus ſponſalitiis; quas ſaepe ſponſus ſponſae, raro haec illi mittere ſolebat (*a*). Immo adhibiti teſtes ſunt, & inſtrumenta confecta, ut ea iam contracta fuiſſe conſtaret (*b*).

§. IV. Ex ſponſalibus naſcitur obligatio ad nuptias contrahen-

(a) *Vocantur huiuſmodi munera* donationes ſponſalitiae, arrhae, *&* pignora: *inter quae maxime eminebat anulus, quem, tamquam mutuae pactionis ſignum, ſponſus ſponſae dare conſuevit, eumque* pronobum *Tertullianus* apol. cap. VI. *appellavit. Vſus anulorum receptiſſimus erat apud Romanos, at non ornatus cauſſa, ſed in ſignandi uſum: obſignari enim ſolitas arcas pecuniarias, ne a ſervis ſubriperentur, ex Plinio Baronius* ad an. LVII. *obſervat. Etiam in pignus futurarum nuptiarum mulieribus Romani anulos dabant, idque ut indicaretur cuſtodia rei domeſticae, quae uxori erat demandata. Vſum anuli pronubi chriſtiani retinuerunt, eique ſignum fidei inſculpere ſolebant. Erat vero anulus Plinii aetate ferreus & ſine gemma, ſed ſecundo Eccleſiae ſeculo iam aureus uſurpabatur.*

(b) *Porro ſponſalia confirmata per oſculum, quod vir ſibi deſponſae mulieri impingebat. Vſus oſculi in matrimoniis etiam apud ethnicos cognitus fuit, teſte Tertulliano* de veland. virginib. cap. XI.; *at potiori ratione illud in ſponſalibus ſuis chriſtiani, apud quos nihil oſculo ſanctius & uſitatius, uſurparunt,* L. 5. C.Th. de ſponſalibus. *Sed in Occidente ſimul ac priſtina ſimplicitas in malitiam degeneravit, oſculum ſponſalitium ſenſim deſuevit, at apud Graecos adhuc perſeverat. V. Mazoch,* diatr. in can. Illiber. LIV. *apud Muſcettulam* de ſponſalib. & matrim. filiorumfam.

hendas; at ſi ſponſi fidem implere renuant, potius monentur, quam coguntur, *cap.* 17. *ex. de ſponſalibus* (c): nuptiae enim potius mutuo amore, quam coactionibus iniri debent. Franc. Florens *in Gratiani cauſ. XXVII. q.* 2. Et ſi Alexander III. etiam *eccleſiaſtica cenſura compellendum* invitum ſponſum reſpondit, *cap.* 9. *ex. eod.*, id ea exceptione dixit, *niſi rationabilis cauſſa exſtiterit*: & in hoc negotio, ubi coactiones fini videntur adverſari, vel leviſſima cauſa rationabilis cenſetur: quod recte Mazochius *not. XXXVI. in Muſcettul. de ſponſalib. & matrim. filiorumfamilias* obſervat. Quod ſi adiuncta aliud ſuadeant, puta ſi per oſculum pudicitia delibata ſit, vel ſi ſponſa deflorata, ſponſus omnino ad nuptias cogi debet.

§. V. Pluribus modis ſponſalia, etſi rite contracta, diſſolvuntur, nec enim indiſſolubili vinculo adſtringunt. In primis ſolvuntur mutuo conſenſu, etiamſi ſacramenti religione confirmata ſint, *cap.* 2. *ex. de ſponsalibus.* II. per matrimonium, quod ſponſorum alter iniuria quidem, ſed valide cum alia, aliove contraxit. III. per ordinis ſacri ſuſceptionem, *cap. un. de voto in 6.*, & per ingreſſum in religionem eiuſve profeſſionem; ſed quouſque religionis emittitur profeſſio, converſi obligatio potius in ſuſpenſo eſt, quam ſolvitur; relictus vero ab initio liberatur. IV. ſolvuntur sponsalia ſequenti alterutrius fornicatione, idque in ſolius innocentis gratiam, *cap.* 25. *ex. de iureiurando*, itemque conſtanti & inſigni alterutrius infirmitate, aut deformitate, quae ſupervenit, veluti ſi mulier leproſa fiat, aut paralityca, vel quidquam aliud ei turpius advenerit: omnibus enim pactionibus, multo magis ſponsalibus, ineſt con-

(c) *Iure Romano ex ſponſo actio efficax ad nuptias contrahendas non dabatur; nuptiis enim, quae potius animos, quam corpora debent illigare, adverſari videbantur coactiones: & praeterea ubi divortiorum licentia recepta erat, ſponſaliorum firmitas nulla eſſe poterat. Sed apud chriſtianos inde uſque ab initio magna vis ſponſalibus haeſit, praeſertim ſi per oſculum & ſacerdotalem benedictionem contracta eſſent. Conc. Illiber* can. LIV., *Trullan.* can. XCVIII. *Ex qua diſciplina chriſtiani imperatores poenis ſubiecerunt ſponſos fidem implere nolentes*, L. 6. C.Th. de ſponsalibus, L. 5. C. eod. *Stat adhuc in Oriente tanta ſponſaliorum vis, quod oſculum & arrhae fidei datae accedant; at in Occidente, ubi oſculum & benedictio uſurpari deſierunt, obligatio ex ſponſalibus aliquatenus oblanguit.*

conditio, *rebus ita ſtantibus*: v. per profectionem alterutrius ad longinqua ſine alterius conſenſu, reſpectu tamen partis relictae, *cap. 5. ex. de ſponſalib.*

CAPVT XX.

§. I. *Matrimonii finis*.
II. *Matrimonium apud chriſtianos ſacramentum*.
III. *Species matrimonii*:
IV. *Materia, forma, & miniſter matrimonii*.
V. *Contractus matrimonii conſenſu perficitur*.
VI. *De conſenſu parentum in nuptiis filiorumfamilias*.
VII. & ſeq. *De nuptiis per errorem, vel metum contractis*.
IX. *Matrimonio praemittendae proclamationes*.
X. *Hierologia in nuptiis chriſtianorum*:
XI. *Iure civili ad vim nuptiarum aliquando neceſſaria*.
XII. *De matrimoniis clandeſtinis*.
XIII. *Nuptiae iure noviſſimo quomodo celebrandae*.
XIV. *Quibus diebus vetitum ſollemnia nuptiarum celebrare*
XV. *Nuptiarum effectus*.
XVI. *An iure naturae omnes ad nuptias contrahendas adſtricti*.

§. I. Nuptiae, ſive matrimonium ex creatoris intentione videntur eſſe ſocietas individua, quam maſculus & femina procreandae & educandae ſobolis & mutui praeſidii gratia ineunt. Sane contrahuntur nuptiae ad filios procreandos & educandos; parum eſt genuiſſe filios, niſi educentur: infantes enim recens nati ſibi non ſufficiunt, & deinde dum adoleſcunt, longa & ſtudioſa inſtitutione indigent. Hinc tener amor parentibus erga filios inditus, ut ſcirent, ſe ad eos educandos teneri. Porro qui in individuam vitae conſuetudinem & in generationem liberorum conſentiunt, ſibi mutuo ſunt adiutorio. Hinc naturae inſtitutis adverſantur omnes vagae & incertae commiſtiones, quae parum ad generationem, nihil ad educationem liberorum proſunt.

§. II. Natura & origine ſua matrimonium contractus eſt; at apud chriſtianos etiam inter ſacramenta cenſetur: quae Eccleſiae doctrina eſt. Duplici vero ratione matrimonium ſacramenti religione donatur, & quod rem arcanam, hoc eſt coniunctionem Chriſtum inter & Eccleſiam ſignificat: quo ſenſu apoſtolus *ad Ephes. V. 23.* illud *magnum ſacramentum* dixit

xit: & quod ſub ſigno ſenſibili gratiam effundit, per quam coniuges caeleſti benedictione augentur, quidquid lutei nuptiis ineſt, purificatur, & vires dantur ad matrimonii onera ſuſtinenda. Sane antiqui patres, Tertullianus *lib. II. ad uxorem cap. ult.* Ambroſius *epiſt. LXX.* & Chryſoſtomus *hom. XLVIII. in Geneſim* nuptias chriſtianas caeleſti benedictione impleri & ſanctificari docent. Et hoc poſteriore ſenſu matrimonium eſt unum ex ſeptem Eccleſiae ſacramentis.

§. III. Matrimonium a theologis dividi ſolet in *legitimum*, *ratum*, & *conſummatum*. Legitimum ſecundum leges gentium contrahitur, non in fide Chriſti, qualia ſunt matrimonia infidelium. Ratum a fidelibus ex regulis chriſtianae religionis contrahitur, ſed nondum corporum coniunctione in uſum deductum eſt. Conſummatum vero eſt, ſi corporum uſus accedat, exprimitque ſacramentum inter Chriſtum & Eccleſiam; cuius ſacramenti ratione perfectum & conſummatum dicitur; nam ratione civilis negotii & alterius ſacramenti, quod gratiam effundit, etiam ratum cenſetur perfectum.

§. IV. Iam quod ſpectat materiam, formam, & miniſtrum ſacramenti matrimonii, theologi diſputant, Eccleſia ſilet. Eorum multi ipſos contrahentes materiam, & verba, quae conſenſum exprimunt, formam faciunt. Alii verba ipſa, ſive conſenſum mutuum verbis aut ſignis expreſſum, diverſa ratione materiam & formam eſſe docent; & materiam quidem, quatenus determinantur, formam vero, quatenus determinant. Item ſcholaſtici ipſos contrahentes ſacramenti miniſtros faciunt. Sed ex meliori ſententia Melchior Canus, Eſtius, Drouvenus, Natalis Alexander, aliique docent, materiam ſacramenti eſſe ipſum civilem contractum, formam in benedictione ſacerdotali contineri, & miniſtrum eſſe ſacerdotem, qui nuptiis benedicit. Sane nuptiis gratia accedit per ſacerdotalem benedictionem, quae eſt veterum patrum ſententia, Ambros. *ep. LXX.* Chryſoſt. *hom. XLVIII. in Genes.* Transverſos egit ſcholaſticos utriuſque iuris ſententia, matrimonium conſenſu perfici; atque ita materiam, formam, & miniſtrum ſacramenti in ipſis contrahentibus quaeſiverunt. Sed facile erat obſervare, conſenſu contractum perfici, ſacramentum vero hierologia.

§. V. Cauſſa efficiens contractus matrimonii eſt mutuus contrahentium conſenſus, quo verbis, aut ſignis declarant, ſe in individuam vitae conſuetudinem conſentire. *L. 30. D. de regulis iuris*, *can. 1. & 2. C. 26. q. 2.* Nimirum matrimonium ſocietas eſt, & ſocietates conſenſu contrahuntur. Edi vero poteſt conſenſus in nuptias etiam vicaria alterius opera,

 modo

modo ad id ſpeciale mandatum detur, procurator datus per ſe mandatum impleat, & mandans tempore contracti matrimonii in conſenſu perſeveret, *cap. ult. de procuratorib. in 6.*

§. VI. Praeter coniugum conſenſum, ſi filiifamilias nuptias ineant, etiam parentum, ſub quorum poteſtate ſunt, conſenſus requiritur: quod ius ipſa natura duce omnes peraeque gentes ſervarunt, in primis Romani, apud quos invito patrefamilias filiorum nuptiae prorſus irritae erant, *pr. tit. inſtit. de nuptiis. L. 2. D. de ritu nuptiar.* Eccleſia in imperio nata leges civiles ſecuta eſt, quod ius uſque ad ſeculum decimum ſecundum ſtetit. V. Iuenin. *de ſacram. diſſ. X. q. cap. 3. art. 1.* Inde obtentu libertatis matrimonii nova invaluit doctrina, quae adſerit, graviter peccare filios ſine parentum conſenſu contrahentes, at valere contractas nuptias: cui ſententiae Tridentina ſynodus *ſeſ. XXIV. de ref. matrim. cap. 1.* adhaeſit. Hinc triſtis & inauſpicata libertas matrimonii apud catholicos viget: nam libertas matrimonii certe non poſtulat, ut filii pro libidine & licentia ſua quaerant uxores (a).

§. VII. Quoniam vero qui errant, non conſentiunt, hinc ſi coniugum unus, aut ambo errent, nuptiae nullae ſunt. Sed diſtinguere oportet, utrum error ſit circa perſonam contrahentium, an circa qualitates. Etenim error perſonae omnino nuptias nullas facit; at errore qualitatis contractae nuptiae valent, veluti ſi qua pulchra, aut dives putetur, inde deformis, aut pauper inveniatur: qui enim hoc errore contrahit, vere in perſonam conſentit, niſi error qualitatis *redundet in perſonam*, inquit S. Thomas *in IV. ſententiar. diſt.* 30. *q.* 1. *ar.* 2., hoc eſt, niſi contrahens ita adhaeſit illi qualitati, ut ſi haec abeſſet, matrimonium non contraxiſſet, veluti ſi prin-

(a) *in Gallia regum edictis matrimonia filiorumfamilias invitis parentibus inita habentur tamquam* invalide contracta: *quod alii de ſolis civilibus effectibus interpretantur, alii vero ita accipiunt, ut matrimonium ipſum omnino nullum & irritum ſit. Et multarum gentium legibus parentes filios ſuos talia matrimonia contrahentes exhaeredes ſcribere poſſunt: quod pluribus Muſcettula & Mazochius illuſtrant. Similiter apud nos Regis noſtri lege quae* VI. *Kal. Iulias anno* CIƆICCLXXI. *prodiit, inter cauſſas exheredationis cenſetur, ſi filii aut filiae, etiamſi emancipati ſint, matrimonia ſine patris, aut eius, qui vice patris eſt, conſenſu ineant, modo mares nondum elapſo anno triceſimo, feminae nondum viceſimo quinto contraxerint.*

principis offeratur filia tamquam primogenita & haeres regni, quae vere talis non eſt. Verum detecto errore conſenſus etiam praeſumtus nuptias irritas convalidat.

§. VIII. Porro non eſt in nuptiis conſenſus, atque ideo nullae ſunt nuptiae, ſi vi metuque gravi exterius illato contrahantur, *cap.* 28. *ex. de ſponſalibus*. Conſentiunt quidem qui metu agunt, at non omnino libere; & hinc coactus iſte conſenſus gravi metu extortus non ſufficit ad matrimonium, quod animos potius, quam corpora adligat. Nihil vero intereſt, utrum ab ipſo coniuge, an a patre, an ab alio metus fiat, *cap.* 11. *ex. de desponsatione impuberum*, modo directe in finem matrimonii contrahendi infertur, Gonzalez *in cap.* 15. *ex. de sponsalibus n.* 4.; & qui metum infert, id nullo iure faciat: nam ſi quis metu poenarum a magiſtratu cogatur mulierem, quam violavit, uxorem ducere, matrimonium valet; magiſtratus enim iure cogit; & actio imperio eius, cui cogendi ius eſt, ſuſcepta agenti imputatur.

§. IX. Contractis ſponſalibus, antequam matrimonium contrahatur, fieri debent proclamationes, ſive *banna*, ut dicuntur Gallica lingua, quibus utriuſque contrahentis parochi tribus continuis diebus feſtis inter miſſarum ſollemnia populo denuntiant nomina eorum, qui nuptias contrahere intendunt, ut impedimentum, ſi quod fortaſſe ſubſit, detegatur, *cap.* 3. *ex. de clandeſt. deſponſatione*, Trident. *ſeſ. XXIV. de ref. matrim. cap.* 1. (*b*). Sed edicta iſta ad matrimonii vim non pertinent; recteque poſſunt epiſcopi eorum vel in totum, vel pro parte veniam facere.

§. X. Nuptiae ſolemni ritu contrahendae ſunt, quod intereſt reipublicae & Eccleſiae, ut de familiarum ſtatu conſtare poſſit. Sane gentes omnes ſollemnibus modis nuptias contraxerunt: & Eccleſia ſuos ritus addidit, quibus illae ſacrae fierent. Praecipuus vero ritus chriſtianorum fuit hierologia, ideſt ſacerdotalis benedictio, qui ritus vel a primis ſeculis obtinuit, Tertull. *lib. II. ad uxor. cap.* 9. Ambros. *epiſt. LXX.* V. Binghami. *orig. eccleſ. lib. XXII. cap.* 4. §. 1. Benedictio iſta nuptiarum a ſacerdote de more aliarum benedictionum facta

(b) *Inde uſque a primis ſeculis chriſtiani nuptias* apud Eccleſiam profiteri *conſueverunt*, *quod Tertullianus* de pudicit. cap. IV. *teſtatur*: *qui mos mediis ſeculis in multis eccleſiis intermiſſus*, *in ſynodo Lateranenſi* IV. *ab aliquibus locis ad omnes eccleſias extenſus eſt*, cap. 3. ex. de clandeſt. deſponſat.

facta videtur, nempe per manuum impoſitionem. Clem. Alexandr. *paedag. lib. III. cap.* 11. Et quidem inter miſſarum ſollemnia, & hinc miſſa propria nubentium tandem recepta eſt.

§. XI. Sollemnis & publica chriſtianorum nuptiarum benedictio diu ſola religione ſtetit; nec iure civili chriſtianorum principum ad vim contractus matrimonii pertinuit. Probabant quidem chriſtiani principes, per benedictionem nuptias conſecrari; at interim legitima habebant matrimonia ex forma legum civilium contracta. Hinc in veteri diſciplina non defuerunt chriſtiani parum religioſi, qui benedictionem omitterent, praeſertim ubi non ex ſententia Eccleſiae nuptias contrahebant, contenti legitimas, etſi non ſacras nuptias contraxiſſe. Sed tandem chriſtiana nuptiarum benedictio in legem civilem abiit, & ita nec legitima fuerunt matrimonia, niſi coram Eccleſia benedictione ſacerdotum conſecrarentur: quod ius in Occidente Carolus M. *lib. VII. capitul. cap.* 563. & in Oriente Leo Sapiens *novel. LXXXIX.* conſtituerunt.

§. XII. Per Eccleſiam inducta & inde per leges civiles confirmata nuptiarum benedictio in eccleſia Graeca deinceps ſtetit; at in Occidente remiſſior diſciplina invaluit, quae habebat quidem matrimonia coram Eccleſiae benedictione ſacerdotali eſſe celebranda; verum ſimul valida, etſi illicita, reputabant matrimonia clandeſtina, quae ſine hierologia clam ceteris omnibus ipſi ſponſi contraxiſſent, *cap.* 11. *ex. de clandeſt. deſponſatione*, *cap.* 3. *ex. de ſponſalib.* (*b*). Magno incommodo & reipublicae & Eccleſiae fuerunt clandeſtina matrimonia: filiorum & familiarum ſtatus incertus erat, & mariti ſuarum uxorum ſaepe pertaeſi eas dimittebant, & novas nuptias attentabant.

§. XIII. Sed tandem eccleſia Occidentalis matrimonia clandeſtina omnino irrita fecit. Statuerunt enim Tridentini patres *ſeſ. XXIV. de ref. matrim. cap.* 1., matrimonium contrahi debere coram parocho, ſive alio ſacerdote de ipſius parochi, ſeu ordinarii venia, & duobus vel tribus teſtibus, & aliter con-

---

(c) *Invaluerunt hi degeneres mores ex accepta ſententia legum & canonum, per conſenſum nuptias contrahi. Conſenſus nempe, qui legitimus & ſollemnis eſſe debebat, ſic acceptus eſt, quaſi etiam clam editus ſufficeret. Franc. Florens* in Grat. cauſ. XXX. quaeſt. 5.

contractum nullum eſſe (*d*), itemque matrimonium ab eodem parocho benedici debere (*e*). Parochus autem, coram quo matrimonium contrahere oportet, eſt ille, in cuius paroecia contrahentes vere morantur, etſi eo loci perpetuo morari non intendant: & ſi contrahentes ſint diverſarum paroeciarum, unus parochus ſive viri, ſive mulieris matrimonio adſiſtet, licet in multis locis mos ferat, ut coram parocho mulieris nuptiae celebrentur. Et quod ſpectat ad teſtes, ii cuiuſcumque generis ſint, ſufficiunt, modo quid agitur, intelligant.

§. XIV. Sollemnia nuptiarum ex regulis novae diſciplinae non licet celebrare, ab adventu Domini uſque ad epiphaniam, & a feria quarta cinerum uſque ad octavam paſchae. Trident. *ſeſ. XXIV. de ref. matrim. cap.* 10. Poenitentiae nimirum tempus nuptiarum pompis & deliciis aptum non cenſetur.

§. XV. Plures iuſtarum nuptiarum effectus ſunt, qui vel ex ipſius coniugii natura, vel ex civili iure, vel ſacramenti religione dimanant. In primis coniuges per matrimonium fiunt duo in una carne, & alter in alterius corpus ius adquirit. Item filii naſcuntur legitimi & in patris poteſtate. Per matrimonii quoque ſacramentum coniuges gratia implentur, qua mutuus eorum amor adiuvatur, fides matrimonii ſuſtinetur, & matrimonii & familiae onera evadunt leviora.

§. XVI. Quaeres, an omnes natura habiles matrimonium contrahere teneantur? Satis aucto humano genere non omnes ex principiis iuris naturalis ad nuptias contrahendas obligantur, quod Puſendorfius *de iure nat. & gent. lib. VI. cap.* 1. §. 7. probat: non deſunt enim qui ferendo familiae & educationis filiorum onere impotentes ſunt; alii vero, qui caelibes utiliores ceteris hominibus eſſe poſſunt. Nec chriſtiana religio ſingulos ad nuptias contrahendas adſtringit: quin potius qui dono

---

(d) *Quo decreto etiam contractui civili certa forma data eſt, idque ex diſciplina a pluribus ſeculis in Occidente recepta, qua Eccleſia etiam de contractu matrimonii edicebat, & ex conſenſu chriſtianorum principum, qui per legatos ſuos, vel poſtea huic decreto conſenſerunt.*

(e) *Num benedictio ſacerdotalis ad vim nuptiarum pertineat, Tridentini patres non definierunt. Hinc receptum eſt inter noſtros, valere nuptias coram parocho invito & ſine hierologia contractas, modo parochus de matrimonio contrahendo certior factus ſit. Sed ſi admittatur, per benedictionem nuptias ſanctificari, in hac ſpecie matrimonium ſacramentum eſſe non videtur.*

dono caelibatus donantur, melius faciunt, ſi procul a nuptiis Deo animum & corpus ſuum conſecrent. Et merito pro religione ſua Conſtantinus M. caelibatus poenas ſuſtulit, *L. 1. C. de infirmandis poenis caelibatus.*

CAPVT XXI.

De iis, qui nuptias contrahere vetantur.

§. I. *Matrimonii impedimenta duplicis generis.*
II. *Civili poteſtati competit ius matrimonii impedimenta conſtituendi:*
III. *Quod ius etiam Eccleſiae competit.*
IV. *Inhabiles ad nuptias contrahendas impotentes ad concubitum.*
V. *Cognatio quid? Eius lineae.*
VI. *Graduum computatio.*
VII. *Iure naturae & civili inter quos cognatos nuptiae non conſiſtunt.*
VIII. *Iure eccleſiaſtico inter quos cognatos nuptiae non valent.*
IX. *Impedimentum civilis cognationis:*
X. *Et cognationis ſpiritualis.*
XI. *Adfinitas quid? Eius quaſi gradus.*
XII. *Adfinitatis impedimentum:*
XIII. *Et publicae honeſtatis.*
XIV. *Nuptias non contrahunt nuptiis illigati.*
XV. *An conditio ſervilis nuptias nullas reddit?*
XVI. *De impedimento raptus.*
XVII. *De impedimento ex adulterio:*
XVIII. *Et ex homicidio.*
XIX. *De* cultus diſparitate.
XX. *Votum* ſollemne *caſtitatis nuptias impedit & contractas dirimit:*
XXI. *Item ordo ſacer nuptias impedit & contractas dirimit.*
XXII. *Qui vetantur nuptias contrahere, at ſi contrahant, nuptiae valent;*

§. I. SVnt quaedam receptae regulae, quae quaſdam perſonas omnino inhabiles ad matrimonium contrahendum reddunt, & ſi reapſe contrahant, illud tamquam initio dirimunt; aliae vero tantum perſonas impediunt, quo minus contrahant, ſed contractum non ſolvunt. Hinc matrimonii impedimenta duplicis generis exorta; *dirimentia* nempe, & *impedientia*, ut dicuntur.

§. II. Proveniunt autem omnia matrimonii impedimenta aut iure naturae, aut iure divino, aut legibus principum; aut ſacris canonibus. Eſt enim matrimonium non tantum naturae in-

inſtitutum, verum etiam civile negotium, & Eccleſiae ſacramentum. Et quod ſpectat ad leges civiles, in compertis eſt, civili poteſtati ius eſſe, quo impedimenta, etiam dirimentia, conſtituat: quod doctiores theologi ſentiunt. *Matrimonium*, ait S. Thomas *lib. IV. contra gent. cap. 78.*, *in quantum ordinatur ad bonum politicum, ſubiacet ordinationi legis civilis*. Sane chriſtiani imperatores & deinceps reges legibus ſuis varia nuptiarum impedimenta dirimentia conſtituerunt; gradus cognationis & adfinitatis, in quibus illae contrahi non poſſent, finierunt: reſcriptis ſuis vetita matrimonia permiſerunt, & totius contractus curam ad ſe pertinere profeſſi ſunt. Verum a multis ſeculis rariora facta ſunt principum edicta, quae de vi ipſa matrimonii ſtatuant, ſive quod illi religioni ſibi ducerent de re, quae magnum erat ſacramentum, leges ferre; ſive quod ſua intereſſe viderent cum epiſcopis non diſceptare.

§. III. Poteſtate quoque dirigendi & ordinandi matrimonii, ut ad finem religionis tendat, donatur Eccleſia. Et reapſe omni tempore Eccleſia canones condidit, ut fideles in Domino nuptias inirent. Sed regulae iſtae per ſex priora & amplius ſecula videntur ſpectaſſe ſolam ſacramenti religionem, non naturam & vim contractus; inde Eccleſia ſenſim aucta eſt poteſtate; qua ipſum contractum dirigeret, & perſonas ad contrahendum omnino inhabiles faceret: quod Baſilius Pontius *de matrimonio* pluribus adſtruit (a). Nempe ſacramentum matrimonii, quod contractui innitebatur, principale iudicatum eſt: & ita invaluit, ut Eccleſia impedimenta dirimentia ſtatueret.

§. IV. Quod ſpectat ad eos, qui omnino inhabiles ſunt ad nuptias, iure naturae in primis nuptias non contrahunt impotentes ad concubitum, ſive per teneram aetatem tales ſint,

---

(a) *Et ſane antiqui canones numquam edicunt, matrimonia dirimi, ſi non ex eorum ſcitis contracta eſſent, ſed tantum poenitentiam iniungunt: & porro conſtat ex concilio Milevitano II., cui S. Auguſtinus interfuit, Eccleſiam ſummos imperantes adire conſueviſſe, ſi legem ad matrimonii vinculum ſpectantem edendam indicaret*, can. 102. C. Afric. *Sed temporis lapſu Eccleſia etiam impedimenta dirimentia conſtituit, quin ipſa civilia modificavit, auxit, abrogavit: quod ius ſeculo ſexto incepiſſe videtur, inde ſenſim crevit, & ſeculo decimo ſecundo in Occidente receptum erat.*

ſive alio corporis vitio, vel magicis incantationibus frigeant (b). Puberes iure Romano cenſentur mares anno decimo quarto expleto, & feminae decimo ſecundo item expleto viri potentes habentur, *pr. tit. inſt. quibus modis patria poteſtas ſolvitur*. Itaque ante hanc aetatem nuptiae nullae ſunt, niſi malitia suppleat aetatem, hoc eſt, niſi natura praecox vim generandi praevertat, *cap.* 9. *& cap.* 14. *ex. de deponſat. impuberum*. Nec nuptias iure naturae ineunt, qui aetate maiores perpetua & immedicabili impotentia ad concubitum laborant, *cap.* 4. *& ſeq. ex. de frigid. & maleficiatis*. Quod ſi reapſe matrimonium inter impotentes contractum ſit, & dubia ſit impotentia, triennium ad explorandas vires conceditur, quo exacto matrimonium dirimitur, niſi velint tamquam fratres & ſorores cohabitare, *cap.* 5. *& cap.* 7. *ex. eodem*.

§. V. Porro iure naturae nuptiae nullae ſunt in certis gradibus inter cognatos & adfines. Cognatio proprie ſic dicta eſt proximitas inter eos, qui per generationem ab eodem ſtipite deſcendunt, ſive ex iuſtis nuptiis, ſive ex quovis alio etiam illicito congreſſu proveniat. Conſtat cognatio lineis, lineae vero gradus habent ſuos. Linea eſt ſeries perſonarum a communi ſtipite deſcendentium: eaque vel recta eſt, quae genitores & genitos exhibet, vel tranſverſa, in qua ex latere coniuncti continentur: qui ſi aequo gradu diſtant a ſtipite, tranſverſa aequalis eſt; ſi unus altero remotior ſit, inaequalis appellatur. Gradus eſt diſtantia inter cognatos, quae a communi ſtipite aeſtimatur.

§. VI. Iure civili una & perpetua regula in omnibus lineis gradus computantur, *generata perſona gradum adiicit*, §. 7. *inſtit. de gradib. cognatorum*, ſive tot ſunt gradus, quot generationes. In linea recta ex civili regula canones gradus metiuntur, niſi quod loco generationum perſonas uſurpant, & ita tot numerant gradus, quot ſunt perſonae, demto tamen ſtipite. Sed in linea tranſverſa ab iure civili recentiores canones di-

(b) *Impotentes ad matrimonium vitio debilis frigidaeque naturae vocantur* frigidi, *obſtricti vero daemonum ope* maleficiati, *exſtatque in decretalibus tit.* de frigidis & maleficiatis. *Nimirum antiqua ſententia eſt, etiam apud ethnicos recepta, venereum impetum incantationibus & ſuſurris magicis infringi, quod Chardonius* in hiſtoria matrimonii cap. XIV. *probat: etſi alioquin dubitandum non videatur, ſaepe ex phyſicis cauſſis & phantaſiae vitio iacere in frigido lecto, qui ſe maleficiatos putant.*

diſtant (c): etenim in tranſverſa aequali collaterales eo gradu ſunt inter ſe, quo diſtant a ſtipite communi: & in inaequali, eo gradu inter ſe diſtant, quo remotior a ſtipite. Valet eccleſiaſticus computus tantum in matrimoniis; nam in haereditatibus ex civili regula gradus aeſtimantur.

§. VII. Iure naturae in linea recta, ſive inter generantes & genitos nuptiae omnino interdictae ſunt; natura enim a talibus nuptiis abhorremus: & officia coniugum non bene conveniunt cum officiis, quae parentes & liberi ſibi mutuo debent. Sed in linea tranſverſa etiam naturalis pudor, ſed non tantus, videtur vetare nuptias inter fratres & ſorores. Iure Romano nuptiae inter fratres & ſorores ſemper vetitae ſunt: & in linea tranſverſa inaequali vetabantur inter patruum, aut avunculum & filiam fratris, aut ſororis: nec quis neptem fratris, aut ſororis uxorem ducere poterat, §. 3. *inſt. tit. de nuptiis*. Nuptiae vero inter patrueles & conſobrinos iure antiquo Romano non vetabantur. V. Everard. Ottonem in *diſſ. de nuptiis conſobrinorum cap. III*. Primus Theodoſius M. eas nuptias vetuit, *tantum pudori tribuens & continentiae*, inquit de eo Aurelius Victor *epit. hiſtor.* Sed Arcadius, renovata priſtini iuris auctoritate, legem patris ſuſtulit, *L.* 19. *C. de nuptiis*. Et ſimiliter Iuſtinianus conſobrinorum nuptias permiſit, §. 4. *inſtit. de nuptiis*.

§. VII. Quod vero ſpectat ad Eccleſiam, ea in cognatorum nuptiis & naturae inſtituta & leges civiles ſecuta eſt. Ergo in linea recta nuptiae in infinitum inter chriſtianos interdictae ſunt. Et ante Theodoſium M. nuptiae inter conſobrinos non erant interdictae, quod Auguſtinus *lib. XV. de civit. Dei cap.* 16. teſtatur. Inde ius Theodoſianum ſemper ſervavit Eccleſia, licet Arcadii & Iuſtiniani legibus conſobrinorum matrimonia reſtituta eſſent. Immo poſt ſeculum ſeptimum in Occidente nuptiae uſque ad ſeptimum ex latere gradum interdictae ſunt (*d*). Inde recepta canonica graduum computatione, & re-

---

(c) *Per plura ſecula Eccleſia etiam in linea tranſverſa civilem graduum computationem ſecuta eſt: quod Cuiacius, Eſpenius, aliique viri docti obſervant. Certe Ambroſius* ep. LX. ad Paternum *fratres patrueles quarto gradu, & avunculum & filiam ſororis tertio gradu inter ſe ſociari adfirmat: quae ipſiſſima civilis computatio eſt.*

(d) *Cavit ſynodus Roma anno* IↃCCXXI. *ſub Gregorio* II., *ut nullus de propria cognatione uxorem accipiat; idque ex* Levit.

& retenta eadem nuptiarum prohibitione, nuptiae inter coniunctos ex latere uſque ad decimum quartum gradum ex civili computatione interdictae ſunt: quod ius & in cognatione & in adfinitae ſeculo decimo ſecundo receptum fuiſſe videtur: quod Eſpenius *par. II. ſect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 6. obſervat. Tam vero patens nuptiarum prohibitio incommodo erat Reipublicae & Eccleſiae, quod nuptias admodum difficiles reddidiſſet. Hinc Innocentius III. in concilio generali tam vagam prohibitionem reſtrinxit; ſtatuitque, ut tantum uſque ad quartum conſaguinitatis gradum deinceps nuptiae vetarentur, *cap.* 8. *ex. de conſanguinitate & adfinitate* (e).

IX. Praeter cognationem ex ſanguine etiam cognationes civiles & ſpirituales nuptias nullas faciunt, dirimuntque. Cognatio civilis ex adoptione eſt, impeditque nuptias iure civili inter adoptantem & filiam adoptatam, & in linea recta generatim inter eos, qui parentum & liberorum loco ſunt, etiam diſſoluta adoptione, §. 1. *inſt. tit. de nuptiis*, *L.* 55. *D. de ritu nuptiar.* Item filius naturalis nec ſororem adoptivam, nec amitam, nec amitam magnam adoptivam ducere poteſt, *L.* 17. *D. eod.* Sed in linea tranſverſa nuptiae diſſoluta adoptione contrahi poſſunt, *cit. L.* 55. Impedimentum civilis cognationis integrum ab iure civili Eccleſia recepit, nec in eo aliquid mutavit, *can.* 6. *C.* 30. *q.* 5. *cap. un. ex. de cognatione legali*. Hinc Cuiacius *in tit. decratalium de cognat. legali* docet, civilem fraternitatem etiam hodie nuptias dirimere.

§. X. Cognatio ſpiritualis ex baptiſmo & confirmatione eſt, quod ſuperius explicuimus. Antiqua eſt Eccleſiae doctrina, qua veluti pater ſpiritualis cenſebatur, qui alicui baptiſmum dederat, aut qui aliquem in Chriſto inſtituerat, & de ſacro fonte ſuſceperat, Origen. *ad Rom. XVI.* 31. Sed cognatio iſta

---

cap. VIII. v. 6. *repoſitum videtur. Hinc ſolliciti epiſcopi quouſque cognatio extenderetur, auctoritate Pauli iuriſconſulti* in lib. IV. ſententiar. tit. 11., *ubi ſucceſſionis gradus ſeptem conſtituuntur, videntur concluſiſſe, cognationem ad ſeptimum gradum extendit; & in eo nuptias etiam ex latere interdici.*

(e) *Huius iuris hanc pontifex dedit rationem*, quia quatuor ſunt humores in corpore, qui conſtant ex quatuor elementis. *Novum non eſt, etiam viros ſummos ineptas iuris conſtituti rationes adſignare, ut exemplo eſſe poteſt Paulus iuriſconſultus* lib. IV. ſentent. tit. 9. §. 5., *ubi ex Pythagoricis numeris derivat, quod partus ſeptimeſtres maturi ſint.*

iſta olim nuptiis non erat impedimento, adeo ut ipſi parentes de baptiſmo filios ſuos ſuſciperent. Auguſt. *epiſt. XXIII. ad Bonif.* Seculo ſexto lege Iuſtiniani ſtatutum, ne quis ex baptiſmo ſuſceptam uxorem duceret, *L. 26. C. de nuptiis*. Sed temporis lapſu impedimentum hoc extenſum eſt ad alias perſonas ad inſtar conſanguinitatis & adoptionis, hactenus ut ſuſcipiens ex ſacro fonte eiuſque filii nec ſuſceptam, nec eius cognatos ducere poſſent. Ita nuptiae difficiles factae; tandem vero Tridentina synodus *ſeſ. XXIV. de ref. matrim. cap. 2.* cognationem ſpiritualem reſtrinxit, ac contrahi ſtatuit inter ſuſcipientem & baptizatum ipſum & huius patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum huiuſque patrem & matrem: quod ius etiam in confirmatione ſervari voluit.

§. XI. Venio nunc ad adfinitatem, quae etiam nuptias impedit, & contractas diſſolvit. Adfinitas iure civili eſt neceſſitudo inter coniugem unum & alterius cognationem, ita dicta ex eo quod una cognatio per nuptias ad alterius finem, qui maritus, aut uxor eſt, accedit, *L. 4. §. 2. D. de gradibus*. Iure civili tantum ex nuptiis adfinitas exorta videtur; ſed iure decretalium ex quacumque carnis commiſtione inducitur, *cap. 3. ſeq. ex. de eo qui cognovit conſanguineam* (*f*). Quod vero adfines ab adfinibus non generantur, nulli proprie gradus inter eos ſunt; at exemplo cognationis etiam quaſi adfinitatis gradus recepti ſunt; & ita quo gradu quis eſt cognatus viro, eo eſt adfinis uxori, & contra. *L. 10. pr. D. eod.*

§. XII. Iure gentium non minus quam civili in linea recta adfinitatis nuptiae in infinitum vetitae ſint. Sed inter adfines ex latere iure Romano neque frater uxorem defuncti fratris ducere, neque ſoror marito ſororis defunctae nubere poteſt, quoniam per adfinitatem frater & ſoror facti cenſentur, *L. 5. L. 8.*

(f) *Quin ex nuptiis exorta adfinitas iure decretalium triplicis generis erat ex triplicibus gradatim contractis nuptiis. Etenim primae nuptiae cognatos viri adfines primi generis uxori faciebant; quae eſt proprie ſic dicta adfinitas; inde ſi ſuperſtes vidua ad ſecundas nuptias tranſiret, hic ſecundus maritus adfinis ſecundi generis cognatis primi viri erat; & demum ſi muliere mortua eius ſuperſtes maritus aliam uxorem duceret, haec tertii generis adfinis cognatis primi viri cenſebatur. V. Cuiac.* ad tit. decret. de conſang. & adfinitate. *Sed tandem Innocentius* III. *in concilio generali duas poſteriores adfinitatis ſpecies, quae difficiles admodum nuptias fecerant, abrogavit*, cap. 7. ex. eod.

L. 8. *& ſeqq. C. de inceſt. nuptiis*. Longo tempore etiam in adfinitate civile impedimentum ſecuta videtur: at inde impedimento cognationis ad ſeptimum ex latere gradum extenſo, etiam adfinitas uſque ad ſeptimum ex latere gradum nuptiis fuit impedimento: quod difficiles nuptias, non ſecus ac in cognatione faciebat. Ergo Innocentius III. in concilio generali nuptias inter adfines ex latere tantum intra quartum gradum canonicae computationis fieri vetuit, *cap.* 8. *ex. de conſanguin. & adfinitate*. Et demum ſynodus Tridentina *ſeſ. XXIV. de ref. matrim. cap.* 4. adfinitatem ex illegitima coniunctione ad ſecundum gradum reſtrinxit.

§. XIII. Porro ex quaſi adfinitate, ſive potius publica honeſtate iure Romano nuptiae conſiſtere non poſſunt inter filium & ſponſam patris ſui, *L.* 12. §. 1. *&* 2. *D. de ritu nuptiarum* nec erant nuptiae inter ſponſum & ſponſae matrem, *L.* 14. §. 4. *D. eodem*; quae omnia locum habebant etiam diſſolutis ſponſalibus: inhoneſtum enim viſum, ut diſſolutis ſponſalibus filius ſponſam patris, aut ſponſus ſponſae matrem duceret. Longo tempore Eccleſia etiam in publica honeſtate leges civiles ſecuta eſt; at inde impedimentum hoc ad ſeptimum ex latere gradum productum, *can.* 15. *C.* 27. *q.* 2. Sed ab Innocentio III. in concilio generali etiam publica honeſtas ad quartum gradum reſtricta videtur. Ex ſponſalibus autem naſcebatur honeſtas, *ſi pura & certa* eſſent, hoc eſt ſine conditione & cum certa perſona contracta, etſi quavis ratione invalida, modo non eſſent nulla ex defectu conſenſus, *cap. un de ſponſalib. in* 6. Sed ex regulis Tridentinis *ſeſ.XXIV. de ref. matrimon. cap.*3. honeſtas ex ſponſalibus quacumque ratione nullis ſublata eſt, & ex validis primum gradum non excedit.

§. XIV. Inhabiles quoque ſunt ad novas nuptias contrahendas, qui adhuc priſtino coniugio ligantur: iure evangelico & civili polygamia interdicta eſt. Itaque apud chriſtianos non licet novas nuptias contrahere, niſi ante de coniugis morte certo nuntio conſtet, *cap.* 19. *ex. de ſponſalibus*.

§. XV. Porro nullae ſunt nuptiae, quas homines liberi cum ſervabus, quas putant eſſe liberas, contrahunt. Iure civili ſervi, qui potius res, quam homines habebantur, de conſenſu dominorum non nuptias, ſed contubernia contrahebant, matrimonia nempe naturalia iuris effectibus deſtituta: quod ius olim Eccleſia ſervavit. Inde contubernia ſervorum ſenſim in vera matrimonia abierunt, & invitis etiam dominis contracta ... *cap.* 1. *ex. de coniugio ſervorum*: quin etiam admiſſae legitimae nuptiae hominis liberi cum ſerva, modo illae coniugis conditionem ſciret, *can.* 2. 4. *& ſeq. C.* 29. *q.* 2. Contigit tanta

muta-

mutatio ex principiis chriſtianae religionis, quae habent, apud Deum non eſſe perſonarum acceptionem, *can.* 1. *& ſeq. eod.* Quamvis haud ſcio, an veriſſima alioquin doctrina debuiſſet adeo extendi, ut civium ordines confunderet. Vnum tantum ex veteri diſciplina ſupereſt, quod nullae ſunt nuptiae, ſi homo liber ignorans contrahat cum ſerva, licet error qualitatis ſit, *cap. ult. ex. eod.*

§. XVI. Item nullum eſt matrimonium inter raptorem & raptam. Raptus eſt abductio mulieris per vim, aut dolum facta; ſive ipſa invita ſit, ſive ipſa conſentiat, parentibus invitis. Primus Iuſtinianus videtur ſtatuiſſe, ne umquam rapta matrimonio raptori coniugatur, etſi rapta eiuſque parentes conſentirent, *L. un. C. de raptu virginum*: quod ius in utraque eccleſia poſt Iuſtinianum obtinuit, *capit. reg. Franc. lib. VI. cap.* 69., *can.* 11. *C.* 16. *q.* 2. Sed a ſeculo decimo in Occidente hoc impedimentum relaxari coepit, & inter raptorem & raptam matrimonium conceſſum, modo rapta raptori conſentiret, *cap.* 7. *ex. de raptorib.* Quod vero quamdiu rapta in poteſtate raptoris eſt, non videtur ſponte in nuptias conſentire; ſtatuerunt Tridentini patres, *ſeſ. XXIV. de ref. matrim. cap.* 6., tum valere inter raptorem & raptam nuptias, ſi haec a raptore ſeparata, & in loco tuto conſtituta libere adſentiatur.

§. XVII. Inhabiles quoque ad nuptias inter ſe contrahendas ſunt adulter & adultera, ſi eorum alter, vel ambo in innocentis uxoris vel mariti mortem conſpiraverint; ut poſſent ſibi invicem matrimonio iungi, vel ſi poſt adulterium vivo adhuc alterius coniuge de futuris nuptiis ambo ſibi fidem dederint, *cap.* 3. *& ſeqq. ex. de eo, qui duxit in matrimonium* (g).

§. XVIII. Mulier quoque nec illi nubere poteſt, qui maritum

(h) *Iure Romano nuptiae inter adulterum & adulteram omnino interdictae erant*, L. 11. §. 11., L. 40. D. ad legem Iul. de adulteriis, & novel. CXXIV. *Et ſecundum hanc regulam per plura ſecula Eccleſia inter adulterum & adulteram nuptias non agnovit. V. Ant. Auguſt.* epit. lib. XXVII. tit. 21. *Inde Gratianus* ad can. 3. C. 31. q. 1. *antiquum & late patens adulterii impedimentum ad duas ſpecies reſtrinxit, quibus vel adulteri ad mortem alterius coniugis conſpiraverint, vel fidem de futuris nuptiis ſibi mutuo dederint. Magna fuit in Occidente Gratiani auctoritas, & hinc eius doctrina recepta, & ſecundum eam de nuptiis inter adulteros iudicatum eſt.*

tum eius interfecit, ſi & ipſa in mariti mortem conſpiraverit, *cap. 1. ex. de converſione infidelium*. Quod ſi homicidium cauſſa matrimonii admiſſum ſit, ſed altero coniuge inſcio, matrimonium non infirmatur, *cap. 3. ex. de eo, qui duxit in matrimonium*.

§. XIX. Nuptiis porro iungi vetatur fidelis cum infideli, veluti ethnico & Iudaeo: quod impedimentum noſtri *cultus diſparitatem* dicunt. Inde uſque a primis ſeculis nefas chriſtianis fuit nuptias inire cum infidelibus aut haereticis, niſi vel chriſtianos fieri, vel ad catholicam fidem tranſire promitterent. Conc. Illiber. *can. XVI. ſeq.*, Chalced. *can. XIV.*, Agath. *can. LXVII.* Verum ſi tales nuptias chriſtiani attentarent, tantum violatae diſciplinae rei erant, & poenitentiae ſubdebantur, at nuptiae conſiſtebant: quod Chardonius *in hiſtoria matrimonii cap. XIII.* multis probat. Succeſſu temporis apud Graecos synodus Trullana *can. LXXII.* irritas fecit inter fideles & haereticos contractas nuptias. Et in Occidente ſenſim moribus invaluit, ut nuptiae fidelium cum infidelibus nullae eſſent: quod ius ſeculo decimo ſecundo iam receptum erat. At valeant apud Latinos nuptiae cum haereticis, etſi illicitae & periculi plenae ſint.

§. XX. Porro monachi & regulares omnes ſollemni voto caſtitatis adſtricti nuptias contrahere vetantur, & contractae nullae ſunt. Per plura ſecula nuptiae monachorum etſi ſacrilegae & nefariae eſſent, non tamen erant nullae. Innocent. 1. *epiſt. ad Victricium Rhotomag. cap. XIX.*, Auguſt. *de bono viduit. cap. X.* Theodor. *in poenitent.* Sed in ſynodo Romana ſub Innocentio II. anno CIƆCXXXIX. *can. VII.* irrita facta ſunt monachorum & canonicorum regularium matrimonia. Deinceps opera praeſertim Gratiani inter votum *ſollemne* & *ſimplex* caſtitatis diſtinctum eſt, receptumque, votum ſollemne irritas omnino facere nuptias contrahendas; ſimplex vero tantum eas impedire, non irritas facere, *cap. 4. & ſeq. ex. qui clerici vel voventes* (h). Votum vero ſollemne caſtitatis, quod inhabiles

ad

(h) *Huic diſciplinae praecipuam cauſſam praebuit Gratianus* ad can. 8. D. 27. & ad can. 43. C. 27. q. 1., *qui neſciens loca Auguſtini & Theodori cum synodi Romanae canone in concordiam revocare, de more ſuo diſtinxit inter votum* ſymplex *&* ſollemne *caſtitatis, aitque; Auguſtinum & Theodorum intelligi debere de voto ſimplici, canonem vero Romanum de voto ſollemni: atque inde docuit, votum ſimplex caſtitatis irritum non facere ma-*

tri-

ad nuptias facit, eſt quod in probata religione emittitur, & quod ſacro ordini ineſt: quod Bonifacius VIII. declaravit in *cap. un. de voto in 6.*

§. XXI. Monachis adfines ſunt ſacris ordinibus initiati, qui inhabiles etiam ſunt ad nuptias contrahendas. Antiqua eſt eccleſiae Latinae diſciplina, quae maiores clericos omnino caſtos eſſe iubet; at nullus ex antiquis canonibus irritas dixit poſt ordinationem contractas nuptias. Fortaſſe in Occidente primum in ſynodo Lateranenſi I. ſub Calliſto II. anno CIↃCXXIII. *can.* 21. irrita facta ſunt a maioribus clericis attentata matrimonia. Quoniam vero clerici maiores etiam caſtitatis voto adſtringuntur, hinc dubitatum eſt inter theologos, utrum ordo ſacer matrimonium ex lege eccleſiaſtica, an vero ex voto nullum reddat: quae quaeſtio parum utilitatis habet; nec de ea definienda Tridentini patres curarunt.

§. XXII. Quod ſpectat ad eos, qui impediuntur quidem contrahere nuptias, at ſi reapſe contrahant, nuptiae ſuſtinentur, ii in nova diſciplina praeſertim cenſentur ſponſi, qui dum ſibi mutuo futuras nuptias promiſerunt, cum alio aliave contra datam fidem matrimonium inire vetantur: item voto ſimplici caſtitatis adſtricti, ideſt qui extra cauſſam religioſae profeſſionis & ſacri ordinis ſuſceptionem Deo promiſerunt caſtitatem: haeretici, qui cum catholicis ob diſſidia in rebus fidei nuptias contrahere impediuntur: qui ab epiſcopo vel parocho vetiti ſunt cum aliqua matrimonium contrahere ob impedimentum, quod ſubeſſe creditur, donec de illo conſtet: & qui religionis chriſtianae rudimenta ignorant. Scilicet in his caſibus canones ſunt minus quam perfecti, quod nuptias fieri vetant, contractas vero ratas habent.

---

trimonium, bene vere votum ſollemne. Propoſita a Gratiano doctrina inde recepta eſt, & ſecundum eam pontifices reſponderunt.

CAPVT XXII.

De relaxandis matrimonii impedimentis.

§. I. *Olim in civilibus impedimentis principes concedebant nuptias.* II. *Hodie ſummus pontifex impedimenta relaxit:* III. *Sed ex iuſta cauſſa.*

§. I. Impedimenta matrimonii etiam dirimentia iure humano inducta poſſunt relaxari, & matrimonium inter eos, qui illud contrahere vetantur, concedi; quod iamdiu recepta voce *diſpenſatio* dicitur. Ex veteri diſciplina nuptiae iure humano vetitae reſcriptis principum concedebantur, *L. un. C. Th. ſi nuptiae ex reſcripto petantur*, Ambros. *ep. LX. ad Paternum*, Symmach. *lib. X. ep.* 11. Exſtant quoque apud Caſſiodorum *lib. VII. variar. cap.* 6. *n.* 40. *&* 47. binae formulae, quarum una rex Theodoricus concedit matrimonium inter virum nobilem & plebeiam, altera nuptias inter conſobrinos.

§. II. Hac ſtante principum poteſtate, Eccleſiae ius in permittendis nuptiis per canones vetitis id profecto erat, ut poenitentias canonicas relaxaret. Conc. Chalced. *can. XVI.*, Gregor. M. *lib.* 1. *cap.* 33. Sed temporis lapſu poteſtas concedendi matrimonia inter eos, qui iure humano inhabiles ad nuptias ſunt, ad Eccleſiam tranſiit, idque poſt ſeculum undecimum factum videtur, Mariana *hiſt. lib. X. cap.* Vbi matrimonii ſacramentum ſibi contractum ſubiecit, ſponte ſua factum, ut Eccleſia impedimenta relaxaret. Exercet autem hanc poteſtatem fere ſolus ſummus pontifex, quando enim haec nova diſciplina inducta eſt, negotia ferme omnia eccleſiae Occidentalis in conciſtorio pontificis tractabantur. Sed impedimenta impedientia epiſcopi relaxant exceptis duobus, nempe eo, quod eſt ex ſponſalibus, & ex voto ſimplici puroque caſtitatis perpetuae, aut profitendi religionem. V. Benedict. XIV. *de ſynodo dioeceſ. lib. IX. cap.* 2. *n.* 1.

§. III. Vt vero inter inhabiles iure humano nuptiae recte permittantur, iuſta cauſſa neceſſaria eſt. *In contrahendis matrimoniis vel nulla omnino detur diſpenſatio*, inquit synodus Tridentina *ſeſ. XXIV. de ref. matrim. cap.* 5., *vel raro, idque ex cauſſa & gratis concedatur: in ſecundo gradu numquam diſpenſetur, niſi inter magnos principes, & ob publicam cauſſam.*

Cauſ-

Cauſſa autem pro concedendis nuptiis ultra ſecundum gradum cognationis ex latere, aut adfinitatis, in impedimentis cognationis ſpiritualis & publicae honeſtatis non neceſſario debet eſſe publica neceſſitas, aut utilitas, ſed ſufficit privata. Verum non omnia impedimenta iure humano inducta facile ſolent relaxari, ſed tantum quae ſunt ex cognatione & adfinitate in remotioribus gradibus, publica honeſtate, & crimine adulterii ſine conſpiratione in mortem coniugis.

✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻

CAPUT XXIII.

De divortiis.

§. I. *Divortii & repudii notiones.*
II. *Divortia Chriſtus vetuit, niſi ob fornicationem.*
III. *Quale divortium Chriſtus admiſerit, olim incertum.*
IV. *Leges chriſtianorum principum de divortiis.*
V. *In Eccleſia Latina divortia omnino non admittuntur.*
VI. *An ſolvitur matrimonium per alterius coniugis converſionem ad fidem?*
VII. *An ſolvitur per alterius coniugis monaſticam profeſſionem?*
VIII. *Cauſſae cur coniuges toro divertant.*

§. I. Nomine *divortii* iure Romano venit legitima nuptiarum ſolutio vivente utroque coniuge facta, qua peracta novas nuptias inire licet. Alio nomine nuptiarum ſolutio *repudium* dicitur, eoque diſtabat inter repudium & divortium, quod hoc inter virum & uxorem fieri dicebatur, repudium vero & ſponſae & uxori mittebatur, *L.* 101. §. 1. *D. de verbor. ſignif.* Sed iure canonico nomine divortii venit & ipſa vinculi nuptialis ſolutio, & ſeparatio tori & habitationis vel ad tempus, vel in perpetuum, quae integro matrimonii vinculo contingit.

§. II. Apud gentes praeſertim Iudaeos, Graecos, & Romanos, ipſa inſtitutione & natura matrimonii ferme adverſante (*a*), divortia vel ex levibus cauſſis, immo bona gratia permiſ-

(a) *Sane Deus initio mulierem ex coſta viri condidit, ut viro eſſet adiutorio, & ut duo in una carne fierent.* Genes. cap. II. 21. ſeqq., *hoc eſt arcta & perpetua conſuetudine coniuncti.* *Cui*

miſſa erant: at Chriſtus divortia vetuit, nihil enim moratus libellum repudii, quem Moſes Iudaeis permiſerat, immo addens ob cordis duritiem iis fuiſſe permiſſum; docuit, origine & natura ſua matrimonium eſſe individuam & perpetuam vitae conſuetudinem, & hinc moechari eum, qui dimiſerit uxorem ſuam ει μη επι πορνεια, *niſi ob fornicationem*. Matth. *XIX. v.* 3. *ſeqq.* Nomine autem της πορνειας non ſolum adulterium verſit, ſed omne aliud crimen, quod cum fine matrimonii non minus pugnet; ſed eccleſiae patres ferme ad ſolum adulterium πορνειαν reſtringunt.

§. III. Cuius autem generis fuerit a Chriſto ob πορνειαν *fornicationem* maritis conceſſa ſeparatio, totalis nempe, quae etiam concedat novas nuptias, an vero partialis, quae, ſalvo matrimonii vinculo, vitae conſuetudinem abrumpat, non plane conſtat. Et reapſe veteres Eccleſiae patres abierunt in diverſa: nam alii docebant, per adulterium conſuetudinem vitae tantum abrumpi, non vero ipſum matrimonii vinculum, conc. Milevit. *can. XVI.*, Origen. *hom. VII. in Matth.*, Auguſt. *de bono coniug. cap. VII.*; alii vero tenebant, dirimi ipſum matrimonij vinculum, & licere ſive viro, ſive mulieri aut tantum viro coniugem peccantem dimittere, & novas nuptias contrahere. Tertull. *lib. II. ad uxor. cap.* 1., conc. Arelat. 1. *can. X.*, *can.* 23. C. 23. *q.* 7. V. Chriſt. Lupum, *diſſ. de opinione probabili cap.* (*b*).

§. X.

Cui inſtitutioni natura ipſa matrimonii conſonat. Contrahitur enim ad liberorum procreationem & educationem; mulieres autem iterum concipere ſolent, antequam iam nati filii propria quadra vivere poſſunt. Ita vir & mulier individua vitae conſuetudine vivere debent, quouſque filii omnes inſtitutione non indigent: & qui longo tempore dulci & individua vitae conſuetudine vixerunt, & reliquo tempore ad mutuum auxilium erunt individui. Verum ſi primaria capita obligationis nuptiarum violentur, poſſe eas iure naturali ſolvi, multi docent. V. Puſendorf. de iure nat. & gent. lib. VI. cap. 1. §. 20.

(b) *Mediis ſeculis in eccleſiis Occidentis non ſolum ob adulterium dirimebatur matrimonium, verum etiam ſi aliquod impedimentum dirimens, aut alia cauſſa, quae cohabitationem impediret, ſuperveniſſet. Et profecto ſecundum receptam in Eccleſia Romana doctrinam reſpondit Gregorius* 11. *ſeu* 111. *ſummus pontifex, licere viro alteram ducere uxorem, ſi uxor infirmitate correpta matrimonio inepta evaderet*, can. 18. C. 23. q. 7. *Similiter ſyno.*

§. IX. Interim leges chriſtianorum principum divortia propter gravia crimina concedebant, ſed propter mores, vel propter leves cauſſas ex conſenſu modo poenis adfecerunt, modo permiſerunt impune, *L.* 2. *C. Th. de repudiis*, *L.* 8. & *ſeq. C. Iuſt. eod.* Ipſe Iuſtinianus hac in re varius fuit, nam multis editis legibus novas cauſſas repudii addidit, quin mutuo conſenſu divertendi copiam fecit: contra anno IↃXL. divortia ex conſenſu omnino ſuſtulit, & cauſſas divertendi ad quaedam magna crimina reſtrinxit, *novel. CVII. cap.* 8. & 9. Leges, quae ex conſenſu, vel ex levioribus vitiis repudia concedunt, evangelio adverſantur, videnturque principes ad evitandos triſtes eventus eiuſmodi divortia toleraſſe. Sed an quae ex magnis criminibus divortia permittunt, etiam iuri divino adverſae ſunt? Andreas Alciatus & Ioannes Launoius docent, imperatores nomen *fornicationem*, propter quam Chriſtus coniugum ſeparationem conceſſerat, latius pro omni gravi crimine accepiſſe, & ex hac ſententia ſuas dediſſe leges..

§. V. Sed quae tamdiu fluctuaverat divortiorum diſciplina, tandem apud Latinos poſt ſeculum decimum certior evaſit, receptumque, ut vivente utroque coniuge nulla ex cauſſa, ne adulterio quidem, nuptiae ſolvantur, & ita ſeculi leges Eccleſiae auctoritati ceſſerunt. Invaluit haec doctrina praeſertim Auguſtini auctoritate; etenim ſcholaſtici uno Auguſtino ferme innixi, veluti certum docuerunt, nec adulterio nuptias diſſolvi, contra quam ipſe Auguſtinus ſenſerat, qui quaeſtionem de divortiis habuit difficillimam. Inde pontifices rem perfecerunt, tantaeque firmitatis rationem Innocentius III. *a coniugii ſacramento*, hoc eſt a perpetua inter Chriſtum & Eccleſiam coniunctione, derivat. Et tandem Tridentini patres *ſeſ. XXIV. de ſacram. matrimonii can.* 7. anathema iis dixere, qui adſerunt, Eccleſiam errare, dum docuit & docet, ſecundum Evangelicam & apoſtolicam doctrinam per adulterium matrimonii vinculum non diſſolvi (c). Verum Graeca & cete-

nodus Compendienſis anno IↃCCLVI. can. XVI. *viro leproſo permittit dare commeatum mulieri ſanae, ut, ſi ipſa velit, maritum accipiat. Gratianus reſponſionem Gregorii veluti* ſacris canonibus immo & evangelicae & apoſtolicae doctrinae potius adverſam *traduxit. An ſatius eſt dicere, multas olim eccleſias divortia & novas nuptias ex variis cauſſis conceſſiſſe, quod putarent, ea evangelio non adverſari.*

(c) *Hodierna eccleſiae Latinae doctrina ad fidem non videtur*

ceterae Orientales eccleſiae adhuc propter adulterium & alias probatas cauſſas divortia & novas nuptias concedunt.

§. VI. Illud vero ſemper certum in eccleſia habitum eſt, matrimonium legitimum, hoc eſt inter infideles contractum, omnino dirimi per alterius coniugis converſionem ad fidem, ſi infidelis diſcedat, *1. ad Cor. VII. v. 15.*, aut ſi morari cum fideli velit ad religionis iniuriam, & peccandi praebeat occaſionem, *can. 4. & ſeq. C. 20. p. 1.*, *cap. 7. ex. de divortiis*. Quod ſi coniugi ad Chriſtum converſo infedelis moleſtus non ſit, fideli divortium non conceditur, idque ad illius ſalutem procurandam. Separato autem coniugio per alterius converſionem, ſi poſtea infidelis, antequam alter ad novas nuptias tranſeat, etiam convertatur, matrimonium redintegrabitur, *cap. 8. ex. eod.* Verum ſi ambo coniuges fideles ſint, & alter a fide diſcedat, matrimonii vinculum non ſolvitur, *cit. cap. 7.*

§. VII. Porro matrimonium ratum, ſed non conſummatum pleno divortio ſolvitur per alterius coniugis monaſticam profeſſionem etiam altero invito factam, & coniugi relicto novas nuptias contrahere licet; quae doctrina ſeculo ſeptimo in Occidente recepta erat, poſt Gratianum vero magis magiſque convaluit, *cap. 2. & cap. 14. ex. de converſione coniugator.* Hinc ut coniuges de meliori propoſito deliberent, poſt contractas nuptias non ſtatim matrimonio uti coguntur, ſed habent duos menſes ad monaſticam vitam eligendam, *cap. 7. ex. eod.* Quod ſi matrimonium conſummatum fuerit, coniuges, integro matrimonii vinculo manente, poſſunt ex conſenſu perpetuam tori & habitationis ſeparationem inſtituere & continentiam profiteri, veluti ſi unus ex alterius conſenſu, aut ambo ex compacto religionem ingrediantur, aut ſi vir apud Latinos bona cum uxoris venia ſacris ordinibus initiatur.

§. VIII. Iam ex nova diſciplina multae ſunt cauſſae, quibus

---

tur pertinere, *quod Launoius* de regia in matrimonium poteſt. part. III. art. 1. cap. 5. *docet*. *Et profecto Tridentini patres non damnarunt ſententiam, quae habet, per adulterium nuptias ſolvi; ſed potius anathema iis dixerunt, qui erroris accuſabant Eccleſiam, quod doceret, nec adulterio nuptias ſolvi: idque fecerunt patres Venetis legatis intercedentibus, ne Orientis eccleſiae, & praeſertim chriſtiani in inſulis Venetorum imperio ſubiectis offenderentur. Pallavicin.* hiſt. conc. Trid. lib. XXII. cap. 4.

bus coniuges inviti toro & habitatione divertunt, ſive ad tempus, ſive in perpetuum. Praecipua cauſſa eſt alterutrius coniugis voluntarium adulterium: quin debet maritus uxorem adulteram, niſi poenitentiam egerit, dimittere, *can.* 4. *& can.* 6. *C.* 32. *q.* 1.; ſed poſt poenitentiam poteſt maritus dimiſſam recipere, *can.* 7. *eod. & cap. ex. de adulteriis*. Item toro & habitatione coniuges ſeparantur per alterius coniugis apoſtaſiam, aut haereſim, *cap.* 6. *de divortiis*, aut ſaevitiam, *cap.* 8. *&* 13. *de reſtitutione ſpoliatorum*, aut ſi coniux unus alterum ad mortale peccatum impellat, *cap.* 2. *ex. de divortiis*. Quaecumque vero fuerit cauſſa, non proprio arbitrio, ſed ſententia iudicis coniuges ſeparantur.

CAPVT XXIV.

De ſecundis nuptiis.

§. I. *Polygamia iure naturali & evangelico vetita.*
II. *Secundae nuptiae nuſquam interdictae:*
III. *Sed a patribus veluti impurae traductae.*
IV. *Vidua in anno luctus ſine infamia nubit.*

§. I. Secundae nuptiae dupliciter accipiuntur, etenim vel denotant ſtatum, quo vir ſimul plures uxores habet, qui ſtatus *polygamia* dici ſolet; vel denotant ſecundas aut tertias poſt primi aut ſecundi coniugis mortem, aut legitimum divortium contractas. Num polygamia iuri naturali adverſetur, anceps quaeſtio eſt. Certe videtur adverſari ipſi nuptiarum inſtitutioni, in qua Deus voluit, ut vir uxori ſuae adhaereret, & duo in una carne eſſent, *Geneſ. II.* 22. *ſeqq.* (a). Populorum mores hae in re varii fuerunt; nam apud Iudaeos & pleraſque alias gentes polygamia obtinuit, & nunc etiam in Aſia & Africa obtinet; at apud Romanos nunquam permiſſum duas ſimul uxores habere: & infamis cenſebatur, qui, retenta prima uxore, ſecundas nuptias attentaſſet. V. Briſſon. *de Iure connubior*. Verum Chriſti lege omnino polygamia

(a) *Ipſa natura videtur inculcare unius cum una nuptias; etenim ubique ferme gentium mares pari numero feminis naſcuntur.*

mia vetitâ eſt: Chriſtus enim matrimonium ad primaevam inſtitutionem revocavit. Matt. *XIX.* 3. *ſeqq.*

§. II. Altero autem ſenſu acceptae ſecundae nuptiae, quatenus denotant nuptias ſecundas aut tertias, iure ſolutis prioribus, contractas; nuſquam gentium interdictae. Quid enim mali eſt, ſecundam ducere uxorem, ubi nexus cum priore iam ſolutus eſt? Id ius etiam apud chriſtianos ſemper obtinuit; luculenter enim docet apoſtolus, mulierem viri dormitione nuptiarum nexu liberari, & cui vult, nubere poſſe, 1. *ad Cor. VII. v.* 39. Nec tantum ſecundae nuptiae ſtricte ſic dictae apud chriſtianos permittuntur, verum etiam ulteriores.

§. III. Quamvis autem ſecundae nuptiae evangelico iure permittantur; tamen antiqui patres eas veluti impuritatis & incontinentiae plenas traduxerunt, & quidem adeo durioribus verbis, ut eas damnare videantur; appellant enim *fornicationem*; *ſpecioſum adulterium*; & *honeſtam fornicationem*. Hinc ſynodus Neocaeſarienſis *can. III.* & Baſilius *epiſt. ad Amphiloch. can. IV.* publicae poenitentiae bigamos ſubiecerunt, forte ad eluendam contractam incontinentiam. Nata eſt deteſtatio iſta ſecundarum nuptiarum a ſtudio continentiae, quod primis ſeculis inter chriſtianos increbuerat. Et haec impuritas ſecundis nuptiis adſperſa cauſſam praebuit, ut in veteri diſciplina iis ſacra benedictio denegaretur. Conc. Neocaeſar. *cap. VII.* Innoc. 2. *ep. ad Victric. Rhotomag. cap.* 9. (*b*).

§. IV. Diſſoluto per mortem viri matrimonio, licet viduae ex praeſenti diſciplina abſque infamiae nota ſtatim ad ſecundas nuptias convolare. Iure Romano infames erant viduae, quae intra annum luctus nuberent; eratque annus iſte ex antiqua Romuli lege decem menſium; tum a Gratiano, Valentiniano, & Theodoſio duobus menſibus auctus eſt, *L.* 2. *C. de ſecundis nuptiis*. Duplici vero ratione anni luctus religionem vidua viro praeſtare debebat, ne ſemen commiſceretur, & pro-

(b) *In nova diſciplina ſecundae nuptiae benedici ſolent: quod receptum videtur poſtquam Caroli M. & Leonis Sapientis legibus ſtatutum eſt, ut hierologia ad vim ipſam nuptiarum pertineret. Benedictio iſta ſecundarum nuptiarum apud Graecos parum diſtat ab ea, quae primo nubentibus datur; at apud Latinos minus ſollemni benedictione extra miſſarum ſollemnia ſecundae nuptiae benedicuntur. Et hinc ſi poſteriora Latina monumenta adſerant, ſecundas nuptias non eſſe benedicendas, de ſollemni benedictione accipienda ſunt.*

propter reverentiam marito debitam (*c*). Honeſtatis & pudoris plena erat haec iuris civilis ſanctio, eamque etiam chriſtiani ſervabant. At iure decretalium mulierem, quae intra annum luctus nubat, nulla manet infamia, idque veluti ex apoſtoli ſententia pontifices proponunt, *cap.* 4. *& ſeqq. ex. de ſecundis nuptiis* (*d*). Nec tantum infamia, verum etiam ceterae poenae, quae in odium ſecundarum nuptiarum decretae erant, in nova diſciplina ſublatae ſunt. V. Ant. Fabr. *in Cod. lib. IV. tit.* 5. *def.* 1. At ſtant adhuc integrae leges, quae filiis primi matrimonii favent. Gudelin. *de iure noviſſ. lib.* I. *cap.* 11.

CAPVT XXV.

De dierum feſtorum celebratione.

§. I. *Feſti dies in Eccleſia ab initio inſtituti, & inde alii additi.*
II. *Dies feſti vel mobiles, vel immobiles.*
III. *Alii ſacratiores, alii minus.*
IV. *Quis feſtos dies inſtituit?*
V. *Feſtorum dierum ſanctificatio.*
VI. *Ceſſatio ab operibus ſervilibus:*
VII. *Item a iudiciis & nundinis.*
VIII. *Diebus feſtis interdicta ſpectacula.*
IX. *Feſtorum moderatio.*

§. I. Feſti dies in honorem deorum apud omnes ferme gentes celebrati ſunt, utpote qui cultus religioſi, ubique ferme recepti, potiorem partem conſtituebant. Apud chriſtianos inde uſque ab apoſtolis feſti dies inſtituti & celebrati ſunt,

(c) *Tantum viduae maritos, non mariti uxores lugere debebant*, L. 6. D. de his, qui notantur infamia; *ac proinde ſtatim ab uxoris morte ius erat viro aliam ducere uxorem.*

(d) *Sed apoſtolus dum docuit, mulierem viri dormitione nexu nuptiarum liberari, & cui vult, nubere poſſe.* 1. ad Cor. VII. v. 39. , *non videtur feſtinas & infames nuptias permiſiſſe: annus enim luctus publicis legibus pudore plenis ſtatus erat: & deinde apoſtolus viduae, extincto viro, potius cui velis, quam quando velit, nubere permittit.*

ſunt, quales Paſcha, Pentecoſte, & quaevis dies dominica: ſucceſſu vero temporis plures alii acceſſerunt, veluti dies natalis Chriſti, natales martyrum, ſive dies, quibus martyrium paſſi ſunt, feſti apoſtolorum, B. Mariae virginis, aliique complures, quorum omnium hiſtoriam Hoſpinianus *de feſtis*, & Thomaſſinus *de celebratione feſtorum* enarrant.

§. II. Sunt feſti dies alii immobiles, hoc eſt certis anni diebus adfixi, quales natalis Domini, Epiphania, dies feſti apoſtolorum, & B. Mariae virginis; alii vero mobiles, qui non iiſdem anniverſariis diebus celebrantur, quales Paſcha, Adſcenſio Domini, Pentecoſte. Feſta mobilia a die celebrationis Paſchae pendent omnia; & hinc quolibet anno citius aut ſerius ordine ſuo recurrunt & celebrantur. Feſtum Paſchae de veteri eccleſiae Romanae regula contra Aſianas eccleſias probata in ſynodo Nicaena celebratur die dominica, quae poſt aequinoctium vernum decimam quartam lunam primi menſis proxime ſequitur (*a*).

§. III. Praeterea ratione maioris minoriſve obſervationis feſti dies triplicis generis ſunt. Alii ſumma religione & obſervantia tranſiguntur, quaſi Deo omnino ſacri, quales dominicae omnes & maiores feſti, in quibus fori cauſſae, negotia forenſia, & manuales labores ceſſant, tantumque Deo & religioni chriſtiani vacare debent. Alii minori obſervantia celebrantur; fiunt enim ſacri conventus, ceſſant negotia forenſia, non vero ſecularia negotia, & corporis labores. Et demum ſunt feſti dies, in quibus celebrantur divina officia, non tamen ſtrepitus fori & manualia opera intermittuntur: qua ratione eccleſia Orientalis ſabbatum inter feſtos dies recenſebat, conc. Laodic. *can. XIX.*, & Eccleſia univerſa celebrabat dies omnes inter Paſqua & Pentecoſten.

§. IV.

(a) *In veteri diſciplina non adeo facile erat diem celebrationis Paſchae definire, idque propter varias & imperfectas computandi paſchae rationes: quo factum, ut eccleſiae non eadem dominica ſaepe paſcha celebrarint. V. Bingham.* orig. eccleſ. lib. XX. cap. 5. §. 4. *Hinc ſynodus Nicaena epiſcopo Alexandriae, ubi aſtronomi egregii florebant, dedit in mandatis, ut quotannis verum Paſchae diem indagaret, eaque de re eccleſias certiores faceret. Succeſſu temporis crevit confuſio, eaque demum per Gregorium* XIII. *pontificem, emendato, qui hactenus obtinuerat, Kalendario, ſublata eſt: iamque facile omnibus eſt de die Paſchae decernere.*

§. IV. Iam pro poteſtate ſua licet epiſcopis peculiares dies feſtos in ſuis eccleſiis inſtituere, ſed ex cleri & populi conſenſu, *can. 1. D. 3. de conſecratione cap. 1. ex. de feriis*. Et reapſe martyrum feſti dies epiſcopi & fidelis populi conſenſu in peculiaribus eccleſiis initio inſtituti ſunt, licet poſtea ab aliis eccleſiis recepti & celebrati ſint. Nempe dies feſti etiam feriati ſunt, hoc eſt a manualibus laboribus & ſtrepitu fori vacui: & hinc ſi de novo inſtituantur, etiam populus, aut civilis poteſtas, quae populum repraeſentat, debet conſentire, quod Eſpenius *par. II. ſect. 2. tit. 2. cap. 1.* obſervat.

§. V. Feſti dies Deo omnino ſacri, Deo & religioni integri ſunt impendendi: quae eſt feſtorum ſanctificatio. Quamvis enim chriſtiani vita numquam a Deo ſeiungi debeat; tamen propter plurimorum infirmitatem certos dies indicere placuit, quos chriſtiani integros in ſanctitate, tamquam Deo ſacros, tranſigerent. Hinc in veteri diſciplina fidelis populus ſaltem diebus dominicis & praecipuis feſtis divino officio intererat, & ſimul concelebrabat (*b*), ut ita diem integrum ſanctificaret. Deinceps ubi in Occidente Latina lingua popularis eſſe deſiit, non amplius chriſtiani concelebrarunt; at Eccleſia etiam hodie exoptat, ut fideles ad horas canonicas conveniant, & divinum officium ita celebretur, ut populi religio poſſit intendi. Et longe profecto abſunt a mente Eccleſiae, qui ſola privatae miſſae auditione praeceptum de ſanctificandis feſtis ſe implere putant, quaſi ſit omnino idem miſſam audire & diem feſtum ſanctificare. V. Eſpen. *loc. cit. cap.* e.

§. VI. Vt vero chriſtiani ſoluti omnibus curis melius ſanctificandis diebus dominicis & feſtis vacent, ab operibus ſervilibus ceſſare debent: quod iure civili & ſacris canonibus ca-

ve-

(b) *Certe in eccleſia Orientali chriſtiani omnes alternatim, & veluti in duos choros diſtributi pſalmos canebant. Quo exemplo in Eccleſia Mediolanenſi Ambroſius eamdem canendi rationem inſtituit*, ne populus moeroris taedio contabeſceret, *quod Auguſtinus* lib. IX. confeſ. cap. 7. *teſtatur. Vbi Latinae linguae uſus deſuevit, populus in eccleſiis Occidentis non amplius in celebratione partem habere potuit, & obligatio ad horas canonicas ſollemniter recitandas ſenſim ad canonicos reſtricta eſt: & ex ceteris clericis beneficiarii, & qui maioribus ordinibus initiati ſunt, privatim integrum officium quotidie debent celebrare. Eſpen.* diſſ. de horis canonic. par. I. cap. 2. §. 1.

vetur, *L.* 3. *C. de feriis* (c), *capit. reg. Franc. lib. I. cap.* 57. Nomine operum ſervilium veniunt labores corporis & manualia opera omnia, quibus a ſanctificandis feſtis & ſacrorum conventuum frequentatione chriſtiani impediuntur. Qualia opera ruſtica, fabrilia, ſellularia, quae inde ſervilia dicta, quod olim apud Romanos praecipue per ſervos ſolebant expediri. Verum neceſſitate aut caritate cogente chriſtiani diebus dominicis & feſtis cum Dei timore poſſunt manibus ſuis operari, conc. Laodic. *can. XXIX.*, *cap.* 3. *ex. de feriis*, modo praecedente ſuperioris venia labores ſuſcipiantur.

§. VII. Eadem quoque ratione in diebus dominicis & feſtis ſtrepitus fori & cauſſae iudiciales conquieſcere debent, quod legibus principum & ſacris canonibus comprehenſum eſt, *L.* 2. *&* *L.* 3. *C. de feriis*, *cap.* 1. *ex. de feriis*. Vna cum fori exercitiis nundinae, ſive mercatus, ſive mercatura diebus feſtis haberi prohibentur, *cit. cap.* 1., utpote quae rebus terrenis implicant, & a divino cultu diſtrahunt. Acta iudicialia etiam ex partium conſenſu diebus feſtis explicata nulla ſunt, *cap. ult. ex. eod.*, niſi neceſſitas urgeat, & pietas ſuadeat: qua ratione iure civili diebus feſtis emancipare, aut manumittere licet, *cit. L.* 2. Sed contractus, qui diebus dominicis & feſtis in nundinis ineuntur, viribus conſtant.

§. VIII. Item diebus dominicis & feſtis iure civili ſpectacula, ſive ſcenica, ſive Circenſia interdicta ſunt, *L.* 2. *&* *L.* 11. *C. Th. de ſpectaculis*, quae deliciis animum adlicentia diſtrahunt a feſtis ſanctificandis, & peccatis ſaepe ſunt occaſioni. Parum diſtarent chriſtiani a moribus Iudaicis, ſi dies feſtos in otio tranſigerent, operibus carnis & deliciis unice intenti. *Obſerva*, inquit Auguſtinus *enarras. in pſalm. XXXII. n.* 6., *diem ſabbati non carnaliter, non Iudaicis deliciis, qui otio abutuntur ad nequitiam: melius enim tota die foderent, quam tota die ſaltarent.* Quae quum ita ſint, parum congruit ſanctitati religionis, quod praeſentibus moribus ſpectacula diebus dominicis & feſtis edi ſoleant, & res profecto eſt digna chriſtianorum principum legibus, quibus ſaltem in alios dies ſpectacula differantur.

§. IX.

(c) *Conſtantinus M. in* cit. L. 3. *tantum iubet*, urbanas plebes & cunctarum artium opificia die ſolis, *ſeu dominica conquieſcere, non item ruſticos; quibus labores permittit, quod frequenter eveniat, ut non aptius alio die frumenta ſulcis, aut vineae ſcrobibus mandentur. Sed deinceps Leo Sapiens etiam ruſticos die dominico ceſſare praecepit* Conſt. LIV.

§. IX. Feſti dies ſenſim numero creverunt; & hinc propter ceſſationem a laboribus erepta eſt pauperibus victum ſibi parandi occaſio; & univerſa paene feſta minus religioſe obſervata ſunt: quod ſynodi & pontifices aeque deplorant. V. Eſpen. *par. II. ſect.* 2. *tit.* 2. *cap.* 1. Hinc ſynodorum auctoritate plura ex minoribus feſtis in dies interciſos, mane ſcilicet feſtos, non item reliqua diei parte, aut in feſta ſolius devotionis abierunt. Et Benedictus XIV. inſtantibus epiſcopis in multis eccleſiis minorum feſtorum numerum deminuit, vel potius laborandi facultatem conceſſit, integro tamen relicto praecepto miſſam audiendi: quod ipſe narrat *de ſynodo dioeceſ. lib. XIII. cap.* 18. *n.* 11. *ſeq.* Quam deminutionem, petente Carolo olim Rege noſtro, etiam in regno Apuliae fecit.

CAPUT XXVI.

De ieiuniis.

§. I. *Ieiunii & abſtinentiae notiones.*
II. *Ieiunia varii generis.*
III. *De quadrageſima.*
IV. *De quartae, ſextae feriae, & ſabbati ieiunio.*
V. *Quatuor temporum ieiunia.*
VI. *De vigiliis.*
VII. *Abſtinentia a carnibus in ieiunii diebus:*
VIII. *Et unica per diem comeſtio.*
IX. *De hora ſolvendi ieiunii.*
X. *Diſciplina ieiunii relaxata.*
XI. *De obligatione ad ieiunium.*

§. I. Obſervatio ieiuniorum, non ſecus ac dierum feſtorum ſanctificatio, inter religioſa chriſtianorum officia cenſetur: ieiunantes enim chriſtiani corpus ſuum caſtigant, & in ſervitutem redigunt, & ſeipſos hoſtiam Deo offerunt. Ieiunium proprie ſic dictum differt ab abſtinentia; qui ieiunat, a carnibus & delicatioribus cibis abſtinent, ſimul vero cibum uſque ad certam ſtatamque horam differunt: qui abſtinent, carnes non comedunt, & parſimoniam in cibis quaerunt, at cibum uſque ad certam horam non differunt: & ita abſtinentia ieiunii pars eſt. Sed non confundendi ieiuni cum ieiunantibus, illi enim dicuntur, qui nihil cibi aut potus ſumſerunt, utut ieiunare; aut a prandio abſtinere haud conſtituerint: contra ieiunantes nec cibum ſumſerunt, & illum differre ſtatuunt.

§. II. Ieiunia religioſa apud chriſtianos diverſi generis ſunt, alia

alia enim generali canone impoſita chriſtianos obligant, alia poenitentibus in ſatisfactionem imponi ſolent, alia ex voto, aut aſceſi ſuſcipiuntur. Quae omnes obligant, ſtatis temporibus recurrunt, qualia ieiunium quadrageſimae, quartae & ſextae feriae, quatuor temporum, & vigiliarum (a). Nec omittenda ieiunia, quae ex aliqua ſollicitudinis eccleſiaſticae cauſſa epiſcopi indicunt, quod ſeculo ſecundo epiſcopos facere conſueviſſe Tertullianus *de ieiun. cap. XIII.* teſtatur.

§. III. Inter ſtata & ſollemnia chriſtianae religionis ieiunia maxime ſacrum eſt ieiunium ante Paſcha (b), quod vel a primis ſeculis *Quadrageſima* appellatur, quamvis longo tempore tantum triginta ſex dies eſuriales fuerunt (c). Certe quadrageſima

(a) *Calviniani, in primis Io. Dallaeus, docent, veteris eccleſiae ieiunia non neceſſitate, ſed potius pro arbitrio a chriſtianis fuiſſe obſervata. Hinc tenent, eccleſiam Romanam cum Montaniſtis in ieiuniorum diſciplina convenire, idque propter ſtata ieiunia, quae ex neceſſitate in Romana eccleſia chriſtianos obligant, qualia erant Montaniſtarum ieiunia. Sed apage apertas calumnias. Sane veteris Eccleſiae ieiunia, praeſertim quadrageſimae, ex neceſſitate obſervanda erant: & ſi Eccleſia ieiunia Montaniſtarum reprobavit, id ea ratione factum eſt, quod illi ieiunia ſua ex novis relationibus per paracletum Montano factis obligare dictitarent, quod tamquam merum figmentum Eccleſia exploſit. V. Nat. Alexand.* ſec. II. eccleſ. diſſ. 4.

(b) *Ex veteribus patribus ieiunium ante paſcha Hieronymus in* Iſaiam cap. LVII. *divinae inſtitutioni tribuit, ſed quatenus Ieſus Chriſtus quadraginta diebus in ſolitudine ieiunavit*, ut nobis ſollemnos ieiuniorum dies relinqueret. *Contra idem Hieronymus* epiſt. LIV. ad Marcellam, *Leo M.* ſerm. V. de quadrageſima *aliique apoſtolicae traditioni referunt acceptum. Vtriſque vero adverſari videtur Auguſtinus, qui* ep. LXXXVI. ad Caſulanum *habet, ieiunium quidem in evangelicis & apoſtolicis litteris praeceptum eſſe, ſed quibus diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, praecepto Domini vel apoſtolorum definitum non inveniri. Sed facile reſpondetur, non inveniri quidem in novo teſtamento dies ieiunio addictos; at eoſdem praecepto verbis ore prolatis tradito eccleſiam accepiſſe.*

(c) *Quarto ſeculo quadrageſima triginta ſex diebus ieiunio addictis conſtabat; nec alia videtur trium priorum ſeculorum in pleriſque eccleſiis fuiſſe diſciplina: qua de re Nat. Alexander* hiſt. eccleſ. ſec. II. diſſ. 4. art. 3. *Interim illa ipſa quadrageſima*

ſima in eccleſia Romana quinto & ſexto ſeculo ſex hebdomadis conſtabat, & ita dies ieiunio conſecrati erant triginta ſex; nam ex ſingulis hebdomadis ſemper dies dominicus eximebatur, in quo de veteri more in memoriam dominicae reſurrectionis chriſtiani non ieiunabant. Gregor. M. *hom. XVI. in evangelia*. Succeſſu temporis in eccleſia Romana quatuor dies eſuriales quadrageſimae additi ſunt, nimirum dies cinerum & tres ſequentes: quod vel a Gregorio M. vel a Gregorio II. factum eſſe creditur: & ita quadrageſima quadraginta dies eſuriales coepit continere.

§. IV. Stati quoque ieiuniorum dies in qualibet hebdomada erant quarta & ſexta feria, idque vel a primis ſeculis obſervatum eſt, Tertull. *de ieiuniis cap. XIV*. Orig. *hom. X. in Leviti*. Ea vero ratione his duobus per hebdomadam diebus ieiunium ab Eccleſia indictum eſt, quod Iudaei quarta feria conſilium ad Chriſtum occidendum inierint, ſexta vero morti dederint. Auguſt. *epiſt. LXXXVI. ad Caſulan.* Acceſſit in eccleſia Romana & quibuſdam aliis Occidentalibus ſabbati ieiunium, quod quarto ſeculo ob Chriſti ſepulturam iam celebrari conſueverat. Auguſt. *cit. epiſt.* Innoc. I. *epiſt. ad Decentium cap.* 4. Verum ieiunia iſta omnia a die Paſchae uſque ad Pentecoſten remittebantur; quod quinquaginta illos dies in laetitia ob memoriam reſurrectionis Chriſti Eccleſia tranſigebat: quemadmodum etiam remittebatur ieiunium, ſi in ferias quartam, ſextam, aut ſabbatum nativitas Chriſti incideret. V. Albaſp. *obſervat. lib. I.* 17.

§. V. Quatuor temporum ieiunia ſingulis annis initio quatuor diverſarum anni tempeſtatum recurrunt, & idcirco menſibus Martio, Iunio, Septembri, & Decembri celebrantur, habentque ſingula tres dies ieiunio conſecratos, nempe feriam quartam, ſextam, & ſabbatum. Exemplo Iudaeorum ieiunia qua-

---

ſima in aliis eccleſiis ſex hebdomadibus, in aliis ſeptem celebrabatur: quod ex Caſſiano collat. XXI. cap. 24. *conſtat. Haec varietas pendebat a diverſitate diſciplinae, qua ſabbatum ſolebat celebrari. Nimirum in multis eccleſiis praeſertim Orientalibus ſabbatum feſtum erat, atque ideo in eo non ieiunabatur: in aliis vero & praeſertim in Romana ieiunio erat addictum. V. Bingham.* orig. eccleſ. lib. XX. cap. 3. *Hinc qui ſabbatum inter dies feſtos cenſebant, unam hebdomadam quadrageſimae adiunxerunt, quo ſabbata ieiunio exemta ſupplerent. Dicta vero eſt quadrageſima, quod dies ieiunii ad quadraginta proxime accederent.*

quatuor temporum ſeculo quinto in eccleſia Romana iam recepta erant, quamvis potius animo chriſtiano, quam ritibus Iudaicis ſervarentur: quod ex Leone M. *ſerm. IV. & V. de ieiunio ſeptimi menſis* conſtat. Ieiunia iſta inſtituta ſunt, quod chriſtiani quovis tempore ope divina & purificationibus indigerent, Leo M. *ſerm. IX. de ieiunio ſept. menſis*; vel quod gratias Deo agere pro beneficiis, quae in ſingulis anni tempeſtatibus accepta erant, oporteret. Leo M. *ſerm. VI. de ieiunio decimi menſis*. Verum labentibus annis ordinationes ſacrorum miniſtrorum his ſtatis quatuor temporum ieiuniis addictae ſunt, ut ita orationibus & ieiuniis bonos altaris miniſtros Eccleſia divinitus impetraret: qua de re *par. I. cap.* 3. dictum eſt.

§. VI. Praeterea in vigiliis feſtorum Chriſti, & multorum ſanctorum per annum ieiunia obſervantur. Vigiliae, quae etiam *pernoctationes* a Latinis dicuntur, in veteri diſciplina erant nocturna officia, quibus chriſtiani in eccleſiam convenientes, maximam noctis partem precibus & pſalmis tranſigebant, iiſque feſtorum Chriſti, Pentecoſtes, & ſacrorum martyrum celebrationem introducebant. Ieiunium diei antecedentis ipſas vigilias praecedebat, ſi antecedens dies alias eſſet eſurialis, ut videre eſt in vigiliis Paſchae, quas ſabbati magni ieiunium praecedebat. Nam ſi antecedens dies alias ieiunio non erat conſecratus, vigiliae nullo praecedente ieiunio videntur celebratae, excepta tamen natalis Chriſti vigilia, quam cum ieiunio obſervatam fuiſſe ex Auguſtino *epiſt. LXV. ad Xantip. novae editionis* conſtat. Labentibus annis vigiliae propter abuſiones fere interdictae ſunt, & antecedentes dies *vigiliae* nomen retinuerunt, & eſuriales facti ſunt; quod Honorius Auguſtodunenſis *lib. III. cap.* 6. obſervat.

§. VII. Iam eccleſiaſticum ieiunium, utpote quod in poenitentiam & corporis macerationem inſtitutum eſt, duo tamquam praecipua & intrinſeca complectitur, abſtinentiam nempe a carnibus & aliis cibis delicatioribus, & unicam in die comeſtionem. Et abſtinentia quidem a carnibus in diebus eſurialibus ſemper eccleſiaſtici ieiunii pars fuit, & apud veteres chriſtianos per canones indicta: quod multis productis veterum patrum locis probat Nat. Alexander *ſec. II. hiſt. eccle. diſſ.* 4. *art.* 2. adverſus haereticos, in primis Dallaeum, qui magno conatu perſuadere ſatagit, apud veteres chriſtianos nullum fuiſſe canonem, quo abſtinentia a carnibus in diebus eſurialibus praeciperetur. Cibi quoque delicatiores & potus vini in diebus ieiunii erant interdicti. Baſil. *hom. I. de ieiunio*, Cyrill. Hieroſolym. *catech. IV. ad illuminat.*, Hieronym. *in cap. X.*
Da-

Daniel. Quin multae eccleſiae, praeſertim Orientales, etiam abſtinebant ovis, caſeo, & piſcibus, dieſque eſuriales herbis, leguminibus, & fructibus tranſigebant. Severitas vero in maiori hebdomada intendebatur, relictis enim reliquis cibis, fideles tantum panem cum ſale & aquam ſolebant adhibere (*d*): & nonnulli ad biduum, vel triduum, vel quatriduum ieiunia prorogabant, nec defuerunt, qui integra hebdomada cibis abſtinerent. Epiphan. *expoſit. fid. n. XXII.* (*e*).

§. VIII. Pertinet quoque ad eccleſiaſtici ieiunii conſtitutionem unica per diem comeſtio, quae ex cibis eſurialibus hora legitima frugaliter ſumatur: finis enim & inſtitutio ieiunii eſt poenitentia & corporis maceratio, quae certe non obtinetur, ſi pluries in die cibum ſumere liceret, aut ſi ſemel in die corpus nimia cibi copia roboretur. *Nihil prodeſt*, inquit Auguſtinus *ſerm. LVI. de tempore*, *tota die longum traxiſſe ieiunium, ſi poſtea ciborum ſuavitate vel nimietate anima obruatur*. Vſque ad horam refectionis ieiunium ducebatur, nec interim licebat vel aquam bibere. Prudent. *hymn. VI.* Et manifeſta profecto eſt poſterioris aetatis relaxatio, qua tempore ieiunii potus aquae

---

(d) *Eiuſmodi vivendi ratio, qua in hebdomada magna panem dumtaxat cum ſale & aquam ſub veſperam chriſtiani ſolebant adhibere, ξηροφαγια dicebatur*, aridus *nempe* victus. *Epiphan.* expoſit. fidei. n. XXII. *Sed conſtitutiones ſic dictae apoſtolicae* lib. V. cap. 27. *xerophagiam ſic deſcribunt, quaſi pane, ſale, aqua, & oleribus conſtaret. Quidquid vero huius rei ſit, ſynodus Laodicena* can. L. *edicit ξηροφαγειν etiam per integram quadrageſimam.*

(e) *Praeter Epiphanium etiam Dionyſius Alexandrinus* ep. canon. can. I. *teſtatur, fuiſſe chriſtianos, qui in hebdomada magna ieiunia intendebant, hactenus ut alii duobus, alii tribus, alii quatuor, alii omnibus ſex diebus ieiuni perſiſterent. Auguſtinus quoque* de moribus eccleſiae catholicae cap. XXXIII. *de ieiuniis monachorum per annum habet, eos* continuum triduum, vel amplius ſaepiſſime ſine cibo & potu ducere. *Praeſertim vero ſacrum erat ieiunium illis diebus, quibus ſponſus ablatus erat, ſive ſextae feriae & ſabbati maioris hebdomadis. Hoc genus ieiuniorum Graeci ſcriptores ὑπερθεσεις* ieiunii ſuperpoſitiones, *vel επισυναπτειν την νηστειαν* continuare ieiunium *dicebant: Latini vero* ieiunia coniungere & ſuperpoſitiones. *Mira profecto eſt ſuperpoſitio per integros ſex dies uſque ad ſequentis dominicae gallicinium, ſed tamen vera; videturque eo contuliſſe robuſtior corporis habitus. Certe Auguſtinus* loc. cit. *vera de monachorum ieiuniis, ſed incredibilia ſe narrare profitetur.*

aquae & ante & poſt refectionem licitus eſſe creditus: ut nihil dicam de illa doctrina, quae fert, factitias & nutriticias potiones non ſolvere ieiunium.

§. IX. Hora legitima ſolvendi ieiunii & refectionem ſumendi non in omnibus ieiuniis eadem fuit, ſed varia pro ieiuniorum qualitate. Et quidem in diebus quadrageſimae ſolvebatur ieiunium veſpere poſt ſolis occaſum. Baſil. *hom. I. de ieiunio*, Ambroſ, *ſerm. VIII. in pſal.* 118. Contra ieiunia feriae quartae & ſextae ſolvebantur poſt horam nonam, hoc eſt tertiam pomeridianam, Epiph. *expoſit.* [illegible]. *n. XXII.*, ubi finitis ſtationibus, quae erant ſacra offi[illegible] feria quarta & ſexta in eccleſiis celebrari conſueta, quiſque ad capiendum cibum in domum abibat (*f*). Hinc ieiunium quadrageſimae perfectum cenſebatur, ieiunia vero quartae & ſextae feriae dicebantur *ſemiieiunia*.

§. X. Diſciplina ſive perfecti, ſive minus perfecti ieiunii diu in eccleſia ſtetit invariata: tum ineunte ſeculo decimo tertio mutari coepta eſt. Etenim hac aetate ſolutio quadrageſimalis ieiunii, quae poſt veſperam fiebat, ad horam diei nonam tranſiit, de qua conſuetudine veluti ſua aetate vigente S. Thomas 2. 2. *q.* 147. *art.* 1. loquitur. Inde crevit relaxatio, & ad meridiem ieiunia omnia ſoluta ſunt, ac ſufficere ad ieiunium creditum eſt, ſi officio veſpertino circa meridiem perſoluto pranderetur. Quae relaxatio Eccleſiae indulgentia admiſſa eſt, ſive potius tolerata, modo quae ieiunii naturam conſtituit, refectionis unitas ſervaretur, & meridie pranſi veſpere non coenarent: qui enim bis in die reficiuntur, ex Eccleſiae ſententia ieiunare non cenſentur. V. Nat. Alexandr. *ſec. II. hiſtor.*

(f) *Stationes erant ſacri conventus feria quarta & ſexta celebrari ſoliti, in quibus fideles ſtatim ab ortu ſolis ieiuni orationibus, poenitentiae operibus, ſacris lectionibus per multum diei vacabant; hora vero nona poſt euchariſtiam & oſcula conventum, & ieiunia ſolvebant, ut Petavius* not. in Epiphan. expoſit. fidei *eas deſcribit. Nomen deſumtum eſt a militaribus ſtationibus, quod Tertullianus* de orat. in fine *obſervat. In diebus ſtationum ieiunium poſt conventum hora nona ſolvebatur; atque ideo ſtatio & ieiunium concurrebant, niſi diei ratio ieiunium prorogari poſtularet, velut in quadrageſima, quando ieiunium uſque ad veſperam prorogabatur: & tunc aliud erat ieiunium, aliud ſtatio, quia videlicet ſtatio hora nona, ieiunium ad veſperam ſolvebatur. Toto pentecoſtes tempore, quo ieiunia erant interdicta, ſtationes nullae celebratae. Sed de ſtationibus plura habet Albaſpinaeus* lib. I. obſerv. 16., *qui forte in eo fallitur, quod adverſus Pamelium oſtendere ſatagit, ſtationes a ieiuniis differre.*

flor. eccleſ. diſſ. 4. *art.* 7. Item feriae quartae ieiunium, immo & ipſa a carnibus abſtinentia ubique per Occidentem ſenſim obſervari deſierunt, & ieiunium ſextae feriae & ſabbati in abſtinentiam a carnibus abierunt*: quin in ſabbato aliquorum locorum moribus carnes, aut animalium interiora, & extremas partes veſci licet. Quae vero maior eſt relaxatio, in diebus ieiunii meridie pranſi veſpere coenulam ſumunt, quae *collatio* recepta voce audit (*g*).

§. XI. Obſervatio ieiunii, praeſertim quadrageſimae, omnibus ex mente Eccleſiae indicta eſt: nec aliquis in veteri diſciplina ſive aetate, ſive conditione, ſive vitae genere exemtus credebatur. Certe Baſilius *hom. II. de ieiunio* docet, omnes in quadrageſima ad ieiunandum obligari: *ne quis ſemet excludat a numero ieiunantium, in quo omne genus hominum, omnis aetas, omnes dignitatum ordines recenſentur*. Et Leo M. *ſerm. XI. de quadrageſima, quadrageſimae ieiunium obſervantiam ſui univerſis fidelibus ſine exceptione denuntiat*. Ieiuniorum obſervatio indicta erat propter poenitentiam, quae chriſtianis omnibus neceſſaria cenſebatur. Tantum ex veteris eccleſiae regulis abſtinere a carnibus in quadrageſima non tenebantur, qui *inevitabili neceſſitate, atque fragilitate, vel etiam impoſſibilitate aetatis* onus ferre non poterant, idque poſtquam veniam a ſacerdote obtinuiſſent. Conc. Tolet. VIII. *can.* 9. Hinc novitatem ſapit doctrina illa, qua multi, ſive aetate, ſive vitae genere ieiunio eximuntur.

RE-

(g) *Origo* collationis *ſive veſpertinae coenulae eſt a monachis repetenda, quibus ob manuum laborem ipſis ieiunii diebus permittebatur, ut poſt ſumtum legitima hora cibum, antequam cubitum irent, aquam biberent: cui potioni poſtea fruſtulum panis additum eſt, ne ſimplex aqua noceret. Sumebant vero monachi hanc refectionem in cella ad prandium deſtinata, ante* collationem: *quae erat lectio ſpiritualis ante completorium in clauſtro vel capitulo quotidie fieri conſueta. Hinc ne tempus vitae regularis officiis deſtinatum in ſumenda coenula tererent, diebus ieiunii collationem in ipſa cella ad prandium addicta habere coeperunt, aditumque illum ad refectionem diebus eſurialibus ſumendam ex formula ſignificabant*, ire ad collationem. *Ita nomen collationis a ſpirituali lectione ad ſerotinam illam refectiunculam translatum eſt, & a ſecularibus eo ſenſu uſurpatum, quam eouſque progreſſa eſt ieiunii relaxatio, ut ieiunantes meridie prandrent, & veſpere nihilominus coenulam ſumerent. V. Nat. Alexand.* ſec. II. hiſt. eccleſ. diſſ. 4. art. 7. prop. 2.

RECENSIO
CAPITVM TOMI PRIMI.

PROLEGOMENA.

CAP. I.	*De natura & origine iuris canonici.*	pag. 1
CAP. II.	*De variis canonum ſpeciebus.*	1
CAP. III.	*De ſacrorum canonum publicatione & receptione.*	9
CAP. IV.	*De legibus principum circa res eccleſiaſticas.*	13
CAP. V.	*De iure canonico veteri & codicibus, quibus continetur.*	16
CAP. VI.	*De iure canonico novo eiuſque codicibus.*	22
CAP. VII.	*De iure canonico noviſſimo.*	35

PARS I.

De perſonis eccleſiaſticis.

CAP. I.	*De eccleſia.*	42
CAP. II.	*De variis chriſtianorum ordinibus.*	46
CAP. III.	*De eccleſiaſtica hierarchia.*	50
CAP. IV.	*De externa Eccleſiae politia.*	55
CAP. V.	*De epiſcopis eorumque in regenda eccleſia poteſtate.*	59
CAP. VI.	*De epiſcoporum officiis.*	62
CAP. VII.	*De viſitatione dioeceſis.*	64
CAP. VIII.	*De metropolitanis.*	68
CAP. IX.	*De auctoritate & uſu pallii.*	71
CAP. X.	*De patriarchis & primatibus.*	74
CAP. XI.	*De Romano pontifice.*	79
CAP. XII.	*De Romanae eccleſiae cardinalibus.*	83
CAP. XIII.	*De legatis eccleſiaſticis.*	87
CAP. XIV.	*De coadiutoribus.*	92
CAP. XV.	*De chorepiſcopis.*	94
CAP. XVI.	*De praelatis inferioribus.*	97
CAP. XVII.	*De presbyteris, archipresbyteris, & parochis.*	100
CAP. XVIII.	*De diaconis, archidiaconis, & diaconiſſis.*	103

CAP.

CAP. XIX.	*De clericis minoribus & primae tonſurae.*	108
CAP. XX.	*De canonicis.*	113
CAP. XXI.	*De irregularitatibus.*	120
CAP. XXII.	*De ſacrorum miniſtrorum electione.*	131
CAP. XXIII.	*De regia in electiones epiſcoporum poteſtate.*	138
CAP. XXIV.	*De ordinandorum examine & electionis confirmatione.*	144
CAP. XXV.	*De ſacris ordinationibus, & primo de materia & forma, aliiſque adnexis ſolemnibus.*	147
CAP. XXVI.	*De ſacrae ordinationis miniſtro.*	152
CAP. XXVII.	*De ordinum ſuſceptoribus.*	157
CAP. XXVIII.	*De ſacrae ordinationis effectibus.*	160
CAP. XXIX.	*De ordinibus gradatim ſuſcipiendis & eorumdem interſtitiis.*	161
CAP. XXX.	*De temporibus ordinationum.*	164
CAP. XXXI.	*De titulo ordinationis.*	167
CAP. XXXII.	*De epiſcoporum translationibus & renuntiationibus.*	171
CAP. XXXIII.	*De ſanctitate & virtutibus clericorum.*	174
CAP. XXXIV.	*De habitu & tonſura clericorum.*	197
CAP. XXXV.	*De ſecularibus negotiis, a quibus clerici ſe debent abſtinere.*	201
CAP. XXXVI.	*De clericorum caelibatu.*	204
CAP. XXXVII.	*De aſcetis.*	210
CAP. XXXVIII.	*De origine & progreſſu monachorum.*	213
CAP. XXXIX.	*De probatione vitae monaſticae praemittenda.*	223
CAP. XL.	*De monachorum profeſſione.*	226
CAP. XLI.	*De votis & exercitiis monaſticis.*	232
CAP. XLII.	*De clericatu monachorum.*	231
CAP. XLIII.	*De ſtatu monachorum.*	241

PARS II.

De rebus eccleſiaſticis.

CAP. I.	*De ſacramentis generatim.*	248
CAP. II.	*De baptiſmo, ubi de materia, forma, & miniſtro.*	257
CAP. III.	*De ſuſcipientibus baptiſmum.*	261
CAP. IV.	*De baptiſmi collatione, ubi de ſusceptoribus.*	266
CAP. V.	*De effectibus & neceſſitate baptiſmi.*	269

CAP. VI.	*De ritibus baptiſmum conſequentibus.*	273
CAP. VII.	*De confirmatione.*	274
CAP. VIII.	*De ſacramento euchariſtiae, & primum de materia & forma.*	280
CAP. IX.	*De miniſtro euchariſtiae, eamque ſuſcipientibus.*	284
CAP. X.	*De effectibus & neceſſitate euchariſtiae.*	288
CAP. XI.	*De miſſarum celebratione.*	292
CAP. XII.	*De divino officio.*	301
CAP. XIII.	*De ſacramento poenitentiae, & primum de materia.*	312
CAP. XIV.	*De indulgentiis.*	324
CAP. XV.	*De forma & effectu ſacramenti poenitentiae.*	327
CAP. XVI.	*De miniſtro ſacramenti poenitentiae.*	329
CAP. XVII.	*De ſubiecto & neceſſitate ſacramenti poenitentiae.*	333
CAP. XVIII.	*De ſacramento extremae unctionis.*	335
CAP. XIX.	*De ſponſalibus.*	339
CAP. XX.	*De ſacramento matrimonii.*	342
CAP. XXI.	*De iis, qui nuptias contrahere vetantur.*	349
CAP. XXII.	*De relaxandis matrimonii impedimentis.*	358
CAP. XXIII.	*De divortiis.*	359
CAP. XXIV.	*De ſecundis nuptiis.*	363
CAP. XXV.	*De dierum feſtorum celebratione.*	365
CAP. XXVI.	*De ieiuniis.*	369

FINIS PRIMI TOMI.

XVI C 38

7610

Digitized by Google